ספרי׳ — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, י״א תשרי תשל״ו
ברוקלין, נ.י.

הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳
מוה׳ מאיר שי׳

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אשר נולדה להם בת למזל טוב ונקרא שמה בישראל רבקה תי׳,

הנה יה״ר מהשי״ת שיגדלה ביחד עם זוג׳ תי׳ לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה.

- ידוע מכ״ק אדמו״ר (מוהרש״ב) נ״ע, אשר מנהגנו הוא לאמר גם בלידת בת לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ע״פ מרז״ל (ברכות יז׳ א) נשים במאי זכיין באקרוי׳ כו׳ באתנוי׳ כו׳ ונטרין כו׳.

בברכת מזל טוב

חי״ק

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיד, קטו ..... ג

ג) מאמר ד״ה כנשר יעיר קינו
שבת פרשת האזינו, י״ג תשרי, ה׳תשכ״ה..... ה

ד) ר״ד ז-ט תשרי, ה׳תשכ״ה
בעת ביקורי אדמו״רים, ראשי ישיבות ורבנים..... יא

ה) שיחת שבת פרשת האזינו,
י״ג תשרי, ה׳תשכ״ה..... יח

ו) לקוטי שיחות – פרשת האזינו
(בלה״ק) כרך ט ..... כז

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לד

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת האזינו .....לה

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת האזינו .....לו

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו ..... עט

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת האזינו .....פ

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת האזינו .....צד

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... צו

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת האזינו..... צט

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת האזינו ..... קנו

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת האזינו .....קעב

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק יא, משלי פרק יט ..... קעד

יח) משניות – מסכת טהרות
ביאור קהתי..... קעו

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קפג

כ) מסכת נזיר עם ביאורים
מדף כט עד דף לה ..... קפד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... ריב

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... ריד

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... רטז

כד) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי .....ריז

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....ריח

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....ריח

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב.....ריט

כח) ספר המאמרים קונטרסים – חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ..... רכ

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רכ

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רכא

לא) חומש לקריאה בציבור לשבת פרשת האזינו ... רכב

לב) לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו .....רכט

לג) סדר מצות הדלקת נרות ליו״כ וש״ק ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גו' יִשָּׁאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ[1], וּמֵבִיא אַדְמוֹ"ר מַהְרַ"ש רבי שמואל, האדמו"ר הרביעי בשושלת אדמו"רי חב"ד בַּעַל הַהִילּוּלָא שנסתלק ביום י"ג תשרי (בשנת תרמ"ג) בְּמַאֲמָרוֹ מאמר חסידות דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הפותח בפסוק הַזֶּה "כנשר יעיר קנו..." דְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת הַאֲזִינוּ תרמ"א[2] (שֶׁ'רוֹשֶׁם' רשימה קצרה, בראשי פרקים, מְמֶנּוּ נִדְפַּס בְּהֶמְשֵׁךְ קבוצת המאמרים הפותחת בפסוק בשיר השירים יוֹנָתִי בחגווי הסלע וגו' של שנת תר"ם[3]) פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַכָּתוּב "כנשר יעיר קנו...", שֶׁמְּפָרֵשׁ נְהָגָם בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה כַּנֶּשֶׁר הַזֶּה כוּ' "רחמני על בניו ואינו נכנס לקינו פתאום..." שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת גּוֹזָלָיו עַל כְּנָפָיו כשבא ליטלן ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך נושאן על כנפיו, אומר מוטב שייכנס החץ בי ולא ייכנס בבני, אף הקדוש־ברוך־הוא ואשא אתכם על כנפי נשרים..." וְכוּ', וּמְבָאֵר עִנְיָנוֹ בְּנִמְשָׁל, לגבי הקדוש־ברוך־הוא דַּהֲגַם שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף[4], ולא ייתכן בו מושג של 'כנפים' מִכָּל־מָקוֹם מָצִינוּ שֶׁגַּם לְמַעְלָה יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּרַמַ"ח אֵבָרִים, כַּיָּדוּעַ ברוחניות שֶׁרַמַ"ח פִּיקּוּדִין (רַמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה) הֵם רַמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא[5], וְעַל זֶה נֶאֱמַר מאמר הזוהר יִשָּׁאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ, לְמַעְלָה מֵרַמַ"ח אֵבָרִין שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת[6], שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשָׂה הָעִילּוּי לְמַעְלָה מִבְּחִינַת רַמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא. וְזֶהוּ כְּנֶשֶׁר גו', שֶׁהוּא רַחְמָנִי, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים[7], בְּחִינָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב[8], וְכוֹלֵל גַּם אַבְרָהָם וְיִצְחָק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר בַּמַּאֲמָר, שֶׁגַּם צַדִּיק גָּמוּר צָרִיךְ לְרַחֲמִים רַבִּים, כֵּיוָן שֶׁגּוּף הַצַּדִּיק מַסְתִּיר גַּם־כֵּן. וְכַיָּדוּעַ[10] שֶׁעִנְיַן הָרַחְמָנוּת הוּא גַּם עַל הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים בְּשֵׁם עוֹלָמוֹת, עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם[11], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[12] מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גו' יִשָּׁאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ[1], וּמֵבִיא אַדְמוֹ"ר מַהְרַ"ש רבי שמואל, האדמו"ר הרביעי בשושלת אדמו"רי חב"ד בַּעַל הַהִילּוּלָא שנסתלק ביום י"ג תשרי (בשנת תרמ"ג) בְּמַאֲמָרוֹ מאמר חסידות דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הפותח בפסוק הַזֶּה "כנשר יעיר קנו..." דְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת הַאֲזִינוּ תרמ"א[2] (שֶׁ'רוֹשֶׁם' רשימה קצרה, בראשי פרקים, מְמֶנּוּ נִדְפַּס בְּהֶמְשֵׁךְ קבוצת המאמרים הפותחת בפסוק בשיר השירים יוֹנָתִי בחגווי הסלע וגו' של שנת תר"ם[3]) פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַכָּתוּב "כנשר יעיר קנו...", שֶׁמְּפָרֵשׁ נְהָגָם בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה כַּנֶּשֶׁר הַזֶּה כוּ' "רחמני על בניו ואינו נכנס לקינו פתאום..." שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת גּוֹזָלָיו עַל כְּנָפָיו כשבא ליטלן ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך נושאן על כנפיו, אומר מוטב שייכנס החץ בי ולא ייכנס בבני, אף הקדוש־ברוך־הוא ואשא אתכם על כנפי נשרים..." וְכוּ', וּמְבָאֵר עִנְיָנוֹ בְּנִמְשָׁל, לגבי הקדוש־ברוך־הוא דַּהֲגַם שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף[4], ולא ייתכן בו מושג של 'כנפים' מִכָּל־מָקוֹם מָצִינוּ שֶׁגַּם לְמַעְלָה יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּרַמַ"ח אֵבָרִים, כַּיָּדוּעַ ברוחניות שֶׁרַמַ"ח פִּיקּוּדִין (רַמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה) הֵם רַמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא[5], וְעַל זֶה נֶאֱמַר מאמר הזוהר יִשָּׁאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ, לְמַעְלָה מֵרַמַ"ח אֵבָרִין שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת[6], שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשָׂה הָעִילּוּי לְמַעְלָה מִבְּחִינַת רַמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא. וְזֶהוּ כְּנֶשֶׁר גו', שֶׁהוּא רַחְמָנִי, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים[7], בְּחִינָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב[8], וְכוֹלֵל גַּם אַבְרָהָם וְיִצְחָק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר בַּמַּאֲמָר, שֶׁגַּם צַדִּיק גָּמוּר צָרִיךְ לְרַחֲמִים רַבִּים, כֵּיוָן שֶׁגּוּף הַצַּדִּיק מַסְתִּיר גַּם־כֵּן. וְכַיָּדוּעַ[10] שֶׁעִנְיַן הָרַחְמָנוּת הוּא גַּם עַל הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים בְּשֵׁם עוֹלָמוֹת, עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם[11], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[12] מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים.

לְמַעְלָה מֵרַמַ"ח אֵבָרִין שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת[6], שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שנעלית יותר מהמצוות כיוון שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשָׂה הָעִילּוּי של האדם העושה תשובה להתקרב לאלוקות במדרגה גבוהה ביותר, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת רַמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא.

וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך שהפסוק מדמה את הקשר המיוחד של בני ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא על־ידי התשובה לרחמי הנשר על גוזליו ואומר כְּנֶשֶׁר גו', שֶׁהוּא רַחְמָנִי, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים[7] למעלה, בְּחִינָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב[8] אבינו שמידתו היא מידת הרחמים (מידת התפארת), וְכוֹלֵל יעקב אבינו כולל במדרגתו גַּם את הבחינה הרוחנית של אַבְרָהָם וְיִצְחָק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, היינו ששלושת האבות נזכרים כאחד (וכמבואר בחסידות שמידתו של אברהם היא חסד, מידתו של יצחק היא גבורה, ומידתו של יעקב, מידת הרחמים, תפארת, היא שילוב של חסד וגבורה יחד) וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר הרבי מהר"ש הנזכר, שֶׁגַּם צַדִּיק גָּמוּר צָרִיךְ לְרַחֲמִים רַבִּים מלמעלה על נפשו, כֵּיוָן שֶׁגּוּף הַצַּדִּיק מַסְתִּיר גַּם־כֵּן על גילוי והמשכת אלוקות, כי גם גופו של הצדיק הוא גוף גשמי והרחמנות על נשמתו הנתונה בגוף גשמי מסייעת לו להתקרב לאלוקות למרות שהגוף מסתיר. וְכַיָּדוּעַ[10] בתורת החסידות שֶׁעִנְיַן הָרַחְמָנוּת הוּא גַּם עַל הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים בְּשֵׁם עוֹלָמוֹת, עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם[11], ולגבי הקדוש־

---

1) פרשתנו לב, יא. 2) ולהעיר, שהקביעות בשנה ההיא היתה כקביעות שנה זו, שיום הש"ק פ' האזינו חל בי"ג תשרי. 3) ע' מד־מה. - וראה ב"מפתח" שמאמר זה "נרשם כאן בקצור" (וראה גם ד"ה זה דשנת תשכ"ט (תורת מנחם - ספר המאמרים תשרי ע' קכא ואילך)). 4) פיוט יגדל - ע"פ פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פרק חלק - היסוד השלישי. 5) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). 6) ראה גם לקו"ת פרשתנו עח, ב. סד"ה כנשר העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' תרע). 7) ראה גם לקו"ת שם, א־ב. 8) ראה זח"ב קעה, ב. וראה ד"ה כנשר תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' כג ואילך). ד"ה הנ"ל תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' לג ואילך). 9) עקב ט, כז. 10) ראה לקו"ת במדבר ג, א ואילך. 11) ראה לקו"ת שלח לז, ד. חוקת סה, א. ביאוה"ז להצ"צ ח"א ע' שנה [ע"פ מחז"ל פסחים נ, א]. וראה קה"ר ג, יא (ג) בסופו [הובא בלקו"ת במדבר ה, סע"ג]. תקו"ז תמ"ב (פב, א). ספר הבהיר סימן י. 12) תהלים קמה, יג.

ביאור בדרך אפשר

ברוך־הוא בעצמו, גם עולמות עליונים הם העלם והסתר על האור האלוקי **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12] **מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים** וכך הרחמים העליונים הם על כל העולמות (כמבואר ב'לקוטי תורה' לרבנו הזקן: "מדת הרחמנות של יעקב לעורר רחמים רבים אפילו על עולמות עליונים מחמת דעת ה' כו' כי הוא חיי החיים ואין עוד מלבדו כו' והרי הרחמנות שווה על עולמות עליונים מריש כל דרגין כמו על התחתונים ממש מאחר שכולם בחינת מדבר ושממון כו' וכולא קמי' כלא חשיב שהוא מחיה את כולם בשווה ומעלה ומטה שווין אצלו...").

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה (בְּמַאֲמָר הַמּוּסְגָּר), עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב כ"ק אַדְמו"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[13] **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים, שֶׁתֵּיבַת "כָּל" הִיא בְּגִימַטְרִיָּא חֲמִישִׁים, וְקָאֵי עַל חֲמִשִּׁים אֲלָפִים יוֹבְלוֹת, וְעַל זֶה נֶאֱמַר מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים, שֶׁ"כָּל עוֹלָמִים" (חֲמִשִּׁים אֲלָפִים יוֹבְלוֹת) אֵינָם אֶלָּא מִבְּחִינַת הַמַּלְכוּת בִּלְבַד. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּ'חֲמִשִּׁים אֲלָפִים יוֹבְלוֹת' נִכְלָלִים כָּל פְּרָטֵי הָעֲלִיּוֹת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עַד לַדַּרְגָּא הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית כו'**[14], כמבואר לעיל, **וְכַיָּדוּעַ**[15] בקבלה וחסידות **בְּעִנְיָן חֲלוּקַת עִנְיָן הַזְּמַן לְיָמִים וְשָׁנִים וְכו' כְּפִי שֶׁהוּא** משתקף ובא לידי ביטוי **בִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת, שֶׁעִנְיָן הַשָּׁנִים בָּעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה - נֶחְשָׁב לְיָמִים שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ,** כי בעולמות יותר עליונים יש לכל יחידת זמן חשיבות גדולה יותר מאשר בעולמות יותר תחתונים, כך ש'יום' בעולמות עליונים נחשב ל'שנה' בעולמות תחתונים **וּמִזֶּה מוּבָן גּוֹדֶל מַעֲלַת הַשָּׁנִים בָּעוֹלָם הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה הָעִילּוּי דִּשְׁמִיטָה, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הָעִילּוּי דְּיוֹם הַשַּׁבָּת לְגַבֵּי שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה הָעִילּוּי דְּיוֹבֵל, וְעַד לְחֲמִשִּׁים אֲלָפִים יוֹבְלוֹת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים, שֶׁגַּם תַּכְלִית הָעִילּוּי דְּ'חֲמִשִּׁים' ("כָּל") אֲלָפִים יוֹבְלוֹת אֵינוֹ אֶלָּא מִבְּחִינַת הַמַּלְכוּת בִּלְבַד. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם עוֹלָמוֹת (כָּל עוֹלָמִים), עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם. וּמִזֶּה מוּבָן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר בְּנוֹגֵעַ לְהָעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה אֲלָפִים יוֹבְלוֹת) אֵינָם אֶלָּא מִבְּחִינַת הַמַּלְכוּת בִּלְבַד** (ובלשון המאמר של הרבי הרש"ב: "וזהו שכתוב 'מלכותך מלכות כל עולמים' דכל העולמים שורש התהוותם הוא מבחינת המלכות דווקא כו', ופירוש כל עולמים, כל בגימטריא חמשים והיינו שכל הנו"ן אלפים יובלות הכל הוא מבחינת המלכות... והיינו דכל העולמות העליונים ותחתונים והכוח והחיות המלובש בהן ומהווה אותם הכול הוא מבחינת מלכותך לבד, דהיינו לא ממהות המלך עצמו רק מבחינת המלוכה לבד כו', דעניין המלוכה הוא עניין ההתנשאות שהוא כוח נבדל...").

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּ'חֲמִשִּׁים אֲלָפִים יוֹבְלוֹת' נִכְלָלִים כָּל פְּרָטֵי הָעֲלִיּוֹת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עַד לַדַּרְגָּא הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית כו'[14], כמבואר לעיל, **וְכַיָּדוּעַ**[15] בקבלה וחסידות **בְּעִנְיָן חֲלוּקַת עִנְיָן הַזְּמַן לְיָמִים וְשָׁנִים וְכו' כְּפִי שֶׁהוּא** משתקף ובא לידי ביטוי **בִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת, שֶׁעִנְיָן הַשָּׁנִים בָּעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה - נֶחְשָׁב לְיָמִים שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ,** כי בעולמות יותר עליונים יש לכל יחידת זמן חשיבות גדולה יותר מאשר בעולמות יותר תחתונים, כך ש'יום' בעולמות עליונים נחשב ל'שנה' בעולמות תחתונים **וּמִזֶּה מוּבָן גּוֹדֶל מַעֲלַת הַשָּׁנִים בָּעוֹלָם הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה הָעִילּוּי דִּשְׁמִיטָה, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הָעִילּוּי דְּיוֹם הַשַּׁבָּת לְגַבֵּי שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה הָעִילּוּי דְּיוֹבֵל, וְעַד לְחֲמִשִּׁים אֲלָפִים יוֹבְלוֹת** שבוודאי נחשבים כמו ריבוי עצום של ימים ושנים בעולמות תחתונים. **וְעַל זֶה נֶאֱמַר מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים, שֶׁגַּם תַּכְלִית הָעִילּוּי דְּ'חֲמִשִּׁים' ("כָּל") אֲלָפִים יוֹבְלוֹת אֵינוֹ אֶלָּא מִבְּחִינַת הַמַּלְכוּת בִּלְבַד** ואינו ממהות המלך עצמו אלא רק הארה מועטת ממנו. **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנִּקְרָאִים** כל העולמות, אפילו הכי עליונים, **בְּשֵׁם עוֹלָמוֹת (כָּל עוֹלָמִים), עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם. וּמִזֶּה מוּבָן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר בְּנוֹגֵעַ לְהָעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה**

ביאור בדרך אפשר

וְעַל זֶה נֶאֱמַר מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים, שֶׁ"כָּל עוֹלָמִים" (חֲמִשִּׁים

---

13) בד"ה אתם נצבים עדר"ת (המשך תער"ב ח"א פש"ט). 14) ראה בחיי בהר כה, ח. ש"ך עה"ת ר"פ בהר. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"ב ע' תסב. סה"מ תרל"ה ח"ב ע' תלד. וש"נ. 15) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פי"ב (נח, ב ואילך). אוה"ת דרושים לר"ה ע' ב'פט ואילך.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהוּא בְּוַדַּאי עִנְיָן שֶׁל הֶעְלֵם, שֶׁלָּכֵן אֲפִילוּ אֵצֶל צַדִּיק יֶשְׁנוֹ **הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁמִּצַּד הַגּוּף**, וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה **רַבֵּנוּ הִנִּיחַ גּוּפוֹ בְּעוֹלָם הַיְצִירָה**[16] וְרַק אֵלָיָהוּ **זִכֵּךְ גּוּפוֹ בְּיוֹתֵר עַד שֶׁעָלָה בְּגוּפוֹ כו׳**[17]. **וּבִגְלַל הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁמִּצַּד הַגּוּף, צָרִיךְ גַּם צַדִּיק גָּמוּר לְהִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "כְּנֶשֶׁר" וְגוֹ׳.**

ב) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר, שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַבְּכִיָּה, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב עַל לֶעָתִיד־לָבֹא "בִּבְכִי יָבֹאוּ"[18], **שֶׁקָּאֵי גַּם עַל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, וְכָל־שֶׁכֵּן כְּשֶׁיֵּדַע אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁיהּ מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ כו׳, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלוֹ עִנְיָן הַבְּכִיָּה כִּפְשׁוּטוֹ, מִצַּד רֶגֶשׁ הַחֲרָטָה עַל הֶעָבָר, וְכִמְשַׁל**[19] **הָאָדָם שֶׁרוֹחֵץ בַּנָּהָר וְהִתְחִיל לִטְבּוֹעַ כו׳ שֶׁמִּתְחָרֵט לָמָּה הָלַךְ לִרְחֹץ [וְכַנִּרְאֶה שֶׁזֶּהוּ הַמָּקוֹר לְסִפּוּר הַחֲסִידִים**[20] **אוֹדוֹת גּוֹי מִוִּיטֶעבְסְק שֶׁהִתְחִיל לִטְבּוֹעַ וְהִתְחָרֵט לָמָּה הָלַךְ לִרְחֹץ כו׳], וְדוּגְמָתוֹ בַּנִּמְשָׁל הוּא עִנְיָן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּ"מַיִם רַבִּים" שֶׁהֵם טִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה כו׳**[21], **וְכַיָּדוּעַ שֶׁהָעִנְיָן דְּטִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה, שֶׁיָּרֵא פֶּן יֶחְסַר לַחְמוֹ וְכו׳, הוּא הַהַתְחָלָה לְכָל עִנְיְנֵי יְרִידָה כו׳, וְעַל זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה, חֲרָטָה כו׳, עַד לְאוֹפֶן שֶׁל בְּכִיָּה. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב**[22] **עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גוֹ׳, וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל**[23] **"עוֹבְרֵי" - אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹבְרִין עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, "עֵמֶק" - שֶׁמַּעֲמִיקִין לָהֶם גֵּיהִנֹּם, "הַבָּכָא" - שֶׁבּוֹכִין וּמוֹרִידִין דְּמָעוֹת כְּמַעְיָן שֶׁל שִׁיתִּין וְכו׳, הַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּכִיָּה בִּדְמָעוֹת בַּגֵּיהִנֹּם נַעֲשֶׂה הַתִּקּוּן** של הפגמים שנוצרו על ידי החטא **וְהַבֵּרוּר** של הטוב מתוך הרע **כו׳. אָמְנָם, יֵשׁ אוֹפֶן** בעבודת ה׳ שמתקן את העבירות כך **שֶׁלֹּא צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְבֵרוּר וְזִכּוּךְ דְּגֵיהִנֹּם,**

ביאור בדרך אפשר

רבותינו ז״ל שעניין תשובה אמיתית היא כמשל מי שהלך לרחוץ בנהר והתחיל לטבוע בים שמתחרט מאד על שהלך לרחוץ, ועל־דרך־זה צריכה להיות החרטה על העבר והיינו שיגע לנפשו...״) **[וְכַנִּרְאֶה שֶׁזֶּהוּ הַמָּקוֹר לְסִפּוּר הַחֲסִידִים**[20] **אוֹדוֹת גּוֹי מִוִּיטֶעבְסְק שֶׁהִתְחִיל לִטְבּוֹעַ וְהִתְחָרֵט לָמָּה הָלַךְ לִרְחֹץ כו׳]**, **וְדוּגְמָתוֹ** של ענין הרחיצה והטביעה במים **בַּנִּמְשָׁל** בחרטה של תשובה **הוּא עִנְיָן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּ"מַיִם רַבִּים" שֶׁהֵם טִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה כו׳**[21], **וְכַיָּדוּעַ שֶׁהָעִנְיָן דְּטִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה, שֶׁיָּרֵא פֶּן יֶחְסַר לַחְמוֹ וְכו׳, הוּא הַהַתְחָלָה לְכָל עִנְיְנֵי יְרִידָה כו׳, וְעַל זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה, חֲרָטָה כו׳, עַד לְאוֹפֶן שֶׁל בְּכִיָּה. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב**[22] **עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גוֹ׳, וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל**[23] **"עוֹבְרֵי" - אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹבְרִין עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, "עֵמֶק" - שֶׁמַּעֲמִיקִין לָהֶם גֵּיהִנֹּם, "הַבָּכָא" - שֶׁבּוֹכִין וּמוֹרִידִין דְּמָעוֹת כְּמַעְיָן שֶׁל שִׁיתִּין וְכו׳, הַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּכִיָּה בִּדְמָעוֹת בַּגֵּיהִנֹּם נַעֲשֶׂה הַתִּקּוּן וְהַבֵּרוּר כו׳. אָמְנָם, יֵשׁ אוֹפֶן שֶׁלֹּא צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְבֵרוּר**

---

16) ראה גם המשך וככה תרל״ז פפ״ח. סה״מ תרח״ץ ע׳ ריד. 17) ראה אוה״ת נח סד, ב ואילך. ביאוה״ז להצ״צ ח״א ע׳ כב ואילך. 18) ירמי׳ לא, ח. 19) ראה גם המשך וככה תרל״ז פע״א. 20) לשמע אוזן (להרה״ח ר׳ שנ״ז דוכמאַן) ע׳ 42 - בהוצאת תשכ״ג. ע׳ כח - בהוצאת תש״נ. 21) ראה תו״א ר״פ נח. 22) תהלים פד, ז. 23) עירובין יט, א.

ביאור בדרך אפשר

וְהַיְנוּ, כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא שָׁב בִּתְשׁוּבָה בִּבְכִיָּה כוּ' ומתעורר ברגשות של חרטה, כמבואר לעיל.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד פֵּרוּשׁ בַּכָּתוּב עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא גוֹ', שֶׁקָּאֵי שהכוונה היא **(לֹא עַל גֵּיהִנֹּם, אֶלָּא) עַל טִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה כוּ'** שגורמות לאדם ירידה במעמדו ומצבו הרוחני, **שֶׁעַל זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתִּקּוּן עַל־יְדֵי הַבְּכִיָּה דַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, כַּנַּ"ל.**

ג) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר, שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה - נַעֲשָׂה "יִשָּׁאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ", מעל האברים, היינו **לְמַעְלָה מֵרַמַ"ח פִּיקּוּדִין שֶׁהֵם רַמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא,** כנזכר לעיל בתחילת המאמר, **דְּכֵיוָן שֶׁפָּגַם וְלֹא הִמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַלְּבוּשִׁים** הרוחניים הנמשכים על הנשמה **עַל־יְדֵי רַמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה,** כמבואר בחסידות שכל מצווה מוסיפה לבוש שדרכו יכולה הנשמה אחר־כך לקלוט את האור האלוקי בגן עדן, **לָכֵן צְרִיכִים לָשֵׁאת אוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהֶם כוּ'** ולקשר ולחבר אותו עם אלוקות שלא באמצעות הלבושים.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בהמשך הכתוב **"יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ", דִּכְנָפַיִם הֵם כֵּלִים לָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן**[24], כלומר, כלים ראויים לקבלת ולקליטת הרצון העליון שיהיה 'נתפס' בהם ושורה בהם **וַחֲרֵי שֹׂרֶשׁ הַכֵּלִים** שבהם ובאמצעותם מאיר ומתגלה הרצון העליון (על ידי התשובה) **הוּא גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מֵהַלְּבוּשִׁים** (שנעשים על ידי המצוות), **כַּיָּדוּעַ**[25] **שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַכֵּלִים הוּא מֵהָ'רְשִׁימוּ' שֶׁהוּא רוֹשֶׁם הָאֵין־סוֹף כְּמוֹ שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַצִּמְצוּם.** כמבואר בקבלה וחסידות שבתחילה, קודם הבריאה, האיר אור אין סוף בלי גבול, וכשעלה הרצון העליון לברוא עולמות ונבראים מוגבלים נעשה צמצום של האור האין־סוף ואחר־כך האיר אור מועט שנמשל לקו וחוט, אבל גם אחרי הצמצום עדיין נשאר 'רושם' מסויים מאור האין־סוף הבלי־גבול וממנו הוא שורש הכלים (וכידוע בקבלה וחסידות ששורש הכלים נעלה משורש האורות).

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן עִנְיַן הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, כִּי[26] **הַנְּשָׁמוֹת קוֹדֶם יְרִידָתָן לְמַטָּה - שָׁרְשָׁן הוּא מִפְּנִימִיּוּת הַכֵּלִים**[27]**, וְעַל־יְדֵי יְרִידָתָן לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף - מִתְעַלּוֹת בִּבְחִינַת הָאוֹרוֹת,** והרי האורות נעלים מהכלים **וְהַיְנוּ, שֶׁעֲלִיָּתָן** של הנשמות בעקבות הירידה **הִיא מִבְּחִינַת גַּרְמוּהִי** בה היו קודם הירידה **(כֵּלִים שֶׁשָּׁרְשָׁם מֵהָ'רְשִׁימוּ'** שהוא רק רושם והארה מהאור האין־סוף) **לִבְחִינַת חַיּוּהִי,** האורות **וְכַיָּדוּעַ**[26] **שֶׁאַף שֶׁ"אִיהוּ וְחַיּוּהִי חַד, אִיהוּ וְגַרְמוּהִי חַד"**[28], כלומר, גם האורות וגם הכלים בטלים אל האלוקות עצמו, ומאוחדים עם הקדוש־ברוך־הוא עד שהוא 'וחיוהי' וכן הוא 'וגרמוהי' הם אחד (והן האורות והן הכלים אינם מציאות בפני עצמה), בכל זאת **הֲרֵי אֵינוֹ דּוֹמֶה אוֹפֶן הַיִּחוּד דְּ'אִיהוּ וְגַרְמוּהִי' לְאוֹפֶן הַיִּחוּד דְּ'אִיהוּ וְחַיּוּהִי'** ובכל אופן ההתאחדות של האורות (שעניינם לגלות אלוקות) יותר נעלית מההתאחדות של הכלים (שעניינם להגביל ולהגדיר את האורות). **אָמְנָם**[29]**, כָּל זֶה הוּא לְפִי הַפֵּרוּשׁ**[30] **שֶׁהָ'רְשִׁימוּ' הוּא רַק רוֹשֶׁם וְהֶאָרָה בִּלְבַד** מאור האין־סוף עצמו, **שֶׁאָז שַׁיָּךְ לְחַלֵּק בֵּין 'גַּרְמוּהִי' לְ'חַיּוּהִי'** ולקבוע שהביטול וייחוד של האורות (חיוהי) הוא יותר עמוק ויותר נעלה משל הכלים (גרמוהי). **אֲבָל לְפִי הַפֵּרוּשׁ**[30]

---

24) ראה המשך יונתי הנ"ל בתחילתו. 25) ראה סידור (עם דא"ח) קסו, א. המשך תער"ב ח"א ע' טו. ע' שב. סה"מ עת"ר ע' כז ואילך. תרצ"ב ע' סו ואילך. ה'שי"ת ע' 59 ואילך. ובכ"מ. 26) ראה המשך יונתי הנ"ל ע' יב. 27) תו"א יתרו עא, א. לקו"ת שה"ש ח, ג. 28) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב). 29) ראה גם ד"ה כנשר תשמ"ו. 30) ראה גם סה"מ תרנ"ט ע' קצג. תר"ס ע' רה.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁ״רְשִׁימוּ״ הוּא הָרוֹשֶׁם דְּאוֹר־אֵין־סוֹף כְּמוֹ שֶׁהָיָה מְמַלֵּא כָּל הֶחָלָל לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, לא רק הארה מועטת ומצומצמת אלא ״רושם״ של האין־סוף עצמו, אֲזַי לֹא שַׁיָּךְ לְחַלֵּק בֵּין ״גַּרְמוֹהִי״ לְ״חַיּוֹהִי״ וגם ״גרמוהי בטלים בתכלית ומאוחדים בתכלית. וְעַל־פִּי־זֶה לפי הפירוש השני ב״רשימו״ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֲעַלְיָה של הנשמה שֶׁעַל־יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה הִיא עלייה עד לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת חַיּוֹהִי, וְהַיְנוּ, שֶׁהֲעַלְיָה הִיא לְמַעְלָה מִשֵּׁם הֲוָיָ״[31] (שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאוֹרוֹת[32]), דְּהַיְנוּ, לְמַעְלָה מֵאוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ״, שֶׁעִנְיָנָן צִמְצוּם וְהִתְפַּשְׁטוּת הַמְשָׁכָה וְהִתְפַּשְׁטוּת[33],

כמבואר ב״אגרת התשובה״ שבתניא (פרק ד), ״היו״ד שהיא בחינת נקודה לבד מרמזת לחכמתו יתברך שהיא בבחינת העלם והסתר קודם שבאה לבחינת התפשטות... ואחר שבאה לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה... נכללת ונרמזת באות ה״א שיש לה בחינת התפשטות לרוחב... וגם לאורך״, ומבואר בחסידות שההעלם והסתר של אות יו״ד אינו צמצום שנובע ממידת הדין וכוונתו למנוע השפעה אלא לצמצום שהוא חלק בלתי נפרד מתהליך ההשפעה, כשם שהרב מתמצת לתלמידו בקצרה רעיון עמוק. ועוד מבואר שהאותיות יו״ד וה״א רומזות לצמצום והתפשטות והאותיות וא״ו וה״א רומזות להמשכת וירידת השפע מלמעלה למטה וגם האות וא״ו שראשה כמו יו״ד והמשכה בקו ארוך רומזת על כך שתחילה יש צמצום ואחר־כך ישנה התפשטות והמשכה. וגם הה״א האחרונה, כמו הראשונה, רומזת להתפשטות

ביאור בדרך אפשר

1 הָרוֹשֶׁם דְּאוֹר־אֵין־סוֹף כְּמוֹ שֶׁהָיָה מְמַלֵּא כָּל
2 הֶחָלָל לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, אֲזַי לֹא שַׁיָּךְ לְחַלֵּק בֵּין
3 ״גַּרְמוֹהִי״ לְ״חַיּוֹהִי״. וְעַל־פִּי־זֶה צָרִיךְ לוֹמַר
4 שֶׁהֲעַלְיָה שֶׁעַל־יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה הִיא לְמַעְלָה
5 גַּם מִבְּחִינַת חַיּוֹהִי, וְהַיְנוּ, שֶׁהֲעַלְיָה הִיא לְמַעְלָה
6 מִשֵּׁם הֲוָיָ״[31] (שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאוֹרוֹת[32]), דְּהַיְנוּ,
7 לְמַעְלָה מֵאוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ״, שֶׁעִנְיָנָן צִמְצוּם
8 וְהִתְפַּשְׁטוּת הַמְשָׁכָה וְהִתְפַּשְׁטוּת[33], וְעַד לְמַעְלָה
9 מִשֵּׁם הֲוָיָ״ סְתָם, שֶׁאֵין לוֹ פֵּרוּשׁ, וְעַד שֶׁאֵין לוֹ
10 אוֹתִיּוֹת כוּ׳[34], שֶׁמַּגִּיעִים לִבְחִינָה זוֹ עַל־יְדֵי
11 הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים כוּ׳.
12 ד) **וְזֶהוּ** ״כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גוֹ׳ יִשָּׂאֵהוּ עַל
13 אֶבְרָתוֹ״, שֶׁכָּתוּב זֶה מוֹרֶה עַל גּוֹדֶל
14 מַעֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא רַק צַדִּיקִים, אֶלָּא כָּל
15 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[35] וְעַמֵּךְ כּוּלָּם
16 צַדִּיקִים, (לְהִיוֹתָם) נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי גוֹ׳
17 (כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב), שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
18 הוּא מַעֲשֵׂה יְדֵי הַקָּבָּ״ה, שֶׁקִּיּוּמָם בְּאוֹפֶן נִצְחִי
19 שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁינּוּי כְּלָל[36], אֶלָּא שֶׁעִנְיָנָן זֶה יָכוֹל
20 לִהְיוֹת בְּהֶעְלֵם, וְעַל זֶה ״מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ תְּהִי
21 צַדִּיק״[37], שֶׁיּוּמְשַׁךְ וְיָבֹא גַּם בְּגִילּוּי, וּמִזֶּה גּוּפָא
22 מוּכָח שֶׁעִנְיָנָן זֶה יֶשְׁנוֹ בְּהֶעְלֵם, שֶׁהֲרֵי אִילּוּ לֹא
23 הָיָה בְּהֶעְלֵם, אֲפִילּוּ לֹא בְּהֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ
24 בִּמְצִיאוּת, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁיָּבֹא לִידֵי גִילּוּי,
25 וְכֵיוָן שֶׁ״מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ תְּהִי צַדִּיק״, עַל־כָּרְחֲךָ
26 צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁעִנְיָנָן זֶה יֶשְׁנוֹ בְּהֶעְלֵם, אוֹ בִּבְחִינַת
27 עִיבּוּר כוּ׳[38], וְלָכֵן עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה וִיגִיעָה יָכוֹל

ביאור בדרך אפשר

ד) וְזֶהוּ ״כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גוֹ׳ יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ״, שֶׁכָּתוּב זֶה מוֹרֶה עַל גּוֹדֶל מַעֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא רַק צַדִּיקִים, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[35] וְעַמֵּךְ כּוּלָּם צַדִּיקִים, (לְהִיוֹתָם) נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי גוֹ׳ (כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב), כלומר, הסיבה לכך ש״ועמך כולם (ללא יוצא מן הכלל) צדיקים״ היא כיוון שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מַעֲשֵׂה יְדֵי הַקָּבָּ״ה, שֶׁקִּיּוּמָם בְּאוֹפֶן נִצְחִי שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁינּוּי כְּלָל[36], לא כמעשי בני אדם שיכול להיות בהם שינוי ואינם קיימים לנצח אֶלָּא שֶׁעִנְיָנָן זֶה המעלה הגדולה הזו שבאמת קיימת בכל יהודי יָכוֹל לִהְיוֹת בְּהֶעְלֵם, וְעַל זֶה ״מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ כל נשמה קודם ירידתה לעולם הזה תְּהִי צַדִּיק״[37], שֶׁיּוּמְשַׁךְ וְיָבֹא גַּם בְּגִילּוּי, וּמִזֶּה גּוּפָא עצמו מוּכָח שֶׁעִנְיָנָן זֶה יֶשְׁנוֹ בְּהֶעְלֵם, שֶׁהֲרֵי אִילּוּ לֹא הָיָה בְּהֶעְלֵם, אֲפִילּוּ לֹא בְּהֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ בִּמְצִיאוּת, שכן, ישנו העלם שישנו במציאות ורק אינו מתגלה (כמו מציאות האש ב״צור החלמיש״ — אבן שאפשר להפיק ממנה אש), וישנו העלם שלעת עתה אינו קיים כלל במציאות, ובענייננו אם מעלה זו בנשמות ישראל לא היתה קיימת לפחות בהעלם שאינו במציאות (שהוא העלם גדול ביותר) לֹא הָיָה אֶפְשָׁר יתכן שֶׁיָּבֹא לִידֵי גִילּוּי, וְכֵיוָן שֶׁ״מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ תְּהִי צַדִּיק״ והדרישה הזו היא לכל אחד ואחד מישראל, עַל־כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁעִנְיָנָן זֶה יֶשְׁנוֹ בְּהֶעְלֵם, אוֹ בִּבְחִינַת עִיבּוּר כוּ׳[38], שגם זה אופן שבו דבר קיים אבל הוא בהעלם (וכפי שמובא בספר התניא לעניין מדריגת ״צדיק״ שכאשר האדם מתעורר כראוי ב״אתערותא דלתתא״ מצידו, ייתכן ש״יערה עליו רוח ממרום ויזכה לבחינת רוח משורש איזה צדיק שתתעבר בו״, ומבואר על כך

31) ראה גם לקו״ת פרשתנו שם, ג. 32) ראה המשך תער״ב ח״א ע׳ תיז. 33) ראה לקו״ת ר״פ בשלח. סה״מ תרנ״ו ע׳ שסו ואילך. 34) ראה גנת אגוז (להר״י גיקטליא) חלק הראשון שער ההוי׳ (ד, א). הובא בשל״ה ה, א ואילך. נתבאר בהמשך תרס״ו ע׳ תלא. המשך תער״ב שם. וראה גם ד״ה שויתי ה׳ תש״כ פ״ג (סה״מ תש״כ ע׳ קסב). 35) ישעי׳ ס, כא. וראה סנהדרין ר״פ חלק. 36) ראה עמק המלך שער תיקוני התשובה ספ״ג. הובא באג״ק ח״א ע׳ קמז. 37) נדה ל, ב. 38) ראה תניא פי״ד.

ביאור בדרך אפשר

שכשם שיש 'גלגול' של נשמה יש לפעמים שנשמת 'מתעברת' בנשמתו של מישהו שמצידו אינו צדיק) **וְלָכֵן עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה וִיגִיעָה יָכוֹל לָבֹא לִידֵי גִילוּי** של מעלתו הגדולה הנמצאת בהעלם. **וּמִצַּד זֶה מַגִּיעַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִשֵּׁם הֲוָיָ', עַד לְבְחִינַת הָעַצְמוּת שֶׁאֵין לוֹ** עֹלָה וְסִבָּה כו' בגללה הוא קיים. **וְלָכֵן** מצד גודל מעלתם של ישראל, כאמור לעיל, **הַנְהָגַת הַקָּבָּ"ה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא כְּמוֹ הַנֶּשֶׁר שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת בָּנָיו עַל כְּנָפָיו**

ביאור בדרך אפשר

בְּאָמְרוֹ מוּטָב שֶׁיִּכָּנֵס הַחֵץ בִּי[39] (כמובא לעיל מפירוש רש"י על הכתוב), **וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר כֵּן** "יכנס החץ בי" **לְגַבֵּי הַקָּבָּ"ה, הֲרֵי זוֹ קוּשְׁיָא שֶׁבֵּית־דִּין שֶׁל מַעְלָה תּוֹבְעִים וְטוֹעֲנִים לְהַקָּבָּ"ה, וְזֶהוּ אָמְנָם עִנְיָן קָשֶׁה אֵצֶל הַקָּבָּ"ה, אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות הקושי **מִתְנַהֵג הַקָּבָּ"ה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת כו'**[40] ומרחם עליהם ונושא אותם, כאמור לעיל.

לָבֹא לִידֵי גִילוּי. וּמִצַּד זֶה מַגִּיעַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִשֵּׁם הֲוָיָ', עַד לְבְחִינַת הָעַצְמוּת שֶׁאֵין לוֹ עֹלָה וְסִבָּה כו'. וְלָכֵן הַנְהָגַת הַקָּבָּ"ה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא כְּמוֹ הַנֶּשֶׁר שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת בָּנָיו עַל כְּנָפָיו בְּאָמְרוֹ מוּטָב שֶׁיִּכָּנֵס הַחֵץ בִּי[39], וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר כֵּן לְגַבֵּי הַקָּבָּ"ה, הֲרֵי זוֹ קוּשְׁיָא שֶׁבֵּית־דִּין שֶׁל מַעְלָה תּוֹבְעִים וְטוֹעֲנִים לְהַקָּבָּ"ה, וְזֶהוּ אָמְנָם עִנְיָן קָשֶׁה אֵצֶל הַקָּבָּ"ה, אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן מִתְנַהֵג הַקָּבָּ"ה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת כו'[40].

39) פירש"י עה"פ. 40) חסר הסיום (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תשרי, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה לשאלתו במכתבו מי"א תשרי בהנוגע לנסיעת זוגתו שתליט"א, ביקור באנגליא וכן בשווידען.

ומוכרחני לאמר האמת, שבכלל איני רואה תוכן פנימי בהנ"ל ובפרט בימי החורף והסתיו המתקרבים, אבל כיון שכנראה ממכתבו ישנו רצון חזק וחשק לנסיעה האמורה, הרי יש לצרפה עם איזו שליחות של מצוה [וכמו שתבקר שם באגודת נשי חב"ד או בחוגי נשים חרדיות בכלל לעוררן בהנוגע למצות ולאורח חיים ע"פ התורה וכו'], ובטח תוכל לסדר הילדים שי' בכי טוב.

ויהי רצון שתהי' הנסיעה וחזרה בשעה טובה ומוצלחת ותנצל אותה לענינים של מצוה נוסף על מילוי הרצון מתוך שמחה וטוב לבב.

בודאי מתכוננים לנצל ימי שמחתנו הבע"ל באופן המתאים להפצת המעינות.

בברכה לבשו"ט ולחג שמח.

בס"ד. ר"ד* ז־ט** תשרי, ה'תשכ"ה.

בעת ביקורי אדמורי"ם ראשי ישיבות ורבנים***

בימי ה"שבעה" להסתלקות אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע זי"ע

בלתי מוגה

א. [לאחרי תפלת ערבית (ביום א' ז' תשרי) נתעוררה שקלא־וטריא בנוגע להבאת ספר־תורה עבור קריאת התורה דיום שני, כיון שמדייקים[1] שלא לטלטל הספר־תורה אלא־אם־כן יקראו בה ג' פעמים[2], ובנידון־דידן לא יקראו אלא פעם אחת, משום שבערב יום הכיפורים קמים מהשבעה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א]:

כדאי שתיכף לאחרי הקריאה כאן יחזירו הספר־תורה לבית הכנסת, ומה טוב - שיסדרו שזמן־מה לאחרי התחלת התפלה כאן, יתחיל להתפלל מנין גם בבית הכנסת, ובשעה שיסיימו קריאת התורה כאן, יאחזו בהמנין שבבית הכנסת קודם קריאת התורה, כך, שיהיו זקוקים להספר־תורה שנמצא כאן, ויביאו אליהם הספר־תורה לקריאת התורה.

[בהמשך לזה סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

רשום אצלי שכאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר ישב שבעה אחר הסתלקות אמו, בשנת תש"ב[3], הנה ביום שני לא קראוהו לעלות לתורה, וביום חמישי, עלה לתורה מעצמו (בלי שיקראוהו)[4].

ועוד מהנהגות כ"ק מו"ח אדמו"ר - שבאמירת "איזהו מקומן" ו"רבי ישמעאל", לא סיים בקול בעצמו, אלא הורה שמישהו אחר יסיים, ולאחרי־זה אמר הקדיש.

בקדיש - אמר גם תתקבל[5], וב"ובא לציון" - לא אמר את הפסוק "ואני זאת בריתי"[5].

[מזמור מ"ט בתהלים - הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א לאמרו (בסיום תפלת שחרית) אחר שיעור תהלים היומי.

בנוגע לאמירת המשניות (פרק כ"ד דכלים ופרק ז דמקוואות) בסיום התפלה - הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א, פעם אחת, שיאמרו גם פרקי המשניות המתחילים באותיות השם (ואמר שיכולים לחלק המשניות - גם פחות מפרק שלם - בין הנוכחים), והמתין עד שיסיימו ואמר קדיש].

* * *

*) לע"ע - לא הגיע לידינו אלא חלק בלבד מרשימת הדברים.

**) ההסתלקות היתה ביום הש"ק ו' תשרי בעלות המנחה, והלוי' התקיימה ביום א' ז' תשרי. בערב יוהכ"פ לאחר מנחה, סמוך לסוף היום, קם כ"ק אדמו"ר שליט"א מה"שבעה" (המו"ל).

***) ומהם: האדמו"ר מסאטמאר, האדמו"ר מפאפא, האדמו"ר מקופישניץ, האדמו"ר מסקולען, האדמו"ר מנובומינסק, האדמו"ר מבאבוב, האדמו"ר מסטריזוב, האדמו"ר ממעליץ, הגרי"ד הלוי סולובייצ'יק גאב"ד בוסטון, הגרי"י פיקאַרסקי ראש ישיבת תו"ת ליובאוויטש המרכזית, הגר"י הוטנר בעל "פחד יצחק", הגר"ש עלבערג בעל "שלמי שמחה", הגר"י גוסטמן ראש ישיבת "נצח ישראל", הגר"י שארר ראש ישיבת "תורה ודעת", הגרח"צ קרוגר ראב"ד בריסל, האדמו"ר ממונקאַטש, הגר"מ קליין בעל "משנה הלכות", ועוד.

מסיבות טכניות - נלקטה ונערכה רשימה זו (מהדברים שנאמרו במהלך ביקורם של חלק מאדמורי"ם ור"י הנ"ל) לפי סדר הנושאים, ובדרך כלל, ללא פירוט שמות האישים שאליהם נאמרו הדברים (המו"ל).

1) ראה ערוך השולחן או"ח סו"ס קלה. וראה גם בספרים שהובאו ב'פני ברוך' - אבלות בהלכה (ירושלים תשמ"ו) ס"י סכ"ד. נטעי גבריאל - הל' אבילות (ברוקלין תשנ"ג) פצ"ז ס"ב.

2) א' העיר שבהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א שגם ביוהכ"פ יתפלל מנין בבית אמו, יקראו בהס"ת גם בשחרית ומנחה דיוהכ"פ (ג"פ), ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שיש מדייקים שהג' פעמים יהיו בג' ימים, ג' ימי הקריאה.

3) הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה נ"ע זי"ע - נסתלקה בש"ק פ' בשלח, י"ג שבט תש"ב (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' תיג ואילך).

4) כך נהג גם כ"ק אדמו"ר שליט"א למחרת - שעלה לתורה מעצמו, בלי שיקראוהו (המו"ל).

5) השקו"ט בזה - ראה 'כל בו' על אבלות ח"א ע' 280.

ב. כשדובר בענין אנינות, אם נקרא אונן כל יום המיתה, או עד הקבורה בלבד[6], אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שמצינו ברמב"ם שאנינות היא עד הקבורה, וכשהרי"ד סולובייצ'יק שליט"א הגיב בתמיהה שאינו זוכר רמב"ם כזה, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכוונתו לדברי הרמב"ם בפירוש המשניות[7]. ואחר־כך אמר:

הסברא לומר שאנינות היא רק עד הקבורה, היא, כדי להדגיש החילוק שבין אנינות לאבילות:

מצינו בנוגע להרוגי בית־דין ש"לא היו מתאבלין (עליהן, כדי שתהא בזיונן כפרה להן), אבל אוננין, שאין אנינות אלא בלב"[8], שמזה מוכח שאנינות ואבילות הם ב' ענינים נפרדים.

ומסתבר לומר שחלוקים גם בזמן, היינו, שאינם נפגשים יחד, וכיון שדיני אבילות מתחילים לאחר הקבורה[9], על כרחך צריך לומר, שאנינות מסתיימת בהקבורה[10].

דובר גם אודות החילוק שבין אנינות לאבילות בנוגע לרגל, שהרגל מפסיק רק אבילות ולא אנינות[11].

בענין זה שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א: איך אפשר לתווך חיוב אנינות במועד, עם החיוב[12] "ושמחת בחגך"? - כיצד יכולים לדרוש ממנו ב' הפכים, אנינות ושמחה יחד?! וביאר זה על־פי מאמר הזהר[13] "בכי' תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא".

* * *

ג. בנוגע לדיבורו של אבל - מצינו ב' הפכים:

מחד גיסא - ההנהגה היא באופן של "וידום"[14] (שלילת הדיבור), ולאידך גיסא - בנוגע לניחום אבלים [שלדעת רבינו יונה[15] הוי מדאורייתא] - "אין המנחמים רשאים לפתוח עד שיפתח האבל תחילה"[16], היינו, שגם כאשר אחרים באים לנחמו צריך האבל דוקא לפתוח בדיבור.

- בענין זה שהאבל צריך לפתוח תחילה, ראיתי בהנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר (בימי האבלות על פטירת אמו) שלא הקפיד לפתוח תחילה בכל פעם[17].

ד. בנוגע לדברי תורה בימי האבילות - האיסור בתלמוד תורה הוא רק על האבל, ולא על המנחמים, שהם רשאים לדבר בדברי תורה בפני האבל[18].

[אחד מהראשי־ישיבה התחיל לפלפל בענין "שומע כעונה"[19], ורצה להסיק שאין המנחמים רשאים לדבר בדברי תורה בפני האבל, משום ששומע כעונה. ובסיום דבריו הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א (בדרך צחות):

הטעם שאבל אסור בתלמוד תורה הוא משום שמחה (דכתיב[20] "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"[21]). - יכולים הנכם לשער ("איר קענט זיך פאָרשטעלן") גודל הצער של האבל ששומע את השקלא־וטריא ורוצה להביע את דעתו (להפריך את הדברים), ומוכרח לשתוק!...

---

6) ראה אנציק' תלמודית (כרך ב) ערך אנינות (ע' סו). וש"נ.

7) דמאי פ"א מ"ב: "ביום קבורתו יהי' אונן מן התורה כל זמן שלא נקבר".

8) סנהדרין מו, ריש ע"ב (ובפרש"י).

9) שו"ע יו"ד ר"ס שעה.

10) ראה גם מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א להרי"ד סולובייצ'יק מערב חה"ס בעלות המנחה שנה זו (אג"ק חכ"ג ס"ע רעג ואילך). וראה גם מכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א להרש"י זוין מערב חה"ס בעלות המנחה; י"ד מ"ח שנה זו (אג"ק שם ע' ערה; ע' רפה).

11) ראה אנציק' תלמודית שם ע' סז. וש"נ.

12) פ' ראה טז, יד. רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ז. שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט ס"ו.

13) ח"ג עה, א. הובא בתניא ספל"ד. ועוד.

14) שמיני יו"ד, ג.

15) ברכות פ"ג.

16) שו"ע יו"ד ר"ס שעו.

17) ראה תורת מנחם - רשימת היומן שם. ולהעיר ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א בענין זה שנדפס בתורת מנחם - מנחם ציון ח"א ע' 313.

18) להעיר מהשקו"ט בנוגע להרהור בדברי תורה - ראה 'כל בו' על אבלות ח"א ע' 293.

19) סוכה לח, ב.

20) תהלים יט, ט.

21) ש"ך יו"ד ר"ס שפד.

ואחר־כך אמר:]

הרב החסיד וכו' ר' אברהם דוד לאַוואוט (המחבר של "שער הכולל" ועוד) - שהנפטרת, אמי מורתי, היא נכדתו[22] - כותב באחד מחיבוריו[23] בנוגע להדין שאבל אסור בתלמוד תורה: "שמעתי מהרב הצדיק המפורסם בשמו ר' הלל פּאַריטשער, שמותר ללמוד חכמת הקבלה בט"ב, שאין[24] מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו"[25].

ויש לקשר זה עם המבואר בחסידות[26] בפירוש מאמר רז"ל[27] "סייג לחכמה שתיקה", ש"סייג הוא גדר ומקיף שלמעלה מהחכמה", ש"זהו ענין כתר שהוא לשון שתיקה" [מה־שאין־כן בחינת החכמה קשורה עם דיבור (מלכות), כידוע בענין "אבא יסד ברתא"[28]], שהוא ענין הביטול, שעל ידו באים לבחינת הכתר שלמעלה מהחכמה ("סייג לחכמה") - על־דרך הענין ד"לבו דואג בקרבו" (שתיקה וביטול) שעל ידו זוכים לרזי תורה (שלמעלה מהחכמה)[29].

ויש להוסיף, שאיתא בירושלמי[30] ש"אם היה להוט אחר התורה (נפשו חשקה ודביקה בתורה לשנות תמיד) מותר".

ולפלא - כפי שמביא ה'בית יוסף'[31] - ש"לא כתבוהו הפוסקים" (ולא הובא בשולחן־ערוך)!

ולהעיר גם מהמסופר בגמרא[32] אודות רבי אלעזר ברבי שמעון שאמר דבר־תורה במקום שאינו טהור - "לאונסו שאני", "שהיתה שמועתו שגורה בפיו ומהרהר בה על כרחו"[33], ועל־דרך־זה מצינו ש"לאפרושי מאיסורא שאני"[34], ולכאורה, כל זה שייך גם באבל, דזיל בתר טעמא.

* * *

ה. בהלכות אבל[35] מבאר הרמב"ם תוכן ענין האבילות - "יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה".

ובנוגע לענין התשובה - ידוע שתשובה צריכה להיות בשמחה דוקא, לכל־לראש - מפני היותה מצוה בתורה, וכל המצוות שבתורה צריך לקיימן בשמחה, כמו שכתוב[36] "עבדו את ה' בשמחה", ויתירה מזה, כיון שבמצות התשובה יש יתרון לגבי כל המצוות משום שעל ידה נעשה תיקון ושלימות החסרון שהיה בקיום כל המצוות, מובן, שהשמחה בקיום מצות התשובה היא גדולה יותר מהשמחה שבקיום שאר מצוות התורה[37]. ונוסף לזה - בגלל שתשובה מביאה להשראת השכינה, ו"אין השכינה שורה לא מתוך עצבות כו' אלא מתוך דבר שמחה"[38].

- ראיתי לאחרונה מאמר של אדמו"ר הזקן[39] שבו מבאר השייכות דתשובה לשמחה.

ולכאורה: איך שייך תשובה בשמחה במצב של אבילות?

ויש לבאר זה על־פי מה שכתב אדמו"ר הזקן ב'אגרת התשובה'[40] - ש"להיות בלבו ההכנעה .. וגם השמחה .. כבר מילתא אמורה .. חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו'". ומוסיף לבאר שישנו גם "האמונה והבטחון .. כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו

22) בתו של הגאון ר' מאיר שלמה הלוי ינובסקי, בנם של הגאון ר' ישראל ליב ינובסקי והרבנית בילא רבקה, בת הגאון רבי אברהם דוד לאַוואוט (שאצלו גדל ונתחנך נכדו ר' מאיר שלמה ינובסקי). - המו"ל.

23) נתיב החיים (לדרך החיים) סרנ"ח.

24) חגיגה יג, א.

25) להעיר משער המצוות להאריז"ל פ' ויחי (קרוב לסופו).

26) לקו"ת בהר מג, א. בלק סט, א.

27) אבות פ"ג מי"ג.

28) זח"ג רנו, סע"ב. רנח, א.

29) ראה גם דרך חיים שער התפלה בתחלתו (פכ"ח ואילך). סה"מ תרע"ח ע' נ. סה"מ תש"ט ע' עב.

30) מו"ק פ"ג ה"ה (ובפני משה שם).

31) לטויו"ד שפ"ד.

32) זבחים קב, סע"ב. וראה גם קידושין לג, א.

33) פרש"י זבחים שם.

34) שבת מ, ב.

35) ספי"ג.

36) תהלים ק, ב. וראה רמב"ם הל' לולב בסופן.

37) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 184. וש"נ.

38) שבת ל, ב. וש"נ.

39) נדפס במאמרי אדה"ז תקס"ב (שי"ל בשלהי שנת תשכ"ד) ח"א ע' כג ואילך.

40) פרק יא.

יתברך .. הסליחה והמחילה היא מיד", שלכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו הקודם, יכול וצריך להיות תיכף ומיד בשמחה, כמו שכתוב[41] "תשמיעני ששון ושמחה גו'".

ועל־דרך־זה יש לומר בנידון־דידן - שגם במצב של אבילות יכול וצריך להיות ענין התשובה בשמחה - "חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו'".

בהקשר לכך, יש להעיר על פירוש רש"י תמוה במסכת סוכה[42] [בנוגע לחיובו של אבל בכל המצוות האמורות בתורה חוץ מן התפילין] - "אף־על־פי שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו, אינו חייב להצטער"!

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) מוטב היה אילו לא אירע מה שאירע, ואז היינו חוסכים ("וואָלט מען פאַרשפּאָרט") את כל השקלא־וטריא הנ"ל...

ו. ויש להוסיף, שהשייכות דאבילות לתשובה מודגשת ביותר בנידון־דידן - כיון שהאבילות היא בתוך העשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, עשרת ימי תשובה, כשהתשובה "יפה ביותר"[43].

וגם ענין השמחה שבתשובה הוא בהדגשה יתירה בעשרת ימי תשובה - כי, עבודת התשובה בעשרת ימי תשובה (לאחרי הקדמת התשובה בחודש אלול), ובפרט ביום הכיפורים[44], היא תשובה עילאה, ותשובה עילאה היא "בשמחה רבה"[45].

ולהעיר גם ממה שכתוב בכתבי האריז"ל[46] ש"כל מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה אין נשמתו שלימה", ומבואר בחסידות[47] ש"אין בכיה זו באה מצד מרה שחורה", אלא "הבכיה הלזו היא מחמת דביקות הנפש בשרשה למעלה מכדי אשר תוכל נפשו שאת .. היא שלימות הנשמה כו'".

ולפלא - שלמרות גודל מעלת התשובה דיום הכיפורים, מפטירין במנחת יום הכיפורים בהתשובה דאנשי נינוה, שהיא למטה מהתשובה דבני־ישראל (גם בדרגא הכי תחתונה), כידוע[48] שבישראל מועילה התשובה (לא רק מכאן ולהבא, אלא) גם לתיקון העבר [ועד ש"אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה .. מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם"[49]], מה־שאין־כן באומות העולם מועילה התשובה מכאן ולהבא בלבד, כיון שתיקון העבר נעשה על־ידי־זה שמתעלים לבחינה שלמעלה מזמן (ומקום), וענין זה שייך רק בהתשובה דישראל, שעל־ידה מתחדש הקשר שלהם עם שם הוי' שלמעלה מהזמן (היה הוה ויהיה כאחד[50]), מה־שאין־כן באומות העולם.

* * *

ז. [כבר בהתחלת השבעה עורר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות ההנהגה בערב יום הכיפורים, כשקמים מהשבעה, האם מותר לו לטבול במקוה קודם תפלת מנחה[51], ובביקורם של כמה מהאדמורי"ם והרבנים היתה שקלא־וטריא בענין זה.

אחד הרבנים אמר שהמגן־אברהם[52] מביא דעת ה'בית־חדש' שמותר לרחוץ ולטבול בעוד היום גדול, אפילו קודם תפלת מנחה, שעה אחת או שתים קודם הלילה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

---

41) תהלים נא, יו"ד. וראה אגה"ת שם.

42) כה, סע"א - ד"ה טירדא. וראה גם ספר החקירה להצ"צ צב, א.

43) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו.

44) נוסף לכך שמודגש בו ענין השמחה משום שנקרא "רגל" (יו"ט) לענין הפסק וביטול אבילות (שו"ע יו"ד סשצ"ט ס"ו).

45) אגה"ת שם.

46) פע"ח שער השופר פ"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה (קודם דרוש א). סידור האריז"ל סוף סדר הנסירה.

47) לקו"ת תצא לו, ג. לז, ד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 206 ואילך.

48) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך ב) ערך אוה"ע סי"ז סק"ט (ע' שמט ואילך). וש"נ. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ל ע' 114. וש"נ.

49) רמב"ם שם פ"ז ה"ד.

50) זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א).

51) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ו סי"ג: "יש לטבול קודם תפלת מנחה כדי להתוודות (במנחה) בטהרה".

52) או"ח שם סק"י.

בנוגע לערב יום־טוב - המסקנא היא שאין להתיר אלא (אחר תפלת מנחה) סמוך לחשיכה[53], אבל בנוגע לערב יום הכיפורים, יש מקום לומר שכיון ש"נוהגין לעשותו יום־טוב" ("אף־על־פי שמן הדין .. אינו יום־טוב כלל")[54], יש בכחו של ערב יום־כיפורים גופא לדחות האבילות (מה־שאין־כן בערב יום־טוב, שרק הרגל עצמו (ולא ערב יום־טוב) דוחה האבילות), ובמילא, יש להתיר לטבול לפני זה, וגם קודם תפלת מנחה.

[נזכר גם החילוק שבין קודם מנחה ולאחר מנחה[55] - בהשייכות ליום הכיפורים, כמודגש גם באמירת הוידוי במנחה].

אבל המגן־אברהם עצמו, לאחרי שמביא דברי ה'בית־חדש' הנ"ל, מסיק ש"אין להקל כל־כך דהא יש אוסרים עד הלילה .. וכיון דיכול לקיימה אחר־כך למה יכניס עצמו לאיסורא", ומסיים שערב יום כיפורים לא הוי יום שמחה ואינו מבטל גזירת שבעה.

והעיקר - אדמו"ר הזקן פוסק[56] ש"יש לו לאחר הרחיצה והטבילה כל מה שאפשר שיהיו סמוך לחשיכה"[57].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר ממונקאַטש שליט"א אם יש בענין זה תשובה מה'מנחת אלעזר' שלא נדפסה עדיין, ועורר על דבר הדפסת ספריו, בהפליגו בשבחו של ה'מנחת אלעזר' בנוגע להכרעת מסקנת הדברים (נוסף על השקלא־וטריא). וסיפר שפעם ראה את אדמו"ר מהוריי"צ כותב בראש מכתב ריבוי תוארים (חמש או שש שורות!), ובמענה לשאלתו למי מופנה מכתב זה, השיבו, לה'מנחת אלעזר'!

בהמשך הדברים אמר גם שמשתמש בעצמו בספריו בענינים הצריכים, בבחינת "דבר בעתו מה טוב"[58]].

* * *

ח. כאשר מסרו לכ"ק אדמו"ר שליט"א הרשימה דחלוקת לימוד המשניות לעילוי נשמת אמו הרבנית הצדקנית נ"ע, על מנת לסיים עד יום הכיפורים זה - היה כ"ק אדמו"ר שליט"א מרוצה מאד, ואמר, שיש לו קורת־רוח מזה, והביט מעט בהרשימה, והוסיף: אַ גרויסע קורת־רוח, ואחר־כך הביט בהרשימה עוד הפעם, והוסיף: גאָר אַ גרויסע קורת־רוח!... וסיים, שבודאי יקיימו זאת.

כשנכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לבית־הכנסת ל"כל נדרי" [לאחרי שברך את התמימים שיחיו על פתח חדרו הקדוש], הורה שיערכו ה"סיום" על לימוד המשניות, ולאחרי שערכו ה"סיום", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א קדיש דרבנן.

---

53) מג"א שם. וראה גם סתקמ"ח ס"י, ובמג"א שם סקי"ד־טו.

54) שו"ע אדה"ז סתר"ד ס"ד.

55) ראה מג"א שם (לענין ערב יו"ט) שלאחר מנחה "חל עליו קדושת הרגל".

56) סו"ס תרו.

57) כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל מנחה בשעה 4:00, ובשעה 6:00 לערך הלך לטבול במקוה (המו"ל).

58) משלי טו, כג.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו
ערב יום הכיפורים לפני כל נדרי, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם. יברכך ה' וישמרך. יאר ה' פניו אליך ויחונך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם"[1].

ה' יתברך יברך אתכם בשנת הצלחה בלימוד הנגלה ולימוד החסידות, מתוך יראת שמים ואהבת השם, והלימוד יהיה מביא לידי מעשה[2] - קיום המצוות בהידור, ובנקודתו - עבודת התפלה[3].

שתהיה התעוררות תשובה אמיתית - תשובה עילאה, מתוך שמחה[4].

ויומשך בחתימה וגמר חתימה טובה, על כל השנה כולה, בטוב הנראה והנגלה, למטה מעשרה טפחים.

1) נשא ו, כב ואילך.
2) ראה קידושין מ, ב. וש"נ.
3) ראה לקו"ת בלק ע, ד.
4) ראה תניא אגה"ת פי"א.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א
ערב יום הכיפורים לפני כל נדרי*, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

ה' יתברך יתן לכל אחד - נערים וזקנים, אנשים נשים וטף - גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה.

שתהיה התעוררות תשובה אמיתית - תשובה עילאה, בחרטה גמורה על העבר וקבלה טובה על להבא, ויומשך בלימוד התורה, נגלה וחסידות, וקיום המצוות.

וכל זה - מתוך הרחבה ושמחה אמיתית.

* * *

(לקבוצה נוספת:)

בלתי מוגה

ה' יתברך יתן לכל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, חתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה, ובאופן שיראו זאת בעיני בשר.

שתהיה התעוררות תשובה אמיתית - תשובה עילאה, שהיא מתוך שמחה[1], בחרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור.

וה' יתברך יתן לכל אחד בכל המצטרך מנפש ועד בשר, בבני חיי ומזוני רויחי בהרחבה.

*) הברכה נאמרה לפני כל נדרי, ולא כבכל שנה, לאחרי תפלת מנחה, כיון שזה־עתה קם כ"ק אדמו"ר שליט"א מה"שבעה" (המו"ל).
1) ראה תניא אגה"ת פי"א.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאנשי כפר־חב"ד, וערב שבת־קודש, פ' האזינו, י"ב תשרי, ה'תשכ"ה.

- בעת מסירת האתרוגים מכפר חב"ד, בחדרו הק' -

בלתי מוגה

יישר כח.

יהי רצון שימשיכו את כל ההמשכות שעל־ידי ד' המינים על כל השנה כולה, בחיי היום־יום.

ועל־פי מה שנאמר[1] "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", ש"שבעת ימים" כוללים את כל ימות השנה - תומשך השמחה על כל השנה כולה.

1) אמור כג, מ.

אגרות קודש

ב"ה, ז' תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו מערב ראש השנה,

ובטח למותר להדגיש שכל המחשבות שהם היפך השמחה וטוב לבב, באים לא מהיצר טוב, וכמבואר בארוכה בכמה מקומות ומהם גם בספר תניא קדישא, וכמצוין במפתח ענינים שבסופו, ומדברי הרמב"ם סוף הלכות לולב, מובן שאפילו עניני תשובה צ"ל דוקא בשמחה ובטוב לבב, וכפי שכתוב שם, אחת מנקודות חשובות של עבודת השם, ולא סתם ענין של הידור, כי אם בלשון הרמב"ם "עבודה גדולה", והאריכות בדבר הפשוט כזה אך למותר.

מוסג"פ המחאה מאחת הקופות של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, ולתת את הכסף באחד מעסקיו (אונטערנעמונגען) ומה טוב בשנים מהם, והשי"ת יקיים את מרז"ל (ב"ב טו, ב) הנוטל פרוטה מאיוב מתברך, שנאמר בו איש תם וישר גו' שכל ענינים אלו הם בכ"ק מו"ח אדמו"ר, וק"ל.

הפ"נ שלו יקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והשי"ת יעזור שבקרוב ממש יבשר טוב בכל הנ"ל בטוב הנראה והנגלה, והעיקר בשמחה ובטוב לבב.

בברכת חתימה וגמח"ט.

בס"ד. שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי*, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בסעודת ליל שבת־קודש פרשת האזינו י"ג תשרי שנת תש"ה[1], הנה למרות שהיה זה יום ההילולא של אדמו"ר מהר"ש, ולכן חשבו (המסובים) שיתחיל לדבר אודות בעל ההילולא,

- ובפרט על־פי המבואר בחסידות שסעודת שבת היא בהמשך לתפלת שבת[2], ועד שהתפילה היא כמו ברכה לפני הסעודה[3], שהיתה קשורה עם יום ההילולא כו' -

הנה בפועל, התחיל כ"ק מו"ח אדמו"ר לדבר אודות אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (בנוגע לאופן הנהגתו ביום הכיפורים, כדלקמן ס"ד), ורק אחר־כך דיבר אודות אדמו"ר מהר"ש, בעל ההילולא.

ב. ויש לבאר טעם הדבר שלכל־לראש התחיל כ"ק מו"ח אדמו"ר לדבר אודות אביו:

לכאורה אפשר לומר, שזהו לפי שהשייכות של כ"ק מו"ח אדמו"ר לבעל ההילולא (כ"ק אדמו"ר מהר"ש) היתה באמצעות אביו, ולכן התחיל לדבר אודות אביו.

אבל באמת אי אפשר לומר כן, כי "צדיקא דאתפטר", שייכים אליו כל בני־ישראל, ללא צורך ב"ממוצעים", כמובן מדברי רבינו הזקן ב'אגרת הקודש'[4] בפירוש מאמר רז"ל[5] "דשבק חיים לכל חי", ש"חיי הצדיק" ש"אינם חיים בשריים כי־אם חיים רוחניים, שהם אמונה ויראה ואהבה", נמשכים לתלמידיו וההולכים באורחותיו כו'.

[ויש להוסיף ולהעיר בנוגע לכללות הענין ד"שבק חיים לכל חי": יש כאלו שרוצים לומר שענין זה שייך רק למי שהוא במדריגת צדיק, שחייו הם "חיים רוחניים" (כנ"ל). אבל האמת היא שזהו ענין ששייך לכל אחד ואחד מישראל - כדמוכח מזה שעל־פי מנהג ישראל (תורה הוא[6]) נאמר הלשון "שבק חיים לכל חי" בנוגע לכל אחד ואחת מישראל. וטעם הדבר - לפי ש"עמך כולם צדיקים"[7], כדברי המשנה[8] "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי גו'", כך שמצד בחינת הצדיק שבו יש אצלו גם הענין ד"חיים רוחניים" כו']

וכמו כן אין לומר שהטעם שהתחיל לדבר אודות אביו הוא לפי שרצה להמשיך בעולם איזה ענין כללי, וידוע שכל ההמשכות וההשפעות בעולם צריכות לעבור על־ידי נשיא הדור[9] [וכפי שמצינו[10] במשה רבינו, שאפילו השפעת הבשר הוצרכה להיות על ידו, ואף שטען "מאין לי בשר"[11], שאין זה שייך אליו (כמבואר בלקוטי־תורה[12]), מכל־מקום, הוצרך להשפיע גם ענינים גשמיים כמו בשר[13]], ולגביו היה הנשיא אביו כ"ק אדמו"ר נ"ע - שהרי כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר אז אודות הנהגה פרטית של אביו, ולא אודות ענין כללי ששייך לנשיאותו.

ג. אך הענין הוא:

איתא בגמרא[14] "שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה ואביו ואמו", ועד כדי כך, שבגלל זה "השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום .. מוראת אב ואם למוראת המקום .. וכן בדין (שיוקשו לכיבוד ומורא על הבן) ששלשתן שותפין בו" (אף הן שותפין למקום בו).

---

*) סיום תקופת ה"שבעה" להסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של - יבדלח"ט - כ"ק אדמו"ר שליט"א (ראה לקמן ס"י ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 63 ואילך)).

1) סה"ש תש"ה ע' 21 ואילך.

2) ראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'שכד. וש"נ.

3) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות אכילת ק"ק בסופה (דרמ"צ צג, ב). סה"מ תרס"ג ח"א ריש ע' סד. שם ח"ב ע' לח.

4) סי' ז"ך וביאורו.

5) ראה סה"מ תרצ"ב ע' ערה. וש"נ.

6) ראה תוד"ה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי"ל - הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז או"ח סוסק"פ. סתל"ב סי"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

7) ישעי' ס, כא.

8) סנהדרין ר"פ חלק.

9) ברשימה נוספת: שממשיך אותם ע"י תורתו.

10) ראה שיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה דאשתקד סי"ג (תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 32). וש"נ.

11) בהעלותך יא, יג.

12) שם לא, ד.

13) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר על ענין זה בקול חנוק מבכי (המו"ל).

14) קידושין ל, ב (ובפרש"י).

ולהעיר, שאף־על־פי שהשותפות היא לפי ש"אביו מזריע הלובן .. אמו מזרעת אודם .. והקב"ה נותן בו רוח ונשמה כו'"[15] - הרי אמיתית ענין השותפות על־פי תורה הוא באופן שלאחרי שכל אחד מהשותפים נותן את חלקו, אזי כל אחד מהם יש לו "בעלות" (בלשון הישיבות) על הדבר כולו[16].

ועל־פי־זה יש לבאר הסיבה לכך שכ"ק מו"ח אדמו"ר התחיל לדבר אודות אביו - שזהו מצד החיוב דכיבוד אב[17].

* * *

ד. בסעודת ליל שבת־קודש הנ"ל אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר[18]:

צום יום הכיפורים הוא במשך כ"ו שעות, כידוע הטעם [ובמקום אחר[19] ביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהמספר דכ"ו שעות הוא כנגד הגימטריא של שם הוי']. וכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע היה נוהג להוסיף עוד י"ג שעות בתור הכנות ליום הכיפורים, סך־הכל: ל"ט שעות.

וכאשר שאלו אם זהו הענין ד"טל" - הנה כ"ק מו"ח אדמו"ר לא שלל זאת, וגם לא אישר זאת; והמשיך לספר, שכ"ק אדנ"ע דיבר פעם בענין ל"ט מלקות, ג' פעמים "והוא רחום" שאומרים המלקה והנלקה[20], וסיים, שזוהי הכוונה פנימית של ל"ט השעות דיום הכיפורים, אלא שהמלקות הם בגופו, ואילו ענין ל"ט השעות הוא - ש'חיה ויחידה' מגפפים ומנשקים לנפש־רוח־נשמה.

ה. ויש לומר הביאור בזה:

ענין המלקות - כדי לבטל ענינים בלתי־רצויים ("יכפר עון") - שייך רק בבחינת נר"ן, מה־שאין־כן בבחינת חיה ויחידה, ש"גם בשעת החטא היתה באמנה אתו יתברך"[21]; אך ישנו גם הענין ש'חיה ויחידה' מגפפים ומנשקים לנר"ן.

ובהקדם הדיוק בדברי כ"ק אדמו"ר נ"ע (שהרי דברי צדיקים ובפרט נשיאי ישראל הם מדוייקים ביותר) שחי' ויחידה מגפפים ומנשקים לנר"ן - שזהו על־דרך מאמר רז"ל[22] שהמלאכים מגפפים ומנשקים תפלותיהם של ישראל, ומבואר בזה[23], שתפלותיהם של ישראל, נשמות בגופים, הם כמו "גשמיות" בערך למעלת המלאכים, ולכן המלאכים מגפפים ומנשקים לתפלותיהם של ישראל כדי להעלותם למעלה (ועד שעל־ידי־זה יתעלו למעלה גם מעבודת המלאכים, שהרי שרש הנשמות הוא למעלה משרש המלאכים).

ועל־דרך־זה בנידון־דידן, שנר"ן הם כמו "גשמיות" לגבי 'חיה ויחידה', וזהו שחי' ויחידה מגפפים ומנשקים לנר"ן - כדי לפעול בהם שיתעלו לדרגת 'חיה ויחידה', ועל־ידי־זה הנה גם בהם לא יהיה שייך ענין בלתי רצוי כו'.

ועל־ידי־זה נעשית כללות עבודת התשובה דיום הכיפורים באופן נעלה יותר - לא בשייכות לענינים בלתי־רצויים של חטא ועון, אלא באופן ד"הרוח[24] תשוב אל האלקים אשר נתנה"[25].

ו. והמשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר לספר אודות י"ג השעות של ההכנות ליום הכיפורים - שתחילת ההכנה היתה בלימוד 'פרי עץ חיים' ו'עץ חיים':

"עץ חיים" קאי על פנימיות התורה, שנקראת "אילנא דחיי"[26], והיינו, שאף־על־פי שהתורה כולה היא "תורת חיים"[27], מכל־מקום, נגלה דתורה מתלבשת בענינים של טוב ורע (ולכן נקראת בשם "אילנא דטוב ורע"[26] - לא מצד עצמה, אלא מצד ההתלבשות בטוב ורע), ועד לטענות של שקר כו', מה־שאין־כן

15) נדה לא, א.
16) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ה ע' 278. וש"נ.
17) חסר הסיום (המו"ל).
18) בתחלתה (סה"ש תש"ה שם).
19) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסט. וש"נ.
20) ראה "היום יום" ערב יוהכ"פ.
21) תניא ספכ"ד.
22) ראה זהר ח"א כג, ב. ח"ב רא, א.
23) ראה תורת מנחם סה"מ טבת ס"ע רלו. וש"נ.
24) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ריש פרשתנו.
25) ברשימה נוספת: והרי אצל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע היתה עבודה זו גם במשך כל השנה כולה.
26) זח"ג קכד, ב (ברע"מ).
27) נוסח ברכת "שים שלום" בתפלת העמידה.

פנימיות התורה, ד"לית תמן לא קשיא מסטרא דרע וכו'"[26], אלא כל הענינים הם בגילוי - "תורה אור"[28], ולכן נקראת "אילנא דחיי" (כמבואר ב'אגרת הקודש'[29]).

ומרומז גם בנגלה דתורה - כדאיתא בגמרא במסכת יומא[30] "זכה נעשית לו סם חיים", והרי הענין ד"זכה" נעשה על־ידי פנימיות התורה[31], ועל־ידי־זה נעשה "סם חיים", ובאופן שנמשך בגלוי גם בגשמיות (כמובן מהמשך דברי הגמרא בנוגע לענין ההפכי - "לא זכה כו'").

ולאחרי־זה היה המשך ההכנות ליום הכיפורים באופן ד"מעלין בקודש"[32] בעילוי אחר עילוי - עריכת הכפרות, ביאת השוחט, הטבילה במקוה וכו'.

ולאחרי ההכנות במשך י"ג השעות, באה העבודה דיום הכיפורים במשך כ"ו שעות, ועד למוצאי יום הכיפורים, שעל זה נאמר[33] "לך אכול בשמחה לחמך" - דאף שלכאורה אין זה אלא ענין גשמי הקשור עם הנאת הגוף, הנה בזה דוקא מתבטא תכלית העילוי, וכמו לעתיד־לבוא, שהנשמה תהיה ניזונית מן הגוף[34].

ז. על־פי־זה יש לבאר גם מה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[35] אודות ה'תורה' שאמר רבינו הזקן במוצאי יום הכיפורים:

כתיב[36] "מי גו' כה' אלקינו בכל קראנו אליו", "אליו ולא למדותיו"[37]. הפרדס[38] מפרש ש"אליו" קאי על האורות המתלבשים בכלים דעשר ספירות דאצילות. הרבי הבעל־שם־טוב מפרש ש"אליו" הוא האלקות שבכלים דעשר ספירות דאצילות[39]. ואילו הפירוש הפשוט הוא: "אליו" - עצמות אין־סוף שישנו אצל כל יהודי פשוט בידיעה עצמית על־ידי אמונה פשוטה כו' (וכידוע גם בענין "שם שמים שגור בפי כל"[40]).

ולכאורה: ידוע שהתורות והמאמרים שייכים לזמן אמירתם, שלכן המאמרים הם על פרשת השבוע ועניני המועדים כו'. ואם־כן, 'תורה' זו שבה מפרש רבינו הזקן ש"אליו" קאי על עצמות אין־סוף כו' - מתאים יותר שזמן אמירתה יהיה ביום הכיפורים עצמו, ולא במוצאי יום הכיפורים?

אך הענין הוא - שהגילוי דעצמות אין־סוף הוא בגשמיות דוקא[41], ולכן, דוקא במוצאי יום הכיפורים, שאז אומרים "לך אכול בשמחה לחמך", הרי זה הזמן המתאים לאמירת התורה בענין "אליו ולא למדותיו", שהכוונה היא לא רק לאורות המתלבשים בכלים דעשר ספירות דאצילות (כפירוש ה'פרדס'), ולא רק לאלקות שבכלים דעשר ספירות דאצילות (כפירוש הבעל־שם־טוב), אלא לעצמות אין־סוף (ומזה נמשך גם בשאר המדריגות שאודותם מדובר בפירוש ה'פרדס' והבעל־שם־טוב).

ח. בהמשך השיחה דובר גם[42] אודות ענין ה"טל" (כנ"ל סעיף ד) - שזהו ענין "טל תורה מחייהו"[43], "טל תחי'" ש"עתיד הקב"ה להחיות בו את המתים"[44], וידוע שתחיית המתים הוא ענין נעלה ביותר, וכמובן גם מדברי הגמרא[45] ש"מפתח של תחיית המתים" הוא מהענינים "שלא נמסרו ביד שליח", אלא הם "בידו של הקב"ה", ובלשון חז"ל[46]: "אני ולא השליח" (אפילו לא ענין השליחות בדרגא היותר נעלית[47]).

---

28) משלי ו, כג.
29) סכ"ו.
30) עב, ב.
31) קונטרס עה"ח פי"ד.
32) ברכות כח, א. וש"נ.
33) קהלת ט, ז. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרכ"ד ס"ט. וש"נ.
34) ראה תורת מנחם סה"מ ניסן ריש ע' קסח. אב ע' קנ. וש"נ.
35) אג"ק שלו ח"ג ס"ע קמד ואילך (נעתק ב"היום יום" יא תשרי).
36) ואתחנן ד, ז.
37) ספרי - הובא בפרדס של"ב פ"ב.
38) ש"ד פ"א ואילך. של"ב שם.
39) ראה גם תורת מנחם סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תה.
40) ראה סה"מ תרפ"ט ריש ע' 20. וש"נ.
41) ראה שיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה דאשתקד סי"א (תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 31). וש"נ.
42) וכן דובר אודות מ"ש בפרשת השבוע (לב, יא־יב) "כנשר יעיר קנו גו' ישאהו על אברתו ה' בדד ינחנו ואין עמו א־ל נכר".
43) יל"ש ישעי' רמז תלא. וראה כתובות קיא, ב.
44) תניא ספל"ו. וראה שבת פח, ב. חגיגה יב, ב.
45) ריש תענית.
46) נוסח הגש"פ.
47) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ז ע' 105 הערה 33. וש"נ.

והרי כללות הענין דתחיית המתים הוא בגשמיות דוקא - נשמות בגופים, ודוקא אז יהיה תכלית העילוי דלעתיד־לבוא, כידוע[48] הפלוגתא בין הרמב"ם והרמב"ן אם עיקר העילוי הוא בגן עדן או בתחיית המתים, והכרעת תורת החסידות היא כדעת הרמב"ן, שעיקר העילוי הוא בתחיית המתים, לנשמות בגופים דוקא, וכאמור, שענין זה נמשך מהקב"ה בעצמו, ולא על־ידי שליח - "אני ולא השליח".

ולהעיר גם מהידוע בשם אדמו"ר מהר"ש[49] בביאור מה שכתוב[50] "ונתתי רוחי בכם וחייתם", ואינו מפרש רוחו של מי, דקאי על בחינת העצמות כו'.

וכל זה יהיה בביאת משיח צדקנו, שגם הוא יהיה נשמה בגוף דוקא, ובאופן שיוכלו למששו בידים, ואז יקויים היעוד[51] "הקיצו ורננו שוכני עפר", בעגלא דידן.

* * *

ט. דובר בהתוועדות דיום השבת־קודש שלפני־זה[52], בפירוש הכתוב[53] "וילך משה וידבר גו' אל כל ישראל" - דלכאורה אינו מובן: הרי גם לפני זה היה במעמד כל בני־ישראל, ולהיכן הלך - על־פי מה שכתוב בתרגום יונתן בן עוזיאל "ואזל משה למשכן בית אולפנא", שבנוגע לכל ענין צריכים להביט בתורה.

וכמו שנתבאר לעיל שאפילו משה רבינו, שכל ענינו תורה, ובפרט בהגיעו לתכלית השלימות שלו, כאשר "מלאו ימי ושנותי" - הנה כאשר נעשה מעמד ומצב חדש, הלך ל"בית אולפנא".

ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לאנשים כערכנו, הרי בודאי שכאשר ישנו מעמד ומצב חדש, צריכים לעיין בהוראות התורה בנוגע למעמד ומצב זה.

י. ובנידון־דידן, במעמד ומצב של חיוב אמירת הקדיש[54] - הנה כיון שביום השבת־קודש הזה יש גם אמירת הקדיש הקשורה עם יום ההילולא של נשיא בישראל (אדמו"ר מהר"ש)[55], מתעוררת שאלה מי קודם:

מצד ענין הכבוד - יש להקדים אמירת הקדיש הקשורה עם נשיא בישראל. אבל לאידך גיסא, אילו רק אחד היה יכול לומר קדיש, הרי בודאי שאמירת קדיש מצד החיוב דשבעה ושלושים היתה דוחה אמירת קדיש בקשר ליום הסתלקות שאירע לפני כמה וכמה שנים, ואם־כן, גם כאשר שנים אומרים קדיש, יש להקדים את אמירת הקדיש שמצד החיוב.

ואין לומר שזהו דבר התלוי בהרגש הלב - כי, נוסף לכך שהרגש הלב גופא צריכה להיות על־פי הוראת התורה ("בית אולפנא"), הרי אמירת הקדיש צריכה להיות במעמד עשרה מישראל, ואם־כן, אין זה דבר התלוי ברגש בלב של אומר הקדיש, אלא דבר שתלוי באחרים.

ואף שלכאורה יש עצה שהראשון שאומר קדיש יכוין גם עבור יום ההילולא של הנשיא (שהרי אפשר לכוין באמירת הקדיש עבור כמה ענינים[56], וכמו בשמיעת קדיש בשעה שכמה אומרים בבת אחת, הן אלו שחייבים באמירת קדיש, והן אלו שאמירת הקדיש אצלם היא מצד מנהג או מצד הרצון בלבד) - הרי עצה זו היא רק בנוגע להאומר, אבל לא בנוגע להשומעים, שאינם יודעים הכוונות שלו.

---

48) ראה תורת מנחם סה"מ ניסן ע' ריז. ע' רכא. וש"נ.

49) ראה סה"מ תר"ם ח"ב ע' תקנז. הובא בד"ה כנשר יעיר קנו דש"פ האזינו, י"ג תשרי תשי"ט פ"ו (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ד ע' 43).

50) יחזקאל לז, יד.

51) ישעי' כו, יט.

52) שיחת ש"פ וילך, שבת שובה ס"ז (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ס"ע 35 ואילך).

53) ר"פ וילך.

54) ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, אחר אמו, הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה (המו"ל).

55) כנהוג שא' מזקני החסידים אומר קדיש בימי ההילולא של רבותינו נשיאינו (המו"ל).

56) ראה אחרונים שהובאו באג"ק חי"ב ס"ע קצו.

יא. אמנם, ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שכבר נדפס[57] (וכפי שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר[58] פתגם ה'צמח צדק' שדבר שבדפוס הוא לדורי דורות), ש"יש קדישים שהוא בשביל הנפטר, ויש קדישים שהם תועלת להאומרם", והיינו, שבנוגע לאמירת קדיש על רבותינו נשיאינו, הנה התועלת בזה היא (לא להנשיא, אלא) להאומרו.

וכיון שזהו דבר המפורסם, הרי מובן, שמצד השומעים (שיודעים שאמירת הקדיש אינה בשביל התועלת להנשיא) - שוב אין חיוב להקדים את אמירת הקדיש הקשור עם הנשיא; ומצד האומר - הרי הוא מכוין לכל הענינים, כך שקדיש זה כולל את כל הענינים, ולכל־לראש - מצד החיוב כו', ובפרט שזהו סיום ה'שבעה', שאז העליה שעל־ידי אמירת הקדיש היא באופן נעלה ביותר כו'.

ולהעיר, שאף שיום הכיפורים הפסיק ה'שבעה'[59] - הרי ה'פרי מגדים'[60] מביא מה שכתב האלי' רבא[61] בשם 'נחלת שבעה'[62], ש"מת לו קודם הרגל, מדליק נר כל שבעה .. ואין הרגל מבטל זה", והיינו, שההפסק דיום הכיפורים הוא רק בנוגע לענינים הבלתי־רצויים (ענין האבילות כו'), אבל לא בנוגע לעניני העליות שנעשים על־ידי הדלקת הנר וכיוצא בזה [ולכן רציתי שיתפללו ביום הכיפורים לכל־הפחות תפלה אחת[63]], הן בנוגע ל'שבעה', והן בנוגע לענינים שלאחרי ה'שבעה', כמו הקמת המציבה, כדאיתא בכתבי האריז"ל[64] שזהו ענין הקשור עם המקיפים של הנשמה, שפועלים גם על בחינת נפש רוח נשמה כו' (על־דרך האמור לעיל (סעיף ד) ש'חיה יחידה' מגפפים ומנשקים לנפש־רוח־נשמה).

[בסיום השיחה הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, ששבת "אין עצב בה"[65], ועל־אחת־כמה־וכמה לא ענין של היפך החיים כו'[66]].

* * *

יב. דובר במשך הקיץ[67] אודות קביעות השנה (תשכ"ד), שהיא כמו הקביעות דשנת תר"ם, כך, שגם אז חל י"ג תשרי (תרמ"א) ביום השבת־קודש פ' האזינו, כבשנה זו.

וישנו מאמר דא"ח מיום השבת־קודש הנ"ל שנאמר על־ידי הנשיא בשעתו - אדמו"ר מהר"ש (בעל ההילולא), כמו כל נשיאי חב"ד, שהמשיכו כל ההמשכות על־ידי אמירת תורה.

ממאמר הנ"ל ישנו רק "רושם", שנדפס בהמשך יונתי תר"ם[68].

יג. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל כנשר יעיר קנו וגו'.

* * *

יד. על הפסוק "אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא" שבפרשת השבוע[69] - איתא בגמרא במסכת פסחים[70]:

"כתיב אני אמית ואחיה, וכתיב מחצתי ואני ארפא, השתא אחויי מחיי, מרפא לא כל־שכן, אלא אמר הקב"ה, מה שאני ממית אני מחיה, כמו שמחצתי ואני ארפא (כשם שמה שמחצתי אני ארפא, דאין רפואה

57) לקו"ד ח"א מ, ריש ע"ב. וראה גם "אשכבתא דרבי" ריש ע' 55.
58) אג"ק שלו ח"ב ע' שפב.
59) מו"ק יט, א (במשנה). רמב"ם הל' אבל פ"י ה"ג. טושו"ע יו"ד סשצ"ט ס"י.
60) במשב"ז או"ח סוסקל"ב.
61) שם בדיני קדיש אות ז'.
62) סע"ג. - כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שספר זה הובא בפסקי הצ"צ (שו"ת או"ח סל"ד ס"ג. אה"ע ח"א ס"ז. ח"ב סער"ב. חו"מ סל"ב ס"א), וכמדומה שגם רבינו הזקן מביאו (שו"ע או"ח סתמ"א בקו"א ד. שו"ת שלו ס"מ).
63) ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א התקיים מנין לתפלת מנחת יום הכיפורים בבית אמו הרבנית ע"ה (המו"ל).
64) ראה שער המצוות להאריז"ל פ' ויחי.
65) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד - מו"ק כג, ב.
66) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ריש ע' 337.
67) תורת מנחם שם ע' 249. ע' 268. ע' 335.
68) סה"מ תר"ם ח"ב ע' תקנד ואילך. וש"נ.
69) לב, לט.
70) סח, סע"א (ובפרש"י).

אלא במוכה, כך אותו עצמו שאני ממית אני מחיה). תנו רבנן אני אמית ואחיה, יכול מיתה באחד וחיים באחד (אני ממית את המתים ואני מחיה וזן את החיים) כדרך שהעולם נוהג, תלמוד לומר מחצתי ואני ארפא, מה מכה ורפואה באחד, אף מיתה וחיים באחד, מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה".

ולכאורה אינו מובן:

א) כאשר מדובר אודות אלו שאין מאמינים בתחיית המתים (כמו הצדוקים שאין מאמינים כלל בתחיית המתים[71]) - מהי הראיה שמביא להם הקב"ה מזה ש"מחצתי ואני ארפא" ("מה שאני ממית אני מחיה, כמו שמחצתי ואני ארפא"), הרי כשם שאין מאמינים בתחיית המתים, כמו כן יכולים גם שלא להאמין ולהודות בכך שהקב"ה מרפא חולים?

ב) גם צריך להבין מהו דיוק הלשון "מחצתי (ואני ארפא)" - הרי הלשון הרגיל בתנ"ך בנוגע להיפך הרפואה הוא מחלה או מכה, אבל לא "מחצתי", שזהו לשון בלתי רגיל כלל?

טו. ויש לומר הביאור בזה:

הענין ד"מחצתי ואני ארפא" לא הובא בתור ראיה והוכחה על עצם הענין דתחיית המתים,

- שהרי עצם הענין דתחיית המתים מובן גם על־פי שכל, כדברי הגמרא[72]: "דלא הוו (אותן שלא היו מעולם), חיי (נוצרין ונולדין וחיין), דהוי חיי (אותן שהיו כבר), לא כל־שכן" (שחוזרין וחיין)?! -

אלא הכוונה בזה היא - בנוגע לקושיא שמתעוררת בענין דתחיית המתים, שלכאורה הרי זה ענין של שינוי רצון למעלה.

טז. ובהקדם ביאור הקושיא דשינוי רצון למעלה בנוגע לתחיית המתים דוקא - ולא בנוגע לכל שאר השינויים שבעולם, כמו בנוגע לעשירות ועניות, וכיוצא בזה, שלכאורה הרי גם הם שינוי רצון למעלה:

מבואר ב'שער הבחירה' לאדמו"ר האמצעי (והובא גם במאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שנדפס בקונטרס קיג[73]), שכל השינויים שבעולם אינם אלא מצד כלי המקבל, והיינו, שלפי אופן הכלי (ה"כיס", "קעשענע") שמכין המקבל על־ידי הנהגתו למטה, הנה באופן כזה נמשכת ההשפעה מלמעלה, אם בקו החסד או בקו הגבורה כו'.

אמנם, כל זה שייך רק בענינים השייכים לסדר ההשתלשלות, מה־שאין־כן בנוגע לתחיית המתים:

תחיית המתים הוא ענין שלמעלה מסדר השתלשלות (נוסף על מה שנתבאר לעיל (סעיף ח) בענין מפתח של תחיית המתים, שהוא אחד מג' המפתחות שלא נמסרו לשליח), שזהו רק מצד עצמותו יתברך (ולא מצד עבודת המטה).

וגם ענין המיתה הוא מצד עצמותו יתברך - דהנה כתיב[74] "ה' נתן וה' לקח", והיינו, ש"ה' נתן" הוא נתינת טעם על זה ש"ה' לקח", שלוקח מה שנתן; וכיון שהענין ד"נתן" הוא ממדריגה נעלית ביותר, כמו שכתוב[75] "נשמה שנתת בי טהורה היא וכו'", והיינו, שהענין ד"נתת בי" הוא למעלה לא רק מ"בראתה" "יצרתה" ו"נפחתה", אלא גם למעלה מ"טהורה היא", דקאי על עולם האצילות, ועד לבחינת טהירו תתאה או אפילו על בחינת טהירו עילאה (כמבואר בחסידות[76]), הרי מובן, שהענין ד"ה' לקח" (שלקח מה שנתן) הוא ממדריגה נעלית עוד יותר - מבחינת עצמותו יתברך.

וכיון שענין המיתה הוא מצד עצמותו, וגם הענין דתחיית המתים הוא מצד עצמותו - הרי זה שינוי רצון למעלה?!

---

71) ראה סנהדרין צ, ב. אבות דר"נ ספ"ה.
72) סנהדרין צא, א (ובפרש"י).
73) נדפס לאח"ז בסה"מ תש"ד ע' 27.
74) איוב א, כא.
75) ברכת "אלקי נשמה" (ברכות ס, ב).
76) ראה תורת מנחם סה"מ תמוז ע' נג. וש"נ.

יז. ועל זה באה ההוכחה ממה שכתוב "מחצתי ואני ארפא":

ובהקדם - ביאור הדיוק בתיבת "מחצתי", שמתחילה באות מ"ם, כידוע[77] שאות מ' שבראש התיבה היא מלשון מפעיל, ולדוגמא: "מאכיל", "מכתיב", וכיוצא בזה.

וכן הוא בנוגע לענין הרפואה ("ואני ארפא") - לאחרי שישנו ענין של "מכה" או "מחלה", ששניהם מתחילים באות מ', מלשון מפעיל: "מכה" - מ' כה, פירושו, שהאות מ' מפעיל את ה"כה", שהוא ענין החלישות, כמו "יד כהה"[78]; ו"מחלה" - מ' חלה, שהאות מ' מפעיל את ענין החולי (ואז יש צורך בענין הרפואה: במחלה - רפואה ממש, ובמכה - מלשון חלישות - רפואה בשם המושאל).

והנה, תיבת "חולי" יכולה להתפרש גם מלשון מתיקות[79],

- וכפי שמצינו כמה תיבות בלשון הקודש שיש להם פירושים הפכיים, ולדוגמא: תיבת שורש, שורש האילן, או לעקור את האילן משרשו[80], וכן תיבת סקילה (שישנה גם בעבודה בנוגע ל"לב האבן"[81]), לסקול באבנים, או לסקל (להסיר ולפנות) את האבן[82] -

והאות מ' מפעיל את ענין החולי - אם באופן של מתיקות, או באופן של חולי כפשוטו, החל מהחולי שמתבטא בכך שלא מרגישים את המתיקות, ועד למה שכתוב בכתבי האריז"ל[83] ש"חולה" בגימטריא מ"ט, היינו, שאפילו כאשר חסר אצלו רק שער הנו"ן, אזי נקרא כבר בשם "חולה" (כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע במאמר דיבור־המתחיל "והסיר הוי' ממך כל חולי"[84]).

ולכאורה אפשר לומר, שלולי האות מ' שמפעיל את ענין המחלה, הנה מצד ענין הפשיטות שלמעלה, יכולים ענינים אלו להיות בקו החסד או בקו הגבורה כו', והשינוי שבזה אינו אלא מצד הגדרים של סדר ההשתלשלות, לפי כלי המקבל כו'; ועל־דרך־זה בנוגע לענין ה"מכה", שאין זה ענין של חולי ממש, כי אם ענין של כהות וחלישות (כמו החלישות של יד שמאל לגבי יד ימין) בלבד - שעל־ידי עבודה ויגיעה אפשר שתתבטל הכהות והחלישות. וכיון שכן, הרי אין כאן ענין של שינוי רצון, כיון שזהו ענין הקשור עם כלי המקבל כו'.

אך על זה מביאה הגמרא ראיה מהפסוק "מחצתי (ואני ארפא)" - שפעולת המ' המפעיל את ענין ה"חץ" (מכה או מחלה, שבגללה יש צורך בענין הרפואה) היא (לא מצד הגדרים של סדר ההשתלשלות, אלא) על־ידי הקב"ה בעצמו - "מחצתי" (אני בעצמי) דייקא; ואף־על־פי־כן נעשה בזה שינוי - "ואני ארפא".

יח. ומזה מובן גם בנוגע לכללות הענין דתחיית המתים - "מה שאני ממית אני מחיה, כמו שמחצתי ואני ארפא":

"מחצתי" הוא גם מלשון מחיצה, כדאיתא במדרש[85] (והובא בדרושי חסידות[86]): "מחיצה שעשיתי בין העליונים לתחתונים, שהעליונים קיימין והתחתונים מתים" - שזוהי המחיצה שבין הנשמה לגוף, שהיא (לא רק באופן שמצד עצמם אינם שייכים זה לזה, אלא גם) בגלל פעולתו של הקב"ה[87].

ובזה מודגש עוד יותר גודל החידוש שבקישור הנשמה עם הגוף, שאינו אלא בכח ה'מפליא לעשות' (כמו שכתב הרמ"א[88]) - מפליא דייקא, מלשון פלא, שזהו ענין שלמעלה מבחינת החכמה והכתר כו', שלכן נקרא בשם "פלא"[89], ויתירה מזה, שהרי "מפליא" פירושו שהוא מפעיל וממשיך את ענין הפלא.

---

77) ראה עט"ר דרוש לעשי"ת נה, ב. תו"ח נח נח, ב.
78) מנחות לז, א.
79) ראה אוה"ת שלח ע' תקלט. וש"נ.
80) ראה לדוגמא - איוב לא, יב.
81) יחזקאל יא, יט. לו, כו. וראה תו"ח מקץ עב [ריג], ד. ובכ"מ.
82) ראה לדוגמא - ישעי' סב, יו"ד.
83) טעמי המצוות להאריז"ל פ' וירא. מאו"א ח, לה.
84) תרנ"ג (סה"מ תרנ"ג ע' רסא ואילך).
85) קה"ר פ"א, ד (ג).
86) סה"מ תרל"ח ס"ע קנב. המשך תער"ב ח"ב ע' תתנא. ע' א'רב.
87) ראה עד"ז תורת מנחם סה"מ אייר ע' רצז.
88) או"ח ס"ו סוס"א.
89) ראה תורת מנחם סה"מ אדר ע' מד. וש"נ.

וכיון שכן, הרי בודאי שהמחיצה שבין הנשמה לגוף צריכה להיות מבחינה היותר נעלית שלמעלה מסדר השתלשלות כו', וכמבואר בחסידות[90] ששרש המחיצה היא מבחינת רקיע המבדיל כו' (שמזה נשתלשל ענין המחלוקת והגיהנם כו').

אלא מאי, על־פי־זה מתחזקת יותר הקושיא שתחיית המתים הוא ענין של שינוי רצון כו' - הנה על זה נאמר "אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא", "מה שאני ממית אני מחיה, כמו שמחצתי ואני ארפא .. מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה", בגלל שקשה להם הענין דשינוי רצון:

יש לך קושיא - שיהיה לך לבריאות ("געזונטערהייט"), אבל אין זה משנה את המציאות שאכן ישנו הענין דתחיית המתים, וראיה לדבר, מענין הרפואה, שגם הוא בא לאחרי המכה והמחלה שנעשית על־ידי הקב"ה בעצמו[91] - "מחצתי", ואף־על־פי־כן, "אני ארפא", וכמו כן "אני אמית ואחיה".

* * *

יט. בנוגע לדברי הגמרא[70] "מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה" - עדיין צריך להבין:

מהו הצורך ברמז "מן התורה" דוקא, ולמה לא די בהוכחה מהסברא "דלא[72] הוו חיי, דהוי חיי לא כל־שכן"?

ובפרט על־פי מה שנתבאר בהתוועדות הקודמת[92], שלדעת כמה פוסקים, סברא עדיפא מקרא.

כ. ויש לומר הביאור בזה:

תורה שבכתב חלוקה מתורה שבעל־פה בב' ענינים:

א) תורה שבכתב באה במעשה גשמי בפועל (ולא כמו תורה שבעל־פה שאינה אלא בדיבור) - כתיבה בדיו על הקלף, כך, שגם גוי יכול למשש בידים, ועד שיכולה להגיע גם לאומות העולם (מה־שאין־כן תורה שבעל־פה שלא שייך שתגיע לאומות העולם), כדאיתא בגמרא במסכת גיטין[93] ובמדרש[94] בפירוש הכתוב[95] "אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו".

ב) בתורה שבכתב לא שייך חילוקים בין בני־ישראל, שכולם קוראים אותם התיבות והאותיות כו', מה־שאין־כן בתורה שבעל־פה, שיש בה כמה וכמה פירושים, ועד שגם אותה סברא יכולה לבוא בכמה אופנים, כמובא בדרושי חסידות[96] בנוגע לתוספות הרא"ש והר"ן שכל אחד מהם אומר הענין באותיות שלו.

כא. ועל־פי־זה מובן שהענין דתחיית המתים שייך יותר לתורה שבכתב, כי:

א) כללות הענין דתחיית המתים קשור עם ענין הגשמיות דוקא - נשמות בגופים (ולא כמו גן־עדן שהוא ענין רוחני כו').

ב) הענין דתחיית המתים אינו כמו הענין דגן־עדן שיש בו מדריגות חלוקות כו' (ולדוגמא: התוספות והרא"ש והר"ן - יש לכל אחד מחיצה בפני עצמו בגן־עדן[97]), אלא באופן שוה אצל כל בני־ישראל, ממשה רבינו עד לפשוט שבפשוטים, כמאמר רז"ל[8] "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" (דקאי על עולם התחיה), והיינו, שזהו ענין שהוא בשוה אצל כל אחד ואחת מישראל (כולל נשים, שגם הן חייבות בלימוד התורה, בהלכות הצריכות להן, כפי שנתפרטו בהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן[98], וכמדובר

---

90) המשך תער"ב שם ע' א'רב. ובכ"מ.

91) אולי הכוונה גם שעפ"ז סרה הקושיא של שינוי רצון למעלה - כיון שמדובר אודות בחי' העצמות שאינו מוגדר בשום גדר כו' (המו"ל).

92) שיחת ש"פ וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי הערה 75 בשוה"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 40). וש"נ.

93) ס, ב, ובתוד"ה אתמוהי שם.

94) שמו"ר רפמ"ז.

95) הושע ח, יב.

96) לקו"ת ראה כד, ד. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"י ע' 36.

97) ראה שבת קנב, א. וש"נ. חגיגה טו, א. ב"ב, עה, א. מדרש תהלים סוף מזמור לד. רות רבה פ"ג, ד. ועוד.

98) ספ"א.

כמה פעמים[99] שבזה נכלל גם לימוד תורת החסידות, שעל־ידי־זה באים לקיום מצות אהבת ה' ויראת ה').

כב. בסיום השיחה דובר אודות התחלת הפסוק[69] "ראו עתה כי אני אני הוא גו'", שהקשה על זה בזהר[100], מדוע נאמר "ראו עתה", הרי הענין ד"אני אני הוא" שהוא ענין "אני[101] ראשון ואני אחרון"[102], יתגלה רק לעתיד־לבוא?

אך הענין הוא - שגם עתה שייך הענין דתחיית המתים ("אני אמית ואחי"[69]) בעבודת האדם, כידוע פתגם רבינו הזקן[103] על מאמר רז"ל[104] "זוטרא דבכו מחיה מתים", ש"מת" הוא דבר קר, ואין לך דבר קר כמו השכל, וכאשר פועלים בו ענין של חיות והתלהבות, על־ידי המשכתו במדות, אין לך תחיית המתים גדול מזה.

ולהעיר גם ממאמר רז"ל[105] "מאן דנפיל מדרגי' איקרי מית", ומזה מובן, שהפעולה וההתעסקות עמו (ובכללות חלקו בעולם) היא בבחינת תחיית המתים.

ועל־ידי־זה זוכים לתחיית המתים כפשוטו.

* * *

כג. בעמדנו עתה בד' הימים שבין יום הכיפורים לסוכות, שהם כנגד ד' אותיות שם הוי'[106], הרי מובן שישנו הענין ד"מעלין בקודש"[32] בנוגע לכל עניני קדושה וטוב הנראה והנגלה,

כולל גם בנוגע לענין השמחה שישנו ביום הכיפורים,

- כמודגש בכך שמסיימים את יום הכיפורים ב"מארש" של נצחון[107], "דידן נצח"[108]. וככל הענינים שישנם ברמז או אפילו בגלוי בנגלה דתורה - מפורש הדבר במשנה[109]: "לא היו ימים טובים לישראל .. כיום הכיפורים .. בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן (שזהו על־דרך הענין ד"כשלג ילבינו"[110] - היפך ענין החטא) .. וחולות בכרמים וכו', וכן הוא אומר[111] צאינה וראינה וגו' ביום שמחת לבו", והיינו, שישנו "דבר משנה" (שהטועה בדבר משנה חוזר[112], כיון שזהו דבר הידוע לכל, ולא שייך בו טעות) שיום הכיפורים הוא "יום שמחת לבו" של הקב"ה, והרי הקב"ה הוא "לבן של ישראל" (כפי שדרשו רז"ל על הפסוק[113] "אני ישנה ולבי ער"), וכיון ש"לבא פליג לכל שייפין"[114], נעשית שמחת כל אחד ואחת מישראל, שמחה כפולה ומכופלת, שנמשכת מיום הכיפורים על כל השנה כולה -

והרי שמחה פורצת גדר[115] - "נחלה בלי מצרים .. כיעקב שכתוב בו[116] ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"[117], שזהו ענין הקשור עם הזמן של רעוא דרעוין ביום השבת[118].

---

99) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 52. וש"נ.
100) ח"ב קח, ב.
101) ישעי' מד, ו.
102) ראה זח"א פז, ב. לקו"ת ויקרא א, ריש ע"ד. המשך תער"ב בסופו (ח"ג ע' א'תעד).
103) ראה סה"ש תרצ"ז ע' 195. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ס"ע שטו. ח"ה ס"ע שעא (נעתק ב"היום יום" יא סיון).
104) ע"ז יו"ד, ב. וראה סה"ש תש"ג ע' 99.
105) ראה זח"ג קלה, ב. הנסמן באג"ק ח"ב ס"ע ד.
106) ראה סה"ש ה'שי"ת ע' 346. וש"נ.
107) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע קס. וש"נ.
108) לשון חז"ל - ויק"ר פ"ל, ב.
109) תענית בסופה.
110) ישעי' א, יח.
111) שה"ש ג, יא.
112) כתובות פד, ב. וש"נ.
113) שה"ש ה, ב, ובשהש"ר שם.
114) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, ריש ע"ב. רכא, ב. רלב, א.
115) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
116) ויצא כח, יד.
117) שבת קיח, סע"א ואילך.
118) זח"ב פח, סע"ב.

לקוטי שיחות פרשת האזינו כרך ט

מתורגם ללשון הקודש

א.

"קרוב לארץ" לאחר "קרוב לשמים"

נאמר ב'ספרי', שמשה רבינו היה "קרוב לשמים"[1] ו"רחוק מן הארץ". ולכן הוא אמר[2] "האזינו השמים... ותשמע הארץ": לגבי השמים מופיע הביטוי "האזנה" המצביע על קירוב, ולגבי הארץ מופיע הביטוי "שמיעה" המביע ריחוק.

כך גם מוסבר ב'ספרי' מדוע אמר זאת ישעיהו בסדר הפוך: "שמעו שמים והאזיני ארץ"[3] — שמיעה לגבי השמים והאזנה לגבי הארץ — כי ישעיהו היה "רחוק מן השמים" ו"קרוב לארץ"[4].

יש להבין: "האזינו השמים... ותשמע הארץ" הוא פסוק בתורה (מלשון הוראה[5]), כלומר, יש בו הוראה לכל אחד ממקבלי התורה, שכל יהודי[6] צריך להיות "קרוב לשמים" ו"רחוק מן הארץ", ותמוה: אם ישעיהו, "הגדול שבנביאים"[7] היה "רחוק מן השמים וקרוב לארץ", כיצד ייתכן, שהדרגה של "קרוב לשמים[8] ורחוק מן הארץ", כדרגת משה[9], נדרשת מכל יהודי[10]?

מצד שני: אם כל יהודי יכול להגיע לדרגה זו, הנמצאת בו מצד בחינת משה שבו[11] — מדוע לא הגיע לכך ישעיהו[12]?

והקושי אף גדול יותר: דברי נבואה אלו, "שמעו שמים והאזיני ארץ", אמר ישעיהו כהמשך ובסמיכות ל"האזינו השמים..." אשר אמר משה — כמודגש ב'ספרי', ש"בא ישעיהו וסמך לדבר"[13] — והיה לו קל יותר להגיע לדרגת משה?

לכן הכרחי לומר, שדברי ישעיהו "שמעו שמים...", שנאמרו לאחר ובהמשך ל"האזינו השמים...", עוסקים בדרגה נעלית יותר מדברי משה "האזינו השמים..."[14].

---

1) כ"ה בספרי כאן. ובתיב"ע ות"י כאן. וראה גם זהר פרשתנו רפו, ב.

בתנחומא כאן: "כיון שאמר משה את התורה בשמים הי'" (וגם בנוגע לישעי', הל' בתנחומא הוא "שהי' בארץ", ולא "קרוב לארץ" כבספרי וכו'). וי"ל, שמשה מצד עצמו הי' "קרוב לשמים", וכשאמר את התורה — הי' בשמים.

2) ריש פרשתנו.

3) ישעי' א, ב.

4) באוה"ח כאן, וכ"ה באברבנאל כאן (סד"ה והדרך הב'), שהאזנה מורה על ריחוק יותר משמיעה. ומה שמשה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ וישעי' אמר שמעו שמים והאזיני ארץ — אף שבודאי הי' משה נעלה מישעי' — כי בנבואת ישעי' שם נאמר "כי ה' דבר", משא"כ במשה נאמר: "ואדברה"; "אמרי פי".

אבל בזהר שבהערה 1 (וראה להלן הערה 12), ש"אדברה גו' אמרי פי" דמשה הוא נעלה יותר מבחי' "כי ה' דבר" דישעי'. עיי"ש. וראה לקו"ת שה"ש (כ, ג), ש"מפי עצמו" דמשה "הוא מז"א דאצילות .. שמשם הי' שרש נבואתו והשגתו", וא"כ מובן שזהו למעלה מ"כי ה' דבר" דישעי' שנבואתו היתה מבריאה (סדור עט, א. ביאוה"ז וכו' שבהערה 7. ועוד).

5) זח"ג נג, ב.

6) ובפרט ע"פ הידוע בענין לימוד האזינו ע"י כאו"א כו' (ראה סה"ש תש"א ס"ע 56. ס' התולדות מהר"ש ע' 74. ס' הזכרונות פכ"ט* ממהר"ל מפראג בזה).

7) ילקוט ישעי' רמז שפה.

וא"ז סותר ל"ולא קם עוד נביא בישראל כמשה" (ברכה לד, י. וראה בארוכה רמב"ם הלכות יסודה"ת פ"ז ה"ו. פיה"מ ריש פרק חלק יסוד הז'. מו"נ ח"ב פל"ה) — כי הכוונה ב"גדול שבנביאים" הוא, להנביאים ש"כולן אין רואין .. אלא בחלום וכו'" (רמב"ם שם ה"ב ואילך), שגם ישעי' הוא מסוג זה ורק שהוא ה"גדול" שבהם. משא"כ משה — אינו מסוג זה כלל. ועפ"ז מובן לשון הרמב"ם שם: "וכולן כו'" — כי נבואת משה היא מסוג אחר.

ולהעיר מהידוע (שעה"ק להרח"ו ח"ג ש"ו — הובא בתו"א ס, ב. לקו"ת במדבר ב, ב. שה"ש כח, ג. וראה אגה"ק סי"ט) שנבואת משה היא מאצילות, משא"כ ישעי' גדול שבנביאים נבואתו מבריאה, בן כרך (ביאוה"ז לאדמוה"א לט, סע"ד. עט"ר מא, א. אוה"ת תרומה ע' א'שעא. ועוד) — והרי אצילות "מרומם ונשגב מבי"ע" (לקו"ת שה"ש ד, ד. ובכ"מ), ועד ש"המציאות דכללות כל העולמות נבחן (רק) בג' בחינות" (ראה אוה"ת בלק ע' תתקסב. ע' תתקעט ואילך).

8) ובפרט, שלפי התנחומא כאן (נעתק בהערה 1), ההוראה ד"האזינו השמים" לכל אחד הוא — שצ"ל בשמים (ולא רק קרוב לשמים), שאפ"ל שגם במשה הי' זה רק כשאמר את התורה (ראה הערה הנ"ל).

9) ובפרט לפי המבואר לעיל (הערה 7) מדרי' משה.

10) ובפרט לפי מ"ש באוה"ח כאן, שגם במשה, מה שהי' קרוב לשמים הוא רק מצד נשמתו. ובבחיי כאן: כי ביום מותו הי' זה.

11) תניא רפמ"ב.

12) ובפרט לפי מ"ש בזהר שם, ששמים וארץ דנבואת ישעי' הם "שמים וארץ תתאין, ועם כל דא בעא לאענשא לי' עד דאמר כי ה' דבר"; משא"כ "השמים" ו"הארץ" שאמר משה, הם "שמים וארץ עילאין" ומ"מ אמר "ואדברה גו' אמרי פי" — ואיך שייך שישעי' גם מצד הבחי' דה' דבר הי' רחוק אפילו מבחי' שמים תתאין, ואעפ"כ תהי' הוראה לכאו"א מישראל, שיגיע ע"י עבודתו בכח עצמו להיות קרוב לבחי' שמים עילאין.

13) בילקוט ישעי' רמז שפז: בא ישעי' ואמר כו' (והלשון "וסמך לדבר" נאמר שם רק בהענינים הנאמרים שם לאח"ז). אבל בספרי (וכ"ה גם בילקוט האזינו רמז תתקמב) הוא כבפנים.

14) פשטות הלשון והענין הוא, שמה שישעי' הי' קרוב לארץ ורחוק מן השמים הוא, לפי שהי' למטה במדריגה ממשה (וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 118). ומ"ש בפנים הוא ע"ד המבואר בכ"מ (תו"א לג, סע"א ואילך. לקו"ת שה"ש כח, ב ואילך) — שיש מעלה באספקלריא

---

*) וכן צ"ל בהערה בסה"ש שם.

ולכן מודגש ב׳ספרי׳, ש״בא ישעיהו וסמך לדבר״, כי רק לאחר שישעיהו התקרב והגיע, בכוחו של משה, לדרגה של ״קרוב לשמים ורחוק מן הארץ״, רק אז הוא יכול היה להגיע לדרגה גבוהה יותר — ״רחוק מן השמים וקרוב לארץ״.

ולכן, כיון שגם ״שמעו שמים והאזיני ארץ״ הוא פסוק בתורה — הוראה, מובן, שגם זו הוראה לכל יהודי: לאחר שמגיעים לדרגה של קרוב לשמים ורחוק מן הארץ, אין להיעצר בכך, אלא יש להתעלות בכוח זה יותר — להיות קרוב לארץ ורחוק מן השמים.

וידוע, שכל פרט בתורה קשור במיוחד לזמן שבו הוא נקרא בתורה[15]. לפיכך מובן, שקיום שתי ההוראות שבפרשת האזינו (אשר גם ההוראה מ״קרוב לארץ״ מופיעה ב׳ספרי׳ בפרשת האזינו) מתאימות במיוחד לעשרת ימי תשובה (או לארבעת הימים שבין יום הכפורים לסוכות[16]), אשר אז קוראים פרשה זו בתורה.

ב.

״כל מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה...״

כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר את הנאמר בכתבי האריז״ל[17], ש״כל[18] מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה[19] אין נשמתו שלימה״. ההסבר לכך בפשטות הוא: בעשרת ימי תשובה, כדברי חז״ל[20], הקדוש־ברוך־הוא הוא ״בהמצאו״ ו״(בהיותו) קרוב״[21] לכל יהודי, כלשון החסידות[22] — ״קירוב המאור אל הניצוץ״. ואם גם אז, בזמן כה נעלה, אין היהודי מתעורר לתשובה, עד לאופן של בכי, הרי ״אין נשמתו שלימה״. נשמתו ״נתרחקה לגמרי...״, ולפיכך ״אין לה התעוררות לשוב אל בית אביה״[23].

אך נדרש הסבר: מן הביטוי ״כל מי שאינו בוכה... אין נשמתו שלימה״ מובן, שהכוונה היא לכל יהודי ממש, אפילו צדיק גמור [אשר לכן[24] נאמר[25] גם על האריז״ל: ״הרב זלה״ה היה נוהג לבכות בראש השנה וביום כפור״]. ולכאורה, בפשטות, תשובה, ובמיוחד מתוך בכי, היא על חטאים ועוונות, אשר צדיק גמור נקי מהם לחלוטין, ואם כך, כיצד ייתכן לדרוש מצדיק גמור להתעורר בתשובה, עד כדי כך, שאם הוא אינו בוכה בעשרת ימי תשובה, הרי זו הוכחה לכך ש״אין נשמתו שלימה״?!

ג.

מדוע חייב צדיק גמור לבכות?

לגבי הבינוני, אפשר היה להסביר זאת: אמנם, הבינוני ״לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם״[26], אך כיון שהרע אשר בו בחלל השמאלי עדיין ״בתקפו כתולדתו״ ו״לא נדחה כלל ממקומו״[27], ובמיוחד, כיון שעלול לצוץ במחשבתו הרהור רע, אלא שהוא דוחהו מיד[28], לכן נדרשת ממנו התעוררות בתשובה על כך[29]. ואם מצב זה, שיש רע בקרבו, אינו מעוררו עד כדי בכי בעשרת ימי תשובה, הרי ״אין נשמתו שלימה״.

שאינה מאירה דישעי׳ על אספה״מ דמשה. וע״פ המבואר בתו״א שם שהמעלה שבאספשא״מ הוא כענין ״ארץ קדמה״, י״ל, שמה שישעי׳ הי׳ קרוב לארץ הוא מצד המעלה שבה — מה שקדמה לשמים. וראה לקמן סעיף יא.

15) ראה של״ה חלק תושב״כ ר״פ וישב. אוה״ת ר״פ נצבים. ועוד.

16) להעיר, שפעם למחרת יוהכ״פ אמר כ״ק אדמו״ר (מוהרש״ב) נ״ע ״איצטער ערשט דארפן תשובה טאן״ (הובא ונתבאר בהקדמה לקונט׳ צז — נדפס בסה״מ תש״ט. לקו״ש חי״ד ע׳ 400). וראה לקמן הערה 72.

17) פע״ח שער השופר פ״ה. שער הכוונות דרושי ר״ה (קודם דרוש א). סידור האריז״ל סוף סדר הנסירה.

18) גירסתנו בכתהאריז״ל שם הוא: ״מי שאינו בוכה״ (בלי תיבת ״כל״). אבל בכ״מ בדא״ח (לקו״ת תצא לו, ג. ר״ה נה, ד. דרך חיים יג, ריש ע״ד. כא, רע״א. ועוד) הובא ״כל מי כו׳״. וראה לקמן הערה 41.

19) בפע״ח, סי׳ האריז״ל ושה״כ שם נזכר רק ר״ה ויוהכ״פ (וכ״ה בלקו״ת תצא שם. לז, ד). אבל בד״ח יג, ריש ע״ד (מ״כתבי המקובלים״) וכא, רע״א (מ״ס הקבלה״): בעשי״ת. (בלקו״ת נצבים מה, ד — מכהאריז״ל: בימים נוראים. בלקו״ת ר״ה נה, ד — מכהאריז״ל: בר״ה).

20) ר״ה יח, א. וש״נ. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ב ה״ו.

21) ישעי׳ נה, ו.

בגמרא ורמב״ם שם, הובא לענין עשרה ימים שבין ר״ה ליו״כ רק ״בהמצאו״. וראה גם ד״ח (כד, סע״ד), ש״קראוהו בהיותו קרוב״ הוא ביו״כ, אבל בר״ה ועשי״ת הוא רק ״דרשו ה׳ בהמצאו״. אבל בכ״מ בדא״ח (לקו״ת תבא מא, סע״ד. מג, סע״ד. ש״ש סו, ריש ע״ב. ד״ח יג, ריש ע״ד. כא, סע״ב. צא, א. ועוד), וראה גם ר״ח לר״ה שם, שגם ״בהיותו קרוב״ קאי על עשי״ת.

22) ד״ח יג, ריש ע״ד. כא, סע״ב. צא, א.

23) שם כא, סע״א ואילך.

24) בטעמי המצות פ׳ קדושים (הובא ונתבאר בדרמ״צ כח, א ואילך): ״ולכן נוהג מורי ז״ל לומר פרטי הוידוים כו׳ כי כל ישראל הם גוף אחד״. אבל ממה ש״הרב זלה״ה כו׳״ (מקומות שבהערה הבאה) בא בהמשך ל״מי שאינו בוכה כו׳ אין נשמתו שלימה״, משמע שבזה יש גם הענין המבואר בפנים.

25) סידור האריז״ל שם. וכ״ה בפע״ח ובשה״כ שם.

26) תניא רפי״ב.

27) שם (יז, א). פי״ג (יח, א).

28) שם פי״ב (יז, ב).

29) אין להקשות גם בנוגע לבינוני, מכיון שאי״ז תלוי בבחירתו* — מהו״ע התשובה? — שהרי כ׳ בתניא פי״ד: ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל כך, וממשיך: אף כו׳ אעפ״כ כו׳ ותתקיים בו באמת השבועה שמשביעים תהי צדיק.

---

*) ראה תניא פי״ד פכ״ז וריש פל״ה, שאפשר שיהי׳ **כל ימיו** במלחמה זו ״כי אולי **לכך נברא**״. ושם (פכ״ז), שלכן ״**אל** יפול לב אדם עליו **ולא** ירע לבבו״.

וכן אפשר להסביר אף לגבי צדיק שאינו גמור, כיון שאף הוא עדיין לא התנתק לחלוטין מהרע שבו, אלא שנשאר בו כה מעט, עד שהרע "בטל במיעוטו וכלא חשיב"[30].

אך הביטוי "כל מי שאינו בוכה..." כולל גם את הצדיק הגמור, עד שהדברים קשורים אף לאריז"ל, כדלעיל, ולכן אינו מובן: מדוע הוא מוכרח לבכות בעשרת ימי תשובה?

מובן, שצדיק גמור יכול להתעורר בבכיה של תשובה, כמסופר בגמרא[31] על רבי יוחנן בן זכאי, שלפני פטירתו בכה על ש"איני יודע באיזו (דרך) מוליכין אותי": מפני מדת הענוה וכדומה יכול גם צדיק גמור להיות במצב של "איני יודע..." בהערכתו את עצמו, ובהחשיבו את עצמו הרבה פחות ממצבו האמיתי[32]. יכול הוא לחשוב, שלא מילא את תפקידו כראוי[33], ועקב כך להתעורר בבכי של תשובה.

אך השאלה היא: מדוע הוא יהיה חייב לבכות? יכולים להיות צדיקים גמורים, שאינם טועים בהערכת מצבם[34], ואדרבה: "הדרך האמיתי (בעבודה) הוא שצריכים לדעת מהות עצמו... ובמעלות עצמו"[35], ויודעים את מעלותיהם לאמיתתן — ועל מה הם יבכו?

ד.
בכי של שמחה ובכי של מרירות

אדמו"ר הזקן מסביר ב'לקוטי תורה'[36] לגבי "מי שאינו בוכה בראש השנה ויום הכפורים אין נשמתו שלימה", שבכיה זו אינה נובעת ממרה שחורה, אלא כנאמר[37] על רבי עקיבא, שכשהיה מבין את סודות התורה "זלגו עיניו דמעות".

אך אין לומר, שבכיו של צדיק גמור בעשרת ימי תשובה הוא רק מסוג הבכי שהיה אצל רבי עקיבא, כי לפי זה יוצא, שבמאמר "כל מי שאינו בוכה..." כלולים שני סוגי בכי, שהפוכים זה מזה לחלוטין: אצל צדיקים זהו בכי של שמחה[38] מוחלטת[39], הנובעת "מחמת דביקות הנפש", ואצל רוב בני ישראל, שאינם ב"מדרגה גדולה" זו, זהו בכי של מרירות עצומה[39], עקב החטאים והריחוק מאלקות[40].

וכיון שבביטוי "כל מי שאינו בוכה..." נכללים כל סוגי היהודים גם יחד, מובן, שמדובר כאן על סוג מסויים של בכי לגבי כל ישראל[41]. ולכן מובן, שגם אצל צדיקים גמורים, ככל ישראל, צריכה להיות בכיה גם על ריחוקם מאלקות.

ה.
צער על ירידה מהדרגה הנעלית

ההסבר לכך הוא:

עיקר התשובה היא: החזרת הנשמה למקורה ולשרשה — "והרוח[42] תשוב אל האלקים אשר נתנה"[43]. וכיון שאפילו צדיק גמור, אשר "עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים" בכל זאת אינו מגיע בעבודתו

30) תניא פ"י.

31) ברכות כח, ב.

32) ראה לקו"ת מסעי צ, ג: שריב"ז שאמר איני יודע היינו מפני גודל ענוותנותו. עיי"ש.

33) דאל"כ, גם כשטועה כו' אי"ז שייך לתשובה ובכי' כפשוטן (ראה לקמן סעיף ז'), ומכ"ש שלא יירא שמא ידונו אותו לגיהנם.

34) ראה לעיל ע' 93 הערה 23.

35) היום יום ע' קז.

36) תצא לז, ד. וכ"כ שם לו, ג (אלא ששם אינו שולל הענין דמרה שחורה. וראה לקמן הערה 41).

37) ראה מהנ"ע וירא צח, ב. ט"ז באו"ח סרפ"ח סק"ב (בשם ז"ח).

38) ראה תו"א כו, א. צו, ג. — נסמן בלקו"ת שם. וראה שוה"ג הג' להערה 41.

39) שהרי הבכי' היא דוקא כשהמרירות או השמחה הם עד כדי כך שאין בכחו להכילם (ראה תו"א שם. ובכ"מ).

40) וגם עפ"ז ב"אין נשמתו שלימה" — שני סוגים: שאינה שלימה כלל עד ש"נתרחקה לגמרי ונכרת חבל התקשרותה בשרשה"; ושאינה שלימה שחסר בתכלית השלימות כבר"ע כו'.

41) ע"פ מ"ש בפנים, מובן מה שבלקו"ת שם (לז, ד) הובא הלשון "מי שאינו בוכה כו'" (בהשמטת תיבת "כל") — אף שלפנ"ז (לו, ג) איתא "כל מי כו'" [ובפרט שבשני המקומות מבאר שבכי' זו היא כענין שאמרו גבי ר"ע. ויתירה מזו: מאמר הב' הוא ביאור על המאמר שלפניו] — כי בהביאור (לז, ד) ששולל הבכי' שמצד מ"ש, הרי בינוני ורשע אינם בכלל זה*, משא"כ בהמאמר (לו, ג) שמפרש את מאמר האריז"ל אבל אינו שולל עוד פירוש, כותב כל מי.

ובזה יומתק מה שבהמאמר שם כ' "ועיקרה ביוהכ"פ", ובהביאור שם "והוא בחי' יוהכ"פ" — כי הבכי' (בהביאור שם) ששייכת גבי צ"ג כר"ע, "שהיא מדריגה גדולה", "הוא בחי' יוהכ"פ" (ומש"ש לפנ"ז "בר"ה ויוהכ"פ" — י"ל שזהו מצד בחי' יוהכ"פ שישנה גם בר"ה**); משא"כ הבכי' (שבהמאמר שם) השייכת*** גם בבינונים ורשעים, אי"ז הבחינה דיוהכ"פ, וישנה בר"ה (ועד"ז בהימים שבין ר"ה ליוהכ"פ — ראה לעיל הערה 19) מצ"ע. אלא שעיקרה הוא ביוהכ"פ.

42) קהלת יב, ז.

43) לקו"ת ריש פרשתנו.

*) וי"ל שזהו גם הטעם מה שבלקו"ת נצבים (מה, ד) משמיט תיבת "כל" – כי הבכי' (שמבאר שם) על "הפגם והחסרון" אינה שייכת בצדיק. אבל בדרושי ר"ה (נה, ד) ובד"ח שם כותב "כל כו'". כי הבכי' על מה שהנשמה "ירדה ממקום כבודה ונתגשמה" (ועד"ז בד"ח שם) שייכת בכולם, כדלקמן סו"ס ה' וסו"ס ח'.

**) ועפ"ז מובן בפשטות הלשון "בחי' יוהכ"פ" (משא"כ בהמאמר: ביוהכ"פ). וראה ד"ה להבין הל' בחינה (מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תמז).

***) ואף שמדבר שם בענין הבכי' שהיא "ע"ד שאמרו על ר"ע כו'" – הרי מזה עצמו שאינו שולל שם הבכי' שמצד מ"ש (כבהביאור), מובן שגם הבכי' שבהמאמר שם יש לה איזה שייכות עכ"פ להבכי' שמצד מ"ש שישנה גם בבינונים ורשעים. ועפ"ז יומתק (א) מ"ש "ע"ד שאמרו על ר"ע", ולא "כענין שאמרו כו'" כבהביאור. (ב) "שהיא מדריגה גדולה" מוסיף רק בהביאור. (ג) מה שמשמיט בהביאור הציון לסד"ה ושמתי כדכד – כי שם (כו, סוף ע"ב): "וענין הבכי'.. התעוררות רח"ר".

ל״מעלת דביקותו בה׳ בדחילו ורחימו בטרם ירידתו לעולם הזה החומרי״, כי ״הגוף אינו יכול לסבול״[44] — לכן צריכה להתעורר גם אצל צדיק גמור תשובה, לשוב לדרגתו הנעלית לפני הירידה. וצערו זה על הריחוק ממעלת הדביקות שהיתה לפני כן גורם לו לבכי, כלומר, שאין הוא יכול לשאת זאת.

בזה מובן מדוע נאמר ״כל מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה אין נשמתו שלימה״, כי גם הבכי של הצדיקים הגמורים נובע מזה שנשמתם ״ירדה ממקום כבודה ונתגשמה״[45], והוא אותו סוג[46] בכי ככל ישראל.

ו.
הצדיק מצטער על שאינו מגיע לתכלית שליחותו

אך יש להבין:

ירידה זו, הכרוכה בכך ש״הגוף אינו יכול לסבול״, אינה תלויה, לכאורה, בבחירת האדם, שהרי אם כן, בודאי היה הצדיק הגמור מתקן גם זאת בעבודתו המושלמת. לפיכך, שוב קשה: מדוע בוכה הצדיק הגמור על ״ריחוק״ שלא הוא גרם, ושאין בכוחו לתקנו?

אילו היה הצדיק הגמור חושב על תועלת עצמו, ניתן היה להסביר זאת: כיון שבהיותו כאן למטה הוא בדרגה נמוכה יותר מאשר לפני כן, הרי צר לו על מצבו זה, למרות שאין זו אשמתו כלל. אך לאמיתו של דבר, הצדיק הגמור מתמסר לחלוטין למימוש הכוונה העליונה[47], והרי כוונה זו היא שנשמתו תהיה כאן למטה באופן של ירידה והגשמה, ואם כך, מדוע הוא מתמרמר ובוכה על ירידה זו, ביודעו שזוהי הכוונה העליונה[48]?

על כך אפשר להשיב: הכוונה של ירידת הנשמה למטה אינה הירידה כשלעצמה, אלא העליה שתיגרם באמצעותה[49]. כלומר, שהנשמה תגיע להתבטלות ולדביקות נעלית יותר באלקות, מאשר היתה לפני הירידה. וכיון שגם צדיק גמור הוא כאן למטה ״דבר בפני עצמו״[50], הוא ״יש ולא אפס״[50], יוצא, שהוא עדיין לא הגיע לתכלית שליחותו, והעובדה שאין הוא ממלא עדיין את תפקידו בשלימות, ואין הוא בטל לחלוטין לאלקות, צריכה להכאיב לו עד כדי בכי.

ז.
עצם הבכי גורם להתבטלות

אך עדיין לא מובן: אילו היה נדרש מיהודי להגיע להתבטלות מוחלטת, הרי הוא היה יכול בודאי להגיע לכך. מזה שאין ביכולתו להגיע לכך, מובן, לכאורה, שאין זה תפקידו. ושוב מתעוררת השאלה: מדוע יש לבכות על כך?

ההסבר לכך הוא: נשמות הן בעצם מהותן — אלקות, אך, כביכול, כפי שהאלקות ״נעשית״ ל״נברא״ (ואף לאחר מכן הנשמה היא אלקות[51]), ולכן בכוחן לצאת מהגבלות הנבראים ולהגיע להתבטלות מוחלטת של מציאותן[52]. ויציאה זו מהיותן מציאות של נבראים אכן מושגת על ידי עצם צערן על היותן ״ישות״[53].

זוהי המשמעות של הפסוק ״מן המיצר קראתי... עניני במרחב״: כאשר יהודי חש, שלאחר כל התקדמותו, ובהגיעו לדרגה נעלית באמצעות עבודתו, עדיין הוא ב״מיצר״ [משום שעדיין לא הגיע לדרגה של ״ליבטל וליכלל באור ה׳ ממש להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור, רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה׳ ואוהבו״[50]], הרי מעצם תחושה זו של ״מיצר״, הוא

---

44) תניא פל״ז מח, סע״א ואילך.

וע״פ המבואר בד״ה גדולים מעשה צדיקים תרפ״ה (נדפס בסה״מ — קונטרסים סוף כרך ב׳) ספ״א ובלקוטי לוי יצחק לתניא שם, נמצא, שהיראה והאהבה שלמטה — הגם שהם בבחי׳ פנימיות (לשון הקדש), וגם כשהם כאחד (שזהו מצד גילוי כחות עצמיים דוקא), אינם מגיעים אפילו לדחילו ורחימו של הנשמה למעלה, הגם שהם רק בבחי׳ חיצוניות (לשון תרגום), ולא רק שאינם מגיעים אליהם — ובאופן ד״לא מינה ולא מקצתה״, אלא ש״אין ערך ודמיון ביניהם כלל״.

45) לקו״ת ר״ה נה, ד.

46) אף שיש חילוקי דרגות בזה (וראה לקמן סעיף ח׳).

47) שלכן נקראים בני עלי׳, כי עבודתם הוא לצורך גבוה (תניא ספ״י).

48) ואי״ז דומה להבכי׳ שעל החורבן והגלות — כי מה ש״גלינו מארצנו״ הוא ״מפני חטאינו״ וע״י התשובה תהי׳ הגאולה, ולכן צריך להתענות על זה וכו׳ ״כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה כו׳״ (רמב״ם הל׳ תעניות רפ״ה. ועד״ז הוא גם בנוגע לאבלות ר״ל וכו׳ — ראה רמב״ם הל׳ אבל ספי״ג). משא״כ בנדו״ד, שלכאורה אדרבה: רצון העליון הוא בירידת הנשמה למטה דוקא. וראה לקו״ת ראה כח, ד ואילך.

49) ראה ד״ה רשפי׳ (ספ״ב ואילך), תניא שבעה דברים (ספ״ו) דשנת תרצ״ז, שהעלי׳ שבשבילה ירדה הנשמה למטה היא ״לבטל כל ענין הישות וההרגשים״. וראה לקמן הערה 58.

50) תניא פל״ה (מד, ב).

51) ביאור״ז לאדמו״א (קטו, ב) ולהצ״צ (ע׳ תקמח). ד״ה אנכי, וד״ה פב״פ תרס״ז (בהמשך תרס״ו). ועוד.

52) ד״ה והוא עומד עליהם תרס״ג ע׳ 9 (סה״מ תרס״ג ע׳ נז).

53) בד״ה והוא עומד שם, משמע שהיציאה מגדר חוק הנברא אפשר להיות גם ע״י עבודה סתם (ולאו דוקא ע״י המרירות כו׳), ובכל ימי השנה — אבל מובן שכמה דרגות ביציאה זו. וי״ל, שתכלית שלימותה הוא בזמן דהכתרת המלך [ובזה גופא שתי מדריגות: מצד ביטול העם המעורר את ההכתרה (ושלפני׳); ע״י שהמלך מקבל את ההכתרה (ושלאחרי׳)]. ועפ״ז יומתק מ״ש בלקו״ת שם (נה, ד) ״בר״ה״ (ראה לעיל הערה 19) — כי אז הוא זמן ההכתרה.

מגיע ל״מרחב״, הוא יוצא מהמיצרים ומההגבלות של הנבראים, והוא בטל ומתאחד עם הקדוש־ברוך־הוא.

ח.
בעשרת ימי תשובה מגיעים לתשובה אמיתית

זהו יתרונם של עשרת ימי תשובה — התקופה של ״בהמצאו״ ו״בהיותו קרוב״ — מכל ימות השנה, ״אף־על־פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם״[54]: בימים אלו, בנוסף לכך ש״מתקבלת היא מיד״[54], התשובה עמוקה הרבה יותר[55], כי אין היא על חטאים בלבד, אלא על הישות והירידה הכללית של הנשמה למטה, המורגשת במיוחד בזמן של קירוב המאור, כי ״כל הקרוב אל ה׳ ביתר שאת... צריך להיות יותר שפל רוח...״[56].

וכיון שבעשרה ימים אלו הקדוש־ברוך־הוא הוא ״בהמצאו״ ו״קרוב״ לכל יהודי, אף למי שצריך לחזור בתשובה כפשוטה, לפיכך יכול גם הוא להגיע אז למרירות העמוקה והנעלית על כללות הריחוק,

ולכן נכללים כל ישראל יחדיו במאמר ״כל מי שאינו בוכה...״, כי אצל כולם יכול להיות אותו בכי ממש, ולא רק אותו סוג של בכי,

ועל ידי כך מגיעים ל״מרחב י־ה״[57].

ט.
על ידי ההתבטלות מגיעים למרחב האמיתי

כאשר מגיעה הנשמה לדרגה של התבטלות מוחלטת בהיותה כאן למטה, למרות שהיא במצב של ״נברא״, ובמיוחד כאשר היא גורמת לביטול המציאות גם בקשר לגוף ולנפש הבהמית[57], היא מתעלית על ידי כך לדרגה גבוהה יותר מכפי שהיתה לפני ירידתה לגדר של ״נברא״, כי על־ידי־זה מתגלה שאיחודה עם הקדוש־ברוך־הוא אינו מוגבל כלל, עד שגם ה״נברא״ שבה, למרות הישארותו בגדר נברא, מתבטל ומתאחד עם הקדוש־ברוך־הוא באופן מוחלט[58].

זוהי המשמעות של ״מן המיצר קראתי... עניני במרחב״: על ידי עבודת התשובה — ״מן המיצר קראתי״ — לא זו בלבד שיוצאים מ״גדר חוק הנברא״, אלא יותר מכך, מגיעים למרחב האמיתי — ל׳עצמות ומהות אין־סוף ברוך־הוא׳, שאינו מוגדר כלל, אפילו לא בהגדרה של ״בלי גבול״[59], ודוקא משום כך יכול גם הנברא להתבטל ממציאותו[60].

י.
מצות השופר מעוררת את ״בנין המלכות״

לפי האמור לעיל מובן, כיצד על ידי מצות תקיעת שופר [אשר בהיותו צר בצדו האחד ורחב בצדו השני הוא רומז ל״מן המיצר קראתי... עניני במרחב״[61]] ממליכים את הקדוש־ברוך־הוא על ישראל. כנאמר בגמרא[62]: ״אמרו לפני... מלכיות כדי שתמליכוני עליכם... ובמה, בשופר״.

כי, לכאורה, אינו מובן: האפשרות של מצוות, גזירות המלך, קיימת רק לאחר שהקדוש־ברוך־הוא כבר הומלך[63]. אך כאשר צריך עדיין לגרום ל״תמליכוני״, לעורר אצל הקדוש־ברוך־הוא את הרצון למלוך וכו׳, צריך לעשות זאת על ידי פעולה המגיעה לעצמותו ית׳, ממש, וכיצד ייתכן להגיע לכך על ידי מצוה — תקיעת שופר[64]?

ההסבר לכך הוא: ״מן המיצר קראתי״ היא [לא מפני עוונות, ואפילו לא מפני דקות הרע, אלא] מפני עצם היות האדם מציאות קיימת, ומפני אי־היותו ״קדם מלכא״[65].

וכיון שנשמות ישראל חשות ב״מיצר״ זה דוקא מפני היותן ״קרוב אל ה׳ ביתר שאת...״[66], עד כדי

---

54) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ב ה״ו.

55) וי״ל שהרמב״ם מרמז ענין זה ב״יפה ביותר״.

56) אגה״ק רס״ב.

57) ראה ד״ה והוא עומד שם ע׳ 11 (סה״מ שם ע׳ נט): שגם בנשמות דבי״ע יכול להיות ביטול אמיתי, גם מצד גופם כו׳.

58) ונוסף לזה: מכיון שהנשמה היא אלקות בעצם מהותה, הרי מצד זה גם בביטולה נשארת היא בבחי׳ אין ואפס (ראה ד״ה כי חלק תרצ״ד (תשי״א) פ״י). משא״כ ע״י שהיא נעשית נברא, ובפרט בירידתה בגוף ונה״ב, ובכ״ז מתבטלת, ובפרט כשפועלים הביטול גם בגוף ונה״ב — הוא ביטול אמיתי (ראה בארוכה ד״ה רשפי׳ (ספ״ג ואילך), תניא שבעה דברים (פ״ה ופ״ו) דשנת תרצ״ז).

59) ראה רד״ה מן המיצר דשנת אעת״ר ותרצ״ה (בסה״מ קונטרסים ח״ב). ובכ״מ.

60) ראה עד״ד הל׳ תשובה [המתורגם] ח״ו ע׳ 24 הערה 76. 79.

61) תו״א עד, ב. ד״ה מן המיצר שם, ע״פ רע״מ בשלח נט, סע״ב ואילך.

62) ר״ה טז, א. לד, ב.

63) כמרז״ל (ראה מכילתא יתרו כ, ג. תו״כ אחרי פי״ג. ילקו״ש יתרו שם) קבלו מלכותי ואח״כ אגזור עליכם גזירות.

64) וגם ענין תשובה הנרמז בשופר (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ד), אף שתשובה היא למעלה ממצות — מכיון שענינה הוא לתקן הענינים דהיפך רצון העליון, הרי גם היא שייכת לבחי׳ רצון (אלא שבזה גופא היא מגעת בעומק הרצון; בבעל הרצון), ולא בעצמותו (ראה לקו״ש [המתורגם] ח״ד ע׳ 125 ובהנסמן שם).

65) לקו״ש שם ע׳ 127 ובהערה 19.

66) ראה לעיל סעיף ח׳.

היותן מושרשות בעצמותו ית׳[67], לכן מגיעה קריאה זו מן המיצר עד לעצמותו ית׳, ממש, מעל לענין המלוכה.

וכיון שהמרחב העצמי מתבטא דוקא בכך שגם בהישארותם נבראים הם מתבטלים לחלוטין (כדלעיל בסוף סעיף ט׳), לכן מתבטא הענין של ״עני במרחב״, המגיע על ידי תקיעת השופר, ב״תמליכוני עליכם״, ובלשון תורת הקבלה והחסידות — ״בנין המלכות״, שגם בספירת המלכות, שהיא המקור של הנבראים, ולכן גם בהם, מאיר גילוי עצמותו ית׳, והוא משפיע, עד כדי ״וידע[68] כל פעול כי אתה (עצמות[69]) פעלתו״[70].

ועל־ידי־זה מממשים את התכלית של ״נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים״[71], שהנבראים התחתונים נעשים דירה לעצמותו.

יא.
עשי״ת ופרשת האזינו

לפי האמור לעיל יובן הקשר שבין עשרת ימי תשובה[72] לבין פרשת האזינו:

בכל ימות השנה העבודה הרוחנית היא בעיקר בענינים של ״ארץ״: לימוד התורה וקיום המצוות כפי שהם כאן למטה. ואף המצוות שהן חובות הלבבות, כגון: ידיעת אלקות, אהבת ה׳, יראת ה׳ וכדומה, קשורות למוח וללב הגשמי[73].

אך בעשרת ימי תשובה, שצריכה להיות בהם, כשמם, עבודת ״תשובה״ של ״והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה״, דורשים מכל יהודי את ״מן המיצר קראתי״ — שיצטער על הימצאותו במיצר העולם, ו״יקרא״ לקדוש־ברוך־הוא, כלומר, ישתוקק ויצמא ליכלל בו.

וכיון ש״במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא כולו״[74], הרי על ידי עצם הפעולה של ״מן המיצר קראתי״, אף לפני ״עני במרחב״, הוא נעשה ״קרוב לשמים״ ו״רחוק מן הארץ״: מפני מרירותו על הימצאותו במיצר העולמות, הוא נעשה ״רחוק מן הארץ״, שמשמעותה כאן היא עולמות בריאה יצירה עשיה[75], כולל עולם הבריאה, ומפני תשוקתו להתאחד עם אלקות, הוא נעשה ״קרוב לשמים״, שמשמעותם כאן היא אצילות[75] — ״אלקות ממש״[76].

אך מיד לאחר מכן (ובלשון ה׳ספרי׳ ״וסמך לדבר״) מגיעים ל״עני במרחב״[77], המשכת עצמותו ית׳, ואז המעלה העיקרית היא ״ארץ״, כאמור לעיל, שהדירה וההמשכה של עצמותו ית׳ היא דוקא למטה, בתחתונים — ״קרוב לארץ״ ו״רחוק מן השמים״.

יב.
תחילה ״קרוב לשמים״ ואחר כך ״קרוב לארץ״

ההוראה הנלמדת מכך לגבי עבודת התורה והמצוות במלים פשוטות היא:

״שמים״ מצביעים על התורה, ו״ארץ״ — על מצוות[78]. וכיון שבכל אחד מהם יש מעלה: הדביקות והאיחוד של הנפש האלקית עם הקדוש־ברוך־הוא מושגים (בעיקר) על ידי לימוד התורה[79], ועשיית העולם לדירה לה׳ יתברך מושגת (בעיקר) על ידי קיום

---

67) וכהאמירה לפני תק״ש (ואמירת מן המיצר): יבחר לנו — שזהו מצד היותם מושרשים בעצמותו ית׳ (עיין ד״ה שיר המעלות תש״ג פ״ט. ד״ה יבחר לנו שם פי״ד).

68) נוסח התפלה דר״ה. וראה בכתבי האריז״ל (בסידורו שם ועוד) ש״פעול״ קאי על עשר׳.

69) ראה ד״ה תפלין דמארי עלמא תרנ״ג פי״ב. חכמות בחוץ תרצ״ד (בסה״מ קונטרסים ח״ב) פ״ב. ובכ״מ.

70) ראה ד״ה ולקחתם לכם תרס״א, שזהו אמיתית ענין בנין המלכות שבר״ה. עיי״ש בארוכה.

71) נסמן בלקו״ש ח״ו ע׳ 17 הערה 41. וראה שם הערה 42.

72) ועד״ז בד׳ ימים שבין יוהכ״פ לסוכות (ראה לעיל סו״ס א׳) — כי מובן שהתשובה אז [ובפרט למחרת יוהכ״פ — ראה מפרשי המשנה כריתות פ״ו מ״ג. שע״ת לאו״ח ס״א סקי״ג ובשב יעקב שהובא שם] היא באופן נעלה ביותר. ולכאורה חידוש גדול בזה דמשמע שהיא למעלה גם מהתשובה דעשי״ת ויוהכ״פ. וכהלשון (ראה לעיל הערה 16): איצטער ערשט דארפן תשובה טאן.

ומה שלא נתבארה מעלה זו דימים אלו בפירוש בש״ס ופוסקים — י״ל שהוא ע״ד המבואר בנוגע להקפות (דשמע״צ ושמח״ת — שהם בדוגמת ר״ה (ראה היום יום ע׳ צח)) שלא נזכרו בתושב״כ ולא בש״ס כו׳ (לקו״ת סוכות פ, ג. סידור אדה״ז רסט, ב).

73) ראה בארוכה ד״ה וכה״ע רואים ש״ת ספ״א ואילך.

74) נסמן בלקו״ש [המתורגם] ח״ו ע׳ 130 הערה 29. וראה סה״ש תש״ד ע׳ 78 ואילך.

75) ראה לקו״ש [המתורגם] ח״ב ע׳ 118. ושם, שזהו הביאור ע״פ פשטות (ראה לעיל הערה 14) במאמר הספרי — כי נבואת ישעי׳ היא בבריאה (נסמן לעיל הערה 7. סדור עט, א. ועוד) ונבואת משה — באצילות (נסמן בהערה הנ״ל).

76) תניא רפמ״ט.

77) להעיר גם מזה שב״האזינו השמים ותשמע הארץ״ נאמר ״ואדברה״; ״אמרי פי״ — ״קראתי״ (קריאה של הנברא), וב״שמעו שמים והאזיני ארץ״ נאמר ״כי ה׳ דבר״ — ״עני״, מלמעלה. וראה זהר הובא לעיל הערה 1, 4.

78) תו״א בתחלתו. לקו״ת פרשתנו עד, ב (עה״פ האזינו השמים גו׳ ותשמע הארץ גו׳).

79) תניא פכ״ג (ועייג״כ שם פ״ה).

המצוות[80] — לכן צריכים להיות אצל ישראל שני הענינים[81]:

בתחילת עבודתו הרוחנית הוא צריך להיות "קרוב לשמים ורחוק מן הארץ", שלא ייחפז לזכך את העולם, אלא תענוגו העיקרי יהיה בלימוד התורה. אמנם, הוא צריך בודאי גם לקיים מצוות, ועליו לעשות גם זאת בודאי בחיות ובתענוג, אך יש לעשות זאת רק לפי מידת מחוייבותו על־פי שולחן ערוך — הוא רחוק מן הארץ.

אך לאחר שכבר מימש כיוון זה, צריכה להתעורר בו ההכרה, ש"לא המדרש עיקר אלא המעשה"[82], כי "תכלית בריאתו וירידתו לעולם הזה" היא להפוך את העולם לדירה לו יתברך[80].

לפיכך נלמדת ההוראה שצריך להיות "קרוב לארץ" על ידי ישעיהו: נבואתו של ישעיהו היא בעיקר על הגאולה העתידה[83], שאז יהיה "מעשה גדול"[84]. ולכן לימד הוא את ההוראה, שצריך להיות "קרוב לארץ", שיש לפעול בזיכוך העולם, ועל־ידי־זה מגיעים ל"וידע כל פעול כי אתה פעלתו", בגאולה האמיתית והשלימה, על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחות שבת תשובה תשכ"ד־ח. ו' תשרי תשכ"ח)

---

80) שם פל"ז.

81) להעיר מלקו"ת שה"ש נ, א: ששמים היא בחי' רצוא וארץ בחי' שוב. וגם מצד זה הרי תחלה העבודה היא "קרוב לשמים" — רצוא, ומיד אח"כ ("סמך לדבר") — קרוב לארץ, שוב.

בתו"א (ב, ג. ג, ג), ששמים ענינו שוב, וארץ — רצוא. ועפ"ז אפשר לבאר ע"ד הענין שבפנים גם להפי' (ראה לעיל הערה 4) ש"האזנה" מורה על ריחוק.

82) אבות פ"א מי"ז.

83) ראה ב"ב יד, ב: ישעי' כולי' דנחמתא. וראה סדור שם, ההפרש בין ישעי' לירמי'.

84) אוה"ת ר"פ ויגש. ואתחנן ס"ע רמז ואילך. סה"מ תרכ"ט ע' 19. ובכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, למחרת יום הכיפורים, ה'תשל"ב
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצרכי ציבור מו"ה מאיר שי' רבי
ירושלים עיה"ק ת"ו

שלום וברכה!

מכתבו מערב יוהכ"פ זה עתה נתקבל, ואזכירו למילוי משאלות לבבו לטובה בענינים שכותב, ובנקודה הפנימית שינצל השפעתו במילואה במסגרת עבודתו בשטח החינוך הדתי שיהי' מתאים לשמו, חינוך מיוסד על יסודות דתנו ותורתנו תורת אמת, אשר אמת היא שלילת פשרות. ובמיוחד אשר המדובר הוא בבני ובנות ישראל עם קדוש הדר וחי בארץ הקודש. ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

לשאלתו בנוגע לשידוך עבור אחותו תחי' האם על האב לעשות מאמץ מיוחד בזה וכו', ידוע מאמר חכמינו ז"ל בגודל חשיבות הציווי מיוסד על הוראת הכתוב את בתי נתתי לאיש הזה, וגודל ההשתדלות שצריכה להיות בזה, ועד שאמרו שעל זה נאמר לאהבה את ה"א ולדבקו בו, והיא מצות עשה מן התורה.

ולהודעתו ממצב זוג' תחי' ימלא השי"ת ימי הריונה כשורה ובנקל להולדת זחו"ק בשטו"מ.

בברכה לבשורות טובות ולמועדים לשמחה ולהמשיך משמחת והתעוררות יום-טוב בכל ימות השנה.

בראשית כה, כו - ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק בן ששים שנה בלדת אתם

ר

רמז בגי' בשֵׁם "יעקב" - ב' בחי' תפארת - הכוֹלֵל חסד וגבורה

יעקב הוא בחי' תפארת[1], קו האמצעי.

הנה קו האמצעי המחבר חסד וגבורה יחדו, יש בזה ב' אופנים:

א. אם שהוא כוללם יחדו.

ב. עכ"ז קדם בו חסד, ונוטה יותר לחסד מלגבורה, וכמו בהג' הדסים[2] שבלולב הרומזים על חג"ת, ההדס האמצעי[3] הרומז על תפארת הוא נוטה יותר לימין מלשמאל.

וכן לבית[4] יעקב אשר פדה את אברהם, שיעקב תפארת יותר שייך לאברהם חסד מליצחק גבורה. וכן בפרשת ויצא כתיב[5] ביעקב על אברהם אביך, ועל יצחק לא כתיב[6] אביך.

וכן בהב' שמות הוי' אדנ"י[7] הרומזים על חסד ודין.

1) ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' שב, ב. לקוטי תורה ואתחנן ה, ב ואילך. תורה אור פרשת נח יא, א.

2) ראה פרי עץ חיים שער הלולב פ"א.

3) ראה סידור עם דא"ח – מאדמו"ר הזקן – עמוד ריד "דיני לולב", וז"ל: "ויהיו ג' הדסים אחד בימינו ואחד בשמאלו ואחד באמצע השדרה נוטה קצת לימין". (פע"ח שם).

4) ישעי' כט, כב.

5) בראשית כח, יג. "והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק הארץ אשר אתה שכב עלי' לך אתננה ולזרעך".

6) ראה גם לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד קלב וז"ל: יעקב מתייחס לאברהם ביחוד, שהוא לו לבן ואברהם לו לאב כמ"ש (בראשית כח, יג) אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק, שעל אברהם – חסד, אמר אביך, דיעקב – תפארת, ולא על יצחק גבורה, כי תפארת נוטה ומתייחס לחסד, כי פעולת התפארת הוא לרחם כמו פעולת החסד, וכתיב (ישעי' כט, כב) ליעקב אשר פדה את אברהם, ע"כ יעקב תפארת הנוטה ושייך לחסד. ראה גם לעיל סימן סב. עט. קטז. קכג. לקמן סימן רא הערה 21 בסופו. ריג.

7) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ז. לקוטי תורה דרושים לשבת שובה סה, ד. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשט"ז עמוד נ. ספר הערכים-חב"ד חלק א עמוד רה.

א. בתפארת משולבים יחדו, הוא שילוב אדנ"י בהוי' שקודמין האותיות דשם הוי' להאותיות דשם אדנ"י.

ב. ולפעמים תפארת נוטה יותר לגבורה מלחסד, היינו שגבורה קדמה בו לחסד, וכמו רחמים שקאי על תפארת, מתחלה הוא ר"ח מספר יצח"ק גבורה, ואח"כ מים חסד דאברהם, ועיין במאורי אור[8] מע' רחמים ע"ש.

ובשילוב הוי' אדנ"י הוא שילוב הוי' באדנ"י, שהאותיות דשם אדנ"י קודמין להאותיות דשם הוי'.

והיינו מה שיעקב תפארת מספרו[9] ב' פעמים הוי' אדנ"י. מה שהוא ב' פעמים הוא ב' השילובים הנ"ל.

תורת לוי יצחק – חדושים וביאורים לש"ס עמוד שיד

* * *

יעקב הוא תפארת[10], כי תפארת הוא המחבר בחי' גבורה[11] יצחק ובחי' יסוד – [12]יוסף, כי הרי יצח"ק מספרו ח' פעמים הוי', ויוס"ף יסוד מספרו ו' פעמים הוי', והממוצע ביניהם המחברם הוא יעק"ב שמספרו ז' פעמים הוי' שז' הוא בין ח' לו'.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד קנו

8) וז"ל: רחמים בתפארת כולל בו חסד וגבורה, ר"ח יצח"ק מי"ם חס"ד. עכ"ל [ר"ח בגי' יצחק, מי"ם בחי' חסד כנגד אברהם].

9) יעקב (בגי' 182), וכן ב' פעמים הוי' ($2 \times 26 = 52$), אדנ"י ($2 \times 65 = 130$), ביחד $52 + 130 = 182$.

10) ראה לעיל הערה 1.

11) ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד'. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקפ, ובהנסמן במראי מקומות שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד.

12) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף – יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק, ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע" – ראה ביאורי הזהר ויחי כט, ד ואילך. אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. ועוד ע"ש". וראה לעיל סימן עא הערה 5.

אגרות קודש

ב"ה, י"א תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו מד' תשרי,

ובמ"ש אודות מטולטלת, ומעתיק בזה שיודע כו' - כשאני לעצמי איני מאמין בכל הענין, בכל

המשך בעמוד הבא

לב, כ – ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון בם

א. בילקוט האזינו אמרו חז"ל, כי דור תהפוכות המה, הכנסתי אתכם לארץ ישראל, אמרתי לא תהו גולין ממנו לעולם, כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד אמרתי ישראל גלו יגלו מעל אדמתו.

צריך ביאור למה ע"י שאמרו אין לנו חלק בדוד גלו.

דבמשנה פ"ק דגיטין (יא:) האומר תן גט זה לאשתי ושחרור זה לעבדי, עד שלא בא לידם יכול לחזור בשתיהן משום דחוב הוא לעבד ואשה לצאת מיד בעלה ורבו דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים חוזר בגט אשה ולא בעבד, שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין אלא בפניו ואם רצה שלא לזון עבדו רשאי ושלא לזון אשתו אינו רשאי והוה חוב לאשה לצאת מיד בעלה ויכול לחזור, אבל לעבד זכות ואינו יכול לחזור.

ופריך (שם יב.) ש"מ יכול הרב לומר לעבד עשי עמי ואינו זנך, ומשני הכא במאי עסקינן דא"ל צאי מעשה ידיך במזונתיך, דכוותה גבי אשה דא"ל צאי מעשה ידיך במזונתך אמאי לא, אשה בדלא ספקא עבדא נמי בלא ספקי עבדא דנהום כרסי' לא שוי למרא למאי מבעי וכו' ואם מספקא באשה וא"ל צאי מעשה ידיך במזונתך רשאי, מספקת מאי למימרא מהו דתימא כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל, פירש"י צנועה ואין דרכה לצאת ולסבב בעיר אחרת אחר מלאכה להשתכר, כגון אשה שגלה לעיר מקלט, ושם אין אדם מכירה להביא לה מלאכה לביתה בעלה חייב לפרנסה קמ"ל דאם ספקי יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך.

ובפרק הערל (יבמות עז.) שדנו לפסול דוד שבא מרות המואבי' וסברו אפילו מואבית לא יבא בקהל ע"ד אשר לא קדמו בלחם ומים והתירוהו לבא לקהל שאין דרכו של אשה לקדם בלחם ומים משום כל כבודה בת מלך פנימה.

ולסברה זו אין בידו ית' כביכול להגלנו מארץ ישראל שלא לפרנסתינו שהשפע יורד לארץ ישראל וחוץ לארץ ניזון מתמצית, ותו בחוץ לארץ שאין לנו נחלה שדה וכרם אין בידינו להשיג פרנסתינו כי אם ע"י יגיעה וטירחא יתירא לשוטט במקומות אחרים שאנחנו בגדר אשה להקב"ה כביכול וכל כבודה בת מלך פנימה.

וזה ביאר המדרש הכנסתי אתכם לארץ ישראל אמרתי לא יגלו ממנו לעולם שאתם בגדר אשה, וכ"כ בת מלך פנימה, ואם יגלו יצטרכו לשוטט למקומות אחרים אחר פנסתם, אבל כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד וגליתם דעתכם דאין כל כבודה בת מלך פנימה ורציתם לפסלו, אמרתי גלו יגלו מעל אדמתו, שאוכל לומר צאו מעשה ידיכם במזונותיכם אף שתצטרכו לשוטט אחר המחי' וכלכלה לית דחש לכל כבודה בת מלך פנימה, הקב"ה דן מדה במדה לפי סברתו ודעתו.

אבי שלום

לב, טז – יקניאוהו בזרים בתועבות יכעיסוהו

ב. ויש לפרש מ"ש יקנאהו בזרים בתועבות יכעיסוהו ע"ד שאמר הנביא (ירמי' ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו' הישוב עלי' עוד וגו' ואת זנית רעים רבים ושוב אלי', וכבר פרשנו בפרשת התשובה כי באמת לא גירש הקב"ה את ישראל כדכתיב (ישעי' ג, א) אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי' אלא שדין סוטה נכלל ג"כ בלאו דמחזיר גרושתו, כמו שאמרו חז"ל ביבמות (יא:) אחרי אשר הטמאה לרבות סוטה שנבעלה, ומצינו ביחזקאל (יחזקאל כ, לג) שבאו אליו ואמרו שהם אסורים כבר לשוב אל ה', והי' התשובה אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם, ואמרו במדרש (ילקוט שמעוני ירמי' רס"ח) שהשיב הש"י שלא אמרתי אלא איש כי תשטה אשתו ואני אל ולא איש, ענינו כי א"א שזינתה עם איש אחר נאסרה על בעלה הראשון שהוא כמותה אבל אני אל ואין עוד אל בלעדי, אין זנות זה אוסר כמ"ש (יבמות נט:) אין זנות לבהמה מפני שאינה איש כמו איש הראשון, וז"ש יקנאהו בזרים בתועבות יכעיסוהו דכתיב (לעיל ה, ט) לא תשתחוה להם וגו' כי אנכי ה' אלקיך אל קנא, הרי שקינא להם שלא יעבדו עבודה זרה ובפרשה זו כתיב לא יוכל בעלה הראשון וגו' כי תועבה היא, וזה טענתם כאילו הוא קינא להם ואסורים לחזור אליו כי תועבה היא וזהו בתועבות יכעיסוהו, וע"ז השיב להם יזבחו לשדים לא אלוה, וכיון שאני אל ואין אלהי בלעדי אינכם נאסרים עלי, גם מה שהם טוענים שקינא להם, אמר זה הבל כי הם חדשים מקרוב באו וכשקנאתי לאבותיכם עדיין לא באו לעולם ולא יתכן קנאה בדבר שלא בא לעולם.

פנים יפות

המשך מהעמוד הקודם

זה, לא שמענו ולא ראינו אינו ראי', ולכן עליו לפנות לרב מורה הוראה, והוא יורהו אם מותר הדבר ע"פ שו"ע, וכמדומה כבר כתבתי לו, שלמה לו לחפש דרכים חדשים וענינים חדשים, בה בשעה שדרך סלולה היא דרך התורה והמצוה, וכלל גדול בזה בכל דרכיך דעהו, שבזה נכלל כל עניני האדם כמבואר ברמב"ם ונפסק להלכה בטור שו"ע או"ח סי' רל"א, והלואי שינצל כל זמנו הפנוי ללימוד התורה בכלל ובזה גם לימוד פנימיות התורה, שבימינו נתגלתה בתורת החסידות.

בברכה לבשו"ט וחג שמח,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

◆ יום ראשון ז׳ תשרי ◆

לב (א) הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:

א אַצִּיתוּ שְׁמַיָּא וַאֲמַלֵּל וְתִשְׁמַע אַרְעָא אִמְרֵי פֻמִּי:

רש״י ◄ **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** • שֶׁאֲנִי מַתְרֶה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר שֶׁכָּךְ אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁאַתֶּם תִּהְיוּ עֵדִים, וְכֵן ״וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ״. וְלָמָּה הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ? אָמַר מֹשֶׁה: ׳אֲנִי בָּשָׂר־וָדָם, לְמָחָר אֲנִי מֵת, אִם יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: לֹא קִבַּלְנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי בָּא וּמַכְחִישָׁם׳? לְפִיכָךְ הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ, עֵדִים שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם. וְעוֹד, שֶׁאִם יִזְכּוּ, יָבוֹאוּ הָעֵדִים וְיִתְּנוּ שְׂכָרָם: הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ, וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם, וְאִם יִתְחַיְּבוּ תִּהְיֶה בָּהֶם יַד הָעֵדִים תְּחִלָּה: ״וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ״, וְאַחַר־כָּךְ: ״וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה״, עַל־יְדֵי הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים. (לעיל יא)

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(א) **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם – שֶׁאֲנִי מַתְרֶה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״וַאֲדַבֵּרָה״, כְּאִלּוּ אָמַר: וְאַתְרֶה בָּם (רא״ם). כְּלוֹמַר שֶׁיַּאֲזִינוּ לְהַתְרָאָה שֶׁמַּתְרֶה בְּיִשְׂרָאֵל.

וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר – שֶׁסְּתָם הַתְרָאָה הִיא בִּפְנֵי עֵדִים (רש״י בראשית מג, ג). עִנְיַן עֵדוּתָם כּוֹתֵב רַשִׁ״י בַּהֶמְשֵׁךְ. וְאַף שֶׁלֹּא נִזְכָּר בַּפָּסוּק כָּאן כְּלָל לְשׁוֹן עֵדוּת, הַדָּבָר מְפוֹרָשׁ לְעֵיל ל, כח: ״וְאָעִידָה בָם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ״, וְכַמְבוֹאָר בְּרַשִׁ״י שָׁם, שֶׁהַדְּבָרִים נֶאֱמְרוּ לַשָּׁמַיִם וְלָאָרֶץ.

שֶׁכָּךְ אָמַרְתִּי לָהֶם – לְעֵיל ל, יט.

שֶׁאַתֶּם תִּהְיוּ עֵדִים – וְעַתָּה אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם (רא״ם). אוֹ שֶׁכַּוָּנָתוֹ לוֹמַר, שִׁישְׂרָאֵל **יוֹדְעִים** שֶׁאַתֶּם תִּהְיוּ עֵדִים, שֶׁכֵּן אֵין הַתְרָאָה בְּעֵדִים אֶלָּא כְּשֶׁהַמּוּתְרֶה יוֹדֵעַ שֶׁמֵּעִיד עָלָיו עֵדִים (גר״א).

וְכֵן ״וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ״ – כְּפֵּירוּשׁ ״הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם״. וְהוּצְרַךְ לְכָךְ, מִפְּנֵי שֶׁ״הַאֲזִינוּ״ הוּא לְשׁוֹן צִיּוּוּי וְנוֹכֵחַ, לָכֵן פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהוּא מַזְמִינָם לִהְיוֹת עֵדִים בַּדָּבָר, אֲבָל ״וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ״, נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן נִסְתָּר, וְיֵשׁ בְּמַשְׁמַע שֶׁהָאָרֶץ אֵינָהּ חֵלֶק מֵהָעֵדוּת, אֶלָּא רַק שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַדְּבָרִים בְּדֶרֶךְ סִיפּוּר בְּעֶלְמָא, לָכֵן כּוֹתֵב רַשִׁ״י שֶׁגַּם ״וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ״ נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן צִיּוּוּי וּבִלְשׁוֹן הַזְמָנָה לְעֵדוּת (אַף כִּי בִּלְשׁוֹן נִסְתָּר). וְכָתַב הָרְאֵ״ם: מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׁמַיִם הֵם יוֹתֵר נִכְבָּדִים מֵהָאָרֶץ, לֹא רָצָה לְכָלְלָם בְּדִבּוּר אֶחָד, לוֹמַר: ׳הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וַאֲדַבֵּרָה׳, אֶלָּא יִחֵד זֶה לְבַדּוֹ וְזֶה לְבַדּוֹ. וּפֵּירוּשׁוֹ: הַאֲזִינוּ אַתֶּם הַשָּׁמַיִם, מַה שֶּׁאֲנִי מַתְרֶה בָּהֶם, וְגַם הָאָרֶץ תִּשְׁמַע הַתְרָאָתִי (רא״ם). וּרְאֵה רַשִׁ״י יְשַׁעְיָה א, ב: ״שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ – מֹשֶׁה אָמַר: הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ, לָמָּה שִׁנָּה יְשַׁעְיָה אֶת הַלָּשׁוֹן? .. אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָעֵדִים בָּאִים וּמְעִידִים וְנִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין עֵדוּתָן קַיֶּמֶת, וְאִם לָאו אֵין עֵדוּתָן קַיֶּמֶת, אִלּוּ לֹא בָא יְשַׁעְיָה וְנָתַן שְׁמִיעָה לַשָּׁמַיִם וְהַאֲזָנָה לָאָרֶץ, הָיוּ שָׁמַיִם מְעִידִים וְאוֹמְרִים – כְּשֶׁנִּקְרְאוּ לְעֵדוּת זוֹ בִּימֵי מֹשֶׁה, שֶׁאָמַר: הַעִידוֹתִי בָכֶם הַיּוֹם – בְּהַאֲזָנָה שָׁמַעְנוּ, וְהָאָרֶץ מְעִידָה: אֲנִי נִקְרֵאתִי בִּלְשׁוֹן שְׁמִיעָה, וְאֵין עֵדוּתָן מְכֻוָּנֶת, בָּא יְשַׁעְיָה וְחִלֵּף אֶת הַדָּבָר, נִמְצְאוּ שְׁנֵיהֶם מְעִידִים בִּלְשׁוֹן הַאֲזָנָה וּבִלְשׁוֹן שְׁמִיעָה״.

וְלָמָּה הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ – וְלֹא עֵדִים בָּשָׂר־וָדָם.

אָמַר מֹשֶׁה: אֲנִי בָּשָׂר־וָדָם, לְמָחָר אֲנִי מֵת, אִם יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: לֹא קִבַּלְנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי בָּא וּמַכְחִישָׁם? לְפִיכָךְ הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ – שֶׁהֵם יָעִידוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַבְּרִית. אֲבָל רָאֵה לְשׁוֹן רַשִׁ״י לְעֵיל שָׁם: ״וְכַאֲשֶׁר תִּקְרֶה אֶתְכֶם הָרָעָה יִהְיוּ עֵדִים שֶׁאֲנִי **הִתְרֵתִי** בָּכֶם בְּכָל זֹאת״. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ אוֹתוֹ עִנְיָן, שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִטְעָנוּ שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַבְּרִית בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה, וּמִמֵּילָא לֹא מַגִּיעַ לָהֶם הָעֹנֶשׁ, וְהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יָעִידוּ שֶׁכֵּן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַבְּרִית בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה. וּרְאֵה רַשִׁ״י יְשַׁעְיָה שָׁם: ״כִּי ה׳ דִּבֵּר – שֶׁתִּהְיוּ עֵדִים בַּדָּבָר כְּשֶׁהִתְרֵתִי בָם בִּימֵי מֹשֶׁה, לָכֵן בֹּאוּ וְשִׁמְעוּ שֶׁאֲנִי מִתְוַכֵּחַ עִמָּם שֶׁעָבְרוּ עַל הַהַתְרָאָה, אֲנִי לֹא סָרַחְתִּי בָּהֶם, אֶלָּא גִּדַּלְתִּים וְרוֹמַמְתִּים, וְהֵם פָּשְׁעוּ בִּי. סְפָרִים אֲחֵרִים: שֶׁתִּהְיוּ עֵדִים לַדָּבָר, וְהֵיכָן דִּבֵּר? הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה״.

עֵדִים שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם – וּמִמֵּילָא לְעוֹלָם לֹא יוּכְלוּ לְהַכְחִישׁ.

וְעוֹד – לָמָּה הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ דַּוְקָא.

שֶׁאִם יִזְכּוּ, יָבוֹאוּ הָעֵדִים וְיִתְּנוּ שְׂכָרָם, ״הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ, וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ – בַּפָּסוּק ״אֶת יְבוּלָהּ״.

וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם״ – לְשׁוֹן הַפָּסוּק בִּזְכָרְיָה ח, יב.

וְאִם יִתְחַיְּבוּ, תִּהְיֶה בָּהֶם יַד הָעֵדִים תְּחִלָּה – כִּדְלְעֵיל יז, ז: ״יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ״. אֶלָּא שֶׁשָּׁם מְדַבֵּר בְּעֵדִים שֶׁרָאוּ אֶת מַעֲשֵׂה הָעֲבֵרָה, וְאִלּוּ כָּאן מְדַבֵּר בְּעֵדֵי הַתְרָאָה (ספר הזכרון).

״וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר, וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ״ – לְשׁוֹן הַכָּתוּב לְעֵיל יא, יז.

וְאַחַר־כָּךְ – אַחֲרֵי שֶׁ״לֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ״.

״וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה״ – אַגְּלָה אֶתְכֶם מִן הָאֲדָמָה (רש״י שם).

עַל־יְדֵי הָאֻמּוֹת – וְגַם זֶה נִקְרָא שֶׁנֶּעֱנָשׁוּ עַל־יְדֵי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁכֵּן כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם מַה לֶּאֱכוֹל וּלְשִׁתּוֹת, לֹא יִהְיֶה לָהֶם כֹּחַ לְהִלָּחֵם נֶגֶד הָאוּמּוֹת (גר״א). אַךְ בִּדְפוּס רִאשׁוֹן נוֹסָף כָּאן: ״בְּדִין, כְּאָמוּר יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה, וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרוֹנָה״. תורה ב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש״פ האזינו, שבת תשובה ה׳תשח״י)

הַהוֹרָאָה מִזֶּה בַּעֲבוֹדָה הִיא:

שָׁמַיִם - קָאֵי עַל יוֹשְׁבֵי אֹהֶל, וְאֶרֶץ - עַל בַּעֲלֵי עֵסֶק. וּצְרִיכָה לִהְיוֹת הִתְכַּלְלוּת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים.

יוֹשְׁבֵי אֹהֶל צְרִיכִים לֵידַע שֶׁ״כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִלּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ״, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כִּי הַלִּמּוּד צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל־מְנַת לַעֲשׂוֹת דַּוְקָא, תַּלְמוּד גָּדוֹל שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה.

וּבַעֲלֵי עֵסֶק, שֶׁעִקַּר עֲבוֹדָתָם בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, צְרִיכִים לֵידַע שֶׁמֻּכְרַחַת לִהְיוֹת קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם, עַל-כָּל-פְּנִים פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית.

הַחִלּוּק אֵינוֹ אֶלָּא מַהוּ **עִקָּר** עִנְיָנָם, שֶׁבְּקַו **זֶה** צָרִיךְ לְהַדֵּר יוֹתֵר, אֲבָל אֵצֶל שְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁנֵי הַקַּוִּין.

וּכְמוֹ כֵן עוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּנִשְׁמָתָם וְעוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּגוּפָם:

עוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּנִשְׁמָתָם - אַף שֶׁעִקַּר עֲבוֹדָתָם הִיא מִצַּד הַנִּשְׁמָה, צְרִיכִים הֵם לְהִתְעַסֵּק גַּם עִם הַגּוּף - הַמִּשְׁכָּה לְמַטָּה; וְעוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּגוּפָם צְרִיכִים לְהִתְעַסֵּק גַּם בִּשְׁמִיעָה וּקְלִיטַת („הערן און דערהערן") אוֹר הַנְּשָׁמָה - הַעֲלָאָה לְמַעְלָה.

וּכְמוֹ כֵן בְּכָל מִצְוָה בִּפְרָט, צָרִיךְ לִהְיוֹת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה עִם כַּוָּנַת הַמִּצְוָה, כִּי מִצְוָה בְּלֹא כַּוָּנָה כְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יט פרשת האזינו)

הַסִּבָּה בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים לְכָךְ שֶׁבְּפָרָשַׁת נִצָּבִים, כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּכְלָל, דַּי בְּעֵדוּת כְּסִימָן וְזִכָּרוֹן, וְאִלּוּ בְּפָרָשָׁתֵנוּ, לְגַבֵּי הַבְּרִית, יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעֵדוּת מַמָּשׁ, הִיא: לְגַבֵּי קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְמַעֲשֶׂה לֹא יִתְכַּן שֶׁיְּהוּדִי, חַס וְשָׁלוֹם, יַכְחִישׁ, וּבְמֵזִיד לֹא יְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. רַק יִתְכַּן שֶׁנִּכְנְסָה בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת וְ״נִדְמָה לוֹ״ שֶׁ״עוֹדֶנּוּ בְּיַהֲדוּתוֹ״. וְלָכֵן, דַּי לְשֵׂם כָּךְ בְּסִימָן **וְתִזְכֹּרֶת**. וְעֵדוּת זוֹ הִיא בִּשְׁתֵּי צוּרוֹת: "כַּאֲשֶׁר תִּקְרֶה אֶתְכֶם הָרָעָה יִהְיוּ עֵדִים שֶׁאֲנִי הִתְרֵיתִי בָּכֶם בְּכָל זֹאת". כְּלוֹמַר, הָעֵדִים מַזְכִּירִים שֶׁהָרָעָה בָּאָה עֵקֶב אִי־קִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְכָךְ נִזְכַּר הַיְּהוּדִי שֶׁהוּא מִתְנַהֵג עַל־יְדֵי־זֶה מֵאֶלְקוּת.

וְהַדֶּרֶךְ הַשְּׁנִיָּה הִיא, שֶׁ״שָׁמַיִם וְאֶרֶץ עַצְמָן" מְעוֹרְרִים **לְקַיֵּם** אֶת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

לְעֻמַּת זֹאת בִּפְרָשָׁתֵנוּ מְדֻבָּר עַל **בְּרִית**, שֶׁאֵינֶנָּה רַק עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה לְמַעֲשֶׂה, אֶלָּא בְּעִקָּר עַל יֶתֶר הִתְחַזְּקוּת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְכָל פְּרָטֵיהֶן, וּלְשֵׂם כָּךְ אֵין דַּי בְּסִימָן וְאוֹת, אֶלָּא יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעֵדוּת מַמָּשׁ.

וְהַסִּבָּה לְכָךְ הִיא: הַבְּרִית לְהִתְחַזְּקוּת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מִתְבַּצַּעַת עַל־יְדֵי גִּלּוּי כֹּחַ מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ הַקַּיָּם אֵצֶל יִשְׂרָאֵל. וְגִלּוּי זֶה נַעֲשֶׂה בְּאֶמְצָעוּת עִנְיָן הָעֵדוּת: הָעֵדוּת, כְּפִי שֶׁמְּבֹאָר בְּהַרְחָבָה אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן, הִיא עַל דָּבָר נִסְתָּר, וְאִלּוּ עַל דָּבָר גָּלוּי אֵין צֹרֶךְ בְּעֵדוּת, וְגַם עַל דָּבָר שֶׁעָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת אֵין צֹרֶךְ בְּ״עֵדוּת גְּמוּרָה". רַק עַל דָּבָר נִסְתָּר לַחֲלוּטִין יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעֵדִים, שֶׁרַק עַל־יָדָם הוּא מִתְגַּלֶּה.

וּלְפִיכָךְ, כְּדֵי לְגַלּוֹת אֶת כֹּחַ מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ הַנּוֹבֵעַ מִדַּרְגַּת הַ״יְחִידָה" שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא נִסְתֶּרֶת בְּיוֹתֵר, מֵעַל לְגִילוּיִם, יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעֵדוּת מַמָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יט עמוד 336 – מתוך 'לקראת שבת')

ב׳ כִּתֵּי עֵדִים – שָׁמַיִם וָאָרֶץ

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם . . וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם – שֶׁאֲנִי מַתְרֶה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר, שֶׁכָּךְ אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁאַתֶּם תִּהְיוּ עֵדִים, וְכֵן וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" (לב, א. ובפירוש רש״י).

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מֵאַחַר וְ״עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר", צְרִיכָה הָעֵדוּת לִהְיוֹת כְּאַחַת וּבְאוֹתוֹ הָאֹפֶן, וְאֵיךְ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יָכְלוּ לִהְיוֹת עֵדִים, בְּשָׁעָה שֶׁלַּשָּׁמַיִם אָמַר בִּלְשׁוֹן הַאֲזִינוּ, וְלָאָרֶץ בִּלְשׁוֹן וְתִשְׁמַע?

[בְּ׳סִפְרִי׳ תֵּרֵץ שֶׁמִּטַּעַם זֶה אָמַר יְשַׁעְיָה "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ" דְּבָזֶה הִשְׁוָם: דְּגַם בַּשָּׁמַיִם יֵשׁ לְשׁוֹן שְׁמִיעָה וְגַם בָּאָרֶץ לְשׁוֹן הַאֲזָנָה].

וְהִנֵּה קִשְׁיָא זוֹ תֵּרֵץ רַשִׁ״י בְּהַעֲתִּיקוֹ מִן הַפָּסוּק אֶת הַתֵּבוֹת "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" וּמְפָרֵשׁ "וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר" – דְּמַשְׁמַע שֶׁהַשָּׁמַיִם לְבַדָּם יִתְּנוּ עֵדוּת גְּמוּרָה. דְּבַשָּׁמַיִם עַצְמָם יֶשְׁנוֹ רִבּוּי (כמו שמצינו בפירוש רש״י ואתחנן ד, לה: שבעה רקיעים, ועוד) וְהֵם יִתְּנוּ עֵדוּת גְּמוּרָה לְבַדָּם. וּמִלְּבַד זֹאת גַּם "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ", וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ״י "וְכֵן וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" וְגַם הָאָרֶץ הַכְּלוּלָה מֵהַרְבֵּה אֲרָצוֹת, יִתְּנוּ עֵדוּת גְּמוּרָה. וְאִם־כֵּן יֶשְׁנָם אָכֵן שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים, כַּת אַחַת בִּלְשׁוֹן "הַאֲזִינוּ" וְכַת אַחֶרֶת בִּלְשׁוֹן "שְׁמִיעָה".

(ב) יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב:

ב יִבַּסֵּם כְּמִטְרָא אוּלְפָנִי יִתְקַבַּל כְּטַלָּא מֵימְרִי כְּרוּחֵי מִטְרָא דְּנָשְׁבִין עַל דִּתְאָה וּכְרַסְיֵסֵי מַלְקוֹשָׁא דִּי עַל עִשְׂבָּא:

רס״י◄ **יַעֲרֹף כַּמָּטָר** • זוֹ הִיא הָעֵדוּת שֶׁתָּעִידוּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בִּפְנֵיכֶם, תּוֹרָה שֶׁנָּתַתִּי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּים לְעוֹלָם, כַּמָּטָר הַזֶּה שֶׁהוּא חַיִּים לָעוֹלָם (ספרי), **כַּאֲשֶׁר יַעַרְפוּ הַשָּׁמַיִם טַל וּמָטָר. יַעֲרֹף** • לְשׁוֹן יַטִּיף, וְכֵן (תהלים סה) ״יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן״, (לקמן לג) ״יַעַרְפוּ טָל״. **תִּזַּל כַּטַּל** • (ספרי) שֶׁהַכֹּל שְׁמֵחִים בּוֹ, לְפִי שֶׁהַמָּטָר יֵשׁ בּוֹ עֲצָבִים לַבְּרִיּוֹת (סְפָרִים אֲחֵרִים: יֵשׁ עֲצָבִים בּוֹ), כְּגוֹן הוֹלְכֵי דְּרָכִים וּמִי שֶׁהָיָה בּוֹרוֹ מָלֵא יַיִן. **כִּשְׂעִירִם** • לְשׁוֹן רוּחַ סְעָרָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳כְּרוּחֵי מִטְרָא׳, מַה הָרוּחוֹת הַלָּלוּ מַחֲזִיקִין אֶת הָעֲשָׂבִים וּמְגַדְּלִין אוֹתָם, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה מְגַדְּלִין אֶת לוֹמְדֵיהֶן. **וְכִרְבִיבִים** • טִפֵּי מָטָר. וְנִרְאָה לִי עַל שֵׁם שֶׁיּוֹרֶה כַּחֵץ נִקְרָא רָבִיב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: (בראשית כא) ״רוֹבֶה קַשֶּׁת״. **דֶּשֶׁא** • ארברי״ץ (גראזגוויכס), עֲטִיפַת הָאָרֶץ מְכֻסָּה בְּיֶרֶק. **עֵשֶׂב** • קֶלַח אֶחָד קָרוּי עֵשֶׂב, וְכָל מִין וּמִין לְעַצְמוֹ קָרוּי עֵשֶׂב.

(ג) **כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:**

ג אֲרֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ אֲנָא מְצַלֵּי הָבוּ רְבוּתָא קֳדָם אֱלָהָנָא:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ב) **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי** – **זוֹ הִיא הָעֵדוּת שֶׁתָּעִידוּ** – שֶׁאִם לֹא כֵּן, מַה הַקֶּשֶׁר שֶׁל פְּסוּק זֶה לְכָאן (שפ״ח).

שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בִּפְנֵיכֶם: תּוֹרָה נָתַתִּי לְיִשְׂרָאֵל – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״לִקְחִי״, שֶׁאֵין לֶקַח אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד, ב) ״כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ״ (תענית ז, א).

שֶׁהִיא חַיִּים לָעוֹלָם – עֵדוּת זוֹ אָמַר לְיִשְׂרָאֵל לְעֵיל ל, יט: ״הֵעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ .. וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים״, הִיא הַתּוֹרָה שֶׁ״הִיא חַיִּים לָעוֹלָם״ (באר בשדה).

״כַּמָּטָר״ הַזֶּה – מוֹסִיף ״הַזֶּה״, מִפְּנֵי שֶׁכְּתוּב ״כַּמָּטָר״ (בְּפַתָּ״ח תַּחַת הַכָּ״ף), דְּהַיְנוּ כַּמָּטָר הַיָּדוּעַ.

שֶׁהוּא חַיִּים לָעוֹלָם, כַּאֲשֶׁר יַעַרְפוּ הַשָּׁמַיִם – כְּלוֹמַר ״יַעַרֹף״ מוּסָב עַל הַשָּׁמַיִם. אַךְ לְפִי זֶה צָרִיךְ עִיּוּן לָמָּה לֹא אָמַר ״יַעַרְפוּ״. וּרְאֵה לְקַמָּן.

טַל – הוֹסִיף ״טַל״, מִפְּנֵי הַמְבוֹאָר בַּהֶמְשֵׁךְ.

וּמָטָר – וְנִרְאֶה שֶׁכָּךְ שִׁיעוּר הַכָּתוּב: ״כַּמָּטָר״ אֲשֶׁר ״יַעַרֹף״ הַשָּׁמַיִם, כֵּן ״לִקְחִי״. וְאָפְשָׁר שֶׁכָּךְ שִׁיעוּרוֹ: ״יַעֲרֹף .. לִקְחִי״ אֶת יִשְׂרָאֵל ״כַּמָּטָר״. וּלְפִי זֶה, ״כַּאֲשֶׁר יַעַרְפוּ הַשָּׁמַיִם וכו׳״ הִיא הוֹסָפַת רַשׁ״י עַל לְשׁוֹן הַכָּתוּב.

יַעֲרֹף – **לְשׁוֹן יַטִּיף** – בִּדְפוּס רִאשׁוֹן: לְשׁוֹן נְטִיפָה.

וְכֵן ״יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן״ – תְּהִלִּים סה, יב. הַשָּׁמַיִם יַטִּיפוּ שָׁמָן (ע״פ רש״י שם). וְהִיא מֵהַתֵּיבוֹת הַמִּתְהַפְּכוֹת, כְּמוֹ ״כֶּבֶשׁ״ ו״כֶּשֶׁב״, ״שִׂמְלָה״ ו״שַׂלְמָה״, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן (הבנת הנקרא).

״יַעַרְפוּ טַל״ – לְקַמָּן לג, כח. יַטִּיף (רש״י שם). בִּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים מוּבָא תְּחִלָּה הַפָּסוּק: ״יַעַרְפוּ טָל״, וְרַק אַחַר־כָּךְ ״יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן״, וְלִכְאוֹרָה כֵּן מִסְתַּבֵּר, שֶׁהֲרֵי: א) יֵשׁ לְהַקְדִּים פָּסוּק מֵהַתּוֹרָה, ב) הַפָּסוּק מִתְּהִלִּים הוּא בְּהִיפּוּךְ אוֹתִיּוֹת. אַךְ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשׁ״י מַעֲדִיף לְהָבִיא פָּסוּק הַמְדַבֵּר בִּנְטִיפַת הַגֶּשֶׁם מֵהַשָּׁמַיִם, וְרַק אַחַר־כָּךְ מִנְּטִיפַת הַטַּל.

תִּזַּל כַּטַּל – **שֶׁהַכֹּל שְׂמֵחִים בּוֹ, לְפִי שֶׁהַמָּטָר יֵשׁ בּוֹ עֲצָבִים** – מִלְּשׁוֹן עֲצָבוּת אוֹ כַּעַס.

לַבְּרִיּוֹת, כְּגוֹן הוֹלְכֵי דְּרָכִים וּמִי שֶׁהָיָה בּוֹרוֹ – אוֹתוֹ כְּלִי שֶׁהַיַּיִן נוֹפֵל בּוֹ מִן הַגַּת קָרוּי בּוֹר (רש״י מו״ק יב, א).

מָלֵא יַיִן – שֶׁהַגְּשָׁמִים מְקַלְקְלִים אֶת הַיַּיִן. וְכָתַב הַ״בְּאֵר בַּשָּׂדֶה״, שֶׁהַטַּל נִמְשָׁל לַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְהַמָּטָר לַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהִנֵּה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב ״הַכֹּל שְׂמֵחִים בּוֹ״, לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ יְגִיעָה וָצַעַר, וְהִיא מוּעֶטֶת כְּמוֹ הַטַּל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה צְרִיכָה יְגִיעָה וָצַעַר, וְהִיא מְרוּבָּה כַּמָּטָר, וְלָכֵן ״יֵשׁ בּוֹ עֲצָבִים לַבְּרִיּוֹת״. וְהֵבִיא רַשׁ״י שְׁתֵּי דּוּגְמָאוֹת שֶׁל ״עֲצָבִים״: א) כְּשֵׁם שֶׁהַמָּטָר מַפְרִיעַ לְ״הוֹלְכֵי דְּרָכִים״, כָּךְ הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּסוֹחֲרִים עוֹבְרֵי דְּרָכִים. ב) ״מִי שֶׁהָיָה בּוֹרוֹ מָלֵא יַיִן״, יַיִן מוֹרֶה עַל תַּעֲנוּגִים, הַתּוֹרָה אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּמִי שֶׁעָסוּק בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּמִית עַצְמוֹ עָלֶיהָ. וּרְאֵה רַשׁ״י שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב שֶׁדִּמָּה אֶת הַטַּל לְמִצְוֹת קַלּוֹת וְאֶת הַמָּטָר לְמִצְוֹת חֲמוּרוֹת.

כִּשְׂעִירִם – **לְשׁוֹן ״רוּחַ סְעָרָה״** – תְּהִלִּים קמח, ח. דְּשִׁי״ן וְסָמֶ״ךְ מִתְחַלְּפוֹת (שפ״ח).

כְּתַרְגּוּמוֹ: ״כְּרוּחֵי מִטְרָא״ – כְּרוּחוֹת הַמָּטָר.

מַה הָרוּחוֹת הַלָּלוּ מַחֲזִיקִין אֶת הָעֲשָׂבִים – זֶהוּ ״דֶּשֶׁא״.

וּמְגַדְּלִין אוֹתָם, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה מְגַדְּלִין אֶת לוֹמְדֵיהֶן – וּבָזֶה גּוּפָא יֵשׁ ״דֶּשֶׁא״ וְ״עֵשֶׂב״, דֶּשֶׁא (שהוא מכלול העשבים) זֶהוּ מָשָׁל לְלִימּוּד הַתּוֹרָה בָּרַבִּים, וְ״עֵשֶׂב״ שֶׁהוּא כָּל מִין לְעַצְמוֹ, זֶהוּ מָשָׁל לְלִימּוּד תּוֹרָה כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ (ע״פ עיוני רש״י).

וְכִרְבִיבִים – **טִפֵּי מָטָר. וְנִרְאֶה לִי, עַל שֵׁם שֶׁיּוֹרֶה כַּחֵץ נִקְרָא ״רָבִיב״, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר** – בְּרֵאשִׁית כא, כ. **״רֹבֶה קַשֶּׁת״** – יוֹרֶה חִצִּים בְּקֶשֶׁת (רש״י שם).

דֶּשֶׁא – **אירבידי״ץ** – erbediz, מִכְלוֹל הָעֲשָׂבִים, צִמְחִיָּה.

עֲטִיפַת הָאָרֶץ מְכֻסָּה בְּיֶרֶק – רְאֵה גַּם רַשׁ״י בְּרֵאשִׁית א, יא: ״לְשׁוֹן דֶּשֶׁא הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ כְּשֶׁהִיא מִתְמַלֵּאת בְּדֶשָׁאִים״.

עֵשֶׂב – **קֶלַח אֶחָד קָרוּי ״עֵשֶׂב״, וְכָל מִין וָמִין לְעַצְמוֹ קָרוּי ״עֵשֶׂב״** – רְאֵה גַּם רַשׁ״י שָׁם: ״כָּל שׁוֹרֶשׁ לְעַצְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׂב״. תורה ג

רש״י◄ **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא • חֲרֵי ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳כַּאֲשֶׁר׳, כְּמוֹ** (ויקרא כג): **״כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ״, כְּשֶׁאֶקְרָא וְאֶזְכֹּר שֵׁם ה׳, אַתֶּם הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ וּבָרְכוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁעוֹנִין: ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ״, אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ** (תענית טז)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדויות תשמ״ב כרך א עמוד 106 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

עֲנִיַּת ׳בָּרוּךְ שֵׁם׳ – בַּמִּקְדָּשׁ

כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

כְּשֶׁאֶקְרָא וְאַזְכִּיר שֵׁם ה׳ . . מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁעוֹנִין ׳בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׳ אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ (לב, ג. ובפירוש רש״י).

הִנֵּה בְּ׳סִפְרֵי׳ שָׁנִינוּ: מַנַּיִן שֶׁעוֹנִין אָמֵן אַחַר הַמְּבָרֵךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ. וְצָרִיךְ לְהָבִין טַעְמוֹ שֶׁל רַשִׁ״י - הַמְפָרֵשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא - דְּפֵרֵשׁ שֶׁהָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ קָאֵי עַל אֲמִירַת ׳בָּרוּךְ שֵׁם׳ אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְלֹא כְּפֵרוּשׁ הַ׳סִפְרֵי׳ דְּקָאֵי עַל כָּל בְּרָכָה, הַמַּתְאִים לִכְאוֹרָה יוֹתֵר בְּפַשְׁטוּת הַכְּתוּבִים, שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בָּהֶם אוֹדוֹת בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת בַּמִּקְדָּשׁ?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין - לְפֵרוּשׁוֹ - הַשַּׁיָּכוּת דְּפָסוּק זֶה הַמְדַבֵּר אוֹדוֹת בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, לִדְבְרֵי מֹשֶׁה בְּפָרָשַׁת הָאַזִּינוּ?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּזֶה: דִּלְכְאוֹרָה קָשָׁה, חֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הִזְכִּיר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל ״שֵׁם ה״׳ רִבּוּי פְּעָמִים בְּמָשֶׁךְ הָאַרְבָּעִים שָׁנָה, וּמַדּוּעַ חִכָּה עַד יוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן - בְּפָרָשַׁת הָאַזִּינוּ, לוֹמַר לָהֶם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת ״הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ״? וּמִזֶּה לָמֵד שֶׁכָּאן מְדֻבָּר עַל הַזְכָּרַת ה׳ בְּאֹפֶן מְיֻחָד שֶׁלֹּא הָיְתָה לִפְנֵי זֶה, הַזְכָּרַת ה׳ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁהָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, דְּעַל זֶה עוֹנִים ״בָּרוּךְ שֵׁם״.

וְלָכֵן אָמַר זֹאת לָהֶם בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן קֹדֶם הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כִּי קִיּוּם צִוּוּי זֶה שַׁיָּךְ רַק לְאַחַר הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

(מה־שאין־כן במשכן הרי כתב רש״י ״שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה שם, וזהו בית הבחירה״ דוקא ולא במשכן וכו׳.)

(ד) **הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא:**

ד **תַּקִּיפָא דְשָׁלְמִין עוֹבָדוֹהִי אֲרֵי כָּל אֹרְחָתֵהּ דִּינָא אֱלָהָא מְהֵימְנָא דְּמִן קֳדָמוֹהִי עַוְלָה לָא נָפֵק דְּמִן קֳדָם זַכַּי וְקַשִׁיט הוּא:**

רש״י◄ **הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ • אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חָזָק, כְּשֶׁמֵּבִיא פֵּרְעָנוּת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בְּשֶׁטֶף הוּא מֵבִיא כִּי־אִם בְּדִין, כִּי תָּמִים פָּעֳלוֹ. אֵל אֱמוּנָה • לְשַׁלֵּם לַצַּדִּיקִים צִדְקָתָם לָעוֹלָם הַבָּא, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמְּאַחֵר אֶת**

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(ג) **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא** – **חֲרֵי ״כִּי״ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ״כַּאֲשֶׁר״** – שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן ״אִם״, שֶׁכָּל הַמְשַׁמְּשִׁין בִּמְקוֹם כַּאֲשֶׁר, וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר – כֻּלָּן לְשׁוֹן ׳אִם׳ הֵם (רש״י ר״ה ג, א). וְלֹא מִלְּשׁוֹן נְתִינַת טַעַם (שפ״ח).

כְּמוֹ ״כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ״ – וַיִּקְרָא כג, י.

כְּשֶׁ״אֶקְרָא״ וְאַזְכִּיר ״שֵׁם ה״׳ – **אַתֶּם ״הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ״ וּבָרְכוּ שְׁמוֹ** – נִרְאֶה שֶׁאֵין זֶה פֵּירוּשׁ הַתֵּיבוֹת, אֶלָּא מַסְקָנָה, שֶׁהַ״גֹּדֶל לֵאלֹקֵינוּ״ מִתְבַּטֵּא עַל־יְדֵי שֶׁיְּבָרְכוּ אֶת שְׁמוֹ.

מִכָּאן אָמְרוּ – רְאֵה ׳סִפְרֵי׳.

שֶׁעוֹנִין ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ״ – שֶׁזּוֹהִי בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עֲנִיַּת ״אָמֵן״ אֵינָהּ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא הַסְכָּמַת וְהַאֲמָנַת דִּבְרֵי הַמְבָרֵךְ (ע״פ רא״ם ונח״י ושפ״ח). וּרְאֵה רַשִׁ״י בְּרָכוֹת כא, א: ״כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא – כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לִפְתּוֹחַ בְּדִבְרֵי שִׁירָה, אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: אֲנִי אֲבָרֵךְ תְּחִלָּה, וְאַתֶּם עֲנוּ אַחֲרַי אָמֵן, כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא בִּבְרָכָה, אַתֶּם – הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ, בְּאָמֵן״.

אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ – דַּוְקָא ״אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ״, מִפְּנֵי שֶׁרַק שָׁם מַזְכִּירִים אֶת שֵׁם הַמְפוֹרָשׁ כִּכְתָבוֹ (גר״א), כְּמוֹ שֶׁלּוֹמְדִים מֵהַפָּסוּק (שמות כ, כא): ״בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי וגו׳״, רְאֵה רַשִׁ״י שָׁם. תורה ד

(ד) **הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ** – **אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חָזָק** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״צוּר״.

כְּשֶׁמֵּבִיא פֵּרְעָנוּת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ – לוֹמַד כֵּן מִמַּה שֶׁכָּתוּב ״הַצּוּר״ (בְּהֵ״א הַיְדִיעָה), שֶׁמַּשְׁמָעוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְגֻלֶּה חָזְקוֹ וּגְבוּרָתוֹ, וְהֵינוּ כְּשֶׁהוּא מַעֲנִישׁ הָרְשָׁעִים (באר בשדה).

לֹא בְּשֶׁטֶף – בְּחֹזֶק (ראה רש״י ישעיה ח, ח). אוֹ בְּמַשְׁמָעוּת שֶׁל הַעֲנָשָׁה לְלֹא הַבְחָנָה, רְאֵה רַשִׁ״י בְּרֵאשִׁית יח, כה.

הוּא מֵבִיא, כִּי־אִם בְּדִין – הַמַּגִּיעַ לוֹ עַל־פִּי דִּין, וְלֹא מֵעֵבֶר לָזֶה.

כִּי ״תָּמִים פָּעֳלוֹ״.

אֵל אֱמוּנָה – **לְשַׁלֵּם לַצַּדִּיקִים צִדְקָתָם לָעוֹלָם הַבָּא, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמְּאַחֵר אֶת תַּגְמוּלָם, סוֹפוֹ לְאַמֵּן** – לְאַמֵּת וּלְקַיֵּם.

אֶת דְּבָרָיו – וְלָכֵן נִקְרָא ״אֵל אֱמוּנָה״, מִלְּשׁוֹן אֱמָנָה, וּמִפְּנֵי הָאִיחוּר שֶׁבַּדָּבָר נָקַט בְּלָשׁוֹן זֶה, לוֹמַר שֶׁהוּא נֶאֱמָן לְקַיֵּם דְּבָרָיו (רא״ם).

וְאֵין עָוֶל – שֶׁאֵין עוֹשֶׂה דִּין בְּלֹא דִּין אֱמֶת וְצֶדֶק (רש״י תענית יא, א).

אַף לָרְשָׁעִים מְשַׁלֵּם שְׂכַר צִדְקָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה – שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבִּמְקוֹם לְשַׁלֵּם לָהֶם שָׂכָר בָּעוֹלָם הַזֶּה, יִנְכֶּה כְּנֶגֶד זְכוּיוֹתֵיהֶם עוֹנֶשׁ עֲבֵירוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַבָּא, לָכֵן אוֹמֵר ״אֵין עָוֶל״, שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן, מִפְּנֵי שִׁנְרָאֶה כְּמוֹ עָוֶל, מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם שְׂכַר זְכוּיוֹתֵיהֶם (רא״ם). וְאַף

תַּגְמוּלָם, סוֹפוֹ לְאַמֵּן אֶת דְּבָרָיו. וְאֵין עָוֶל • אַף לָרְשָׁעִים מְשַׁלֵּם שְׂכַר צִדְקָתָם בְּעוֹלָם הַזֶּה. צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא • הַכֹּל מַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת דִּינוֹ, וְכָךְ רָאוּי וְיָשָׁר לָהֶם. צַדִּיק מִפִּי הַבְּרִיּוֹת, וְיָשָׁר הוּא וְרָאוּי לְהַצְדִּיקוֹ.

(ה) **שִׁחֵת לוֹ לֹא בָנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל:**

ה חַבִּילוּ לְהוֹן לָא לֵהּ בְּנָיָא דִּי פְלָחוּ לְטַעֲוָתָא דָּרָא דְּאַשְׁנִיוּ עוֹבָדוֹהִי וְאִשְׁתַּנִיוּ:

רש״י ◄ **שִׁחֵת לוֹ וְגוֹ׳** • כְּתַרְגּוּמוֹ: חַבִּילוּ לְהוֹן וְלָא לֵיהּ. **בָּנָיו מוּמָם** • בָּנָיו הָיוּ, וְהַשְׁחָתָה שֶׁהִשְׁחִיתוּ הִיא מוּמָם. **בָּנָיו מוּמָם** • מוּמָם שֶׁל בָּנָיו הָיָה וְלֹא מוּמוֹ. **דּוֹר עִקֵּשׁ** • עָקוּם וּמְעֻקָּל, כְּמוֹ: (מיכה ג) ״וְאֶת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשׁוּ״, וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: ״חֵלְדָּה שֶׁשְּׁנָיָהּ עֲקוּמוֹת וַעֲקוּשׁוֹת׳. **וּפְתַלְתֹּל** • אנטורטיליי״ש (פערדרעטט, פערוויקקעלט), כַּפְּתִיל הַזֶּה שֶׁגּוֹדְלִין אוֹתוֹ וּמַקִּיפִין אוֹתוֹ סְבִיבוֹת הַגְּדִיל. **פְּתַלְתֹּל** • מִן הַתֵּבוֹת הַכְּפוּלוֹת, כְּמוֹ: יְרַקְרַק, אֲדַמְדָּם, סְחַרְחַר, סְגַלְגַּל.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

שֶׁהַטַּעַם הָאֲמִיתִּי לְכָךְ הוּא: ״כְּדֵי לְטָרְדָן מִן הָעוֹלָם הַבָּא״ (כלשון רש״י תענית שם), וְכַמְּפוֹרָשׁ בַּכָּתוּב לְעֵיל ז, י: ״וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ״, וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״בְּחַיָּיו מְשַׁלֵּם לוֹ גְּמוּלוֹ הַטּוֹב כְּדֵי לְהַאֲבִידוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא״ – כָּתַב הַ״גּוּר אַרְיֵה״, שֶׁזֶּהוּ הַצָּדָק הָאֲמִיתִּי, כֵּיוָן שֶׁהָרְשָׁעִים שֶׁהַזְּכוּיּוֹת שֶׁלָּהֶם אֵינָן עִיקָּר אֶצְלָם אֶלָּא מִיעוּט מִצְוֹת וְרוֹב עֲבֵירוֹת, הֵם מְקַבְּלִים אֶת שְׂכָרָם כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁגַּם הוּא אֵינוֹ עִיקָּר בְּיַחַס לָעוֹלָם הַבָּא, וְאִלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁהָעִיקָּר אֶצְלָם הַזְּכוּיּוֹת, וְרַק מִיעוּט קָטָן עֲבֵירוֹת, מְקַבְּלִים אֶת שְׂכָרָם בָּעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא הָעִיקָּר.

צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא – הַכֹּל מַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת דִּינוֹ – כְּלוֹמַר, הֵן הַצַּדִּיקִים הַסּוֹבְלִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהֵן הָרְשָׁעִים הַמְקַבְּלִים שְׂכָרָם בָּעוֹלָם הַזֶּה מַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, כֵּיוָן שֶׁהַצַּדִּיקִים יוֹדְעִים שֶׁהָעִיקָּר הוּא שֶׁיְּקַבְּלוּ הַשָּׂכָר בָּעוֹלָם הַבָּא, וְהָרְשָׁעִים חוֹשְׁבִים שֶׁהַצַּדָּק הוּא שֶׁיְּקַבְּלוּ שָׂכָר בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים (ע״פ עיוני רש״י). לֹא פֵּירַשׁ כַּמַּשְׁמָעוּת הַפְּשׁוּטָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא צַדִּיק, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר אָמַר: ״אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל״, וּמַה יֵּשׁ לְהוֹסִיף עוֹד שֶׁהוּא ״צַדִּיק וְיָשָׁר״ (גר״א). וּרְאֵה רַשִׁ״י תַּעֲנִית שָׁם שֶׁמְּפָרֵשׁ אַחֶרֶת: ״צַדִּיק וְיָשָׁר – מַצְדִּיק הַדִּין עַל הַצַּדִּיקִים לִפְרוֹעַ מֵהֶם, וְעוֹשֶׂה טוֹבָה וְיִשְׁרוּת עִם הָרְשָׁעִים לִפְרוֹעַ כָּל זְכוּתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי לְטָרְדָן״.

וְכָךְ רָאוּי וְ״יָשָׁר״ לָהֶם – שֶׁיַּצְדִּיקוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ ״וְיָשָׁר הוּא״. וּרְאֵה לְקַמָּן פֵּירוּשׁ הַמִּלָּה בְּדִיּוּק.

״צַדִּיק״ מִפִּי הַבְּרִיּוֹת – תְּחִלָּה פֵּירַשׁ אֶת הָעִנְיָן, וְכָעֵת מְפָרֵשׁ אֶת הַמִּלִּים עַצְמָן, שֶׁ״צַדִּיק״ הַנֶּאֱמָר בִּלְשׁוֹן תּוֹאַר, הוּא ״מִפִּי הַבְּרִיּוֹת״.

״וְיָשָׁר הוּא״ וְרָאוּי לְהַצְדִּיקוֹ – כְּלוֹמַר, ״הוּא״ מוּסָב עַל צִדּוּק הַדִּין, שֶׁזֶּהוּ דָּבָר נָכוֹן לְהַצְדִּיקוֹ (ספר הזכרון). תורה ה

(ה) **שִׁחֵת לוֹ וְגוֹ׳** – **כְּתַרְגּוּמוֹ: ״חַבִּילוּ לְהוֹן וְלָא לֵהּ״** – פֵּירוּשׁ: מִלַּת ״לוֹ״ מְחוּבֶּרֶת עִם מִלַּת ״לֹא״ הַבָּאָה אַחֲרֶיהָ, וְלֹא עִם מִלַּת ״שִׁחֵת״. וּפֵירוּשׁוֹ: שִׁחֲתוּ לָהֶם, וְלֹא לוֹ (לֵהּ׳). וּלְפִי לְשׁוֹן הַכָּתוּב הָיָה לוֹ לְתַרְגֵּם: ׳לֵיהּ לָא׳, אֶלָּא שֶׁתִּרְגֵּם אוֹתוֹ לְפִי הַלָּשׁוֹן הַנָּהוּג. וְהוֹסִיף מִלַּת ״לְהוֹן״ אַחַר מִלַּת ״שִׁחֵת״, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִתְכַּן לִשְׁלוֹל אֶלָּא אַחַר הַחִיּוּב, וְלָכֵן אָמַר תְּחִלָּה שֶׁהַשְׁחָתָם הִיא לְעַצְמָם, וְאַחַר־כָּךְ אָמַר: וְלֹא לֵהּ׳ (רא״ם).

בָּנָיו מוּמָם – ״בָּנָיו״ הָיוּ – כְּלוֹמַר, הַמַּשְׁחִיתִים שֶׁהִשְׁחִיתוּ הָיוּ ״בָּנָיו״ (ספר הזכרון).

וְהַשְׁחָתָה שֶׁהִשְׁחִיתוּ הִיא ״מוּמָם״ – שֶׁבִּגְלָלָהּ אֵינָם עוֹד בָּנָיו (ספר הזכרון).

בָּנָיו מוּמָם – ״מוּמָם״ שֶׁל ״בָּנָיו״ הָיָה, וְלֹא מוּמוֹ – תְּחִלָּה פֵּירַשׁ אֶת הַתֵּיבוֹת ״בָּנָיו מוּמָם״, וְכָעֵת מְפָרֵשׁ אֶת הַלָּשׁוֹן ״בָּנָיו מוּמָם״, וְלֹא סְתָם ״בָּנִים מוּם״ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, שֶׁאָמְנָם אֵלּוּ שֶׁהִשְׁחִיתוּ הֵם ״בָּנָיו״, אַךְ זֶהוּ ״מוּמָם״, מוּם שֶׁלָּהֶם וְלֹא שֶׁלּוֹ, הַהַשְׁחָתָה אֵינָהּ מִתְיַיְחֶסֶת לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, לַמְרוֹת הֱיוֹתוֹ אֲבִיהֶם. וּרְאֵה גַּם ״שִׂפְתֵי חֲכָמִים״.

דּוֹר עִקֵּשׁ – עָקֹם – רְאֵה גַּם רַשִׁ״י מִשְׁלֵי ב, טו: ״וְעִקֵּשׁ הוּא לְשׁוֹן עָקוּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, טז) וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר״. וּרְאֵה רַשִׁ״י בְּרֵאשִׁית ל, ח שֶׁמְּפָרְשׁוֹ מִלְּשׁוֹן עִקְשׁוּת.

וּמְעֻקָּל – כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב חֲבַקּוּק א, ד: ״מִשְׁפָּט מְעֻקָּל״, וְהוּא מִלְּשׁוֹן (שופטים ה, ו) ״אָרְחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת״.

כְּמוֹ ״וְאֶת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשׁוּ״ – מִיכָה ג, ט.

וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה – כְּלוֹמַר בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים, וְהוּא בְּחוּלִּין נו, א.

״חֵלְדָּה שֶׁשְּׁנָיָהּ עֲקוּמוֹת וַעֲקוּשׁוֹת״ – כֵּן מֵבִיא רַשִׁ״י בְּמִשְׁלֵי ד, כד. אַךְ בַּגְּמָרָא שֶׁלְּפָנֵינוּ שָׁם הַגִּירְסָא: ״דַּקּוֹת וַעֲקוּמוֹת״, וְכֵן הוּא בְּרַשִׁ״י שָׁם.

וּפְתַלְתֹּל – **אינטורטיליי״ץ** – entortiliez, מְסֻבָּכִים.

כַּפְּתִיל הַזֶּה שֶׁגּוֹדְלִין – טוֹוִים וְשׁוֹזְרִים.

אוֹתוֹ וּמַקִּיפִין אוֹתוֹ סְבִיבוֹת הַגְּדִיל. ״פְּתַלְתֹּל״ מִן הַתֵּבוֹת הַכְּפוּלוֹת – הַמּוֹרֶה עַל חֹזֶק הָעִנְיָן. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י אִיּוֹב מ, לא.

כְּמוֹ: ״יְרַקְרַק״ – וַיִּקְרָא יג, מט. יָרוֹק שֶׁבַּיְּרוּקִין (רש״י שם).

״אֲדַמְדָּם״ – וַיִּקְרָא שָׁם. אָדוֹם שֶׁבָּאֲדוּמִים (רש״י שם).

״סְחַרְחַר״ – תְּהִלִּים לח, יא. מוּקָף יָגוֹן, וְהוּא מִן הַתֵּיבוֹת הַכְּפוּלוֹת (רש״י שם).

סְגַלְגַּל – לְשׁוֹן הַתַּרְגּוּם בְּמִלְכִים א ז, כג, וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל ״עָגוֹל״. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י שַׁבָּת לא, א: ״סְגַלְגַּל – עָגוֹל״. תורה ו

(ו) הַ לְיהֹוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־
הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ׃

ו הָא קֳדָם יְיָ אַתּוּן גָּמְלִין דָּא עַמָּא דְּקַבִּילוּ אוֹרַיְתָא וְלָא חַכִּימוּ הֲלָא הוּא אֲבוּךְ וְאַתְּ דִּי לֵהּ הוּא עָבְדָךְ וְאַתְקְנָךְ׃

רש״י ◄ **הַלְה׳ תִּגְמְלוּ־זֹאת** • לְשׁוֹן תֵּימַהּ, וְכִי לְפָנָיו אַתֶּם מַעֲצִיבִין, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִיפְרַע מִכֶּם, וְשֶׁהֵטִיב לָכֶם בְּכָל הַטּוֹבוֹת?. **עַם נָבָל** • שֶׁשָּׁכְחוּ אֶת הֶעָשׂוּי לָהֶם. **וְלֹא חָכָם** • לְהָבִין אֶת הַנּוֹלָדוֹת, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵטִיב וּלְהָרַע. **הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ** • שֶׁקְּנָאֲךָ, שֶׁתִּקְּנָךְ בְּקַן הַסְּלָעִים וּבְאֶרֶץ חֲזָקָה, שֶׁתִּקְּנָךְ בְּכָל מִינֵי תַּקָּנָה. **הוּא עָשְׂךָ** • אֱמָה בָּאֱמוֹת. **וַיְכֹנְנֶךָ** • אַחֲרֵי־כֵן בְּכָל מִינֵי בָּסִיס וָכַן, מִכֶּם כֹּהֲנִים, מִכֶּם נְבִיאִים וּמִכֶּם מְלָכִים, כְּרָךְ שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש״א כרך א עמ׳ 65)

הַלְה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת (לב, ו) הָאוֹת הֵ״א שֶׁל תֵּבַת הַלְה׳, שֶׁהִיא תֵּבָה שֶׁל אוֹת אַחַת, מוֹרָה עַל אַחְדוּת. וְאוֹת זוֹ מוֹפִיעָה בְּהֶקְשֵׁר שְׁלִילִי דַּוְקָא (עַם נָבָל וְלֹא חָכָם), כִּי הַכַּוָּנָה הִיא לִפְעֹל אַחְדוּת בְּמָקוֹם שֶׁל הִתְחַלְקוּת דַּוְקָא. וְכָיָדוּעַ, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּלוֹמַר: שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַצָּב שֶׁל תַּחְתּוֹנִים (לֹא כְּפִי שֶׁמִּתְעַלִּים לָעֶלְיוֹנִים) יִהְיוּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

◆ יום שני ח׳ תשרי ◆

(ז) זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ
וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ׃

ז אִדְכַּר יוֹמִין דְּמִן עָלְמָא אִסְתַּכַּל בִּשְׁנֵי דַּר וְדָר שְׁאַל אֲבוּךְ וִיחַוִּי לָךְ סָבָיךְ וְיֵימְרוּן לָךְ׃

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ו) **הַלְה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת** – לְשׁוֹן תֵּמַהּ, **וְכִי לְפָנָיו אַתֶּם מַעֲצִיבִין** – לִכְאוֹרָה פֵּירוּשׁוֹ: וְכִי רָאוּי לָכֶם לְהַעֲצִיב לְפָנָיו. אַךְ רַשִׁ״י נָקַט בְּכַוָּנָה בְּלָשׁוֹן הַמִּשְׁתַּמַּעַת לִשְׁתֵּי פָּנִים, בְּהֶתְאֵם לִשְׁתֵּי הַטְּעָנוֹת שֶׁאוֹמֵר בַּהֶמְשֵׁךְ, וּבְדִלְקִמָּן (נח״י).

שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִפְרַע מִכֶּם – וְאִם כֵּן, הֲרֵי לִפְנֵיכֶם אַתֶּם מַעֲצִיבִים (נח״י). אוֹ שֶׁטְּעָנָתוֹ שֶׁהָיָה רָאוּי לָכֶם לִירָא מִמֶּנּוּ (רא״ם).

וְשֶׁהֵטִיב לָכֶם בְּכָל הַטּוֹבוֹת – וְאִם כֵּן, וְכִי רָאוּי לְהַעֲצִיבוֹ? (נח״י). וַהֲרֵי אֵין רָאוּי שֶׁתִּהְיוּ כְּפוּיֵי טוֹבָה (רא״ם). וְנָקַט שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, כִּי הַדְּבָרִים שֶׁמּוֹכִיחָם אַחֲרֵי זֶה הֵם בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ: מֵאֲמַר "הֲלֹא הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ", מוֹרֶה עַל שִׁכְחַת הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם. וּמֵאֲמַר "זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם וגו׳", מוֹרֶה עַל שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִיפְרַע מֵהַמְכָעִיסִים לְפָנָיו (רא״ם). וּשְׁתֵּי טְעָנוֹת אֵלּוּ נִכְלָלִים בְּמַה שֶׁאָמַר לָהֶם: "עַם נָבָל וְלֹא חָכָם", וּכְפֵּירוּשׁ רַשִׁ״י (שפ״ח).

עַם נָבָל – **שֶׁשָּׁכְחוּ אֶת הֶעָשׂוּי לָהֶם** – שֶׁהֵיטִיב לָהֶם בְּכָל הַטּוֹבוֹת, וְהֵם כְּפוּיֵי טוֹבָה.

וְלֹא חָכָם – **לְהָבִין אֶת הַנּוֹלָדוֹת** – כְּמַאֲמַר (תמיד לב, א): "אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד".

שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵטִיב וּלְהָרַע – וּמִמֵּילָא הָיָה לָהֶם לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁיִּפְרַע מֵהֶם.

הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ – **שֶׁקְּנָאֲךָ** – מִכָּל הָאוּמּוֹת. כְּאָמוּר (שמות טו, טז): "עַם זוּ קָנִיתָ".

שֶׁקִּנָּךְ – עָשָׂה לְךָ קֵן וּמוֹשָׁב.

בְּקַן הַסְּלָעִים – עַל־פִּי לְשׁוֹן הַכָּתוּב (במדבר כד, א): "וְשָׂם בַּסֶּלַע קִנֶּךָ". כְּלוֹמַר, בְּמָקוֹם חָזָק.

וּבְאֶרֶץ חֲזָקָה – כְּנִרְאֶה הַכַּוָּנָה לְאֶרֶץ כְּנַעַן, אוֹ לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג.

שֶׁתִּקָּנְךָ בְּכָל מִינֵי תַּקָּנָה – כְּנִרְאֶה הַכַּוָּנָה לְתוֹרָה וּמִצְוֹת. מְפָרֵשׁ "קִנֶּךָ" בִּשְׁלִשָׁה מוּבָנִים: א) לְשׁוֹן קִנְיָן, ב) לְשׁוֹן קֵן, ג) לְשׁוֹן תַּקָּנָה. וְהוּצְרַךְ לִשְׁלָשְׁתָּם, כִּי אִם כְּפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "קִנְאֲךָ", וְאִם כְּפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "קִנְּנָךְ", וְאִם כְּפֵּירוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "תִּקָּנָךְ" (שפ״ח).

הוּא עָשְׂךָ – **אֱמָה בָּאֱמוֹת** – שֶׁלִּפְנֵי כֵן לֹא הָיוּ אוּמָּה, וְעַתָּה הֵם נֶחְשָׁבִים לְאוּמָּה.

וַיְכֹנְנֶךָ – **אַחֲרֵי כֵן** – אַחֲרֵי שֶׁעָשָׂה אוֹתְךָ אוּמָּה בָּאוּמּוֹת הוּא כּוֹנֵן אוֹתְךָ.

בְּכָל מִינֵי בָּסִים וְכַן – בְּסִיס וְכַן, שְׁנֵיהֶם מֵעִנְיָן אֶחָד [=מוֹשָׁב], רַק שֶׁבְּסִיס מִלְּשׁוֹן אֲרַמִּי, וְכַן מִלְּשׁוֹן עִבְרִי (רא״ם).

מִכֶּם כֹּהֲנִים, מִכֶּם נְבִיאִים, וּמִכֶּם מְלָכִים – אֶפְשָׁר שֶׁשְּׁלֹשָׁה אֵלּוּ מְרוּמָּזִים בְּאוֹתִיּוֹת "כנך" (מִתֵּיבַת "וַיְכֹנְנֶךָ") בְּנוֹטְרִיקוֹן: **כֹּהֵן נָבִיא, מֶלֶךְ**. בְּחוּלִּין נו, ב מְבִיאָה הַגְּמָרָא הוֹכָחָה מֵהַפָּסוּק (זכריה י, ד): "מִמֶּנּוּ פִּנָּה וּמִמֶּנּוּ יָתֵד, מִמֶּנּוּ קֶשֶׁת מִלְחָמָה, מִמֶּנּוּ יוֹצֵא כָּל נוֹגֵשׂ יַחְדָּיו", וּבְרַשִׁ״י זְכַרְיָה שָׁם: "מֵהֶם מַלְכֵיהֶם, מֵהֶם שָׂרֵיהֶם, מֵהֶם לוֹחֲמֵי מִלְחֲמוֹתָם".

כְּרָךְ שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בּוֹ – עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר, שֶׁכָּל מוֹשְׁלֵיהֶן מֵהֶן וְלֹא מֵעַם אַחֵר (רש״י חולין נו, ב). תורה ז

רש״י◄ **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם • מֶה עָשָׂה בָּרִאשׁוֹנִים שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנָיו. בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר • דּוֹר אֱנוֹשׁ, שֶׁהֵצִיף עֲלֵיהֶם מֵי אוֹקְיָנוֹס, וְדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁשְּׁטָפָם. דָּבָר אַחֵר: לֹא נְתַתָּם לְבַבְכֶם עַל שֶׁעָבַר. בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר • לְהַכִּיר לְהַבָּא, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵיטִיב לָכֶם וּלְהַנְחִיל לָכֶם יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וְהָעוֹלָם הַבָּא. שְׁאַל אָבִיךָ • אֵלּוּ הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאוּ אָבוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵלִיָּהוּ: ״אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל״. זְקֵנֶיךָ • (קידושין לב) אֵלּוּ הַחֲכָמִים. וְיֹאמְרוּ־לָךְ • הָרִאשׁוֹנוֹת.**

(ח) בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ח בְּאַחֲסָנָא עִלָּאָה עַמְמַיָּא בְּפָרְשׁוּתֵהּ בְּנֵי אֲנָשָׁא קַיִּים תְּחוּמֵי עַמְמַיָּא לְמִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם • כְּשֶׁהִנְחִיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמַכְעִיסָיו אֶת חֵלֶק נַחֲלָתָם, הֵצִיפָם וּשְׁטָפָם.**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ז) **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם – מֶה עָשָׂה בָּרִאשׁוֹנִים שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנָיו** – וּמְפֹרָשׁ הַכָּתוּב מִי הֵם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנָיו וּמֶה עָשָׂה לָהֶם: ״בִּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר״, וּכְפִי שְׁמְפֹרָשׁ רַשׁ״י בַּפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן.

בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר – דּוֹר אֱנוֹשׁ – שֶׁהִתְחִילוּ לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה־זָרָה, רְאֵה בְּרֵאשִׁית ד, כו וּבְרַשׁ״י שָׁם.

שֶׁהֵצִיף עֲלֵיהֶם מֵי אוֹקְיָנוֹס – רְאֵה רַשׁ״י בְּרֵאשִׁית ו, ד: ״בְּאָבְדָן שֶׁל דּוֹר אֱנוֹשׁ, שֶׁעָלָה אוֹקְיָנוֹס וְהֵצִיף שְׁלִישׁ הָעוֹלָם״. וּבְרַשׁ״י עַל הַפָּסוּק (עמוס ה, ח): ״הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה׳ שְׁמוֹ״ – ״רִבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ (ב״ר כג, ז) עַל דּוֹר אֱנוֹשׁ שֶׁהֵצִיף עֲלֵיהֶם אֶת מֵי אוֹקְיָנוּס״.

וְדוֹר הַמַּבּוּל – וְזֶהוּ כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן ״דּוֹר וָדוֹר״.

שֶׁשְּׁטָפָם – בַּמַּבּוּל.

דָּבָר אַחֵר – מֵהוּ פֵּירוּשׁ ״**בִּינוּ** שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר״, שֶׁלְּפִי הַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ עַל ״זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם״, קָשֶׁה, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: ״זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר״.

לֹא נְתַתָּם לְבַבְכֶם עַל שֶׁעָבַר – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם״. וּפֵירוּשׁוֹ כְּמוֹ הַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, זִכְרוּ הָעוֹנֶשׁ שֶׁעָשָׂה בָּרִאשׁוֹנִים שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנָיו, כְּמוֹ דּוֹר אֱנוֹשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל (ע״פ נח״ר).

״בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר״ לְהַכִּיר לְהַבָּא – כְּלוֹמַר, אִם לֹא זְכַרְתֶּם מַה שֶּׁהָיָה בִּ״יְמוֹת עוֹלָם״, אֲזַי לְפָחוֹת ״בִּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר״.

שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵיטִיב לָכֶם – בֶּעָתִיד. כְּלוֹמַר, אִם לֹא נְתַתֶּם לִבְּכֶם עַל **הַכְּלָיָה** שֶׁהֵבִיא לְדוֹר אֱנוֹשׁ וּלְדוֹר הַמַּבּוּל, אֲזַי לְפָחוֹת תִּתְבּוֹנְנוּ **בַּטּוֹבוֹת** שֶׁעָתִיד לְהֵטִיב עִמָּכֶם. וְהוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ ״לְהֵטִיב לָכֶם״, וְלֹא ״לְהִפָּרַע מִכֶּם״, מִשּׁוּם: א) שֶׁאֵת זֶה כְּבָר אָמַר לָהֶם לְעֵיל בְּמַאֲמַר: ״הֲלֹה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת״, כַּמּוּבָא בְּרַשׁ״י, ב) לֹא נִיתָּן לוֹמַר שֶׁאִם לֹא שַׂמְתֶּם לֵב עַל הָרָעוֹת שֶׁעָשִׂיתִי בָּעָבָר, תָּשִׂימוּ לֵב עַל הָרָעוֹת שֶׁאֶעֱשֶׂה בֶּעָתִיד, כִּי אִדְּרַבָּה, אִם עַל הֶעָבָר שֶׁכְּבָר הָיָה לֹא שָׂמוּ לֵב, אֵיךְ יָשִׂימוּ לֵב עַל מַה שֶּׁעוֹד לֹא הָיָה? וְלָכֵן פֵּירַשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה עַל הַטּוֹבוֹת, שֶׁאִם לֹא שַׂמְתֶּם לִבְּכֶם עַל הָרָעוֹת שֶׁעָשִׂיתִי בָּעָבָר, תִּתְבּוֹנְנוּ עַל הַטּוֹבוֹת שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם. וּלְהָעִיר, שֶׁזֶּהוּ הַהִיפּוּךְ שֶׁל הַפֵּירוּשׁ שֶׁל ״הֲלֹה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת״, שֶׁשָּׁם פֵּירַשׁ אֶת הָעָבָר עַל הַטּוֹבוֹת וְאֶת הֶעָתִיד עַל הָרָעוֹת. וְנִרְאֶה שֶׁזּוֹ כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְהוֹסִיף כָּאן עַל הַפָּסוּק ״הֲלֹה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת״.

וּלְהַנְחִיל לָכֶם – בְּנוֹסָף **לִיכֹלֶת** שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵיטִיב עִמָּכֶם בִּכְלָל, הֲרֵי **מוּבְטָחִים** אַתֶּם שֶׁיַּנְחִיל לָכֶם לָעָתִיד לָבֹא. וְלָכֵן נָקַט בִּלְשׁוֹן ״לְהַנְחִיל״, שֶׁהַדָּבָר מוּבְטָח לָהֶם כְּמוֹ נַחֲלָה. וּכְמַאֲמַר (סנהדרין צ, א): ״כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם **חֵלֶק** לָעוֹלָם הַבָּא״.

יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וְהָעוֹלָם הַבָּא – כַּנִּרְאֶה הַכַּוָּנָה לִתְחִיַּת הַמֵּתִים. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ ״דּוֹר וָדוֹר״, דּוֹר יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, וְדוֹר הָעוֹלָם הַבָּא, הַיְנוּ תְּחִיַּת הַמֵּתִים.

שְׁאַל אָבִיךָ – אֵלּוּ הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאוּ אָבוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵלִיָּהוּ – מְלָכִים ב ב, יב.

״אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל״ – אֲבָל רְאֵה רַשׁ״י לְעֵיל ו, ז שֶׁמֵּבִיא הוֹכָחָה מִפָּסוּק זֶה שֶׁ״**הָרַב** קָרוּי אָב״. וְכֵן פֵּירַשׁ רַשׁ״י בִּמְלָכִים שָׁם: ״רַבִּי רַבִּי״. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלָּכֵן מַדְגִּישׁ כָּאן (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְעֵיל שָׁם) רַשׁ״י וְכוֹתֵב: ״כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵלִיָּהוּ״, מִשּׁוּם שֶׁאֵלִיָּהוּ מֻכָּר בְּעִיקָּר כְּ״אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא״. וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה: הַקְּרִיאָה ״אָבִי אָבִי״ נֶאֱמְרָה עַל־יְדֵי אֱלִישָׁע בְּתוֹר תַּלְמִידוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וּבְיַחַס אֵלָיו אָכֵן הָיָה אֵלִיָּהוּ רַב, אַךְ מִמַּה שֶׁאָמַר בַּהֶמְשֵׁךְ ״רֶכֶב יִשְׂרָאֵל״, מוּבָן שֶׁהַכִּינּוּי ״אָבִי אָבִי״ יֵשׁ לוֹ מַשְׁמָעוּת גַּם בְּיַחַס לִכְלַל יִשְׂרָאֵל, לָהֶם שִׁימֵשׁ אֵלִיָּהוּ כְּנָבִיא, וּמִכָּךְ לָמַד רַשׁ״י כָּאן שֶׁגַּם הַנְּבִיאִים נִקְרָאִים אָבוֹת (הרבי).

זְקֵנֶיךָ – אֵלּוּ הַחֲכָמִים – שֶׁאֵין זָקֵן אֶלָּא מִי שֶׁקָּנָה חָכְמָה [רְאֵה רַשׁ״י וַיִּקְרָא יט, לב] (שפ״ח).

וְיֹאמְרוּ לָךְ – הָרִאשׁוֹנוֹת – מוּסָב עַל ״זְקֵנֶיךָ״, שֶׁהַנְּבִיאִים יַגִּידוּ לְךָ הֵן אֶת הָעָבָר וְהֵן אֶת הָעָתִיד, וְאֵלּוּ הַזְּקֵנִים יַגִּידוּ לְךָ אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת (באר בשדה), וּכְמוֹ שֶׁאוֹמֵר בַּפָּסוּק הַבָּא: ״בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם וגו׳״. תורה ח

(ח) **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם – כְּשֶׁהִנְחִיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמַכְעִיסָיו** – לְדוֹר אֱנוֹשׁ וּלְדוֹר הַמַּבּוּל (ספר הזכרון). זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״גּוֹיִם״.

אֶת חֵלֶק נַחֲלָתָם – כְּלוֹמַר, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּא לְהִפָּרַע מִמַּכְעִיסָיו עַל חֶלְקָם (ע״פ ספר הזכרון ובאר בשדה). וְאֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה לְנַחֲלָה כִּפְשׁוּטָהּ, כִּי לֹא מוּבָן הַקֶּשֶׁר בֵּין

בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם • כְּשֶׁהֵפִיץ דּוֹר הַפַּלְגָּה הָיָה בְּיָדוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא ״יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים״, קִיְּמָם וְלֹא אִבְּדָם. לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • בִּשְׁבִיל מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲתִידִין לָצֵאת מִבְּנֵי שֵׁם, וּלְמִסְפַּר שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם, הִצִּיב גְּבוּלוֹת עַמִּים שִׁבְעִים לָשׁוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שמחת תורה תשט״ו – תורת מנחם התוועדויות יג עמ׳ 83)

יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לב, ח) הַקֶּשֶׁר בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִגְבוּלוֹת עַמִּים הוּא, שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבָרֵר אֶת אַרְצוֹת הָעַמִּים, הַיְנוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם. כֵּיצַד עוֹשִׂים זֹאת? - עַל יְדֵי זֶה שֶ״אֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְבָרְבָּרְיָא . . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁגִּלִּיתֶם כֻּלְּכֶם״. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל ״צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ״ה עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״: אֵין צֹרֶךְ שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַגִּיעוּ לְכָל מָקוֹם בָּעוֹלָם, אֶלָּא דַּי בִּיהוּדִי אֶחָד („אֶחָד מִכֶּם״). וְלִפְעָמִים, כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי נִמְצָא בְּפִנָּה שׁוֹמֵמָה, מִתְעַבֶּרֶת בּוֹ נִשְׁמַת צַדִּיק, וַאֲפִילוּ נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְבָרֵר אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא.

(ט) **כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ:** ט אֲרִי חֶלְקָא דַיְיָ עַמֵּהּ יַעֲקֹב עֲדַב אַחֲסַנְתֵּהּ:

רש״י ◄ **כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ • לָמָּה כָּל זֹאת? לְפִי שֶׁהָיָה חֶלְקוֹ כָּבוּשׁ בֵּינֵיהֶם וְעָתִיד לָצֵאת. וּמִי הוּא חֶלְקוֹ? עַמּוֹ, וּמִי הוּא עַמּוֹ?. יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ • וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי בָּאָבוֹת, הַמְּשֻׁלָּשׁ בְּשָׁלֹשׁ זְכֻיּוֹת: זְכוּת אָבִי אָבִיו, וּזְכוּת אָבִיו, וּזְכוּתוֹ, הֲרֵי שָׁלֹשׁ, כַּחֶבֶל הַזֶּה שֶׁהוּא עָשׂוּי בְּג׳ גְּדִילִים. וְהוּא וּבָנָיו הָיוּ לוֹ לְנַחֲלָה, וְלֹא יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם, וְלֹא עֵשָׂו בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק.**

אשל אברהם – הרב אלאשולי

הַדְּבָרִים, שֶׁהֲרֵי לֹא בְּשָׁעָה שֶׁהִנְחִיל לָהֶם אֶת חֶלֶק נַחֲלָתָם נִפְרַע מֵהֶם. אַף אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ״י לְנַחֲלָה כִּפְשׁוּטָהּ, וּפֵירוּשׁוֹ שֶׁנַּחֲלָתָם שֶׁל גּוֹיִם אֵלּוּ לֹא הָיְתָה נַחֲלָה עוֹלָמִית אֶלָּא זְמַנִּית, שֶׁהֲרֵי נִשְׁטְפוּ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נַחֲלַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הִיא נִצְחִית, וּכְדִלְקַמָּן בְּפָסוּק ט.

הֶצִּיפָם – אֶת דּוֹר אֱנוֹשׁ בְּמֵי אוֹקְיָינוֹס (שם).

וּשְׁטָפָם – אֶת דּוֹר הַמַּבּוּל בַּמַּבּוּל (שם). וְזוֹ הַנַּחֲלָה שֶׁהִנְחִילָם.

בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם – **כְּשֶׁהֵפִיץ** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״בְּהַפְרִידוֹ״.

דּוֹר הַפַּלְגָּה – וּ״בְּנֵי אָדָם״ מוּסָב עַל דּוֹר הַפַּלְגָּה, עַל שֵׁם הָאָמוּר שָׁם (בראשית יא, ה): ״אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם״, וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ״י שָׁם: ״בְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁכָּפַר אֶת הַטּוֹבָה וְאָמַר (ג, יב): הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי, אַף אֵלּוּ כָּפְרוּ בַּטּוֹבָה לִמְרוֹד בְּמִי שֶׁהִשְׁפִּיעָם טוֹבָה וּמִלְּטָם מִן הַמַּבּוּל״ (עיזני רש״י).

הָיָה בְּיָדוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם – כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְדוֹר אֱנוֹשׁ וּלְדוֹר הַמַּבּוּל.

וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא ״יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים״, קִיְּמָם וְלֹא אִבְּדָם.

לְמִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל – **בִּשְׁבִיל ״מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל״ שֶׁעֲתִידִין לָצֵאת מִבְּנֵי שֵׁם** – הַיְנוּ מִפֶּלֶג, שֶׁבְּסוֹף יָמָיו שֶׁל פֶּלֶג נִפְלְגָה הָאָרֶץ (ראה בראשית י, כה), וְזֶהוּ סֵדֶר הַדּוֹרוֹת: פֶּלֶג, רְעוּ, שְׂרוּג, נָחוֹר, תֶּרַח, אַבְרָהָם. וְהִנֵּה מִכָּאן מַשְׁמַע שֶׁדּוֹר הַפַּלְגָּה נִיצְּלוּ בִּזְכוּת ״בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל״. אֲבָל רָאֵה רַשִׁ״י שָׁם יא, ה: ״וְכִי אֵי זוֹ קָשָׁה, שֶׁל דּוֹר הַמַּבּוּל אוֹ שֶׁל דּוֹר הַפַּלְגָּה? אֵלּוּ לֹא פָּשְׁטוּ יָד בָּעִיקָּר, אֵלּוּ פָּשְׁטוּ יָד בָּעִיקָּר כִּבְיָכוֹל לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְאֵלּוּ נִשְׁטְפוּ, וְאֵלּוּ לֹא נֶאֱבְדוּ מִן הָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁדּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ גְּזֵלָנִים וְהָיְתָה מְרִיבָה בֵּינֵיהֶם לְכָךְ נֶאֱבְדוּ, וְאֵלּוּ הָיוּ נוֹחֲגִים אַהֲבָה וְרֵיעוּת בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר שָׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אֲחָדִים. לָמַדְתָּ שֶׁשָּׂנְאוּי הַמַּחֲלוֹקֶת וְגָדוֹל הַשָּׁלוֹם״. וְכַנִּרְאֶה שֶׁהֵן מִדְּרָשׁוֹת חֲלוּקוֹת.

וּ״לְמִסְפַּר״ שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁל ״בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל״ שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם – כִּדְלְעֵיל י, כב.

הִצִּיב ״גְּבֻלֹת עַמִּים״ שִׁבְעִים לָשׁוֹן – פֵּירוּשׁ: הִצִּיב גְּבוּלוֹת עַמִּים לִלְשׁוֹנָם, שֶׁנֶּעֱשׂוּ שִׁבְעִים אוּמּוֹת וְשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת, כְּמִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל (רא״ם). הוּצְרַךְ לְהָבִיא פֵּירוּשׁ נוֹסָף, כִּי לְפֵירוּשׁ זֶה מוּבָן מַה שֶׁנָּקַט הַכָּתוּב ״לְמִסְפַּר״ וּ״גְּבוּלוֹת״, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן הֵן מְיוּתָּרוֹת. וְנִמְצָא שֶׁתֵּיבַת ״יַצֵּב״ מִשְׁתַּנָּה בְּהִתְאֵם לִשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים, לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן הִיא מוּסֶבֶת עַל ״עַמִּים״ וּפֵירוּשָׁהּ מִלְּשׁוֹן קִיּוּם, וְלַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי הִיא מוּסֶבֶת עַל ״גְּבוּלוֹת״ וּפֵירוּשָׁהּ מִלְּשׁוֹן הַקִּים. וְכֵן מִשְׁתַּנֶּה פֵּירוּשׁ ״לְמִסְפַּר״, לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן פֵּירוּשׁוֹ: בִּשְׁבִיל מִסְפָּר, וְלַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי: כְּמִסְפָּר. וּרְאֵה פֵּירוּט שִׁבְעִים הָאוּמּוֹת בַּבֵּיאוּר לְרַשִׁ״י בַּמִּדְבָּר ז, יט. תורה ט

(ט) **כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ** – **לָמָּה כָּל זֹאת** – לָמָּה ״יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים״ וְלֹא אִבְּדָם?

לְפִי – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״כִּי״, שֶׁהוּא נְתִינַת טַעַם.

שֶׁהָיָה חֶלְקוֹ – חֵלֶק ה׳.

כָּבוּשׁ – טָמוּן.

בֵּינֵיהֶם וְעָתִיד לָצֵאת – וְאַף שֶׁכְּבָר אָמַר לְמַעְלָה, שֶׁמַּה שֶּׁלֹּא אִבְּדָם הוּא בִּשְׁבִיל מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָעֲתִידִים לָצֵאת מִבְּנֵי שֵׁם, מִכָּל־מָקוֹם עֲדַיִן לֹא פֵּירַשׁ שָׁם מָה עִנְיָנָם שֶׁל ״מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל״, שֶׁבִּשְׁבִילָם יִנָּצְלוּ אַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלְגָּה מִבְּלָיָה, וְכָאן פֵּירַשׁ הַטַּעַם (רא״ם).

וּמִי הוּא חֶלְקוֹ? ״עַמּוֹ״. וּמִי הוּא ״עַמּוֹ״? ״יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ״, וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי בָּאָבוֹת, הַמְּשֻׁלָּשׁ בְּשָׁלֹשׁ זְכֻיּוֹת, זְכוּת אָבִי אָבִיו, וּזְכוּת אָבִיו, וּזְכוּתוֹ, הֲרֵי שָׁלֹשׁ, כַּ״חֶבֶל״ הַזֶּה שֶׁהוּא עָשׂוּי בִּשְׁלֹשָׁה גְּדִילִים – סְתָם חֶבֶל עָשׂוּי מִשְּׁלֹשָׁה חוּטִים שְׁזוּרִים.

וְהוּא וּבָנָיו – יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּנָיו מְרוּמָּזִים בַּמִּלָּה ״חֶבֶל״, שֶׁכֵּן חֶבֶל פֵּירוּשׁוֹ גַּם

(י) יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ:

י סַפִּיק צָרְכֵּיהוֹן בְּאַרְעָא מַדְבְּרָא וּבֵית צַחֲנָנָא אֲתַר דִּי לֵית מַיָא אַשְׁרְנוּן סְחוֹר סְחוֹר לִשְׁכִנְתֵּהּ אַלֵּפְנוּן פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא נְטָרְנוּן כְּבָבַת עֵינֵיהוֹן:

רש״י◄ **יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר •** אוֹתָם מָצָא לוֹ נָאֱמָנִים בְּאֶרֶץ מִדְבָּר, שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ וְעֲלוֹ, מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׂמָעֵאל וְעֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לג) ״וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן״. **וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן •** אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה, מְקוֹם יְלָלַת תַּנִּינִים וּבְנוֹת יַעֲנָה, אַף שָׁם נִמְשְׁכוּ אַחַר הָאֱמוּנָה, וְלֹא אָמְרוּ לְמֹשֶׁה: ׳הֵיאַךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּרוֹת, מְקוֹם צִיָּה וּשְׁמָמוֹן׳? כָּעְנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ב) ״לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר״. **יְסֹבְבֶנְהוּ •** שָׁם סִבְּבָם וְהִקִּיפָם בַּעֲנָנִים וְסִבְּבָם בִּדְגָלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת, וְסִבְּבָם

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

מִלְּשׁוֹן סִיעָה וַחֲבוּרָה, כְּמוֹ ״חֶבֶל נְבִיאִים״, רְאֵה רַשׁ״י שְׁמוּאֵל א י, ה.

הָיוּ לוֹ לְנַחֲלָה, וְלֹא יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם, וְלֹא עֵשָׂו בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק – וְהַטַּעַם שֶׁדְּוָקָא יַעֲקֹב וּבָנָיו זָכוּ לִהְיוֹת לְנַחֲלָה מְבָאֵר בַּפָּסוּק הַבָּא (רא״ם). תורה י

(י) **יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר – אוֹתָם** – בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְכֵן פֵּירַשׁ אֶת כָּל הַפָּסוּק, אַף שֶׁבַּכָּתוּב נֶאֱמַר הַכֹּל בִּלְשׁוֹן יָחִיד, עַל עַם יִשְׂרָאֵל.

מָצָא לוֹ נֶאֱמָנִים ״בְּאֶרֶץ מִדְבָּר״ – לֹא פֵּירַשׁ כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁ״מָצָא״ אוֹתָם בַּמִּדְבָּר, דְּהַיְנוּ שֶׁבָּחַר בָּהֶם בְּמַתַּן תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁתְּחִילַת הַמְּציאָה וְהַבְּחִירָה שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל הָיְתָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כָּאָמוּר (לעיל ד, לד) ״לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי״ (הרבי). וְלָכֵן פֵּירַשׁ שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הָאָמוּר (נחמיה ט, ח): ״וּמְצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ״ (באר בשדה).

שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ וְעֲלוֹ – בְּפֵשְׁטוּת: ״מַלְכוּתוֹ״ הַכַּוָּנָה לְעֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וְ״עֲלוֹ״ הַכַּוָּנָה לְעֹל מִצְוֹתָיו. וּרְאֵה גַּם רַשׁ״י שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא: ״בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ – יוֹם מַתַּן **תּוֹרָה** שֶׁעִטְּרוּהוּ לָהֶם **לְמֶלֶךְ** וְקִבְּלוּ **עֲלוֹ**״. אַךְ בְּ״תּוֹרַת מְנַחֵם״ מְבָאֵר בְּעֹמֶק יוֹתֵר, שֶׁ״מַלְכוּתוֹ״ פֵּירוּשׁוֹ שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם לְקַבֵּל גְּזֵרוֹתָיו, אַךְ ״עֲלוֹ״ הַכַּוָּנָה שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם לִהְיוֹת מְשֻׁעְבָּדִים לַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל מְציאוּתָם, כְּמוֹ הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ, וְעַל־דֶּרֶךְ לְשׁוֹן רַשׁ״י עַל הַפָּסוּק (שמות כ, ב): ״אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ״ – ״לִהְיוֹת מְשׁוּעְבָּדִים לִי״. וְנָקַט רַשׁ״י בְּשָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ: ״תּוֹרָתוֹ, מַלְכוּתוֹ, וְעֲלוֹ״, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁלֹשׁ מַעֲלוֹת אֵלּוּ הֵן כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת, שֶׁהֻזְכְּרוּ לְעֵיל, שֶׁכָּל אֶחָד הִצְטַיֵּן בְּמִיּוּחָד בְּאַחַת מֵהֶן: תּוֹרָתוֹ – כְּנֶגֶד יַעֲקֹב, שֶׁהָיָה ״יוֹשֵׁב אֹהָלִים״ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. מַלְכוּתוֹ – כְּנֶגֶד אַבְרָהָם שֶׁעָסַק בְּפִרְסוּם אֱלֹקוּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כָּאָמוּר ״וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה׳ אֵל עוֹלָם״. עֲלוֹ – כְּנֶגֶד יִצְחָק, שֶׁזָּכָה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה, אָדָם הַמְשׁוּעְבָּד כֻּלּוֹ לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּקָרְבָּן עוֹלָה שֶׁהוּא עוֹלֶה כָּלִיל לַה׳.

מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׂמָעֵאל וְעֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר – לְקַמָּן לג, ב.

״וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ – שֶׁפָּתַח לִבְנֵי עֵשָׂו שֶׁיְּקַבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רָצוּ (רש״י שם).

הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן״ – שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפִתַּח לִבְנֵי יִשְׂמָעֵאל שֶׁיְּקַבְּלוּהָ, וְלֹא רָצוּ (רש״י שם).

וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן – **״אֶרֶץ צִיָּה** – יְבֵשָׁה.

וּשְׁמָמָה״ – לְשׁוֹן הַפָּסוּק בְּיוֹאֵל ב, כ. נִרְאֶה שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ ״וּבְתֹהוּ״. אוֹ שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ ״וּבְתֹהוּ .. יְשִׁימוֹן״.

מְקוֹם יְלֵלַת – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״יְלֵל״.

תַּנִּינִים וּבְנוֹת יַעֲנָה – הַנִּמְצָאִים בַּמִּדְבָּר (ראה ישעיה מג, כ), וְעָסוּקִים בִּבְכִי כָּל יְמֵיהֶם (רש״י איוב כט, ל).

אַף שָׁם נִמְשְׁכוּ אַחַר הָאֱמוּנָה, וְלֹא אָמְרוּ לְמֹשֶׁה: הֵיאַךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּרוֹת – נָקַט בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כִּי הַכַּוָּנָה לִכְלָלוּת הֲלִיכַת יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הַנִּקְרָא (יחזקאל כ, לה) ״מִדְבַּר הָעַמִּים״ (בִּלְשׁוֹן רַבִּים), עַד שֶׁהִגִּיעוּ אֶל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת (הרבי). אוֹ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁ״וּבְתֹהוּ, יְלֵל, יְשִׁימוֹן״, הַכַּוָּנָה לְסוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל מִדְבָּר.

מְקוֹם צִיָּה וְשִׁמָּמוֹן – כְּלוֹמַר, ״יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר״, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: ״אוֹתָם מָצָא לוֹ נֶאֱמָנִים בְּאֶרֶץ מִדְבָּר״, מוּסָב גַּם עַל ״וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁימוֹן״, שֶׁבְּמַאֲמַר הַכָּתוּב: ״אוֹתָם מָצָא לוֹ נֶאֱמָנִים בַּמִּדְבָּר״, יֵשׁ שְׁנֵי פְּרָטִים: א) ״שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ וְעֲלוֹ״, ב) ״לֹא אָמְרוּ לְמֹשֶׁה הֵיאַךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּרוֹת״ (הרבי).

כָּעְנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר – יִרְמְיָה ב, ב.

״לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר״ – מֵאֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת יְצָאתֶם לַמִּדְבָּר וְאֵין צֵדָה לַדֶּרֶךְ, כִּי הֶאֱמַנְתֶּם בִּי (רש״י שם). וּרְאֵה גַּם רַשׁ״י שְׁמוֹת יב, לט: ״גַּם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם – לַדֶּרֶךְ. מַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הֵיאַךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּר בְּלֹא צֵדָה, אֶלָּא הֶאֱמִינוּ וְהָלְכוּ״.

יְסֹבְבֶנְהוּ – שָׁם – ״בְּאֶרֶץ מִדְבָּר .. וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁימוֹן״.

סִבְּבָם וְהִקִּיפָם בַּעֲנָנִים, וְסִבְּבָם בִּדְגָלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת – מִשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שֶׁבַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁעָשָׂה לָהֶם כֵּן. וּבְ״שִׁפְתֵי חֲכָמִים״ כָּתַב שֶׁעָשָׂה כֵּן כְּדֵי לְשַׁמְּרָם מֵאוֹיְבִים, וְזֶהוּ מַה שֶּׁהוֹסִיף רַשׁ״י בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״יִצְּרֶנְהוּ״, ״וּמִן הָאוּמּוֹת״.

וְסִבְּבָן ״בְּתַחְתִּית הָהָר״ – שְׁמוֹת יט, יז. כֵּיוָן שֶׁנֶּאֱמַר ״יְסֹבְבֶנְהוּ״ בִּשְׁנֵי בֵּיתֵי״ן, וְלֹא ״יְסָבֵּהוּ״, מִשְׁמַע שֶׁסִּבֵּב אוֹתָם הִרְבֵּה, וְלָכֵן הֵבִיא אֶת שְׁלֹשֶׁת הַסִּבּוּבִים (עמר נקא). וְיֵשׁ לְהוֹסִיף שֶׁמַּה שֶׁנָּקַט הַדּוּגְמָא שֶׁסִּבְּבָן בְּתַחְתִּית הָהָר, כִּי בָּזֶה מוּבָן הַקֶּשֶׁר לְמַה שֶׁאוֹמֵר מִיַּד לְאַחֲרֵי־זֶה ״יְבוֹנְנֵהוּ״, שֶׁזֶּה שֶׁסִּבְּבָן בְּתַחְתִּית הָהָר, זֶהוּ כְּדֵי שֶׁ״יְבוֹנְנֵהוּ״ בְּתוֹרָה וּבִינָה.

שֶׁכִּפָּאוֹ עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית – שֶׁנִּתְלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִגִּית (רש״י שם). גִּגִּית הִיא קְדֵרָה גְּדוֹלָה שֶׁמְּטִילִין בָּהּ שֵׁכָר (רש״י שבת פח, א). אֶת כְּפִיַּת הָהָר כְּגִגִּית נִיתָּן לְפָרֵשׁ גַּם לְעִנְיָן שֶׁל חִבָּה, שֶׁעָשָׂה אֶת הָהָר כְּמוֹ חֻפָּה (באר בשדה).

יְבוֹנְנֵהוּ – שָׁם – ״בְּאֶרֶץ מִדְבָּר״.

בְּתַחְתִּית הָהָר, שֶׁכָּפָהוּ עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית. יְבוֹנְנֵהוּ • שָׁם, בְּתוֹרָה וּבִינָה. יִצְּרֶנְהוּ • מִנָּחָשׁ, שָׂרָף, וְעַקְרָב וּמִן הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים. כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ • הוּא הַשָּׁחֹר שֶׁבָּעַיִן שֶׁהַמָּאוֹר יוֹצֵא הֵימֶנּוּ. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "יִמְצָאֵהוּ", 'יַסְפִּיקֵהוּ כָּל צָרְכּוֹ בַּמִּדְבָּר', כְּמוֹ: (במדבר יא) "וּמָצָא לָהֶם", (יהושע יז) "לֹא יִמָּצֵא לָנוּ הָהָר". יְסֹבְבֶנְהוּ • 'אַשְׁרִנוּן סְחוֹר סְחוֹר לִשְׁכִנְתֵּהּ', אֹהֶל מוֹעֵד בָּאֶמְצַע וְאַרְבָּעָה דְּגָלִים לְד' רוּחוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשי"ז)

וּלְהָבִין זֶה בָּעֲבוֹדָה, הִנֵּה כְּתִיב יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ, וְקָאִי עַל מַה שֶׁכָּתוּב לְעֵיל מִינֵּיהּ כִּי חֵלֶק הֲוָיָ' עַמּוֹ, הַיְנוּ שֶׁפָּסוּק זֶה קָאִי עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ, שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים אִישׁוֹן עֵינוֹ. וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּהָאָדָם לְמַטָּה, שֶׁעִנְיַן הָרְאִיָּה הוּא עַל יְדֵי אִישׁוֹן שֶׁבָּעַיִן, שֶׁהוּא הַשָּׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן. וּכְמוֹ כֵן לְמַעְלָה יֵשׁ בְּחִינַת עֵינֵי הֲוָיָ', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי הֲוָיָ' הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ, וּכְתִיב כִּי הֲוָיָ' עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ, דְּקָאִי עַל הַמַּלְאָכִים דִּבְחִינַת דְּכוּרָא (מְשׁוֹטְטִים) וּבְחִינַת נוּקְבָא (מְשׁוֹטְטוֹת), שֶׁהֵם כֵּלִים וּלְבוּשִׁים, וְהֵם שְׁלוּחֵי הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה, דְּכֵיוָן שֶׁלְּמַטָּה אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְקַבֵּל הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא, לָכֵן נַעֲשֶׂה הַמְשָׁכַת הָאוֹר עַל יְדֵי הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם שְׁלוּחֵי הַהַשְׁפָּעָה. וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בָּאָדָם לְמַטָּה, שֶׁהָעֵינַיִם הֵן מְצַמְצְמוֹת אֶת אוֹר הָרְאִיָּה, שֶׁהֲרֵי אוֹר הָרְאִיָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד הַנֶּפֶשׁ הוּא בְּלִי גְּבוּל, וְלֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּתְצַמְצֵם לִרְאוֹת אֵיזֶה דָּבָר גַּשְׁמִי, וְהָעֵינַיִם הֵן מְצַמְצְמוֹת אֶת אוֹר הָרְאִיָּה. וְזֶה מֻכְרָח גַּם כֵּן מֵהַלָּשׁוֹן סַגִּי נָהוֹר, הַיְנוּ שֶׁאוֹר הָרְאִיָּה מִצַּד עַצְמוֹ הוּא בְּרִבּוּי יוֹתֵר, וּבִכְדֵי שֶׁיִּתְצַמְצֵם לִרְאוֹת אֵיזֶה דָּבָר גַּשְׁמִי הוּא עַל יְדֵי צִמְצוּם הָעֵינַיִם, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּעֵינַיִם לְבוּשִׁים וּקְרוּמִים שֶׁהֵם מַלְבִּישִׁים וּמְצַמְצְמִים אֶת אוֹר הָרְאִיָּה, וְכַאֲשֶׁר נֶחְסָר מֵהַלְּבוּשִׁים וּקְרוּמִים עַל יְדֵי רִבּוּי הַשִּׁמּוּשׁ בָּהֶם וְהַדּוֹמֶה, אֲזַי נִתְגַּלֶּה עֶצֶם אוֹר הָרְאִיָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא, שֶׁהוּא בְּרִבּוּי יוֹתֵר, וְזֶהוּ סַגִּי נָהוֹר, שֶׁלָּכֵן אֵין בִּיכָלְתּוֹ לְהִתְצַמְצֵם לִרְאוֹת דָּבָר גַּשְׁמִי. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁעֶצֶם הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עַל יָדוֹ עִנְיַן הַהַשְׁגָּחָה לְמַטָּה, לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא בְּרִבּוּי בְּיוֹתֵר, וְכֵיוָן שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁהָעוֹלָמוֹת יִשָּׁאֲרוּ בִּמְצִיאוּתָם וְלֹא יִתְבַּטְּלוּ, וּכְמוֹ שֶׁהֵם בִּמְצִיאוּתָם יֻמְשַׁךְ בָּהֶם הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה, לָכֵן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהָאוֹר יִתְצַמְצֵם, וְהַצִּמְצוּם הוּא עַל יְדֵי עֵינֵי הֲוָיָ' מְשׁוֹטְטִים וְהֲוָיָ' עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת, דְּקָאִי עַל הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֵם לְבוּשִׁים וְכֵלִים הַפּוֹעֲלִים שִׁנּוּי בְּהָאוֹר אוֹ שֶׁמַּעְלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל הָאוֹר, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר לְמַטָּה. וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר דְּעֵינֵי הֲוָיָ' קָאִי עַל הַמַּלְאָכִים וְלֹא עַל הַנְּשָׁמוֹת, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי הֲוָיָ' הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים, וּבַנְּשָׁמוֹת יֵשׁ רַק ב' עֵינַיִם, כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר יְצִירָה בְּעִנְיַן הַשִּׁבְעָה שְׁעָרִים שֶׁהֵם ב' עֵינַיִם ב' אָזְנַיִם ב' נִקְבֵי הָאַף וְהַפֶּה, הַיְנוּ שֶׁהָעֵינַיִם הֵם רַק שְׁתַּיִם, וּמֵאַחַר שֶׁאוֹמֵר שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי הֲוָיָ', בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁקָּאִי עַל הַמַּלְאָכִים, שֶׁעַל־יָדָם הִיא הַהַשְׁגָּחָה לְמַטָּה. אָמְנָם, כָּל זֶה הוּא בִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּתִיב יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ, וְהַיְנוּ שֶׁבִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנָהּ הַשְׁגָּחָה נַעֲלֵית יוֹתֵר (אַ טִיפֶערֶע הַשְׁגָּחָה), שֶׁאֵינָהּ עַל יְדֵי כֵּלִים אוֹ לְבוּשִׁים, אֶלָּא מִבְּחִינַת כֹּחַ הָרְאִיָּה עַצְמוֹ.

(יא) **כְּנֶ֨שֶׁר יָעִ֜יר קִנּ֗וֹ עַל־גּ֨וֹזָלָ֤יו יְרַחֵ֙ף יִפְרֹ֤שׂ כְּנָפָיו֙ יִקָּחֵ֔הוּ יִשָּׂאֵ֖הוּ עַל־אֶבְרָתֽוֹ׃**

יא **כְּנִשְׁרָא דִמְחִישׁ לְקִנֵּהּ עַל בְּנוֹהִי מִתְחוֹפֵף פָּרִיס גַּדְפּוֹהִי מְקַבֶּלְהוֹן מְנַטֶּלְהוֹן עַל תְּקוֹף אֱבָרוֹהִי׃**

רש"י◄ **כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ • נְהָגָם בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה כַּנֶּשֶׁר הַזֶּה רַחֲמָנִי עַל בָּנָיו, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְקִנּוֹ פִּתְאֹם, עַד**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

בְּתוֹרָה וּבִינָה.

יִצְּרֶנְהוּ – מִנָּחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב – כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב לְעֵיל ח, טו: "הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב". וּרְאֵה רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר י, לד, שֶׁהֶעָנָן שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם הָיָה הוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים.

וּמִן הָאֻמּוֹת – זֶהוּ עַל־יְדֵי שֶׁ"סִבְּבָם וְהִקִּיפָם בַּעֲנָנִים" (שפ"ח).

כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ – הוּא הַשָּׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן – וְעַל־שֵׁם שַׁחְרוּרִיתוֹ הוּא קָרוּי "אִישׁוֹן", לְשׁוֹן חֹשֶׁךְ [כְּמוֹ "אִישׁוֹן לַיְלָה"], וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הֵכִין לוֹ שׁוֹמֵר אֶת רִיסֵי הָעַיִן, הַמְכַסִּין אוֹתוֹ תָּמִיד (רש"י תהלים יז, ח).

שֶׁהַמָּאוֹר יוֹצֵא הֵימֶנּוּ. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "יִמְצָאֵהוּ" – יַסְפִּיקֵהוּ כָּל צָרְכּוֹ בַּמִּדְבָּר, כְּמוֹ: "וּמָצָא לָהֶם" – בַּמִּדְבָּר יא, כב. יַסְפִּיק לָהֶם (רש"י שם).

"לֹא יִמָּצֵא לָנוּ הָהָר" – יְהוֹשֻׁעַ יז, טז. לֹא יַסְפִּיק (רש"י שם).

"יְסֹבְבֶנְהוּ" – "אַשְׁרִינוּן סְחוֹר סְחוֹר לִשְׁכִינְתֵּהּ" – שִׁכֵּן אוֹתָם סָבִיב לִשְׁכִינָתוֹ.

אֹהֶל מוֹעֵד בָּאֶמְצַע וְאַרְבָּעָה דְּגָלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת – וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל, אֶלָּא שֶׁאוּנְקְלוֹס מוֹסִיף שֶׁהוּא סוֹבֵב אוֹתָם סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד. תורה יא

(יא) **כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ – נְהָגָם בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה, כַּנֶּשֶׁר הַזֶּה** – אַף שֶׁבַּכָּתוּב נִכְתַּב "כְּנֶשֶׁר" (בִּשְׁוָ"א תַּחַת הַכָּ"ף), פֵּירְשׁוֹ כְּאִלּוּ הָיָה כָּתוּב "כַּנֶּשֶׁר" (בְּפַתָּ"ח).

רַחֲמָנִי עַל בָּנָיו, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְקִנּוֹ פִּתְאֹם, עַד שֶׁהוּא מְקַשְׁקֵשׁ – מַשְׁמִיעַ קוֹל.

וּמְטָרֵף – מִלְּשׁוֹן הַקָּשָׁה (ראה רש"י עירובין קד, א), אוֹ הַכָּאָה (ראה רש"י ברכות נט, א).

שֶׁהוּא מְקַשְׁקֵשׁ וּמִטָּרֵף עַל בָּנָיו בִּכְנָפָיו בֵּין אֵילָן לְאֵילָן, בֵּין שׁוֹכָה לַחֲבֵרְתָּהּ, כְּדֵי שֶׁיֵּעוֹרוּ בָּנָיו וִיהֵא בָּהֶן כֹּחַ לְקַבְּלוֹ. **יָעִיר קִנּוֹ • יְעוֹרֵר בָּנָיו.** **עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף • אֵינוֹ מַכְבִּיד עַצְמוֹ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא מְחוֹפֵף,** נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ, אַף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, (איוב לז) **שַׁדַּי לֹא מְצָאנוּהוּ שַׁגִּיא כֹּחַ,** כְּשֶׁבָּא לִיתֵּן תּוֹרָה, לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם מֵרוּחַ אַחַת אֶלָּא מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (להלן לג) ״ה׳ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן, וְאָתָה מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ״, (חבקוק ג) ״אֱלֹהַּ מִתֵּימָן יָבֹא״, זוֹ רוּחַ רְבִיעִית. **יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ • כְּשֶׁבָּא לִיטְּלָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם,** אֵינוֹ נוֹטְלָן בְּרַגְלָיו כְּשֶׁאָר עוֹפוֹת, לְפִי שֶׁשְּׁאָר עוֹפוֹת יְרֵאִים מִן הַנֶּשֶׁר, שֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ לָעוּף וּפוֹרֵחַ עֲלֵיהֶם, לְפִיכָךְ נוֹשְׂאָן בְּרַגְלָיו מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר, אֲבָל הַנֶּשֶׁר אֵינוֹ יָרֵא אֶלָּא מִן הַחֵץ, לְפִיכָךְ נוֹשְׂאָן עַל כְּנָפָיו, אוֹמֵר: ׳מוּטָב שֶׁיִּכָּנֵס הַחֵץ בִּי וְלֹא יִכָּנֵס בְּבָנַי׳, אַף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: (שמות יט) ״וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים״, כְּשֶׁנָּסְעוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וְהִשִּׂיגוּם (חונים) עַל הַיָּם, הָיוּ זוֹרְקִים בָּהֶם חִצִּים וְאַבְנֵי בַּלִּיסְטְרָאוֹת, מִיָּד: (שמות יד) ״וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וְגוֹ׳, וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וְגוֹ׳״.

(יב) **יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:**

יב יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי עֲתִיד לְאַשְׁרָיוּתְהוֹן בְּעָלְמָא דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא וְלָא יִתְקַיַּם קָדָמוֹהִי פָּלְחַן טַעֲוָן:

רש״י ◄ **ה׳ בָּדָד •** ה׳ — בָּדָד לָבֶטַח נְהָגָם בַּמִּדְבָּר. **וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר •** לֹא הָיָה כֹּחַ בְּאֶחָד מִכָּל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים לְהַרְאוֹת כֹּחוֹ וּלְהִלָּחֵם עִמָּהֶם. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ עַל

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

עַל בָּנָיו – מֵעַל בָּנָיו.

בִּכְנָפָיו בֵּין אֵילָן לְאֵילָן, בֵּין שׁוֹכָה – עֲנַף עֵץ.

לַחֲבֵרְתָּהּ, כְּדֵי שֶׁיֵּעוֹרוּ בָּנָיו וִיהֵא בָּהֶן כֹּחַ לְקַבְּלוֹ.

יָעִיר קִנּוֹ – יְעוֹרֵר בָּנָיו.

עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף – אֵינוֹ מַכְבִּיד עַצְמוֹ עֲלֵיהֶם – שֶׁאֵינוֹ שׁוֹכֵב עֲלֵיהֶם מַמָּשׁ.

אֶלָּא מְחוֹפֵף – מְרַחֵף עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה. רְאֵה גַּם רַשִׁ״י בְּרֵאשִׁית א, ב בְּפֵירוּשׁ תֵּיבַת ״מְרַחֶפֶת״ – ״כְּיוֹנָה הַמְרַחֶפֶת עַל הַקֵּן״. וְיוֹתֵר נִרְאֶה שֶׁ״מְחוֹפֵף״ כָּאן פֵּירוּשׁוֹ: מִתְחַכֵּךְ (ראה רש״י יומא יב, א), וּכְפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ: ״נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ״. וּרְאֵה רַשִׁ״י יִרְמְיָה כג, ט: ״רָחֲפוּ – הוֹלְכִים וְנָעִים, כְּכְנָפֵי צִפּוֹר הַמְרַחֶפֶת עַל קִנּוֹ, טרנבליר״ט [=רוֹעֲדִים] בְּלַעַז״.

נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ. אַף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ״שַׁדַּי לֹא מְצָאנֻהוּ שַׁגִּיא כֹּחַ״ – אִיּוֹב לז, כג. וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״לְעוֹרֵר מִשְׁפָּטָיו עַל הַבְּרִיּוֹת בְּגֹדֶל כֹּחוֹ, כִּי־אִם בְּרַחֲמִים״. אַךְ כָּאן הוּא מְפָרֵשׁ לְעִנְיַן מַתַּן תּוֹרָה.

כְּשֶׁבָּא לִתֵּן תּוֹרָה לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם מֵרוּחַ אַחַת אֶלָּא מֵאַרְבַּע רוּחוֹת – שֶׁאִם הַקּוֹל הָיָה מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם מֵרוּחַ אַחַת וּבְעָצְמָה רַבָּה, הָיוּ נִרְתָּעִים וּמֵתִים מִפַּחַד, לָכֵן הֵבִיא עֲלֵיהֶם הַקּוֹל מֵרוּחַ אַחַת לְרוּחַ אַחֶרֶת, וְכָךְ סְבֵב הַקּוֹל לְאַרְבַּע רוּחוֹת, וּבָזֶה הַפַּחַד הָלַךְ וְהִתְמַעֵט, עַד שֶׁבָּא אֲלֵיהֶם הַקּוֹל מִלְּמַעְלָה (באר בשדה). וּרְאֵה רַשִׁ״י שְׁמוֹת כ, ג: ״שֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הַרְבֵּה .. קוֹלוֹת בָּאִין מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, וּמִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ״.

שֶׁנֶּאֱמַר ״ה׳ מִסִּינַי בָּא – יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה לְצַד מַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם: ״וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר״, וּפֵירַשׁ רַשִׁ״י: ״לְמִזְרָחוֹ״, הֲרֵי שֶׁהָהָר הָיָה לְמַעֲרָב בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל (שי למורא).

וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ – זוֹ רוּחַ מִזְרָחִית, כַּמּוּבָן מִלְּשׁוֹן ״וְזָרַח״, וְכֵן הוּא בַּמְּצִיאוּת שֶׁשֵּׂעִיר הוּא מִמִּזְרָח לְמִדְבַּר סִינַי (שי למורא).

הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן״ – לְקַמָּן לג, ב. זוֹ רוּחַ צְפוֹנִית, שֶׁמִּדְבַּר פָּארָן הָיָה צְפוֹנִית מִמִּדְבַּר סִינַי (שי למורא).

״אֱלֹהַּ מִתֵּימָן יָבֹא״ – חֲבַקּוּק ג, ג.

זוֹ רוּחַ רְבִיעִית – רוּחַ דְּרוֹמִית, שֶׁכֵּן תֵּימָן הוּא צַד יָמִין, שֶׁהוּא דָּרוֹם. אֲבָל רַשִׁ״י שָׁם מְפָרֵשׁ ״תֵּימָן״ עַל עֵשָׂו.

יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ – כְּשֶׁבָּא לִיטְּלָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אֵינוֹ נוֹטְלָן בְּרַגְלָיו כְּשֶׁאָר עוֹפוֹת, לְפִי שֶׁשְּׁאָר עוֹפוֹת יְרֵאִים מִן הַנֶּשֶׁר, שֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ לָעוּף וּפוֹרֵחַ עֲלֵיהֶם, לְפִיכָךְ נוֹשְׂאָן בְּרַגְלָיו מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר, אֲבָל הַנֶּשֶׁר אֵינוֹ יָרֵא אֶלָּא מִן הַחֵץ, לְפִיכָךְ נוֹשְׂאָן עַל כְּנָפָיו, אוֹמֵר: מוּטָב שֶׁיִּכָּנֵס הַחֵץ בִּי וְלֹא שֶׁיִּכָּנֵס בְּבָנַי, אַף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ״וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים״ – שְׁמוֹת יט, ד. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י שָׁם.

כְּשֶׁנָּסְעוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וְהִשִּׂיגוּם עַל הַיָּם, הָיוּ זוֹרְקִים בָּהֶם חִצִּים וְאַבְנֵי בַּלִּיסְטְרָאוֹת, מִיָּד ״וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וְגוֹ׳ וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וְגוֹ׳״ – שְׁמוֹת יד, יט־כ. לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּלְקַבֵּל חִצִּים וּבַלִּיסְטְרָאוֹת שֶׁל מִצְרַיִם (רש״י שם). אֲבָל רְאֵה רַשִׁ״י שָׁם יט, ד אַחַר שֶׁמְּפָרֵשׁ הַפָּסוּק ״עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים״ כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ כָּאן, מְסַיֵּם: ״**וְהֶעָנָן** מִקַּבְּלָם״. תורה יב

(יב) **ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ – ״ה׳, בָּדָד״ וּבֶטַח** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״בָּדָד״, לָבֶטַח. וּרְאֵה רַשִׁ״י בַּמִּדְבָּר כג, ט שֶׁמְּפָרֵשׁ מִלְּשׁוֹן בָּדָד מַמָּשׁ: ״כְּשֶׁהֵן שְׁמֵחִין, אֵין אוּמָּה שְׁמֵחָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ״.

נְהָגָם – אַף שֶׁנֶּאֱמַר ״יַנְחֶנּוּ״ בִּלְשׁוֹן עָתִיד, מַשְׁמָעוֹ בִּלְשׁוֹן עָבָר (רא״ם).

בַּמִּדְבָּר – כְּאָמוּר בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן: ״בְּאֶרֶץ מִדְבָּר״.

וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר – לֹא הָיָה כֹּחַ בְּאֶחָד מִכָּל אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם לְהַרְאוֹת כֹּחוֹ וּלְהִלָּחֵם עִמָּהֶם – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״בָּטַח״, שֶׁמִּה שֶׁנְּהָגָם בַּמִּדְבָּר בָּדָד וּבָטַח, כְּלוֹמַר לְלֹא פַּחַד, זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה כֹּחַ לְשׁוּם אֶחָד מִכָּל אֱלֹהֵי

הֶעָתִיד, וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס. וַאֲנִי אוֹמֵר: דִּבְרֵי תוֹכָחָה הֵם לְהָעִיד הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וּתְהֵא הַשִּׁירָה לָהֶם לְעֵד, שֶׁסּוֹפָן לִבְגֹּד וְלֹא יִזְכְּרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם, וְלֹא הַנּוֹלָדוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְיַשֵּׁב הַדָּבָר לְכָאן וּלְכָאן, וְכָל הָעִנְיָן מוּסָב עַל "זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם, בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר", כֵּן עָשָׂה לָהֶם, וְכֵן עָתִיד לַעֲשׂוֹת, כָּל זֶה הָיָה לָהֶם לִזְכֹּר.

◆ יום שלישי ט׳ תשרי ◆

(יג) יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר:

יג אַשְׁרְנוּן עַל תְּקִפֵּי אַרְעָא וְאוֹכְלְנוּן בִּזַּת סָנְאֵיהוֹן וַיְהַב לְהוֹן בִּזַּת שַׁלִּיטֵי קְרָוִין וְנִכְסֵי יָתְבֵי כְּרַכִּין תַּקִּיפִין:

רש״י ◄ **יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ** • כָּל הַמִּקְרָא כְּתַרְגּוּמוֹ. **יַרְכִּבֵהוּ וְגוֹ׳** • עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. **וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי** • אֵלּוּ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁקַּלִּים לָנוּב וּלְהִתְבַּשֵּׁל מִכָּל פֵּרוֹת הָאֲרָצוֹת. **וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע** • מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִבְנוֹ בְּסִיכְנִי: 'הָבֵא לִי קְצִיעוֹת מִן הֶחָבִית'. הָלַךְ וּמָצָא הַדְּבַשׁ צָף עַל

אשל אברהם – הרב אלאשולי

הַגּוֹיִם לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם (רא״ם). וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "עִמּוֹ", עִם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל (באר בשדה).

וְרִבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ עַל הֶעָתִיד – רְאֵה 'סִפְרֵי' פִּסְקָא שטו: ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: כְּדֶרֶךְ שֶׁיְּשַׁבְּתֶם יְחִידִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא נֶהֱנֵיתֶם מִן הָאוּמּוֹת כְּלוּם, כָּךְ אֲנִי עָתִיד לְהוֹשִׁיב אֶתְכֶם יְחִידִים לֶעָתִיד וְאֵין אֶחָד מִן הָאוּמּוֹת נֶהֱנֶה מִכֶּם. וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר, שֶׁלֹּא תְּהֵא רְשׁוּת לְאֶחָד מִשָּׂרֵי הָאוּמּוֹת לָבוֹא וְלִשְׁלוֹט בָּכֶם. דָּבָר אַחֵר: ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ, עָתִיד אֲנִי לְהוֹשִׁיב אֶתְכֶם נוֹחֲלִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר, שֶׁלֹּא יְהוּ בָּכֶם בְּנֵי אָדָם עוֹבְדִים עֲבוֹדָה־זָרָה. דָּבָר אַחֵר: ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ, עָתִיד אֲנִי לְהוֹשִׁיב אֶתְכֶם בְּנַחַת רוּחַ בָּעוֹלָם. וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר, שֶׁלֹּא יְהוּ בָּכֶם בְּנֵי אָדָם עֲסוּקִים בִּפְרַקְמַטְיָא שֶׁל כְּלוּם.

וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס – "ה׳ בִּלְחוֹדֵיהוֹן עֲתִיד לְאַשְׁרָיוּתְהוֹן בְּעָלְמָא דְּהוּא עֲתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וְלָא יִתְקַיֵּם קֳדָמוֹהִי פֻּלְחַן טַעֲוָן" – ה׳ לְבַדָּם עָתִיד לְשַׁכֵּן אוֹתָם בָּעוֹלָם שֶׁהוּא עָתִיד לְחַדֵּשׁ, וְלֹא תִּתְקַיֵּם לְפָנָיו עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

וַאֲנִי אוֹמֵר: דִּבְרֵי תוֹכָחָה הֵם – אֵינוֹ בָּא לַחְלוֹק עַל דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ וְאונְקְלוֹס, אֶלָּא לְפָרֵשׁ דִּבְרֵיהֶם, שֶׁמַּה שֶׁדָּרְשׁוּ בַּפְּסוּק הַזֶּה שֶׁהוּא מְדַבֵּר עַל הֶעָתִיד, אֵין כַּוָּנָתָם שֶׁהֵם [רק] דִּבְרֵי נְבוּאָה לֶעָתִיד, אֶלָּא שֶׁהֵם [בְּעִיקָר] דִּבְרֵי תוֹכָחָה, שֶׁאָמַר לָהֶם שֶׁסּוֹפָן לִבְגֹּד, וְלֹא יִזְכְּרוּ לֹא הַטּוֹבוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם וְלֹא הַטּוֹבוֹת שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם לֶעָתִיד לָבֹא, הָרְמוּזִים בַּפָּסוּק "ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ וגו׳" (רא״ם).

לְהָעִיד הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וּתְהֵא הַשִּׁירָה לָהֶם לְעֵד, שֶׁסּוֹפָן לִבְגֹּד וְלֹא יִזְכְּרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם וְלֹא הַנּוֹלָדוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְיַשֵּׁב הַדָּבָר – אֶת הַפָּסוּק "ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ" (ספר הזכרון).

לְכָאן וּלְכָאן – הֵן עַל הֶעָבָר וְהֵן עַל הֶעָתִיד (ספר הזכרון).

וְכָל הָעִנְיָן מוּסָב עַל "זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר" – לְעֵיל פָּסוּק ז.

כֵּן עָשָׂה לָהֶם, וְכֵן עָתִיד לַעֲשׂוֹת, כָּל זֶה הָיָה לָהֶם לִזְכֹּר – וּכְמוֹ שֶׁפֵּירַשׁ רַשִׁ״י שָׁם. תורה יג

(יג–יד) **יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ** – **כָּל הַמִּקְרָא כְּתַרְגּוּמוֹ** – כְּלוֹמַר, כְּלָלוּת הַפָּסוּק הוּא כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁמְּדוּבָּר עַל הַשְׁכָּנַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל פְּרָטֵי הַפָּסוּק מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י בְּאוֹפֶן אַחֵר, כְּדִלְקַמָּן (משכיל לדוד).

יַרְכִּבֵהוּ וְגוֹ׳ – **עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת** – לָכֵן נָקַט בִּלְשׁוֹן "יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ" [שֶׁהוֹשִׁיב אוֹתָם בַּמָּקוֹם הָכִי גָּבוֹהַּ בָּעוֹלָם], וְלֹא קָטַם בִּלְשׁוֹן: יַנְחִילֵנוּ אֶת הָאָרֶץ (שפ״ח).

וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי – **אֵלּוּ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "תְּנוּבוֹת שָׂדָי", פֵּירוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁלִּי, וְהֵינוּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

שֶׁקַּלִּים לָנוּב – לִצְמוֹחַ (ע״פ רש״י תהלים סב, יא).

וּלְהִתְבַּשֵּׁל – שֶׁלָּכֵן אוֹמֵר "וַיֹּאכַל תְּנוּבוֹת", דְּהַיְנוּ שֶׁעַם מְהִירוּת צְמִיחָתָן וּגְדִילָתָן, הֵן מְמַהֲרוֹת גַּם לְהִתְבַּשֵּׁל עַד שֶׁרְאוּיוֹת לַאֲכִילָה.

מִכָּל פֵּרוֹת הָאֲרָצוֹת – לָכֵן קָרָא לְפֵירוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא בִּלְשׁוֹן "תְּנוּבוֹת". וּרְאֵה כְּתוּבוֹת קִיב, א שֶׁמִּשּׁוּם כָּךְ נִקְרֵאת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל "נַחֲלַת צְבִי" (ירמיה ג, יט) – "מַה צְּבִי זֶה קַל מִכָּל הַחַיּוֹת, אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלָּה מִכָּל הָאֲרָצוֹת לְבַשֵּׁל אֶת פֵּירוֹתֶיהָ". וְהִנֵּה הַתַּרְגּוּם מְפָרֵשׁ "וַיֹּאכַל תְּנוּבוֹת שָׂדָי", שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ בִּזַּת שׂוֹנְאֵיהֶם; וְכָתַב בְּעִיּוּנֵי רַשִׁ״י, שֶׁאֶפְשָׁר לְהַתְאִים אֶת תַּרְגּוּם אונְקְלוֹס עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י, וְהוּא עַל־פִּי הַמּוּבָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יג, א שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הִקְרִיבוּ אֶת הָעוֹמֶר תּוֹךְ חֲמִשָּׁה יָמִים לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, אַף שֶׁ"קְצִירְכֶם" אָמְרָה תּוֹרָה וְלֹא קְצִיר גּוֹיִם, מִפְּנֵי שֶׁהֵבִיאוּ הָעוֹמֶר מֵהַתְּבוּאָה שֶׁלֹּא גָּדְלָה עֲדַיִן שְׁלִישׁ בִּזְמַן הֱיוֹתָם אֵצֶל הַגּוֹיִם, וְהִיא הִתְבַּשְּׁלָה בִּמְהִירוּת, וְהָיְתָה רְאוּיָה לְהַקְרָבַת הָעוֹמֶר תּוֹךְ חֲמִשָּׁה יָמִים, מִפְּנֵי שֶׁפֵּירוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלִּים לְהִתְבַּשֵּׁל מִכָּל פֵּירוֹת הָאֲרָצוֹת, וְנִמְצָא שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת תְּבוּאַת הַגּוֹיִם (בִּזַּת הַשּׂוֹנְאִים), מִפְּנֵי מְהִירוּת הַבִּישּׁוּל שֶׁל תְּבוּאַת הָאָרֶץ. וּרְאֵה רַשִׁ״י בְּרֵאשִׁית מט, כא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גּוּפָא אַרְצוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי

פִּיהָ, אָמַר לוֹ: ׳זוֹ שֶׁל דְּבַשׁ הִיא׳, אָמַר לוֹ: ׳הַשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאַתָּה מַעֲלֶה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ׳ (ספרי)**. וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר •** (מנחות פה) **אֵלּוּ זֵיתִים שֶׁל גּוּשׁ חָלָב. בָּמֳתֵי אָרֶץ • לְשׁוֹן גֹּבַהּ. שָׂדָי • לְשׁוֹן שָׂדֶה. חַלְמִישׁ צוּר • תָּקְפּוֹ וְחָזְקוֹ שֶׁל סֶלַע. כְּשֶׁאֵינוֹ דָּבוּק לַתֵּבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו נָקוּד ׳חֲלָמִישׁ׳, וּכְשֶׁהוּא דָּבוּק נָקוּד ׳חַלְמִישׁ׳.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כרך כז עמ׳ קטז)

יַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ (לב, יג) **עַל שֵׁם שֶׁאָרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת** (רש״י) זֶה עַתָּה קִבַּלְתִּי יְדִיעָה . . מִשּׁוּבוֹ שֶׁל מַר לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבָּא מֵאֶרֶץ הָרִים וּגְבָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ, הֲרֵי . . אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת, זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁשּׁוּבוֹ . . בְּוַדַּאי יֵשׁ בָּזֶה עֲלִיָּה בְּכָל הַמּוּבָנִים, הֵן בְּגַשְׁמִי וְהֵן בְּרוּחָנִי, שֶׁזֶּה בָּזֶה תָּלוּי. וּבִפְרָט בְּנוֹגֵעַ לַיְּהוּדִים, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְגוֹי קָדוֹשׁ הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ. וּבְיָתֵר שְׂאֵת עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, אֲשֶׁר תַּכְלִית כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא הַגְּבָרַת הַצּוּרָה עַל הַחוֹמֶר וְהָרוּחָנִיּוּת עַל הַגַּשְׁמִיּוּת.

(יד) חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר:

יד יְהַב לְהוֹן בִּזַּת מַלְכֵיהוֹן וְשַׁלִּיטֵיהוֹן עִם עֹתַר רַבְרְבֵיהוֹן וְתַקִּפֵיהוֹן עַמָּא דְּאַרְעָהוֹן וְאַחֲסַנְתְּהוֹן עִם בִּזַּת חֵילֵיהוֹן וּמַשְׁרְיָתְהוֹן וְדַם גֻּפְרֵיהוֹן אִיתְּשַׁד כְּמַיָּא:

רש״י◄ **חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן •** זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד) ״**עֲשָׂרָה בָקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן״. עִם־חֵלֶב כָּרִים •** זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ו) ״**וְאוֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן״. חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה •** זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד) ״**וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה וגו׳״. וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר • בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים** (עמוס ו) ״**הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן״. חֶמְאַת בָּקָר •** הוּא שׁוּמָן הַנִּקְלָט מֵעַל גַּבֵּי הֶחָלָב. **וַחֲלֵב צֹאן •** חֶלֶב שֶׁל צֹאן, וּכְשֶׁהוּא דָּבוּק נָקוּד ׳חֲלֵב׳ בַּחֲטַף פַּתָּח, כְּמוֹ (שמות כג) ״**בַּחֲלֵב אִמּוֹ״. כָּרִים •**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

מְמַהֶרֶת לְבַשֵּׁל פֵּירוֹתֶיהָ, כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בִּבְרִכַּת ״אֵיפָלָה שְׁלוּחָה״, ״זוֹ בִּקְעַת גִּינּוֹסָר שֶׁהִיא קַלָּה לְבַשֵּׁל פֵּירוֹתֶיהָ כְּאֵיפָלָה זוֹ שֶׁהִיא קַלָּה לָרוּץ״.

וַיְנַקֵּהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע – **מַעֲשֶׂה** – הוּבָא בַּ׳סִּפְרֵי׳.

בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִבְנוֹ בְּסִכְנִי – שֵׁם מָקוֹם בִּצְפוֹן הָאָרֶץ (מְקוֹם מוֹשָׁבוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן תְּרַדְיוֹן – רְאֵה סַנְהֶדְרִין לב, ב). וּמַדְגִּישׁ רַשִׁ״י שֶׁזֶּה הָיָה בְּסִכְנִי, לוֹמַר לְךָ שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הָבֵא לִי קְצִיעוֹת – תְּאֵנִים מְיוּבָּשׁוֹת.

מִן הֶחָכִית, חָלַךְ וּמְצָא הַדְּבַשׁ צָף עַל פִּיהָ, אָמַר לוֹ: זוֹ – הַחָבִית.

שֶׁל דְּבַשׁ הוּא, אָמַר לוֹ: הַשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאַתָּה מַעֲלֶה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ – וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק ״וַיְנַקֵּהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע״, שֶׁאֲפִילּוּ מִתְּאֵנִים יְבֵשׁוֹת כְּסֶלַע יוֹצֵא דְּבַשׁ (שפ״ח).

וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר – **אֵלּוּ זֵיתִים שֶׁל גּוּשׁ חָלָב** – שֶׁהָיְתָה בְּרוּכָה בְּזֵיתִים וְשֶׁמֶן רַב, כַּמִּסּוּפָּר בְּמִנְחוֹת פה, ב. וְנִרְאֶה שֶׁגּוּשׁ חָלָב הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת עַל סֶלַע אוֹ עַל גִּבְעָה, וְלָכֵן מַפְלִיא הַכָּתוּב: ״וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר״, שֶׁאַף מִמָּקוֹם כָּזֶה קָשֶׁה יוֹצֵא שֶׁמֶן. וּרְאֵה רַשִׁ״י פְּסָחִים נג, א, שֶׁגּוּשׁ חָלָב הוּא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל אָשֵׁר, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (לקמן לג, כד): ״וְטוֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ״. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י בְּרֵאשִׁית מט, כ: ״מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ – מֵאֹכֶל הַבָּא מֵחֶלְקוֹ שֶׁל אָשֵׁר יְהֵא שָׁמֵן, שֶׁיִּהְיוּ זֵיתִים מְרֻבִּים בְּחֶלְקוֹ, וְהוּא מוֹשֵׁךְ שֶׁמֶן כְּמַעְיָן. וְכֵן בֵּרְכוֹ מֹשֶׁה: וְטוֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ״, וְכֵן בְּרַשִׁ״י לְקַמָּן שָׁם: ״וְטוֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ – שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ מוֹשֶׁכֶת שֶׁמֶן כְּמַעְיָן״.

בָּמֳתֵי אָרֶץ – תְּחִילָּה פֵּירַשׁ אֶת הָעִנְיָן, וְעַתָּה שָׁב וּמְפָרֵשׁ אֶת פֵּירוּשׁ הַמִּלִּים.

לְשׁוֹן גֹּבַהּ – מִלְּשׁוֹן בָּמָה. וּפֵּירוּשׁוֹ: גּוֹבַהּ הָאָרֶץ.

שָׂדָי – **לְשׁוֹן שָׂדֶה** – וְכָתַב הָרַב ״אבן עֶזְרָא״, שֶׁהַיּוּד״ד בִּמְקוֹם הֵ״א. וּמֵבִיא הוֹכָחָה מֵהַפָּסוּק (תהלים צו, יב): ״יַעֲלֹז שָׁדַי״. אַף אֶפְשָׁר שֶׁ״שָׁדַי״ פֵּירוּשוֹ שָׂדֶה שֶׁלִּי, וְהַכַּוָּנָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

חַלְמִישׁ צוּר – **תָּקְפּוֹ וְחָזְקוֹ שֶׁל סֶלַע** – חַלְמִישׁ וְצוּר הֵם שְׁמוֹת נִרְדָּפִים לְסֶלַע, וְכֵיוָן שֶׁכָּאן נֶאֱמַר ״חַלְמִישׁ צוּר״, הֲרֵי שֶׁחַלְמִישׁ כָּאן הוּא תֵּיאוּר שֶׁל הַצּוּר, וְלָכֵן פֵּירַשׁ שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן חֹזֶק.

כְּשֶׁאֵינוֹ דָּבוּק לַתֵּבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו נָקוּד ״חֲלָמִישׁ״ – לְעֵיל ח, טו. תְּהִלִּים קיד, ח.

וּכְשֶׁהוּא דָּבוּק, נָקוּד ״חַלְמִישׁ״. חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן – **זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר** – עָמוֹס ו, ד. **״וְאוֹכְלִים כָּרִים** – כְּבָשִׂים (רש״י שם). **מִצֹּאן״.**

חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה – **זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר** – מְלָכִים א ה, ב. **״וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה וגו׳״** – ״לְיוֹם אֶחָד, שְׁלֹשִׁים כּוֹר סֹלֶת וְשִׁשִּׁים כּוֹר קָמַח״.

וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר – **בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים** – רְאֵה גַּם רַשִׁ״י בְּרֵאשִׁית ט, כא. אַף שָׁם מֵבִיא זֹאת לְעִנְיָן ״שֶׁגָּלוּ עַל עִסְקֵי יַיִן״.

״הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן״ – עָמוֹס ו, ו. יֵשׁ מְרַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹמְרִים בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת, שֶׁהָיוּ זוֹרְקִין כּוֹסוֹתֵיהֶן זֶה לָזֶה, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים, עַל־שֵׁם כְּלִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי

כְּבָשִׂים. **וְאֵילִים** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **בְּנֵי־בָשָׁן** • שְׁמֵנִים הָיוּ. **כִּלְיוֹת חִטָּה** • חִטִּים שְׁמֵנִים כַּחֵלֶב כְּלָיוֹת, וְגַסִּין כְּכוּלְיָא. **וְדַם־עֵנָב** • הָיָה שׁוֹתֶה עֵנָב וְטוֹעֵם יַיִן חָשׁוּב. **חָמֶר** • יַיִן בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי. **חָמֶר** • אֵין זֶה שֵׁם דָּבָר, אֶלָּא לְשׁוֹן מְשֻׁבָּח בַּטַּעַם, ווינו״ש בְּלַעַ״ז (ווייניכט). וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ אַחַר תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס: ׳אַשְׁרִינוּן עַל תְּקִפֵּי אַרְעָא וְגוֹ׳״.

(טו) **וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ:**

טו **וְעַתַּר יִשְׂרָאֵל וּבְעַט אַצְלַח תְּקוֹף קְנָא נִכְסִין וּשְׁבַק פָּלְחַן אֱלָהָא דְּעָבְדֵהּ וְאַרְגֵּז קֳדָם תַּקִּיפָא דְּפָרְקֵהּ:**

רש״י◄ **עָבִיתָ** • לְשׁוֹן עָבִי. **כָּשִׂיתָ** • כְּמוֹ ״כִּסִּיתָ״, לְשׁוֹן: (איוב טז) ״כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ״, כְּאָדָם שֶׁשָּׁמַן מִבִּפְנִים וּכְסָלָיו נִכְפָּלִים מִבַּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם) ״וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי כָסֶל״. **כָּשִׂיתָ** • יֵשׁ לָשׁוֹן קַל בְּלָשׁוֹן ׳כִּסּוּי׳, כְּמוֹ: (משלי יב) ״וְכֹסֶה קָלוֹן עָרוּם״. וְאִם כָּתַב ׳כִּשִּׂיתָ׳ דָּגוּשׁ, הָיָה נִשְׁמַע כִּסִּיתָ אֶת אֲחֵרִים, כְּמוֹ: (איוב טו) ״כִּי כִסָּה פָנָיו״. **וַיְנַבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ** • גִּנָּהוּ וּבִזָּהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ח) ״אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה׳ וְגוֹ׳״, אֵין נְבוּל גָּדוֹל מִזֶּה.

(טז) **יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ:**

טז **אַקְנִיאוּ קָדָמוֹהִי בְּפָלְחָן טַעֲוָן בְּתוֹעֲבָתָא אַרְגִּיזוּ קָדָמוֹהִי:**

רש״י◄ **יַקְנִאֻהוּ** • הִכְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ. **בְּתוֹעֵבֹת** • בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים כְּגוֹן מִשְׁכַּב זְכוּר וּכְשָׁפִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ״תּוֹעֵבָה״.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

פִּיוֹת וְהוּא אָרוֹךְ, וְשׁוֹתֶה זֶה מִכָּאן וְזֶה מִכָּאן, וְהוּא נִזְרָק מִפִּיו אֶל פִּיו (רש״י שם).

חֶמְאַת בָּקָר – תְּחִלָּה פֵּירַשׁ אֶת הָעִנְיָן, וְעַתָּה שָׁב וּמְבָאֵר אֶת פֵּירוּשׁ הַמִּלִּים.

הוּא שֶׁמָּן הַנִּקְלָט מֵעַל גַּבֵּי הֶחָלָב – רְאֵה גַּם רַשִׁ״י בְּרֵאשִׁית יח, ח.

וַחֲלֵב צֹאן – חָלָב שֶׁל צֹאן, **וּכְשֶׁהוּא דָּבוּק נָקוּד ״חֲלֵב״, כְּמוֹ ״כַּחֲלֵב אִמּוֹ״** – שְׁמוֹת כג, יט. שָׁם לד, כו. לְעֵיל יד, כא. וְצָרִיךְ עִיּוּן שֶׁלֹּא נִזְקַק לְפָרֵשׁ כֵּן שָׁם.

כָּרִים – כְּבָשִׂים.

וְאֵילִים – **כְּמַשְׁמָעוֹ** – וְלֹא מִלְּשׁוֹן חֹזֶק, כְּמוֹ ״אֵילֵי הָאָרֶץ״, שֶׁכֵּיוָן שֶׁפֵּירוּשׁ ״כָּרִים״ הוּא כְּבָשִׂים, אֲזַי גַּם אֵילִים הוּא כְּמַשְׁמָעוֹ (שפ״ח).

בְּנֵי בָשָׁן – **שְׁמֵנִים הָיוּ** – שֶׁאֶרֶץ בָּשָׁן מְגַדֶּלֶת כְּבָשִׂים שְׁמֵנִים וּבְרִיאִים (רא״ם). כָּאָמוּר (תהלים כב, יג): ״אַבִּירֵי בָשָׁן״, וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״לְשׁוֹן פָּרִים בַּבָּשָׁן, שֶׁהֵם שְׁמֵנִים״.

כִּלְיוֹת חִטָּה – **חִטִּים שְׁמֵנִים כְּ״חֵלֶב כְּלָיוֹת״** – שֶׁהוּא הַמְשׁוּבָּח שֶׁבַּחֲלָבִים (ספר הזכרון).

וְגַסִּין – בְּגֻדְלָן.

כְּכוּלְיָא – כְּגוֹדֶל כִּלְיָה.

וְדַם עֵנָב – **הָיָה שׁוֹתֶה** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״תִּשְׁתֶּה״.

[יַיִן] – כֵּן הוּא בִּדְפוּס שֵׁנִי.

טוֹב – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״וְדַם עֵנָב״.

וְטָעֵם יַיִן חָשׁוּב – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״חָמֶר״, וּכְדִלְקַמָּן.

חָמֶר – **יַיִן בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי.**

חָמֶר – **אֵין זֶה שֵׁם דָּבָר** – שֶׁל יַיִן. כִּי אָז הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב ״חֲמַר״ (מֵ״ם בְּפַתָּ״ח), שֶׁכֵּן הוּא בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי (ספר הזכרון).

אֶלָּא לְשׁוֹן מְשֻׁבָּח בַּטַּעַם – רְאֵה גַּם רַשִׁ״י עַל הַפָּסוּק (ישעיה כז, ב): ״כֶּרֶם חֶמֶר״ – ״הוֹצִיאָה יֵינָהּ הַטּוֹב״. וּבְרַשִׁ״י תְּהִלִּים עה, ט: ״יַיִן חָמַר״ – ״חָזָק״.

וינו״ש – winos, יֵינִי, כְּלוֹמַר עָשִׂיר בְּיַיִן (אוצר לעזי רש״י).

בְּלַעַז. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ אַחַר תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס – תְּחִלָּה אָמַר שֶׁרַק כְּלָלוּת הָעִנְיָן הוּא כְּפֵירוּשׁ אוּנְקְלוֹס, כְּדֵעַת הוֹסִיף שֶׁנִּתַּן לְפָרֵשׁ גַּם אֶת פְּרָטֵי הַפְּסוּקִים כְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס (משכיל לדוד).

״אַשְׁרִינוּן עַל תּוּקְפֵּי אַרְעָא וְכוּ׳״ – רְאֵה אוּנְקְלוֹס וּבְבִיאוּר שָׁם. תורה טו

(טו) **עָבִיתָ** – **לְשׁוֹן עֹבִי.**

כָּשִׂיתָ – **כְּמוֹ כָּסִיתָ, לְשׁוֹן ״כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ״** – אִיּוֹב טו, כז.

כְּאָדָם שֶׁשָּׁמַן מִבִּפְנִים וּכְסָלָיו נִכְפָּלִים מִבַּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר – אִיּוֹב שָׁם.

״וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי כָסֶל״ – עָשָׂה פֶּה עַל חֲלָצִים, שֶׁחֶלְבּוֹ וְעֲבִי שֶׁמְּנוֹ כָּפוּל עַל כִּסְלָיו, וְנִרְאִין כְּמִין פֶּה (רש״י שם).

כָּשִׂיתָ – **יֵשׁ לָשׁוֹן קַל בְּלָשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ ״וְכֹסֶה קָלוֹן עָרוּם״** – מִשְׁלֵי יב, טז. הֶעָרוּם כּוֹסֶה קָלוֹן, וְאֵינוֹ מְמַהֵר לָרִיב (רש״י שם).

וְאִם כָּתַב ״כָּשִׂיתָ״ דָּגוּשׁ, הָיָה נִשְׁמָע כִּסִּיתָ אֶת אֲחֵרִים – וְאִלּוּ כָּאן שֶׁכָּתוּב ״כָּשִׂיתָ״ בְּלִי דָּגֵשׁ פֵּירוּשׁוֹ כִּסִּיתָ אֶת עַצְמְךָ (שפ״ח). כְּלוֹמַר הִתְכַּסִּיתָ.

כְּמוֹ ״כִּי כִסָּה פָנָיו״ – אִיּוֹב טו, כז.

וַיְנַבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ – גִּנָּהוּ וּבִזָּהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר – יְחֶזְקֵאל ח, טז.

״אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה׳ וְגוֹ׳״ – שֶׁהָיָה אֲחוֹרֵיהֶם מְגוּלֶּה, שֶׁהָיוּ פּוֹעֲרִין עַצְמָם, וּמִתְרִיזִין בְּכַלֵּי מַטָּה (רש״י שם).

אֵין [לְךָ] נְבוּל גָּדוֹל מִזֶּה. – כֵּן הוּא בִּדְפוּס רוֹמִי. תורה טז

(טז) **יַקְנִאֻהוּ** – **הִכְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ** – כְּפֶל הַלָּשׁוֹן ״חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ״, מִשּׁוּם שֶׁקִּנְאָתוֹ כְּפוּלָה, כְּדִלְקַמָּן בְּרַשִׁ״י בַּפָּסוּק הַבָּא.

בְּתוֹעֵבֹת – **בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים, כְּגוֹן מִשְׁכַּב זְכוּר וּכְשָׁפִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם**

(יז) יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם:

יז דַּבְּחוּ לְשֵׁדִין דְּלֵית בְּהוֹן צְרוּף דַּחֲלָן דְּלָא יְדָעֵנוּן חַדְתָּא דִּי מִקָּרִיב אִתְעֲבִידָא לָא אִתְעַסָּקוּ בְּהוֹן אֲבָהָתְכוֹן:

רש״י◄ **לֹא אֱלֹהַּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳דְּלֵית בְּהוֹן צְרוּף׳, אִלּוּ הָיָה בָּהֶם צְרוּף לֹא הָיְתָה קִנְאָה כְּפוּלָה כְּמוֹ עַכְשָׁו. **חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ** • (ספרי) אֲפִלּוּ הָאוּמּוֹת לֹא הָיוּ רְגִילִים בָּהֶם, נָכְרִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָם, הָיָה אוֹמֵר: ׳זֶה צֶלֶם יְהוּדִי׳. **לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם** • לֹא יָרְאוּ מֵהֶם, לֹא עָמְדָה שַׁעֲרָתָם מִפְּנֵיהֶם. דֶּרֶךְ שַׁעֲרוֹת הָאָדָם לַעֲמֹד מֵחֲמַת יִרְאָה, כָּךְ נִדְרָשׁ בַּ׳סִּפְרֵי׳. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד ״שְׂעָרוּם״, לְשׁוֹן (ישעיה יג) ״וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם״, שְׂעִירִים הֵם שֵׁדִים, לֹא עָשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם שְׂעִירִים הַלָּלוּ.

(יח) צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ:

יח דַּחֲלָא תַּקִּיפָא דִּבְרָאךָ אִתְנְשֵׁתָא שְׁבַקְתָּא פָּלְחַן אֱלָהָא דְּעָבְדָךְ:

רש״י◄ **תֶּשִׁי** • תִּשְׁכַּח. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּשֶׁבָּא לְהֵטִיב לָכֶם, אַתֶּם מַכְעִיסִין לְפָנָיו וּמַתִּישִׁים כֹּחוֹ מִלְּהֵטִיב לָכֶם. **אֵל מְחֹלְלֶךָ** • מוֹצִיאֲךָ מֵרֶחֶם, לְשׁוֹן (תהלים כט) ״יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת״, (שם מח) ״חִיל כַּיּוֹלֵדָה״.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

״תוֹעֵבָה״. – וַיִּקְרָא יח, יד, יב (מִשְׁכַּב זָכָר). שָׁם יח, כב (כְּשָׁפִים). תורה יז

(יז) **לֹא אֱלֹהַּ** – **כְּתַרְגּוּמוֹ: ״דְּלֵית בְּהוֹן צְרוּף״** – צוֹרֵף וְתוֹעֶלֶת. לֹא פֵּירֵשׁ ״לֹא אֱלוֹהַּ״ כְּמִשְׁמָעוֹ, כִּי אַחֲרָיו נֶאֱמַר: ״אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם״. וְאִם הָיָה פֵּירוּשׁ ״לֹא אֱלוֹהַּ״ כְּמִשְׁמָעוֹ, אֵיךְ קָרָאוֹ אַחַר זֶה ״אֱלֹהִים״ (רא״ם).

אִלּוּ הָיָה בָּהֶם צְרוּף – כְּמוֹ שֶׁמֵּשׁ וַיָּרַח (ספרי).

לֹא הָיְתָה קִנְאָה כְּפוּלָה כְּמוֹ עַכְשָׁיו – וְזֶהוּ שֶׁנִּקַּט רַשִׁ״י לְעֵיל ״הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ״. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ״י שְׁמוֹת לב, יא: ״לָמָּה ה׳ יֶחֱרֶה אַפֶּךָ – כְּלוּם מִתְקַנֵּא אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם, גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר״. וְהַבֵּיאוּר פָּשׁוּט, שָׁם מְדוּבָּר שֶׁמֹּשֶׁה מִתְפַּלֵּל לַה׳, וּבִדְבָרָיו אֵלּוּ הוּא מְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא עַל יִשְׂרָאֵל, וְאִלּוּ כָּאן הוּא אוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹכָחָה לְיִשְׂרָאֵל בִּכְדֵי לְמָנְעָם מִכָּךְ, וְלָכֵן הוּא מַזְכִּיר בִּדְבָרָיו אֶת הַחוּמְרָא שֶׁבַּדָּבָר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מָצָאנוּ לְעִנְיַן עֲשִׂית הָעֵגֶל מִזָּהָב, שֶׁבִּתְפִלָּה מֹשֶׁה אוֹמֵר לַה׳ (שמות לב, לא): ״עָשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב״, ״אַתָּה הוּא שֶׁגָּרַמְתָּ לָהֶם, שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם זָהָב וְכָל חֶפְצָם, מַה יַּעֲשׂוּ שֶׁלֹּא יֶחֱטְאוּ״ (רש״י שם), וְאִלּוּ בַּתּוֹכֵחָה אָמַר לָהֶם (לעיל א, ב): ״וְדֵי זָהָב״ – ״הוֹכִיחָן עַל הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁבִיל רוֹב זָהָב שֶׁהָיָה לָהֶם״ (רש״י שם).

חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ – **אֲפִלּוּ הָאֻמּוֹת לֹא הָיוּ רְגִילִים בָּהֶם** – בְּסוּגֵי עֲבוֹדָה־זָרָה הַחֲדָשִׁים.

גּוֹי שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָם, הָיָה אוֹמֵר: זֶה צֶלֶם יְהוּדִי – וְזֶהוּ עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁעָשׂוּ הַיְּהוּדִים. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י עַל הַפָּסוּק (ישעיה י, י): ״וּפְסִילֵיהֶם הָיוּ מִירוּשָׁלַיִם וּמִשּׁוֹמְרוֹן״ – ״מִכָּאן שֶׁרִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מַסְפִּיקִין דְּמוּת עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלָּהֶם לְכָל הָאוּמּוֹת סְבִיבוֹתָם״.

לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם – **לֹא יָרְאוּ מֵהֶם** – כְּלוֹמַר, לֹא רַק שֶׁלֹּא עָבְדוּ אוֹתָם, אֶלָּא אֲפִילּוּ לֹא פָּחֲדוּ מֵהֶם, אַף שֶׁדַּרְכָּן הַשֵּׁדִים לְהַזִּיק לִבְנֵי אָדָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בָּטְחוּ בַּה׳ (ע״פ עיוני רש״י).

לֹא עָמְדָה שַׁעֲרָתָם מִפְּנֵיהֶם – וּלְפִי זֶה תֵּיבַת ״שְׂעָרוּם״ מִתְפָּרֶשֶׁת: ״שָׂעֲרוּ מֵהֶם״ (רא״ם).

דֶּרֶךְ שַׁעֲרוֹת הָאָדָם לַעֲמֹד מֵחֲמַת יִרְאָה. כָּךְ נִדְרָשׁ בְּ׳סִּפְרֵי׳. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד: ״שְׂעָרוּם״, לְשׁוֹן ״וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם״ – יְשַׁעְיָה יג, כא.

״שְׂעִירִים״ הֵם שֵׁדִים, ״לֹא״ עָשׂוּ ״אֲבֹתֵיכֶם״ שְׂעִירִים הַלָּלוּ – הֵם הַשֵּׁדִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל פָּסוּק יז. לְפֵירוּשׁ זֶה ״שְׂעָרוּם״ פֵּירוּשׁוֹ: עָשׂוּ שְׂעִירִים, כְּמוֹ (בראשית לז, ז): ״מְאַלְּמִים״ – עָשׂוּ אֲלֻמִּים (רא״ם). תורה יח

(יח) **תֶּשִׁי** – **תִּשְׁכַּח** – מִגְּזֵרַת (איכה ג, יז): ״נָשִׁיתִי טוֹבָה״, וְשָׁרְשׁוֹ: נשה. וְהַיּוּ״ד בִּמְקוֹם הֵ״א (שֶׁהוּא לָמֶ״ד הַפּוֹעַל), וּמִשְׁפָּטוֹ: תִּשֶּׁה, וְעִקָּרוֹ: תִּנְשֶׁה (רא״ם).

וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ – ׳סִּפְרֵי׳. מַהוּ לְשׁוֹן ״תֶּשִׁי״.

כְּשֶׁבָּא לְהֵטִיב לָכֶם – מִשּׁוּם שֶׁהוּא יָלַד אוֹתְךָ, וְזֶהוּ מַה שֶּׁנִּזְכָּר כָּאן ״יְלָדְךָ״ (עיוני רש״י).

אַתֶּם מַכְעִיסִין לְפָנָיו וּמַתִּישִׁים כֹּחוֹ – מִפְּרֵשׁ ״תֶּשִׁי״ מִלְּשׁוֹן תַּשּׁוּת כֹּחַ.

מִלְּהֵטִיב לָכֶם – בֵּיאוּר הַדְּבָרִים: כַּאֲשֶׁר יֵשׁ מְקַבֵּל יֵשׁ נוֹתֵן, וְכַאֲשֶׁר אֵין מְקַבֵּל, דִּדְהֵינוּ כַּאֲשֶׁר אֵין יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לְקַבֵּל, אָז כְּאִלּוּ אֵין כָּאן מְקַבֵּל, וְכַאֲשֶׁר אֵין מְקַבֵּל יְסֻלַּק כֹּחַ הַנּוֹתֵן, וְזוֹהִי הַתֶּשֶׁת כֹּחַ, כִּי כַּאֲשֶׁר אֵין מְקַבֵּל – אֵין כָּאן כֹּחַ פּוֹעֵל (גר״א).

אֵל מְחֹלְלֶךָ – **מוֹצִיאֲךָ מֵרֶחֶם** – רְאֵה רַשִׁ״י יְשַׁעְיָה נא, ב: ״תְּחוֹלְלֶכֶם – אֲשֶׁר תֵּלֵד אֶתְכֶם״. אַךְ כָּאן כֵּיוָן שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר ״יְלָדְךָ״, שֶׁיָּלַד אוֹתְךָ, לָכֵן הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ: ״מְחֹלְלֶךָ״ – ״מוֹצִיאֲךָ מֵרֶחֶם״.

לְשׁוֹן ״יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת״ – תְּהִלִּים כט, ט. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ״י שָׁם שֶׁמְּפָרֵשׁ מִלְּשׁוֹן חִיל וּפַחַד, וּבְפֵירוּשׁ נוֹסָף מְפָרֵשׁ שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרִיאָה. וְנִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ״י כָּאן כְּפִי שֶׁפֵּירַשׁ בְּאִיּוֹב לט, א: ״חֹלֶל אַיָּלוֹת תִּשְׁמֹר״ – ״לְשׁוֹן חִיל כַּיּוֹלֵדָה, הָאַיָּלָה רַחְמָהּ צַר וְאֵין הַוָּלָד יָכוֹל לָצֵאת, וּבִשְׁעַת לִדְתָּהּ אֲנִי מְזַמֵּן לָהּ דְּרָקוֹן וּמַכִּישֶׁהּ בְּרַחְמָהּ וְנִפְתָּח, וְאִם מַקְדִּים וּמְאַחֵר רֶגַע מִיַּד מֵתָה״.

״חִיל כַּיּוֹלֵדָה״ – שָׁם מח, ז. לִכְאוֹרָה מַשְׁמָעוֹ לְשׁוֹן פַּחַד וּרְעָדָה, אַךְ בְּעִיקָּרוֹ הַכַּוָּנָה לְצִירֵי לֵידָה הַגּוֹרְמִים לַיּוֹלֶדֶת לָלֶדֶת, וְאִם כֵּן זֶה מַתְאִים לְפֵירוּשׁ ״מוֹצִיאֲךָ מֵרֶחֶם״. תורה יט

◆ יום רביעי י׳ תשרי ◆

(יט) **וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו:**

(כ) **וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָנִים לֹא־אֵמֻן בָּם:**

יט וּגְלֵי קֶדֶם יְיָ וּתְקֵף רָגְזֵהּ מִדַּאַרְגִּיזוּ קֳדָמוֹהִי בְּנִין וּבְנָן:

כ וַאֲמַר אֶסְתַּלַּק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן גְּלֵי קֳדָמַי מָא יְהֵי בְּסוֹפֵיהוֹן אֲרֵי דָּרָא דְּאַשְׁנִיוּ אִנּוּן בְּנַיָּא דְּלֵית בְּהוֹן הֵימָנוּ:

רש״י◄ **מָה אַחֲרִיתָם** • מַה תַּעֲלֶה בָּהֶם בְּסוֹפָם. **כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה** • מְהַפְּכִין רְצוֹנוֹ לְכַעַס. **לֹא־אֵמֻן בָּם** • אֵין גְּדוּלֵי נִכָּרִים בָּהֶם, כִּי הוֹרִיתִים דֶּרֶךְ טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה. **אֵמֻן** • לְשׁוֹן (אסתר ב) ״וַיְהִי אוֹמֵן״, נודריטור״ה בְּלַעַ״ז (ערציהען). דָּבָר אַחֵר: ״אֵמֻן״, לְשׁוֹן אֱמוּנָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. אָמְרוּ בְּסִינַי ״נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע״, וּלְשָׁעָה קַלָּה בִּטְּלוּ הַבְטָחָתָם וְעָשׂוּ הָעֵגֶל.

(כא) **הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם:**

כא אִנּוּן אַקְנִיאוּ קֳדָמַי בְּלָא דַּחֲלָא אַרְגִּיזוּ קֳדָמַי בְּפָלְחַן טָעֲוָן וַאֲנָא אַקְנִנּוּן בְּלָא עַם בְּעַמָּא טַפְשָׁא אַרְגֵּזְנוּן:

רש״י◄ **קִנְאוּנִי** • הִבְעִירוּ חֲמָתִי. **בְּלֹא־אֵל** • בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֱלֹהַּ. **בְּלֹא־עָם** • בְּעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כג) ״הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה״, וּבְעֵשָׂו הוּא אוֹמֵר: (עובדיה א) ״בָּזוּי אַתָּה מְאֹד״. **בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם** • אֵלּוּ הַכּוֹפְרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים יד) ״אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים״.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כ) **מָה אַחֲרִיתָם – מַה תַּעֲלֶה בָּהֶם בְּסוֹפָם** – מְפֹרָשׁ כְּאִלּוּ נֶאֱמַר: ״מַה בְּאַחֲרִיתָם״.

כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה – מְהַפְּכִין רְצוֹנִי לְכַעַס – וְלָכֵן ״אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם״.

לֹא אֵמֻן בָּם – אֵין גְּדוּלֵי נִכָּרִים בָּהֶם – כִּי ״אֵמוּן״ הוּא מִלְּשׁוֹן גִּדּוּל, וְהוֹסִיף מִלַּת ״נִיכָּרִים״, כִּי לוּלֵא זֶה יִהְיֶה מוּבָן שֶׁאֵין גְּדוּלֵי בָּם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא גִּדַּלְתִּים, וְאֵין זוֹ הַכַּוָּנָה (רא״ם).

כִּי הוֹרִיתִים דֶּרֶךְ טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה. אֵמֻן – לְשׁוֹן ״וַיְהִי אֹמֵן״ – אָסְתֵּר ב, ז. רְאֵה גַּם רַשִׁ״י אֵיכָה ד, ה. מִשְׁלֵי ח, ל.

נורטור״א – norture, גִּידּוּל, חִינּוּךְ.

בְּלַעַז. דָּבָר אַחֵר – כִּי לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן קָשֶׁה שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ״אֱמוּנִי בָּם״. אַךְ לְפֵירוּשׁ זֶה קָשֶׁה לָמָּה הִזְכִּיר ״בָּנִים״, לָכֵן הֵבִיאוֹ כְּפֵירוּשׁ שֵׁנִי (משכיל לדוד).

״אֵמֻן״, לְשׁוֹן אֱמוּנָה – שֶׁלֹּא נִיתָּן לְהַאֲמִין לְהַבְטָחָתָם, וּכְפִי שֶׁמְּבֹאָר מִיָּד.

כְּתַרְגּוּמוֹ – ״בְּנַיָּא דְּלֵית בְּהוֹן הֵימָנוּ״, בָּנִים שֶׁאֵין בָּהֶם אֱמוּנָה.

אָמְרוּ בְּסִינַי – שְׁמוֹת כד, ז.

״נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע״, וּלְשָׁעָה קַלָּה בִּטְּלוּ הַבְטָחָתָם וְעָשׂוּ הָעֵגֶל. – תּוֹךְ זְמַן קָצָר. תורה כא

(כא) **קִנְאוּנִי – הִבְעִירוּ חֲמָתִי** – כִּדְלְעֵיל פָּסוּק טז.

בְּלֹא אֵל – בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֱלוֹהַּ – כִּדְלְעֵיל פָּסוּק יז. וְלֹא שֶׁאֵין לָהֶם אֱלוֹהַּ כְּלָל, שֶׁהֲרֵי עָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים (ספר הזכרון).

כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם – וְלֹא בְּמִי שֶׁאֵינוֹ עַם מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּפוֹעַל הָאוּמּוֹת הִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהֶם (ספר הזכרון).

שֶׁנֶּאֱמַר – יְשַׁעְיָה כג, יג.

״הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה״ – וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״אֲשֶׁר לֹא כְּדַאי הוּא לִהְיוֹת עָם .. עַם שׁוֹטֶה הוּא, מִן הַבְּרִיּוֹת שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִתְחָרֵט עֲלֵיהֶן עַל שֶׁבְּרָאָם״. וּרְאֵה דִּבְרֵי הַיָּמִים ב לו, יז: ״וַיַּעַל עֲלֵיהֶם אֶת מֶלֶךְ כַּשְׂדִּים״, וּבַפֵּירוּשׁ הַמְיוּחָס לְרַשִׁ״י שָׁם: ״שֶׁהֵם אוּמָּה שְׁפֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר הֵן כַּשְׂדִּים עָם לֹא הָיָה, וְכָאן נִתְקַיֵּם הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא אֵל וגו׳״.

וּבְעֵשָׂו – הִזְכִּיר שְׁנֵי עַמִּים, כַּשְׂדִּים וָאֱדוֹם, כִּי הַכַּשְׂדִּים הֶחֱרִיבוּ בֵּית רִאשׁוֹן, וֶאֱדוֹם הֶחֱרִיב בַּית שֵׁנִי (עיזוני רש״י).

הוּא אוֹמֵר – עוֹבַדְיָה א, ב.

״בָּזוּי אַתָּה מְאֹד״ – שֶׁאֵין לָהֶם כְּתָב וְלָשׁוֹן (ע״ז י, א). כְּתָב וְלָשׁוֹן שֶׁל רוֹמִיִּים מְאוּמָּה אַחֶרֶת בָּאָה לָהֶן, אֲחֵרִים תִּקְּנוּ לָהֶן כָּל סִפְרֵיהֶם (רש״י שם). וּרְאֵה גַּם יְבָמוֹת צא, ב: ״כָּתַב לְשֵׁם מַלְכוּת שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת״, וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״כְּגוֹן לְשֵׁם מַלְכֵי רוֹמִי, וְתִנָּא קָרֵי לָהּ שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת, מִשּׁוּם דְּאֵין לָהֶם לֹא כְּתָב וְלֹא לָשׁוֹן, כְּדִכְתִיב בָּזוּי אַתָּה מְאֹד״.

בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם – אֵלּוּ [הַמִּינִים – כֵּן הוּא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים. אַךְ בַּדְּפוּסִים מְאוּחָרִים: ״הַכּוֹפְרִים״. וְנִרְאָה שֶׁשִּׁנּוּ כֵּן מֵאֵימַת הַצֶּנְזוּרָה.] – אוּלַי הַכַּוָּנָה לְגָלוּת יָוָן.

וְכֵן הוּא אוֹמֵר – תְּהִלִּים יד, א.

״אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים״ – מִי שֶׁאָמַר ״אֵין אֱלֹהִים״ קְרֵי ״נָבָל״ (רש״י יבמות סג, ב). תורה כב

(כב) כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל תַּחְתִּית
וַתֹּאכַל אֶרֶץ וְיִבְלָהּ וַתְּלַהֶט מוֹסְדֵי הָרִים:

כב אֲרֵי קִדּוּם תַּקִּיף כְּאֶשָּׁא נְפַק מִקֳּדָמַי בִּרְגַז
וְשֵׁצֵי עַד שְׁאוֹל עֲרָאִית וְאָסַף אַרְעָא
וַעֲלַלְתַּהּ וְשֵׁצִית עַד טָיְפֵי טוּרַיָּא:

רש״י◄ קָדְחָה • בָּעֲרָה. וַתִּיקַד • בָּכֶם עַד הַיְסוֹד. וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָּהּ • אַרְצְכֶם וִיבוּלָהּ. וַתְּלַהֵט • יְרוּשָׁלַיִם הַמְיֻסֶּדֶת עַל הֶהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קכה) ״יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ״.

(כג) אַסְפֵּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָם:

כג אָסֵף עֲלֵיהוֹן בִּישִׁין מְכַתָּשַׁי אֶשֵׁצֵי בְּהוֹן:

רש״י◄ אַסְפֵּה עָלֵימוֹ רָעוֹת • אֲחַבֵּר רָעָה עַל רָעָה, לְשׁוֹן (ישעיה כט) ״סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה״, (לעיל כט) ״סְפוֹת הָרָוָה״, (ירמיה ז) ״עוֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם״. דָּבָר אַחֵר ״אַסְפֵּה״, אֲכַלֶּה, כְּמוֹ (בראשית יט) ״פֶּן תִּסָּפֶה״. חִצַּי אֲכַלֶּה־בָם • כָּל חִצַּי אַשְׁלִים בָּהֶם. וּקְלָלָה זוֹ, לְפִי הַפֶּרְעָנוּת, לִבְרָכָה הִיא: חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ערב ראש השנה תשמ״ז – התוועדויות תשמ״ז ד עמ׳ 430)

חִצַּי אֲכַלֶּה בָם (לב, כג) **חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים** (רש״י) **חִצַּי** (לְמוּטָב) - הֵינוּ אַהֲבָה וְיִרְאָה. **וְהֵם אֵינָם כָּלִים** - בִּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ (בִּתְמִיהָה)? וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת עַל הַפָּסוּק אֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם, שֶׁיֵּשׁ לְהִתְפַּלֵּא: אֵיךְ מִתְבּוֹנֵן יְהוּדִי בַּ״אֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי״ בְּעֵת הַתְּפִלָּה וְלֹא מַגִּיעַ לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ? וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁזֶּה חֶסֶד מֵה׳ שֶׁאָדָם נִשְׁאָר חַי אַחַר הַתְּפִלָּה. אָמְנָם, הֶעְדֵּר כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא לְטוֹבָה, שֶׁהֲרֵי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא נְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא. וְאַדְרַבָּה, אַהֲבַת ה׳ וְיִרְאַת ה׳ מוֹסִיפוֹת חַיּוּת בַּנְּשָׁמָה בְּגוּף.

(כד) מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר:

כד נְפִיחֵי כָפָן וַאֲכוּלֵי עוּף וּכְתִישֵׁי רוּחִין בִּישָׁן וְשֵׁן חֵיוַת בָּרָא אֶגְרֵי בְּהוֹן עִם חֲמַת תַּנִּינַיָּא דְּזָחֲלִין בְּעַפְרָא:

רש״י◄ מְזֵי רָעָב • אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳נְפִיחֵי כָפָן׳, וְאֵין לִי עֵד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(כב) **קָדְחָה** – **בָּעֲרָה.**
וַתִּיקַד – **בָּכֶם** – הוֹסִיף תֵּיבַת ״בָּכֶם״, כִּי בְּלֹא זֶה אֵין יוֹדְעִים בְּמִי תִּיקַד (רא״ם). וְכֵן בַּהֶמְשֵׁךְ תִּקֵּן ״אַרְצְכֶם״, וְהוֹסִיף ״יְרוּשָׁלַיִם״.
עַד הַיְסוֹד – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״עַד שְׁאוֹל תַּחְתִּית״. וְנָקַט לְשׁוֹן הַכָּתוּב בִּתְהִלִּים קלז, ז (עיוני רש״י).
וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָּהּ – **אַרְצְכֶם** – וְלֹא סְתָם אֶרֶץ.
״וִיבֻלָּהּ״ – וְהַיְבוּל שֶׁל הָאָרֶץ.
וַתְּלַהֵט – **[אֶת]** – כֵּן הַגִּירְסָא בִּדְפוּס רוֹמִי.
יְרוּשָׁלַיִם הַמְיֻסֶּדֶת עַל הֶהָרִים – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״מוֹסְדֵי הָרִים״.
שֶׁנֶּאֱמַר ״יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ״. – שָׁם קכה, ב. תורה כג
(כג) **אַסְפֵּה עָלֵימוֹ רָעוֹת** – **אַחְבִּיר** – אֲחַבֵּר.
רָעָה עַל רָעָה, לְשׁוֹן – מֵבִיא הוֹכָחוֹת מִפְּסוּקִים שֶׁעִנְיָנָן הַהוֹסָפָה בָּהֶם מַשְׁמָעוֹ חִיבּוּר (ע״פ שפ״ח).
״סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה״ – יְשַׁעְיָה כט, א. לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת (רש״י במדבר לב, יד). אוֹ חִיבּוּר (רש״י סנהדרין עו, ב). וּבְרַשִׁ״י יְשַׁעְיָה שָׁם: ״וּתְמִיד עֲוֹנוֹתֵיכֶם הוֹלְכִים וַחֲזָקִים״.
״סְפוֹת הָרָוָה״ – לְעֵיל כט, יח. לְפִי שֶׁאוֹסִיף לוֹ פּוּרְעָנוּת וכו׳ (רש״י שם). מַה שֶׁהִקְדִּים רַשִׁ״י לְהָבִיא הַפָּסוּק מִיְשַׁעְיָה לִפְנֵי הַפָּסוּק הַזֶּה, יֵשׁ לוֹמַר מִפְּנֵי שֶׁהַלְּשׁוֹן בִּיְשַׁעְיָה: ״סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה״, דּוֹמֶה לְפֵרוּשׁ הַפָּסוּק כָּאן: ״אַחְבִּיר רָעָה עַל רָעָה״.
״עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם״ – יִרְמְיָה ז, כא. עוֹלוֹתֵיכֶם שֶׁאַתֶּם מַקְרִיבִים בְּלִיל, טוֹב לָכֶם שֶׁתּוֹסִיפוּ אוֹתָם עַל שַׁלְמֵיכֶם, וְתַקְרִיבוּ אוֹתָם שְׁלָמִים (רש״י שם).
דָּבָר אַחֵר – כִּי לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן קָשֶׁה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ״אוֹסִיף״, וְלֹא ״אַסְפֵּה״ (בְּתוֹסֶפֶת הֵ״א). וְלַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי קָשֶׁה, שֶׁהֲרֵי זֶהוּ אוֹתוֹ עִנְיָן שֶׁאוֹמֵר בַּהֶמְשֵׁךְ: ״חִצַּי אֲכַלֶּה בָם״ (משכיל לדוד).
״אַסְפֵּה״ – **אֲכַלֶּה** – אֲכַלֶּה עֲלֵיהֶם רָעוֹת.
כְּמוֹ ״פֶּן תִּסָּפֶה״ – בְּרֵאשִׁית יט, טו. פֶּן תִּהְיֶה כָּלָה (רש״י שם).
חִצַּי אֲכַלֶּה בָם – **כָּל ״חִצַּי״** – כֵּיוָן שֶׁכָּתוּב ״אֲכַלֶּה״ מוּבָן שֶׁהַכַּוָּנָה לְכָל הַחִצִּים.
אַשְׁלִים – אֲכַלֶּה, מִלְּשׁוֹן סִיּוּם וְהַשְׁלָמָה.
בָּהֶם. וּקְלָלָה זוֹ לְפִי הַפֶּרְעָנוּת לִבְרָכָה הִיא, ״חִצַּי״ כָּלִים – מִכּוֹתַי כָּלוּת (רש״י סוטה ט, א).
וְהֵם אֵינָם כָּלִים – וּרְאֵה סוֹטָה שָׁם שֶׁזֵּהוּ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק (מלאכי ג, ו): ״כִּי אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם״, וֶהֱבִיאוֹ רַשִׁ״י בְּפֵרוּשׁוֹ (מלאכי שם): ״לֹא שָׁנִיתִי – לֹא הִכִּיתִי אוּמָּה וְשָׁנִיתִי לוֹ, אֲבָל אֶתְכֶם הֶעֱמַדְתִּי אַחַר פּוּרְעָנוּת הַרְבֵּה, וְחִצַּי כָּלִים וְאַתֶּם אֵינְכֶם כָּלִים״. תורה כד
(כד) **מְזֵי רָעָב** – **אֶנְקְלוֹס תִּרְגֵּם:**

מִטּוּלוֹשָׁ״א שֶׁמַּעְתִּי: שְׁעִירֵי רָעָב, אָדָם כָּחוּשׁ מְגַדֵּל שֵׂעָר עַל בְּשָׂרוֹ. מְזֵי • לְשׁוֹן אַרַמִּי: שֵׂעָר, מַזְיָא, דַּהֲוָה מְהַפֵּךְ בְּמַזְיָא. וּלְחֲמֵי רֶשֶׁף • הַשֵּׁדִים נִלְחָמוּ בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה) ״וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף״, וְהֵם שֵׁדִים. וְקֶטֶב מְרִירִי • וּכְרִיתוּת שַׁד שֶׁשְּׁמוֹ מְרִירִי. קֶטֶב — כְּרִיתָה, כְּמוֹ (הושע יג) ״אֱהִי קָטְבְךָ שְׁאוֹל״. וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת • (ספרי) מַעֲשֶׂה הָיָה וְהָיוּ הָרְחֵלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין. חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר • אֶרֶס נְחָשִׁים הַמִּתְהַלְּכִים עַל גְּחוֹנָם עַל הֶעָפָר, כַּמַּיִם הַזּוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ. זְחִילָה, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמַּיִם עַל הֶעָפָר, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דָּבָר הַמִּשַּׁפְּשֵׁף עַל הֶעָפָר וְהוֹלֵךְ.

(כה) מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה:

כה מִבַּרָא תִּתַּכֵּל חַרְבָּא וּמִתְּנַיָּא חַרְגַּת מוֹתָא אַף עוּלֵּמֵיהוֹן אַף עוּלֵּמָתְהוֹן יָנְקֵיהוֹן עִם אֱנַשׁ סָבֵיהוֹן:

רש״י◄ מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב • מִחוּץ לָעִיר תְּשַׁכְּלֵם חֶרֶב גְּיָסוֹת. וּמֵחֲדָרִים אֵימָה • כְּשֶׁבּוֹרֵחַ וְנִמְלָט מִן הַחֶרֶב, חַדְרֵי לִבּוֹ נוֹקְפִים עָלָיו מֵחֲמַת אֵימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר: ״וּמֵחֲדָרִים אֵימָה״, שֶׁבַּבַּיִת תִּהְיֶה אֵימַת דֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ט) ״כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ״, וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: ״מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב״, עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּחוּצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה יא) ״וּמִסְפַּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת״. וּמֵחֲדָרִים אֵימָה • עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ח) ״אֲשֶׁר זִקְנֵי בֵית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ״.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

"נִפִּיחֵי כָפָן" – נְפוּחֵי רָעָב.

וְאֵין לִי עֵד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן מִטּוּלוֹשָׁא שָׁמַעְתִּי: "שְׁעִירֵי רָעָב", אָדָם כָּחוּשׁ מְגַדֵּל שֵׂעָר עַל בְּשָׂרוֹ – לִכְאוֹרָה הַכַּוָּנָה שֶׁאָדָם כָּחוּשׁ שֵׂעָרוֹתָיו גְּדֵלוֹת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אָדָם רָגִיל (וּרְאֵה גַּם בְּבָא בַּתְּרָא קנה, ב. אֶלָּא שֶׁשָּׁם מְדַבֵּר בְּסִימָנֵי נַעֲרוּת), אַף בְּעִיּוּנֵי רַשִׁ״י כָּתַב שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁאָדָם כָּחוּשׁ מְגַדֵּל שְׂעָרוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ שֶׁהוּא כָּחוּשׁ.

"מְזֵי", לְשׁוֹן אַרַמִּי, שֵׂעָר – מַזְיָא, "דַּהֲוָה מְהַפֵּךְ בְּמַזְיָא" – מְגִילָּה יח, א. שֶׁהָיָה מְהַפֵּךְ בִּשְׂעָרוֹ.

וּלְחֲמֵי רֶשֶׁף – הַשֵּׁדִים נִלְחָמוּ בָּהֶם – זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "לְחֲמֵי רֶשֶׁף", מוּסָב עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּצְרְכוּ לְהִלָּחֵם עִם הַשֵּׁדִים, כֵּיוָן שֶׁ"הַשֵּׁדִים נִלְחָמוּ בָּהֶם". **שֶׁנֶּאֱמַר** – אִיּוֹב ה, ז. מַבִּיא הוֹכָחָה שֶׁ"רֶשֶׁף" הֵם שֵׁדִים.

"וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף", וְהֵם שֵׁדִים – בְּרַשִׁ״י תְּהִלִּים עו, ד: "וּבְנֵי רֶשֶׁף, בְּנֵי עַפִּיפָה, הֵם שֵׁדִים, יַגְבִּיהוּ לָעוּף". וּבְרַשִׁ״י אִיּוֹב ה, ז: "שֶׁהֵם מַלְאָכִים וְרוּחוֹת".

וְקֶטֶב מְרִירִי – וּכְרִיתוּת שַׁד שֶׁשְּׁמוֹ "מְרִירִי" – וְהוּא מוֹשֵׁל בַּצָּהֳרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צא, ה) "מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם" (רש״י איוב ג, ה).

"קֶטֶב", כְּרִיתָה – וְכֵן הוּא בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי: "לַחֲטוֹב עֵצִים" – "לְמִקְטַב אָעִין" (רד״ק הושע יג, יג).

כְּמוֹ "אֱהִי קָטְבְךָ שְׁאוֹל" – הוֹשֵׁעַ יג, יד. וּבְרַשִׁ״י שָׁם: "אֱהִי קוֹטֵב עָלֶיךָ גְּזֵירַת שְׁאוֹל".

וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת – מַעֲשֶׂה הָיָה – 'סִפְרֵי' עַל הַפָּסוּק.

וְהָיוּ הָרְחֵלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין – וְזֶהוּ "וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת" (וְלֹא "וְשֶׁן חַיּוֹת"), שֶׁאֲפִילּוּ הַבְּהֵמוֹת הָיוּ נוֹשְׁכוֹת וּמְמִיתוֹת (רא״ם). וּרְאֵה רַשִׁ״י וַיִּקְרָא כו, כב: "וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם – אֵין לִי אֶלָּא חַיָּה מְשַׁכֶּלֶת שֶׁדַּרְכָּהּ בְּכָךְ, בְּהֵמָה שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם .. וּמִנַּיִן שֶׁתְּהֵא מְמִיתָה בִּנְשִׁיכָתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: עִם חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר. מָה אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין, אַף אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין. כְּבָר הָיוּ שְׁנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, **חֲמוֹר נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית**, עָרוֹד נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית".

חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר – אֶרֶס – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "חֲמַת".

נְחָשִׁים הַמִּתְהַלְּכִים עַל גְּחוֹנָם עַל הֶעָפָר כַּמַּיִם הַזּוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ. זְחִילָה, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמַּיִם עַל הֶעָפָר, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דָּבָר הַמִּשַּׁפְּשֵׁף עַל הֶעָפָר וְהוֹלֵךְ.

– רְאֵה גַּם רַשִׁ״י מִיכָה ז, יז: "כִּזוֹחֲלֵי אָרֶץ – הֵם נְחָשִׁים הַזּוֹחֲלִים עַל גְּחוֹנָם בַּעֲפַר הָאָרֶץ". תורה כה

(כה) **מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב – "מִחוּץ לָעִיר"** – כִּי סְתָם "חוּץ" הוּא לָעִיר.

תְּשַׁכְּלֵם – פֵּירַשׁ "תְּשַׁכְּלֵם", כִּי בַּכָּתוּב נֶאֱמַר סְתָם "תְּשַׁכֵּל".

"חֶרֶב" גְּיָסוֹת – כֵּיוָן שֶׁהַחֶרֶב אֵינָהּ מְשַׁכֶּלֶת מֵאֵלֶיהָ, לָכֵן הוּצְרַךְ לְהוֹסִיף "גְּיָסוֹת", וּסְתָם חֶרֶב בַּמִּקְרָא הִיא שֶׁל גְּיָסוֹת.

וּמֵחֲדָרִים אֵימָה – כְּשֶׁבּוֹרֵחַ וְנִמְלָט מִן הַחֶרֶב, חַדְרֵי לִבּוֹ – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "וּמֵחֲדָרִים".

נוֹקְפִים עָלָיו מֵחֲמַת "אֵימָה", וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר: "וּמֵחֲדָרִים אֵימָה", בַּבַּיִת – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "וּמֵחֲדָרִים", בְּחַדְרֵי הַבַּיִת.

תִּהְיֶה אֵימַת דֶּבֶר – לְפֵירוּשׁ זֶה, הָאֵימָה שֶׁבַּבַּיִת אֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם "מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב", אֶלָּא זוֹ אֵימָה אַחֶרֶת. וּמַה שֶּׁלֹּא פֵּירַשׁ "חֶרֶב" כְּבַגְּמָרָא (ב״ק ס, ב) שֶׁזֶּהוּ חַרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת, נִרְאֶה מִשּׁוּם שֶׁאֵין זֶה מַתְאִים לִפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא.

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר – יִרְמְיָה ט, כ.

"כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ". וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס – "וּמִתְּנַיָּא חַרְגַּת מוֹתָא" – וּמֵחֲדָרִים אֵימַת מָוֶת.

דָּבָר אַחֵר: "מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב", עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּחוּצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר – יִרְמְיָה יא, יג.

"וּמִסְפַּר חֲצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שַׂמְתֶּם

(כו) אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם:

כו אֲמָרִית אֵחוּל רָגְזִי עֲלֵיהוֹן וֶאֱשֵׁצִנוּן אֱבַטַל מִבְּנֵי אֱנָשָׁא דוּכְרָנֵיהוֹן:

רש״י◄ אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם • אָמַרְתִּי בְּלִבִּי אַפְאֶה אוֹתָם. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ ״אַפְאֵיהֶם״, אֲשִׁיתֵם פֵּאָה, לְהַשְׁלִיכָם מֵעָלַי הֶפְקֵר, וְדֻגְמָתוֹ מָצִינוּ בְּעֶזְרָא: (נחמיה ט) ״וַתִּתֵּן לָהֶם מַמְלָכוֹת וַעֲמָמִים וַתַּחְלְקֵם לְפֵאָה״, לְהֶפְקֵר, וְכֵן חִבְּרוֹ מְנַחֵם. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳יֵחוּל רָגְזִי עֲלֵיהוֹן׳, וְלֹא יִתָּכֵן, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ׳אֲאַפְאֵיהֶם׳, א׳ אַחַת לְשִׁמּוּשׁ, וְאַחַת לִיסוֹד, כְּמוֹ: (ישעיה מה) ״אֲאַזֶּרְךָ״, (איוב טז) ״אֲאַמִּצְכֶם בְּמוֹ פִי״, וְהָא׳ הַתִּיכוֹנָה אֵינָהּ רְאוּיָה בּוֹ כְּלָל. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם אַחַר לְשׁוֹן הַבְּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בַּ׳סִּפְרֵי׳, הַחוֹלֶקֶת תֵּבָה זוֹ לִשְׁלֹשָׁה תֵּבוֹת: אָמַרְתִּי אַף אֵי הֵם, אָמַרְתִּי בְּאַפִּי: ׳אֶתְּנֵם כְּאִלּוּ אֵינָם, שֶׁיֹּאמְרוּ רוֹאֵיהֶם עֲלֵיהֶם: אַיֵּה הֵם׳?.

(כז) לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־זֹאת:

כז אִלּוּלָפוֹן רָגְזָא דְסָנְאָה כְּנִישׁ דִילְמָא יִתְרַבְרַב בְּעֵל דְּבָבָא דִילְמָא יֵימְרוּן יְדָנָא תְקִיפַת לָנָא וְלָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוַת כָּל דָא:

(כח) כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

כח אֲרֵי עַם מְאַבְּדֵי עֵצָה אִנּוּן וְלֵית בְּהוֹן סוּכְלְתָנוּ:

פירש״י [כז–כח]◄ לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר • אִם לֹא שֶׁכַּעַס הָאוֹיֵב כָּנוּס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם יוּכַל לָהֶם וְיַשְׁחִיתֵם, יִתְלֶה הַגְּדֻלָּה בּוֹ, וּבֵאלֹהָיו, וְלֹא יִתְלֶה הַגְּדֻלָּה בִּי, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״פֶּן יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ״, יְנַכְּרוּ הַדָּבָר

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת״ – כְּמִסְפַּר שְׁוָקֵי יְרוּשָׁלַיִם, כַּמִּסְפָּר הַזֶּה עֲשִׂיתֶם מִזְבְּחוֹת לַבּוֹשֶׁת, הִיא עֲבוֹדָה־זָרָה אֲשֶׁר הִיא לְבוֹשֶׁת לְעוֹבְדֶיהָ, עַל כִּי צוֹעֲקִים אֵלֶיהָ וְאֵינָם נַעֲנִים (מצו״ד שם).

״וּמֵחֲדָרִים אֵימָה״, עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים – כְּלוֹמַר, מִפְּנֵי הָעֲבֵירוֹת שֶׁעָשׂוּ בְּגָלוּי בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם וּבִשְׁוָקֶיהָ – תְּשַׁכְּלֵם הַחֶרֶב, וּמִפְּנֵי הָעֲבֵירוֹת שֶׁעָשׂוּ בַּסֵּתֶר בְּחַדְרֵי חַדְרֵיהֶם – תְּשַׁכְּלֵם הָאֵימָה, שֶׁלִּבָּם נוֹקְפָם עֲלֵיהֶם, וְהֵם מֵתִים מֵאֲלֵיהֶם (רא״ם).

שֶׁנֶּאֱמַר – יְחֶזְקֵאל ח, יב.

״אֲשֶׁר זִקְנֵי [בֵית] יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ״ – מַשְׂכִּיתוֹ – מְשֻׂכָּה בְּרִצְפַת אַבְנֵי שַׁיִשׁ (רש״י שם). תורה כו

(כו) **אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם – ״אָמַרְתִּי בְּלִבִּי** – מְדַיֵּק ״בְּלִבִּי״, כִּי בְּפוֹעַל לֹא עָשָׂה כֵּן, כְּדִלְקַמָּן.

אַפְאֶה אוֹתָם – אַשְׁלִיכֵם בְּכָל פֵּאָה (ספר הזכרון).

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: ״אַפְאֵיהֶם״, אֲשִׁיתֵם פֵּאָה לְהַשְׁלִיכָם מֵעָלַי הֶפְקֵר. וְדֻגְמָתוֹ מָצִינוּ בְּעֶזְרָא – נְחֶמְיָה ט, כב.

״וַתִּתֵּן לָהֶם מַמְלָכוֹת וַעֲמָמִים וַתַּחְלְקֵם לְפֵאָה״, לְהֶפְקֵר – אֲבָל בְּרַשִׁ״י שָׁם: ״לְפֵאָה – כְּמוֹ לִהְיוֹת לְצַד זָוִית אַחַת מוּחְלָקִים, בְּלִי לְהִתְעָרֵב עִם גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת״.

וְכֵן חִבְּרוֹ מְנַחֵם – בַּמַּחְבֶּרֶת, עֵרֶךְ אַף, מַחֲלָקָה הַשְּׁבִיעִית, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: ״נָכוֹן לִהְיוֹת אַפְאֵיהֶם מִן פֵּאָה .. אֶזָּרֶה אוֹתָם בַּגּוֹיִם וְאַפְאֶה אוֹתָם לְכָל רוּחַ וּפֵאָה״.

וְיֵשׁ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: ״יְחוּל רוּגְזִי עֲלֵיהוֹן״. וְלֹא יִתָּכֵן, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ״אֲאַפְאֵיהֶם״, אַחַת לְשִׁמּוּשׁ וְאַחַת לִיסוֹד – פֵּירוּשׁ: יֵשׁ פּוֹתְרִין אוֹתוֹ כְּפִי שֶׁמַּשְׁמַע מִלְּשׁוֹן הַתַּרְגּוּם, שֶׁאַפְאֵיהֶם הוּא מִלְּשׁוֹן אַף, וְשֶׁהָאָל״ף הָרִאשׁוֹנָה לְשׁוֹן הַמְדַבֵּר, כְּאִלּוּ אָמַר: אָשִׂים אַפִּי עֲלֵיהֶם אוֹ בָּהֶם. וְזֶה לֹא יִתָּכֵן, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהִכָּתֵב בִּשְׁנֵי אַלְפִי״ן ״אֲאַפְאֵיהֶם״, הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן הַמְדַבֵּר וְהַשֵּׁנִי פֵּ״א הַפֹּעַל שֶׁל אַף (רא״ם).

כְּמוֹ: ״אֲאַזֶּרְךָ״ – יְשַׁעְיָה מה, ה. נָתַתִּי לְךָ חֹזֶק (מצו״ד שם).

״אֲאַמִּצְכֶם בְּמוֹ פִי״ – אִיּוֹב טז, ה. עוֹד הָיִיתִי מְחַזֵּק אִמְרֵיכֶם בְּפֶה מָלֵא (מצו״ד שם).

וְהָאָל״ף הַתִּיכוֹנָה – שֶׁבֵּין הַפֵּ״א לַיּוּ״ד.

אֵינָהּ רְאוּיָה בּוֹ כְּלָל – לְפֵירוּשׁ אוּנְקְלוֹס.

וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם אַחַר לְשׁוֹן הַבְּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בְּ׳סִפְרֵי׳, הַחוֹלֶקֶת תֵּבָה זוֹ לְשָׁלֹשׁ תֵּבוֹת – וְלֹא דִקְדֵּק לְפָרְשׁוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא (ספר הזכרון).

״אָמַרְתִּי״ אַף אֵי הֵם, אָמַרְתִּי בְּאַפִּי: אֶתְּנֵם כְּאִלּוּ אֵינָם – רְאֵה גַּם רַשִׁ״י מוֹעֵד קָטָן טז, ב (כת״י): ״אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֲכַלֶּה אוֹתָם בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וְאַשְׁבִּית זִכְרָם״.

שֶׁיֹּאמְרוּ רוֹאֵיהֶם עֲלֵיהֶם: אַיֵּה הֵם – פֵּירוּשׁ: אוּנְקְלוֹס לֹא כִּוֵּן בָּזֶה כְּמוֹ שֶׁהֵבִינוּ הַפּוֹתְרִים אֶת דְּבָרָיו, כִּי כַּוָּנָתוֹ הִיא עַל־פִּי לְשׁוֹן הַ׳סִּפְרֵי׳, שֶׁשָּׁנוּ: ״אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם – אָמַרְתִּי בְּאַפִּי אַיֵּה הֵם״, כְּלוֹמַר שֶׁיָּחוּל רָגְזִי עֲלֵיהֶם, שֶׁיִּהְיוּ כְּאִלּוּ אֵינָם, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ רוֹאֵיהֶם עֲלֵיהֶם: ״אַיֵּה הֵם״ (רא״ם). תורה כז

(כז–כט) **לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר – אִם לֹא** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״לוּלֵי״. וְהוּא כְּמוֹ ״לוּלֵא״, וְאַף שֶׁכָּתוּב ״לוּלֵי״, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁנָּקוּד בְּצֵירֵ״י הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ כָּתוּב: ״לוּלֵא״ (ע״פ רא״ם). רְאֵה גַּם רַשִׁ״י בְּרָכוֹת ד, א: ״לוּלֵא, לְשׁוֹן אִם לֹא, כְּמוֹ לוּלֵי״.

שֶׁ״כַּעַס אוֹיֵב״ כָּנוּס – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״אָגוּר״.

עֲלֵיהֶם – עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. הוֹסִיף תֵּיבַת ״עֲלֵיהֶם״ הַחֲסֵרָה בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב.

לְהַשְׁחִית – מְבָאֵר מַה הוּא הַכַּעַס הָאָגוּר בְּתוֹכָם.

וְאִם יוּכַל לָהֶם וְיַשְׁחִיתֵם, יִתְלֶה הַגְּדֻלָּה בּוֹ – זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ ״יָדֵנוּ רָמָה״. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י מוֹעֵד קָטָן (כת״י) טז, ב: ״שֶׁיֹּאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְכֹחֵנוּ עָמְדָה לָנוּ״.

וּבֵאלֹהָיו, וְלֹא יִתְלֶה הַגְּדֻלָּה בִּי – כָּאָמוּר ״וְלֹא ה׳ פָּעַל כָּל זֹאת״. וְלָכֵן

לִתְלוֹת גְּבוּרָתָם בַּעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים, שֶׁאֵין הַגְּדֻלָּה שֶׁלּוֹ. פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְגוֹ׳, כִּי • אוֹתוֹ גּוֹי. אֹבֵד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה • שֶׁאִלּוּ הָיוּ חֲכָמִים יַשְׂכִּילוּ זֹאת: "אֵיכָה יִרְדֹּף וְגוֹ׳".

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי׳ מידי חודש בחדשו גו׳", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

יד אַחַר שֶׁדִּבֵּר (נ"ה ו') עַל הַתְּשׁוּבָה וְהִפְסִיק בְּסִפּוּר רֹעַ הַדּוֹר וְרֹעַ הַמַּנְהִיגִים, שָׁב לֵאמֹר כִּי ה׳ יַסְלִיל דֶּרֶךְ לְקַבֵּל הַחוֹטְאִים הָאֵלֶּה בִּתְשׁוּבָה. וְאָמַר סְלוּ־סְלוּ עֲשׂוּ מְסִלָּה וְדֶרֶךְ בְּבוּשָׁה פַּנּוּ־דֶרֶךְ מִן הַמִּכְשֹׁלוֹת הָרִימוּ הַפְרִישׁוּ אַבְנֵי מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ שֶׁיֵּלְכוּ בּוֹ בָּנֵי עַמִּי כִּי לֹא יִפָּחֲדוּ עוֹד מִן הָאוֹיֵב כִּי מֵת וְאֵינֶנּוּ:

טו כִּי כֹּה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד נֶצַח וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ וְנִבְדָּל וְאֵין עֲרוּךְ אֵלָיו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמָּרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשִׁכּוֹן עִם כָּל זֶה וְאֶת וְעִם דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ אֲנִי לְהַשְׁגִּיחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים סוֹבְלֵי עֹנִי וְחֳלָיִים:

טז כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב עִם הַחוֹטֵא לְהַעֲנִישׁוֹ בִּגְמוּל מַעֲשָׂיו וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף כִּי־רוּחַ הָאָדָם מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף בָּא לוֹ מֵאִתִּי וְעִטָּפָה אוֹתוֹ וּנְשָׁמוֹת כֻּלָּם הֲלֹא אֲנִי עָשִׂיתִי וְלָכֵן רָאוּי לִי לְרַחֵם עֲלֵיהֶם:

יז בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ הַגֹּזֵל שֶׁלּוֹ קָצַפְתִּי עָלָיו וְאַכֵּהוּ הַסְתֵּר הִסְתַּרְתִּי פָּנַי מִמֶּנּוּ לְבַל אֵרֶאֶה בִּצְרָתוֹ וְאֶקְצֹף עוֹד לְהַכְבִּיד עָלָיו הַצָּרָה וַיֵּלֶךְ לְפָנַי שׁוֹבֵב בְּסָרוּב וּמֶרֶד וּבְדֶרֶךְ תַּאֲוַת לִבּוֹ:

יח דְּרָכָיו רָאִיתִי שֶׁהוּא נִכְנָע מִלְּפָנַי כְּשֶׁבָּא עָלָיו צָרָה וְאֶרְפָּאֵהוּ אָז מִן הַמַּכּוֹת הַפּוֹקְדוֹת אוֹתוֹ וְאַנְחֵהוּ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב שֶׁלֹּא יֶחֱטָא עוֹד וַאֲשַׁלֵּם נִחֻמִים טוֹבוֹת שֶׁיִּנָּחֵם בָּהֶם לוֹ לְעֻמַּת הַצַּעַר שֶׁהָיָה לוֹ וְלַאֲבֵלָיו לַמִּתְעַצְּבִים בְּצָרָתוֹ:

יט בּוֹרֵא אֲחַדֵּשׁ אֲנִי לוֹ נִיב שְׂפָתָיִם מְחֻדָּשׁ כִּי מֵעַתָּה כֻּלָּם יֹאמְרוּ לוֹ שָׁלוֹם | שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב לַצַּדִּיק וּלְבַעַל תְּשׁוּבָה אָמַר יְהוָה וּרְפָאתִיו מֵחֳלִי נַפְשׁוֹ וּמַכְאוֹבוֹת גּוּפוֹ:

כ וְהָרְשָׁעִים שֶׁאֵין נוֹתְנִין לֵב לָשׁוּב אֶל ה׳, הֵם כַּיָּם שֶׁבְּכָל עֵת הוּא נִגְרָשׁ מִן הָרוּחַ וּמִתְנַדְּנֵד בְּגָלָיו אֶל הַשָּׂפָה כֵּן הַשִּׁקְטָ לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו בְּבוֹאוֹ אֶל הַשָּׂפָה רֶפֶשׁ וָטִיט הַמְצֻיָּן מַעֲשֵׂי הָרְשָׁעִים, וְהֵם יַתְמִידוּ בַּצָּרָה וְעוֹד

עטרת מרים

הפטרה לשחרית יום כפור ישעיה פרק נז

נז יד וְאָמַר סְלוּ־סְלוּ פַּנּוּ־דֶרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי: טו כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: טז כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף כִּי־רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי: יז בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי וְאַכֵּהוּ הַסְתֵּר וְאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ שׁוֹבֵב בְּדֶרֶךְ לִבּוֹ: יח דְּרָכָיו רָאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם נִחֻמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו: יט בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם | שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאתִיו: כ וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ כִּי הַשִּׁקְטָ לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ וָטִיט: כא אֵין שָׁלוֹם

אשל אברהם – הרב אלאשולי

בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לֹא "אַפְאִיהֶם" אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא "אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם". **וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן יְנַכְּרוּ צָרִימוֹ", "יְנַכְּרוּ" הַדָּבָר לִתְלוֹת [גְּבוּרָתִי]** – כֵּן הַגִּירְסָא בִּדְפוּס רִאשׁוֹן. וּבִדְפוּסִים הַנִּפּוֹצִים: גְּבוּרָתוֹ.

בְּנָכְרִי – "יְנַכְּרוּ" מִלְּשׁוֹן נָכְרִי. וְהַכַּוָּנָה לֵאלֹהֵי נֵכָר.

שֶׁאֵין הַגְּדֻלָּה שֶׁלּוֹ – וְלָכֵן הוּא נִקְרָא נָכְרִי.

פֶּן יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְגוֹ׳ – "כִּי" אוֹתוֹ – וְלֹא כָּל גּוֹי.

"גּוֹי אֹבֵד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה" – פְּסוּק כח. וְיֹאמְרוּ שֶׁהֵם הִשְׁמִידוּם בְּכֹחָם (רש"י מו"ק שם). כְּלוֹמַר, "כִּי גּוֹי אֹבֵד עֵצוֹת הֵמָּה וגו׳", וְזֶהוּ טַעַם לְ"פֶּן יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה".

שֶׁאִלּוּ – הוֹסִיף שִׁי"ן עַל מִלַּת "לוֹ", מִפְּנֵי שֶׁמַּאֲמַר: "לוֹ חָכְמוּ" אֵינוֹ הַתְחָלַת מַאֲמָר, אֶלָּא הוּא רְאָיָה עַל מַאֲמַר "כִּי גּוֹי אֹבֵד עֵצוֹת הֵמָּה" (רא"ם).

הָיוּ חֲכָמִים – זֶה הַפֵּירוּשׁ "לוֹ חָכְמוּ". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית נ, טו: "יֵשׁ לוֹ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אִם וְאִלּוּ, כְּגוֹן לוֹ חָכְמוּ".

"יַשְׂכִּילוּ זֹאת – הָיוּ מַשְׂכִּילִים זֹאת.

.. אֵיכָה יִרְדֹּף וְגוֹ׳" – פְּסוּקִים כט-ל. כְּלוֹמַר, "יַשְׂכִּילוּ זֹאת", הַכַּוָּנָה לְ"אֵיכָה יִרְדֹּוף וגו׳", וְלֹא לְ"יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם" הָאָמוּר לְאַחֲרָיו. תורה כט

עטרת מרים

יוֹסִיפוּ סָרָה: **כא** כְּמוֹ שֶׁאֵין שָׁלוֹם בְּרוּחָם, כֵּן אֵין שָׁלוֹם לְכָל אֲשֶׁר לָהֶם אָמַר אֱלֹהֵי לָרְשָׁעִים: **א** צִוָּה אֵלָיו קְרָא בִגָרוֹן בְּקוֹל גָּדוֹל אַל־תַּחְשֹׂךְ אַל תִּמְנַע מִלִּקְרוֹא כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם: **ב** מַרְאִים עַצְמָן כְּצַדִּיקִים כִּי וְאוֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְחוֹשְׁבִים שֶׁיּוֹצְאִים יְדֵי חוֹבָתָם בְּמַה שֶׁהִוּרְשִׁים אוֹתִי וְחוֹקְרִים אַחַר הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה הֲגַם שֶׁאֵין עוֹשִׂים אוֹתָם וְדַעַת דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן חֲפֵצִים לִשְׁאוֹל הוֹרָאוֹת לַחֲכָמִים כְּאִלּוּ רוֹצִים לְקַיְּמָן כְּגוֹי אֲשֶׁר־צְדָקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט אֱלֹהָיו לֹא עָזָב כָּךְ יִשְׁאָלוּנִי תָּמִיד מִשְׁפְּטֵי־צֶדֶק וְאֵין דַּעְתָּם לְקַיְּמָם קִרְבַת אֱלֹהִים יֶחְפָּצוּן מַרְאִין עַצְמָם כְּאִלּוּ הָיוּ חֲרֵדִים עַל הַמִּצְוֹת, אֲבָל לֹא כֵן הוּא: **ג** מִתְרַעֲמִים עָלַי וְיֹאמְרוּ לָמָּה צַמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ תַּעֲנִיתֵנוּ וְלֹא קִבַּלְתָּ תְּפִלָּתֵנוּ עִנִּינוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תֵדָע אֵין אַתָּה מַשְׂגִּיחַ בָּנוּ, וְאוֹיְבֵינוּ מוֹשְׁלִים בָּנוּ. הַתְּשׁוּבָה הִיא, הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם כָּל אֶחָד מִכֶּם תִּמְצְאוּ דְּבַר הַחֵפֶץ בּוֹ וְעֵסוֹק בּוֹ לְהַפִּג מִמֶּנּוּ צַעַר הַתַּעֲנִית וְלֹא שָׂת לִבּוֹ לָשׁוּב לַה׳, כְּגוֹן וְכָל־עַצְּבֵיכֶם בַּעֲלֵי חוֹב שֶׁלָּכֶם הַנֶּעֱצָבִים עַל יֶדְכֶם תִּנְגְּשׂוּ תִּלְחָצוּ בְּיוֹם צוֹמְכֶם: **ד** הֵן בֶּאֱמֶת לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ לְהִתְקוֹטֵט זֶה עִם זֶה וּלְהַכּוֹת בְּאֶגְרוֹף רֶשַׁע לֹא־תָצוּמוּ אֵינְכֶם צְמִים כַּיּוֹם כְּמִשְׁפַּט יוֹם הַצּוֹם לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם וְאִיךְ אֶרְצֶה אוֹתוֹ: **ה** הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ וְכִי כָּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת צוֹם שֶׁאֶבְחַר בּוֹ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם וְיוֹם רָצוֹן לַיהוָה: **ו** הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ: **ז** הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם: **ח** אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְהוָה יַאַסְפֶךָ: **ט** אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה תְּשַׁוֵּעַ וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן: **י** וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וָזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם: **יא** וְנָחֲךָ יְהוָה תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחֲצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו: **יב** וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דּוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹדֵר פֶּרֶץ מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת

עטרת מרים

ז בַּיּוֹם הַהוּא הֲלוֹא פָרֹס תֵּן לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים הַמִּטַּלְטְלִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מָקוֹם לַחֲסוֹת בּוֹ תָּבִיא בָיִת אֶל בֵּיתְךָ, כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ מִשֶּׁלְּךָ וּמִבְּשָׂרְךָ מִקְרוֹבְךָ לֹא תִתְעַלָּם לֹא תִתְכַּסֶּה לְבַל יִרְאֶךָ: **ח** כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה כֵּן לֹא תִצְטָרֵךְ לָצוּם וּלְשַׂק וָאֵפֶר, אֶלָּא אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר הַבּוֹקֵעַ בָּעֲבִים אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ וּרְפוּאָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְהוָה יַאַסְפֶךָ בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶל מָקוֹם אֲשֶׁר נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים צְרוּרוֹת שָׁם: **ט** כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה כֵּן אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה תְּשַׁוֵּעַ לִמְלֹא שְׁאֵלָתְךָ תִּשָּׁעֵן וְיֹאמַר הִנֵּנִי לְהַשְׁלִים חֶפְצְךָ אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה אֶת עֲצִי הָעֹל שֶׁהִכְבַּדְתָּ עַל צוֹאֲרֵי הָעֲנִיִּים שְׁלַח אֶצְבַּע גַּם תָּסִיר מִלְּשְׁלוֹחַ אֶצְבָּעֲךָ אֶל מוּל פְּנֵי חֲבֵרְךָ כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם הַמְּרִיבִים וְדַבֶּר־אָוֶן וְכֵן תָּסִיר דִּבֵּר אָוֶן שֶׁלֹּא תָּרִיב עִם רֵעֲךָ אֲפִילּוּ בִּדְבָרִים: **י** וְתָפֵק וְתוֹצִיא לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ בְּתַנְחוּמֵי דְּבָרִים טוֹבִים וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה הַמְעֻנָּה בָּרָעָב תַּשְׂבִּיעַ אוֹתָהּ, אָז וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וְחֶשְׁכַּת הַצָּרוֹת וַאֲפֵלָתְךָ תָּאִיר שוּב כַּצָּהֳרָיִם: **יא** וְנָחֲךָ יְנַהֵג אוֹתְךָ יְהוָה תָּמִיד בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב לְךָ, וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחֲצָחוֹת בְּעֵת יוֹבֵשׁ אֶת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ יַבְרִיא וַיַּחֲזִיק וְהָיִיתָ שָׂבֵעַ מִטּוּבָהּ כְּגַן רָוֶה הַשָּׂבֵעַ מִן הַמַּיִם וּכְמוֹצָא מִמְּקוֹר מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו שֶׁלֹּא נִפְסְקִים מֵימָיו: **יב** וּבָנוּ הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים הַיּוֹצְאִים מִמְּךָ יִבְנוּ אֶת חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי הַיְסוֹדוֹת שֶׁנִּפְלוּ דּוֹר־וָדוֹר בִּימֵי הַדּוֹרוֹת תְּקוֹמֵם אוֹתָם בְּמַעֲשֶׂיךָ הַטּוֹבִים וְקֹרָא לְךָ בְּנֵי הָעוֹלָם גֹּדֵר פֶּרֶץ בְּמָקוֹם הַפָּרוּץ וְהַשָּׁבוּר, מְשׁוֹבֵב

עטרת מרים

מֵשִׁיב נְתִיבוֹת לָשֶׁבֶת לִהְיוֹת מְיוּשָׁבוֹת בַּאֲנָשִׁים: יג אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ מֹלֶכֶת חוּץ לַתְּחוּם, וּמַעֲשׂוֹת חֶפְצְךָ הֶאָסוּרוֹת בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִהְתְעַנֵּג בּוֹ, לִקְדוֹשׁ יְהוָה לְיוֹם הַשַּׁבָּת תִּקְרָא יוֹם מִבְּלִי עֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה שֶׁל חוֹל וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ שֶׁתִּמָּנַע מֵעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה בּוֹ חֶפְצְךָ מִדְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּשַׁבָּת וְדַבֵּר דָּבָר וּמִלְּדַבֵּר בּוֹ דָּבָר הַנֶּאֱמָר בְּשַׁבָּת בְּחֻשְׁבּוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא: יד כִּשְׁתַּעֲשֶׂה כֵּן אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה עֹנֶג רוּחֲנִי נַפְשִׁי אֱלֹהִי, וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְתִתְעַלֶּה מִכָּל עִנְיָנִים הַחֲמָרִיִּים, וְהַאֲכַלְתִּיךָ לְךָ תִּהְיֶה הָאָרֶץ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר וְהוּא יְקַיֵּם כָּל מַה שֶׁדִּבֵּר:

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר: אָמְרוּ חַז"ל (בְּפִ' הֶחָלִיל) שְׁיוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי הָיָה מִצַּד אִמּוֹ מִשֵּׁבֶט אָשֵׁר וְהוּא הָיָה בֶּן הָאִשָּׁה הָאַלְמָנָה שֶׁכִּלְכְּלָה אֶת אֵלִיָּהוּ, וְשֶׁאֵלִיָּהוּ הֶחֱיָהוּ, וּמִצַּד אָבִיו הָיָה מִשֵּׁבֶט זְבוּלוּן כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר מְלָכִים יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי אֲשֶׁר מִגַּת הַחֵפֶר, וְגַת הַחֵפֶר הָיָה בִּגְבוּל זְבוּלוּן (יהושע י"ט), וּמְבוֹאָר בְּמְלָכִים שָׁם שֶׁהוּא הָיָה אֲשֶׁר מִשַּׁח אֶת יֵהוּא (כמ"ש חז"ל) וְהוּא נִבָּא לְיָרְבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ שֶׁיָּשִׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד נַחַל הָעֲרָבָה, וְכָל זֶה לֹא הוֹעִיל כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁבוּ בִּתְשׁוּבָה עַד שֶׁהָיוּ מוּכָנִים לֵילֶךְ בְּגָלוּת עַל יְדֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר, וּכְבָר הָיָה אַשּׁוּר מוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם, לָכֵן אָמַר לוֹ ה'. ב קוּם לֶךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ שֶׁיּוֹכִיחֵם וַיַּזְהִירֵם כִּי־עָלְתָה רָעָתָם לְפָנַי לְקַטְרֵג עֲלֵיהֶם: ג וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה חוּץ לָאָרֶץ שֶׁאֵין שָׁם נְבוּאָה מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי לֹא הָיָה חָפֵץ לִהְיוֹת שָׁלִיחַ בַּדָּבָר, כִּי חָשַׁב הִנֵּה הַגּוֹיִם קְרוֹבִי תְשׁוּבָה הֵם וִיחַיְּבוּ אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם מְמַהֲרִים לָשׁוּב, וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֳנִיָּה ׀ בָּאָה מוּכָנָה לָלֶכֶת תַּרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם עִם אַנְשֵׁי הַסְּפִינָה תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה: ד וַיהוָה הֵטִיל הִסִּיעַ רוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי

עטרת מרים

סַעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְּׁבָה נִדְמֵית הָיְתָה לְהִשָּׁבֵר: ה וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיָּטְלוּ הִשְׁלִיכוּ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם הַמִּשָּׂא וְיוֹנָה יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרְדָּם: ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֹבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם הֲלֹא אִנּוּ נִמְצָאִים בְּסַכָּנָה ׀ קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ הִתְפַּלֵּל לְפָנָיו אוּלַי יִתְעַשֵּׁת יִתְרַצֶּה הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד: ז וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה הַרְבֵּה גּוֹרָלוֹת וְנֵדְעָה בְּשֶׁלְּמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת הַרְבֵּה וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל בְּכָל פַּעַם עַל־יוֹנָה: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הוֹאִיל וְכָל הַגּוֹרָלוֹת נָפְלוּ עָלֶיךָ הַגִּידָה־נָּא לָנוּ בַּאֲשֶׁר לְמִי חָטְאתָ שֶׁבְּסִבָּתוֹ בָּא לָנוּ הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְּלַאכְתְּךָ שֶׁמָּא פָּשַׁעְתָּ בְּמִקְצוֹעַ שֶׁלְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מָקוֹם תָּבוֹא אוּלַי בָּרַחְתָּ מִפְּנֵי רָעָה שֶׁעָשִׂיתָ שָׁם מָה אַרְצֶךָ אוּלַי בְּנֵי בְּנֵי אַרְצְךָ הֵם בְּנֵי רְשָׁעִים וְאֵי־מִזֶּה עַם אָתָּה וְגַדֵּע מִי אֱלֹהֶיךָ: ט הַשִּׁיב לָהֶם עַל הָאַחֲרוֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עִבְרִי אָנֹכִי מִבְּנֵי עֵבֶר הָרִאשׁוֹן וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא שִׁבְרַחְתִּי מִלִּפְנָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבָּשָׁה: י וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִבְרוֹחַ מִלִּפְנֵי הַשֵּׁם כִּי־יָדְעוּ

לָשֶׁבֶת: יג אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֶפְצְךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: יד אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר:

הפטרה למנחה יום כפור יונה פרק א

א א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר: ב קוּם לֶךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי־עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי: ג וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֳנִיָּה ׀ בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם מִלִּפְנֵי יְהוָה: ד וַיְהוָה הֵטִיל רוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי סַעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְּׁבָה לְהִשָּׁבֵר: ה וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיָּטְלוּ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וְיוֹנָה יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרְדָּם: ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֹבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם ׀ קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוּלַי יִתְעַשֵּׁת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד: ז וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה גּוֹרָלוֹת וְנֵדְעָה בְּשֶׁלְּמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל עַל־יוֹנָה: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה־נָּא לָנוּ בַּאֲשֶׁר לְמִי־הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְּלַאכְתְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מָה אַרְצֶךָ וְאֵי־מִזֶּה עַם אָתָּה: ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עִבְרִי אָנֹכִי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבָּשָׁה: י וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי־יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד

עטרת מרים

הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ עִמָּךְ וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעָלֵינוּ וְלֹא יוֹסִיף לְהַרְעִישׁ עוֹד בַּהֲרָמַת
הַגַּלִּים כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר: יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׂאוּנִי קְחוּ אוֹתִי
וַהֲטִילֻנִי וְהַשְׁלִיכוּ אוֹתִי אֶל־הַיָּם וּבְוַדַּאי וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדֵעַ
אָנִי כִּי בְשֶׁלִּי הַסַּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה
עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים הָיוּ
מִשְׁתַּדְּלִים עִם הַמְּשׁוֹטוֹת לְהָשִׁיב
הַסְּפִינָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה וְלֹא יָכֹלוּ כִּי
הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם לְהַרְחִיק
אֶת הַסְּפִינָה אֶל תּוֹךְ הַיָּם: יד וַיִּקְרְאוּ
אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אַל־
נָא נֹאבְדָה בַּעֲוֹן שֶׁנִּשְׁלַח יָד בְּנֶפֶשׁ
הָאִישׁ הַזֶּה וְאַל־תִּתֵּן עָלֵינוּ דָּם
נָקִי כִּי־אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ
עָשִׂיתָ לַהֲמִיתוֹ עַל יָדֵינוּ: טו וַיִּשְׂאוּ
אֶת־יוֹנָה וַיְטִלֻהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֹד
נָח הַיָּם מִזַּעְפּוֹ מִקֶּצֶף הַרְעָשַׁת גַּלָּיו:
טז בִּרְאוֹתָם הַשְׁגָּחַת הַמָּקוֹם וִיכָלְתּוֹ
וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה
אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ קִבְּלוּ עַל עַצְמָם
לִזְבּוֹחַ זֶבַח לַיהוָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
וַיִּדְּרוּ נְדָרִים שֶׁיִּתְגַּיֵּרוּ: א וַיְמַן הִזְמִין
יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ מִיַּד אֶת־
יוֹנָה שֶׁלֹּא יִטְבַּע בְּמֵי הַיָּם וַיְהִי יוֹנָה
בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה
לֵילוֹת: ב וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה
אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה: ג וַיֹּאמֶר
קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה
וַיַּעֲנֵנִי הוֹאִיל וַאֲנִי קַיָּם כָּל הַיָּמִים
הַלָּלוּ, מִבֶּטֶן הַדָּג שֶׁהוּא כִּשְׁאוֹל לִי
שִׁוַּעְתִּי וְגַם מוּבְטָח אֲנִי אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ
קוֹלִי: ד וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב
יַמִּים וְנָהָר הַנִּכְנָס בַּיָּם יְסֹבְבֵנִי
כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ גַּלֵּי הַיָּם הַגְּדוֹלִים
וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: ה וַאֲנִי אָמַרְתִּי
נִגְרַשְׁתִּי גֵּרַשְׁתָּ אוֹתִי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ
אַךְ כְּשֶׁרָאִיתִי וְעוֹדֵנִי חַי בִּמְעֵי הַדָּג
מוּבְטָח אֲנִי לָצֵאת מִזֶּה וְאוֹסִיף
לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ לָבֹא
שָׁמָּה בְּקוֹל תּוֹדָה: ו אֲפָפוּנִי סִבְּבוּ
אוֹתִי מַיִם עַד קָרוֹב לְהוֹצָאַת נֶפֶשׁ
תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי, יַם סוּף חָבוּשׁ
הָיָה קָשׁוּר לְרֹאשִׁי כָּל זְמַן שֶׁהָיָה בִּמְעֵי
הַדָּג: ז לְקִצְבֵי לְרֶגֶל הָרִים בְּקַרְקָעִית
הַיָּם יָרַדְתִּי בִּהְיוֹתִי בִּמְעֵי הַדָּגָה,

עטרת מרים

חָשַׁבְתִּי שֶׁהָאָרֶץ סָגְרָה בְּרִחֶיהָ בַּעֲדִי לְעוֹלָם אֲבָל הוֹאִיל וְקִיַּמְתַּנִי כָּל הַיָּמִים
הַלָּלוּ אֲקַוֶּה וַתַּעַל מִשַּׁחַת מִקֶּבֶר, מִמְּעֵי הַדָּג חַיַּי יְהוָה אֱלֹהָי:
ח בְּהִתְעַטֵּף כְּשֶׁהָיָה מְעֻטָּף וּמְעֻנֶּה עָלַי נַפְשִׁי כְּשֶׁבְּלָעַנִי הַדָּג, אָז אֶת־יְהוָה
זָכָרְתִּי וְהִתְפַּלַּלְתִּי אֵלָיו וַתָּבוֹא אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ בַּשָּׁמַיִם:
ט אַנְשֵׁי הַסְּפִינָה אֲשֶׁר מְשַׁמְּרִים
עוֹבְדִים הַבְלֵי־שָׁוְא עֲבוֹדָה זָרָה,
לְאַחַר שֶׁנִּמְלְטוּ מִן הַצָּרָה חַסְדָּם
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁכָּל חַסְדָּם וְטוֹבָתָם
מֵאִתּוֹ יַעֲזֹבוּ וְלֹא יְקַיְּמוּ מַה שֶּׁנָּדְרוּ
בְּעֵת צָרָה: י וַאֲנִי אֲבָל אֲנִי בְּקוֹל
תּוֹדָה וְהוֹדָאָה עַל הַנֵּס אֶזְבְּחָה־לָּךְ
וַאֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲשַׁלֵּמָה בַּעֲבוּר
יְשׁוּעָתָה לַיהוָה שֶׁל ה׳: יא וַיֹּאמֶר
יְהוָה לַדָּג הֵעִיר אֶת רְצוֹנוֹ וַיָּקֵא
אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה: א וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שֵׁנִית בִּדְבַר
הַשְּׁלִיחוּת שֶׁל נִינְוֵה לֵאמֹר: ב קוּם
לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה
וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה שֶׁתִּהְיֶה
נֶחְפֶּכֶת עַל רָעָתָם אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר
אֵלֶיךָ: ג וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־

לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ וְיִשְׁתֹּק
הַיָּם מֵעָלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר: יב וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם שָׂאוּנִי וַהֲטִילֻנִי אֶל־הַיָּם וְיִשְׁתֹּק הַיָּם
מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדֵעַ אָנִי כִּי בְשֶׁלִּי הַסַּעַר הַגָּדוֹל
הַזֶּה עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב
אֶל־הַיַּבָּשָׁה וְלֹא יָכֹלוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר
עֲלֵיהֶם: יד וַיִּקְרְאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה
יְהוָה אַל־נָא נֹאבְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה
וְאַל־תִּתֵּן עָלֵינוּ דָּם נָקִי כִּי־אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר
חָפַצְתָּ עָשִׂיתָ: טו וַיִּשְׂאוּ אֶת־יוֹנָה וַיְטִלֻהוּ
אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם מִזַּעְפּוֹ: טז וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה
וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח לַיהוָה וַיִּדְּרוּ נְדָרִים: ב א וַיְמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ
אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת: ב וַיִּתְפַּלֵּל
יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה: ג וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה
וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי: ד וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב
יַמִּים וְנָהָר יְסֹבְבֵנִי כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: ה וַאֲנִי אָמַרְתִּי
נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ: ו אֲפָפוּנִי מַיִם
עַד־נֶפֶשׁ תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי: ז לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי הָאָרֶץ
בְּרִחֶיהָ בַּעֲדִי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיַּי יְהוָה אֱלֹהָי: ח בְּהִתְעַטֵּף עָלַי
נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה זָכָרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ:
ט מְשַׁמְּרִים הַבְלֵי־שָׁוְא חַסְדָּם יַעֲזֹבוּ: י וַאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ
אֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲשַׁלֵּמָה יְשׁוּעָתָה לַיהוָה: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה לַדָּג וַיָּקֵא
אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה: ג א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שֵׁנִית לֵאמֹר:
ב קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי
דֹּבֵר אֵלֶיךָ: ג וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוֵה כִּדְבַר יְהוָה וְנִינְוֵה הָיְתָה

עטרת מרים

נִינְוֵה כִּדְבַר יְהוָה וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר־גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים: ד וַיָּחֶל כִּשֶׁהִתְחִיל יוֹנָה לָבוֹא בָּעִיר לְהַכְּנֵס בָּעִיר מַהֲלַךְ יוֹם
אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר בְּלִבּוֹ, הִנֵּה יֵשׁ עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְאַחַר זֶה וְנִינְוֵה
נֶהְפָּכֶת נֶחֱרֶבֶת: ה לְאַחַר שֶׁאַנְשֵׁי הָאֲנִיָּה הֵעִידוּ כִּי הִטִּילוּ אֶת יוֹנָה אֶל הַיָּם
וְכָל עֵינֵנוּ כְּמוֹ שֶׁהָיָה, לְפִיכָךְ וַיַּאֲמִינוּ
אַנְשֵׁי נִינְוֵה בֵּאלֹהֶים בִּדְבַר אֱלֹהִים
וַיִּקְרְאוּ־צוֹם קוֹדֶם אַחֲרֵת הַמֶּלֶךְ
וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים מִגְּדוֹלָם וְעַד־
קְטַנָּם וְשָׁבוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה: ו וַיִּגַּע
הַדָּבָר הַשְּׁמוּעָה הִגִּיעָה אֶל אָזְנֵי
מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ לְשֶׁבֶת
עַל הָאָרֶץ וַיַּעֲבֵר הֵסִיר אַדַּרְתּוֹ
לִבּוּשׁ הַמַּלְכוּת מֵעָלָיו וַיְכַס שַׂק
יְרִיעָה עָבָה וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר:
ז וַיְזַעֵק צִוָּה לְהַכְרִיז וַיֹּאמֶר בְּנִינְוֵה
מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וּגְדֹלָיו שֶׁל הַמַّלְכוּת
נִגְזַר לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה
הַבָּקָר וְהַצֹּאן אַל־יִטְעֲמוּ מְאוּמָה
שׁוּם דָּבָר, אַל־יִרְעוּ וּמַיִם אַל־
יִשְׁתּוּ: ח גַּם זֶה יֵשׁ לְהַכְרִיז וְיִתְכַּסּוּ
שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְיִקְרְאוּ
אֶל־אֱלֹהִים בְּחָזְקָה בְּכָל לֵב וְיָשֻׁבוּ
אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה מִשְּׁאָר עֲבֵירוֹת
וּמִן־הֶחָמָס הַגָּזֵל אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם
שֶׁעֲלֵיהֶם לְהָשִׁיב, כִּי וִידּוּי וַחֲרָטָה לְבַד
אֵין מוֹעִיל בְּחָמָס: ט גַּם זֶה מִן הַכָּרוּז
מִי הֵיוֹדֵעַ עַל עֲבֵירוֹת שֶׁבִּידוֹ יָשׁוּב
לַה׳ וְאוּ וְנִחַם הָאֱלֹהִים מִן הַגְּזֵרָה
וְשָׁב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד מִן
הָעוֹלָם: י וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־
מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם
הָרָעָה כִּי עָשׂוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וַיִּנָּחֶם
נִתְחֲרֵט הָאֱלֹהִים דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן
בְּנֵי אָדָם עַל־הָרָעָה עַל הַגְּזֵרָה
אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם וְלֹא
עָשָׂה: א בִּנְבוּאָה נֶאֱמַר לוֹ שֶׁנִּיחַם ה׳
וַיֵּרַע אֶל־יוֹנָה רָעָה גְּדוֹלָה אָמַר,
עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם שֶׁאֲנִי נְבִיא הַשֶּׁקֶר
וַיֶּחַר לוֹ בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לֹא שָׁבוּ
מִדַּרְכָּם הָרָעָה: ב וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
קַח נָא אֶת נַפְשִׁי, וְהוֹסִיף וַיֹּאמַר אָנָּה
יְהוָה הֲלוֹא־זֶה דְּבָרִי עַד בְּעוֹד
הָיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי עַל־כֵּן קִדַּמְתִּי
לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה טֶרֶם בָּאָה לִי
הַנְּבוּאָה פַּעַם שֵׁנִית, כִּי יָדַעְתִּי מֵאָז

עטרת מרים

עִיר־גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
ד וַיָּחֶל יוֹנָה לָבוֹא בָּעִיר מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד
וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינְוֵה
נֶהְפָּכֶת: ה וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה בֵּאלֹהִים
וַיִּקְרְאוּ־צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים מִגְּדוֹלָם וְעַד־
קְטַנָּם: ו וַיִּגַּע הַדָּבָר אֶל־מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם
מִכִּסְאוֹ וַיַּעֲבֵר אַדַּרְתּוֹ מֵעָלָיו וַיְכַס שַׂק וַיֵּשֶׁב
עַל־הָאֵפֶר: ז וַיְזַעֵק וַיֹּאמֶר בְּנִינְוֵה מִטַּעַם
הַמֶּלֶךְ וּגְדֹלָיו לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר
וְהַצֹּאן אַל־יִטְעֲמוּ מְאוּמָה אַל־יִרְעוּ וּמַיִם
אַל־יִשְׁתּוּ: ח וְיִתְכַּסּוּ שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה
וְיִקְרְאוּ אֶל־אֱלֹהִים בְּחָזְקָה וְיָשֻׁבוּ אִישׁ
מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמִן־הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם: ט מִי־יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם
הָאֱלֹהִים וְשָׁב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד: י וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם
כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־
לָהֶם וְלֹא עָשָׂה: ד א וַיֵּרַע אֶל־יוֹנָה רָעָה גְּדוֹלָה וַיֶּחַר לוֹ: ב וַיִּתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּה יְהוָה הֲלוֹא־זֶה דְּבָרִי עַד־הֱיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי עַל־כֵּן
קִדַּמְתִּי לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה: ג וְעַתָּה יְהוָה קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי
טוֹב מוֹתִי מֵחָיָּי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה הַהֵיטֵב הָרָה לָךְ: ה וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר
וַיֵּשֶׁב מִקֶּדֶם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֻכָּה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בַּצֵּל עַד אֲשֶׁר
יִרְאֶה מַה־יִּהְיֶה בָּעִיר: ו וַיְמַן יְהוָה־אֱלֹהִים קִיקָיוֹן וַיַּעַל | מֵעַל לְיוֹנָה
לִהְיוֹת צֵל עַל־רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מֵרָעָתוֹ וַיִּשְׂמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שִׂמְחָה
גְּדוֹלָה: ז וַיְמַן הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בַּעֲלוֹת הַשַّחַר לַמָּחֳרָת וַתַּךְ אֶת־הַקִּיקָיוֹן
וַיִּיבָשׁ: ח וַיְהִי | כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיְמַן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית וַתַּךְ

שֶׁהֵם יַחֲזִרוּ בִּתְשׁוּבָה לֹא תַּחֲרִיבֵם כִּי אַתָּה אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה וּבָזֶה תּוֹסִיף כַּעַסְךָ עַל יִשְׂרָאֵל בִּרְאוֹתָם כֹּחַ
הַתְּשׁוּבָה וְאֵינָם לוֹקְחִים מוּסָר, וְלָכֵן הָיְתָה קָשָׁה עָלַי הַנְּבוּאָה: ג וְעַתָּה יְהוָה
הוֹאִיל וְכֵן הוּא קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי שֶׁלֹּא אֶרְאֶה בְּרֵעַת יִשְׂרָאֵל כִּי טוֹב
מוֹתִי מֵחַיָּי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה הַהֵיטֵב הַאִם עַל הַטּוֹב שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה
לָהֶם הָרָה לָךְ: ה וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב מִקֶּדֶם בְּמִזְרַח
לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֻכָּה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בַּצֵּל עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה
מַה־יִּהְיֶה בָּעִיר אוּלַי לֹא יַעַמְדוּ
בִּתְשׁוּבָתָם וְתַחֲזוֹר הַגְּזֵרָה לִמְקוֹמָהּ:
ו וַיְמַן הִצְמִיחַ יְהוָה־אֱלֹהִים עֵשֶׂב
בְּשֵׁם קִיקָיוֹן וְהוּא גֶּדֶל לְמַעְלָה וַיַּעַל |
מֵעַל לְיוֹנָה לִהְיוֹת צֵל עַל־רֹאשׁוֹ
לְהַצִּיל לוֹ מֵרָעָתוֹ מֵחֹם הַשֶּׁמֶשׁ
וַיִּשְׂמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שִׂמְחָה
גְּדוֹלָה: ז וַיְמַן הִזְמִין הָאֱלֹהִים
תּוֹלַעַת בַּעֲלוֹת הַשַّחַר לַמָּחֳרָת
יוֹם שִׁמְחָתוֹ וַתַּךְ חִתְכָה אֶת־
הַקִּיקָיוֹן מִמְּקוֹם יְנִיקָתוֹ וַיִּיבָשׁ:
ח וַיְהִי | כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיְמַן הִזְמִין
אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים מִזְרָחִית
חֲרִישִׁית שֶׁמַּחֲרִשֶׁת הָאֲזָנַיִם מֵרוֹב

עטרת מרים

שְׁאוֹנָהּ וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ הִשְׁלִיךְ נִיצוֹצָיו הַרְגָּשָׁה וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי כִּי סָבַל יִסּוּרִים הַרְבֵּה: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הַהֵיטֵב הַאִם מְאֹד חָרָה־לְךָ עַל אָבְדַן הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה־לִי עַד שֶׁאֶבְחַר מָוֶת בַּעֲבוּר זֶה: י וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה אַתָּה חַסְתָּ וְנִצְטַעַרְתָּ עַל אֲבֵידַת הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר אַתָּה לֹא־עָמַלְתָּ בּוֹ בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וְהַשְׁקָאַת מַיִם וְלֹא גִּדַּלְתּוֹ שֶׁבִּן־לַיְלָה אֶחָד הָיָה וּבִן־לַיְלָה שֶׁאַחֲרֶיהָ אָבָד: יא וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה הֲגַם שֶׁרַבִּים עוֹבְדִים עֲבוֹדָה־זָרָה אֲבָל אֲשֶׁר יֶשׁ־בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ כִּי הֵם קְטַנִּים וְאֵין לַחֲשׁוֹב לָהֶם עָוֹן וּבְהֵמָה רַבָּה

עטרת מרים

שֶׁאֵין לָהֶם עוֹנֶשׁ, וְעַל כָּל אֵלֶּה רָאוּי לָחוּס וְלַחֲמוֹל: יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

הַשֶּׁמֶשׁ עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הַהֵיטֵב חָרָה־לְךָ עַל־הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה־לִי עַד־מָוֶת: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אַתָּה חַסְתָּ עַל־הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא־עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִּדַּלְתּוֹ שֶׁבִּן־לַיְלָה הָיָה וּבִן־לַיְלָה אָבָד: יא וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֶשׁ־בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ וּבְהֵמָה רַבָּה: ז יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

◆ יום חמישי י"א תשרי ◆

(כט) לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם:

כט אִלּוּ חַכִּימוּ אִסְתַּכָּלוּ בְּדָא סְבָרוּ מָא יְהֵי בְּסוֹפֵיהוֹן:

רש"י◄ יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם • יִתְּנוּ לֵב לְהִתְבּוֹנֵן לְסוֹף פֻּרְעָנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ל) אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַיהוָה הִסְגִּירָם:

ל אֶכְדֵין יִרְדּוֹף חַד אַלְפָא וּתְרֵין יֶעֶרְקוּן לְרִבּוֹתָא אֶלָּהֵן אֲרֵי תַּקִּיפְּהוֹן מְסָרְנוּן וַיְיָ אֲשְׁלֵמְנוּן:

רש"י◄ אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד • מִמֶּנּוּ אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל. אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם • מְכָרָם וּמְסָרָם בְּיָדֵנוּ, דילבר"ר בְּלַעַ"ז (איבערגעבען).

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כט) **יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם – יִתְּנוּ לֵב לְהִתְבּוֹנֵן** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "יָבִינוּ" בִּלְשׁוֹן עָתִיד, יִתְּנוּ לֵב לְהִתְבּוֹנֵן. וְאֶפְשָׁר שֶׁכָּךְ שִׁיעוּר הַכָּתוּב: אִלּוּ הָיוּ חֲכָמִים הָיוּ מַשְׂכִּילִים "זֹאת" בֶּעָבָר, וְאִם לֹא הִשְׂכִּילוּ זֹאת, לְפָחוֹת "יִתְּנוּ לֵב לְהִתְבּוֹנֵן" מִכָּאן וּלְהַבָּא.

לְסוֹף פֻּרְעָנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל – וְלֹא שֶׁל עַצְמָם, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בַּהֶמְשֵׁךְ: "אֵיכָה יִרְדּוֹף אֶחָד אֶלֶף", שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "אַחֲרִיתָם" (רא"ם). תורה ל

(ל–לא) **אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד – מִמֶּנּוּ** – מֵאִתָּנוּ, מֵהַגּוֹיִם, שֶׁהֲרֵי מְדוּבָּר כָּאן בַּהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁל הַגּוֹיִם "לְסוֹף פּוּרְעָנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל".

"אֶלֶף" מִיִּשְׂרָאֵל.

אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם – "מְכָרָם" וּמְסָרָם – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "הִסְגִּירָם".

בְּיָדֵנוּ – בְּיַד הַגּוֹיִם, שֶׁהָיָה לָהֶם לְהִתְבּוֹנֵן כֵּן.

דיליברי"ר בְּלַעַז. – delivrer, לִמְסוֹר, לְהַסְגִּיר.

כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם – כָּל זֶה הָיָה לָהֶם לָאוֹיְבִים לְהָבִין, שֶׁ"ה' הִסְגִּירָם" – אֶת יִשְׂרָאֵל בִּידֵיהֶם.

וְלֹא לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם הַנִּצָּחוֹן, שֶׁהֲרֵי – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "כִּי", לְשׁוֹן נְתִינַת טַעַם.

עַד הֵנָּה "לֹא" יָכְלוּ כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "צוּרָם".

כְּנֶגֶד "צוּרֵנוּ" – פֵּירוּשׁ: "אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם וגו'", זוֹהִי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁהַגּוֹיִם הָיוּ צְרִיכִים לְהִתְבּוֹנֵן בְּעַצְמָם,

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת אחרון של פסח תשי"ז – תורת מנחם התוועדויות כרך יט עמ' 323)

כִּי צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם (לב, ל) הַשְּׁמָדוֹת ל"ע שֶׁהָיוּ בְּדוֹרֵנוּ - לֹא הָיוּ מִצַּד כֹּחָם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי אֵין לְגוֹי שְׁלִיטָה עַל יְהוּדִי, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ. וְהַגַּע בְּעַצְמְךָ: אִם בַּעֲצֵי הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי וַאֲבָנָיו לֹא שָׁלַט הָאוֹיֵב, כַּכָּתוּב טָבְעוּ בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ - כָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר שֶׁאֵין לוֹ שְׁלִיטָה בְּמִקְדָּשׁ רוּחָנִי (וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד). אֶלָּא **צוּרָם** מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם - מִטַּעַם הַיָּדוּעַ לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר אָמַר פַּעַם, שֶׁאֵין לְהַצְדִּיק אֶת ה' יוֹתֵר מִדַּאי . . . אֲבָל כְּתִיב "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי", הַיְנוּ שֶׁלְּעָתִיד יוֹדוּ לַה' עַל הַ"אָנַפְתָּ".

(לא) **כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים:**

לא **אֲרֵי לָא כְתָקְפָּנָא תָּקְפְּהוֹן וּבַעֲלֵי דְבָבָנָא הֲווֹ דַיָּנָנָא:**

רש"י◄ **כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם** • כָּל זֶה הָיָה לָהֶם לָאוֹיְבִים לְהָבִין שֶׁהַשֵּׁם הִסְגִּירָם, וְלֹא לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם הַנִּצָּחוֹן, שֶׁהֲרֵי עַד הֵנָּה לֹא יָכְלוּ כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם כְּנֶגֶד צוּרֵנוּ, כִּי לֹא כְּסַלְעֵנוּ סַלְעָם. כָּל צוּר שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן סֶלַע. **וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים** • וְעַכְשָׁו אוֹיְבֵינוּ שׁוֹפְטִים אוֹתָנוּ, שֶׁהֲרֵי צוּרֵנוּ מְכָרָנוּ לָהֶם (סְפָרִים אֲחֵרִים: הֲרֵי שֶׁצּוּרֵנוּ מְכָרָנוּ לָהֶם)◆

(לב) **כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ:**

לב **אֲרֵי כְפֻרְעֲנוּת עַמָּא דִסְדוֹם פֻּרְעֲנוּתְהוֹן וְלָקוּתְהוֹן כְּעַם עֲמֹרָה מָחָתְהוֹן בִּישִׁין כְּרֵשֵׁי חֶוְיָן וְתֻשְׁלָמַת עוֹבָדֵיהוֹן כִּמְרָרוּתְהוֹן:**

רש"י◄ **כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם** • מוּסָב לְמַעְלָה: אָמַרְתִּי בְּלִבִּי אַפְאֵיהֶם וְאַשְׁבִּית זִכְרָם – לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂה סְדֹם וַעֲמוֹרָה. **שַׁדְמֹת** • שְׂדֵה תְּבוּאָה, כְּמוֹ: (חבקוק ג) "וּשְׁדֵמוֹת לֹא עָשָׂה אֹכֶל", (מלכים ב כג) "בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן". **עִנְּבֵי־רוֹשׁ** • עֵשֶׂב מַר. **אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ** • מַשְׁקֶה מַר רָאוּי לָהֶם, לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם פֻּרְעָנוּתָם, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'וְתֻשְׁלָמַת עוֹבָדֵיהוֹן כִּמְרָרוּתְהוֹן'.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

וְלָכֵן נֶאֱמַר "צוּרָם" בִּלְשׁוֹן נִסְתָּר, "צוּר" שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲבָל "כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם", זֶהוּ מִדִּבְרֵי מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, בַּטַּעַם שֶׁהַגּוֹיִם הָיוּ צְרִיכִים לְהִתְבּוֹנֵן כֵּן, וְלָכֵן אָמַר "צוּרֵנוּ", צוּר שֶׁלָּנוּ, בִּלְשׁוֹן נוֹכֵחַ, שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

כִּי לֹא כְּסַלְעֵנוּ סַלְעָם. כָּל "צוּר" שֶׁבַּמִּקְרָא – בֵּין "צוּר" כִּפְשׁוּטוֹ, בֵּין "צוּר" כְּכִנּוּי לַה'. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוּאֵל א ב, ב: "וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ – אֵין צַיָּר כֵּאלֹהֵינוּ, הַצָּר צוּרָה בְּתוֹךְ צוּרָה". הֲרֵי שֶׁמְּפָרֵשׁ "צוּר" שֶׁלֹּא בְּמַשְׁמָעוּת סֶלַע.

לְשׁוֹן סֶלַע – הַמּוֹרֶה עַל תּוֹקֶף וְחוֹזֶק (ראה רש"י לעיל פסוק יג), אוֹ עַל מַחֲסֶה וּמִסְתּוֹר (ראה רש"י לקמן פסוק לח), אוֹ עַל מָגֵן (רש"י לקמן פסוק לז). וְכָאן הוּא בְּמַשְׁמָעוּת שֶׁל חוֹזֶק, שֶׁהֲרֵי מְדוּבָּר בְּנִצָּחוֹן. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלָּכֵן טָרַח רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ דַּוְקָא כָּאן מַהוּ לְשׁוֹן צוּר, אַף שֶׁ"צוּר" נִזְכַּר בַּמִּקְרָא הַרְבֵּה פְּעָמִים לִפְנֵי כֵן, כְּדֵי לְבָאֵר לָמָּה נָקַט כָּאן בִּלְשׁוֹן "צוּרֵנוּ" וְ"צוּרָם" דַּוְקָא.

וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים – רְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוֹת כא, א שֶׁלּוֹמְדִים מִפָּסוּק זֶה: "שֶׁהַמֵּבִיא דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי גוֹיִם, מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמְיַקֵּר שֵׁם עֲבוֹדָה־זָרָה לְהַחֲשִׁיבָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים, כְּשֶׁאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים זֶהוּ עֵדוּת לְעִלּוּי יִרְאָתָם".

וְעַכְשָׁיו – זֶהוּ פֵּירוּשׁ הַוָּא"ו שֶׁל "וְאֹיְבֵינוּ".

"אוֹיְבֵינוּ" שׁוֹפְטִים – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "פְּלִילִים".

אוֹתָנוּ, [הֲרֵי שֶׁ]"צוּרֵנוּ" – כֵּן הוּא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים. וּבַדְּפוּסִים הַנְּפוֹצִים: שֶׁהֲרֵי צוּרֵנוּ.

מְכָרָנוּ לָהֶם – כָּל זֶה מִדִּבְרֵי מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל (וְלָכֵן מְסַיֵּם שֶׁ"צוּרֵנוּ" מָכַר אוֹתָנוּ לַגּוֹיִם), בַּטַּעַם שֶׁהַגּוֹיִם הָיוּ צְרִיכִים לְהָבִין כֵּן. תורה לב

(לב) **כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם – מוּסָב לְמַעְלָה** – פָּסוּק כו.

"אָמַרְתִּי" בְּלִבִּי "אַפְאֵיהֶם" [וְ]אַשְׁבִּית "זִכְרָם", לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂי סְדוֹם – מְפָרֵשׁ "גַּפְנָם" מִלְּשׁוֹן מַעֲשִׂים, מִשּׁוּם שֶׁהַכַּוָּנָה לִ"פְרִי גַפְנָם", כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר רַשִׁ"י בְּפָסוּק לד, הַמּוֹרֶה עַל הַמַּעֲשִׂים, וְכִלְשׁוֹן (ישעיה ג, י) "פְּרִי מַעַלְלֵיהֶם".

וַעֲמוֹרָה.

שַׁדְמֹת – שְׂדֵה תְּבוּאָה – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה טז, ח: "שַׁדְמוֹת – שְׂדוֹת תְּבוּאָה".

כְּמוֹ "וּשְׁדֵמוֹת לֹא עָשָׂה אֹכֶל" – חֲבַקוּק ג, יז. וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "וּשְׁדֵמוֹת – שְׂדֵה לָבָן".

"בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן" – מְלָכִים ב כג, ד. וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "בְּמֵישַׁר קִדְרוֹן".

עִנְּבֵי רוֹשׁ – עֵשֶׂב מַר – "רוֹשׁ" הוּא עֵשֶׂב מַר, כְּדִלְעֵיל כט, יז, וְאַף שֶׁשָּׁם נִכְתַּב "רֹאשׁ", הַיְנוּ הָךְ.

אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ – מַשְׁקֶה מַר רָאוּי לָהֶם – פֵּירוּשׁ: בַּעֲבוּר שֶׁמִּגֶּפֶן סְדוֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמוֹת עֲמוֹרָה, וַעֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי רוֹשׁ, לָכֵן אַשְׁכְּלוֹת מְרוֹרוֹת רָאוּי לָהֶם (רא"ם).

לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם פֻּרְעָנוּתָם – לְפִי הַמָּשָׁל הַמַּעֲשִׂים נִקְרָאִים פֵּירוֹת וְהַפּוּרְעָנוּת מַשְׁקֶה, שֶׁכֵּן מִסְחִיטַת הַפְּרִי נַעֲשֶׂה מַשְׁקֶה, כְּלוֹמַר הַפּוּרְעָנוּת הִיא תּוֹצָאַת הַמַּעֲשֶׂה.

וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "וְתֻשְׁלָמַת עוֹבָדֵיהוֹן כִּמְרָרוּתְהוֹן" – וְתַשְׁלוּם מַעֲשֵׂיהֶם כִּמְרִירָתָם. תורה לג

(לג) חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר:

לג הָא כְּמָרַת תַּנִּינַיָּא כֹּס פֵּרְעַנּוּתְהוֹן וּכְרֵישׁ פְּתָנֵי חֵוְיָן אַכְזְרָאִין:

רש"י◄ חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'הָא כְּמָרַת תַּנִּינַיָּא כֹּס פֵּרְעַנּוּתְהוֹן', הִנֵּה כִּמְרִירוּת נְחָשִׁים כּוֹס מִשְׁתֵּה פֵּרְעָנוּתָם. וְרֹאשׁ פְּתָנִים • כּוֹסָם, שֶׁהוּא אַכְזָר לַנָּשׁוּךְ. אוֹיֵב אַכְזָרִי יָבֹא וְיִפְרַע מֵהֶם.

(לד) הֲלֹא־הוּא כָּמֵס עִמָּדִי חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי:

לד הֲלָא כָּל עוֹבְדֵיהוֹן גְּלָן קֳדָמַי גְּנִיזִין לְיוֹם דִּינָא בְּאוֹצְרָי:

רש"י◄ הֲלֹא־הוּא כָּמֵס עִמָּדִי • כְּתַרְגּוּמוֹ, כִּסְבוּרִים הֵם שֶׁשָּׁכַחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם? כֻּלָּם גְּנוּזִים וּשְׁמוּרִים לְפָנַי. הֲלֹא־הוּא • פְּרִי גַּפְנָם וּתְבוּאַת שַׂדְמוֹתָם, כָּמוּס עִמָּדִי.

(לה) לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ:

לה קֳדָמַי פֵּרְעָנוּתָא וַאֲנָא אֲשַׁלֵּם לְעִדָּן דְּיִגְלוּן מֵאַרְעֲהוֹן אֲרֵי קָרִיב יוֹם תִּבְרְהוֹן וּמַכַּע דְּעָתִיד לְהוֹן:

רש"י◄ לִי נָקָם וְשִׁלֵּם • עִמִּי נָכוֹן וּמְזֻמָּן פֵּרְעָנוּת נָקָם וְשִׁלֵּם לָהֶם כְּמַעֲשֵׂיהֶם. הַנָּקָם יְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּלָם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים "וְשִׁלֵּם", שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ 'וְשָׁלוֹם', וְהוּא מִגְּזֵרַת (ירמיה ה): "וְהַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם", כְּמוֹ וְהַדִּבּוּר. וְאֵימָתַי אֲשַׁלֵּם לָהֶם? – לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם • כְּשֶׁתִּתּוֹם זְכוּת אֲבוֹתָם, שֶׁהֵן סְמוּכִים עָלָיו. כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם •

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(לג) חֲמַת תַּנִּינִים יֵינָם – **כְּתַרְגּוּמוֹ: "הָא כְּמָרַת תַּנִּינַיָּא כֹּס פּוּרְעָנוּתְהוֹן", הִנֵּה כִּמְרִירוּת** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "חֲמַת". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י תְּהִלִּים קמ, ד: "חֲמַת לְשׁוֹן אֶרֶס, כְּמוֹ חֲמַת תַּנִּינִים יֵינָם, שֶׁאִם תְּפָרְשֵׁהוּ לְשׁוֹן אַף, וְכִי לְשׁוֹן אַף נוֹפֵל אֵצֶל יַיִן? אֶלָּא לְשׁוֹן אֶרֶס".

נְחָשִׁים, כּוֹס מִשְׁתֵּה – הוֹסִיף תֵּיבַת "מִשְׁתֵּה" עַל לְשׁוֹן אוּנְקְלוֹס, מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִשְׁתֶּה ("יֵינָם"), וְלֹא בְּכוֹס (ספר הזכרון).

פֶּרְעָנוּתָם.

וְרֹאשׁ פְּתָנִים – רְאֵה רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה יא, ח שֶׁ"פֶּתֶן" הוּא נָחָשׁ שֶׁהִזְקִין.

כּוֹסָם – הַכּוֹס שֶׁיִּשְׁתּוּ בּוֹ פּוּרְעָנוּתָם (כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְעֵיל בְּפֵירוּשׁ דִּבְרֵי אוּנְקְלוֹס), הוּא רֹאשׁ הַפֶּתֶן (ספר הזכרון).

שֶׁהוּא – "רֹאשׁ פְּתָנִים". מִשְׁמַע שֶׁמְּפָרֵשׁ "רֹאשׁ" כִּפְשׁוּטוֹ. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י יִרְמְיָה ח, יד: "רֹאשׁ פְּתָנִים, אֶרֶס שֶׁבְּשִׁנָּיו".

"אַכְזָר" לִנְשׁוּךְ – רְאֵה רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה שָׁם, שֶׁהַפֶּתֶן אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְקוֹל מְלַחֲשִׁים שֶׁרוֹצִים לְהַשְׁבִּיעוֹ שֶׁלֹּא יִנְשֹׁךְ.

אוֹיֵב אַכְזָרִי יָבֹא וְיִפְרַע מֵהֶם – מֵעַם יִשְׂרָאֵל. תורה לד

(לד) **הֲלֹא הוּא כָּמֵס עִמָּדִי – כְּתַרְגּוּמוֹ** – "הֲלָא כָּל עוֹבְדֵיהוֹן גְּלָן קֳדָמַי, גְּנִיזִין לְיוֹם דִּינָא בְּאוֹצְרָי" – הֲלֹא כָּל מַעֲשֵׂיהֶם גְּלוּיִים לְפָנַי, גְּנוּזִים לְיוֹם הַדִּין בְּאוֹצְרוֹתַי.

כִּסְבוּרִים הֵם שֶׁשָּׁכַחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם, כֻּלָּם גְּנוּזִים וּשְׁמוּרִים לְפָנַי – וְכֵיוָן שֶׁהֵם שְׁמוּרִים אֶצְלִי, הֲרֵי הֵם גְּלוּיִים "לְפָנַי", וְזֶהוּ מַה שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "גְּלָן קֳדָמַי" (עיוני רש"י).

הֲלֹא הוּא – פְּרִי גַּפְנָם – מְבֹאָר בָּזֶה מַדּוּעַ אָמַר "הוּא" וְלֹא "הֵם", וַהֲרֵי הַכַּוָּנָה עַל מַעֲשֵׂיהֶם, לָכֵן פֵּירַשׁ שֶׁזֶּה מוּסָב עַל "פְּרִי גַּפְנָם", הַנִּזְכָּר לְעֵיל פָּסוּק לב (רא"ם).

וּתְבוּאַת שַׂדְמוֹתָם "כָּמֵס עִמָּדִי". – כִּדְלְעֵיל שָׁם, וְכֵיוָן שֶׁ"פְּרִי גַּפְנָם" הוּא לְשׁוֹן זָכָר, אָמַר "הוּא" בִּלְשׁוֹן זָכָר גַּם עַל הַ"שְׂדֵמוֹת", אַף שֶׁ"שְׂדֵמוֹת", שֶׁהִיא הַתְּבוּאָה, הִיא לְשׁוֹן נְקֵבָה (רא"ם). תורה לה

(לה) **לִי נָקָם וְשִׁלֵּם – עִמִּי** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "לִי" (רא"ם).

נָכוֹן וּמְזֻמָּן פֵּרְעָנוּת "נָקָם" – הוֹסִיף "נָכוֹן וּמְזוּמָּן", מִפְּנֵי שֶׁאֵין פֶּרְעָנוּת הַנִּקְמָה עוֹמֶדֶת בְּפוֹעַל עִמּוֹ, רַק שֶׁהִיא נְכוֹנָה וּמְזוּמֶּנֶת לְהֵעָשׂוֹת. גַּם הוֹסִיף מִלַּת "פֶּרְעָנוּת", וְאָמַר: "פֶּרְעָנוּת נָקָם", מִפְּנֵי שֶׁגְּמוּלָם אֵינָהּ הַנִּקְמָה עַצְמָהּ, אֶלָּא הַפֶּרְעָנוּת הַמִּתְחַיֶּבֶת מִמֶּנָּה (רא"ם).

וְיִשַׁלֵּם – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "וְשִׁלֵּם", בִּלְשׁוֹן עָתִיד, שֶׁהַוָּא"ו הוֹפְכוֹ מֵעָבָר לְעָתִיד (ספר הזכרון). וְאָמַר בִּלְשׁוֹן נִסְתָּר כִּי הוּא מוּסָב עַל הַנָּקָם, וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר מִיָּד.

לָהֶם כְּמַעֲשֵׂיהֶם, הַנָּקָם יְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּלָם – אָמַר "גְּמוּלָם", אַף שֶׁלְּמַעְלָה אָמַר "כְּמַעֲשֵׂיהֶם", מִפְּנֵי שֶׁמִּלַּת "וְיִשַׁלֵּם" אֵינָהּ נוֹפֶלֶת אֶלָּא עַל הַגְּמוּל (רא"ם).

וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים – כֵּן מְפָרְשִׁים הָרַאב"ע וְהָרַשְׁבַּ"ם.

"וְשִׁלֵּם", שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ וְשָׁלוֹם – וּפֵירוּשׁוֹ: לִי הַנָּקָם וְהַשָּׁלוֹם, שֶׁאֶנְקֹם מֵהֶם וַאֲשַׁלֵּם לָהֶם כְּפָעֳלָם (רא"ם).

וְהוּא מִגְּזֵרַת "וְהַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם" – יִרְמְיָה ה, יג.

כְּמוֹ וְהַדִּבּוּר – וְכֵן הוּא בְּרַשִׁ"י שָׁם: "וְהַדִּבּוּר שֶׁל קְדוּשָׁה שֶׁהֵם אוֹמְרִים לָנוּ בְּשֵׁם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵינָן בָּהֶם".

וְאֵימָתַי אֲשַׁלֵּם לָהֶם?

לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם – כְּשֶׁתִּתּוֹם זְכוּת אֲבוֹתָם – רְאֵה רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה לז, לב: "קִנְאַת ה' צְבָאוֹת – שֶׁיִּקְנֵא לִשְׁמוֹ, וְלֹא מֵחֲמַת זְכוּת שֶׁבְּיָדְכֶם, לְמַדְנוּ שֶׁתַּמָּה זְכוּת אָבוֹת". וּבְרַשִׁ"י הוֹשֵׁעַ ב, יב: "וְאִישׁ לֹא יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי – אַף זְכוּת אֲבוֹתָם תַּמָּה". וּרְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוֹת לג, יט: "כְּבָר אַתָּה שֶׁאִם תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת אֵין עוֹד תִּקְוָה וכו'".

שֶׁהֵן סְמוּכִים עָלָיו – פֵּירוּשׁ: "לְעֵת

כְּשֶׁאֶרְצָה לְהָבִיא עֲלֵיהֶם יוֹם אֵידָם, קָרוֹב וּמְזֻמָּן לְפָנַי לְהָבִיא עַל־יְדֵי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה. וְחָשׁ עָתִידוֹת לָמוֹ • וּמַהֵר יָבֹאוּ הָעֲתִידוֹת לָהֶם. וְחָשׁ • כְּמוֹ (ישעיה ה) "יְמַהֵר יָחִישָׁה". עַד כָּאן הֵעִיד עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה דִּבְרֵי תּוֹכָחָה לִהְיוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד, כְּשֶׁתָּבֹא עֲלֵיהֶם הַפֻּרְעָנוּת יֵדְעוּ שֶׁאֲנִי הוֹדַעְתִּים מֵרֹאשׁ, מִכָּאן וָאֵילָךְ הֵעִיד עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין שֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם כִּכְלוֹת הַפֻּרְעָנוּת, כְּכָל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעְלָה: (לעיל ל) "וְהָיָה כִי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וְגוֹ' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגוֹ'".

(לו) **כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב:**

לו אֲרֵי יְדִין יְיָ דִּינָא דְּעַמֵּהּ וּפֻרְעָנוּת עַבְדּוֹהִי צַדִּיקַיָּא יִתְפְּרַע אֲרֵי גֶּלִי קָדָמוֹהִי דְּבְעִדָּן דִּתְתְּקַף עֲלֵיהוֹן מְחַת סָנְאָה יְהוֹן מִשְׁתַּלְטְלִין וּשְׁבִיקִין:

רש"י◄ **כִּי־יָדִין ה' עַמּוֹ • כְּשֶׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בִּיסוּרִין הַלָּלוּ הָאֲמוּרִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ** (איוב לו) "כִּי בָם יָדִין עַמִּים", יְיַסֵּר עַמִּים. 'כִּי' זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'דְּהָא' לָתֵת טַעַם לַדְּבָרִים שֶׁל מַעְלָה, אֶלָּא לְשׁוֹן תְּחִלַּת דִּבּוּר, כְּמוֹ (ויקרא כה) "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", כְּשֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים הַלָּלוּ וְיִתְנַחֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל עֲבָדָיו לָשׁוּב וּלְרַחֵם עֲלֵיהֶם. **יִתְנֶחָם • לְשׁוֹן הֵפֶךְ מַחֲשָׁבָה, לְהֵטִיב אוֹ לְהָרַע. כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד • כְּשֶׁיִּרְאֶה כִּי יַד**

אשל אברהם – הרב אלאשולי

תְּמוּט רַגְלָם" מוּסָב עַל "וְשֹׁלֵם" בִּלְבָד, וְלֹא עַל "נָקָם", כִּי פּוּרְעָנוּת הַנִּקְמָה לְעוֹלָם הִיא מוּכָנָה וּמְזוּמָנָה עִמּוֹ מֵעֵת שֶׁהִשְׁחִיתוּ לְפָנָיו, אֲבָל תַּשְׁלוּם הַפּוּרְעָנוּת בָּהֶם לֹא יִהְיֶה אֶלָּא "לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם", שֶׁאָז אֵין לָהֶם רַגְלַיִם לְהִסָּמֵךְ עֲלֵיהֶם, דְּהַיְנוּ אַחַר תֹּם זְכוּת אָבוֹת (רא"ם).

כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם – כְּשֶׁאֶרְצָה לְהָבִיא עֲלֵיהֶם "יוֹם אֵידָם" – יוֹם שִׁבְרָם. בְּעִיּוּנֵי רַשִּׁ"י כָּתַב שֶׁהַכַּוָּנָה אַף לִפְנֵי שְׁתֹּתֹם זְכוּת אָבוֹת.

"קָרוֹב" וּמְזֻמָּן לְפָנַי – שֶׁאֵין פֵּירוּשׁ "קָרוֹב" כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁהוּא קָרוֹב, שֶׁהֲרֵי כָּתוּב "לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם", שֶׁמַּשְׁמַע שֶׁאֵין לוֹ זְמַן מֻגְבָּל. וְעוֹד, שֶׁהֵם עֲדַיִן לֹא הִשְׁחִיתוּ, וְאֵיךְ יֹאמַר: "כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם"? לָכֵן פֵּירַשׁ מֵעִנְיַן הַקַּלּוּת, שֶׁהוּא קַל וּמְזוּמָן לְפָנָיו לַעֲשׂוֹתוֹ כְּשֶׁיִּרְצֶה, וְהַכַּוָּנָה לְקִירְבָה מְקוֹמִית (רא"ם).

לְהָבִיא עַל־יְדֵי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה – בְּעִיּוּנֵי רַשִּׁ"י כָּתַב שֶׁזֶּהוּ בְּנִגּוּד לְ"לִי נָקָם וְשִׁלֵּם", שֶׁשָּׁם מְדוּבָּר שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ יָבִיא עֲלֵיהֶם הַפּוּרְעָנוּת, וְזֶהוּ דַּוְקָא כְּשֶׁתֹּתֹם זְכוּת אָבוֹת, וְכָאן מוֹסִיף שֶׁאַף לִפְנֵי שְׁתֹּתֹם זְכוּת אָבוֹת, אִם יִרְצֶה יָכוֹל לְהָבִיא עֲלֵיהֶם פּוּרְעָנוּת עַל־יְדֵי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה.

וְחָשׁ עָתִידוֹת לָמוֹ – וּמַהֵר – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "וְחָשׁ", וּכְדִלְקַמָּן.

יָבֹאוּ – הוֹסִיף תֵּיבַת "יָבֹאוּ" הַחֲסֵרָה בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב.

הָ"עֲתִידוֹת" לָהֶם – הַדְּבָרִים הָעֲתִידִים לִהְיוֹת לָהֶם.

וְחָשׁ – כְּמוֹ "יְמַהֵר יָחִישָׁה" – יְשַׁעְיָה ה, יט.

עַד כָּאן הֵעִיד עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה דִּבְרֵי תּוֹכָחָה, לִהְיוֹת "הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד" – לְשׁוֹן הַכָּתוּב לְעֵיל לא, יט.

כְּשֶׁתָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם הַפֻּרְעָנוּת, יֵדְעוּ שֶׁאֲנִי הוֹדַעְתִּים מֵרֹאשׁ. מִכָּאן וָאֵילָךְ הֵעִיד עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין שֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם כִּכְלוֹת הַפֻּרְעָנוּת, כְּכָל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעְלָה "וְהָיָה כִי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וְגוֹ', וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגוֹ'". – ל, א־ג. תורה לו

(לו) **כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ – כְּשֶׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בִּיסוּרִין** – מְפָרֵשׁ "יָדִין" מִלְּשׁוֹן יִסּוּרִים, וּכְאִלּוּ אָמַר: כִּי יְיַסֵּר ה' עַמּוֹ, וְלֹא מֵעִנְיַן דִּין וּמִשְׁפָּט, אִם לְזַכּוֹתָם אוֹ לְחַיְּבָם, שֶׁאִם כֵּן מַהוּ זֶה שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו: "וְעַל עֲבָדָיו יִתְנָחֵם"? וְכִי מִפְּנֵי שֶׁדָּן דִּינֵיהֶם יַחֲזוֹר וְיִתְנַחֵם לְרַחֵם עֲלֵיהֶם? (רא"ם ושפ"ח).

הַלָּלוּ הָאֲמוּרִים עֲלֵיהֶם – אֲבָל רְאֵה רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית מט, טז שֶׁמְּפָרֵשׁ שֶׁה' יִנְקוֹם נִקְמַת עַמּוֹ מֵאוֹיְבֵיהֶם. וְכֵן מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י בִּתְהִלִּים נד, ג. שָׁם קלה, יד. וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה שֶׁהֵבִיא רַשִּׁ"י לְקַמָּן בַּהוֹסִפּוֹת לְפָסוּק מג, אֶלָּא שֶׁשָּׁם מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י שֶׁ"יָדִין" אֵינוֹ לְשׁוֹן יִסּוּרִים, אֶלָּא מִלְּשׁוֹן "יָרִיב אֶת רִיבָם".

כְּמוֹ "כִּי בָם יָדִין עַמִּים" – אִיּוֹב לו, לא.

יְיַסֵּר עַמִּים – בְּעָבִים יָדִין עַמִּים, יְיַסְּרָם בַּעֲצִירַת גְּשָׁמִים, בְּרָעָב וְכָל מַכָּה (רש"י שם).

"כִּי" זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "דְּהָא" – שֶׁהוּא מֵאַרְבָּעָה פֵּירוּשִׁים שֶׁבְּתֵיבַת "כִּי" (ראה רש"י בראשית יח, טו). וּרְאֵה רַשִּׁ"י לְקַמָּן שָׁם, שֶׁלְּדַעַת רַבִּי נְחֶמְיָה הוּא כֵּן מִתְפָּרֵשׁ בִּלְשׁוֹן "דְּהָא".

לָתֵת טַעַם לַדְּבָרִים שֶׁל מַעְלָה, אֶלָּא לְשׁוֹן תְּחִלַּת דִּבּוּר, כְּמוֹ "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ" – וַיִּקְרָא כג, י. כה, ב. שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: כַּאֲשֶׁר תָּבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ (רש"י לעיל לב, ג).

כְּשֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים – יִסּוּרִים, עֲנָשִׁים.

הַלָּלוּ, וְיִתְנַחֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "עַל עֲבָדָיו" – הֶפֵךְ לְשׁוֹן הַכָּתוּב, וּבִּמְקוֹם "וְעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם" כָּתַב: "וְיִתְנַחֵם .. עַל עֲבָדָיו", וְגַם הוֹסִיף תֵּיבַת "הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא", כְּדֵי לְהַבְהִיר שֶׁ"יָדִין" וְ"יִתְנַחֵם" הֵן שְׁתֵּי פְּעוּלּוֹת שׁוֹנוֹת, "יָדִין", וְ"יִתְנַחֵם". לֹא שֶׁ"יִתְנַחֵם" הוּא הֶמְשֵׁךְ יָשִׁיר שֶׁל "יָדִין", כְּפִי שֶׁמַּשְׁמַע מִלְּשׁוֹן הַכָּתוּב, וְלָכֵן הוֹסִיף "וְיִתְנַחֵם **הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** עַל עֲבָדָיו", לוֹמַר שֶׁזּוֹ פְּעוּלָּה אַחֶרֶת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִפְּעוּלַּת "כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ" (גר"א). גַּבֵּי יִסּוּרִים אָמַר "עַמּוֹ", וְגַבֵּי נִיחוּם אָמַר "עֲבָדָיו", כִּי הַנִּיחוּם בָּא מֵחֲמַת שֶׁהֵם עֲבָדָיו.

לָשׁוּב – בְּמַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת.

וּלְרַחֵם עֲלֵיהֶם.

יִתְנָחֵם – לְשׁוֹן הֵפֶךְ מַחֲשָׁבָה – רְאֵה

הָאוֹיֵב הוֹלֶכֶת וְחוֹזֶקֶת מְאֹד עֲלֵיהֶם, וְאֶפֶס בָּהֶם עָצוּר וְעָזוּב. עָצוּר • נוֹשַׁע עַל־יְדֵי עוֹצֵר וּמוֹשֵׁל שֶׁיַּעֲצֹר בָּהֶם. עָזוּב • עַל־יְדֵי עוֹזֵב. וְעוֹצֵר הוּא הַמּוֹשֵׁל הָעוֹצֵר בָּעָם שֶׁלֹּא יֵלְכוּ מְפֻזָּרִים בְּצֵאתָם לַצָּבָא עַל הָאוֹיֵב, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז מיינטינדו"ר. עָצוּר • הוּא הַנּוֹשָׁע בְּמַעֲצוֹר הַמּוֹשֵׁל. עָזוּב • מְחֻזָּק, כְּמוֹ (נחמיה ג) **"וַיַּעַזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה"**, (ירמיה מט) **"אֵיךְ לֹא עֻזְּבָה עִיר תְּהִלָּה".**

(לז) **וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ:**

לז וְיֵימַר אָן דַּחֲלָתְהוֹן תַּקִּיפָא דַּהֲווֹ רְחִיצִין בֵּהּ:

רש"י◄ **וְאָמַר • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲלֵיהֶם. אֵי אֱלֹהֵימוֹ • עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים שֶׁעָבְדוּ. צוּר חָסָיוּ בוֹ • הַסֶּלַע שֶׁהָיוּ מִתְכַּסִּין בּוֹ מִפְּנֵי הַחַמָּה וְהַצִּנָּה, כְּלוֹמַר שֶׁהָיוּ בְּטוּחִין בּוֹ לְהָגֵן עֲלֵיהֶם מִן הָרָעָה.**

(לח) **אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:**

לח די תְּרֵב נִכְסָתְהוֹן הֲווֹ אָכְלִין שָׁתָן חֲמַר נִסְכֵּיהוֹן יְקוּמוּן כְּעַן וִיסַעֲדוּנְכוֹן יְהוֹן עֲלֵיכוֹן מָגֵן:

רש"י◄ **אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ • הָיוּ אוֹתָן אֱלֹהוּת אוֹכְלִים, שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים לִפְנֵיהֶם וְשׁוֹתִים יֵין נְסִיכָם. יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה • אוֹתוֹ הַצּוּר יִהְיֶה לָכֶם מַחֲסֶה וּמִסְתּוֹר.**

אשל אברהם – הרב אלאשולי

גַּם רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית ו, ו: "כָּל לְשׁוֹן נִיחוּם שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן נִמְלָךְ מַה לַּעֲשׂוֹת .. לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת". כְּלוֹמַר, נִיחוּם אֵין פֵּירוּשׁוֹ: א) שֶׁמִּתְחָרֵט עַל הַמַּחְשָׁבָה הַקּוֹדֶמֶת, ב) וּמַחְלִיט לִפְעוֹל בְּאוֹפֶן אַחֵר, אֶלָּא: א) הוֹסֵף מַחֲשַׁבְתּוֹ הַקּוֹדֶמֶת לְמַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת, כְּלוֹמַר עַד עַתָּה חָשַׁב וּפָעַל בְּאוֹפֶן אֶחָד, וְעַתָּה חוֹשֵׁב לִפְעוֹל בְּאוֹפֶן שׁוֹנֶה, ב) אֵין בַּמַּחֲשָׁבָה הַשְּׁנִיָּה עֲדַיִן הַחְלָטָה.

לְהֵיטִיב אוֹ לְהָרַע – כְּלוֹמַר, נִיחוּם מַחֲשָׁבָה יָכוֹל לִהְיוֹת מִטּוֹבָה לְרָעָה, וּמֵרָעָה לְטוֹבָה, וְכָאן זֶה מֵרָעָה לְטוֹבָה.

כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד – כִּשֶׁיִּרְאֶה – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "כִּי יִרְאֶה" (רא"ם).

כִּי יַד הָאוֹיֵב – מְבָאֵר בָּזֶה שֶׁהַ"יָּד" הִיא שֶׁל "הָאוֹיֵב", שֶׁאֵינוֹ נִזְכָּר בַּכָּתוּב, וְלֹא שֶׁל "עַמּוֹ" הַנִּזְכָּר בַּכָּתוּב (רא"ם). אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י דָּנִיֵּאל יב, ז: "וּכְכַלּוֹת נַפֵּץ יַד עַם קֹדֶשׁ – כְּשֶׁתִּכְלֶה כֹּחַ יִשְׂרָאֵל, כִּי אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב".

הוֹלֶכֶת – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "אָזְלַת".

וְחוֹזֶקֶת – מְפָרֵשׁ "יָד" גַּם מִלְּשׁוֹן חוֹזֶק.

מְאֹד עֲלֵיהֶם – עַל עַמּוֹ וְעַבְדָּיו הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל (רא"ם).

"וְאֶפֶס" בָּהֶם – הוֹסִיף מִלַּת "בָּהֶם" אַחֵר מִלַּת "וְאֶפֶס", מִפְּנֵי שֶׁמִּלַּת "וְאֶפֶס" שֶׁפֵּירוּשָׁהּ תָּם, אֵינָהּ נוֹפֶלֶת אֶלָּא "בָּהֶם", תָּם בָּהֶם (רא"ם).

"עָצוּר וְעָזוּב". "עָצוּר", נוֹשַׁע עַל־יְדֵי עוֹצֵר וּמוֹשֵׁל שֶׁיַּעֲצֹר בָּהֶם. "עָזוּב", עַל־יְדֵי עוֹזֵב. עוֹצֵר, הוּא הַמּוֹשֵׁל הָעוֹצֵר בָּעָם שֶׁלֹּא יֵלְכוּ מְפֻזָּרִים בְּצֵאתָם לַצָּבָא עַל הָאוֹיֵב – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוּאֵל א ט, יז: "כָּךְ דֶּרֶךְ הַמּוֹשֵׁל לַעֲצוֹר הָעָם בַּמִּלְחָמָה שֶׁלֹּא יִתְפַּזְּרוּ וְלֹא יִתְפַּשְׁטוּ זֶה מִזֶּה, וְלַעֲצוֹר בְּכָל אֶחָד מַעֲשׂוֹת רָעָה".

בִּלְשׁוֹן לַעַז: מיינטיננ"ט – meintenant, שׁוֹלֵט, שַׁלִּיט.

"עָצוּר", הוּא הַנּוֹשָׁע בְּמַעֲצוֹר הַמּוֹשֵׁל – וּרְאֵה רַשִׁ"י מְלָכִים א יד, י: "עָצוּר – שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַחֲזִיק יָד".

"עָזוּב", מְחֻזָּק – וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת כג, ה שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֲזָרָה. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י מְלָכִים שָׁם: "וְעָזוּב – שֶׁאֵין לוֹ מַחֲזִיק בְּיָד".

כְּמוֹ "וַיַּעַזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה" – נְחֶמְיָה ג, ח. מִלְּאוּהָ עָפָר עַד הַחוֹמָה הָרְחָבָה כְּדֵי לְהַחֲזִיקָהּ (רש"י שם).

"אֵיךְ לֹא עֻזְּבָה עִיר תְּהִלָּה" – יִרְמְיָה מט, כה. לֹא נִתְמַלֵּאת עָפָר סְבִיב חוֹמָתָהּ לְחַזֵּק הַחוֹמָה (רַשִׁ"י שָׁם. וּרְאֵה שָׁם פֵּירוּשׁ נוֹסָף: "לָמָּה לֹא נֶעֱזַבְתִּי מִן הָרָעָה הַזֹּאת שֶׁלֹּא תָּבֹא הָרָעָה עָלֶיהָ", וְהוּא מִלְּשׁוֹן עֲזִיבָה).

"עָצוּר", מיינטינו"ד – meintenud, נִשְׁלָט.

"עָזוּב", אינפורציי"ד – enforced, מְחֻזָּק, מְבֻצָּר. תורה לז

(לז) **וְאָמַר** – פֵּירוּשׁוֹ: וְיֹאמַר (רא"ם).

הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲלֵיהֶם – עַל עַמּוֹ וַעֲבָדָיו (רא"ם).

אֵי אֱלֹהֵימוֹ – **עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁעָבְדוּ. צוּר חָסָיוּ בוֹ** – **הַסֶּלַע** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "צוּר", וְאָמַר "הַסֶּלַע" בְּהֵ"א הַיְדִיעָה, כִּי הַכַּוָּנָה לְ"אֱלֹהֵימוֹ" הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה.

שֶׁהָיוּ מִתְכַּסִּין – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "חָסָיוּ", מִלְּשׁוֹן כִּיסּוּי. וְאָמַר "שֶׁהָיוּ מִתְכַּסִּין", כִּי "חָסָיוּ" הוּא לְשׁוֹן רַבִּים וּבִלְשׁוֹן עָבָר. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוּאֵל ב כב, ג: "אֶחֱסֶה – לְשׁוֹן כִּיסּוּי, שֶׁהָיִיתִי מִתְכַּסֶּה לְעֻזְרָה". וְכֵן בְּרַשִׁ"י תְּהִלִּים יח, ג: "אֶחֱסֶה בּוֹ – אֶתְכַּסֶּה בְּצִלּוֹ".

"בוֹ" מִפְּנֵי הַחַמָּה וְהַצִּנָּה. כְּלוֹמַר, שֶׁהָיוּ בְּטוּחִין בּוֹ לְהָגֵן עֲלֵיהֶם מִן הָרָעָה. – בְּרַשִׁ"י תְּהִלִּים שָׁם: "שֶׁהַסְּלָעִים כִּסּוּי וּמָגֵן לְהוֹלְכֵי דְרָכִים מִן הָרוּחוֹת וּמִזֶּרֶם גְּשָׁמִים". תורה לח

(לח) **אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ** – חֵלֶב זְבָחֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

הָיוּ אוֹתָן אֱלֹהוּת אוֹכְלִים – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "יֹאכֵלוּ", וְהוּא בִּלְשׁוֹן עָבָר.

שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים לִפְנֵיהֶם – וְלֹא שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים מַמָּשׁ, אֶלָּא הַקְרָבָה קְרוּיָה אֲכִילָה.

וְשׁוֹתִין – אוֹתָן אֱלֹהוּת. זֶהוּ פֵּירוּשׁ "יִשְׁתּוּ", וְגַם הוּא בִּלְשׁוֹן עָבָר.

"יֵין נְסִיכָם" – שֶׁהָיוּ מְנַסְּכִים לִפְנֵיהֶם.

יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה – אוֹתוֹ הַ"צּוּר" יִהְיֶה – לָכֵן נֶאֱמַר "יְהִי" בִּלְשׁוֹן יָחִיד, כִּי הוּא מוּסָב עַל הַ"צּוּר", וְלִפְנֵי כֵן אָמַר בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כִּי הוּא מוּסָב עַל

(לט) רְאוּ ׀ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל:

לט חֲזוֹ כְּעַן אֲרֵי אֲנָא אֲנָא הוּא וְלֵית אֱלָהּ בַּר מִנִּי אֲנָא מֵמִית וּמְחַיֵּה מְחֵינָא וְאַף מַסֵּינָא וְלֵית מִן יְדִי מְשֵׁזֵב:

רש"י◄ רְאוּ עַתָּה • הָבִינוּ מִן הַפֶּרְעָנוּת שֶׁהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם וְאֵין לָכֶם מוֹשִׁיעַ, וּמִן הַתְּשׁוּעָה שֶׁאוֹשִׁיעֲכֶם וְאֵין מוֹחֶה בְּיָדִי. אֲנִי אֲנִי הוּא • אֲנִי לְהַשְׁפִּיל וַאֲנִי לְהָרִים. וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי • עוֹמֵד כְּנֶגְדִּי לִמְחוֹת. עִמָּדִי • דֵּגְמָתִי וְכָמוֹנִי. וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל • הַפּוֹשְׁעִים בִּי.

◆ יום שישי י"ב תשרי ◆

(מ) כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם:

מ אֲרֵי אַתְקֵנִית בִּשְׁמַיָּא בֵּית שְׁכִנְתִּי וַאֲמָרִית קַיָּם אֲנָא לְעָלְמִין:

רש"י◄ כִּי אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי • כִּי בַּחֲרוֹן אַפִּי, אֶשָּׂא יָדִי אֶל עַצְמִי בִּשְׁבוּעָה. וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה הוּא, [כְּמוֹ חַי אָנִי נְאֻם ה' אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי (במדבר יד יח), אַף כָּאן] אֲנִי נִשְׁבָּע "חַי אָנֹכִי".

(מא) אִם־שָׁנוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם:

מא אִם עַל חַד תְּרֵין כְּחֵזוּ בַּרְקָא מִסּוֹף שְׁמַיָּא וְעַד סוֹף שְׁמַיָּא תִּתְגְּלֵי חַרְבִּי וְתִתְקֵף בְּדִינָא יְדִי אָתִיב פֻּרְעָנוּתָא לְסָנְאַי וּלְבַעֲלֵי דְּבָבַי אֲשַׁלֵּם:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

"אֱלֹהֵימוֹ" (ספר הזכרון).

לָכֶם – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "עֲלֵיכֶם".

מַחֲסֶה וּמִסְתּוֹר – "סִתְרָה" מִלְּשׁוֹן מִסְתּוֹר. תורה לט

(לט) **רְאוּ עַתָּה** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "רְאוּ", מֵעִנְיַן הֶבְנַת הַשֵּׂכֶל.

מִן הַפֶּרְעָנוּת שֶׁהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם וְאֵין לָכֶם מוֹשִׁיעַ – זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "עַתָּה", אַחַר שֶׁהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם פּוּרְעָנוּת.

וּמִן הַתְּשׁוּעָה שֶׁאוֹשִׁיעֲכֶם וְאֵין מוֹחֶה בְּיָדִי – כָּאָמוּר "וְאֵין אֱלֹקִים עִמָּדִי".

אֲנִי אֲנִי הוּא – **"אֲנִי" לְהַשְׁפִּיל** – עַל־יְדֵי הַפּוּרְעָנוּת.

וַ"אֲנִי" לְהָרִים – עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּעָה. מְבָאֵר בָּזֶה כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן "אֲנִי אֲנִי" (שפ"ח).

וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי – עוֹמֵד כְּנֶגְדִּי לִמְחוֹת.

עִמָּדִי – **דֵּגְמָתִי וְכָמוֹנִי** – שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד וְלִמְחוֹת בְּיָדִי. וְהוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְסַפֵּר כָּאן שֶׁאֵין אֱלֹקִים מִלְּבַדּוֹ, אֶלָּא רַק שֶׁאֵין מִי שֶׁיַּצִּיל מִיָּדוֹ וְאֵין מִי שֶׁיַּעֲמוֹד כְּנֶגְדּוֹ (ספר הזכרון), וּבִכְדֵי שֶׁיּוּכַל לַעֲמוֹד מִישֶׁהוּ כְּנֶגְדּוֹ, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא דּוּגְמָתוֹ וְכָמוֹהוּ, וְעַל כֵּן אוֹמֵר כָּאן הַכָּתוּב שֶׁאֵין אֱלֹהִים כָּזֶה.

וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל – הַפּוֹשְׁעִים בִּי – אֶת אוֹיְבֵיכֶם הַפּוֹשְׁעִים בִּי (ספר הזכרון). אוֹ הַכַּוָּנָה מְהַפּוּרְעָנוּת שֶׁהֵבִיא עַל עַם יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁפָּשְׁעוּ בּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר לְעֵיל: "וְאֵין לָכֶם מוֹשִׁיעַ". תורה מ

(מ) **כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי – "כִּי"** – פֵּירוּשׁוֹ: דְּהָא, שֶׁהֲרֵי, מִפְּנֵי, וְהוּא נִתְינַת טַעַם, עַל הָאָמוּר לְעֵיל "וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל", וְהוּא מִפְּנֵי הַשְּׁבוּעָה (באר בשדה).

בַּחֲרוֹן אַפִּי – מְבָאֵר בָּזֶה אֶת סִבַּת הַשְּׁבוּעָה, שֶׁהִיא מִתּוֹךְ חֲרוֹן אַף.

"אֶשָּׂא .. יָדִי" אֶל עַצְמִי – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "אֶל שָׁמַיִם", מִפְּנֵי שֶׁאַחֲרָיו כָּתוּב: "וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעוֹלָם", שֶׁהַשְּׁבוּעָה הָיְתָה עַל עַצְמוֹ, וּכְאִלּוּ אָמַר: כִּי אֶשָּׂא אֶל עַצְמִי יָדִי. וְקָרָא עַצְמוֹ "שָׁמַיִם", מִפְּנֵי שֶׁהֵם כִּסְאוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, א) "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי" (רא"ם). אוֹ מִפְּנֵי שֶׁכָּל הֶרְמַת יָד אֶל הַשָּׁמַיִם בִּשְׁבוּעָה, הַכַּוָּנָה אֶל הַיּוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם, וְאִם כֵּן פָּשׁוּט שֶׁגַּם נְשִׂיאַת יָד אֶל הַשָּׁמַיִם הָאֲמוּרָה אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַכַּוָּנָה אֵלָיו עַצְמוֹ.

בִּשְׁבוּעָה – כָּל נְשִׂיאַת יָד וַהֲרָמַת יָד כְּלַפֵּי שָׁמַיִם עִנְיָנָהּ שְׁבוּעָה, רְאֵה רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית יד, כב. שְׁמוֹת ו, ח. שָׁם יג, יא. תְּהִלִּים קו, כו. נְחֶמְיָה ט, טו.

וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי – לְשׁוֹן שְׁבוּעָה הוּא – הַתֵּיבוֹת "חַי אָנֹכִי". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּשּׁוּם כָּךְ לֹא הֶעְתִּיק רַשִּׁ"י תֵּיבַת "לְעוֹלָם" שֶׁבַּפָּסוּק, כִּי רַק "חַי אָנֹכִי" אוֹ "חַי אָנִי" הוּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, וְאִלּוּ "לְעוֹלָם" בָּאָה כָּאן כְּתוֹסֶפֶת עַל לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה. וּרְאֵה רַשִּׁ"י לְקַמָּן בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר שֶׁלְּאַחַר פָּסוּק מג בְּפֵּירוּשׁ דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה.

אֲנִי נִשְׁבָּע – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "וְאָמַרְתִּי".

"חַי אָנֹכִי" – כְּמוֹ: חַי עַצְמוֹתַי, וְלֹא שֶׁהוּא מוֹדִיעַ שֶׁהוּא חַי לְעוֹלָם (רא"ם). וְהַשְּׁבוּעָה הִיא: כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי, כָּךְ אֲקַיֵּם לָהֶם (ע"פ רש"י במדבר יד, כא), "אִם שִׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וגו'", כָּאָמוּר בַּפָּסוּק הַבָּא וּבַבֵּיאוּר שָׁם. וְהִשְׁמִיט רַשִּׁ"י תֵּיבַת "לְעוֹלָם", כִּי "לְעוֹלָם" אֵינָהּ חֵלֶק מֵהַשְּׁבוּעָה, אֶלָּא זוֹ הַמְּצִיאוּת, שֶׁהוּא חַי לְעוֹלָם. וּמַה שֶׁהוֹסִיף הַכָּתוּב עִנְיָן זֶה כָּאן, מְבָאֵר בְּ"תּוֹרַת מְנַחֵם", מִשּׁוּם שֶׁכָּאן הַשְּׁבוּעָה הִיא לִזְמַן רַב בְּיוֹתֵר, עַד אַחֲרִית הַיָּמִים, וּשְׁבוּעָה שֶׁכָּזוֹ יְכוֹלָה לְהִתְקַיֵּם רַק עַל־יְדֵי מִי שֶׁחַיָּיו חַיֵּי עוֹלָם, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. תורה מא

רש"י◄ **אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי • אִם אֲשַׁנֵּן אֶת לַהַב חַרְבִּי, כְּמוֹ** (יחזקאל כא) **"לְמַעַן הֱיוֹת לָהּ בָּרָק", פלנדו"ר** (גלאנץ)**. וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי • לְהָנִיחַ מִדַּת רַחֲמִים בְּאוֹיְבַי שֶׁהֵרֵעוּ לָכֶם, אֲשֶׁר אֲנִי קָצַפְתִּי מְעַט וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה. דָּבָר אַחֵר: "וְתֹאחֵז יָדִי", אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט לְהַחֲזִיק בָּהּ וְלִנְקֹם נָקָם. אָשִׁיב נָקָם וְגוֹ' • לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ בָּאַגָּדָה, מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שֶׁאָמַר "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", לֹא כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם מִדַּת**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(מא) **אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי – "אִם"** – רְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן בַּהוֹסָפוֹת שֶׁאַחֲרֵי פָּסוּק מג (סָמוּךְ לְפָסוּק מד), שֶׁ"אִם" זֶה אֵינוֹ תָּלוּי, וּפֵירוּשׁוֹ: כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן, אַךְ מִזֶּה שֶׁרַשִׁ"י כָּאן לֹא פֵּירַשׁ כֵּן, אֶלָּא הִשְׁאִיר הַתֵּיבָה כְּמוֹת שֶׁהִיא, מַשְׁמַע שֶׁלְּפֵירוּשׁ זֶה שֶׁ"כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי" הוּא שְׁבוּעָה, הֲרֵי שֶׁ"אִם" כָּאן הוּא כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁכֵּן תָּמִיד אַחֲרֵי שְׁבוּעָה בָּאָה תֵּיבַת "אִם", וּמַשְׁמָעוֹ: אֲנִי נִשְׁבָּע אִם אֶעֱשֶׂה כֵּן, וְהַיְנוּ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כֵּן. אַךְ הָרְאֵ"ם מְפָרֵשׁ שֶׁ"אִם" כָּאן אֵינוֹ תָּלוּי, אֶלָּא פֵּירוּשׁוֹ: כַּאֲשֶׁר, וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י לְקַמָּן שָׁם.

אֲשַׁנֵּן – אֲחַדֵּד. מְפָרֵשׁ "שַׁנּוֹתִי" מִלְּשׁוֹן שִׁנּוּן, כְּמוֹ "סַבּוֹתִי" (ש"א כב, כב), מִלְּשׁוֹן סִבּוּב (הבנת הנקרא).

אֶת לַהַב – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "בָּרָק". וְהוּא הַבַּרְזֶל שֶׁל הַחֶרֶב, וְנִקְרָא לַהַב מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַד (ראה רש"י שופטים ג, כב). וּבִבְרֵאשִׁית ג, כד, נִקְרָא: "לַהַט הַחֶרֶב".

"חַרְבִּי", כְּמוֹ – מֵבִיא הוֹכָחָה שֶׁלַּהַב הַחֶרֶב נִקְרָא "בָּרָק". אַךְ בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים תֵּיבָה זוֹ, וּלְפִי זֶה אֵין כָּאן הוֹכָחָה מֵהַפָּסוּק, אֶלָּא זֶהוּ טַעַם הַחִדּוּד, לְמַעַן שֶׁיִּהְיֶה לַחֶרֶב בָּרָק. וּלְגִירְסָא זוֹ יֵשׁ תְּמִיכָה לִכְאוֹרָה מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י קֹהֶלֶת י, י ("וְאֵינָם לְטוּשִׁים וּמְרוּטִים לְמַעַן הֱיוֹת לָהֶם בָּרָק"), שֶׁמֵּבִיא לְשׁוֹן הַכָּתוּב, כְּחֵלֶק מֵהָעִנְיָן וְלֹא כְּהוֹכָחָה. אַךְ הַגִּירְסָא שֶׁבִּפְנִים נִרְאֵית יוֹתֵר, כִּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁנִּזְכָּר לְשׁוֹן "בָּרָק" מֵבִיא רַשִׁ"י בְּפֵירוּשׁוֹ הוֹכָחָה מִפָּסוּק זֶה (ראה רש"י תהלים צז, ד. איוב כ, כה. יומא כח, א), וְאִם כֵּן לִכְאוֹרָה אַף כָּאן זוֹ הַכַּוָּנָה.

"לְמַעַן הֱיוֹת" – בַּפָּסוּק "הֱיֵה". אַךְ דַּרְכּוֹ לְשַׁנּוֹת בְּהַעְתָּקַת הַפְּסוּקִים בְּהֶתְאֵם לְפֵירוּשָׁם.

לָהּ בָּרָק" – יְחֶזְקֵאל כא, טו. לִהְיוֹת לָהּ בְּרַק זַהֲרוּרִית (רש"י שם).

פלנדו"ר – plandur, בָּרָק, זוֹהַר.

וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי – לְהָנִיחַ מִדַּת רַחֲמִים בְּאוֹיְבַי שֶׁהֵרֵעוּ – נִיתָּן לְפָרְשׁוֹ בִּשְׁנֵי אֳפָנִים: א) מִלְּשׁוֹן הֲנָחָה, כְּמוֹ לְהָשִׂים, וְאָז הַנִּקּוּד צָרִיךְ לִהְיוֹת: לְהָנִיחַ. ב) מִלְּשׁוֹן עֲזִיבָה, וְאָז הַנִּקּוּד צָרִיךְ לִהְיוֹת: "לְהַנִּיחַ". וּרְאֵה בַּבֵּיאוּר הַבָּא.

לָכֶם – נִיתָּן לְפָרְשׁוֹ בִּשְׁנֵי אֳפָנִים: א) לְרַשִׁ"י הוּקְשָׁה, מַה שַּׁיָּךְ לְשׁוֹן אֲחִיזָה בַּיָּד בְּנוֹגֵעַ לְמִשְׁפָּט, וְלָכֵן פֵּירַשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה אֲחִיזָה מִלְּשׁוֹן עַכָּבָה, לְעַכֵּב אֶת בִּצּוּעַ הַמִּשְׁפָּט בָּאוֹיְבִים (וְכֵן פֵּירַשׁ בְּסֵפֶר "מְדַיֵּק הָרַשִׁ"י"), כְּדֵי לְהָנִיחַ מִדַּת הָרַחֲמִים עַל הָאוֹיְבִים. וּלְפֵירוּשׁ זֶה תֵּיבַת "אִם" שֶׁבִּתְחִלַּת הַפָּסוּק מוּסֶבֶת גַּם עַל "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי" (וְכֵן פֵּירַשׁ הָרְאֵ"ם בַּתְּחִילָּה, בְּפָסוּק לז בְּסוֹפוֹ): וּפֵירוּשׁוֹ: אִם אֲשַׁנֵּן אֶת לַהַב חַרְבִּי, וְאִם תֹּאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי, כְּלוֹמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִשְׁבַּע, שֶׁלֹּא יְשַׁנֵּן אֶת לַהַב חַרְבּוֹ, בִּשְׁבִיל לְעַכֵּב אֶת פְּעֻלַּת הָעֲנִישָׁה, וְשֶׁלֹּא יְעַכֵּב אֶת עֲשִׂיַּת הַמִּשְׁפָּט בְּאוֹיְבָיו. ב) לְפִי הַפֵּירוּשׁ שֶׁ"לְהַנִּיחַ" הוּא מִלְּשׁוֹן עֲזִיבָה, הַפֵּירוּשׁ "אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי" הוּא: כַּאֲשֶׁר אֲשַׁנֵּן בְּרַק חַרְבִּי, וּפֵירוּשׁ "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי" הוּא, וְאֶאֱחוֹז בְּיָדִי בְּמִשְׁפָּט, כְּלוֹמַר יָבֹא עִמָּהֶם בְּדִין, כְּדֵי לְהַנִּיחַ וְלַעֲזוֹב מִיָּדוֹ אֶת מִדַּת הָרַחֲמִים שֶׁהָיְתָה עַד עַתָּה "בְּאוֹיְבַי", וְהַטַּעַם לַעֲזִיבָה זוֹ הוּא, מִפְּנֵי שֶׁ"אֲנִי קָצַפְתִּי מְעַט, וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה", כְּפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ רַשִׁ"י.

"אֲשֶׁר אֲנִי קָצַפְתִּי – עַל עַמִּי (רש"י זכריה א, טו).

מְעַט וְהֵמָּה עָזְרוּ – עַל הַקֶּצֶף (רש"י שם).

לְרָעָה" – זְכַרְיָה שָׁם. וְלָכֵן אֵינָם רְאוּיִים לְרַחֲמִים כְּלָל. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה ג, יד: "וַה' בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא – וְלַגּוֹיִם אוֹמֵר, אַתֶּם בִּעַרְתֶּם אֶת כַּרְמִי, אֲנִי קָצַפְתִּי מְעַט וְאַתֶּם עֲזַרְתֶּם לְרָעָה". וּרְאֵה עוֹד רַשִׁ"י שָׁם סג, ה: "וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי – חֲמָתִי שֶׁיֵּשׁ לִי עַל הָאוּמּוֹת, אֲשֶׁר אֲנִי קָצַפְתִּי מְעַט עַל עַמִּי, וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה, הִיא סְמָכָתְנִי, חִזְּקָה יָדִי וְעוֹרְרָה אֶת לִבִּי לִיפָּרַע מֵהֶם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל רְאוּיִן וַהֲגוּנִים לִגְאוּלָּה".

(**דָּבָר אַחֵר** – לְפִי כַּמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים "דָּבָר אַחֵר", אֶלָּא הַכֹּל הֶמְשֵׁךְ אֶחָד, וְכֵן הוּא לְפֵירוּשׁ הָרְאֵ"ם וְהַ"גּוּר אַרְיֵה", וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן. אַךְ הַ"לְבוּשׁ" וְעוֹד מְפָרְשִׁים גּוֹרְסִים אוֹתוֹ, וְכֵן הוּא בַּדְּפוּסִים שֶׁלְּפָנֵינוּ).

"וְתֹאחֵז .. יָדִי" אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט, לְהַחֲזִיק בָּהּ – כְּלוֹמַר, לְפִי פֵּירוּשׁ זֶה "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", הוּא מִלְּשׁוֹן אֲחִיזָה מַמָּשׁ, שֶׁלֹּא כַּפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא לְשׁוֹן עַכָּבָה, וְלָכֵן מַדְגִּישׁ כָּאן "אֶת **מִדַּת** הַמִּשְׁפָּט", דְּהַיְנוּ שֶׁיֹּאחֵז בְּמִדַּת הַדִּין בְּיָדוֹ כְּדֵי לִנְקוֹם נָקָם. אַךְ לְפִי הַפֵּירוּשׁ שֶׁלֹּא גּוֹרְסִים "דָּבָר אַחֵר" אֶלָּא זֶהוּ הֶמְשֵׁךְ הַפֵּירוּשׁ שֶׁהִתְחִיל בּוֹ, כָּךְ פֵּירוּשׁוֹ: תְּמוּרַת זֶה שֶׁעַד עַתָּה אָחַז בְּיָדוֹ אֶת מִדַּת הָרַחֲמִים, וְכָעֵת הִנִּיחָהּ מִיָּדוֹ, עַתָּה יַחֲזִיק בְּיָדוֹ אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט. וּלְפֵירוּשׁ זֶה, נִמְצָא שֶׁמְּפָרֵשׁ "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", בִּשְׁנֵי מוּבָנִים: תְּחִילָּה **יֹאחַז בְּמִשְׁפָּט**, כְּלוֹמַר **יָבֹא** עִם הַגּוֹיִם לְמִשְׁפָּט, בִּשְׁבִיל **לְהָנִיחַ מִיָּדוֹ** אֶת מִדַּת הָרַחֲמִים, וְאַחַר־כָּךְ יֹאחַז **וְיַחֲזִיק בְּמִדַּת הַמִּשְׁפָּט** עַצְמוֹ כְּדֵי לְהִנָּקֵם מֵהֶם.

וְלִנְקֹם "נָקָם" – כְּהֶמְשֵׁךְ לְשׁוֹן הַכָּתוּב "אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וגו'". לְפֵירוּשׁ זֶה תֵּיבַת "אִם" שֶׁבִּתְחִילַּת הַפָּסוּק אֵינָהּ מוּסֶבֶת עַל "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", אֶלָּא רַק עַל "שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי", וְכָךְ פֵּירוּשׁוֹ: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִתְעַכֵּב בִּשְׁבִיל לְשַׁנֵּן אֶת בְּרַק חַרְבּוֹ, אֶלָּא יֶאֱחוֹז בְּיָדוֹ תֵּיכֶף בְּמִדַּת הַמִּשְׁפָּט כְּדֵי לִנְקוֹם בְּאוֹיְבָיו (ע"פ מדייק רש"י).

אָשִׁיב נָקָם וְגוֹ' – לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ בָּאַגָּדָה – 'מְכִילְתָּא' שְׁמוֹת טו, ג.

מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא שֶׁאָמַר

הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם זוֹרֵק חֵץ וְאֵינוֹ יָכֹל לַהֲשִׁיבוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא זוֹרֵק חִצָּיו וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לַהֲשִׁיבָן כְּאִלּוּ אוֹחֲזָן בְּיָדוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּרָק הוּא חִצּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן "בְּרַק חַרְבִּי, וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", וְהַמִּשְׁפָּט הַזֶּה לְשׁוֹן פֻּרְעָנוּת הוּא, בְּלַעַ"ז יושטיצא"ה.

(מב) אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב:

מב אֱרַוֵּי גִירַי מִדְמָא וְחַרְבִּי תִּקְטוֹל בְּעַמְמַיָּא מִדַּם קְטִילָן וְשִׁבְיָן לְאַעְדָּאָה כִתְרִין מֵרֵישׁ סָנְאָה וּבְעֵל דְּבָבָא:

רש"י◄ אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם • הָאוֹיֵב. וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר • בְּשָׂרָם. מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה • זֹאת תִּהְיֶה לָהֶם מֵעֲוֹן דַּם חַלְלֵי (סְפָרִים אֲחֵרִים: חַלְלֵי דָּם) יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְיָה שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם. מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב • מִפֶּשַׁע תְּחִלַּת פִּרְצַת הָאוֹיֵב, כִּי כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרָע מֵהָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, הוּא פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עֲוֹנָם וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם מֵרֵאשִׁית פִּרְצָה שֶׁפָּרְצוּ בְּיִשְׂרָאֵל.

(מג) הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: פ

מג שַׁבָּחוּ עַמְמַיָּא עַמֵּהּ אֲרֵי פֻּרְעֲנוּת עַבְדוֹהִי צַדִּיקַיָּא יִתְפְּרַע וּפֻרְעֲנוּת יָתֵיב לְסָנְאוֹהִי וִיכַפַּר עַל אַרְעֵהּ וְעַל עַמֵּהּ:

רש"י◄ הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ • לְאוֹתוֹ הַזְּמַן יְשַׁבְּחוּ הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים אֶת יִשְׂרָאֵל: 'רְאוּ מַה שִּׁבְחָהּ שֶׁל אֻמָּה זוֹ שֶׁדָּבְקוּ בַּהקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עֲזָבוּהוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוּבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ'. כִּי

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

"וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי" – וְכִי מַה שַּׁיָּךְ לְשׁוֹן אֲחִיזָה בְּיָד בְּמִשְׁפָּט.

לֹא כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: זוֹרֵק חֵץ וְאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲשִׁיבוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא זוֹרֵק חִצָּיו וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לַהֲשִׁיבָם – וְלִכְאוֹרָה זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "אָשִׁיב נָקָם", וְלָכֵן הֵבִיא רַשִׁ"י אֶת הַפֵּירוּשׁ הַזֶּה כָּאן וְלֹא בַּדִּבּוּר הַקּוֹדֵם. אַךְ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִׁ"י מְרַמֵּז כָּאן לְדָבָר נוֹסָף הַמּוּבָא בַּ'מְּכִילְתָא': "כְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ, כִּבְיָכוֹל גְּזֵרָה יוֹצְאָה מִלְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וגו', עָשׂוּ תְּשׁוּבָה מִיַּד הוּא מַחֲזִירָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי, אוֹ שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מַחֲזִירָהּ רֵיקָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי, וְעַל מִי הוּא מַחֲזִירָהּ? עַל אוּמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם".

כְּאִלּוּ אוֹחֲזָן בְּיָדוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּרָק הוּא חִצּוֹ – כְּדִכְתִיב (זכריה ט, יד): "וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ" (רא"ם).

[וְ]נֶאֱמַר כָּאן: "בְּרַק חַרְבִּי – שֶׁהַבָּרָק הוּא כְּמוֹ הַחֶרֶב שֶׁלּוֹ.

וְתֹאחֵז – שֶׁמִּלַּת "וְתֹאחֵז" מְחֻבֶּרֶת עִם "בְּרַק חַרְבִּי".

בְּמִשְׁפָּט יָדִי", וְהַ"מִּשְׁפָּט" הַזֶּה – לְפֵירוּשׁ רַבּוֹתֵינוּ.

לְשׁוֹן פֻּרְעָנוּת הוּא – וְלֹא מִלְּשׁוֹן דִּין וּמִשְׁפָּט כַּפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַכָּתוּב: וְתֹאחֵז יָדִי בְּרַק חַרְבִּי, שֶׁהוּא חִצּוֹ, בְּעֵת שֶׁזּוֹרְקוֹ עַל אוֹיְבָיו, כְּדֵי לְהָבִיא הַפּוּרְעָנוּת עֲלֵיהֶם (רא"ם).

בְּלַעַז: יושטיצ"א – justice, עוֹנֶשׁ, עֲנִישָׁה. רְאֵה גַּם רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה לב, ז. יִרְמְיָה י, כד. יְחֶזְקֵאל לט, כא. וְעוֹד. תורה מב

(מב) אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם – הָאוֹיֵב – כְּאִלּוּ הַחִצִּים הַנִּזְרָקִים עַל הָאוֹיֵב שׁוֹתִים מִדָּמוֹ כָּל־כָּךְ עַד שֶׁמִּשְׁתַּכְּרִים (רא"ם).

וְחַרְבִּי תֹּאכַל – בְּשָׂרָם מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה – שֶׁל הָאוֹיֵב. וּרְאֵה רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית (כב, ו) שֶׁאֶחָד הַטְּעָמִים שֶׁהַסַּכִּין נִקְרֵאת "מַאֲכֶלֶת", הוּא "עַל שֵׁם שֶׁאוֹכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר", כָּאָמוּר כָּאן: "וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר".

זֹאת – הַפּוּרְעָנוּת הַזֹּאת שֶׁל "אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וגו'" (רא"ם).

תִּהְיֶה לָהֶם מֵעֲוֹן "דַּם" – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "מִדָּם", שֶׁמֵּ"ם שֶׁל "מִדָּם" הִיא מֵ"ם הַסִּבָּה (שפ"ח).

חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל "וְשִׁבְיָה" שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם. מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב – מִפֶּשַׁע תְּחִלַּת – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "מֵרֹאשׁ", שֶׁהַמֵּ"ם שֶׁל "מֵרֹאשׁ" הִיא מֵ"ם הַסִּבָּה, כְּמוֹ "מִדַּם", שֶׁפֵּירַשׁ: "מֵעֲוֹן דָּם", שֶׁהֲרֵי זֶהוּ הֶמְשֵׁךְ אֶחָד, וּכְאִלּוּ נֶאֱמַר: "וּמֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב" (ע"פ רא"ם). וְיֵשׁ לְעַיֵּן בְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י, שֶׁלְּעֵיל נָקַט "מֵעֲוֹן", וְכָאן נָקַט "מִפֶּשַׁע", וּבַהֶמְשֵׁךְ נָקַט "עֲוֹנָם וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם".

פִּרְצוֹת – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "פַּרְעוֹת" (רא"ם). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שׁוֹפְטִים ה, ב.

הָ"אוֹיֵב", כִּי כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרָע מִן הָאֻמּוֹת פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עֲוֹנָם וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם, מֵרֵאשִׁית פִּרְצָה שֶׁפָּרְצוּ בְּיִשְׂרָאֵל. – לְהָעִיר שֶׁכָּאן מְפָרֵשׁ הַמֵּ"ם שֶׁל "מֵרֹאשׁ", כְּמֵ"ם זְמַנִּי, וְלֹא כְּמֵ"ם הַסִּבָּה. תורה מג

(מג) הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ – לְאוֹתוֹ הַזְּמַן – בְּסוֹף זְמַן הַגָּלוּת, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "יִקּוֹם דַּם עֲבָדָיו".

יְשַׁבְּחוּ הָאֻמּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ".

רְאוּ מַה שִּׁבְחָהּ שֶׁל אֻמָּה זוֹ, שֶׁדָּבְקוּ בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עֲזָבוּהוּ – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "עַמּוֹ", שֶׁנִּשְׁאֲרוּ עַמּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוּבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ – שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּמַהוּ "טוּבוֹ וְשִׁבְחוֹ"? "כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם" (כְּפִי שֶׁמַּעְתִּיק רַשִׁ"י מִיָּד), וְכָל הַפָּסוּק.

דַּם־עֲבָדָיו יִקּוֹם • שְׁפִיכוּת דְּמֵיהֶם, כְּמִשְׁמָעוֹ. וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו • עַל הַגָּזֵל וְעַל הֶחָמָס, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ד) **"מִצְרַיִם לְשַׁמָּה תִהְיֶה, וֶאֱדוֹם לְמִדְבָּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה", וְאוֹמֵר** (עובדיה א) **"מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב וְגוֹ'". וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ • וִיפַיֵּס אַדְמָתוֹ וְעַמּוֹ עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם, וְשֶׁעָשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב. וְכִפֶּר • לְשׁוֹן רִצּוּי וּפִיּוּס, כְּמוֹ** (בראשית לב) **"אֲכַפְּרָה פָנָיו", 'אַנְחִינֵהּ לְרַגְזֵהּ'. וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ • וּמַה הִיא אַדְמָתוֹ? עַמּוֹ. כְּשֶׁעַמּוֹ מִתְנַחֲמִים, אַרְצוֹ מִתְנַחֲמֶת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:** (תהלים פה) **"רָצִיתָ ה' אַרְצֶךָ", בְּמָה רָצִיתָ אַרְצֶךָ? "שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב". בְּפָנִים אֲחֵרִים הִיא נִדְרֶשֶׁת בַּ'סִּפְרֵי', וְנֶחְלְקוּ בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כֻּלָּהּ כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרֵשׁ כֻּלָּהּ כְּנֶגֶד הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים. רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁהּ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל: "אָמַרְתִּי אַפְּאֵיהֶם", כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי עַד "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת". "כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה" — אִבְּדוּ תּוֹרָתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֵצָה נְכוֹנָה. "וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה" — לְהִתְבּוֹנֵן "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד" מִן הָאֻמּוֹת "אֶלֶף" מֵהֶם, אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם, "כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם", הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי עַד תַּכְלִיתוֹ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרְשָׁהּ**

אשל אברהם – הרב אלאשולי

וּבְעִנְיָן כֻּלָּל הַלָּשׁוֹן "בְּטוּבוֹ וְשִׁבְחוֹ", יֵשׁ לוֹמַר: "בְּטוּבוֹ", הוּא הַטּוֹב שֶׁיַּעֲשֶׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עִם יִשְׂרָאֵל; "וְשִׁבְחוֹ", הוּא הַנְּקָמָה שֶׁיַּעֲשֶׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּגּוֹיִם. וּמַה שֶּׁרַשִּׁ"י הוּצְרַךְ לְכָל זֶה, יֵשׁ לוֹמַר, כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ אֵינוֹ מוּבָן: א) לָמָּה שֶׁהַגּוֹיִם יִשְׂבְּחוּ עַל "כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם", ב) מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין "הַרְנִינוּ גוֹיִם **עַמּוֹ**", לְבֵין מַה **שֶּׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** יִקּוֹם "דַּם עֲבָדָיו".

כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם – שְׁפִיכוּת דְּמֵיהֶם – שֶׁל "עֲבָדָיו". וּרְאֵה רַשִּׁ"י עַל הַפָּסוּק (יואל ד, כא) "וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי" – "וְאַף אִם אֲנָקֵם אוֹתָם מִשֶּׁאָר עֲבֵירוֹת שֶׁבִּידָם וּמֵרָעוֹת שֶׁעָשׂוּ לִי, דָּמָם שֶׁל בְּנֵי יְהוּדָה לֹא אֲנַקֵּה מֵהֶם".

כְּמִשְׁמָעוֹ – נִרְאֶה שֶׁלֹּא הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ זֹאת, אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְפָרֵשׁ שֶׁ"וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו" הוּא עַל הַגָּזֵל וְהֶחָמָס, כְּמוֹ שֶׁכּוֹתֵב בַּדִּבּוּר הַבָּא, כִּי עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים כְּבָר כָּתַב כָּאן.

וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו – עַל הַגָּזֵל וְעַל הֶחָמָס – בְּדֶרֶךְ כְּלָל חָמָס הוּא גָּזֵל, אַךְ לִפְעָמִים חָמָס מַשְׁמָעוֹ כָּל עִנְיְנֵי עֹשֶׁק.

כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר – יוֹאֵל ד, יט. הוּצְרַךְ לְהָבִיא הוֹכָחָה מִפְּסוּקִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹקֵם גַּם עַל הֶחָמָס וְהַגָּזֵל, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ כְּלָל לְשׁוֹן נָקָם שִׁיָּךְ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת וְלֹא עַל עִסְקֵי גָּזֵל (ספר הזכרון).

"מִצְרַיִם לְשַׁמָּה תִהְיֶה, וֶאֱדוֹם לְמִדְבַּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה, מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה" – בִּשְׁבִיל הַגָּזֵל וְהֶחָמָס שֶׁעָשׂוּ לִבְנֵי יְהוּדָה. אַךְ בְּרַשִּׁ"י שָׁם: "בִּשְׁבִיל חָמָס שֶׁעָשׂוּ גּוֹיִם לִבְנֵי יְהוּדָה, **אֲשֶׁר שָׁפְכוּ אֶת דָּמָם**", וְכַמְּפוֹרָשׁ בַּפָּסוּק שָׁם: "אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִיא", אֶלָּא שֶׁרַשִּׁ"י יִפְרֵשׁ: א) שֶׁזֶּהוּ דָּבָר נוֹסָף, ב) עַל־יְדֵי הַגָּזֵל וְהֶחָמָס כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָּם נָקִי, וּכְפֵירוּשׁ הַגְּמָרָא בְּבָבָא קַמָּא קִיט, א, וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "מִגָּזֵל שֶׁעָשׂוּ, מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָּם נָקִי".

וְאוֹמֵר – עוֹבַדְיָה א, י. הוּצְרַךְ לְהָבִיא פָּסוּק נוֹסָף, כִּי בְּפָסוּק הַקּוֹדֵם אֵינוֹ מְפוֹרָשׁ כָּל־כָּךְ שֶׁהוּא נוֹקֵם עַל הַגָּזֵל בִּלְבָד, שֶׁהֲרֵי מְסַיֵּם: "אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִיא", וּכְדִלְעֵיל. אוֹ מִשּׁוּם שֶׁבַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נִזְכְּרוּ רַק "בְּנֵי יְהוּדָה", וְכָאן נִזְכָּר "יַעֲקֹב", הַכּוֹלֵל אֶת כָּל הַשְּׁבָטִים (הרבי).

"מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב – בִּשְׁבִיל חָמָס שֶׁעָשִׂיתָ לְיַעֲקֹב (רש"י שם).

וְגוֹ'" – "תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתְּ לְעוֹלָם".

וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ – וִיפַיֵּס "אַדְמָתוֹ" וְ"עַמּוֹ" עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְשֶׁעָשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב – שֶׁעִם הַנְּקָמָה שֶׁיָּשִׁיב לְצָרָיו יְפַיֵּס אֶת עַמּוֹ, כִּי יִקְבְּלוּ עִם זֶה תַּנְחוּמִין עַל כָּל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם מִן הָאוֹיֵב (רא"ם).

וְכִפֶּר – **לְשׁוֹן רִצּוּי וּפִיּוּם, כְּמוֹ "אֲכַפְּרָה פָנָיו"** – בְּרֵאשִׁית לב, כ. אֲבַטֵּל רָגְזוֹ (רש"י שם).

"אַנְחִינֵהּ לְרוּגְזֵהּ" – תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס. אֲשַׁכֵּךְ רָגְזוֹ.

וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ – וּמַה הִיא "אַדְמָתוֹ" – כְּלוֹמַר, מַה הִיא כַּפָּרַת אַדְמָתוֹ (באר בשדה). וְאָכֵן כָּךְ יֵשׁ גִּירְסָא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד.

"עַמּוֹ" – כְּשֶׁעַמּוֹ חוֹזְרִים אֵלֶיהָ (באר בשדה).

כְּשֶׁעַמּוֹ מִתְנַחֲמִים – אַרְצוֹ מִתְנַחֶמֶת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר – תְּהִלִּים פה, ב.

"רָצִיתָ ה' אַרְצֶךָ", בַּמָּה "רָצִיתָ .. אַרְצֶךָ"? – "שַׁבְתָּ שְׁבִית יַעֲקֹב" – וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "אִם שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב, וְנָשָׂאתָ אֶת עֲוֹנָם, וְכִסִּיתָ חַטָּאתָם, וְאָסַפְתָּ עֶבְרָתְךָ מֵהֶם, וְהֶשִׁיבוֹתָ עַצְמְךָ מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ – אָז רָצִיתָ אַרְצְךָ וְעוֹלָמְךָ מִתְרַצֶּה, וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה זֹאת – אֵין אַרְצְךָ וְעוֹלָמְךָ מִתְרַצֶּה".

בְּפָנִים אֲחֵרִים הִיא נִדְרֶשֶׁת בְּ'סִּפְרֵי', וְנֶחְלְקוּ בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה. רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כֻּלָּהּ כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרֵשׁ אֶת כֻּלָּהּ כְּנֶגֶד הָאֻמּוֹת – וְאִלּוּ רַשִּׁ"י מְפָרֵשׁ חֵלֶק מֵהַפְּסוּקִים כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, וְחֵלֶק כְּנֶגֶד הָאוּמּוֹת, וּכְדִלְקַמָּן (גר"א).

רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשָׁהּ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל: "אָמַרְתִּי אַפְּאֵיהֶם" – פָּסוּק כו.

כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, עַד "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת" – פָּסוּק כז.

"כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה" – פָּסוּק כח.

אִבְּדוּ תּוֹרָתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֵצָה נְכוֹנָה. "וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה" – שָׁם.

לְהִתְבּוֹנֵן: "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד" מִן הָאֻמּוֹת "אֶלֶף" מֵהֶם – מִיִּשְׂרָאֵל.

"אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם" – פָּסוּק ל. שֶׁהַצּוּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְכָרָם בִּידֵי הָאוּמּוֹת.

"כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם" – פָּסוּק לא. וְאֵין זֶה אֶלָּא שֶׁהַשֵּׁם הִסְגִּירָם וְלֹא לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם הַנִּצָּחוֹן, שֶׁהֲרֵי עַד הֵנָּה לֹא יָכְלוּ כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם כְּנֶגֶד צוּרֵנוּ (ע"פ רש"י שם).

הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי עַד תַּכְלִיתוֹ – מִשְּׁמַע שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין פֵּירוּשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה לְפֵירוּשׁ רַשִּׁ"י, אֶלָּא בַּפְּסוּקִים

כְּלַפֵּי הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים: "כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה", כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי תְּחִלָּה, עַד "וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים": כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם • שֶׁל הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים. וּמִשַּׂדְמוֹת עֲמֹרָה וְגוֹ' • וְלֹא יָשִׂימוּ לִבָּם לִתְלוֹת הַגְּדֻלָּה בִּי. עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רֹאשׁ • הוּא שֶׁאָמַר: "לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר", עַל יִשְׂרָאֵל לְהַרְעִילָם וּלְהַמְרִירָם. לְפִיכָךְ "אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ", לְהַלְעִיט אוֹתָם עַל מַה שֶׁעָשׂוּ לְבָנַי: חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם • מוּכָן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מַה שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם: כָּמֵס עִמָּדִי • אוֹתוֹ הַכּוֹס, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים עה) **"כִּי כוֹס בְּיַד ה' וְגוֹ'": לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם • כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר:** (ישעיה כו) **"תִּרְמְסֶנָּה רָגֶל": כִּי־יָדִין ה' עַמּוֹ • בְּלָשׁוֹן זֶה מְשַׁמֵּשׁ "כִּי יָדִין", בִּלְשׁוֹן 'דְּהָא', וְאֵין יָדִין לְשׁוֹן יִסּוּרִין, אֶלָּא כְּמוֹ: 'כִּי יָרִיב אֶת רִיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם, כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד וְגוֹ'': וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ • וְהָאוֹיֵב יֹאמַר: "אֵי אֱלֹהֵימוֹ", שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר טִיטוּס הָרָשָׁע כְּשֶׁגִּדֵּר אֶת הַפָּרֹכֶת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר:** (מיכה ז) **"וְתֵרֶא אוֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בוּשָׁה, הָאוֹמְרָה אֵלַי אַיּוֹ ה' אֱלֹהָיִךְ": רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי וְגוֹ' • אָז יִגְלֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יְשׁוּעָתוֹ, וְיֹאמַר: "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא", מֵאִתִּי בָּאת עֲלֵיהֶם הָרָעָה, וּמֵאִתִּי תָּבֹא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה. וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל • מִי שֶׁיַּצִּיל אֶתְכֶם מִן הָרָעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם: כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי • כְּמוֹ 'כִּי נָשָׂאתִי', תָּמִיד אֲנִי מַשְּׂרֶה מְקוֹם שְׁכִינָתִי בַּשָּׁמַיִם, כְּתַרְגּוּמוֹ. אֲפִלּוּ חֵלֶשׁ לְמַעְלָה וְגִבּוֹר לְמַטָּה,**

אשל אברהם – הרב אלאשולי

[כח־ל] "כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וגו'", שֶׁרַשִׁ"י פֵּירַשׁ אוֹתָם עַל הָאוּמּוֹת, וְרַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשָׁם עַל יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בִּשְׁאָר הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ, שָׁוִים הֵם, שֶׁכֻּלָּהּ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל הִיא. אֶלָּא שֶׁבְּתֹכֶן הַפֵּירוּשׁ יֵשׁ הֶבְדִּילִים בֵּין רַבִּי יְהוּדָה לְרַשִׁ"י, כְּמוֹ בַּפָּסוּק (לב): "כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם", שֶׁרַשִׁ"י פֵּירַשׁ שֶׁהוּא מוּסָב לְמַעְלָה (פסוק כו) גַּבֵּי "אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם", וְאָמַר "לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂה סְדוֹם", וְרַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ: "וְכִי מִגַּפְנָהּ שֶׁל סְדוֹם אַתֶּם אוֹ מִמַּטְּעָהּ שֶׁל עֲמוֹרָה, וַהֲלֹא אֵין אַתֶּם אֶלָּא מִמַּטָּע קָדוֹשׁ". אַף קָשֶׁה שֶׁגַּם בִּנְקוּדַּת הָעִנְיָן אָנוּ מוֹצְאִים הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם, וְהוּא בְּפֵירוּשׁ פָּסוּק לז: "וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ", שֶׁרַשִׁ"י פֵּירַשׁ: וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אַיֵּה הָעֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלָּכֶם שֶׁהֱיִיתֶם בְּטוּחִים בָּהּ לְהָגֵן עֲלֵיכֶם מִן הָרָעָה. וְרַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ, שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְאוּמּוֹת: "הֵיכָן אִיפְּטִיקִין וְהֶגְמוֹנִין שֶׁלָּכֶם", שֶׁמַּשְׁמַע שֶׁ"אֵי אֱלֹהֵימוֹ" לְרַשִׁ"י הוּא כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל, וּלְרַבִּי יְהוּדָה הוּא כְּלַפֵּי הָאוּמּוֹת. וְלָכֵן צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁמַּה שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י שֶׁדִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה הֵם כְּפֵירוּשׁוֹ מַמָּשׁ עַד תַּכְלִיתוֹ, זֶהוּ רַק עַל פֵּירוּשׁ "וְאָמַר", שֶׁרַשִׁ"י וְרַבִּי יְהוּדָה סוֹבְרִים שֶׁאֵין "וְאָמַר" דִּבְרֵי הָאוּמּוֹת, כְּרַבִּי נְחֶמְיָה שֶׁפֵּירַשׁ וְאָמַר הָאוֹיֵב, שֶׁהוּא טִיטוּס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אֲבָל לֹא עַל "אֵי אֱלֹהֵימוֹ", שֶׁאִם כֵּן מַהוּ שֶׁאָמַר: "רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל", הָא כְּלַפֵּי הָאוּמּוֹת הוּא. אֶלָּא שֶׁגַּם בְּתֹכֶן הַפֵּירוּשׁ "וְאָמַר", אֵין דִּבְרֵי רַשִׁ"י שָׁוִים לְגַמְרֵי לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁהֲרֵי רַשִׁ"י פֵּירַשׁ: וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְרַבִּי יְהוּדָה פֵּירַשׁ: וְאָמַר יִשְׂרָאֵל.

וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרְשָׁהּ כְּלַפֵּי הָאוּמּוֹת: "כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה" – פָּסוּק כח. **כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי תְּחִלָּה, עַד "וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים"** – פָּסוּק לא. שֶׁבָּזֶה אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין פֵּירוּשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחֶמְיָה לְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י, שֶׁשְּׁנֵיהֶם פֵּירְשׁוּ הַמִּקְרָא הַזֶּה כְּלַפֵּי הָאוּמּוֹת, וְרַבִּי יְהוּדָה כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל. אֲבָל מִכָּאן וְהָלְאָה הֵם מִתְחַלְּפִים, שֶׁרַבִּי יְהוּדָה וְרַשִׁ"י פֵּירְשׁוּ כָּל הַפָּרָשָׁה כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל וְרַבִּי נְחֶמְיָה כְּלַפֵּי הָאוּמּוֹת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ וְהוֹלֵךְ.

(לב) **כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם, שֶׁל הָאֻמּוֹת. וּמִשַּׂדְמוֹת עֲמֹרָה וְגוֹ'** – בַּסִּפְרֵי שָׁם: "וַדַּאי מִגֶּפֶן שֶׁל סְדוֹם אַתֶּם, וּמִמַּטָּעָתָהּ שֶׁל עֲמוֹרָה אַתֶּם".

וְלֹא יָשִׂימוּ לִבָּם לִתְלוֹת הַגְּדֻלָּה בִּי – אֶלָּא בְּעַצְמָם וּבֵאלֹהֵיהֶם.

עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי רֹאשׁ – שָׁם.

הוּא שֶׁאָמַר – פָּסוּק כז.

"לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר" עַל יִשְׂרָאֵל, לְהַרְעִילָם וּלְהַמְרִירָם, לְפִיכָךְ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ – **לְהַלְעִיט אוֹתָם עַל מַה שֶׁעָשׂוּ לְבָנַי** – מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה (ספר הזכרון).

(לג) **חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם** – פָּסוּק לג.

– **מוּכָן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מַה [שֶׁעָשׂוּ] לָהֶם.** – כֵּן הַגִּירְסָא בְּכַמָּה כְּתָבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים. וּבַדְּפוּסִים הַנְּפוֹצִים: שֶׁעוֹשִׂין.

(לד) **כָּמֵס עִמָּדִי** – **אוֹתוֹ הַכּוֹס, שֶׁנֶּאֱמַר** – תְּהִלִּים עה, ט. **"כִּי כוֹס בְּיַד ה' וְגוֹ'"** – כּוֹס הַתַּרְעֵלָה בְּיָדוֹ (רש"י שם).

(לה) **לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם** – **כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר** – יְשַׁעְיָה כו, ו. **"תִּרְמְסֶנָּה רָגֶל"** – נִרְאֶה שֶׁמְּפֹרָשׁ שֶׁרַגְלֵי הַגּוֹיִם תִּרְמַסְנָה לֶעָתִיד לָבֹא, עַל־יְדֵי "רַגְלֵי עָנִי", הוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ (ראה רש"י שם).

(לו) **כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ** – **בְּלָשׁוֹן זֶה** – כְּלוֹמַר, לְפֵירוּשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה, שֶׁדּוֹרֵשׁ כָּל הָעִנְיָן כְּלַפֵּי הָאוּמּוֹת, אֲבָל לְפֵירוּשׁ רַבִּי יְהוּדָה וְרַשִׁ"י, הֲרֵי פֵּירַשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל שָׁם שֶׁהוּא תְּחִילַת עִנְיָן, וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "דְּהָא" (רא"ם).

מְשַׁמֵּשׁ "כִּי יָדִין" בִּלְשׁוֹן "דְּהָא" – שֶׁהֲרֵי, מִפְּנֵי. וְהוּא מוּסָב עַל הַפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו, לָמָּה אָמַר "לִי נָקָם וְשִׁלֵּם" לְאוּמּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁיָּרִיב רִיבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם (רא"ם).

וְאֵין "יָדִין" לְשׁוֹן יִסּוּרִין – שֶׁהֲרֵי יִסּוּרִין נֶאֱמַר בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו "לִי נָקָם וְשִׁלֵּם". אֲבָל לְפֵירוּשׁ רַבִּי יְהוּדָה וְרַשִׁ"י שֶׁהַדִּבָּר מוּסָב עַל יִשְׂרָאֵל – הוּא מִתְפָּרֵשׁ בִּלְשׁוֹן יִסּוּרִין, וּכְדִלְעֵיל בְּרַשִׁ"י פָּסוּק לו.

אֶלָּא כְּמוֹ: כִּי יָרִיב אֶת רִיבָם – בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב יִרְמְיָה נ, לד. מִשְּׁלֵי כב, כג. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק (ישעיה נא, כב): "יָרִיב עַמּוֹ – אֲשֶׁר יָדִין דִּין עַמּוֹ".

מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם, "כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד וְגוֹ'" – מִסְּתִימַת לְשׁוֹן רַשִׁ"י נִרְאֶה שֶׁסּוֹמֵךְ בָּזֶה עַל מַה שֶׁפֵּירַשׁ לְעֵיל שָׁם: "כְּשֶׁיִּרְאֶה כִּי יַד הָאוֹיֵב הוֹלֶכֶת וְחוֹזֶקֶת מְאֹד עֲלֵיהֶם, וְאָפַס בָּהֶם עָצוּר וְעָזוּב".

(לז) **וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ** – **וְהָאוֹיֵב יֹאמַר: "אֵי אֱלֹהֵימוֹ" שֶׁל יִשְׂרָאֵל** – וּפֵירוּשׁ "אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ" (פסוק

אֵימַת הָעֶלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁגְּבוֹר מִלְּמַעְלָה וְחַלָּשׁ מִלְּמַטָּה. יָדִי • מְקוֹם שְׁכִינָתִי, כְּמוֹ (במדבר ב) "אִישׁ עַל יָדוֹ", וְהָיָה בְּיָדִי לְהִפָּרַע מִכֶּם, אֲבָל אָמַרְתִּי שֶׁחַי אָנֹכִי לְעוֹלָם, אֵינִי מְמַהֵר לִפְרֹעַ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁהוּת בַּדָּבָר, כִּי אֲנִי חַי לְעוֹלָם, וּבְדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם, וְהַיְכֹלֶת בְּיָדִי לִיפָּרַע מִן הַמֵּתִים וּמִן הַחַיִּים. מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לָמוּת, מִמַּהֵר נִקְמָתוֹ לִיפָּרַע בְּחַיָּיו, כִּי שֶׁמָּא יָמוּת הוּא אוֹ אוֹיְבוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ, אֲבָל אֲנִי חַי לְעוֹלָם וְאִם יָמוּתוּ הֵם וְאֵינִי נִפְרָע בְּחַיֵּיהֶם, אֶפָּרַע בְּמוֹתָם: אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי • הַרְבֵּה 'אִם' יֵשׁ שֶׁאֵינָם תְּלוּיִים, כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה.

◆ שבת קודש י"ג תשרי ◆

(מד) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן:

מד וַאֲתָא מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת כָּל פִּתְגָמֵי תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם עַמָּא הוּא וְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

לח) – אָמְרוּ בַּ'סִפְרֵי': טִיטוּס אָמַר בְּעֵד יִשְׂרָאֵל, הַלְּוֹ מֹשֶׁה הִטְעָן וְאָמַר לָהֶם: בְּנוּ מִזְבֵּחַ וְהַעֲלוּ עָלָיו עוֹלוֹת וְהַסִּיכוּ לָכֶם נְסָכִים, אֲבָל רַבִּי יְהוּדָה טָעַן עַל רַבִּי נְחֶמְיָה עַל זֶה: "יָקוּם וְיַעַזְרֶכֶם" (בִּלְשׁוֹן יָחִיד) אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "יָקוּמוּ וְיַעַזְרֻכֶם" (בִּלְשׁוֹן רַבִּים), וְרַבִּי נְחֶמְיָה הֵשִׁיב: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים" (בראשית כ, יג), וְיִהְיֶה גַּם זֶה כְּמוֹהוּ (רא"ם).

כְּמוֹ שֶׁאָמַר טִיטוּס הָרָשָׁע כְּשֶׁגִּדֵּר – חָתַךְ. וְהוּא מִלְּשׁוֹן גְּדִירָה הָאֲמוּרָה בִּתְמָרִים, שֶׁעִנְּנָהּ קְצִיצָה וּכְרִיתָה – רְאֵה רַשִׁ"י שַׁבָּת נ, א.

אֶת הַפָּרֹכֶת – וְנַעֲשָׂה נֵס וְהָיָה דָּם מִבֵּצְבֵּץ וְיוֹצֵא, וּכְסָבוּר הָרַג אֶת עַצְמוֹ (גיטין נו, ב), וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "עַצְמוֹ – כִּינּוּי כְּלַפֵּי מַעְלָה".

כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר – מִיכָה ז, י.

"וְתֵרֶא אוֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בּוֹשֶׁה הָאֹמְרָה אֵלַי אַיּוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ".

(לט) **רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי וְגוֹ'** – **אָז יִגְלֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יְשׁוּעָתוֹ** – הוֹסִיף "אָז יִגְלֶה .. יְשׁוּעָתוֹ", מַה שֶּׁלֹּא עָשָׂה כֵּן בְּפֵירוּשׁוֹ לְעֵיל, מִפְּנֵי שֶׁלְּדַעַת רַבִּי נְחֶמְיָה שֶׁפֵּירַשׁ: "וְאָמַר הָאוֹיֵב, אֵי אֱלֹהֵימוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל", לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר רְאוּ וַהֲבִינוּ, אֶלָּא כְּשֶׁיּוֹסִיף "אָז יִגְלֶה יְשׁוּעָתוֹ", שֶׁפֵּירוּשׁוֹ שֶׁאָז תִּתְהַפֵּךְ מַחֲשֶׁבֶת הָאוֹיֵב מִמַּה שֶּׁהָיְתָה טֶרֶם הִגָּלוֹת יְשׁוּעַת ה' (רא"ם). וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "רְאוּ עַתָּה", שֶׁזֶּהוּ אַחֲרֵי שֶׁיִּגְלֶה יְשׁוּעָתוֹ (באר בשדה).

וְיֹאמַר: "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא", מֵאִתִּי בָּאת עֲלֵיהֶם הָרָעָה, וּמֵאִתִּי תָּבֹא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה – זֶהוּ פֵּירוּשׁ כֶּפֶל הַתֵּיבוֹת "אֲנִי אֲנִי".

וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל – מִי שֶׁיַּצִּיל אֶתְכֶם מִן הָרָעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם.

(מ) **כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי** – **כְּמוֹ כִּי נִשְׁאַתִּי** – בִּלְשׁוֹן עָבָר.

תָּמִיד – נִרְאֶה שֶׁמְּפָרֵשׁ בָּזֶה הַטַּעַם שֶׁאָמַר "אֶשָּׂא" בִּלְשׁוֹן עָתִיד, אַף שֶׁהַכַּוָּנָה לִלְשׁוֹן עָבָר, כִּי "אֶשָּׂא" בִּלְשׁוֹן עָתִיד מוֹרֶה עַל הוֹוֶה תְּמִידִי.

אֲנִי מַשְׂרֶה מְקוֹם שְׁכִינָתִי בַּשָּׁמַיִם – וְלֹא מְפָרֵשׁ אוֹתוֹ מִלְּשׁוֹן שְׁבוּעָה, כֵּיוָן שֶׁלְּרַבִּי נְחֶמְיָה כָּל הַפָּרָשָׁה מְדַבֶּרֶת עַל נִקְמַת הָאוֹיֵב, וְאִם כֵּן אֵין מָקוֹם לִשְׁבוּעָה כָּאן, אֶלָּא הָיָה צָרִיךְ לְאָמְרָהּ בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן (גר"א)

כְּתַרְגּוּמוֹ – "אֲרֵי אַתְקֵנִית בִּשְׁמַיָּא בֵּית שְׁכִינָתִי", כִּי הֵכַנְתִּי בַּשָּׁמַיִם מְקוֹם שְׁכִינָתִי.

אֲפִלּוּ חַלָּשׁ לְמַעְלָה וְגִבּוֹר לְמַטָּה, אִימַת עֶלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן, וְ'כָל שֶׁכֵּן' שֶׁגְּבוֹר מִלְּמַעְלָה וְחַלָּשׁ מִלְּמַטָּה – הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִלְּמַעְלָה וְהַגּוֹיִם לְמַטָּה. וּבַ'סִפְרֵי' הֵבִיאוּ עַל־כָּךְ אֶת הַפָּסוּק (קהלת ה, א) "כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ". וְכֵן פֵּירַשׁ רַשִׁ"י בְּקֹהֶלֶת שָׁם.

יָדִי – מְקוֹם שְׁכִינָתִי, כְּמוֹ "אִישׁ עַל יָדוֹ" – בַּמִּדְבָּר ב, יז. עַל מְקוֹמוֹ (רש"י שם).

וְהָיָה בְּיָדִי לְהִפָּרַע מִכֶּם – שֶׁהֲרֵי שְׁכִינָתִי בַּשָּׁמַיִם וְאַתֶּם עַל הָאָרֶץ.

אֲבָל "אָמַרְתִּי" שֶׁ"חַי אָנֹכִי לְעוֹלָם", אֵינִי מְמַהֵר לִפְרֹעַ – מִיָּד, אֶלָּא "לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם" (רא"ם).

לְפִי שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁהוּת בַּדָּבָר, כִּי אֲנִי חַי לְעוֹלָם, וּבְדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם, וְהַיְכֹלֶת בְּיָדִי לִהְפָּרַע מִן הַמֵּתִים וּמִן הַחַיִּים. מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לָמוּת מִמַּהֵר נִקְמָתוֹ לִהְפָּרַע בְּחַיָּיו, כִּי שֶׁמָּא יָמוּת הוּא אוֹ אוֹיְבוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ, אֲבָל אֲנִי חַי לְעוֹלָם, וְאִם יָמוּתוּ הֵם וְאֵינִי נִפְרָע בְּחַיֵּיהֶם – אֶפָּרַע בְּמוֹתָם.

(מא) **אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי – הַרְבֵּה "אִם" יֵשׁ שֶׁאֵינָם תְּלוּיִים** – שֶׁאֵינָם בִּלְשׁוֹן סָפֵק, אֶלָּא בִּלְשׁוֹן וַדַּאי, וְאָז הוּא מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן: "כִּי" – רְאֵה רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית כח, טו. וַיִּקְרָא ב, יד. בְּמִשְׁמָעוּת: "אֲשֶׁר" – רְאֵה רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית כד, יט. שָׁם כד, לג. שָׁם לא, נב. אוֹ בְּמִשְׁמָעוּת: "כַּאֲשֶׁר" – רְאֵה שְׁמוֹת כ, כב. שָׁם כא, ל.

כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן – זֶהוּ פֵּירוּשׁ: "אִם שַׁנּוֹתִי", כַּאֲשֶׁר אֲשַׁנֵּן, שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר אֵינוֹ תָּלוּי בְּסָפֵק. וְזֶהוּ דִּוְקָא לְפֵירוּשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה, שֶׁ"אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי" אֵינָהּ שְׁבוּעָה. אֲבָל לְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק מא, שֶׁ"אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי" הוּא שְׁבוּעָה, הֲרֵי נִיתָּן לְפָרֵשׁ "אִם שַׁנּוֹתִי", בְּמִשְׁמָעוּת: אִם אֲשַׁנֵּן [וְכַמְבוֹאָר לְעֵיל שָׁם] (ספר הזכרון). וּרְאֵה לְעֵיל בַּבֵּיאוּר שֶׁהָרְאֵ"ם מְפָרֵשׁ גַּם לְעֵיל מִלְּשׁוֹן "כַּאֲשֶׁר".

"בְּרַק חַרְבִּי, וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי" וְכוּ' – אֲזַי "אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי".

כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה – פָּסוּק מא. נִרְאֶה שֶׁהַכַּוָּנָה לַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁמֵּבִיא שָׁם, כִּי לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, הֲרֵי זֶה מַתְאִים רַק לַפֵּירוּשׁ שֶׁל הַשְּׁבוּעָה. וַעֲדַיִן צָרִיךְ עִיּוּן. תורה מד

רש"י◄ **הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן •** (סוטה יג) שַׁבָּת שֶׁל דְּיוּזְגֵּי הָיְתָה, נִטְּלָה רְשׁוּת מִמֹּשֶׁה וְנִתְּנָה לָזֶה. הֶעֱמִיד לוֹ מֹשֶׁה מְתֻרְגְּמָן לִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁיְּהֵא דּוֹרֵשׁ בְּחַיָּיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: 'בְּחַיֵּי רַבְּךָ לֹא הָיָה לְךָ לְהָרִים רֹאשׁ'. וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן 'הוֹשֵׁעַ'? לוֹמַר שֶׁלֹּא זָחָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ (ספרי)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 201)

הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן (לב, מד) **וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן הוֹשֵׁעַ . . שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ** (רש"י) כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי זוֹכֶה לִגְדֻלָּה, גֹּדֶל הוּת שֶׁל שְׂרָרָה אוֹ גֹּדֶל הוּת בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁזּוֹכֶה לִבְרָכוֹת נַעֲלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם - הוּא עָלוּל לְחַשֵּׁב, שִׁמְּזֶה גּוּפָא שֶׁהוּא זָכָה לְכָךְ, סִימָן שֶׁהוּא רָאוּי לַדָּבָר, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ תִּהְיֶה אֲצָלוֹ תְּנוּעָה שֶׁל הַרְחָבַת הַדַּעַת וְרוֹמְמוּת. לוֹמְדִים אָנוּ מִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁאַדְרַבָּה: דַּוְקָא מִי שֶׁזּוֹכֶה לִגְדֻלָּה צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּתְחִלָּתוֹ. וְזֶהוּ גַּם הַכֹּלִי לְכָךְ שֶׁהַגְּדֻלָּה תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

(מה) וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:

מה וְשֵׁצִי מֹשֶׁה לְמַלָּלָא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל:

(מו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

מו וַאֲמַר לְהוֹן שַׁוּוּ לִבְּכוֹן לְכָל פִּתְגָמַיָּא דִּי אֲנָא מַסְהֵד בְּכוֹן יוֹמָא דֵּין דִּי תְּפַקְּדוּן יָת בְּנֵיכוֹן לְמִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא:

רש"י◄ **שִׂימוּ לְבַבְכֶם •** צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו וְאָזְנָיו וְלִבּוֹ מְכֻוָּנִים לְדִבְרֵי תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל מ) "בֶּן אָדָם רְאֵה בְּעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע וְשִׂים לִבְּךָ וְגוֹ'", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה תַּבְנִית הַבַּיִת, שֶׁהוּא

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(מד) **הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן – שַׁבָּת** – שֶׁכֵּן, הַדָּבָר הָיָה בְּיוֹם מוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה נִפְטַר בְּשַׁבָּת סָמוּךְ לָעֶרֶב (משכיל לדוד. וראה תוס' מנחות ל, א ד"ה מכאן). אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק מח שֶׁמֹּשֶׁה עָלָה לְהַר נְבוֹ בַּחֲצוֹת הַיּוֹם.

שֶׁל דְּיוּזְגֵּי הָיְתָה – שְׁנֵי זוּגוֹת, שְׁנֵי חֲבֵרִים הָיוּ, בְּהַתְחָלַת הַיּוֹם לְמֹשֶׁה וְסוֹפוֹ לִיהוֹשֻׁעַ (רש"י סוטה יג, ב). בִּלְשׁוֹן יָוָנִי "דְּיוֹ" שְׁנַיִם, וְ"זוּג" גַּם כֵּן שְׁנַיִם, וְכָפַל הָעִנְיָן בִּשְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת. וּפֵּירוּשׁוֹ: שַׁבָּת שֶׁהָיוּ בָהּ שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת, רְשׁוּת מֹשֶׁה וּרְשׁוּת יְהוֹשֻׁעַ (רא"ם). וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּטַעַם הַכֶּפֶל, שֶׁזֶּה רוֹמֵז עַל שְׁנֵי זוּגוֹת, מֹשֶׁה וּמְתוּרְגְּמָנוֹ, וִיהוֹשֻׁעַ וּמְתוּרְגְּמָנוֹ (ע"פ תורת מנחם).

נִטְּלָה רְשׁוּת מִמֹּשֶׁה וְנִתְּנָה לָזֶה – וְלָכֵן נֶאֱמַר "הוּא וְהוֹשֵׁעַ", הוּא תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ יְהוֹשֻׁעַ (באר בשדה). אוֹ שֶׁהַלָּשׁוֹן "הוּא וְהוֹשֵׁעַ" מוֹרֶה עַל שִׁוּיוֹן מוּחְלָט בֵּינֵיהֶם (הרבי).

הֶעֱמִיד לוֹ מֹשֶׁה מְתֻרְגְּמָן לִיהוֹשֻׁעַ – אָדָם שֶׁמְּבָאֵר אֶת דִּבְרֵי יְהוֹשֻׁעַ לָעָם. כְּלוֹמַר, מֹשֶׁה נָתַן רְשׁוּת לִיהוֹשֻׁעַ לִנְהוֹג בִּנְשִׂיאוּת עוֹד בְּחַיָּיו, בְּיוֹם מוֹתוֹ.

שֶׁיְּהֵא דּוֹרֵשׁ בְּחַיָּיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: בְּחַיֵּי רַבְּךָ לֹא הָיָה לְךָ לְהָרִים רֹאשׁ – כְּלוֹמַר, בְּחַיֵּי מֹשֶׁה חָשַׁשְׁתָּ לְהָרִים רֹאשְׁךָ לִנְהוֹג בִּשְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר, וְרַק לְאַחֲרֵי מוֹתוֹ הִנְּךָ מֵרִים אֶת רֹאשְׁךָ לִנְהוֹג בִּנְשִׂיאוּת. וּכְדֵי שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא יִטְעֲנוּ כֵּן וְשֶׁמִּשּׁוּם כָּךְ לֹא יִרְצוּ לְקַבֵּל מָרוּתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, לָכֵן הֶעֱמִיד לוֹ מֹשֶׁה מְתוּרְגְּמָן לִיהוֹשֻׁעַ כְּדֵי שֶׁיִּנְהַג בִּנְשִׂיאוּת בְּחַיָּיו, וְכָךְ הָעָם יְקַבְּלוּ אֶת מַנְהִיגוּתוֹ גַּם לְאַחֲרֵי מוֹתוֹ (ע"פ תורת מנחם). וּרְאֵה רַשִׁ"י בְּמִדְבַּר כז, יח, שֶׁמֹּשֶׁה עָשָׂה כֵּן בְּהוֹרָאַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם: "וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו", וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י: "תֵּן לוֹ מְתוּרְגְּמָן שֶׁיִּדְרוֹשׁ בְּחַיֶּיךָ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עָלָיו: לֹא הָיָה לוֹ לְהָרִים רֹאשׁ בִּימֵי מֹשֶׁה".

וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן "הוֹשֵׁעַ" – כֵּיוָן שֶׁכְּתוּבָה הַכְּתוּב כָּאן הִיא לְהַעֲצִים אֶת מַנְהִיגוּתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, כְּדֵי שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יְקַבְּלוּ אֶת מַנְהִיגוּתוֹ גַּם לְאַחַר מוֹת מֹשֶׁה, לָמָּה דַּוְקָא כָּאן מְכַנֶּה אוֹתוֹ הַכְּתוּב בַּשֵּׁם "הוֹשֵׁעַ", דָּבָר הַמַּזְכִּיר אֶת יָמָיו הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כִּמְשָׁרֵת מֹשֶׁה וְלֹא כְּמַנְהִיג? (הרבי). וּבְעִיּוּנֵי רַשִׁ"י צִיֵּן שֶׁהַיּוּ"ד שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ מוֹרָה עַל שְׂרָרָה, שֶׁכֵּן הַיּוּ"ד נִלְקָחָה מֵהַשֵּׁם "שָׁרַי", הַמּוֹרֶה עַל שְׂרָרָה.

לוֹמַר שֶׁלֹּא זָחָה דַּעְתּוֹ עָלָיו – שֶׁלֹּא הִתְגָּאָה (ראה רש"י סנהדרין צו, ב).

שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ – כְּשֶׁהָיָה מְשָׁרֵת מֹשֶׁה, שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ "הוֹשֵׁעַ", כָּאָמוּר בְּבַמִּדְבָּר יג, ז. אָמְנָם מֹשֶׁה פָּעַל כֵּן כְּדֵי לְרוֹמֵם אֶת יְהוֹשֻׁעַ וּלְחַזֵּק אֶת מַנְהִיגוּתוֹ, אֲבָל הַדָּבָר לֹא הֵבִיא אֶת יְהוֹשֻׁעַ לִידֵי גַּאֲוָה וְהִתְנַשְּׂאוּת, אֶלָּא הוּא נִשְׁאַר שָׁפֵל בְּעֵינֵי עַצְמוֹ כְּמִקּוֹדָם (הרבי). תורה מה

(מו) **שִׂימוּ לְבַבְכֶם – צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו וְאָזְנָיו וְלִבּוֹ מְכֻוָּנִים** – זֶהוּ פֵּרוּשׁ "שִׂימוּ לְבַבְכֶם".

לְדִבְרֵי תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר – יְחֶזְקֵאל מ, ד.

"בֶּן אָדָם רְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע וְשִׂים לִבְּךָ וְגוֹ'", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה תַּבְנִית הַבַּיִת שֶׁהוּא

נִרְאֶה לְעֵינַיִם וְנִמְדָּד בְּקָנֶה, צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו וְאָזְנָיו וְלִבּוֹ מְכוּוָנִים לְהָבִין – דִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁהֵן כַּהֲרָרִין הַתְּלוּיִן בִּשְׂעָרָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ יום ב' דראש השנה, ה'תשכ"ח

רַשִׁ"י מְשַׁנֶּה מִסֵּדֶר הַכָּתוּב בִּיחֶזְקֵאל: עֵינַיִם אָזְנַיִם וְלֵב, וְכוֹתֵב: עֵינַיִם לֵב וְאָזְנַיִם - כִּי בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י מִדָּבָר בְּנוֹגֵעַ לַתּוֹרָה. וְאִילוּ בִּיחֶזְקֵאל מִדָּבָר בְּנוֹגֵעַ לָעוֹלָמוֹת, שֶׁהָעִנְיָן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה שֶׁבּוֹ הוּא בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ:

בַּתּוֹרָה - הַסֵּדֶר הוּא "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". וְהַיְנוּ, שֶׁקֹּדֶם הַשְּׁמִיעָה (לֹא שְׁמִיעָה כִּפְשׁוּטָהּ, שֶׁמּוּכְרַחַת לִהְיוֹת קֹדֶם הָעֲשִׂיָּה, כְּדֵי לָדַעַת מַה לַּעֲשׂוֹת, אֶלָּא שְׁמִיעָה) שֶׁפֵּירוּשָׁהּ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ'נַעֲשֶׂה', קַבָּלַת עוֹל. וְלָכֵן הַסֵּדֶר הוּא: לֵב - קַבָּלַת עוֹל, וְאַחַר־כָּךְ אָזְנַיִם - שְׁמִיעָה, הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר: לְכֹל־לְרֹאשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הָרְאִיָּה (עֵינַיִם), שֶׁהוּא עִנְיָן הַחָכְמָה, אֱמוּנָה; וּלְאַחֲרֵי־זֶה בָּא עִנְיָן הַ'קַּבָּלַת עוֹל' (לֵב), וְאַחַר־כָּךְ בָּא עִנְיָן הַשְּׁמִיעָה (אָזְנַיִם).

אֲבָל בָּעוֹלָמוֹת - הַסֵּדֶר הוּא שֶׁלְּכֹל־לְרֹאשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּיִחוּד חָכְמָה־וּבִינָה, עֵינַיִם (חָכְמָה) וְאָזְנַיִם (בִּינָה), וְאַחַר־כָּךְ בָּא עִנְיָן הַדַּעַת, שֶׁקָּשׁוּר עִם הָרְגֵּשׁ הַלֵּב - "לֵב לָדַעַת"; וּלְאַחֲרֵי־זֶה הִנֵּה "לְבָא פֶּלִיג לְכָל שַׁיְיפִין", וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה בִּנְיַן הַבַּיִת (עַל־יְדֵי שִׁבְעַת יְמֵי הַבִּנְיָן) בִּשְׁלִמּוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא תַּכְלִית הָעֲלִיָּה שֶׁבָּעוֹלָם, כַּנַ"ל.

וְסֵדֶר הַדְּבָרִים - שֶׁתְּחִלָּה יָשְׁנוּ הָעִנְיָן כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה, וּבִלְשׁוֹן רַשִׁ"י "וְכֵן הוּא אוֹמֵר", וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ גַּם בָּעוֹלָם, בְּנוֹגֵעַ לְבֵית־הַמִּקְדָּשׁ.

וְיֵשׁ לְבָאֵר גַּם אֶת הָעִנְיָן שֶׁ"דִּבְרֵי תּוֹרָה" הֵם "כָּהֲרָרִין הַתְּלוּיִן בִּשְׂעָרָה" עַל־פִּי 'יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה' - שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה נָסְעָה וְיָרְדָה כוּ' עַד שֶׁבָּאָה לָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, הֲרֵי הִיא לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה. וְזֶהוּ עִנְיַן הָרָרִין הַתְּלוּיִין בִּשְׂעָרָה, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁתְּלוּיִין בִּשְׂעָרָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה, הֲרֵי זֶה נִשְׁאָר "הָרָרִין", כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

יְדוּעָה הַשִּׂיחָה שֶׁל כ"ק מו"ח אַדְמו"ר מִשְּׁנוֹת הַצַּדִּי"ק, שֶׁבָּהּ מְדַבֵּר אוֹדוֹת הָעִנְיָן דְּ"שִׂימוּ לְבַבְכֶם", וּמְבָאֵר, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא מַדְרֵגַת חָכְמָה דַּאֲצִילוּת, וְהָיָה מַשְׂכִּיל נִפְלָא, אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה דִּבּוּרוֹ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ "עוֹבֵד".

[וְאוֹמֵר שָׁם דָּבָר נִפְלָא ("אַ פֶּלֶא'דִיקְער וָוארְט") - שֶׁמִּצַּד זֶה יֵשׁ יִתְרוֹן בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה עַל מַדְרֵגַת חָכְמָה דַּאֲצִילוּת, וּמוּבָן, שֶׁמִּצַּד מַעֲלָה זוֹ, הִנֵּה חָכְמָה דַּאֲצִילוּת מְקַנְּאָה בְּמֹשֶׁה!].

וְזֶהוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה הִתְחִיל מֹשֶׁה לְדַבֵּר "עָרְנְסְטֶע רֵייד", וְאָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל "שִׂימוּ לְבַבְכֶם".

וְעִנְיָן זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - מִצַּד בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, שֶׁפּוֹעֶלֶת שֶׁגַּם עִנְיַן הַיִּרְאָה יִהְיֶה אֶצְלוֹ "מִילְתָא זוּטְרְתִּי", כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא.

וְהָעִנְיָן דְּ"שִׂימוּ לְבַבְכֶם" צָרִיךְ לִפְעֹל עָלָיו לַעֲסֹק גַּם עִם הַזּוּלַת - כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: "אֲשֶׁר תְּצַוּוּם אֶת בְּנֵיכֶם", כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ - אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים"; וְזוֹהִי הַהוֹכָחָה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דְּ"שִׂימוּ לְבַבְכֶם", וְאִם חָסֵר בִּפְעוּלָה עִם הַזּוּלַת, הֲרֵי זוֹ הוֹכָחָה עַל הַחִסָּרוֹן בְּעַצְמוֹ.

וּכְסִיּוּם הַכָּתוּב: "וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים וְגוֹ'", וְעַד "לְרִשְׁתָּהּ" - יְרוּשַׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעִנְיַן הַיְרוּשָׁה הוּא אֲפִילּוּ אֵצֶל תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ, וּבְאֹפֶן שֶׁ"אֵין לוֹ הֶפְסֵק", בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

הָאֲמוּר לְעֵיל בְּעִנְיַן "שִׂימוּ לְבַבְכֶם" - מְכָוָן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּבִכְדֵי שֶׁיָּבֹא בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה עִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה בִּלְבַד (אַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּהוּ הָעִיקָּר) שֶׁאֲמָרוֹ מֹשֶׁה לְאַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן שֶׁנּוֹגֵעַ לְכָל הַזְּמַנִּים, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְעֹל בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד.

וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה כָּל אֶחָד 'בַּעַל־הַבַּיִת' עַל חֲמִשָּׁת הָאַבְרָים, עֵינַיִם אָזְנַיִם וְכוּ', וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ"תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ", וּמִתּוֹךְ בְּרִיאוּת הַנִּכּוֹנָה, בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת, בְּטוּב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה.

וְעַד לַטּוֹב הָאֲמִתִּי שֶׁבָּאִים מִתּוֹךְ רִיקּוּד ("אַריינְטַאנְצְן") אֶל הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

נִרְאֶה לְעֵינַיִם וְנִמְדָּד בְּקָנֶה – כָּאֲמוּר שָׁם בִּיחֶזְקֵאל פְּסוּקִים ג, ה. כְּלוֹמַר, אֵין שָׁם דְּבָרִים נוֹסָפִים מֵעֵבֶר לְמַה שֶׁרוֹאֶה וּמוֹדֵד, אֶלָּא אֶת מַה שֶׁרוֹאֶה וּמוֹדֵד, אֶת זֶה הוּא צָרִיךְ לְהָבִין (ע"פ תורת מנחם).

צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו וְאָזְנָיו וְלִבּוֹ מְכוּוָנִים לְהָבִין, דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁהֵן כַּהֲרָרִין הַתְּלוּיִן בִּשְׂעָרָה עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה. – כְּמוֹ הָרִים הַתְּלוּיִים בְּשַׂעֲרוֹת הָרֹאשׁ. שֶׁכֵּן הַרְבֵּה מְאֹד הֲלָכוֹת נִלְמָדוֹת מִמְּעַט פְּסוּקִים (ראה חגיגה י, א). כְּלוֹמַר, הָאָדָם הַלּוֹמֵד רוֹאֶה בְּעֵינָיו פָּסוּק אֶחָד בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וּמִזֶּה הוּא צָרִיךְ לִלְמוֹד הֲלָכוֹת רַבּוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה (ע"פ תורת מנחם). תורה מז

(מז) כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ פ

מז אֲרֵי לָא פִּתְגָם רֵקָא הוּא מִנְּכוֹן אֲרֵי הוּא חַיֵּיכוֹן וּבְפִתְגָמָא הָדֵין תּוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃

רש"י◄ **כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם** • לֹא לְחִנָּם אַתֶּם יְגֵעִים בָּהּ, כִּי הַרְבֵּה שָׁכָר תָּלוּי בָּהּ, "כִּי הוּא חַיֵּיכֶם". דָּבָר אַחֵר: אֵין לְךָ דָּבָר רֵיקָן בַּתּוֹרָה שֶׁאִם תִּדְרְשֶׁנּוּ שֶׁאֵין בּוֹ מַתַּן שָׂכָר, תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן אָמְרוּ חַז"ל: (בראשית לז) "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע, וְתִמְנַע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ וְגוֹ'", לְפִי שֶׁאָמְרָה: 'אֵינִי כְּדַאי לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה, הַלְוַאי וְאֶהְיֶה פִּילַגְשׁוֹ', וְכָל־כָּךְ לָמָּה? לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיוּ שִׁלְטוֹנִים וּמְלָכִים מִתְאַוִּים לִיָּדְבֵק בְּזַרְעוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שמחת תורה תשכ"ב – תורת מנחם התוועדויות כרך לב עמ' 128)

וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים (לב, מז) **הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמְּבוֹאוֹת הַמְּסֻתָּמוֹת לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע . . אִם הָיָה קוֹרֵא וּבָא, פּוֹסֵק . . עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים** (ברכות כד, ב) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיכָן נִרְמָזָה הֲלָכָה זוֹ בַּפָּסוּק. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה דִּבּוּר עִנְיָנוֹ רִבּוּי - הַסְבָּרָה וְהִתְחַלְּקוּת לִפְרָטִים. וּמִזֶּה, שֶׁ"דָּבָר" לְשׁוֹן יָחִיד (בְּנִגּוּד לְ"שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים", לְשׁוֹן רַבִּים), מוֹרֶה עַל שְׁלִילַת הַדִּבּוּר, אֶבָל לֹא שְׁלִילָה מְחֻלֶּטֶת, שֶׁאָז אֵין זֶה דִּבּוּר כְּלָל, אֶלָּא הַפְסָקָה בְּאֶמְצַע הַדִּבּוּר. וְהֵיכָן מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַפְסִיק אֶת הַדִּבּוּר בַּתּוֹרָה - בְּמִי שֶׁלּוֹמֵד בַּדֶּרֶךְ וּבָא לְמָבוֹא שֶׁאֵינוֹ נָקִי.

(מח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃

מח וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין לְמֵימַר׃

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה** • בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה": נֶאֱמַר בְּנֹחַ (שם ז) "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְגוֹ'", בְּמַרְאִית אוֹרוֹ שֶׁל יוֹם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים: 'בְּכָךְ וְכָךְ, אִם אָנוּ

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(מז) **כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם – לֹא לְחִנָּם** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "דָּבָר רֵק".

אַתֶּם יְגֵעִים בָּהּ – כְּלוֹמַר "דָּבָר רֵק הוּא" אֵינוֹ מוּסָב עַל הַתּוֹרָה, אֶלָּא עַל יְגִיעָתָם בַּתּוֹרָה, וְלוֹמֵד כֵּן מִיִּתּוּר תֵּיבַת "מִכֶּם", דְּהֵינוּ שֶׁיְּגִיעַתְכֶם בָּהּ אֵינָהּ "דָּבָר רֵק". לְהָעִיר שֶׁבַּפָּסוּק נֶאֱמַר בְּלָשׁוֹן זָכָר, כִּי הַכַּוָּנָה עַל **דְּבַר** הַתּוֹרָה, וְרַשִּׁ"י מְפָרְשׁוֹ בְּלָשׁוֹן נְקֵבָה, כִּי כַּוָּנָתוֹ עַל **הַתּוֹרָה**.

כִּי הַרְבֵּה שָׂכָר תָּלוּי בָּהּ, "כִּי הוּא חַיֵּיכֶם" – וְזֶהוּ הַשָּׂכָר (שפ"ח).

דָּבָר אַחֵר – הוּצְרַךְ לְפֵירוּשׁ זֶה מִפְּנֵי יִתּוּר תֵּיבַת "דָּבָר", שֶׁלְּפֵירוּשׁ הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ מְיוּשָׁב (משכיל לדוד).

אֵין לְךָ "דָּבָר" רֵיקָן בַּתּוֹרָה שֶׁאִם תִּדְרְשֶׁנּוּ שֶׁאֵין בּוֹ מַתַּן שָׂכָר – עַל הַדִּרְשָׁה. הוּצְרַךְ לְהוֹסִיף אֶת עִנְיָן הַשָּׂכָר, וְלֹא לְעֶצֶם הָעִנְיָן שֶׁאֵין דָּבָר רֵק בַּתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב עַצְמוֹ תּוֹלֶה אֶת עִנְיָן "כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא" עִם מַתַּן שָׂכָר.

תֵּדַע לְךָ – מֵבִיא הוֹכָחָה שֶׁשּׁוּם דָּבָר בַּתּוֹרָה אֵינוֹ כָּתוּב לְחִנָּם, אֶלָּא צָרִיךְ לְדָרְשׁוֹ, אַךְ לֹא הֵבִיא הוֹכָחָה שֶׁיֵּשׁ עַל־כָּךְ קִבּוּל שָׂכָר (שפ"ח). וְיֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם שֶׁקִּבּוּל שָׂכָר **מְפוֹרָשׁ** כָּאן בַּפָּסוּק.

שֶׁכֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים – 'סִפְרֵי'.

"וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע" – בְּרֵאשִׁית לו, כב.

"וְתִמְנַע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ וְגוֹ'" – "לֶאֱלִיפַז בֶּן עֵשָׂו", שָׁם פָּסוּק יב.

לְפִי שֶׁאָמְרָה: אֵינִי כְּדַאי לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה – לֶאֱלִיפַז בֶּן עֵשָׂו.

הַלְוַאי וְאֶהְיֶה פִּילַגְשׁוֹ, וְכָל־כָּךְ לָמָּה? לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיוּ שִׁלְטוֹנִים וּמְלָכִים מִתְאַוִּים לְהִדָּבֵק בְּזַרְעוֹ – הֵינוּ לִבְנוֹ שֶׁל עֵשָׂו, נֶכְדּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. רָאָה גַּם רַשִּׁ"י שָׁם: "לְהוֹדִיעַ גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, כַּמָּה הָיוּ תְּאֵבִים לִיָּדְבֵק בְּזַרְעוֹ. תִּמְנַע זוֹ בַּת אֲלוּפִים הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנַע, וְלוֹטָן מֵאַלּוּפֵי יוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר הָיָה, מִן הַחוֹרִים שֶׁיָּשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים, אָמְרָה: אֵינִי זוֹכָה לְהִנָּשֵׂא לְךָ, הַלְוַאי וְאֶהְיֶה פִּילֶגֶשׁ". תורה מח

(מח) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה – בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה"** – בַּתּוֹרָה נֶאֱמַר הַרְבֵּה פְּעָמִים "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", אֶלָּא שֶׁבִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת אֵלּוּ נֶאֱמַר לְעִנְיָן אֶחָד וּלְכַוָּנָה אַחַת (ספר הזכרון). אֲבָל "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם (בראשית יז, כג), אֵינוֹ בִּכְלָל זֶה, אַף שֶׁפֵּירַשׁ רַשִּׁ"י שָׁם: "בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּצְטַוָּה, בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה, לֹא נִתְיָרֵא לֹא מִן הַגּוֹיִם וְלֹא מִן הַלֵּצָנִים, וְשֶׁלֹּא יִהְיוּ אוֹיְבָיו וּבְנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים: אִלּוּ רְאִינוּהוּ, לֹא הִנַּחְנוּהוּ לָמוּל וּלְקַיֵּם מִצְוָתוֹ שֶׁל מָקוֹם". וְהַטַּעַם בָּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁם מְדוּבָּר **בִּגְדוּלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם**, שֶׁקִּיֵּם אֶת מִצְוַת הַמִּילָה וְלֹא יָרֵא מִבְּנֵי דוֹרוֹ, וְאִלּוּ בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת אֵלּוּ, מְדוּבָּר **בִּתְשׁוּבַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** לְאֵלּוּ הָאוֹמְרִים: אֵין אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ. בְּנוֹסָף לְכָךְ, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת אֵלּוּ פֵּירוּשׁ "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" הוּא בַּחֲצִי הַיּוֹם דַּוְקָא, אַךְ לְעוּמַּת זֹאת "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" הָאָמוּר אֵצֶל אַבְרָהָם, אֵין מָקוֹם לְפָרֵשׁ בַּחֲצִי הַיּוֹם דַּוְקָא, שֶׁהֲרֵי אֵין סָפֵק שֶׁאַבְרָהָם קִיֵּם אֶת צִיווּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִיַּד לְאַחַר אֲמִירָתוֹ, וְלֹא הִמְתִּין לַחֲצוֹת הַיּוֹם דַּוְקָא. וְלָכֵן פֵּירַשׁ רַשִּׁ"י שָׁם: "בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּצְטַוָּה", כְּלוֹמַר מִיַּד עִם קַבָּלַת הַצִּוּוּי (ע"פ תורת מנחם).

מַרְגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִיכָּנֵס בַּתֵּבָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין כַּשִּׁילִין וְקַרְדֻּמּוֹת וּמְבַקְּעִין אֶת הַתֵּבָה'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת, יָבֹא וְיִמְחֶה'. בְּמִצְרַיִם נֶאֱמַר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה'", לְפִי שֶׁהָיוּ מִצְרִיִּים אוֹמְרִים: 'בְּכָךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בָּהֶם, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתָם לָצֵאת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין סְיָפוֹת וּכְלֵי זַיִן וְהוֹרְגִין לָהֶם'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'הֲרֵינִי מוֹצִיאָן בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת, יָבֹא וְיִמְחֶה'. אַף כָּאן בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמַר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'בְּכָךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ, אָדָם שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו, וְהֶעֱלָה לָנוּ אֶת הַבְּאֵר, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם וְכוּ'".

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

נֶאֱמַר בְּנֹחַ – שָׁם ז, יג.

"בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְגוֹ'", בְּמַרְאִית אוֹרוֹ שֶׁל יוֹם – שֶׁ"בְּעֶצֶם" מְתֻרְגָּמִינַן "בִּבְרַן", וּ"בִּבְרַן" הֵינוּ מַרְאִית הַיּוֹם, דִּכְתִיב (שמות כח, ב) "תִּרְשִׁישׁ", וּמְתַרְגְּמִינַן "כְּרוּם יַמָּא", שֶׁמַּרְאִיתוֹ דּוֹמֶה לְיָם (רש"י מנחות ה, ב). וּרְאֵה כָּאן בְּהֶמְשֵׁךְ דִּבְרֵי רַשִׁ"י שֶׁזֶּהוּ "בַּחֲצִי הַיּוֹם".

לְפִי שֶׁהָיוּ בְּנֵי דּוֹרוֹ אוֹמְרִים: בְּכָךְ וְכָךְ – לְשׁוֹן שְׁבוּעָה (ספר הזכרון).

אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ – כְּשֶׁהוּא נִכְנָס לַתֵּיבָה.

אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִכָּנֵס בַּתֵּבָה, וְלֹא עוֹד – לֹא זוֹ בִּלְבָד שֶׁאָנוּ מוֹנְעִים אֶת כְּנִיסָתוֹ **הַיּוֹם** לַתֵּיבָה (הרבי).

אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין כַּשִּׁילִין וְקַרְדֻּמּוֹת וּמְבַקְּעִין אֶת הַתֵּבָה – כְּדֵי לִמְנוֹעַ גַּם **בָּעָתִיד** אֶת כְּנִיסָתוֹ לַתֵּיבָה (הרבי).

אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת יָבֹא וְיִמְחֶה – אַף לֹא הָיוּ הוֹרְגִים אֶת נֹחַ, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיוּ מוֹנְעִים בָּזֶה אֶת יְרִידַת הַמַּבּוּל (הרבי). אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית שָׁם: "לְמֻדָּךְ הַכָּתוּב, שֶׁהָיוּ בְּנֵי דּוֹרוֹ אוֹמְרִים: אִלּוּ אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ נִכְנָס לַתֵּיבָה, אָנוּ שׁוֹבְרִין אוֹתָהּ **וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ**, אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אֲנִי מַכְנִיסוֹ לְעֵינֵי כֻּלָּם, וְנִרְאֶה דְּבַר מִי יָקוּם". וּרְאֵה שָׁם בַּבֵּיאוּר. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י יְחֶזְקֵאל יד, יד: "שֶׁהָיוּ דּוֹרוֹ מְבַקְּשִׁין לִזְדַּוֵּג לוֹ, וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִכָּנֵס, אֶלָּא שֶׁהִצִּילוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אֵין אֲנִי מַנִּיחוֹ לִיכָּנֵס אֶלָּא בַּחֲצִי הַיּוֹם, וּדְרָגִישׁ לֵיהּ יְמַלֵּל [=וּמִי שֶׁרָגִישׁ לוֹ יְדַבֵּר], הָדָא הוּא דִּכְתִיב: בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ, בְּעִיצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם".

בְּמִצְרַיִם נֶאֱמַר – שְׁמוֹת יב, נא.

"בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה'", לְפִי שֶׁהָיוּ מִצְרִיִּים אוֹמְרִים – צָרִיךְ עִיּוּן, שֶׁהֲרֵי בְּלֵיל מַכַּת בְּכוֹרוֹת אָמְרוּ: "קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי". וּבְדוֹחַק צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהַכָּוָּנָה בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁל הַיְצִיאָה, שֶׁהִסְפִּיקוּ לְהִתְחָרֵט אַחֲרֵי כַּמָּה שָׁעוֹת (ע"פ תורת מנחם). אוֹ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַמִּצְרִים הָיוּ אוֹמְרִים כֵּן תָּמִיד (לִפְנֵי מַכַּת בְּכוֹרוֹת), וּמַכַּת בְּכוֹרוֹת בָּאָה כְּדֵי שֶׁהַמִּצְרִים לֹא יְעַכְּבוּ אֶת יְצִיאַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְאַדְּרַבָּה יְשַׁלְּחוּ אוֹתָם בְּעַצְמָם.

בְּכָךְ וְכָךְ, אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בָּהֶם – כְּשֶׁהֵם יוֹצְאִים מִמִּצְרַיִם.

אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתָן לָצֵאת – בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם (הרבי).

וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין סְיָפוֹת – חֲרָבוֹת.

וּכְלֵי זַיִן וְהוֹרְגִין [בָּ]הֶם – כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ גַּם בָּעָתִיד (הרבי).

אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: הֲרֵינִי מוֹצִיאָן בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ – לְעֵיל גַּבֵּי תֵּיבָה נָקֵט "שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ", וְכָאן נָקֵט "שֶׁיֵּשׁ בּוֹ". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּבֵּי תֵּיבָה שָׁרְצוּ לִשְׁבּוֹר אוֹתָהּ, הַהַדְגָּשָׁה הִיא עַל הַכֹּחַ הַפְּרָטִי בַּיָּד, שֶׁאֵין יָדָם חַלָּשָׁה מִלִּשְׁבּוֹר (הרבי); וְאִלּוּ כָּאן שָׁרְצוּ לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל לְהָרְגָם, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּעַצְמָם כֹּחַ לָצֵאת לְהִלָּחֵם. אַךְ בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים גּוֹרְסִים גַּם כָּאן "בְּיָדוֹ".

לִמְחוֹת יָבֹא וְיִמְחֶה – לוֹמֵד כֵּן מִיִּתּוּר פָּסוּק זֶה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר הִזְכִּיר בְּפָסוּק מא שֶׁיָּצְאוּ "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", וְשָׁם בְּפָסוּק מא פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: "מַגִּיד, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ, לֹא עִכְּבָן הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עַיִן". וְאִלּוּ בְּפָסוּק נא לֹא פֵּרֵשׁ כְּלוּם. וְצָרִיךְ עִיּוּן הַטַּעַם.

אַף כָּאן בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה – כְּלוֹמַר, מֵהָאָמוּר בְּנֹחַ וּבְמִצְרַיִם "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" אָנוּ לְמֻדִּים שֶׁכֵּן פֵּירוּשׁוֹ גַּם כָּאן, אֲבָל לוּלֵא זֶה לֹא הָיָה נִיתָּן לְפָרֵשׁ כֵּן כָּאן, מִשּׁוּם שֶׁקָּשָׁה לוֹמַר שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הִתְכַּוְּנוּ לְהִתְנַגֵּד לִרְצוֹן ה', אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת אֲחֵרִים, וּבִשְׁנֵיהֶם הִפֵּירוּשׁ שֶׁרָצוּ לְהִתְנַגֵּד, אַף כָּאן יֵשׁ לְפָרֵשׁ כֵּן. וּמִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת אֵלּוּ אָנוּ גַּם לְמֻדִּים בְּאֵיזוֹ אוֹפֶן רָצוּ לְעַכֵּב אֶת פְּטִירַת מֹשֶׁה, כְּשֵׁם שֶׁבִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת אֵלּוּ הָרָצוֹן הָיָה לִמְנוֹעַ הַעְתָּקָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אַף כָּאן הָרָצוֹן הָיָה לִמְנוֹעַ שְׁמִשָּׁה יַעֲלָה לְהַר נְבוֹ, וּכְדִלְקַמָּן (ע"פ תורת מנחם).

נֶאֱמַר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" – שֶׁלְּכְאוֹרָה תֵּיבוֹת אֵלּוּ מְיוּתָּרוֹת, שֶׁהֲרֵי כְּבָר אָמַר בִּתְחִילַּת פָּרָשַׁת וַיֵּלֶךְ: "בָּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם", וּמִמֵּילָא כָּל מַה שֶּׁקָּרָה לְאַחַר מִכֵּן הָיָה "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" (הרבי).

לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: בְּכָךְ וְכָךְ, אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ – שֶׁהוּא עוֹלֶה לָהָר.

אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ – לַעֲלוֹת לָהָר (נח"י. תורת מנחם), שֶׁהֲרֵי מִיתָתוֹ תְּלוּיָה בַּעֲלִיָּתוֹ לְהַר נְבוֹ. וְהִנֵּה כָּאן לֹא כּוֹתֵב רַשִׁ"י "וְלֹא עוֹד אֶלָּא", וּבְפַשְׁטוּת יֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה שַׁיָּךְ שֶׁיֵּעָשׂוּ דָּבָר נוֹסָף מֵעֵבֶר לְכָךְ. אַךְ בְּ"תּוֹרַת מְנַחֵם" מְבָאֵר הַטַּעַם, מִשּׁוּם שֶׁכָּאן הָיָה דַּי בִּמְנִיעַת עֲלִיַּת מֹשֶׁה בְּאוֹתוֹ יוֹם עַצְמוֹ, שֶׁכֵּן פְּטִירָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיְתָה תְּלוּיָה בְּיוֹם זֶה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר רַשִׁ"י בְּרֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּלֶךְ: "בְּיוֹם זֶה אָמוּת", וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל חָשְׁבוּ שֶׁאִם יִמְנְעוּ אֶת עֲלִיָּתוֹ לָהָר בְּאוֹתוֹ יוֹם, תִּתְבַּטֵּל פְּטִירָתוֹ שֶׁל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יט פרשת האזינו)

הַהוֹרָאָה הַנִּלְמֶדֶת מִכָּךְ לַעֲבוֹדַת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד הִיא:

בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי קַיֶּמֶת "בְּחִינַת" מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּפִי שֶׁמַּסְבִּיר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּהַרְחָבָה בַּתַּנְיָא. יָכֹל אִפּוֹא הַיְּהוּדִי לִטְעוֹן: אִם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹצֶה שֶׁאֶלְמַד תּוֹרָה וַאֲקַיֵּם מִצְוֹת, מַדּוּעַ הוּא קָבַע שֶׁבְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ תִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁנִּיתַּן לַחְשׁוֹב שֶׁאֵין הִיא קַיֶּמֶת כְּלָל חַס־וְשָׁלוֹם, וּבְגָלוּי חָשִׁים רַק אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית?

הַתְּשׁוּבָה עַל כָּךְ הִיא, שֶׁזּוֹהִי טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, כִּי דַּוְקָא כָּךְ מִתְהַוֶּה הָעִנְיָן שֶׁל "**בְּעָצָם** הַיּוֹם הַזֶּה": רַק כַּאֲשֶׁר מְשֻׁקַּעַת כָּאן **עֲבוֹדָה** - כַּאֲשֶׁר הַיְּהוּדִי עָמֵל כְּדֵי לְהָסִיר אֵת הַהַסְתָּרָה הַקַּיֶּמֶת בּוֹ וּבָעוֹלָם בִּכְלָל - רַק אָז מִתְגַּלֶּה הָ"עָצָם", עַצְמִיּוּתוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי, וְאָז רוֹאִים שֶׁהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר הוּא רַק הֵכָנָה לְהִתְעַלּוּת הַבָּאָה לְאַחֲרֵיהֶם, לִגְאֻלָּה עַל־יְדֵי בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, וּמִגְּאֻלָּה פְּרָטִית לִגְאֻלָּה כְּלָלִית, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה הוּא גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

משֶׁה גַּם לָעָתִיד, וְלָכֵן לֹא תִּכְבְּנוּ דָּבָר נוֹסָף מֵעֵבֶר לִמְנִיעַת עֲלִיָּתוֹ לָהָר.

אָדָם שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהֵגִיז – וְהִפְרִיחַ (ע"פ רש"י במדבר יא, לא).

לָנוּ אֶת הַשְּׂלָיו – וּרְאֵה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּרַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר יג, ל: "הֲלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהֵגִיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו". וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה לַשְּׂלָו שֶׁנִּתַּן בְּיַחַד עִם הַמָּן כָּאָמוּר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, וְלֹא לַשְּׂלָו הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ, שֶׁהֲרֵי הַשְּׂלָו שָׁם לֹא נִתַּן לָהֶם לְטוֹבָה אֶלָּא לְפוּרְעָנוּת (הרבי). וּמַה שֶׁנָּקַט בִּלְשׁוֹן "וְהֵגִיז", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ, וְלֹא בִּלְשׁוֹן "וַתַּעַל הַשְּׂלָו" הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, יֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת, מִשּׁוּם שֶׁלְּשׁוֹן הֵגִיז (שֶׁמַּשְׁמָעוֹ הִפְרִיחַ) מַתְאִים יוֹתֵר לַשְּׂלָו מֵאֲשֶׁר לְשׁוֹן עֲלִיָּה, וְהַשְּׂאֵלָה הִיא הֲפוּכָה, לָמָּה בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח נָקַט בִּלְשׁוֹן עֲלִיָּה. וּלְהָעִיר שֶׁגַּם בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (טז, ו) נָקַט רַשִׁ"י בִּלְשׁוֹן: "**שֶׁהֵגִיז** לָכֶם אֶת הַשְּׂלָו". וּמַה שֶׁהִקְדִּים הוֹרָדַת הַמָּן לַהֲגָזַת הַשְּׂלָו, אַף שֶׁהַשְּׂלָו נִיתַּן לָהֶם תְּחִלָּה בָּעֶרֶב וְהַמָּן רַק בַּבֹּקֶר, יֵשׁ לוֹמַר: א) שֶׁהַמָּן הָיָה חָשׁוּב לָהֶם יוֹתֵר מֵהַשְּׂלָו, כִּי הוּא בָּא לְהַשְׁבִּיעַ, ב) הַמָּן נִתַּן לָהֶם בִּמְאוֹר פָּנִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשְּׂלָו, כָּאָמוּר בְּרַשִׁ"י שְׁמוֹת טז, ח. ג) הַמָּן הִמְשִׁיךְ לָרֶדֶת כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר, וְאִלּוּ הַשְּׂלָו נִפְסַק לָהֶם אַחַר־כָּךְ, כְּמוֹ שֶׁמַּשְׁמַע מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר יא, ד. עַיֵּן שָׁם בַּבֵּיאוּר.

וְהֶעֱלָה לָנוּ אֶת הַבְּאֵר – כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב (במדבר כא, יז) "עֲלִי בְּאֵר". אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י שָׁם. וְאַף שֶׁהַבְּאֵר נִיתְּנָה לָהֶם בִּזְכוּת מִרְיָם, כָּאָמוּר בְּרַשִׁ"י שָׁם כ, ב: "שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה לָהֶם הַבְּאֵר בִּזְכוּת מִרְיָם". יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעֶצֶם **הַעֲלָאַת** הַבְּאֵר בִּפְעַם הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, כַּמְּסוּפָּר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (יז, א־ז), וּבִזְכוּת מִרְיָם הָיְתָה הַבְּאֵר עִמָּהֶם כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם מִשּׁוּם כָּךְ נָקַט רַשִׁ"י בִּלְשׁוֹן: "**וְהֶעֱלָה** לָנוּ אֶת הַבְּאֵר", וְהַכַּוָּנָה לִיצִיאַת הַמַּיִם בִּפְעַם הָרִאשׁוֹנָה. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת שָׁם יא, ה: "וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל – לְעֵדוּת, שֶׁיִּרְאוּ **שֶׁעֵל יָדְךָ הַמַּיִם יוֹצְאִים מִן הַצּוּר**, וְלֹא יֹאמְרוּ מַעְיְנוֹת הָיוּ שָׁם מִימֵי קֶדֶם". וּרְאֵה גַּם לְשׁוֹן רַשִׁ"י פְּסָחִים נד, א: "בְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם – סֶלַע **שֶׁיָּצְאוּ** מִמֶּנּוּ הַמַּיִם **עַל־יְדֵי מֹשֶׁה**, וְעָגוֹל כְּמִין בְּבָרָה הָיָה, וּמִתְגַּלְגֵּל עִמָּהֶן כָּל מָקוֹם שֶׁהוֹלְכִין". וּרְאֵה גַּם לְשׁוֹן רַשִׁ"י שַׁבָּת לה, א: "שֶׁהָיָה **מִתְגַּלְגֵּל** עִם יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בִּזְכוּתָהּ שֶׁל מִרְיָם". וּרְאֵה הָעָרָה הַבָּאָה.

וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה – נָקַט סֵדֶר הַדְּבָרִים לְפִי סֵדֶר הָאֵירוּעִים. וּרְאֵה סֵדֶר הַדְּבָרִים בְּרַשִׁ"י יִרְמְיָה א, ו: "מֹשֶׁה .. נָחְשַׁב בְּעֵינֵיהֶם בְּכַמָּה נִסִּים שֶׁעָשָׂה לָהֶם, הוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, הוֹרִיד אֶת הַמָּן, הֵגִיז אֶת הַשְּׂלָו, נָתַן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, הֶעֱלָה אֶת הַבְּאֵר". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם שָׁם נָקַט הַסֵּדֶר לְפִי סֵדֶר הַמְּאוֹרָעוֹת, וּמַה שֶׁכּוֹתֵב אֶת הַעֲלָאַת הַבְּאֵר בַּסּוֹף, מִשּׁוּם שֶׁסּוֹבֵר שֶׁעַד פְּטִירָתָהּ שֶׁל מִרְיָם הַבְּאֵר הָיְתָה בִּזְכוּתָהּ שֶׁל מִרְיָם, וְרַק אַחֲרֵי פְּטִירַת מִרְיָם חָזְרָה הַבְּאֵר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה – רְאֵה תַּעֲנִית ט, א.

אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ – כְּלוֹמַר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חָשְׁבוּ: א) שֶׁמֵּחוֹבָתָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא לִהְיוֹת כְּפוּיֵי טוֹבָה, וְלָכֵן מוֹנֶה רַשִׁ"י אֶת כָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁמֹּשֶׁה עָשָׂה לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, ב) הֵם לֹא עוֹבְרִים בְּכָךְ עַל צִוּוּי ה' לְמֹשֶׁה לַעֲלוֹת בָּהָר, כֵּיוָן שֶׁהַצִּוּוּי הָיָה לְמֹשֶׁה וְלֹא לָהֶם. וְאֶפְשָׁר שֶׁמִּשּׁוּם כָּךְ מַעְתִּיק רַשִׁ"י בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל גַּם אֶת הַתֵּיבוֹת "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה" (ע"פ תורת מנחם). וְאוּלַי הַפֵּירוּשׁ "אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ" (הָאָמוּר כָּאן), הוּא מִלְּשׁוֹן עֲזִיבָה, כְּלוֹמַר, אֵין אָנוּ עוֹזְבִים אוֹתוֹ לָמוּת לְבַדּוֹ.

אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא – וְאוּלַי זֶהוּ פֵּירוּשׁ "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה", שֶׁהַדִּבּוּר שֶׁלּוֹ לְמֹשֶׁה "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", בָּא **בְּמַעֲנֶה** לְדִבְרֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁ"אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ", וְלָכֵן מַעְתִּיק רַשִׁ"י תֵּיבוֹת אֵלּוּ בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל.

הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ – לַמְּעָרָה [שֶׁבְּהַר נְבוֹ] (ספרי).

בַּחֲצִי הַיּוֹם וְכוּ' – רַשִׁ"י אֵינוֹ מְסַיֵּם כָּאן "וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת יָבֹא וְיִמְחֶה", מִשּׁוּם שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא הִתְכַּוְּנוּ חְלִילָה לִמְחוֹת כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֶלָּא רַק לֹא לִהְיוֹת כְּפוּיֵי טוֹבָה כְּלַפֵּי מֹשֶׁה (הרבי). וּלְהָעִיר שֶׁבְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים אֲפִילּוּ תֵּיבַת "וכו'". אַף בִּכְתַב־יָד אֶחָד וּבְדְפוּס שֵׁנִי גּוֹרְסִים כָּאן אֶת הַסִּיּוּם "וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת יָבֹא וְיִמְחֶה". תורה מט

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יט עמוד 343 – מתוך 'לקראת שבת')

עִכּוּב מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר:

בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, נֶאֱמַר בְּנֹחַ . . בְּמִצְרַיִם נֶאֱמַר . . בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמַר.. (לב, מח. ובפירוש רש"י).

וְצָרִיךְ לְהָבִין, בִּשְׁלָמָא בְּנֹחַ חָשְׁבוּ בְּנֵי דּוֹרוֹ לַעֲצֹר אֶת נֹחַ מִלְּהִכָּנֵס לַתֵּבָה, וְכֵן הַמִּצְרִיִּים חָשְׁבוּ לִמְנוֹעַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָצֵאת מֵאַרְצָם, אֲבָל אֵיךְ חָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְנֹעַ מִיתָה, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּכֹחָם?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה: מִצִּווּי הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה, וּבַיּוֹם שֶׁ"הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי", הֵבִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּיתָתוֹ תְּלוּיָה בַּעֲלִיָּה לְהַר הָעֲבָרִים בְּיוֹם זֶה שֶׁמָּלְאוּ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו, וְלָכֵן חָשְׁבוּ שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא יִהְיֶה בְּיוֹם זֶה בָּהָר, תִּתְבַּטֵּל הַגְּזֵרָה. (ועל־דרך מה שכתב רש"י שאחרי כיבוש ארץ סיחון ועוג, חשב משה שהותר הנדר).

עֶצֶם הַקִּיּוּם דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל – "יוֹם הַזֶּה"

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: (לב, מח)

וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל אֵין אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ, אַף שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה הַגְּזֵרָה עַל פְּטִירַת מֹשֶׁה, הוּא מִשּׁוּם שֶׁמִּיתַת מֹשֶׁה הוּא עִנְיָן הַשַּׁיָּךְ לַצִּבּוּר, וּתְשׁוּבַת הַצִּבּוּר יְכוֹלָה לְבַטֵּל גְּזַר דִּין, אַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּחְתַּם (ראש השנה יח, א).

וְהַטַּעַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִצְלִיחוּ בֶּאֱמֶת לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה, מְרַמֵּז הַפָּסוּק בְּאָמְרוֹ "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", דְּ"הַיּוֹם הַזֶּה" פְּטִירַת מֹשֶׁה נוֹגֵעַ בְּעֶצֶם הַקִּיּוּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

שֶׁכֵּן כַּמְּבֹאָר בִּסְפָרִים (מגלה עמוקות ועוד), אִלּוּ מֹשֶׁה הָיָה מַכְנִיס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת גָּלוּת אַחַר־כָּךְ, וּמִמֵּילָא הָעֹנֶשׁ לֹא הָיָה בְּאֹפֶן שֶׁל "שָׁפַךְ חֲמָתוֹ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים" אֶלָּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חַס־וְשָׁלוֹם, וּמִטַּעַם זֶה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים".

(מט) עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה:

מט סַק לְטוּרָא דַעֲבָרָאֵי הָדֵין טוּרָא דְּנְבוֹ דִּי בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב דִּי עַל אַפֵּי יְרֵחוֹ וַחֲזֵי יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא:

(נ) וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֵף אֶל־עַמָּיו:

נ וּמוּת בְּטוּרָא דִּי אַתְּ סָלֵק לְתַמָּן וְאִתְכְּנֵשׁ לְעַמָּךְ כְּמָא דְּמִית אַהֲרֹן אֲחוּךְ בְּהוֹר טוּרָא וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ:

רש"י◄ **כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ** • בְּאוֹתָהּ מִיתָה שֶׁרָאִיתָ וְחָמַדְתָּ אוֹתָהּ, שֶׁהִפְשִׁיט מֹשֶׁה אֶת אַהֲרֹן בֶּגֶד רִאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ לְאֶלְעָזָר, וְכֵן שֵׁנִי וְכֵן שְׁלִישִׁי, וְרָאָה בָּנוֹ בִּכְבוֹדוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'אַהֲרֹן אָחִי, עֲלֵה לַמִּטָּה'! וְעָלָה.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(נ) **כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ – בְּאוֹתָהּ מִיתָה שֶׁרָאִיתָ וְחָמַדְתָּ אוֹתָהּ** – שֶׁאִם לֹא כֵּן מַהוּ "כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ" (רא"ם). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר כ, כו: "וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ, מִיתָה שֶׁנִּתְאַוִּיתָ לָהּ". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שָׁם עַל הַפָּסוּק (כז, יג): "כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ" – "מִכָּאן שֶׁנִּתְאַוָּה מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן", אֲבָל אַחַר־כָּךְ הֵבִיא פֵּירוּשׁ נוֹסָף: "דָּבָר אַחֵר, אֵין אַתָּה טוֹב מִמֶּנּוּ". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁכָּאן לֹא שַׁיָּךְ לְפָרֵשׁ כַּפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי, כֵּיוָן שֶׁכָּאן הוֹסִיף הַכָּתוּב: "בְּהֹר הָהָר", וְכִי לֹא יָדַעְנוּ שֶׁאַהֲרֹן מֵת בְּהֹר הָהָר, אֶלָּא כַּוָּנַת הַכָּתוּב לוֹמַר, בְּאוֹתָהּ מִיתָה שֶׁרָאִיתָ בְּהֹר הָהָר וְחָמַדְתָּ אוֹתָהּ (משכיל לדוד). גַּם יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּבַמִּדְבָּר שָׁם הֵבִיא רַשִׁ"י אֶת הַפֵּירוּשׁ בְּגִלַּל יִתּוּר הַתֵּיבוֹת "גַּם אַתָּה", שֶׁבָּזֶה בָּא לוֹמַר לוֹ שֶׁאֵינְךָ טוֹב מֵאַחֶיךָ.

שֶׁהִפְשִׁיט מֹשֶׁה אֶת אַהֲרֹן בֶּגֶד רִאשׁוֹן – צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהִפְשִׁיט תְּחִלָּה אֶת אַהֲרֹן הַבֶּגֶד הָעֶלְיוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ מִיַּד לְאֶלְעָזָר, שֶׁהֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ לְהַלְבִּישׁ לְאֶלְעָזָר בֶּגֶד עֶלְיוֹן לִפְנֵי בֶּגֶד תַּחְתּוֹן (אִם לֹא מַעֲשֵׂה נִסִּים, כָּאָמוּר בְּסִפְרָא פָּרָשַׁת צַו, וְאֵין רַשִׁ"י מַזְכִּירוֹ), אֶלָּא הַכַּוָּנָה לְאַחֲרֵי שֶׁהִפְשִׁיט אֶת אַהֲרֹן אֶת כָּל בִּגְדֵי הַכְּהוּנָּה גְּדוֹלָה שֶׁלּוֹ (וְכֵן מַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר שָׁם: "אֶת בִּגְדֵי כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה הִלְבִּישָׁהוּ, **וְהִפְשִׁיטָם מֵעָלָיו** לְתִתָּם עַל בְּנוֹ"), הִלְבִּישׁ לְאֶלְעָזָר שֶׁהָיָה כְּבָר לָבוּשׁ בִּגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אֶת בִּגְדֵי הַכְּהוּנָּה גְּדוֹלָה לְפִי סֵדֶר הַלְּבִישָׁה, תְּחִלָּה "בֶּגֶד רִאשׁוֹן" שֶׁהוּא הַמְּעִיל, וְאַחַר־כָּךְ הָאֵפוֹד וְאַחַר־כָּךְ הַחוֹשֶׁן.

וְהִלְבִּישׁוֹ לְאֶלְעָזָר, וְכֵן שֵׁנִי – הַיְנוּ הָאֵפוֹד.

וְכֵן שְׁלִישִׁי – הַיְנוּ הַחוֹשֶׁן. וְצָרִיךְ עִיּוּן שֶׁהִשְׁמִיט "וְכֵן רְבִיעִי", דְּהַיְנוּ הַצִּיץ. וְאוּלַי הַצִּיץ נִרְמָז בְּמַה שֶׁאוֹמֵר אַחַר־

'פְּשֹׁט יָדֶיךָ' ! וּפָשַׁט. 'פְּשֹׁט רַגְלֶיךָ' ! וְעָצַם. 'עֲצֹם עֵינֶיךָ' ! וְקָמַץ, וְהָלַךְ לוֹ. אָמַר מֹשֶׁה: אַשְׁרֵי מִי שֶׁמֵּת בְּמִיתָה זוֹ.

(נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

נא עַל דִּי שַׁקַּרְתּוּן בְּמֵימְרִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מַצּוּת רְקָם מַדְבְּרָא דְצִן עַל דִּי לָא קַדִּשְׁתּוּן יָתִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי** • גְּרַמְתֶּם לִמְעֹל בִּי. **עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי** • גְּרַמְתֶּם לִי שֶׁלֹּא אֶתְקַדֵּשׁ, אָמַרְתִּי לָכֶם: (במדבר כ) "וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע", וְהֵם הִכּוּהוּ, וְהֵצְרְכוּ לְהַכּוֹתוֹ פַּעֲמַיִם, וְאִלּוּ דִּבְּרוּ עִמּוֹ וְנָתַן מֵימָיו בְּלֹא הַכָּאָה, הָיָה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'וּמַה הַסֶּלַע הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ לְשָׁכָר וְלֹא לְפֵרָעָנוּת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מַתַּן שָׂכָר, וְאִם חָטָא אֵינוֹ לוֹקֶה, כָּךְ מְקַיְּמִים מִצְוַת בּוֹרְאוֹ, אָנוּ לֹא כָּל־שֶׁכֵּן'?.

(נב) כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

נב אֲרֵי מִקֳּבֵל תֶּחֱזֵי יָת אַרְעָא וּלְתַמָּן לָא תֵעוּל לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ פ

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

כָּךְ "וְרָאָה בְּנוֹ **בִּכְבוֹדוֹ**", שֶׁהֲרֵי הַצִּיץ נִקְרָא (שמות כט, ו) "**נֵזֶר** הַקֹּדֶשׁ". וּלְהָעִיר שֶׁהַגִּירְסָא בְּאַחַד מִכִּתְבֵי־הַיָּד: "וְכֵן כֻּלָּם".

וְרָאָה בְּנוֹ בִּכְבוֹדוֹ – אַף כָּאן רָאָה מֹשֶׁה בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִידוֹ הֶחָבִיב לוֹ, שֶׁהֶעֱמִיד לוֹ מְתוּרְגְּמָן וְדָרַשׁ בְּחַיָּיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י לְעֵיל (באר בשדה). אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר כ, כה: "קַח אֶת אַהֲרֹן – בְּדִבְרֵי נִחוּמִים, אֱמוֹר לוֹ: אַשְׁרֶיךָ שֶׁתִּרְאֶה כִּתְרְךָ נָתוּן לְבִנְךָ, **מַה שֶּׁאֵין אֲנִי זַכַּאי לְכָךְ**". וְיֵשׁ לוֹמַר: א) שֶׁזֶּה הָיָה רַק בִּשְׁבִיל "דִּבְרֵי נִחוּמִים" לְאַהֲרֹן, ב) אָכֵן בֶּאֱמֶת מֹשֶׁה לֹא זָכָה שֶׁבְּנוֹ יַמְשִׁיךְ אֶת מְקוֹמוֹ, אַף שֶׁזָּכָה שֶׁתַּלְמִידוֹ יַמְשִׁיךְ.

אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: אַהֲרֹן אָחִי, עֲלֵה לַמִּטָּה, וְעֲלֵה. פְּשֹׁט יָדֶיךָ, וּפָשַׁט. פְּשֹׁט רַגְלֶיךָ, וּפָשַׁט. עֲצֹם עֵינֶיךָ, וְעָצַם, קְמֹץ פִּיךָ – צָרִיךְ עִיּוּן בְּטַעַם הַשִּׁנּוּי, שֶׁבְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר כְּתַב רַשִׁ"י שֶׁעֲצִימַת הָעַיִן הָיְתָה דָּבָר אַחֲרוֹן, וְכָאן כָּתַב שֶׁעֲצִימַת הַפֶּה הָיְתָה דָּבָר אַחֲרוֹן. וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִׁ"י שִׁנָּה כָּאן כְּדֵי לְלַמְּדֵנוּ שֶׁכֵּן הָיָה הַסֵּדֶר בְּמִיתַת מֹשֶׁה, כִּי בְּפָרָשַׁת חֻקַּת שֶׁמְּדַבֵּר עַל אֹפֶן פְּטִירַת אַהֲרֹן עַצְמוֹ, נָקַט עֲצִימַת הָעֵינַיִם כְּדָבָר אַחֲרוֹן, כְּדֵי שֶׁאַהֲרֹן יִרְאֶה בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל אֶלְעָזָר כַּמָּה שֶׁיּוֹתֵר זְמַן, אַךְ בְּיַחַס לְמֹשֶׁה שֶׁהָעִקָּר אֶצְלוֹ הוּא הַנְּבוּאָה, שֶׁעִנְיַן הַנְּבוּאָה הוּא בַּפֶּה, מִלְּשׁוֹן "נִיב שְׂפָתַיִם", דְּרֵי הַדָּבָר הָאַחֲרוֹן שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ הוּא קְמִיצַת שְׂפָתַיִם.

וְקָמַץ, וְהָלַךְ לוֹ – אַהֲרֹן. כְּלוֹמַר נִסְתַּלֵּק. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר כ, כו (בְּכַמָּה שִׁנּוּיִים): "אָמַר לוֹ הִכָּנֵס לַמְּעָרָה, וְנִכְנַס, רָאָה מִטָּה מוּצַעַת וְנֵר דָּלוּק, אָמַר לוֹ: עֲלֵה לַמִּטָּה, וְעָלָה. פְּשׁוֹט יָדֶיךָ, וּפָשַׁט. קְמוֹץ פִּיךָ, וְקָמַץ. עֲצוֹם עֵינֶיךָ, וְעָצַם".

אָמַר מֹשֶׁה: אַשְׁרֵי מִי שֶׁמֵּת בְּמִיתָה זוֹ – בְּרַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר שָׁם: "מִיַּד חָמַד מֹשֶׁה לְאוֹתָהּ מִיתָה". תורה נא

(נא) **עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם** – רְאֵה רַשִׁ"י וַיִּקְרָא ה, טו: "אֵין מְעִילָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שִׁנּוּי".

בִּי – **גְּרַמְתֶּם לִמְעֹל "בִּי"** – לֹא שֶׁהֵם מָעֲלוּ חְלִילָה, אֶלָּא שֶׁגָּרְמוּ לְיִשְׂרָאֵל לִמְעוֹל בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (ספר הזכרון).

עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי – וּרְאֵה רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר כז, יג: "עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם – הָא אִם קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי, עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְּכֶם לְהִפָּטֵר. בְּכָל מָקוֹם שֶׁכָּתַב מִיתָתָם כָּתַב סִרְחוֹנָם, לְפִי שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל דּוֹר הַמִּדְבָּר לָמוּת בַּמִּדְבָּר בַּעֲוֹן שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ, לָכֵן בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה שֶׁיִּכְתֹּב סִרְחוֹנוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: אַף הוּא מִן הַמַּמְרִים הָיָה".

גְּרַמְתֶּם לִי שֶׁלֹּא אֶתְקַדֵּשׁ. אָמַרְתִּי לָכֶם – בַּמִּדְבָּר כ, ח.

"**וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע", וְהֵם הִכּוּהוּ, וְהֵצְרְכוּ לְהַכּוֹתוֹ פַּעֲמַיִם** – כָּאָמוּר שָׁם פָּסוּק יא.

וְאִלּוּ דִּבְּרוּ עִמּוֹ וְנָתַן מֵימָיו בְּלֹא הַכָּאָה, הָיָה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: וּמַה הַסֶּלַע הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ לְשָׁכָר וְלֹא לְפֵרָעָנוּת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מַתַּן שָׂכָר, וְאִם חָטָא אֵינוֹ לוֹקֶה, כָּךְ מְקַיְּמִים מִצְוַת בּוֹרְאוֹ, אָנוּ לֹא כָּל־שֶׁכֵּן – וּרְאֵה רַשִׁ"י שָׁם פָּסוּק יב שֶׁאוֹמֵר אֶת הַקַּל־וָחוֹמֶר בְּסִגְנוֹן אַחֵר: "לְהַקְדִּישַׁנִּי – שֶׁאִלּוּ דִּבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע וְהוֹצִיא, הָיִיתִי מְקוּדָּשׁ לְעֵינֵי הָעֵדָה, וְאוֹמְרִים: מַה סֶּלַע זֶה שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפַרְנָסָה, מְקַיֵּם דִּבּוּרוֹ שֶׁל מָקוֹם, קַל־וָחוֹמֶר אָנוּ". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁקַּל־וָחוֹמֶר זֶה מַתְאִים רַק לְעִנְיַן "לְהַקְדִּישַׁנִּי", אַךְ כָּאן נֶאֱמַר גַּם "עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי", דְּהַיְנוּ שֶׁהֵם גָּרְמוּ לֹא רַק שֶׁלֹּא יִתְקַדֵּשׁ שֵׁם ה' אֶלָּא גַּם שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יִמְעֲלוּ וְיַמְרוּ אֶת פִּי ה', וְאִלּוּ הָיוּ מְדַבְּרִים אֶל הַסֶּלַע, הָיוּ מוֹנְעִים דָּבָר זֶה, וּבִשְׁבִיל עִנְיָן זֶה הֵבִיא אֶת הַקַּל־וָחוֹמֶר מִצַּד שָׂכָר וְעוֹנֶשׁ. תורה נב

רש"י◄ **כִּי מִנֶּגֶד • מֵרָחוֹק. תִּרְאֶה וְגוֹ' • כִּי אִם לֹא תִּרְאֶנָּה עַכְשָׁו, לֹא תִּרְאֶנָּה עוֹד בְּחַיֶּיךָ. וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא • כִּי יָדַעְתִּי כִּי חֲבִיבָה הִיא לְךָ, עַל כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לְךָ: 'עֲלֵה וּרְאֵה':**

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן. חסלת פרשת האזינו

הפטרה לפרשת האזינו לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה לקמן עמ' רכה

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(נב) **כִּי מִנֶּגֶד – מֵרָחוֹק** – וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י תֵּיבַת "מִנֶּגֶד" בְּבְרֵאשִׁית כא, טז, וּבְבַמִּדְבָּר ב, ב, וּבְמִלָּכִים ב ג, כב. וְהִנֵּה, בְּדָרְךָ כְּלָל "מִנֶּגֶד" פֵּירוּשׁוֹ מִמּוּל, לְנוֹכַח, וְהֵינוּ בְּקֵירוּב מָקוֹם, אַךְ לִפְעָמִים פֵּירוּשׁוֹ בְּרִיחוּק מָקוֹם, וּכְשֶׁזּוֹ כַּוָּנַת הַכָּתוּב אֲזַי טוֹרֵחַ רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ: "מִנֶּגֶד – מֵרָחוֹק". וְאַף כָּאן הַכַּוָּנָה מֵרָחוֹק, מִפְּנֵי שֶׁפָּסוּק זֶה הוּא נִתְּינַת טַעַם לְאָמוּר בְּפָסוּק נ: "עֲלֵה .. וּרְאֵה אֶת הָאָרֶץ, [וּמַדּוּעַ?] **כִּי** מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ", **מִפְּנֵי שֶׁמֵּרָחוֹק** תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ, וְלֹא מִקָּרוֹב (כִּי "שָׁמָּה לֹא תָבוֹא", שֶׁתֵּיבַת "כִּי" שֶׁבִּתְחִלַּת הַפָּסוּק מוּסֶבֶת גַּם עַל "וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא"). וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁרַשִׁ"י מַעְתִּיק בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל גַּם אֶת תֵּיבַת "כִּי", מִפְּנֵי שֶׁזֶּה מַכְרִיחַ לְפָרֵשׁ שֶׁ"מִנֶּגֶד" הַכַּוָּנָה "מֵרָחוֹק". וּרְאֵה בִּמְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י בֵּיאוּרִים נוֹסָפִים בָּזֶה.

תִּרְאֶה וְגוֹ' – כִּי אִם לֹא תִּרְאֶנָּה עַכְשָׁיו, לֹא תִּרְאֶנָּה עוֹד בְּחַיֶּיךָ – הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ כֵּן מִפְּנֵי יִתּוּר כָּל הַפָּסוּק הַזֶּה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר אָמַר לוֹ "עֲלֵה וּרְאֵה", וְלָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ: "כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ", הִיא בְּעִקָּר לִשְׁלִילָה שֶׁבַּדָּבָר, שֶׁרַק עַתָּה יוּכַל לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְלֹא אַחַר־כָּךְ. וְהוּצְרַךְ הַכָּתוּב לְכָךְ, מִפְּנֵי שֶׁמֹּשֶׁה כְּבָר נִצְטַוָּה פַּעַם אַחַת (במדבר כז, יב־יג): "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת הָאָרֶץ .. וְרָאִיתָה אוֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל עַמֶּיךָ". אַךְ מֹשֶׁה לֹא הִזְדָּרֵז לְקַיֵּם הוֹרָאָה זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמֹּשֶׁה סָבַר שֶׁרְאִיַּת הָאָרֶץ הִיא תְּנַאי הֶכְרֵחִי לִפְטִירָתוֹ, וְלָכֵן נִמְנַע לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, בְּחָשְׁבוֹ שֶׁבְּכָךְ יְעַכֵּב אֶת פְּטִירָתוֹ, וְאוּלַי סוֹף סוֹף יַעֲלֶה בְּיָדוֹ לְבַטֵּל אֶת הַגְּזֵרָה, וְלָכֵן אוֹמֵר לוֹ כָּאן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ", שֶׁרַק מֵרָחוֹק יוּכַל לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא, וְאִם לֹא תִּרְאֶה עַתָּה לֹא תוּכַל לִרְאוֹתָהּ עוֹד בְּחַיֶּיךָ, שֶׁכֵּן פְּטִירָתְךָ אֵינָהּ תְּלוּיָה בִּרְאִיַּת הָאָרֶץ, כִּי רְאִיַּת הָאָרֶץ מֻצַּעַת לְךָ רַק כְּאֶפְשָׁרוּת בִּלְבַד, וּבְיָדְךָ הַבְּחִירָה לְנַצֵּל אֶפְשָׁרוּת זוֹ לִרְאוֹתָהּ מֵרָחוֹק, וְאִם לֹא תִּרְאֶה, אֲזַי תִּפָּטֵר מִן הָעוֹלָם בְּלִי לִרְאוֹתָהּ (ע"פ תורת מנחם).

וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא – כִּי יָדַעְתִּי כִּי חֲבִיבָה הִיא לְךָ, עַל־כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לְךָ – פָּסוּק מט.

"עֲלֵה .. וּרְאֵה" – מְפָרֵשׁ כֵּן: א) מִפְּנֵי שֶׁהַתֵּיבוֹת "וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא" הֵן מְיוּתָּרוֹת, שֶׁהֲרֵי כְּבָר אָמַר לוֹ "כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ", שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁלֹּא יָבוֹא שָׁם. וּבִכְלָל, מַה טַּעַם הוּא זֶה שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁמָּה לֹא יָבוֹא לָכֵן עָלָיו לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְכִי רְאִיַּת הָאָרֶץ הִיא תַּחֲלִיף לִכְנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? אוֹ לְאִידָךְ, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לָאָרֶץ, לָכֵן מוּטָל עָלָיו לִרְאוֹתוֹ? וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י, שֶׁה' אוֹמֵר בָּזֶה לְמֹשֶׁה, שֶׁהַצָּעָתוֹ אֵלָיו לַעֲלוֹת אֶל הָהָר וְלִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, הִיא רַק מִפְּנֵי הַחֲבִיבוּת שֶׁיֵּשׁ לְמֹשֶׁה כְּלַפֵּי הָאָרֶץ, וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַכָּתוּב "וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא", שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָצִיתָ מְאֹד לָבֹא אֶל הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲבִיבָה לְךָ, וּבְפֹעַל לֹא תּוּכַל לָבוֹא לְשָׁם, לָכֵן אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶפְשָׁרוּת לִרְאוֹתָהּ. וְאוּלַי הַדָּבָר נִרְמָז בְּעִקָּר בְּהֶמְשֵׁךְ לְשׁוֹן הַכָּתוּב: "אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן", כְּלוֹמַר "אֶל הָאָרֶץ" הַחֲבִיבָה לְךָ. וּרְאֵה רַשִׁ"י לְעֵיל ג, כז: "וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ – בִּקַּשְׁתָּ מִמֶּנִּי (פסוק כה) וְאַרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, אֲנִי מַרְאֶה לְךָ אֶת כֻּלָּהּ". וּרְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן לד, ד וּבַבֵּיאוּר שָׁם.

אגרות קודש

ב"ה, ערב חה"ס תשרי, תש"כ
ברוקלין.

למסור לכל אנ"ש בתוככי כל ישראל ברכות זמן שמחתנו, ובהתחלתו מבצע ארבע מינים באופן דופרצת לכל ארבע הסוגים דבני ישראל, לאחד אותם ולהלהיבם לתורה ומצות ופנימיותם, כהוראת רבן של כל ישראל הבעש"ט, שנכנסנו בשנת המאתים להילולא שלו, ויפוצו מעינותיו חוצה וייתי מר מלכא משיחא. חג שמח ולבשורות משמחות,

מנחם שניאורסאהן

שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ז' תשרי מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים קו-קח	**יום רביעי - י' תשרי** פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים קטו-קנ
יום שני - ח' תשרי מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים קט-קיא	**יום חמישי - י"א תשרי** פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שלישי - ט' תשרי פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים קיב-קיד	**יום שישי -י"ב תשרי** פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח
שבת קודש - י"ג תשרי פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ז' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קל, אך נשמות המלאכים.. עד עמ' 260, בבי"ע.

אגרת הקדש

אך נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין וכן נשמת האדם שיצאו מזיווג דזו"נ דאצי' קודם שירדו לבי"ע אינן בכלל יש ודבר נפרד בפ"ע אלא הן מעין בחי' אלקות בצמצום עצום וכעין הכלים די"ם דאצי' שהן בבחי' גבול ע"י צמצום אור הא"ם הוא הקו המלובש בנר"נ שלהם וכמו צמצום הראשון להיות חלל וכו' (ואף גם לאחר שירדו הנר"נ דאצי' לעולם הזה לצדיקים הראשונים אפשר שלא נשתנה מהותן להיות דבר נפרד מאלקות ולכן היו מסתלקות כשרצו לחטוא בטרם יחטאו וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבא בגולגלתא דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין ההיכלות דאצי'

אַךְ נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"זִּוּוּג הַנִּשִּׁיקִין", – "זיווג נשיקין" הוא זיווג ויחוד רוחני של הספירות, שמזה בא ענין רוחני כמו **הנשמות** של המלאכים, **וְכֵן נִשְׁמוֹת הָאָדָם שֶׁיָּצְאוּ מִזִּוּוּג** – ויחוד, **דִּזְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא** – של הספירות ז"א (מדות) ומלכות **דַּאֲצִילוּת** – שבהשוואה לזיווג של נשיקין זה נקרא "זיווג גופני", ומזה נעשה הולדה של נשמות המתלבשות בגופים גשמיים, **קֹדֶם שֶׁיֵּרְדוּ לְבִרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – אלא הן עדיין ב"אצילות", הרי הנשמות כפי שהן שם – **אֵינָן בִּכְלַל "יֵשׁ" וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי־עַצְמָן, אֶלָּא הֵן מֵעֵין בְּחִינַת אֲלֻקוּת** – כפי שזה בא **בִּצְמִצּוּם עָצוּם,** – בצמצום של להיות בחינה של נשמה, **וּכְעֵין הַכֵּלִים דִּי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵן בִּבְחִינַת גְּבוּל** – למרות שהן אלקות, בכל זאת הן בבחינת גבול של חכמה וחסד וכדומה. שזה **עַל־יְדֵי צִמְצוּם אוֹר הָאֵין־סוֹף, הוּא הַ"קַּו" הַמְלֻבָּשׁ בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם,** – שמצד שהקו המלובש בהן הוא בצמצום רב ולא מאיר בהן ענין ה"אין סוף" ו"בלי גבול" המאפיין את ה"קו", אלא הארה בלבד מה"קו" שלא נרגש בה ה"אין סוף" וה"בלי גבול" של ה"קו" – מצד זה יכולים הכלים של הספירות להיות בבחינת גבול, למרות שמצד התאחדותם וביטולם לאור הם ענין של "אלקות", כנזכר לעיל. דומה לכך הוא בנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות". אלא, על צמצום זה (שה"קו" המלובש בהם הוא הרי על ידי צמצום) אומר רבנו הזקן, שאין זה מיעוט בלבד באור ובהתארה, אלא, **וּכְמוֹ צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן לִהְיוֹת חָלָל וְכוּ'** – וכמו הצמצום הראשון שהיה ב"אור אין סוף" כדי שיוכל להיות מקום לענין העולמות, שצמצום זה (הצמצום הראשון) אינו ענין של מיעוט באור, אלא סילוק האור. ואילו שאר הצמצומים שבסדר השתלשלות הם הרי באופן של מיעוט. אך, צמצום **זה** של אור הקו המתלבש בספירות – בנר"נ (נפש־רוח־נשמה) של הספירות – דומה לאופן הצמצום של הצמצום הראשון. כל האמור הוא ביחס לנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות", לפני שהן מתלבשות בגוף, שאז הן מעין מאלקות ואינן "יש" ו"דבר נפרד". להלן יסביר רבנו הזקן, שגם אחרי שהנשמות ד"אצילות" ירדו לעולם הזה, הרי בצדיקים הראשונים גם כן לא נשתנו נשמות **אלו** להיות דבר נפרד מאלקות. **(וְאַף גַּם לְאַחַר שֶׁיָּרְדוּ הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** – שהן במדריגה **דַּאֲצִילוּת לָעוֹלָם הַזֶּה לַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים - אֶפְשָׁר**[27] **שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מָהוּתָן** – לגבי איך שהן היו בהיותן ב"אצילות", **לִהְיוֹת דָּבָר נִפְרָד מֵאֲלֻקוּת,** – להיות מציאות "יש" הנפרד מאלקות, אלא הן נשארות באותה בחינה כפי שהן היו ב"אצילות", **וְלָכֵן הָיוּ מִסְתַּלְּקוֹת** – מהגוף, **כְּשֶׁרָצוּ לַחֲטֹא בְּטֶרֶם יֶחֱטְאוּ.** – וכפי שאומר בתיקוני זוהר[28], שבחינת "נשמה דאצילות", מסתלקת מהגוף לפני עשיית החטא, ומפרש שם בכך את הפסוק "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם"[29], שהעוונות מבדילים בין הנשמה והאלקות של הנשמה (הנשמה מצד בחינת האצילות שבה שהיא ענין של אלקות), שכן, בחינה זו של הנשמה שמצד "אצילות" – מסתלקת, **וְקָרוֹב לוֹמַר, שֶׁגַּם**[30] **הָאֲלָפִים וְרִבְבוֹת עָלְמִין דְּיָתְבָא כְּ"גֻלְגַּלְתָּא" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וּ"זְעִיר אַנְפִּין"** – שגם האלפים ורבבות עולמות הנמצאים בגלגל של "אריך אנפין"

---

27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אומרו "אפשר" וכללות הענין - אפשר יש לקשרו עם הענין דמשה משה לא פסיק טעמי' משא"כ אברהם (תו"א ותו"ח ר"פ משפטים ובכ"מ)". **28.** תיקון ע' (קכד, סע"א). **29.** ישעי' מט, ב. **30.** הרבי מעיר, שאפשר להסביר זאת לפי מה שמבאר ה"צמח צדק" ב"אור התורה" שמות ע' קצט. שם כותב ה"צמח צדק": ...יובן ענין ריבוי העולמות הנז' באד"ר י"ג אלף עלמין כנ"ל וכן עוד כמה מספרים דאינו ר"ל עלמין ממש אלא הן בחי' אותיות עליונים רוחני' מאד ע"ד שנת' בהקדמה א' שיש כמה בחי' אותיות גבוה מעל גבוה ומה שנק' בשם עלמין היינו משום שאלו היו משתלשלים ונמשכים למטה בהשתלשלות המדריגות מדריגה אחר מדריגה עד שהיו מתגשמים להתלבש בעשיה הי' מהן התהוות תליסר אלף עלמין וא"כ אף שלא נתגשמו למטה הרי מ"מ יש בהם הכח והחיות של בחי' י"ג אלף עלמין והרי אדרבה עיקר בחי' עוה"ז וחיותו וקיומו הוא ג"כ בחי' אותיות המלובשים בו מדבר הוי' ורוח פיו ית' והרי עיקר מציאות הנברא הוא בחי' האותיות מע"מ המלובשים בו ובהסתלקותם הי' כלא הי' א"כ האותיות מע"מ הן הן עיקר העוה"ז אלא שירדו בהשתלשלות המדריגות ירידה אחר ירידה כענין ג' אלפים משל עד שיוכלו להתלבש בעוה"ז הגשמי שיוכל להכילן ע"י שנתלבשו כו' ובעוד אותיות אלו בשרשן ומקורם הן נעלים יותר לאין קץ וגדל יותר כחם ומעלתם אז שאין ערוך בחי' אותיות מים המלובשים במים גשמי' לגבי אותיות אלו שבבחינת חסד עליון כו' וכנ"ל בהקדמה הב' וא"כ בחי' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא וכי מפני שלא ירדו בהשתלשלות נגרע ערכן הרי אדרבא הם נעלים יותר לאין קץ מאותיות אלו שירדו מדריגה אחר מדריגה לכן נק' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא בשם עלמין ממש שהן הן כח וחיות של תליסר אלף עלמין ממש בחיות רם

אגרת הקדש

ובחינת יש אלא כעין נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין ונקראו עלמין לגבי בחי' הגולגלתא ודיקנא) אך אינן אלקות ממש לברוא יש מאין מאחר שכבר יצאו ונפרדו מהכלים די"ס שבהן מלובש הקו מאור א"ס שהאור הוא כעין המאור הוא מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה וכדי שיהיה היש הזה הנברא בכח הא"ס בעל גבול ומדה נתלבש אור א"ס בכלים די"ס דאצילות ומתייחד בתוכן בתכלית היחוד עד דאיהו וגרמוהי חד לברוא בהן ועל ידן ברואים בעלי גבול ותכלית ובפרט ע"י התלבשותן בבי"ע.

ו"זעיר אנפין" (כפי שכתוב בקבלה)[31], **אֵינָן "עָלְמִין"** – עולמות **מַמָּשׁ כְּעֵין הַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת וּבְחִינַת "יֵשׁ", אֶלָּא** – הם, **כְּעֵין נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"זִּוּוּג הַנְּשִׁיקִין",** – כנזכר לעיל, שאין הן ענין של "יש" כמו ההיכלות או הגופים של המלאכים, **וְנִקְרְאוּ "עָלְמִין"** – ענין של עולמות, ש"עולם" הוא הרי מלשון העלם, ענין של "יש", **לְגַבֵּי בְּחִינַת הַ"גֻּלְגַּלְתָּא" וְ"דִקְנָא").** – שלעומת הביטול וההתאחדות עם "אור אין סוף" של הבחינות "גולגלתא" ו"דיקנא", הם נקראים "עלמין" (עולמות), **אַךְ** – המלאכים והנשמות ד"אצילות", **אֵינָן אֲלָקוּת מַמָּשׁ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן,** – בריאת "יש מאין" היא רק בכוח "אין סוף", וכיוון שהכלים של ספירות ד"אצילות" מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף", לכן יכולה להיות על־ידם ההתהוות של "יש מאין"; ואילו המלאכים ד"אצילות", וכן הנשמות, למרות שהם מעין מאלקות – אבל אין הם אלקות ממש להוות "יש מאין", **מֵאַחַר שֶׁכְּבָר יָצְאוּ וְנִפְרְדוּ מֵהַכֵּלִים דְּי' סְפִירוֹת, שֶׁבָּהֶן** – בכלים, **מְלֻבָּשׁ הַ"קַּוּ" מֵאוֹר אֵין־סוֹף,** – שמצד זה שמלובש בהם "אור אין סוף" (שכן, ה"קו" הוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות), והם מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף" המלובש בהם, לכן יכול להיות מהם ההתהוות של "יש מאין", **שֶׁ** – כן **הָאוֹר הוּא כְּעֵין הַמָּאוֹר,** – מקור האור, **הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ, וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה עִלָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס־וְשָׁלוֹם,** – שכן, מציאותו איננה מסוג המציאות שיש לה גורם ועילה (מפני ששייך בה ענין של **לא**־מציאות), אלא היא מציאות עצמותית, **וְלָכֵן הוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמֻּחְלָט מַמָּשׁ,** – לא "אין" שכל ענינו הוא רק העדר ה"יש" – אבל הוא גם לא היפך ה"יש", אלא "אין ואפס המוחלט", העדר ה"יש" החלטי שהוא היפך ה"יש", **בְּלִי שׂוּם עִלָּה וְסִבָּה אַחֶרֶת קוֹדֶמֶת** – ושייכת, **לְיֵשׁ הַזֶּה.** – שכן, ה"אין האלקי" (הכוח האלקי) ממנו בא ה"יש", הוא הרי **היפך** ענין ה"יש", ואינו מהווה **סיבה** כלל **שבהקדמה ובשייכות** ל"יש", כי הוא הרי ההיפך מזה, הוא הענין של "אין" ולא "יש".

ולכן, דוקא מהכלים של הספירות ד"אצילות", שבהם מלובש "אור אין סוף", יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין"; אבל לא מהמלאכים והנשמות שכבר יצאו ונפרדו מהכלים, שאין הם אלקות ממש שתוכל להיות מהם ההתהוות של "יש מאין". אלא, כיוון שהתהוות ה"יש" היא דוקא בכוח ה"אין סוף", לשם מה זקוקים, איפוא, בזה לענין הכלים של הספירות? אומר על כך רבנו הזקן: **וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַיֵּשׁ הַזֶּה הַנִּבְרָא בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף** – שהוא ענין של "אין סוף" ו"בלי גבול", הרי שהדבר הבא ממנו גם כן צריך להיות ענין של "בלי גבול", וכדי שה"יש" יהיה **בַּעַל גְּבוּל וּמִדָּה - נִתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בְּכֵלִים דְּי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** – שיש בהם כבר הענין וההגבלה של "חכמה", "חסד" וכו', **וּמִתְיַחֵד בְּתוֹכָן בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, עַד דְּ"אִיהוּ** – הוא, "אור אין סוף", **וּגְרָמוֹהִי** – והכלים של הספירות, **חַד",** – הם דבר אחד, **לִבְרֹא בָהֶן וְעַל־יָדָן בְּרוּאִים בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן** – של הכלים של הספירות ד"אצילות", **בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.** – דבר שמוסיף במיוחד לנבראים ענין הגבול וההגשמה. למרות שאמר לעיל שהתהוות ה"יש" היא בכוח ה"אור אין סוף" על ידי הכלים של כל עשר הספירות ד"אצילות" – יאמר להלן שעיקר ענין הישות בנבראים (שהנבראים יהיו מציאות "יש" ודבר נפרד לגמרי) שבהרגשתם יהיו נפרדים לגמרי מאלקות, – בא מ"מלכות דאצילות". שכן, ענין ה"מלכות" (ומלוכה) הוא דוקא על דברים שהם נפרדים ומבטלים עצמם למלך המולך עליהם, כפי הכלל[32] "אין מלך

ונפלא לאין שיעור יותר מהחיות המלובש בעולמות בי"ע כו' (ובזה יובן מ"ש באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי וז"ל **וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבין בגולגלתא דא"א** וז"א אינן עלמין ממש כעין היכלות דאצי' ובחי' יש כו' עכ"ל. ור"ל כי הנברא שנתהווה מהאותיות הוא יש ודבר נפרד משא"כ האותיות עצמן הן בחי' אלקות רק שנק' עלמין לגבי גולגלתא ור"ל שהן בחי' אותיות שכבר נמשכו להיות מקור ושרש להתהוות עלמין כמו בחי' אש שלמעלה שהוא מקור ושרש לאש הגשמי משא"כ בחי' גלגלתא כו', ומש"ש שאינן אלקות ממש לברוא יש מאין ר"ל כי עיקר התהוות היש הוא מבחי' א"ס ב"ה הסוכ"ע רק שהוא ע"י אותיות אלו כו' כצ"ל אם באנו לומר שדבריו באגה"ק הנ"ל עם מ"ש ועמדו רגליו הם שניהם כוונה אחת, אמנם יש לומר ג"כ דהתם באגה"ק פי' בענין אחר שהם ע"ד בחי' נשמות דאצילות ע"ש. אבל מ"מ שני מקומות עולה בקנה אחד שאינן בחי' יש ודבר נפרד כאשר העולמות דבי"ע).

31. ראה זח"ג קכח, ב. **32.** בחיי וישב לח, ל. ובכ"מ. שער היחוד והאמונה פ"ז.

בלא עם", "עם" – מלשון "עוממות", כלומר, כמו "גחלים עוממות", כך הכוונה ב"עם" לגבי אנשים, היא, כאלה שהם רחוקים ממעלת המלך ואין להם שום קירבה אליו, כפי שיש למשל לאב אל ילדיו, שעל ילדים לא שייך ענין המלוכה, כי אם דוקא על זרים שהם נפרדים מהמלך. לכן מתהווים ממדת ה"מלכות" נבראים המרגישים עצמם כמציאות "יש" וכדבר נפרד מאלקות, שכן עליהם שייך ענין המלכות, שהם בעבודתם העצמית יתבטלו למלכות שמים.

יום שני ח' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 260, אמנם מודעת... עד עמ' קלא, והלידה.

אָמְנָם מוּדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, **שֶׁעִקַּר הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ וְדָבָר נִפְרָד לְגַמְרֵי,** – מאלקות, **הוּא מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת** – מספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", **שֶׁנַּעֲשָׂה** – "מלכות דאצילות" נעשית **עַתִּיק דְּבְרִיאָה,** – "עתיק" הוא ענין התענוג, פנימיות הרצון, ו"מלכות דאצילות" נעשית ענין של תענוג ורצון לעולם ה"בריאה" – מצד "מלכות" נוצר תענוג בנבראים המרגישים עצמם ל"מציאות", ועל־ידי־זה מתבצע ענין ה"מלכות", **כִּי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם וְכוּ'"**[38]. – כנזכר לעיל, שהענין של מלך ומלוכה הוא על "עם" דוקא, על זרים ורחוקים מהמלך, שהם הנבראים של עולם ה"בריאה" והעולמות שלמטה ממנו, שאינם כמו הנאצלים שהם "אצלו וסמוך לו", קרובים ומאוחדים עם אלקות, אלא זה ענין של בריאה ונבראים שעליהם מתבטא ענין המלוכה. **וְגַם רִבּוּי הַנִּבְרָאִים וְהִתְחַלְּקוּתָן** – שכל נברא שונה מזולתו, למרות **שֶׁנִּבְרְאוּ בְּכֹחַ הָ"אֵין־סוֹף"** – שהוא **יָחִיד וּמְיֻחָד בְּתַכְלִית** – הרי מבלי הבט על מה שהנבראים באים מכוח ה"אין סוף" שהוא "יחיד ומיוחד" בתכלית, בכל זאת שיהיו בהם ריבוי גדול והתחלקות, **הוּא עַל־יְדֵי רִבּוּי הָאוֹתִיּוֹת הַיּוֹצְאִין מִמַّלְכוּת,** – הנקראת **"פִּי ה'"**, **"וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם",** – כמו שכתוב[33]: "(בדבר ה' שמים נעשו) וברוח פיו כל צבאם" – כל הנבראים, **וְה' מוֹצָאוֹת הַפֶּה** – שלמעלה, כשם שבאדם באות אותיות הדיבור מחמש מוצאות הפה, כך ישנן גם למעלה חמש מוצאות הפה, מהן באות אותיות הדיבור שלמעלה, **הֵן מַה' גְּבוּרוֹת** – חמש בחינות הגבורה, **דְּנוּקְבָא.** – שב"מלכות", **וְלָזֹאת** – ולכן **נִקְרֵאת** – "מלכות", **"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא",** – העולם של התגלות, **כִּי בָּהּ נִגְלָה כֹּחַ אוֹר אֵין־סוֹף לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי עֲלָה וְעָלוּל,** – "עילה" ו"עלול" יש גם בנבראים, ואילו בריאת "יש מאין" היא רק בכוח ה"אין סוף", וכוח **זה** בא בגילוי ב"מלכות דאצילות", **אֲבָל ט' סְפִירוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** – שלפני ספירת ה"מלכות", **נֶאֱצְלוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֲלָה וְעָלוּל, וְאוֹר הָאֵין־סוֹף הוּא מְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה לְבַדָּהּ.** – "חכמה" כפי שהיא מ"אין סוף" היא כעין "יש מאין", "והחכמה **מאין** תמצא", ו"אור אין סוף" מאיר ב"חכמה" (ועל ידי "חכמה" מאיר "אור אין סוף" בכל שאר הספירות). הוספת כ"ק רבינו: **ואין סתירה בין הנ"ל דבריאה – הוא לבדו בכחו כו' ומודעת זאת דהוא מל' כי וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב:** – בספר יצירה[34], בענין עשר ספירות: **"נְעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן",** – שה"תחילה" (שהיא למעלה מהראש) נמצאת **בסוף** במדה מרובה יותר מאשר בראש. ה"ראש" בספירות, הוא ספירת ה"חכמה" (הנקראת ראש וראשית, "ראשית חכמה")[35], וה"תחילה" שלמעלה מהראש היא ספירת ה"כתר". הרי שה"תחילה", ספירת הכתר, "נעוץ" ונמצאת בסוף של הספירות, ספירת ה"מלכות", האחרונה בכל הספירות, **כִּי כֶּתֶר הוּא מְמֻצָּע בֵּין הַמַּאֲצִיל** – שהוא "אין סוף", **לַנֶּאֱצָלִים,** – שהם ענין של גבול, **וְיֵשׁ בּוֹ** – ב"כתר", **בְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל הָאֵין־סוֹף.** – שכן, כל ממוצע מכיל שתי המדריגות שהוא הממוצע ביניהן. וכיוון ש"כתר" ממוצע בין "אור אין סוף" לבין "נאצלים", הרי שהוא כולל בתוכו גם מ"אור אין סוף" וגם מה"נאצלים", ובחינת "אור אין סוף" ש"כתר" מכיל בתוכו היא הבחינה האחרונה של "אין סוף", והיא ה"תחילה", הבחינה של "אין סוף" ש"נעוץ" ונמצאת ב"מלכות", וכנזכר לעיל שב"מלכות" מתבטא כוח ה"אין סוף" לברוא "יש מאין", **וְלָכֵן נִקְרָא** – כתר, **"כֶּתֶר מַלְכוּת",** – כפי שאומר במאמרו "פתח אליהו" שבתיקוני זוהר – "כתר עליון **איהו** (הוא) כתר מלכות", **כִּי אֵין כֶּתֶר אֶלָּא לְמֶלֶךְ,** – כך הדבר כאן – עיקר ענין הכתר הוא, כדי שיומשך ענין ה"אין סוף" (שב"כתר") ל"מלכות", **וְגַם** – כתר נקרא "כתר מלכות" לא רק מפני שממנו נמשך כוח ה"אין סוף" ל"מלכות", אלא שב"כתר" עצמו יש הענין של "מלכות" **כִּי בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה דְּאֵין־סוֹף הִיא מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף**[36], – הרי שב"כתר" יש גם

אגרת הקדש

אמנם מודעת זאת שעיקר התהוות היש ודבר נפרד לגמרי הוא ממל' דאצילות שנעשה עתיק דבריאה כי אין מלך בלא עם וכו' וגם ריבוי הנבראים והתחלקותן שנבראו בכח הא"ס יחיד ומיוחד בתכלית הוא ע"י ריבוי האותיות היוצאין ממל' פי ה' וברוח פיו כל צבאם וה' מוצאות הפה הן מה"ג דנוק' ולזאת נקראת עלמא דאתגליא כי בה נגלה כח אור אין סוף לברוא יש מאין שלא ע"י עילה ועלול אבל ט' ספירות הראשונות נאצלו בהשתלשלות עילה ועלול ואור הא"ס הוא מלובש בחכמה לבדה. וז"ש נעוץ תחלתן בסופן כי כתר הוא ממוצע בין המאציל לנאצלים ויש בו בחי' האחרונה של הא"ס ולכן נקרא כתר מלכות כי אין כתר אלא למלך וגם כי בחי'

---

33. תהלים לג, ו. 34. פ"א מ"ז. 35. תהלים קיא, י. 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מההג"ה בפנ"ב (בח"א). ולקמן קלא, ריש

אגרת הקדש

אחרונה דא"ס היא מל' דאין סוף ולכן גם המל' דאצי' נקרא כתר ממטה למעלה ומה גם כי בריאת הנשמות ממנה להיות יש ודבר נפרד בפ"ע בעולם הבריאה ונקרא בשם לידה כקריעת י"ם דבעתיקא תליא וגם כל גידול הנשמות כל ז' חדשים מזיווג של שמיני עצרת עד שביעי של פסח הוא כמו גידול זו"נ בבטן אימא עילאה שהוא ע"י אורות עליונים מאימא עילאה ומלמעלה למעלה עד אין סוף המתלבש בה כל ט' או ז' ירחי לידה. וככה הוא בבריאת נשמות ומלאכים לעולם הבריאה וגם כל עיקר ושרש הטיפה שמקבלת ומתעברת מז"א הוא ממוחין דאו"א ובכל זיווג נמשכת לאו"א מא"א וע"י ומלמעלה למעלה עד אין סוף רק שהכל בהעלם במוחין עד לידת הנוק' הנשמות והמלאכים וההיכלות לעולם הבריאה. נמצא שזהו גילוי אור א"ס ממש ע"י העיבור והלידה.

1 הענין של "מלכות", שהרי הבחינה האחרונה של "אין סוף" היא
2 "מלכות דאין סוף", **וְלָכֵן גַּם הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת נִקְרָא "כֶּתֶר"**
3 **מִמַּטָּה לְמַעְלָה.** – כשמונים את הספירות מלמטה למעלה,
4 מהספירה התחתונה לספירה העליונה, נקראת "מלכות",
5 הספירה האחרונה, בשם
6 "כתר" לגבי שאר
7 הספירות – וזאת מפני
8 שבה נמצאת בחינת
9 ה"כתר", וזה מאיר
10 לספירות שלמעלה
11 מ"מלכות" באופן של "אור
12 חוזר", כל האמור הוא
13 מצד זה שב"מלכות
14 דאצילות" מתבטא הכוח
15 של "אין סוף" בענין
16 בריאת "יש מאין",
17 שמ"מלכות" מתהווים
18 הנבראים שהם "יש"
19 ו"דבר נפרד" (בהרגשתם)
20 מאלקות. ואילו בנבראים
21 – הרי זה רק שמתבטא
22 **הכוח** של "אין סוף"
23 לברוא "יש מאין", אבל אי אפשר לקרוא לכך **התגלות** של "אור
24 אין סוף", שכן הנבראים הרי מרגישים עצמם למציאות "יש" –
25 אין זה הרי **גילוי** של "אור אין סוף"; להלן יסביר רבנו הזקן,
26 שלאמיתו של דבר נוצרים מצד "מלכות" גם ענינים שהם **גילוי**
27 של אלקות ו"אור אין סוף", כפי שהדבר הוא בלידת והתהוות
28 הנשמות שמ"מלכות", שנשמות הן הרי אלקות, וכפי שאלקות
29 בא בצמצום של נברא, יש מצד "מלכות" גם הענין של **גילוי**
30 אלקות ו"אור אין סוף", **שלכן** זה נקרא "עלמא דאתגליא" –
31 עולמות של התגלות, – שעל ידי ספירה זו **נתגלה** "אור אין סוף"
32 בעולמות (ולא רק **הכוח** של "אין סוף" המתבטא בהתהוות
33 הנבראים, שכפי שהוסבר לעיל זה ענין של העלם בנבראים
34 המרגישים עצמם למציאות "יש"). **וּמַה גַּם**[37], **כִּי בְּרִיאַת**
35 **הַנְּשָׁמוֹת - מִמֶּנָּה,** – מ"מלכות", **לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד**
36 **בִּפְנֵי־עַצְמוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,** – לא כפי שהנשמות הן בעולם
37 ה"אצילות", שהן שם מהות של אלקות, בטלות ולא מרגישות
38 עצמן ל"יש", אלא כמו שהנשמות הן בעולם ה"בריאה", שם הן
39 מרגישות עצמן ל"יש" ו"דבר נפרד", ויחד עם כך הן ענין של
40 אלקות וממשיכות אלקות בעולמות, **וְ** – מה שנשמות באות
41 מ"מלכות", **נִקְרָא בְּשֵׁם "לֵידָה",** – שזקוקים לכך לכוח עליון
42 מיוחד של "אין סוף", **כִּקְרִיעַת יַם־סוּף** – שאומר על כך
43 בזוהר[38] **דְּ"בְעַתִּיקָא תַלְיָא".** – שהדבר תלוי ב"עתיק" שהוא
44 נעתק ונבדל מעולמות, והוא פנימיות ה"כתר". שכן, ב"כתר"
45 ישנם הרי "עתיק" ו"אריך", "אריך" – ראש ומקור לנאצלים,
46 ו"עתיק" – הבחינה האחרונה של "אין סוף". וכשם שעל קריעת
47 ים־סוף נדרש כוח של "עתיק" (מ"אין סוף"), כך גם ללידת
48 הנשמות, שכפי שמדובר בקבלה זה **אותו** ענין של קריעת
49 ים־סוף, נדרש גם על כך כוח מיוחד של "אין סוף". להלן יסביר
50 רבנו הזקן, שלא רק
51 **ללידת** הנשמות נדרש
52 כוח של "אין סוף", כי־אם
53 גם על ענין **העיבור** של
54 הנשמות, שלפני הלידה,
55 נדרשים אורות עליונים
56 עד "אין סוף". **וְגַם כָּל**
57 **גִּדּוּל הַנְּשָׁמוֹת כָּל ז'**
58 **חֳדָשִׁים, מִזִּוּוּג שֶׁל שְׁמִינִי**
59 **עֲצֶרֶת עַד שְׁבִיעֵי שֶׁל**
60 **פֶּסַח,** – שכתוב בקבלה[39]
61 ששמיני עצרת הוא היחוד
62 והזיווג "להוליד נשמות",
63 ו"לידת הנשמות" היא
64 בשביעי של פסח, בזמן
65 קריעת ים־סוף, **הוּא כְּמוֹ**
66 **גִּדּוּל זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא**
67 – הספירות "ז"א (זעיר
68 אנפין – מדות) ו"מלכות" דאצילות, שהן לפני כן בהעלם,
69 ומתגדלות **בְּבֶטֶן "אִמָּא עִלָּאָה",** – בפנימיות "בינה" דאצילות,
70 **שֶׁהוּא עַל־יְדֵי אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים מִ"אִמָּא עִלָּאָה",** – ספירת
71 ה"בינה", **וּמִלְּמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין סוֹף, הַמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ** –
72 ב"בינה" – לשם גידול זו"נ ("זעיר אנפין" ו"מלכות") **כָּל ט' אוֹ**
73 **ז' יַרְחֵי לֵידָה.** – "זו"נ" דאצילות "נולדות" מ"אימא **עילאה**",
74 "בינה" דאצילות, וכך גם ב"אימא **תתאה**, ב"מלכות", שגידול
75 הנשמות שבה הוא גם כן על ידי אורות עליונים והמשכה מ"אור
76 אין סוף". **וְכָכָה הוּא בִּבְרִיאַת נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים לְעוֹלָם**
77 **הַבְּרִיאָה.** – שזה גם כן על ידי אורות עליונים, עד "אור אין
78 סוף", הנמשכים ב"מלכות". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק
79 עבור **לידת** הנשמות ועבור **העיבור** נמשכים אורות עליונים, כי
80 ־אם גם עבור שורש הענין של עיבור, שיוכל להיות העיבור,
81 זקוקים גם כן להמשכת אורות עליונים. **וְגַם, כָּל עִיקַּר וְשֹׁרֶשׁ**
82 **הַטִּיפָּה שֶׁ** – "מלכות", **מִקַּבֶּלֶת וּמִתְעַבֶּרֶת מִ"זְעֵיר אַנְפִּין",**
83 – (מדות), **הוּא מִמֹּחִין דְּ"אַבָּא וְאִמָּא",** – "חכמה" ו"בינה",
84 **וּבְכָל זִוּוּג** – של "חכמה" ו"בינה", שיומשך מכך ענין של
85 הולדה, **נִמְשֶׁכֶת** – הטיפה **לְ"אַבָּא וְאִמָּא"** – "חכמה" ו"בינה",
86 **מֵ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וְ"עַתִּיק יוֹמִין", וּמִלְּמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין**
87 **סוֹף, רַק שֶׁהַכֹּל בְּהֶעְלֵם בְּמֹחִין, עַד לֵידַת הַנּוּקְבָא** –
88 "מלכות" מגלה, **הַנְּשָׁמוֹת וְהַמַּלְאָכִים וְהַהֵיכָלוֹת לְעוֹלָם**
89 **הַבְּרִיאָה. נִמְצָא, שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, עַל־יְדֵי**
90 **הָעִבּוּר וְהַלֵּדָה.** – לא רק המשכה **מכוח** ה"אין סוף", הנמשכת

ע"ב". **37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שעי"ז יובן ביותר שאין סתירה בהנ"ל - כי בריאת הנשמות וכו' בעתיקא תליא ואפילו הגידול כו' וההיכלות". **38.** ח"ב נב, ב. **39.** ראה לקו"ת צו טז, ב. וש"נ.

על־ידי "מלכות" בהתהוות הנבראים, כי־אם גם ענין של **גילוי** מ"אור אין סוף" שבא על־ידי העיבור ולידת הנשמות, הרי מה ש"מלכות" נקראת "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות – אינו רק מפני שעל־ידה מתגלה **הכוח** מ"אין סוף" בנבראים באופן של העלם, כי־אם גם התגלות ממש של אלקות ו"אור אין סוף" בעולמות כפי שזה נעשה על־ידי נשמות.

יום שלישי ט' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלא, ובזה יובן היות... עד עמ' קלא, וכדלקמן.

אגרת הקדש

ובזה יובן היות המצות במל' ה' של שם הוי' והתורה בז"א וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצות הן בגולגלתא בלבנונית היא האורחא דבפלגותא דשערי דמתפלגא לתרי"ג אורחין דאורייתא שבז"א ושרש התורה דנפקא מח"ע הוא במו"ס דא"א והיינו החכמה דטעמי המצות אלא שהוא כחותם המתהפך ונעוץ תחלתן בסופן הוא כח הא"ם ב"ה לברוא יש מאין ולא ע"י עילה ועלול שיהיה העלול מוקף מעילתו ובטל במציאות רק יהיה היש דבר נפרד מאלקות בכדי שיהיה המאציל ב"ה מלך על כל הנפרדים ע"י שיקיימו מצותיו שיצוה עליהם וסוף מעשה במחשבה תחלה ולכן אמרו בירושלמי ולית ליה לר"ש שמפסיק

וּבְזֶה יוּבָן, הֱיוֹת הַמִּצְוֹת בַּמַּלְכוּת - ה' שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה, – כפי שהמצוות הן בענין של "ספירות" ובאותיות שם הוי', הרי ב"ספירות" זו ספירת ה"מלכות", ובאותיות שם הוי' – הרי זו האות ה' אחרונה של שם הוי', **וְהַתּוֹרָה** – כפי שהיא ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', היא **בְּ"זְעִיר אַנְפִּין"** – (מדות), האות **וָא"ו שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה, הֲגַם** – למרות, **שֶׁלְּמַעְלָה** – כפי שמצוות ותורה הן במדריגת "כתר" **בְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" הַמִּצְוֹת הֵן בְּ"גֻלְגַּלְתָּא",** – ב"גולגולות" ובמקיף שעל המוחין, **בְּ"לְבָנוֹנִית",** – בבחינת "לובן" (חסדים של "אריך אנפין"), **הִיא הָ"אָרְחָא" דְּבֶ"פַּלְגּוּתָא דְּשַׁעֲרֵי",** – ה"אורח" (הדרך) שיש בהתחלקות של השערות, **דְּמִתְפַּלְגָא לְתַרְיָ"ג אָרְחִין** – המתחלקים ל־613 דרכים והמשכות **דְּאוֹרַיְתָא שֶׁבְּ"זְעִיר אַנְפִּין",** – של תורה אשר ב"זעיר אנפין", הרי שהמצוות הן בבחינת "גולגלתא" ומקיף, שלמעלה ממוחין "חכמה", **וְשֹׁרֶשׁ הַתּוֹרָה דְּנָפְקָא מֵ"חָכְמָה עִלָּאָה"** – שבאה מ"חכמה עליונה" – היא רק **באה** מ"חכמה עילאה", אבל שרשה הוא למעלה מ"חכמה עילאה", **הוּא בְּ"מֹחָא סְתִימָאָה" דְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין",** – בבחינת "מוחא סתימאה" של אריך אנפין – חכמה סתומה שב"כתר", **וְהֵינוּ** – איזו בחינה בתורה היא ב"חכמה סתימאה" (סתומה) שלמעלה לגמרי משכל ומהשגה, **הַחָכְמָה דְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת,** – שהם "סתום ונעלם", ורק בביאת המשיח הוא יגלה טעמי המצוות, שאז תתגלה "חכמה סתימאה", החכמה הסתומה. הרי, כפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר תורה, שתורה היא ב"חכמה סתימאה", ענין המוחין שב"כתר", ואילו מצוות הן ב"גולגלתא", בגולגלות ובמקיף שלמעלה מחכמה סתימאה שבכתר. כיצד, איפוא, הדבר שכפי שתורה ומצוות הן ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', התורה למעלה מן המצוות (מצוות הן ב"מלכות", אות ה' אחרונה של שם הוי', ותורה היא ב"ז"א", האות וא"ו של שם הוי'), וכפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר ענין התורה? מתרץ רבנו הזקן: **אֶלָּא שֶׁהוּא כַּחוֹתָם הַמִּתְהַפֵּךְ,** – שמה שבחותם הוא צד ימין, הרי בדבר שעליו חותמים הוא צד שמאל, וכן להיפך; וכן גם מה ש"בולט" בחותם, "שוקע" בדבר שעליו חותמים, והאותיות השקועות שבחותם יוצאות בולטות בדבר שעליו חותמים – כך כאן, שמדריגת המצוות כפי שהן ב"כתר", בלמעלה מהשתלשלות, במדריגה עליונה יותר, יורדת בהשתלשלות הספירות למטה מענין התורה, שב"כתר" התורה היא במדריגה תחתונה יותר מאשר מצוות. **וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן",** – שה"תחילה" והמדריגה העליונה שב"כתר", ששם המצוות מושרשות, נעוצה בסוף ובמדריגה האחרונה של ספירות, ב"מלכות", **הוּא כֹּחַ הָ"אֵין־סוֹף" בָּרוּךְ־הוּא לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן,** – כוח זה (כתר) ישנו, כנזכר לעיל, בספירת ה"מלכות", שממנה נעשית ההתהוות של "יש מאין", **וְלֹא עַל־יְדֵי עִילָּה וְעָלוּל, שֶׁיִּהְיֶה הָעָלוּל מֻקָּף מֵעִילָּתוֹ וּבָטֵל בַּמְּצִיאוּת,** – ל"עילה" שלו, שמסוג התהוות כזו אי אפשר שתתבצע כוונת ותכלית הבריאה, **רַק יִהְיֶה הַיֵּשׁ** – בהרגשתו, **דָּבָר נִפְרָד מֵ** – מקורו, מ – **אֱלִקוּת, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא מֶלֶךְ עַל כָּל** – הנבראים שבהרגשתם הם **הַנִּפְרָדִים,** – מאלקות, **עַל־יְדֵי שֶׁיְּקַיְּמוּ מִצְוֹתָיו שֶׁיְּצִוֶּה עֲלֵיהֶם,** – שדוקא על־ידי־זה מתבצעים הרצון והכוונה של הבריאה, מה ש"עלה ברצונו אנא אמלוך", ו"מלוכה" היא דוקא על דברים המרגישים עצמם כנפרדים, **והם** בטלים למלך, ביטולם של הנבראים לאלקות בא על ידי ענין המצוות המעשיות הנעשות **מן ועל־ידי** נבראים גשמיים שהתהוותם היא מספירת ה"מלכות", **וְ"סוֹף מַעֲשֶׂה** – המצוות שמקיימים בדברים גשמיים, עלו **בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה".** – שהיא למעלה גם מ"ראשית" המחשבה, שב"תחלה" ובמדריגה העליונה יותר של מחשבה, ישנם הכוונה והרצון למצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים. **וְלָכֵן אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי[40]: "וְלִית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** – האם לא סובר ר' שמעון **שֶׁמַּפְסִיק לְלוּלָב וְכוּ'",** –

40. שבת פ"א ה"ב. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולהעיר אשר כ"ז הוא ג"כ לפנ"ז בירוש' ברכות (פ"א ה"ב) אלא ששם מקדים

שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמן שיש לקיימה, כמו בקיום מצות לולב, בירושלמי שם מקשה כך על מה שאמר ר' שמעון, שהוא ו"החברים" שלו אינם מפסיקים מלימוד התורה גם לא לקריאת שמע, שואלים על כך בירושלמי: האם לא סובר ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה – כמו לולב וסוכה, שכך הרי צריך להיות גם ביחס למצות קריאת שמע? אלא, להלן, מחלק בירושלמי בין קריאת שמע לבין שאר המצוות. שכן, זה "שינון" וזה "שינון": לימוד התורה וקריאת שמע הם שניהם ענין של שינון ולימוד, ואילו ביחס למצוות מעשיות בודאי שמודה ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה. הוספת כ"ק רבינו: **"ובענין התורה עצמה ג"כ יש קדימת המצות, דמהן התחלתה ותלוי קיומה (בדוגמת שלי' וולד)"**. ואומר להלן בירושלמי, אמר רבי יוחנן **"כָּל הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - נֹחַ לוֹ שֶׁנִּתְהַפְּכָה שְׁלִיָּתוֹ עַל פָּנָיו וְכוּ'"**, – הוספת כ"ק רבינו: **"ואין ולד"** – ולא היה נולד לכתחילה, הוא משתמש בלשון **זה** דוקא, שנוח לו שנתהפכה **שלייתו**, ואינו אומר סתם – שנוח לו שלא היה נולד, **כִּי הַשְּׁלִיָּא נוֹצְרָה תְּחִלָּה מֵהַטִּפָּה, וְהִיא לְבַדָּהּ הָיְתָה עִקַּר הַוָּלָד עַד מ' יוֹם שֶׁהִתְחִילָה צוּרַת הַוָּלָד. וְכָכָה הַמִּצְוֹת הֵן עִקַּר הַתּוֹרָה וְשָׁרְשָׁהּ, הֲגַם** – למרות, **שֶׁהַמִּצְוָה הִיא גּוּפָנִית וְ** – אילו, **הַתּוֹרָה הִיא חָכְמָה,** – שהיא דבר רוחני, הוספת כ"ק רבינו: **"ול"ק דא"כ למה תורה למ' ממצות כדלעיל", רַק שֶׁזֶּה** – המצוות הן **בְּחִיצוֹנִיּוּת** – עליונותן מתבטאת בענין מקיף, לא בענין פנימי, **וְזֶה** – תורה היא **בִּפְנִימִיּוּת,** – ומכניסה נשמה וחיות במצוות, **וּכְדִלְקַמָּן.** – וכפי שיוסבר להלן. הרי כיוון שהוא לומד תורה ואינו רוצה לקיים מצוות, חסר הרי העיקר והשורש של תורה, ולכן נוח היה לו אילו שלייתו מתהפכת ולא נשאר ממנו כלום.

אגרת הקדש

ללולב וכו' וכל הלומד שלא לעשות נוח לו שנתהפכה שלייתו ע"פ וכו' כי השליא נוצרה תחלה מהטיפה והיא לבדה היתה עיקר הולד עד מ' יום שהתחילה צורת הולד. וככה המצות הן עיקר התורה ושרשה הגם שהמצוה היא גופנית והתורה היא חכמה רק שזה בחיצוניות וזה בפנימיות וכדלקמן.

יום רביעי י' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלא, והנה כמו"כ מזיווג... עד עמ' 262, כנ"ל.

וְהִנֵּה, כְּמוֹ־כֵן מִזִּוּוּג – ויחוד, **זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – "ז"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה־יצירה־עשיה, **נִבְרָאוּ מֵאַיִן לְיֵשׁ כָּל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְהַנּוֹצְרִים** – היצורים של עולם ה"יצירה", **וְהַנַּעֲשִׂים,** – הדברים שבעולם ה"עשיה", כפי שהוסבר לעיל, הרי מ"מלכות דאצילות" ומהזיווג של "ז"א" ו"מלכות" דאצילות מתהווים הנשמות והמלאכים של עולם ה"בריאה", נבראים שהם כבר ענין של "יש", וכפי שהסביר רבנו הזקן, הרי זה על ידי כוח ה"אין סוף" הנמשך ב"מלכות" בכלל וביחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" בפרט, ומצד זה שה"קו" של "אור אין סוף" מלובש בספירות, שבגלל זה יכולה להיות מהם ההתהוות של מציאות "יש", כך גם שמיחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" מהספירות של העולמות **בריאה־יצירה־עשיה** מתהווים הנבראים של עולמות **אלה** (וכפי שיסכם רבנו הזקן, שגם בהם ישנה ההתלבשות של הארה מה"קו" של "אור אין סוף"), **עַל־יְדֵי אוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּתוֹכָן, שֶׁהִיא** – הנשמה היא, **אֲלֻקוּת, מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת,** – עשרת הכלים של "מלכות דאצילות" יורדים בספירות של בריאה־יצירה־עשיה להיות הנשמה והאלקות של הספירות של בריאה־יצירה־עשיה. **וְגַם בְּתוֹכָהּ** – ב"מלכות דאצילות", ישנה **הֶאָרַת הַ"קַּו" דְּאוֹר אֵין־סוֹף** – שמצד אור ה"קו" שהוא מעין המאור, יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין", כפי שהסביר לעיל, **הַמְלֻבָּשׁ בַּאֲצִילוּת עַד הַ"פַּרְסָא",** – והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה", שהאור של בריאה־יצירה־עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור של "אצילות". **וְהֶאָרַת הַ"קַּו" שֶׁהָיָה מֵאִיר בַּכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת** – של "אצילות", **בְּקַע הַ"פַּרְסָא" עִמָּהֶם, וּמֵאִיר בָּהֶם** – בשלושים הכלים של "מלכות דאצילות" הנעשים נשמה לבריאה־יצירה־עשיה, **בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כְּמוֹ בַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ.** – ענין **זה**

אגרת הקדש

והנה כמו"כ מזיווג זו"ן דבי"ע נבראו מאין ליש כל הנבראים והנוצרים והנעשים ע"י אור הנשמה שבתוכן שהיא אלקות מהכלים די"ס דמל' דאצי' וגם בתוכה הארת הקו דאור א"ס המלובש באצי' עד הפרסא והארת הקו שהיה מאיר בכלים די"ס דמל' בקע הפרסא עמהם ומאיר בהם בבי"ע כמו באצילות ממש וכן

סוכה ללולב ובשבת לולב ואח"כ סוכה, ולכן מסתבר דכאן הכוונה לסוגיית שבת דוקא (והטעם י"ל כי בשבת הוא עיקר דין זה). אבל צ"ע: בשני הסוגיות (בש"ס שלפנינו) "לעשות לולב ולעשות סוכה" - והחילוק מובן. וראה שו"ע אדה"ז חאו"ח ר"ס תרמ"א. ואכ"מ. וראה לקו"ש חלק כ' ע' 267 הערה 10. וש"נ.

אגרת הקדש

גם הקו בעצמו המלובש בסיום וסוף נה"י דא"ק שהוא סוף רגלי היושר שלו המסתיימים במל' דעשיה הנה הארת הקו מאירה משם ומתלבשת באור הנשמה די"ם דבי"ע שהוא אלקות והארה דהארה מתלבשת בנפש רוח די"ם דבי"ע ואף גם בכל הכלים שלהם והארה דהארה דהארה הוא בכל הנבראים ונוצרים ונעשים כמ"ש הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כולם וכל זאת בבחינת התפשטות החיות להחיותם אמנם מציאותו ומהותו של אור הא"ס אינו בגדר מקום כלל וסובב כל עלמין בשוה ואת השמים ואת הארץ אני מלא בהשוואה אחת ולית אתר פנוי מיניה אף

של ההארה מה"קו" שהאיר בכלים דאצילות, הוא גם אחרי שנעשה פרסא ומסך בין "אצילות" ל"בריאה־יצירה־עשיה", והאור של בריאה־יצירה־עשיה אינו בכלל מהות האור שמ"אצילות", אך, כיוון ששלושים הכלים של "מלכות דאצילות" **בוקעים** את הפרסא, שגם אחרי הפרסא לא יהיה זה ענין אחר לגמרי, ענין של נברא ולא אלקות, אלא הם ענין של אלקות ואשר לכן הם אור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה (המהווה ומחיה הנבראים של בריאה־יצירה־עשיה), הרי כך גם ההארה מה"קו" **שבהם** גם כן **בוקעת** את הפרסא איתם וגם הארת ה"קו" מאירה באור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה. **וְכֵן, גַּם הַ"קַּוִּ" בְּעַצְמוֹ** – לא רק הארת ה"קו" המאירה בכלים **דאצילות**, אלא גם ה"קו" בעצמו, **הַמְלֻבָּשׁ בְּסִיּוּם וְסוֹף נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד דְ"אָדָם קַדְמוֹן", שֶׁהוּא סוֹף רַגְלֵי הַיֹּשֶׁר שֶׁלּוֹ** – של 'אדם קדמון', **הַמִּסְתַּיְּמִים בְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, הִנֵּה הָאָרַת הַ"קַּוִּ" מְאִירָה מִשָּׁם** – מנצח־הוד־יסוד **ד'אדם קדמון', וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹר הַנִּשְׁמָה דְּעֲשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהוּא אֱלֹקוּת.** "א"ק" הוא 'אדם קדמון', שענינו הוא – המחשבה הראשונה האוצרת בתוכה ומקיפה את כל סדר ההשתלשלות ("צופה ומביט עד סוף כל הדורות"), ומהפרטים שבמחשבה הקדומה הזו באה החיות של כל סדר ההשתלשלות, ובזה גופא ישנם "יושר" ו"עיגולים" – "עיגולים" הוא ענין של "מקיף", המקיף על כל מדריגות ההשתלשלות בהשוואה ובאופן שוה, ש"אצילות" ו"עשיה" מוקפים יחד; ו"יושר" הוא הענין של אור פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם למהות ולמדריגת הענין, הרי רגלי **היושר** של 'אדם קדמון' מסתיימים במדריגה **האחרונה** של עולם ה"עשיה", שהיא "מלכות דעשיה". ועל כך הוא אומר, שהארת ה"קו" המאירה עד "מלכות דעשיה" (לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות", כי־אם ענין ה"קו" המאיר ב"א"ק" (אדם קדמון) – נמצאת בכל מדריגות ההשתלשלות, עד במדריגה התחתונה של "מלכות דעשיה" הבאה מהמחשבה הקדומה ד"א"ק"), הרי ענין זה והארה זו מה"קו" מאיר ומתלבש באור הנשמה של עשר הספירות של העולמות בריאה־יצירה־עשיה, שהוא אלקות. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – מה"קו", **מִתְלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ רוּחַ דְּעֲשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – לא רק באור הנשמה, אלא גם בנפש רוח, **וְאַף גַּם בְּכָל הַכֵּלִים שֶׁלָּהֶם.** בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, למרות שאין הם אלקות, שמצד הארת ה"קו" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן "אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאיננו אלקות, אך מצד ה"קו" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה הקדומה של 'אדם קדמון') הארת ה"קו" באופן של הארה דהארה גם בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – כלומר המדריגה השלישית של הארה, **הוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְנוֹצָרִים** – של עולם ה"יצירה", **וְנַעֲשִׂים,** – של עולם ה"עשיה", שעל־ידי־זה מאירה בכל נברא ונוצר ונעשה, הכוונה שבמחשבה הקדומה ד"א"ק", שעל הנברא ונוצר ונעשה להשלים, וכוונה זו היא החיות של הנברא ונוצר ונעשה. הענין של "הארה דהארה דהארה" הוא, **שהארה** איננה העצם, אבל היא עדיין אותו **מהות** של הענין שממנו באה ההארה, כך שהארת ה"קו" היא עדיין מהות של אלקות, ואשר לכן היא מתלבשת רק באור הנשמה של הספירות שהוא אלקות. **הארה דהארה** כבר אינה המהות של המדריגה הקודמת, אך היא עדיין המציאות של הענין הקודם, שלכן ההארה דהארה מתלבשת בנפש ורוח של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, שכבר אינה המהות הקודמת (זה לא אלקות), אך זה עדיין **המציאות** של אותו ענין, ענין רוחני של כלים ושל ספירות, שלמרות שאין זה אלקות הרי זה גם כן לא **מציאות** של נברא. **הארה דהארה דהארה** היא כבר גם לא **המציאות** של ההארה האוריגינלית, שלכן ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מתלבשת בכל הנבראים, נוצרים ונעשים שהם מציאות של נבראים. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[41]**: "הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם,** – עשית, **וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם",** – שנמשכת חיות מ"אור אין סוף", מ"אתה", בכולם (בכל הנבראים), שזה ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מ"אור אין סוף", הנמשכת להיות חיות לכל הנבראים. **וְכָל זֹאת בְּבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת הַחִיּוּת לְהַחֲיוֹתָם.** – שבכך יש הבדל בין אופן ההתלבשות ב"אצילות", ובאור **הנשמה** של בריאה־יצירה־עשיה, ובנפש ורוח **וכלים** של עשר ספירות בריאה־יצירה־עשיה, עד בכל הנבראים, **אָמְנָם מְצִיאוּתוֹ וּמָהוּתוֹ שֶׁל אוֹר הָאֵין־סוֹף** – עצמו, **אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם כְּלָל,** – שנאמר שב"אצילות" נמצא "אור אין סוף" באופן אחד ובבריאה־יצירה־עשיה ופרטיו – באופן אחר, אלא הוא **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין** – כל העולמות, **בְּשָׁוֶה, וְ"אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא"** – אומר הקדוש ברוך הוא, **בְּהַשְׁוָאָה אַחַת,** – שכשם שהוא מלא בשמים כך הוא מלא בארץ, **וְ"לֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ"** – אין מקום ומדריגה שהוא פנוי וריק ממנו יתברך,

41. נחמי' ט, ו.

אַף בָּאָרֶץ הַלָּזוּ הַגַּשְׁמִית, רַק שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף וְסוֹבֵב, – אין הוא מאיר בפנימיות, שיורגש כפי שהחיות מורגשת, אלא הוא באופן של מקיף והעלם, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַפֵּרוּשׁ** – של "סובב כל עלמין", **בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים,** – בחלק הראשון של ספר ה"תניא"[42], **וְלֹא הִתְפַּשְׁטוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת הַחַיּוּת** – מה שמהות ומציאות ה"אין סוף" מלא בכל העולמות – אין זה באופן של התפשטות והתלבשות החיות, **לְהַחֲיוֹתָם וּלְהַוּוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שגם על ההתהוות מ"אין" ל"יש", למרות שזה על ידי כוח **נעלם** של "אור אין סוף", אבל הרי זה ענין של גילוי והתפשטות להתהוות הבאה על ידי הספירות והמדריגות הממשיכות ומגלות את הכוח הנעלם, **כִּי־אִם** – ההתפשטות לחיות ולהתהוות, באה **עַל־יְדֵי הָאָרָה דְּהָאָרָה דְּהָאָרָה וְכוּ' מֵה"קּוֹ", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְגַם מֵאוֹר אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב וּמַקִּיף לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה בְּשָׁוֶה,** – האור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות היא רק באופן שהוא סובב ומקיף כל ארבעת העולמות בשוה, **מֵאִיר** – גם **אֶל הַקַּו הַפְּנִימִי** – שהוא אור פנימי בעולמות, **דֶּרֶךְ הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – שהכלים הרי מקיפים לאור המתלבש **בתוך** הכלים, **וּבְהֶאָרָתוֹ תּוֹךְ הַכֵּלִים - נוֹתֵן בָּהֶם כֹּחַ וָעֹז לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן.** – כפי שהוסבר לעיל, הרי התהוות הנבראים שבכל אחד מהעולמות, היא על ידי הכלים של הספירות שבאותו עולם; הרי הכוח שיש לכלים של הספירות להוות "יש מאין" (התהוות שבאה דוקא מעצמות "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") הוא מפני שמאיר בהם מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין". **וּמֵאַחַר שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא עַל־יְדֵי הַכֵּלִים,** – שיש בהם הרי ענין של גבול והתחלקות, **לָזֹאת** – לכן, **הֵם הַנִּבְרָאִים בִּבְחִינַת רִבּוּי וְהִתְחַלְּקוּת** – שאחד שונה מהשני, **וּגְבוּל וְתַכְלִית,** – למרות שהכוח להתהוותם בא מה"אור הסובב" שהוא בלי גבול, אך מפני שהכוח מאיר **בתוך** הכלים, הרי ההארה האלקית שישנה על ידי הכלים, היא בחינה של התחלקות ובאופן של גבול, **וּבִפְרָט** – כפי שההארה האלקית ממנה נעשית ההתהוות, באה בגילוי, **עַל־יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – שהאותיות יש בהן יותר ענין ההתחלקות והגבלה מאשר הכלים. על־כל־פנים הרי אמר לעיל, שלא רק בספירות של העולמות, בנשמה, ובנפש רוח, ובכלים, יש גם מהאור הפנימי של "אור אין סוף" (ה"קו", שענינו אור שבשביל העולמות, אור שיאיר את העולמות באור פנימי ה"נרגש" בעולמות, כפי שחיות נרגשת), וגם מהאור הסובב ומקיף (אור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות הוא רק באופן **זה** שהוא נשאר למעלה מהם, ואינו נרגש בהם בפנימיות), הרי לא רק ש**בספירות** יש מכל אחד משני הסוגים שבאור, אלא גם בכל **נברא** יש משני הסוגים שבאור; ההבדל מתבטא רק בכך אם זה בא בהארה, או בהארה דהארה, או בהארה דהארה דהארה: כשזה בא באופן של הארה, הרי אין זה אכן העצם מ"אור אין סוף", אך זה עדיין **המהות** של "אור אין סוף"; וכשזה בא באופן של הארה דהארה, אין זה גם המהות של "אור אין סוף", כי־אם המציאות בלבד (כלומר, שאין זה ענין שמהותו אלקות, כי־אם מציאות של אלקות בלבד); אך, כשזה בא באופן של הארה דהארה דהארה, כפי שהדבר בכל הנבראים, אין זה גם לא המציאות של ההארה האלקית הקודמת, אלא זה כפי שההארה האלקית באה ומתלבשת במציאות של נברא.

להלן יסביר רבנו הזקן, שגם כפי שההארה האלקית באה במציאות של נברא, זה מתגלה דוקא בנברא כזה שבנבראים עצמם הוא מהיסוד הנמוך ביותר, יסוד העפר שלמטה מאש, רוח ומים, ובנברא המורכב בעיקר מיסוד העפר, כמו הארץ הגשמית – מתבטא בגילוי הכוח והיכולת שיש דוקא ב"עצמות אור אין סוף" להוות "יש מאין". כוח זה הוא בעיקר ב"אור הסובב" ומתגלה על ידי ה"קו" דוקא, האור הפנימי, דבר זה נראה בבירור במה שהארץ מצמיחה, שצמיחת צמחים ואילנות גשמיים מכוח הצומח **הרוחני** שבארץ היא ענין של "יש מאין", וכוח זה מגלה הארץ תמיד, שתמיד צומחים ממנה צמחים באופן של "יש מאין", (לא רק בששת ימי בראשית, כפי שזה היה בשאר המאמרות, כמו "ישרצו המים" וכדומה, שאז, בששת ימי בראשית, הוציאו המים מכוחם הרוחני ענין של נפש חיה שבא מהמים, אך לאחרי ששת ימי בראשית כבר באה נפש חיה אחת מהשניה, ואין זה באופן של "יש מאין", ואילו הארץ – מצמיחה תמיד צמחים באופן של "יש מאין") – הרי שבארץ ישנה המעלה, שלמרות שהיא "נברא" שההארה האלקית שבה הצטמצמה באופן של הארה דהארה דהארה (שאין היא המהות של אלקות ואפילו לא המציאות של אלקות, אלא מציאות של נברא גשמי כפי שזה בארץ), בכל זאת נראה על ידה הכוח האלקי של התהוות "יש מאין", מצד זה שיש בה גם מהאור ה"סובב כל עלמין" וגם מאור ה"קו" שעל־ידו מתגלה הכוח הסובב בענין של התהוות וחיות בנבראים. טעמו של דבר מדוע דבר זה מתגלה **בארץ דוקא**, יסביר רבנו הזקן להלן, הוא מפני שהארץ היא היסוד הנמוך ביותר של העולם הגשמי, ובמקום הנמוך ביותר שבו יורדת ההארה האלקית, יש בו כוח מ"אור חוזר", המבטא בגילוי יותר את ה"עצם", מאור ומדריגה שלמעלה ממנה. ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

בארץ הלזו הגשמית רק שהוא בבחי' מקיף וסובב וכמ"ש הפי' בלק"א ולא התפשטות והתלבשות החיות להחיותם ולהוותם מאין ליש כ"א ע"י הארה דהארה דהארה וכו' מהקו כנ"ל וגם מאור א"ס הסובב ומקיף לארבע עולמות אבי"ע בשוה מאיר אל הקו הפנימי דרך הכלים די"ס דבי"ע ובהארתו תוך הכלים נותן בהם כח ועוז לברוא יש מאין ומאחר שהבריאה היא ע"י הכלים לזאת הם הנבראים בבחינת ריבוי והתחלקות וגבול ותכלית ובפרט ע"י האותיות כנ"ל.

---

42. פרק מ"ח.

יום חמישי י"א תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 262, ועוד זאת יתר... עד עמ' 264, כמ"ש במ"א.

אגרת הקדש

וְעוֹד זֹאת, יָתֵר עַל כֵּן עַל כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל[43], הֶאָרָה דְּהֶאָרָה דְּהֶאָרָה, – כפי שההארה האלקית באה בנברא באופן של הארה דהארה דהארה, שאז הרי זה כבר שלא בגילוי, לא המהות של אלקות, ואפילו לא המציאות של אלקות, ובכל זאת כבר הוסבר לעיל שיש בה גם מה"קו" – האור הפנימי וגם מהאור ה"סובב כל עלמין", **וְכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל** – אור ה"קו" שבה, ו"אור הסובב" שבה – בההארה האלקית שכבר באה באופן של הארה דהארה דהארה – במציאות של נברא – **הִיא מַרְאָה** – ההארה האלקית הבאה מ"מלכות דאצילות", מראה את **כֹּחָהּ וִיכָלְתָּהּ בְּיִסּוֹד הֶעָפָר הַנִּשְׁמִי בְּגִלּוּי עָצוּם, בְּיֶתֶר עֹז מִיסּוֹדוֹת הָעֶלְיוֹנִים מִמֶּנּוּ,** – מיסוד העפר, וכמו למשל יסודות אש, רוח ומים, **וְגַם מִצְּבָא הַשָּׁמַיִם, שֶׁאֵין בְּכֹחָם וִיכָלְתָּם לְהוֹצִיא יֵשׁ מֵאַיִן תָּמִיד, בְּיִסּוֹד הֶעָפָר הַמַּצְמִיחַ תָּמִיד יֵשׁ מֵאַיִן, הֵם עֲשָׂבִים וְאִילָנוֹת** – הצומחים מכוח הצומח הרוחני באופן של "יש מאין". שהרי גם אלה שצומחים על ידי זריעה ונטיעה, יסביר להלן, שזה כמו "יש מאין", שכן מה שזורעים נרקב כולו בארץ, הזריעה משמשת כ"העלאת מ"ן" בלבד (התעוררות של כוח הצומח), ובמיוחד אלה שצומחים בלי זריעה ונטיעה כלל, **(וְהַמַּזָּל הַמַּכֶּה וְאוֹמֵר "גָּדֵל"**, – שחכמינו ז"ל[44] הרי אומרים שאין עשב למטה שאין לו מזל למעלה המכה בו ואומר לו גדל. הרי, שהצמיחה היא לא כולה מכוח הצומח שבארץ אלא מה"מזל" שברקיע בא ענין הצמיחה? אומר על כך רבנו הזקן: **הֵינוּ לְאַחַר שֶׁכְּבָר צָמַח הָעֵשֶׂב,** – שכבר נעשה מציאותו של "יש" (עשב), אלא שעליו לצמוח ולגדול, ואילן שעושה פירות הרי צריך שיהיה בהם טעם, מתיקות או חמיצות, הרי זה בא מן המזל, **וְאֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ לְצִמְחוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ** – שתתהווה מציאות העשב או האילן, **אֶלָּא מִקָּטֹן לְגָדֵל, וְלְשֵׁאת פְּרִי כָּל מִין וָמִין בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת.** – שישנם אילנות המוציאים פירות מתוקים, וישנם אילנות המוציאים פירות חמוצים וכדומה, הרי זה בא מהמזל שברקיע. ב"אור התורה" פרשת במדבר[45] אומר ה"צמח צדק", שהמזל משפיע התעוררות בכוח הצומח שמתבטא בעשב או באילן שיצמיח, אך עצם הצמיחה הוא מכוח הצומח עצמו, ובמקום אחר ב"אור התורה"[46] מפרש ה"צמח צדק", שענין ה"הכאה" של המזל הוא, שבשעה שהמזל מאיר על העשב או האילן שאליו הוא שייך, משפיע הדבר בעשב או באילן המשכה לשרשו, ומההמשכה לשרשו הוא הולך וגדל יותר ויותר. **אֲבָל בְּטֶרֶם יִצְמַח - לְמִי יֹאמַר כָּל מַזָּל וּמַזָּל לְכָל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת)** – הרי אומרים שהמזל "מכה **בו**" (בעשב), ואומר לו "גדל", וכשהעשב אינו קיים עדיין – למי הוא אומר גדל? אלא, כאמור, הכוונה היא לאחרי שהעשב כבר קיים במציאות של "יש", על הצמיחה מקטן לגדול וכו' על כך באה האמירה והכוח מהמזל. על כל פנים, צמיחת העשבים והאילנות היא **מֵהַכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבּוֹ,** – שביסוד העפר **שֶׁהוּא** – כוח הצומח הוא **אַיִן** – לא מציאות גשמית, **וְרוּחָנִי, וְ** – אילו **הֵם** – העשבים והאילנות, הם **גַּשְׁמִיִּים.** – הרי שזה ענין של "יש מאין", שכפי שהוסבר לעיל, הרי הכוח ל"יש מאין" הוא דוקא ב"עצמות אין סוף" – וכוח זה מתבטא ביסוד העפר הגשמי. **וְאֵין זֹאת,** – מה שדוקא בארץ מתבטא בגילוי כוח ה"אין סוף" של "יש מאין", אין זה **אֶלָּא מִשּׁוּם דְּרַגְלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** – ה'רגליים' של 'אדם קדמון', **מִסְתַּיְּמִים בְּתַחְתִּית** – עולם ה**־עֲשִׂיָּה,** – ה"רגלים" המדריגות האחרונות של 'אדם קדמון' (של המחשבה הקדומה הכוללת בתוכה כל הנבראים מהעליונים ביותר עד התחתונים ביותר), מסתיימות במדריגות התחתונות של העולם התחתון ביותר, עולם ה"עשיה", והוא יסוד העפר שבעולם ה"עשיה", **וְתַחַת רַגְלָיו** – מתחת למדריגות האחרונות של 'אדם קדמון', **מֵאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – היכן שמסתיים האור הפנימי שהוא בהגבלה ובהתחלקות בעולמות, מאיר האור המקיף שלמעלה מעולמות, **בְּלִי הֶפְסֵק רַב בֵּינֵיהֶם, רַק עִגּוּלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** – ה"עיגולים" של 'אדם קדמון', **לְבַדּוֹ.** – שהרי במחשבה הקדומה של 'אדם קדמון' ישנם "יושר" ו"עיגולים", אור פנימי ואור מקיף, הרי היכן שמסתיים ה"יושר" והאור הפנימי של 'אדם קדמון' ונשארים רק העיגולים והמקיפים של 'אדם קדמון' (שגם העיגולים של 'אדם קדמון' הרי אינם ענין של "אין סוף" ממש כמו ה"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") – מאיר שם "אור אין סוף"

יתר על כן על כל הנ"ל הארה דהארה דהארה וכל הנ"ל היא מראה כחה ויכלתה ביסוד העפר הגשמי בגילוי עצום ביתר עז מיסודות העליונים ממנו וגם מצבא השמים שאין בכחם ויכלתם להוציא יש מאין תמיד כיסוד העפר המצמיח תמיד יש מאין הם עשבים ואילנות (והמזל המכה ואומר גדל היינו לאחר שכבר צמח העשב ואינו אומר לו לצמוח מאין ליש אלא מקוטן לגודל ולשאת פרי כל מין ומין בפרטי פרטיות. אבל בטרם יצמח למי יאמר כל מזל ומזל לכל עשב ועשב בפרטי פרטיות) מהכח הצומח שבו שהוא אין ורוחני והם גשמיים ואין זאת אלא משום דרגלי א"ק מסתיימים בתחתית עשי' ותחת רגליו מאיר אור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין בלי הפסק רב ביניהם רק עיגולי א"ק לבדו וגם הקו מאור א"ס המסתיים בסיום

---

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"הערות ותיקונים": צ"ע הל' והכוונה". 44. ב"ר פ"י, ו. 45. ע' קצו. 46. במדבר ע' תשפו.

ה"סובב כל עלמין", **וְגַם הַ"קַּו" מֵאוֹר אֵין־סוֹף הַמִּסְתַּיֵּם בְּסִיּוּם רַגְלֵי "אָדָם כַּדְמוּן"** - **מֵאִיר מִמַּטָּה לְמַעְלָה בִּבְחִינַת "אוֹר חוֹזֵר"**, – "אור חוזר" היינו – אור שכשמגיע למקום שמעבר לו אין הוא יכול להאיר, הוא מגיע חזרה באור חוזר ביתר חוזק וביתר אור מאשר האור הוא לפני שמגיע לאותו מקום. וכפי שהדבר באור השמש, שהאויר התחתון הקרוב יותר לארץ חם יותר מאשר האויר האמצעי (האויר שבאמצע, בין השמש לארץ), שכן, כאשר קרני השמש מגיעים לארץ, שמעבר לה אין הם יכולים להגיע – הוא חוזר באור חוזר, ולכן חם יותר למטה. כך הדבר ב"אור הקו" שענינו להאיר כל הנבראים באור פנימי, הרי כאשר הוא מגיע למדריגות האחרונות של המחשבה המקיפה כל העולמות והנבראים – הוא חוזר באור חוזר, **כְּמוֹ שֶׁ** – ה"קו", **הַמְלַבֵּשׁ בַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וְ"אַבָּא וְאִמָּא"** – חכמה־בינה **וּ"זְעֵיר־אַנְפִּין" וְנוּקְבָא"** – ז"א (מדות) ומלכות, **דַּאֲצִילוּת** - **מֵאִיר בְּאוֹר חוֹזֵר מִמַّלְכוּת דַּאֲצִילוּת, וּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הִיא** – לכן, **בְּחִינַת כֶּתֶר מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** – בחישוב הספירות מלמטה למעלה, מ"מלכות" לספירות העליונות, הרי "מלכות" היא בחינה של "כתר" – כנזכר לעיל באגרת קודש זו, **וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן".** – שב"מלכות" הרי זה, שה"תחילה" של "כתר" שלמעלה מ"חכמה", נמצאת ב"מלכות", וב"קו" הרי זה, שה"תחילה" של ה"קו" נעוצה בסוף של "רגלי אדם קדמון", המסתיימות במדריגות התחתונות של עולם ה"עשיה", ביסוד העפר; וכיוון שה"קו" הרי ענינו **גילוי** של "אור אין סוף" – מתבטא לכן ביסוד העפר **יותר בגילוי** הענין של "אין סוף" בענין של "יש מאין", בענין של צמיחה, כפי שיסביר להלן. **וְכָכָה הוּא בְּסִיּוּם הַ"קַּו" דְּאוֹר אֵין־סוֹף הַמִּסְתַּיֵּם בְּסִיּוּם הַ"שֶּׁר" דְּרַגְלֵי "אָדָם כַּדְמוּן"** – כפי שה"רגלים" והמדריגות התחתונות של 'אדם קדמון' באות באור הפנימי בהתחלקות של המדריגות, הרי בשעה שזה בא למדריגות האחרונות, שזה בתחתית ה"עשיה", במדריגות האחרונות של עולם ה"עשיה", כפי שזה יסוד העפר הגשמי, **מֵאִיר** – ה"קו" בבחינה של "אור חוזר", **מִמַּטָּה לְמַעְלָה** – מההארה דהארה שבעפר הגשמי, **לִבְחִינַת אוֹר הַנְּשָׁמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה,** – שבאור הנשמה זו המדריגה האחרונה. שכן, "עשיה" היא הרי העולם התחתון ביותר, ו"מלכות" היא הספירה האחרונה, וב"מלכות" גופא, בעשר הספירות שבה, "מלכות דמלכות" היא האחרונה – אך, כיוון שמדובר כאן בענין אור הנשמה, **שֶׁהוּא אֶלְקוּת מַמָּשׁ, מֵחִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת.** – שכאמור לעיל הם נעשים אור הנשמה לבריאה־יצירה־עשיה – הרי במדריגת אור הנשמה, שהיא האחרונה שבאור הנשמה – מאיר בה האור החוזר מהמדריגות האחרונות של "עשיה" (המדריגה האחרונה שבנבראים), ונותן את הכוח לגלות כוח ה"אין סוף" בענין של "יש מאין", של צמיחה, באופן תמידי. **וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַגִּלְגּוּלִים פֶּרֶק כ, הוּבָא בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – בספר ה"תניא"[47], **מִתְּלַבֶּשֶׁת תְּחִלָּה הֶאָרָה זוֹ שֶׁל הַ"קַּו" דְּאוֹר אֵין־סוֹף בְּאוֹר הָאֲצִילוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, וּמִמֶּנָּה לִבְרִיאָה וִיצִירָה שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, וּמֵהֶן לִבְחִינַת אוֹר הַנְּשָׁמָה דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה יֵשׁ כֹּחַ וָעוֹז בְּסִיּוּם הַכֵּלִי דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה** – המדריגה וספירה התחתונה ביותר שב"עשיה", **שֶׁבְּיִסּוֹד הֶעָפָר, וְהוּא מַאֲמַר: "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ וְכוּ'",** – דשא – שממאמר זה בא הרי כוח הצומח, **לִהְיוֹת פּוֹעֵל בְּקֶרֶב הָאָרֶץ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד (בְּחִינַת אֵין־סוֹף,** – שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא ענין של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של להצמיח הוא פעולה **תמידית**, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח תמיד בלי סוף, הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", **וְלֹא בִּלְבַד בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, כְּמַאֲמַר: "יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם", וּמַאֲמַר: "תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה",** – מאמרות אלה השפיעו רק בששת ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של "יש מאין", ואילו לאחרי זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד השפיעו מאמרות **אלה**, שהמאמרות באים **מֵחָכְמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, שֶׁבְּז' יְמֵי בְּרֵאשִׁית הֵאִיר בָּעוֹלָם הַזֶּה הֶאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בְּ"חֶסֶד חִנָּם", בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" כְּלָל),** – בלי שום התעוררות מהמטה (מהמקבל), הנקראת "העלאת מיין נוקבין", שהנוקבא (המקבל) מעלה

אגרת הקדש

רגלי א"ק מאיר ממטה למעלה בבחי' אור חוזר כמו שהמלובש בא"א ואו"א וזו"נ דאצי' מאיר באור חוזר ממל' דאצי' ומל' דאצי' היא בחי' כתר ממטה למעלה ונעוץ תחלתן בסופן. וככה הוא בסיום הקו דאור א"ס המסתיים בסיום היושר דרגלי א"ק מאיר ממטה למעלה לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה שהוא אלקות ממש מחיצוניות הכלים דמל' דאצי'. ולפמ"ש בס' הגלגולים פ"כ הובא בלק"א מתלבשת תחלה הארה זו של הקו דאור א"ס באור האצי' שבעשיה וממנה לבריאה ויצירה שבעשיה ומהן לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה וע"ז יש כח ועוז בסיום הכלי דמל' דמל' דעשיה שביסוד העפר והוא מאמר תדשא הארץ וכו' להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד (בחי' אין סוף ולא בלבד בששת ימי בראשית כמאמר ישרצו המים ומאמר תוצא הארץ נפש חיה מחכמה דמל' דמל' דעשיה שבז' ימי בראשית האיר בעולם הזה הארה מאור אין סוף בחסד חנם בלי העלאת מיין נוקבין כלל) להצמיח

---

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פ"ו (בהג"ה), פי"ח. וראה ג"כ שם ספנ"א וספנ"ב".

ומעוררת בהתעוררות שלה מלמטה – התעוררות מלמעלה. הרי, הסדר אחרי ז' ימי בראשית, שמן ההכרח שתהיה העלאת מ"ן והתעוררות מלמטה כדי לעורר התעוררות מלמעלה; אך, בימי בראשית האירה הארה מ"אור אין סוף" בחסד חנם, בלי העלאת מ"ן כלל, ולכן השפיעו אז המאמרות "ישרצו המים" ו"תוצא הארץ" ענין של "יש מאין", ואילו כוח הצומח מהמאמר "תדשא הארץ" – משפיע **תמיד**, **לְהַצְמִיחַ עֲשָׂבִים וְאִילָנוֹת וּפֵרוֹת מֵאַיִן** – מכוח הצומח הרוחני, **לְיֵשׁ** – ל"יש" הגשמי, העשבים, האילנות והפירות, **תָּמִיד** מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה[48], **שֶׁהוּא** – להצמיח תמיד מדי שנה בשנה, הוא **מֵעֵין בְּחִינַת "אֵין־סוֹף"**, – שהוא ענין אין־סופי, לא מסתיים אף פעם הכוח בארץ להצמיח, **שֶׁאִם יִתְקַיֵּם עוֹלָם הַזֶּה רִבּוּי רִבְכּוֹת שָׁנִים** - יַצְמִיחוּ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה. **אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן** – מהעשבים, מהאילנות ומהפירות, הבאים **עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוֹקְבִין"**, – שיש משהו המעורר את כוח הצומח שיצמיח, **וְהֵם הַזְּרוּעִים וְהַנְּטוּעִים**, – העשבים הנזרעים והאילנות הניטעים, הרי הזרעים הם "העלאת מ"ן" לכוח הצומח, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** – למרות שהם זרועים ונטועים, **הֵם כְּמוֹ יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהַגַּרְעִין הַנָּטוּעַ אֵין לוֹ עֵרֶךְ כְּלָל לְגַבֵּי הַפֵּרִי, וְגַם** – אין לו שום ערך והשוואה, **נֶגֶד כָּל הָאִילָן עִם הָעֲנָפִים וְהָעָלִין**, – שבכך אין ההבדל כל־כך **באיכות** כמו לגבי הפרי שיש בו טעם, ואילו לגרעין שנזרע אין טעם. אך, קיים הבדל גדול ואין השוואה **בכמות**, של האילן וענפיו ועליו לגבי הגרעין, הרי צמיחתם של הפירות ושל האילן היא ענין של "יש מאין", למרות שזה בא על ידי זריעת הגרעין, **וְכֵן בְּמִינֵי זֵרְעוֹנִים וִירָקוֹת, וְגַם בְּמִינֵי תְּבוּאָה לְהִתְהַוּוֹת מֵאוֹת גַּרְעִינִין מִגַּרְעִין אֶחָד, הוּא כְּמוֹ יֵשׁ מֵאַיִן, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן** – לא גרעיני החטה שהם אותו מהות של הגרעין, אלא **הַקַּשִּׁין וְהַשִּׁבֳּלִים**. – שאינם אותו מהות ממש כמו הגרעין – הרי הם בודאי "יש מאין". **וְהִנֵּה**[49], **הַפֵּרוֹת שֶׁ**– צומחים **עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוֹקְבִין"**, – התעוררות מלמטה, **הִיא הַזְּרִיעָה וְהַנְּטִיעָה - הֵם מְשֻׁבָּחִים מְאֹד מְאֹד מֵהָעוֹלִים מֵאֵלֵיהֶן מִכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ לְבַדּוֹ שֶׁבָּאָרֶץ**, – בלי נטיעה וזריעה, **וּמִזֶּה נִשְׂכָּל** – בענין **הַמְּשֻׁכּוֹת אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים** – שיומשכו **בַּ** – עולמות **אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – שהאורות הנמשכים על ידי "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה) של עבודת האדם, יש בהם מעלה עליונה יותר מאשר האורות הנמשכים ב"אתערותא דלעילא" (בהתעוררות מלמעלה) בלבד, בלי ההתעוררות ועבודת האדם למטה, (**שֶׁהוּא תַּכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם**), – שעל ידי עבודתו יומשכו אורות נעלים יותר בכל העולמות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**.

אגרת הקדש

עשבים ואילנות ופירות מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה שהוא מעין בחי' א"ס שאם יתקיים עוה"ז ריבוי רבבות שנים יצמיחו מדי שנה בשנה אלא שיש מהן ע"י העלאת מ"נ והם הזרועים והנטועים ואעפ"כ הם כמו יש מאין שהגרעין הנטוע אין לו ערך כלל לגבי הפרי וגם נגד כל האילן עם הענפים והעלין וכן במיני זרעונים וירקות וגם במיני תבואה להתהוות מאות גרעינין מגרעין א' הוא כמו יש מאין ומכ"ש הקשין והשבלים והנה הפירות שע"י העלאת מ"נ היא הזריעה והנטיעה הם משובחים מאד מאד מהעולים מאליהן מכח הצומח לבדו שבארץ ומזה נשכיל המשכות אורות עליונים באבי"ע (שהוא תכלית בריאת האדם) כמ"ש במ"א.

יום שישי י"ב תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 264, ומזה יובן היטב... עד עמ' קלג, עוה"ב.

וּמִזֶּה – ממה שהוסבר לעיל, שבתחתית העשיה (במדריגות האחרונות של עולם ה"עשיה") מאיר אור מחוזק יותר באופן של "אור חוזר", מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין" ומאור ה"קו" – הרי מזה **יוּבָן הֵיטֵב בְּעִנְיַן סֵדֶר מַדְרֵגוֹת: דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר, שֶׁהֵן** – כפי שזה בא בד' היסודות מדם מורכב כל נברא, הרי הם **בְּחִינוֹת: עָפָר** – (הנ"ל), **מַיִם אֵשׁ רוּחַ, שֶׁאַף שֶׁהַחַי הוּא לְמַעְלָה מֵהַצּוֹמֵחַ**[50], **וְהַמְדַבֵּר לְמַעְלָה מֵהַחַי - אַף־עַל־**

אגרת הקדש

ומזה יובן היטב

בענין סדר מדרגות דצח"מ שהן בחי' עפר מים אש רוח שאף שהחי הוא למעלה מהצומח והמדבר למעלה מהחי אעפ"כ החי ניזון וחי מהצומח והמדבר מקבל חיותו משניהם וגם חכמה ודעת שאין התינוק יודע לקרות אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן כו'

---

48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לאחרי אומרו "תמיד" מהו "מדי שנה בשנה" (מעין סתירה מזל"ז), משא"כ לעיל (קלב, סע"א): תמיד (וכן יהי') לעו' - וכההמשך (בחי' א"ס). ויל"פ עפמש"כ אגה"ק סו"ס יד: וז"ש תמיד כו' אעפ"כ אינה כו' אלא שבכל שנה ושנה כו'". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה "והנה - במ"מ" - מה ענינו כאן? - וי"ל שהוא בהמשך להנ"ל במעלת המצות מהסוף בכלל (ולהסיום במעלות מצות מעשיות) - דאף בכל הענינים הנשפעים גם עתה "בחסד חנם" - כשנעשה ע"י מצוה ותפלת האדם הם משובחים מאד מאד. ולהעיר מלקו"ת במש"נ בשלילת טענת המרגלים טובה הארץ 'מאד מאד'". 50. הערת כ"ק אדמו"ר

פִּי־כֵן – סוג **הַחַי נִזּוֹן וְחַי מֵהַצּוֹמֵחַ, וְהַמְדַבֵּר** – האדם, **מִקַּבֵּל חַיּוּתוֹ מִשְּׁנֵיהֶם,** – מצומח ומחי, **וְגַם חָכְמָה וָדַעַת,** – מקבל האדם מצומח ומחי, **שֶׁ"אֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת 'אַבָּא' וְ'אִמָּא' עַד שֶׁיִּטְעַם טַעַם דָּגָן כּוּ'",** – כפי שהגמרא אומרת בברכות[51], **וַ"עֲדַיִן לֹא אֲכִילְנָא בִּשְׂרָא דְּתוֹרָא כּוּ'",** – כפי שהגמרא אומרת במס' בבא קמא[52] שרבא שאל שאלה אצל רב נחמן, ענה לו למחרת בסברא משופרת יותר, ואמר על כך, מה שלא אמרתי לך זאת אתמול בערב, הרי זה מפני שאז עדיין לא אכלתי בשר שור, ולכן דעתי לא היתה צלולה כל כך. הרי שבשר מן החי מוסיף בשכל המדבר. שלבאורה לא מובן, מדוע יהיה החי זקוק לצומח לצומח שלמטה ממנו, ומדוע יהיה המדבר זקוק לצומח ולחי שהם למטה ממנו? אלא כפי שהוסבר לעיל יובן הדבר היטב, **כִּי הוּא בְּחִינַת "אוֹר חוֹזֵר" מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** – מהמדריגות התחתונות לעליונות, **מִתַּחְתִּית הָעֲשִׂיָּה,** – מהמדריגות התחתונות של "עשיה", **שֶׁמִּתְגַּלֵּית שָׁם** – בתחתית העשיה, **כְּיֶתֶר עֹז, הֶאָרָה דְּהֶאָרָה כּוּ'** – כלומר, הארה דהארה דהארה שישנה בעפר הגשמי, **מֵאוֹר אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – המקיף וסובב כל העולמות בשווה, **וּמֵהַ"קַּו" אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבְּסִיּוּם "רַגְלֵי הַיֹּשֶׁר" דְּ"אָדָם כַּדְּמוּן"** – המדריגות האחרונות של האור הפנימי שבעולמות – מאירה שם ההארה האלקית **בִּבְחִינַת "אוֹר חוֹזֵר",** – באור מחוזק יותר מאשר במדריגות העליונות, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְיוּבָן הֵיטֵב בָּזֶה טוּב טַעַם וָדַעַת, מַה שֶּׁמַּלְאָכִים עֶלְיוֹנִים שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה "פְּנֵי שׁוֹר" וּ"פְּנֵי נֶשֶׁר"[53],** – שב"מרכבה", **נֶהֱנִים מְאֹד וְנִזּוֹנִים וּמִסְתַּפְּקִים מֵרוּחַ הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף הָעוֹלֶה אֲלֵיהֶם מֵהַקָּרְבָּנוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ,** – כמו שכתוב[54]: "את קרבני לחמי לאשי", כלומר, שהמלאכים העליונים שהם בבחינה של "אשי", הרי זה להם לחם ומזון, **וּכְדִקְדּוּק לְשׁוֹן הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[55]: "וְאִתְהַנְיָן מִיסוֹדָא וְעִקָּרָא דִּילְהוֹן".** – והם נהנים מהיסוד ומהעיקר שלהם, כלומר, שההמשכה הנמשכת למלאכים על ידי ענין הקרבנות היא מהיסוד ומהעיקר שלהם – משרשם – שכן, כאמור, זה מ"האור החוזר" של "אור אין סוף". **וְאַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה** – שהוסברו כאן, **דַּעַת לְנָבוֹן נָקֵל לְהָבִין, עַל־יְדֵי כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, גֹּדֶל מַעֲלַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** – מצוות הנעשות בדברים גשמיים, על ידי האברים הגשמיים של האדם, **אֲשֶׁר הֵן** – המצוות המעשיות, הן **תַּכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמוֹת לָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56]: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם",** – שהיום דוקא, בעולם **הזה**, בעולם המעשה, יש לקיים מצוות מעשיות, הנעשות בדברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מ"עצמות אור אין סוף", ושיש בהם הכוח הנעלם שמצד "עצמות אור אין סוף", ועל ידי המצוות שעושים בדברים אלה **מתגלה** הכוח הנעלם, **וְ"יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא"[57]: עַד כָּאן** – אומרים מדפיסי אגרת הקודש, **מָצָאנוּ מִכְּתַב־יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה.** – של רבנו הזקן (שכתב אגרת זו לפני הסתלקותו).

אגרת הקדש

ועדיין לא אכילנא בישרא דתורא כו' כי הוא בחי' אור חוזר ממטה למעלה מתחתית העשיה שמתגלית שם ביתר עז הארה דהארה כו' מאור א"ס הסובב כ"ע ומהקו אור א"ס שבסיום רגלי היושר דא"ק בבחי' אור חוזר כנ"ל. ויובן היטב בזה טוב טעם ודעת מה שמלאכים עליונים שבמרכבה פני שור ופני נשר נהנים מאד וניזונים ומסתפקים מרוח הבהמה והעוף העולה אליהם מהקרבנות שע"ג המזבח וכדקדוק לשון הזוה"ק ואתהניין מיסודא ועיקרא דילהון. ואחרי הדברים והאמת האלה דעת לנבון נקל להבין ע"י כל הנ"ל גודל מעלת המצות מעשיות אשר הן תכלית ירידת הנשמות לעוה"ז הגשמי כמ"ש היום לעשותם ויפה שעה א' בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב. ע"כ מצאנו מכיה"ק:

יום שבת קודש י"ג תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלג, כא. אד"ש כמשפט... עד עמ' 266, בכל יום.

כא. אגרת קודש זו כותב רבנו הזקן, לעורר את אלה שקיבלו על עצמם לתת סכום כסף מסויים במשך השנה ל"כולל חב"ד", לתמוך בלומדי תורה ועוסקים בעבודת ה' בארץ ישראל.

ההתעוררות היא, שלא יחכו לסוף השנה ויתנו אז את כל הסכום, אלא יחלקו את הכסף למנות שבועיות או לפחות חדשיות. שכן, מלבד מעלת הזריזות בכל מצוה בכלל ובצדקה ביחוד, ישנה מעלה נוספת בנתינת סכום הכסף (שרוצים לתת במשך השנה) במנות מרובות, כפי שיסביר טעמו של דבר.

מתחיל רבנו הזקן אגרתו זו בברכה לבני ישראל הנקראים בכלל "אוהבי שמו"[1], מצד האהבה שיש בבני ישראל להקדוש ברוך הוא, ובמיוחד

שליט"א: "גם בנוגע להתהוותו - ובכ"ז ניזון כו' [עפ"ז מובן דלא נזכר כאן עפר - דהכל הי' מן העפר. וי"ל שלכן גם לאחר שנתהווה זקוק וניזון ממנו]". **51.** מ, א. **52.** עא, סע"א ואילך. **53.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל "ארי" סתם מן האש האוכל הקרבן אדם משברון ורעות רוח" רוח נשברה דאדם המקריב (אוה"ת שם)". **54.** פינחס כח, ב. **55.** ח"ג רמא, א. **56.** ואתחנן ז, יא. עירובין כב, א. **57.** אבות פ"ד מי"ז. **1.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה לעיל באגה"ק ס"ה דע"י צדקה עביד שמא קדישא וצדקה ניתנת מחמת מדת החסד שפנימיותה אהבה".

אגרת הקדש

כא אד"ש כמשפט לאוהבי שמו אל המתנדבים בעם לעשות צדקת ה' עם ארצו הקדושה לתת מדי שנה בשנה חוק הקצוב מעות אה"ק תוב"ב אליהם תטוף מלתי ותזל כטל אמרתי לזרז לזריזים ולחזק ידים רפות במתן דמים מעות א"י מדי שבת בשבתו ולפחות מדי חדש בחדשו מערכו הקצוב לערך שנה וכל כסף הקדשים אשר עלה על לב איש להתנדב בלי נדר לפרנסת אחינו יושבי אה"ק מדי שנה בשנה. כי הנה מלבד הידוע לכל גודל מעלת הזריזות בכל המצות הנאמר ונשנה בדברי רז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו' וזריזותי' דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם כי העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א ע"ה בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו' והרי כמה וכמה קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה' גם כי לא דיבר ה' בם רק שא"א ע"ה עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו וממנו למדו רז"ל לקיום כל המצות בכלל ובפרט מעשה הצדקה העולה על כולנה המגינה

1 אלה שנותנים לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ
2 ישראל – נקראים הם במיוחד "אוהבי שמו". שכן, ארץ ישראל היא הרי
3 ארץ אשר "עיני ה' אלקיך בה"[2], מאירה שם המשכה פנימית משם הוי',
4 ושם הוי' הוא הרי "שמו" המיוחד של הקדוש ברוך הוא.

5 **אַחַר דְּרִישַׁת שְׁלוֹמָם,**
6 **כְּמִשְׁפָּט לְאוֹהֲבֵי**
7 **שְׁמוֹ,** – של הקדוש ברוך
8 הוא. **אֶל הַמִּתְנַדְּבִים**
9 **בָּעָם, לַעֲשׂוֹת צְדָקַת ה'**
10 **עִם אַרְצוֹ הַקְּדוֹשָׁה,**
11 **לָתֵת מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה**
12 **חֹק הַקָּצוּב מְעוֹת אֶרֶץ**
13 **הַקֹּדֶשׁ,** – לתמוך בישובי
14 ארץ הקודש, ארץ
15 ישראל, **תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן**
16 **בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אֲלֵיהֶם**
17 **תִּטּוֹף מִלָּתִי**[3]**, וְתִזַּל כַּטַּל**
18 **אִמְרָתִי**[4]**,** – כלומר, רבנו
19 הזקן קורא ופונה אליהם
20 – **לְזֻרֵז לְזֻרִיזִים,** –
21 בהתאם לביטוי[5] "אין
22 מזרזין אלא למזורזין",
23 **וּלְחַזֵּק יָדִים רָפוֹת**[6]**,** –
24 כלומר, שברצון ובלב לא
25 חסר; קיים הרצון והרגש
26 לתת[7], אלא שהידים רפות
27 לעשות זאת בפועל.
28 **כְּמַתַּן דָּמִים - מְעוֹת**
29 **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ, וּלְפָחוֹת מִדֵּי חֹדֶשׁ**
30 **בְּחָדְשׁוֹ**[8]**, מֵעֶרְכּוֹ הַקָּצוּב לְעֶרֶךְ שָׁנָה,** – יחלקו את הכסף
31 המוקצב לכל השנה במנות שבועיות או לפחות במנות חדשיות.
32 **וְכָל כֶּסֶף הַקָּדָשִׁים אֲשֶׁר עָלָה עַל לֵב אִישׁ לְהִתְנַדֵּב בְּלִי**
33 **נֶדֶר לְפַרְנָסַת אַחֵינוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה.**
34 – כפי הנראה רוצה רבנו הזקן להוסיף כאן, שלא רק את
35 הסכומים שקבעו לתת בשנים קודמות יחלקו עתה במנות
36 שבועיות או חדשיות, אלא גם אם עלה במחשבתו של מישהו
37 לתת סכום גדול יותר מאשר בשנים הקודמות, יקיים גם הוא
38 בקשה זו לתת את הסכום הנוסף במנות שבועיות או חדשיות.
39 **כִּי הִנֵּה, מִלְּבַד הַיָּדוּעַ לַכֹּל גֹּדֶל מַעֲלַת הַזְּרִיזוּת בְּכָל**
40 **הַמִּצְוֹת,** – שיש להזדרז בעשיית מצוה לעשותה מה שמוקדם
41 יותר, **הַנֶּאֱמַר וְנִשְׁנֶה בְּדִבְרֵי רַז"ל: "לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם**
42 **לְדַבֵּר מִצְוָה כו'"**[9]**, וּזְרִיזוּתֵיהּ דְּאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם**
43 – זריזותו של אברהם אבינו ב"עקידה", **הִיא הָעוֹמֶדֶת לָעַד,**
44 **לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, כִּי הָעֲקֵדָה עַצְמָהּ** – שהקדוש ברוך
45 הוא זוכר תמיד זכותה לבני ישראל, **אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת כָּל־כָּךְ**
46 **לְנִסָּיוֹן גָּדוֹל לְעֶרֶךְ מַעֲלַת** – ומדריגת **אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־**
47 **הַשָּׁלוֹם,** – זה טעם אחד מדוע אין העקידה עצמה נחשבת
48 לנסיון גדול כל־כך לגבי
49 אברהם אבינו, מצד
50 מעלתו ומדריגתו
51 הגדולות, טעם שני, הוא:
52 **בְּשֶׁגַּם** – בלקחנו גם
53 בחשבון, **כִּי ה' דִּבֶּר בּוֹ:**
54 **"קַח נָא אֶת בִּנְךָ כו'"**[10],
55 – שיקח את יצחק
56 לעקידה, **וַהֲרֵי** – היו **כַּמָּה**
57 **וְכַמָּה קְדוֹשִׁים שֶׁמָּסְרוּ**
58 **נַפְשָׁם עַל קִדֻּשַׁת ה' גַּם**
59 **כִּי לֹא דִּבֶּר ה' בָּם;** –
60 כיצד, איפוא, זה יכול
61 להיחשב לנסיון גדול כל־
62 כך לגבי אברהם אבינו,
63 בשעה שהוא נצטוה על
64 כך מהקדוש־ברוך־הוא
65 בעצמו? **רַק** – הגדלות
66 של העקידה היא בכך,
67 **שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־**
68 **הַשָּׁלוֹם עָשָׂה זֹאת**
69 **בִּזְרִיזוּת נִפְלָאָה,** –
70 **"וישכם** אברהם בבוקר"[11],
71 ו"ויחבוש את חמורו"[11],
72 חבש בעצמו את האוכף של החמור, ולא ציווה ולא חיכה
73 שמישהו אחר יעשה זאת[12], **לְהַרְאוֹת** – גם לאחרים, **שִׂמְחָתוֹ**
74 **וְחֶפְצוֹ** – תענוגו הפנימי, **לְמַלֹּאת רְצוֹן קוֹנוֹ וְלַעֲשׂוֹת נַחַת**
75 **רוּחַ לְיוֹצְרוֹ.** – באחד ממאמריו, מי"ב בתמוז תש"ט[13], מסביר
76 כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, שעבודת בעלי תשובה היא
77 להשפיע גם **על אחרים.** בהתאם לכך יכולים לבאר, שכיוון
78 שבענין העקידה היתה העבודה במהופך ממהותו של אברהם
79 אבינו (שהרי אברהם הוא מדת האהבה, והעקידה היתה ענין
80 של גבורה), "עתה ידעתי כי **ירא** אלקים אתה"[14], שזה על־דרך
81 עבודת "בעל תשובה" המעמיד את עצמו במהות אחרת, לכן
82 רצה אברהם אבינו להראות גם לאחרים את שמחתו ועונגו
83 בקיום רצון הקדוש־ברוך־הוא בענין זה, **וּמִמֶּנּוּ** – מאברהם
84 אבינו – ובכוח שהוא העניק לבני ישראל בכל הדורות, **לָמְדוּ**
85 **רַז"ל**[15] **לְקִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת בִּכְלָל,** – שיש לקיים כל מצוה
86 בזריזות, **וּבִפְרָט מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה**[16]**,** – בכך,

---

2. עקב יא, יב. **3.** ע"פ איוב כט, כב. **4.** האזינו לב, ב. **5.** מכות כג, א. ספרי במדבר א. **6.** ע"פ ישעי' לה, ג. **7.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כהמשך שהמדובר באלה שעלה על לבם להתנדב כו'". **8.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר דבכתוב (ישעי' בסופו) מדי שבת - הכוונה לשבת סוף השבוע ומדי חודש - לראש החודש". **9.** נזיר כג, ב. ב"ק לח, ב. **10.** וירא כב, ב. **11.** שם, ג. **12.** ראה פרש"י שם. **13.** סה"מ תש"ט ע' 184. **14.** וירא שם, יב. וראה סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 642. **15.** פסחים ד, א. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר משהיוה"א רפי"ב".

שהיא **הַמְּגִנָּה וּמַצִּלָה בְּפֵרוּתֶיהָ** – הניתנים **בָּעוֹלָם הַזֶּה**[17] **מִכָּל מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת, כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[18]: **"וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת", וְכָל־שֶׁכֵּן** – זה מציל **מִשְּׁאָר מִינֵי יִסּוּרִים הַקַּלִּים מִמָּוֶת** – הרי **כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁטּוֹב לָנוּ גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה לְהַקְדִּימָהּ** – את מתן הצדקה, **כָּל מַה דְּאֶפְשָׁר,** – כלומר, אם שאר המצוות, שאין שכרן בעולם הזה, יש להקדים בעשייתן, הרי בודאי שיש להזדרז בכל מיני זירוז בקיום מצות הצדקה ששכר "פירותיה" ניתן בעולם הזה והיא מגינה מיסורים, רחמנא־ליצלן. **שֶׁהֲרֵי אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם**[19]: – הרי נכון הדבר שנוגע לו לגבי המשפט של אותו יום שתהיה לו הזכות של צדקה המגינה ומצילה. עד כאן דן רבנו הזקן במתן סכומי הכסף, שהתנדבו לתת באופן שנתי עבור ארץ הקודש, כל שבוע את החלק של השבוע, או לכל־הפחות כל חודש את החלק של החודש – מצד ענין הזריזות. להלן מוסיף רבנו הזקן פרט ומעלה נוספים באי־לחכות עד סוף השנה: המעלה מתבטאת גם בזיכוך הנפש הבא מצד **העבודה** של צדקה, שכל פעם שהוא נותן נתינה ועושה פעולה בעבודת הצדקה, הוא עושה כל פעם פעולה של זיכוך הנפש, וגם בכך שהצדקה פועלת למעלה יחוד בספירות ובפרצופים עליונים – הרי בכל נתינה של צדקה הוא גורם מחדש את היחוד למעלה[20].

אגרת הקדש

ומצלה בפירותיה בעוה"ז מכל מיני פורעניות המתרגשות כדכתיב וצדקה תציל ממות וכ"ש משאר מיני יסורים הקלים ממות כ"ש שטוב לנו גם בעוה"ז להקדימה כל מה דאפשר שהרי אדם נידון בכל יום:

---

17. פאה פרק א' משנה א'. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וראה אגה"ק ס"ג". **18.** משלי י, ב. **19.** ר"ה טז, א. **20.** על הסברא שכוונת רבנו הזקן בכך, שגם לא יתנו סכום גדול של צדקה בתחילת השנה, אלא לחלקו לשבועות או לחדשים - כתב הרבי: "לפירוש זה מצוה אדה"ז לא ליתן כל הסכום בתשרי - כ"א רק חלק החדשי 1/12 ולעכב השאר, וליתן מדי חדש לא יותר מ־1/12 וכו'! וזה בא בהמשך לבי' הפלאת הזריזות! ופשיטא דכוונתו אך ורק - באם אינו בניגוד כלל לזריזות וקדימת הנתינה. כן מובן שכ"ז בצדקה איזו שתהי' - ל"ד דאה"ק. וזיל בתר טעמי'. וכמדומה שנק' נוסף על פיה"מ - בתורת פס"ד בלבושי שרד הל' צדקה סקי"ג סקרט"ו. הובא בד"ה להבין כו' כל פרוטה (להצ"צ, נדפס בפ"ע - עיי"ש בכהנ"ל בארוכה), וכנראה השייכות דבי' הנ"ל לגביית כסף הכולל (ודכללות האגה"ק) : המשלוח לאה"ק אז - הי' ע"י שליח מדי שנה בשנה (וגובים היו זהובים בעיירות אחת בכו"כ חדשים) (כמבואר בכו"כ מכ' רבותינו). ועפ"ז - מהי התועלת בנתינה מדי שבת בשבתו כו' להגבאי בכל עיר?! וע"ז בא הבי' באגה"ק: א) זריזותו כו', ב) רוב המעשה". עד כאן לשונו הקדוש של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תשרי, תש"כ
ברוקלין.

האברך עוסק בצ"צ רב פעלים כו' יצחק צבי שי'

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו מאור ערב היום הקדוש, עם המצורף אליו, ות"ח ת"ח על הבשורה טובה מהענינים בעיר גנים, ובודאי ההצלחה דעד עתה - תוסיף בהם, ובכללות המתעסקים ומשתדלים בעניני הרשת, כחות נוספים וחזקים, להרחבת הענינים ככל האפשרי, ואם המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, עאכו"כ שנים-שלשה ועוד. והרי נראה לעינים, שבהשתדלות מתאימה - אפשר להוסיף עוד עשיריות תלמידים-ות בגן וביה"ס. מובן שהנ"ל צריך להעשות באופן שלא להכניס ענין הנצחנות בהכנגד, שהרי דברי ודרכי תורתנו הם דרכי נועם וכמודגש בתורת החסידות.

וע"פ האמור מובן, שנכון במאד וביותר - מה שעורכים בעיר גנים התועדות ושמחת בית השואבה וכיו"ב.

בברכת הצלחה בכל האמור, ועד לופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, ועד לנחלה בלי מצרים, המחכה לבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

יום ראשון

יום רביעי — **ז תשרי** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג. קו־קח.
תניא: אמנם מציאותו . . . 262 כנ״ל.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַד׳:

ב, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ, הָאָדָם הַשָּׂם לִבּוֹ וְדַעְתּוֹ עַל כָּל הַנַּעֲשֶׂה עִמּוֹ וּמִסָּבִיב לוֹ, רוֹאֶה הוּא אֶלְקוּת בְּמוּחָשׁ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי בְּיִתְרוֹן הַ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ עַל הַ׳יוֹשְׁבֵי אֹהֶל׳ בְּעִנְיַן רְאִיַּת אֶלְקוּת בְּמוּחָשׁ. עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה מֵרְאִיַּת הַשְּׂגָחָה פְּרָטִית.

יום שני

יום חמישי — **ח תשרי** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח. קט־קיא.
תניא: ועוד . . . קלב דמל׳ דאצי׳.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַה׳:

ה, הַצְנֵעַ לֶכֶת עִם הֲוָיַ׳ אֱלֹקֶיךָ. זְהִירוּת שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שׁוּם בְּלִיטָה, וּכְמַאֲמָר ״לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עָרוּם בְּיִרְאָה״, וְעִנְיַן הָעַרְמוּמִית הוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִכָּר כְּלָל, יָדוּעַ דְּכַמָּה מֵחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַסְתִּירִים עַצְמָם, וְאִם הִתְגַּלּוּ הָיוּ מִצְטַעֲרִים. וְזֶהוּ עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה מֵהַצְנֵעַ לֶכֶת.

יום שלישי

יום שישי — **ט תשרי, עריוהכ״פ** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד. קיב־קיד.
תניא: ולפמ״ש בס׳ . . . 264 במ״א.

כַּפָּרוֹת: "בְּנֵי אָדָם – וּלְשָׁלוֹם" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וּבְכָל פַּעַם מְסַבֵּב ג׳ פְּעָמִים, סַךְ הַכֹּל מְסַבֵּב ט׳ פְּעָמִים. עַד סוֹף תִּשְׁרֵי אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן. מַלְקוֹת: הַמַּלְקֶה וְהַנִּלְקֶה שְׁנֵיהֶם אוֹמְרִים "וְהוּא רַחוּם" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים - הָעֲבוֹדָה הִיא חֲרָטָה עַל הֶעָבָר, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - קַבָּלָה עַל לְהַבָּא.

יום רביעי

שבת — **י תשרי, יום הכפורים** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט. קודם כל נדרי: קטו־קכג. קודם השינה: קכד־קלב. אחר מוסף: קלג־קמא.
אחר נעילה: קמב־קנ.
תניא: ומזה יובן . . . עוה״ב.

לֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים מַתְחִילִים "ה׳ מָלָךְ תָּגֵל" גו׳. פָּסוּק "אוֹר זָרוּעַ" – פַּעַם אַחַת, וּבְקוֹל רָם. עַל דַּעַת הַקָּהָל כו׳ – ג׳ פְּעָמִים, וּבְקוֹל נָמוּךְ. אֵין כּוֹפְלִים הֶחָרוּז "כִּי הִנֵּה כַּחֹמֶר". קְרִיאַת שְׁמַע עַל הַמִּטָּה כְּמוֹ בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זְכוֹר רַחֲמֶיךָ כו׳ – בְּכָל תְּפִלּוֹת הַיּוֹם. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹמְרִים י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים בְּהוֹצָאַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה גַּם כְּשֶׁחָל בְּשַׁבָּת. שִׁעוּר תְּהִלִּים אַחַר מוּסָף.

הַפְטוֹרַת מִנְחַת יוֹם הַכִּפּוּרִים: וַיְהִי דְּבַר – וּבְהֵמָה רַבָּה. מִי אֵל כָּמוֹךָ גו׳. גַּם בְּמִנְחָה אוֹמְרִים לְדָוִד ה׳ אוֹרִי. פְּתִיחַת הָאָרוֹן בְּנְעִילָה לְאַשְׁרֵי, וְנִשְׁאָר פָּתוּחַ עַד אַחֲרֵי כָּל תְּפִלַּת נְעִילָה. בְּקַדִּישׁ דִּנְעִילָה – לְעֵלָּא וּלְעֵלָּא, אֵין כֵּאלֹקֵינוּ, עָלֵינוּ. וְאֵין נוֹשְׂאִים כַּפַּיִם.

אוֹמְרִים "הַיּוֹם יִפְנֶה", גַּם אִם הֶעֱרִיב הַיּוֹם. אֵין מְבָרְכִים "שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי" עַד לְמָחָר.

יוהכ״פ קומט אויס צו פאסטען זעקס און צוואַנציג שעה.

בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹצֵא לָצוּם עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת.

יום חמישי

יום ראשון — יא תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: כא. אד״ש . . . 266 בכל יום.

במוצאי יוהכ״פ תקנ״ו בליאזנא אמר רבינו הזקן תורה ברבים – כנהוג אז דרושים קצרים – ע״פ מי כה׳ אלקינו בכל קראנו אליו, אליו לא למדותיו, דער פרדס זאָגט אליו איז אורות המתלבשים בכלים דע״ס דאצילות, דער רבי דער בעש״ט זאָגט אליו איז דער אלקות וואָס אין כלים דע״ס דאצילות, דער פירוש הפשוט איז: אליו עצמות א״ס וואָס עס איז בא יעדען פשוט׳ן אידען בידיעה עצמית דורך אמונה פשוטה, און דאָס איז קרובים אליו און בכל קראנו אליו עצמות א״ס און עצמות הנשמה, תפלה באמונה פשוטה איז מחבר עצמות הנשמה מיט עצמות א״ס, אז עצמות א״ס זאָל זיין דער רופא חולים און מברך השנים.

בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים תקנ״ו בְּלִיאָזְנָא אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן תּוֹרָה בָּרַבִּים – כַּנָּהוּג אָז דְּרוּשִׁים קְצָרִים – עַל פָּסוּק ״מִי כַה׳ אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו״, אֵלָיו לֹא לְמִדּוֹתָיו. הַ׳פַּרְדֵּס׳ אוֹמֵר: ״אֵלָיו״ הֵם הָאוֹרוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּכֵלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת; הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אוֹמֵר: ״אֵלָיו״ הוּא הָאֱלֹקוּת שֶׁבַּכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת; הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט הוּא: ״אֵלָיו״ – עַצְמוּת אֵין־סוֹף שֶׁבִּידִיעָה עַצְמִית שֶׁל כָּל יְהוּדִי פָּשׁוּט – עַל יְדֵי אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה – וְזֶהוּ ׳קְרוֹבִים אֵלָיו׳, וּ׳בְכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו׳ – עַצְמוּת אֵין־סוֹף וְעַצְמוּת הַנְּשָׁמָה; תְּפִלָּה בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה מְחַבֶּרֶת אֶת עַצְמוּת הַנְּשָׁמָה עִם עַצְמוּת אֵין־סוֹף, שֶׁעַצְמוּת אֵין־סוֹף יִהְיֶה הָרוֹפֵא חוֹלִים וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

יום שישי

יום שני — יב תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: אך גם . . . יבא שילה

בְּרִית כְּרוּתָה לְתַעֲמוּלָה וַעֲבוֹדָה בְּמוֹעֲצוֹת חָכְמָה וּבְקֵרוּב הַדַּעַת שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת רֵיקָם.

שבת קודש

יום שלישי — יג תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: כב. אהובי . . . בפירש״י.

הִסְתַּלְקוּת אַדְמוֹ״ר מַהֲרַ״שׁ – תרמ״ג – וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד בְּלִיוּבַאוִוִיטְשׁ.

תְּחִלַּת אִגֶּרֶת סִימָן כב וְסוֹפָהּ – לֹא בָּא בִּדְפוּס בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ. (נִדְפַּס בְּקוֹבֵץ ׳הַתְּמִים׳ חוֹבֶרֶת שְׁנֵיָּה).

מתי אין דין 'בר מצרא'? יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ו

הלכות שכנים פרק יב, הלכה ו: הַמּוֹכֵר כָּל נְכָסָיו לְאֶחָד - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁל שָׂדֶה אַחַת מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי הִיא וְהָאַחֶרֶת קָנָה כְּאֶחָד.

ופירש רש"י (בבא מציעא קח, ב ד"ה לית): תקנו חכמים שכאשר יש 'בר מצרא', על הקונה להסתלק מהקניה משום 'ועשית הישר והטוב', אך זהו רק אם אין הפסד למוכר, וכאן שיש לו הפסד, כי הקונה לא ירצה לקנות את שאר הנכסים כשלא יקבל גם שדה זו - "במקום פסידא דמוכר, לא תקון דינא דבר מצרא".

ולפי זה כתב ה'בית יוסף' (חו"מ סי' קעה סנ"ד) שאם המצרן רוצה לקנות את כל השדות וכן אם כל המצרנים של כל השדות רוצים לקנות כל אחד את השדה שבמיצר שלו - יש להם דין 'בר מצרא' ויכולים לסלק את הקונה שהרי במקרים אלו אין הפסד למוכר. והביא מ'תרומת הדשן' (סי' שלח) שגם הרמב"ם סובר כן, אבל לדעת הרא"ש (ב"מ שם) והטור (חו"מ שם), גם אם המצרן רוצה לקנות את כל השדות אינו יכול לסלק את הקונה, לפי שאין מצוי מי שיקנה את כל נכסיו יחד וכשמזדמן קונה הרוצה את כל הנכסים אינו צריך להודיע לבעל המצר, שמא בינתיים יתחרט הקונה והמוכר יפסיד "ולא תיקנו לעשות 'הטוב והישר' למצרן - שיהא רע למוכר".

וה'שיטה מקובצת' (ב"מ שם) כתב לחלק: כאשר כל אחד מבני המצר רוצה לקנות את השדה הסמוכה לו, אין כאן דין 'בר מצרא' ואינם יכולים לסלק את הקונה כי יכול המוכר לומר איני מעוניין להרבות עלי שטרי מכירה אבל אם אמרו מכור לאחד מאתנו או לכולנו בשטר אחד - הדין אתם ומסלקים את הקונה.

והט"ז (חו"מ שם סקל"ו) דייק מלשון ה'שלחן ערוך' שדין זה (שהמוכר כל נכסיו אין בו דין 'בר מצרא') הוא לאו דוקא במוכר הרבה שדות, אלא גם אם היו לו רק שתי שדות, כי יש לחשוש שמא עד שיודיע לבעל המצר הקונה יתחרט ולא ירצה לקנות את שתי השדות והמוכר יפסיד.

והש"ך (שם סקי"ב) סובר שרק אם היו למוכר הרבה שדות אין המצרן יכול לסלק את הקונה, כי הרי לא מצוי שאדם אחד יקנה את כולן, אבל בשתי שדות מצוי שאחד יקנה את שתיהן, ולכן עליו להודיע תחילה למצרן כי הוא קודם.

השליח טעה - האם המעשה קיים? יום שני ח' תשרי ה'תשע"ו

הלכות שלוחין ושותפין פרק א, הלכה ג: נָתַן מָעוֹת לְשָׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע, וְקָנָה לוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת - הֲרֵי זֶה עָווּת, וְהַשָּׁלִיחַ לוֹקֵחַ אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה, וְחוֹזֵר וּמוֹכְרָהּ לַמְשַׁלֵּחַ בְּאַחֲרָיוּת.

כאשר השליח טעה במקח, אך הודיע שהוא שליח וקונה את הקרקע בשביל משלחו, בטל המקח. ואם לא הודיע שהוא שליח, המקח קיים (להלן פ"ב ה"ד). ומבאר ה'כסף משנה', שכאן מדובר שלא הודיע שהוא שליח ולכן פעולת השליחות קיימת. ועדין צריך להבין: מדוע חייב המשלח לקנותה מהשליח?

ומביא שאכן לדעת הר"ן (קדושין מב, ב) אין להכריח את המשלח לקנות את הקרקע אלא יכול הוא לומר לשליח "לתקן שלחתיך ולא לעוות", ובאחריותו של המוכר אני מעוניין ולא באחריותך, ורק אם ירצה יוכל לקנות את הקרקע ועל השליח לקבל עליו את האחריות כלפי המשלח.

וכתב ה'בית יוסף' (חו"מ סי' קפ"ב סק"י) כי נראה שכך היא גם משמעות לשון הרמב"ם, שמכריחים את השליח לקנותה לעצמו ללא אחריות, ואילו את המשלח אין מכריחים, אלא אם ירצה יקנה אותה באחריותו של השליח.

אך ב'כסף משנה' כאן כתב ה'בית יוסף' שלדעת הרמב"ם המשלח חייב לקנות את הקרקע, אם השליח ימכור לו אותה באחריות, שהרי השליח קנה אותה במעותיו של המשלח. וזהו שכתב כאן הרמב"ם שהשליח "חוזר ומוכר אותה למשלח באחריות, הואיל וקנה אותן במעותיו" (וראה לח"מ כאן).

ובספר 'אבקת רוכל' (סי' קסו) נשאל:

מעשה באחד ששלח שליח להשכיר את ביתו לשנה אחת והשליח שינה מדעת המשלח והשכירו לשלוש שנים, ולא הודיע לשוכר שהוא שליח והבית אינו שלו - האם יש לדמות זאת להלכה שלפנינו, וכיון שלא הודיע שהוא שליח ומשלחו הוא בעל הבית שמשכיר, תחול השכירות לשלוש שנים?

והשיב:

המקח קיים, אם השליח לא הודיע שהוא שליח, רק כאשר טעה במקח וקנה בלא אחריות, כי כיון שהשליח מקבל עליו אחריות אין כאן אונאה כלפי המשלח, אבל אם השליח הוסיף שתי שנים, ואין לזה תוקף כי להוספה זו לא נעשה שליח, יכול בעל הבית להוציא את השוכר מביתו בסוף השנה הראשונה.

שותפות ב'דבר שלא בא לעולם' יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ו

הלכות שלוחין ושותפין פרק ד, הלכה ב: הָאֻמָּנִין שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּאֻמָּנוּת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָם - אֵינָן שֻׁתָּפִין... שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם.

וכתב הראב"ד שרבותיו חולקים וסוברים שאפשר לעשות שותפות ב'דבר שלא בא לעולם', כי אדם יכול להקנות את עצמו לחברו, וכמו שהעבד משעבד את גופו לעשות מלאכות שלא באו לעולם כי גופו בעולם, כך גם השותפים, אף שמלאכתם עדיין אינה בעולם, כל אחד מהם

מקנה את גופו לחברו ומשתעבדים זה לזה (ראה כסף משנה). וכמו האומרת 'יקדשו ידי לעושיהן' (נדרים פה, ב) שאוסרת את מעשי ידיה לבעלה בנדר אף שלא באו לעולם כי הידיים ישנן בעולם.

וה'כסף משנה' (בה"א) מבאר את שיטת הרמב"ם:

אין השותפים דומים לעבד, כי העבד גופו משועבד, אבל שותפים אינם משעבדים את גופם זה לזה והתחייבותם לשותפות ברווחים היא כמכירת דבר שלא בא לעולם.

ומוסיף ה'חתם סופר' (חו"מ סי' צו): אף אם נאמר שנעשו כמשכירים עצמם זה לזה למעשה ידיהם, הרי גם פועל שמשכיר את עצמו צריך לעשות קנין (משיכת כלי העבודה או קבלת חלק מהשכר), ובלעדי זה אין התחייבות, והרי השותפים לא עשו קנין להשכרת גופם זה לזה. אמנם, פועל שהתחיל במלאכתו לבעל הבית - התחלת המלאכה היא הקנין, ולפי זה בשותפים שהתחילו במלאכתם, יסכים הרמב"ם שנעשו כשכירים זה לזה. וכן כתב הטור (חו"מ רסי' קעו): "אם התחילו השותפים לעשות - אז נתקיים הקנין".

ואת קושיית הראב"ד מהאומרת 'יקדשו ידי לעושיהן' מיישב ה'כסף משנה', שאין זה דומה, כי יכולה לאסור את מעשי ידיה אף שלא באו לעולם כי האיסור חל מתורת הנדר.

וה'חתם סופר' (שם) מוסיף הסבר:

אמירת 'יקדשו ידי לעושיהן' היא כנדר להקדש ו'אמירה לגבוה כמסירה להקדש', היינו שעצם האמירה נחשבת כקנין ולכן נאסרו מיד מעשי ידיה, אבל התחייבות השותפים נחשבת קנין רק לאחר שהתחילו במלאכתם או בעשיית קנין באמירה מפורשת שמשכירים גופם זה לזה.

האם מותר לשותף לנהל עסק פרטי?

יום ד' י' תשרי, יוהכ"פ, ה'תשע"ו

הלכות שלוחין ושותפין פרק ה, הלכה א: הַמְּשֻׁתָּפִין עִם חֲבֵרוֹ בְּסִתָּם - לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה... וְלֹא יִתְעַסֵּק בְּסְחוֹרָה אֲחֵרֶת.

להלן (ה"ג) כתב הרמב"ם: "הנותן מעות לחברו ליקח בהן פירות למחצית שכר, רשאי ליקח לעצמו מאותו המין, וכשהוא מוכר לא ימכרו שניהם כאחד אלא מוכר אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן".

ומבואר מדבריו שהשותף רשאי לעסוק בעסקיו הפרטיים במקביל לעסק השותפות, ולכאורה הדברים סותרים לנאמר כאן שאינו רשאי להתעסק בסחורה אחרת!

ויש לחלק: בהלכה הבאה מדובר בשותפות למטרה מוגדרת, כגון נתינת כסף לצורך קניית פירות, ולכן כאשר עוסק בשאר זמנו בעסק אחר אין בכך סתירה לשותפות, אך כאן מדובר בשותפות כללית לכל דבר, ולכן בכל שעה עליו לעסוק בצורכי השותפות ואינו רשאי לעסוק בעסק אחר (דרישה חו"מ סי' קעו סקט"ז, בדעת ה'בית יוסף').

ועוד יש לחלק:

בהלכה הבאה נאמר - 'רשאי ליקח לעצמו מאותו המין', והיינו דווקא מאותו מין שקונה ממנו לצורך השותפות, משום שבאופן כזה הרכישה באותה הזדמנות לצורך עצמו אינה דורשת השקעת זמן נוסף, אך אסור לקנות לעצמו סחורה אחרת, שכן בכך הוא משקיע מזמנו שלא בענייני השותפות.

ולדעת ה'דרישה' (שם) אין כל הגבלה בזכותו של השותף לנהל במקביל עסקים פרטיים, ואת דברי הרמב"ם 'ולא יתעסק בסחורה אחרת' הוא מפרש באופן אחר לגמרי: אין לשותף לרכוש במעות השותפות סחורה אחרת מזו שסוכם עליה מלכתחילה, ואף אם מזדמנת לו השקעה כדאית לדעתו, לא יעשה זאת מדעת עצמו ללא ידיעת השותף.

מתי משביעים מספק?

יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ו

הלכות שלוחין ושותפין פרק ט, הלכה ה: הַמְשַׁלֵּחַ בְּיַד חֲבֵרוֹ חֵפֶץ לִמְכֹּר, אוֹ שֶׁשָּׁלַח מָעוֹת בְּיָדוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת אוֹ סְחוֹרָה... הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּבֶן בַּיִת, וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק, שֶׁלֹּא גָזַל לוֹ כְּלוּם.

לדעת הרמב"ם כל שליח שנשלח לבצע עסקה, יכול משלחו להשביעו מספק שלא גזל לו כלום, אבל לדעת הרשב"א (תשובות ח"א סי' תתקכ) אפשר להשביע מספק רק בן בית, כי היות והוא מתעסק בענייני הבית הרי הוא מורה היתר לעצמו (ראה לעיל ה"א).

והרשב"א הביא שתי הוכחות לדבריו: א) המשנה (שבועות מה, א) הביאה הלכה זו של שבועה בתביעת ספק, רק לגבי בן בית, ואם הוא הדין גם בשליח שאינו בן בית (כדברי הרמב"ם) היה צריך לפרש זאת, כי זהו חידוש גדול יותר. ב) אמרו בגמרא (קידושין מג, ב) שהשולח כסף בידי שני שלוחים לפרוע את חובו, השלוחים נאמנים להעיד שפרעו את החוב ("הן הן שלוחיו הן הן עדיו"), ורק לאחר שתיקנו חכמים 'שבועת היסת' לכופר הכול, הרי אם המלוה טוען שלא נפרע חייבים השלוחים להישבע שנתנו לו את הכסף, אבל קודם התקנה נאמנים בלי שבועה. ואם כן, מדוע כתב הרמב"ם שהשליח חייב להישבע על תביעת ספק?

ומבאר ה'תומים':

דברי הרמב"ם שמשביעים מספק שליח שנשלח למכור או לקנות, אמורים בשליח המורשה לבצע את העסקה ללא הגבלת מחיר, כי באופן כזה הוא מורה היתר לעצמו לקחת מכסף הבעלים, באמרו לעצמו: הרי יכולתי למכור בזול או לקנות ביוקר, ובזכותי העסקה טובה יותר ומגיע לי שכר, ולכן תיקנו חכמים להשביעו מספק. אך השולח כסף ביד שליח להחזיר חוב וכדומה, אין סיבה שיורה היתר לעצמו שהרי לא הוסיף כל רווח לבעלים, ובזה גם לדעת הרמב"ם אינו חייב שבועה מספק, אלא שמאוחר יותר תיקנו חכמים 'שבועת היסת', כאשר המשלח טוען כנגד השליח בטענת ברי.

שתי דרגות של עבד ה'

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ו

הלכות עבדים פרק ג, הלכה ג: מִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין - יֵשׁ לְרַבּוֹ לִתֵּן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית... וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ - אָסוּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כִּשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל.

מצינו כמה חילוקים בין עבד שמכר עצמו לעבד שמכרוהו בית־דין (ראה גם להלן הי"ב). ויש לבאר החילוק ביניהם:

במוכר עצמו – אמנם במכירה זו הפך להיות עבד שבטל לאדונו, מכל־מקום כיון שהמכירה נעשתה בהחלטתו וברצונו, נמצא שההתבטלות נובעת מתוך החלטת האדם, ואם כן גם כשהוא תחת יד האדון עדיין נשאר מקום למציאות שלו. אבל במכרוהו בית-דין, כיון שהמכירה נכפתה עליו מבלי שיסכים, הרי הוא נעשה עבד נגד רצונו, ובמצב כזה הוא בטל בתכלית ואין שום מקום למציאות שלו.

ומכאן נובע גם ההבדל ביניהם בנוגע לשפחה כנענית - מוכר עצמו שנעשה עבד מרצונו, אינו בטל לגמרי ולכן אסור למסור לו שפחה כנענית, אבל כשמכרוהו בית-דין הרי הוא משועבד לאדונו לגמרי עד שרשאי למסור לו שפחה כנענית (כדי להוליד ממנה עבדים).

וזהו תוכן הענין בעבודת ה': נאמר (בהר כה, נה) "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". ויש לבאר שאין זה כפל לשון (כקושיית המפרשים), אלא הפסוק מדבר על שתי דרגות בשעבודם של בני ישראל לקב"ה כעבדים:

"כי לי בני ישראל עבדים" – הכוונה לכך שבני ישראל קיבלו עליהם עול מלכות שמים, כעבד שמכר את עצמו שהשעבוד בא מרצונו, ועל־ידי־זה נעשים 'עבדים' סתם. ולמעלה מזה היא עבודת ה' בדרגה של 'עבדי הם', היינו שהקב"ה עשה אותם לעבדים ע"י ש"הוצאתי אותם מארץ מצרים", ואם כן אין השעבוד קשור למציאותם אלא הם משועבדים בעל כרחם והביטול הוא בתכלית.

(ספר המאמרים מלוקט ח"ד עמ' רפו ובהערות)

האם חרשות היא מום גלוי?

שבת קודש י"ג תשרי ה'תשע"ו

הלכות עבדים פרק ה, הלכה ז: הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לַחֵרוּת.

יש להקשות:

כמבואר לעיל (ה"ד), העבד אינו יוצא אלא במומים שבגלוי, ומדוע אם כן יוצא לחירות כאשר האדון סימאו או חרשו, והרי העין והאוזן במקומן אלא שניטל מהן כוח הראיה או השמיעה, ואין זה מום שבגלוי?

ותירצו התוספות (ב"ק צח, א ד"ה מתיב) בשני אופנים:

א) אמנם עצם החרשות אינה נראית לעין, אך מתוך הליכותיו של האדם ניתן להבחין שהוא חרש, ודי בכך כדי להחשיב את החרשות למום גלוי.

ב) אין צריך שהמום יהא גלוי, אלא שהאבר שבו המום יהא אבר גלוי, והרי העין והאוזן הם איברים גלויים.

והנה, החותך את לשון עבדו אין העבד יוצא לחירות משום שאינה מום שבגלוי (לעיל ה"ד), ולכאורה, לפי הביאור הראשון לגבי הכהו על אזנו, שמאחר וניכר מתוך מעשיו שאינו שומע הרי זה בבחינת מום שבגלוי, הרי באותה מידה ניתן להכיר בחיסרון הלשון מתוך שאינו יכול לדבר כראוי, ומדוע לא ייחשב כמום שבגלוי?

וצריך לומר שלפי פירוש זה מדובר בעבד שהוא אילם מלכתחילה, ולכן חיסרון הלשון אינו בא לידי ביטוי, אך עבד שדיבר כרגיל ועל ידי חיסרון הלשון ניטלה ממנו אפשרות הדיבור, הרי זה מום שבגלוי ויוצא לחירות.

אך לפי הביאור השני, רק בהכאה על אזנו יוצא לחירות משום שההכאה נעשתה על אבר גלוי, למרות שהמום אינו גלוי, ואילו הלשון היא אבר מוסתר ולכן אינו יוצא לחירות במקרה זה (ראה תפארת למשה יו"ד סי' רסז סכ"ח).

אגרות קודש

ב"ה, ט' תשרי תשל"ז

ברוקלין, נ.י.

משפחת פריימן - שליט"א

נצטערתי להשמועה מפטירת הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מוה' אהרן ע"ה.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

ומכאן ולהבא אך טוב וחסד ימצאם תמיד כל הימים.

בברכה

חי"ק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ז'-י"ג תשרי ה'תשע"ו

יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ו

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

1 **א. מַרְחִיקִין[2] אֶת הָאִילָן[3] מִן הָעִיר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים**
2 **אַמָּה, וּבֶחָרוּב[4] וּבַשְּׁקְמָה[5] - חֲמִשִּׁים[6] אַמָּה, מִפְּנֵי[7]**
3 **נוֹיֵי[8] הָעִיר[9]. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא קָרוֹב לָעִיר[10] פָּחוֹת**
4 **מִזֶּה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ[11]. וְאִם הָאִילָן קָדַם - נוֹתְנִין לוֹ**
5 **בְּנֵי הָעִיר דָּמָיו[12]. וְאִם הָיָה הַדָּבָר סָפֵק, וְלֹא נוֹדַע**
6 **אֵי זֶה מֵהֶם קָדַם - אֵין[13] לְבַעַל הָאִילָן דָּמִים, אֶלָּא**
7 **נוֹטֵל עֵצָיו וְהוֹלֵךְ.**

2) בבא בתרא כד: במשנה. 3) ודין הרחקת זרעים מן העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. 4) אילן שגדלים בו חרובים. 5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. 6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב משנה ז. 7) שם, דברי עולא. 8) שתפארת היא לעיר, שסביבה יימצא מגרש פנוי (רש"י שם). 9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. 10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). 11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. 12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). 13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

8 **ב. מַרְחִיקִין[14] גֹּרֶן[15] קָבוּעַ[16] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים[17] אַמָּה,**
9 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הָרוּחַ הַתֶּבֶן בְּעֵת שֶׁזּוֹרֶה וְיַזִּיק לִבְנֵי**
10 **הָעִיר. וְכֵן[18] לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֹּרֶן קָבוּעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ,**
11 **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי**
12 **שֶׁלֹּא יַזִּיק הַתֶּבֶן לִנְטִיעַת חֲבֵרוֹ[19] אוֹ לְנִירוֹ[20].**

14) שם במשנה. 15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 16) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק). 18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דברינו שם. 19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). 20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

13 **ג. מַרְחִיקִין[21] אֶת הַגְּבֵלוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת**
14 **הַבֵּרְסְקִי[22] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה[23].**

21) שם כה. במשנה. 22) מקום עיבוד עורות. 23) משום ריח רע (רש"י שם).

15 **ד. וְאֵין[24] עוֹשִׂין בֵּרְסְקִי[25] אֶלָּא לְמִזְרָח[26] הָעִיר, מִפְּנֵי**
16 **שֶׁרּוּחַ מִזְרָחִית חַמָּה[27], וּמְמַעֶטֶת[28] הֶזֵּק רֵיחַ עִבּוּד**
17 **הָעוֹרוֹת.**

24) המשך המשנה שם. 25) אפילו אם מרחיק חמישים אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. 26) כתנא הראשון שם ולא כרבי עקיבא. 27) ראה גיטין לא: ורש"י שם. 28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

18 **ה. מִי[29] שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׂרָה[30] שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד יָרָק**
19 **שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי מֵי הַמִּשְׂרָה נִבְלָעִין בָּאָרֶץ וְהוֹלְכִין**
20 **וּמַפְסִידִין אֶת הַיָּרָק; אוֹ שֶׁנָּטַע כְּרֵשִׁין[31] קָרוֹב מִן**
21 **הַבְּצָלִים שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעְמָן; אוֹ שֶׁנָּטַע**
22 **חַרְדָּל בְּצַד כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הַדְּבוֹרִים אוֹכְלִין**
23 **הֶעָלִין[32] וּמַפְסִידִין[33] אֶת הַדֶּבֶשׁ; וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא**
24 **בָּהֶן - אֵין[34] צָרִיךְ לְהַרְחִיק בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק[35], וְעַל**
25 **הַנִּזָּק[36] לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ**
26 **לוֹ הַנֶּזֶק; שֶׁזֶּה[37] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנֶּזֶק בָּא**
27 **לַחֲבֵרוֹ מֵאֵלָיו. בַּמֶּה[38] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ**
28 **מַרְחִיק? כְּשֶׁהָיָה הַנֶּזֶק בָּא מֵאֵלָיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ[39]**

29) שם במשנה. 30) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 31) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק). 18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דברינו שם. 19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). 20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

1 מַעֲשָׂיו שֶׁל מַזִּיק; אֲבָל אִם הָיוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה
2 שֶׁעוֹשֶׂה בִּרְשׁוּתוֹ מַזִּיקִין אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתוֹ -
3 הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמַּזִּיק בְּיָדוֹ. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי
4 שֶׁעוֹמֵד בִּרְשׁוּתוֹ וְיוֹרֶה חִצִּים לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וְאָמַר:
5 בִּרְשׁוּתִי אֲנִי עוֹשֶׂה! שֶׁמּוֹנְעִין אוֹתוֹ[40]. וְכֵן[41] כָּל
6 הַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה בְּעִנְיָן זֶה, אִם לֹא
7 הִרְחִיקוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחִצָּיו. לְפִיכָךְ[42] צָרִיךְ
8 שֶׁיַּרְחִיק מִשָּׁרָה מִן הַיָּרָק וּכְרִישִׁין מִן הַבְּצָלִים וְחַרְדָּל
9 מִן הַדְּבוֹרִים שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר מְעַט, כְּדֵי שֶׁלֹּא
10 יִהְיֶה הֶזֵּק בְּיָדָיִם; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא הַנֶּזֶק
11 מֵאֵלָיו - אֵין צָרִיךְ.

29) שם כה. במשנה. 30) מקום ששורין בו את הפשתן. 31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים (תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). 32) אבל לא את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם יח: בסמיכות לעניין אחר. 33) "שעושה את הדבש חריף וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל, שמחדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם. 34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:) שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכולם. 35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל חייב להרחיק שיעור־מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה. 36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את עצמו. 37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:). 38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:) "מודה רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)". 39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור זמן־מה. 40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא הלכה ג לעניין חיוב תשלומין. 41) שהרי לא בא רבי יוסי לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות שבפרק לא יחפור. 42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה - סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל, אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

12 ו. בַּעַל[43] הָעֲלִיָּה שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל
13 הַדֶּר לְמַטָּה: אִם[44] הָיְתָה שָׁם מַעֲזִיבָה[45], שֶׁהַמַּיִם
14 כֻּלָּם בָּהּ בְּעֵת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שֶׁיַּפְסִיק עֶלְיוֹן מִלִּשְׁפֹּךְ
15 יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיֵרְדוּ וְיִנְטְפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן[46] - צָרִיךְ
16 הַתַּחְתּוֹן[47] לְתַקֵּן וּלְהַרְחִיק[48] מִן עַצְמוֹ הַנֶּזֶק; וְאִם[49]
17 אֵין שָׁם מַעֲזִיבָה, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁפֹּךְ יֵרְדוּ הַמַּיִם מִיָּד -
18 הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחִצָּיו, וְהָעֶלְיוֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמָּנַע
19 מִלִּשְׁפֹּךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. 44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. 45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. 46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דיליה". 47) שהוא הניזוק. 48) כדעת רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. 49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה שם.

20 ז. מִי[50] שֶׁהָיָה לוֹ אִילָן[51] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ קָרוֹב[52] לְבוֹר
21 חֲבֵרוֹ - אֵין בַּעַל הַבּוֹר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וְלוֹמַר לוֹ:
22 הֲרֵי שָׁרְשֵׁי הָאִילָן נִכְנָסִים לַבּוֹר שֶׁלִּי וּמַפְסִידִין
23 אוֹתוֹ. שֶׁזֶּה נֶזֶק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעֵת
24 שֶׁנְּטָעָה אֵינוֹ מַזִּיקוֹ[53]; וּכְשֵׁם[54] שֶׁזֶּה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ,
25 כָּךְ זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. וְכֵן[55] רְאוּבֵן שֶׁחָפַר בּוֹר,
26 וְיָרַד וּמָצָא שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ -
27 קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהָעֵצִים שֶׁלּוֹ. וְאִם[56] הָיָה קָרוֹב לְאִילַן
28 שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[57] - הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל
29 שִׁמְעוֹן, וְקוֹצְצָן וְנוֹתְנָן לוֹ. וְאִם[58] אֵין צָרִיךְ לַחְפֹּר
30 בּוֹר, וְיָצְאוּ הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הֲרֵי
31 הוּא מַעֲמִיק[59] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעַכֵּב
32 הַמַּחֲרֵשָׁה; וְכָל שֹׁרֶשׁ שֶׁמָּצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים
33 - קוֹצְצוֹ[60], וְאֵינוֹ[61] חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִיבַשׁ הָאִילָן שֶׁל
34 חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה[62] בְּתוֹךְ[63] שֶׁלּוֹ הוּא חוֹפֵר.

50) בבא בתרא כה: במשנה וכרבי יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. 51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז:) - לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי יניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. 52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. 53) ואין זה "גירי דיליה". 54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. 55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי לעשות בשדה כרצונו. 56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. 57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. 58) משנה שם כו. 59) חורש בעומק. 60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן סט). 61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. 62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. 63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

35 ח. מִי[64] שֶׁהָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גְּפָנִים אוֹ שְׂאָר
36 אִילָנוֹת, וּבָא הוּא לִנְטֹעַ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּפָנִים בְּצַד
37 גְּפָנִים אוֹ אִילָנוֹת בְּצַד אִילָנוֹת - צָרִיךְ לְהַרְחִיק[65]

אַרְבַּע[66] אַמּוֹת[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[68]? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[69]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ[70] - מַרְחִיק בֵּין גְּפָנִים לִגְפָנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין[71] גְּפָנִים לִשְׁאָר אִילָנוֹת[72] אוֹ בֵּין אִילָנוֹת לְאִילָנוֹת[73] - אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מָקוֹם[74].

הָיָה[75] גָּדֵר בֵּינְתַּיִם - זֶה סוֹמֵךְ[76] לַגָּדֵר, וְזֶה סוֹמֵךְ לַגָּדֵר, בְּכָל מָקוֹם. מִי[77] שֶׁהָיָה אִילַן חֲבֵרוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ כִּמְלֹא[78] מַרְדֵּעַ[79] עַל גַּבֵּי הַמַּחֲרֵשָׁה[80]. וּבֶחָרוּב וּבַשִּׁקְמָה - קוֹצֵץ כָּל הַנּוֹטֶה[81], עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל[82] כְּנֶגֶד הַמֵּצָר. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֶה עַל בֵּית הַשְּׁלָחִין[83] שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ[84] עַל בֵּית הָאִילָן - קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנּוֹטֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַמֵּצָר.

64) שם כו. במשנה. 65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. 66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). 67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. 68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. 69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. 70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. 71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. 72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב־יד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". 73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד־משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". 74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הרי"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. 75) המשך המשנה שם. 76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. 77) שם כז: במשנה. 78) עד הגובה הזה. 79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". 80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר ואינו מפריע לו אינו יכול לקצוץ. 81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. 82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. 83) כמו "השלהין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. 84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

א. מִי[2] שֶׁעָשָׂה גֹּרֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אוֹ קָבַע[3] בֵּית הַכִּסֵּא, אוֹ מְלָאכָה[4] שֶׁיֵּשׁ[5] בָּהּ אָבָק וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הֶעָפָר אוֹ רֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא אוֹ הָאָבָק לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ. אֲפִלּוּ[6] הָיְתָה הָרוּחַ הוּא שֶׁמְּסַיַּעַ[7] אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ, וּמוֹלִיכָה אֶת הֶעָפָר אוֹ נְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן וְהַמֹּץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וּמַגִּיעָתָן לַחֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַרְחִיק[8] כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ[9] וְלֹא יַזִּיקוּ וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הָרוּחַ מְצוּיָה[10]; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּמִי שֶׁהִזִּיקוּ בְּחִצָּיוּ[11] הֵן.

2) בבא־בתרא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו קבוע, וכמו שאמר אביי שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה, אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם־משנה, והגר"א סימן קנה, ס"ק צג). 3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב זביד. 4) שם כו. על רקע של עובדא מסויימת. 5) כגון ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. 6) שם כו. כאמימר ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם. 7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבבא־קמא ס. ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא־בתרא שם). 8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין (כדלהלן בהלכה ב) - אסור. 9) בלי רוח. 10) בכ"י תימן: "המציוה". ודוקא מצויה, אבל אין לחשוש שמא תוליכם רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה זיקא. 11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הניזק להרחיק עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ה) - מודה בזה, כיון שזה בא על־ידי חציו (למעלה שם).

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְהַרְחִיק כָּל כָּךְ[12], אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה הַמֹּץ וְאֶת הֶעָפָר וְהִזִּיקָה בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[13]; שֶׁהָרוּחַ הוּא שֶׁסִּיַּע אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה בָּא מִכֹּחַ מַזִּיק עַצְמוֹ[14].

12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. 13) בבא־קמא ס. כרב אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבבא־בתרא פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של בבא־בתרא כו. ושל בבא־קמא ס. שיש לחלק בין חיוב ההרחקה וחיוב התשלומין. 14) ואע"פ שלענין ליבה וליבתה הרוח, פסק רבינו בפי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ז - שחייב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפי"ח מהלכות מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגיד־משנה שם.

ג. הַכּוֹתֵשׁ[15] אֶת הָרִיפוֹת[16] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבְעֵת שֶׁמַּכֶּה מְנַדְנֵד לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, עַד[17] שֶׁנִּדְנְדָה[18] כִּסּוּי הֶחָבִית עַל פִּי הֶחָבִית[19] - הֲרֵי זֶה מַזִּיק בְּחִצָּיוֹ[20], וְחַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַדְנֵד, אוֹ יְבַטֵּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁמַּזִּקֶת. וְאִם[21] הִזִּיק בְּעֵת הַנִּדְנוּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ בָּא הַנֶּזֶק.

15) בבא־בתרא דף כה: ודף כו. כרב אשי. 16) "חיטים כתושות" (רש"י בשמואל־ב יז, יט). ובגמרא נזכרו "שומשמים". 17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה נזק (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 18) כלומר: החצר נדנדה את הכיסוי. 19) והיינו, כשהחבית עומדת על החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה. וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. 20) והוא אדם המזיק, ובזה אף רבי יוסי מודה כנ"ל. 21) הלחם־משנה וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב) מביא מקור לזה מהמשנה בבבא־בתרא כ: "לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא־אם־כן יש על גביו גובה ארבע אמות - ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה יא. וראה בלחם־משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

ד. כָּל הַהַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּפְּרָקִים שֶׁל מַעְלָה[22], אִם לֹא הִרְחִיק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הֲרֵי זֶה מָחֵל[23], וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַצְרִיכוֹ וּלְהַרְחִיקוֹ. וְהוּא שֶׁיִּרְאֶה מִמְּנוּ שֶׁמָּחֵל, כְּגוֹן שֶׁסִּיַּע עִמּוֹ מִיָּד, אוֹ[24] שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁרָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה וְשָׁתַק וְלֹא הִקְפִּיד עַל זֶה - זָכָה. שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בְּנֶזֶק - זָכָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּשְׁאָר נְזָקִין, חוּץ מֵאַרְבָּעָה מִינֵי[26] נְזָקִין אֵלּוּ הָאֲמוּרִים בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהֵן: הֶעָשָׁן[27], וְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא[28], וְהָאָבָק[29] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִדְנוּד[30] הַקַּרְקַע; שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֲזָקָה, וַאֲפִלּוּ שָׁתַק הַנִּזָּק כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְכוֹפֵהוּ לְהַרְחִיק. וְכֵן הֵזִיק רְאִיָּה בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ מְחִיצָה[31] - כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32]. וְלָמָּה שָׁנוּ נְזָקִים אֵלּוּ מִשְּׁאָר נְזָקִין? לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם סוֹבֶלֶת נֶזֶק מֵאֵלּוּ, וְחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵל, שֶׁהֲזִקוֹ הֵזִיק קָבוּעַ. וְאִם[33] קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל בִּנְזָקִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

22) תשיעי ועשירי. 23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשמישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. 24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. 25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. 26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". 27) בבא־בתרא כג. לדברי רב מרי. 28) לדברי רב זביד שם. 29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבום להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). 30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמין והיו מנדנדים, ואח"כ חייבום להפסיק - הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. 31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). 32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. 33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא־בתרא מט:), היינו, טענת מכר או מתנה ('תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מִי[34] שֶׁהֶחֱזִיק[35] לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת דָּם אוֹ נְבֵלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּמְקוֹמָן[36], וְיָבוֹאוּ הָעוֹרְבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּגְלַל הַדָּם וְיֹאכְלוּ, וַהֲרֵי הֵן מְצֵרִין לַחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָם וְצִפְצוּפָם אוֹ בַּדָּם שֶׁבְּרַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין עַל הָאִילָנוֹת וּמְלַכְלְכִין פֵּרוֹתֵיהֶם, אִם[37] הָיָה חֲבֵרוֹ קַפְּדָן[38] אוֹ חוֹלֶה שֶׁצִּפְצוּף הַזֶּה מַזִּיקוֹ, אוֹ שֶׁפֵּרוֹת שֶׁלּוֹ נִפְסָדִין לוֹ בַּדָּם - חַיָּב לְבַטֵּל אוֹתָהּ הַמְּלָאכָה, אוֹ יַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא לוֹ הֵזֵק מֵחֲמָתוֹ; שֶׁהֵזֵק זֶה דּוֹמֶה לְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה[39]. וְכֵן[40] בְּנֵי מָבוֹי אוֹ בְּנֵי חָצֵר שֶׁנַּעֲשָׂה אֶחָד מֵהֶן אֻמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ, שֶׁהַרֵי הֶחְזֵק[41], וְהָיוּ הָעָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לִקְנוֹת, וְשָׁתְקוּ - לֹא הֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה, וְיֵשׁ לָהֶם בְּכָל עֵת לְעַכֵּב וְלוֹמַר: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין; שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ הוּא כְּמוֹ הֶעָשָׁן וְהָאָבָק. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. 35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא־וטריא. 36) כן הוא ב'תוספות' שם, ד"ה אתו אומני. 37) כמסקנת הגמרא שם. 38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד־משנה בשם מפרשים). 39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. 40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם בהערות. 41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מִי[42] שֶׁהֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח חַלּוֹן[43], אוֹ הֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם[44], אוֹ שֶׁלֹּא הִרְחִיק מַה שֶּׁרָאוּי לְהַרְחִיק[45], וַהֲרֵי הַמַּחֲזִיק טוֹעֵן: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לַעֲשׂוֹת, אוֹ מָחַלְתָּ לִי אַחַר שֶׁרָאִיתָ, אוֹ הֵכַּר הַנֶּזֶק וְשָׁתַקְתָּ וְלֹא מִחִיתָ בִּי, וְהַנֶּזֶק אוֹמֵר: עַכְשָׁו הוּא שֶׁרָאִיתִי, וְלֹא יָדַעְתִּי מִקֹּדֶם, אוֹ שֶׁאָמַר: כְּשֶׁרָאִיתִי מִחִיתִי בְּךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: עַתָּה אַרְחִיק אוֹ אֶסְתֹּם, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם אֶל יוֹם כְּדֵי שֶׁתִּקְבַּע הֶזֵּקְךָ - בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַנֶּזֶק לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַמַּזִּיק הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[46].

42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. 43) שיש בו היזק ראיה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ז ה"א). 44) למעלה פ"ט הלכה א. 45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים.

46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (סמ"ע סימן קנה, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד־משנה).

1 **ז. הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן עָשָׁן וּבֵית**
2 **הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְטָעַן הַמַּזִּיק שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל נִזָּק**
3 **- עַל הַמַּזִּיק לְהָבִיא רְאָיָה[47] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; וְאִם לֹא**
4 **הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַנִּזָּק הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ,**
5 **וִיסַלֵּק זֶה הֶזֵּקוֹ.**

47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד־משנה).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבארו בו מקצת מדיני דבר זה.

6 **א. הָאַחִין אוֹ הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק אֶת הַשָּׂדֶה וְלִטֹּל**
7 **כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ: אִם הָיְתָה כֻּלָּהּ שָׁוָה, וְאֵין שָׁם מָקוֹם**
8 **טוֹב וּמָקוֹם רַע, אֶלָּא הַכֹּל אֶחָד - חוֹלְקִין לְפִי הַמִּדָּה**
9 **בִּלְבַד. וְאִם אָמַר אֶחָד מֵהֶם: תְּנוּ לִי חֶלְקִי מִצַּד זֶה,**
10 **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לְשָׂדֶה אַחֵר שֶׁלִּי, וְיִהְיֶה הַכֹּל שָׂדֶה**
11 **אַחַת - שׁוֹמְעִין לוֹ[2], וְכוֹפֶה אוֹתוֹ עַל זֶה; שֶׁעִכּוּב**
12 **בְּדָבָר זֶה - מִדַּת סְדֹם הִיא[3]. אֲבָל[4] אִם הָיָה חֵלֶק אֶחָד**
13 **מִמֶּנָּה טוֹב, אוֹ קָרוֹב לַנָּהָר יוֹתֵר, אוֹ קָרוֹב לַדֶּרֶךְ[5],**
14 **וְשָׁמוּ אוֹתָהּ הַיָּפֶה כְּנֶגֶד הָרַע[6], וְאָמַר: תְּנוּ לִי**
15 **בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי[7] מִצַּד זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא נוֹטֵל**
16 **בְּגוֹרָל. אָמַר לָהֶם: תְּנוּ לִי (בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי מִצַּד זֶה)[8]**
17 **חֲצִי מִדָּתָהּ מִן הַצַּד הָרַע[9] בְּלֹא שׁוּמָא, וְטֹל אַתָּה מִן**
18 **הַצַּד הַטּוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חֶלְקִי סָמוּךְ לַשָּׂדֶה שֶׁלִּי -**
19 **הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים שֶׁשּׁוֹמְעִין לוֹ[10], וְלָזֶה דַּעְתִּי**
20 **נוֹטָה, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.**

2) כיון ש"היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד". וזהו מה שאמרו בבבא־בתרא יב: "תרתי ארעתא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום", שכיון ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויא (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שוה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר)". וראה במגיד־משנה וכסף־משנה ולחם־משנה והגר"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור־שמח ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ח, ובפיה"מ להרמב"ם שם. 3) שזה נהנה וזה לא חסר. 4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצראי (=חלקו לי ליד קרקעי). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויא כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל והאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" - הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה - אין שומעין לו. 5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ניגרא", שהוזכרה בגמרא שם (לחם־משנה והגר"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. 6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה. 7) כלומר: היפה הקטנה. 8) [כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד־משנה ובהגהת מהר"י אבוהב. ונראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשו"ע חו"מ סימן קעד סעיף א]. 9) היינו, שהוא מסכים לקבל את המחצית מן הרעה, בלי פיצוי של הכמות על חשבון האיכות, וראה להלן. 10) מקור דברים אלו בבבא־בתרא יג: "טול אתה שיעור, ואני פחות - שומעין לו (לחלק דבר שאין בו כדי חלוקה)". ואף לרשב"ג שאמר אין שומעין לו, אין זה אלא מפני שהשני טוען כנגדו: איני רוצה במתנה כי שונא מתנות יחיה (ראה למעלה פ"א הלכה ה), אבל בנידון־דידן אין זו מתנה, שהראשון מעדיף את הזיבורית הסמוכה לשדה שלו (סמ"ע שם ס"ק ז, והגר"א ס"ק ח).

21 **ב. הַבְּכוֹר[11] שֶׁחָלַק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁלּוֹ[12]**
22 **כְּאֶחָד[13]. אֲבָל[14] הַיָּבָם[15] שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי**
23 **הָאָב[16] - נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אֶחָיו בְּגוֹרָל; אִם עָלוּ**
24 **בְּמָקוֹם אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - עָלוּ[17].**

11) שם יב: מימרא של רב הונא ברבי יהושע. 12) החלק שנוטל כשאר אחיו וחלק הבכורה. 13) ששני החלקים נחשבים חלק אחד, ולמדו זאת (בבא־בתרא קכד.) מן הפסוק (דברים כא, יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים" - הרי ששני החלקים הם כאחד. והמדובר כשאין החלקים שוים, שאם הם שוים - כבר השמיענו רבינו למעלה בהלכה ב, ששומעין לאחד שטוען: תנו לי חלקי בצד השדה שלי, ומה החידוש בבכור? (מגיד־משנה). 14) כרבא שם, שאמר שאע"פ שהיבם נקרא "בכור" בתורה, שנאמר (דברים כה, ו) "והיה הבכור" - אין חלוקתו כבכור. 15) אחד מן האחים, שייבם את אשת אחיו המת. 16) שיבם יורש את אחיו המת (פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז). 17) ואף כאן המדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שוים - בוודאי שומעים לו כנ"ל (מגיד־משנה).

25 **ג. אֶרֶץ[18] מְרֻבַּעַת, שֶׁהָיָה הַנָּהָר מַקִּיף לָהּ מִזְרָח**
26 **וְצָפוֹן, וְהַדֶּרֶךְ[19] דָּרוֹם וּמַעֲרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ**
27 **בַּאֲלַכְסוֹן[20], כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ וְלָזֶה נָהָר**
28 **וְדֶרֶךְ. וְאִם אָמַר: תְּנוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמִּצַּד זֶה, שֶׁהוּא**
29 **בְּצַד שָׂדִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר**
30 **שֶׁהוּא טוֹב לָזֶה, וְאֵין עַל חֲבֵרוֹ הֶפְסֵד כְּלָל - כּוֹפִין**
31 **אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת[21].**

18) שם יג. ודלא כפירוש ר"ח ורש"י שם. 19) בגמרא

שם: "חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא". ומפרש רבינו "נגרא" - דרך. וראה למעלה הערה ד. 20) כציור הזה: 21) כמו שכתב למעלה בהלכה א.

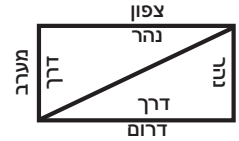

1 **ד. אֶחָד[22] מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין[23] שֶׁמָּכַר חֶלְקוֹ[24]**
2 **לְאַחֵר - מְסַלְּקִין[25] אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְנוֹתְנִין לוֹ שְׂאָר**
3 **הָאַחִין אוֹ שְׂאָר הַשֻּׁתָּפִין דָּמִים שֶׁנָּתַן וְהוֹלֵךְ, כְּדֵי**
4 **שֶׁלֹּא יִכָּנֵס זָר בֵּינֵיהֶן.**

22) בבא־מציעא קח. כרב נחמן ולא כרב יהודה בשם רב, וכפירוש רב האי ברא"ש שם (פ"ט סימן כא). 23) לדעת רב האי שם, מדובר כשהיו שלשה או ארבעה אחים או שותפים. וזהו החידוש כאן, שאם בא אחד מהם לסלק את הלוקח, והלה טוען: שמא יקבל השותף הזה חלקו בצד אחר, ולא יהיה "בר מצרא" שלו - שאין זו טענה כלל, לפי שלכל שותף יש חלק בכל השטח, וכולם נחשבים בני מצרא (סמ"ע סימן קעד ס"ק ו). וראה בהערה הבאה. 24) ממה שכתב רבינו כאן: "חלקו" ולא הזכיר "קרקע", כמו להלן בהלכה ה, למד מהרי"ק שבאחין ובשותפין נוהג דין זה אף במטלטלין (ועיין כסף־משנה). [ולדעת מהרי"ק זהו החידוש בשותפין, מה שאין בבר־מצרא אחד]. 25) מדין עשיית הישר והטוב, כבהלכה הבאה.

5 **ה. וְלֹא[26] עוֹד, אֶלָּא הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְאַחֵר - יֵשׁ**
6 **לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּצַד הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ לִתֵּן דָּמִים לַלּוֹקֵחַ**
7 **וּלְסַלֵּק[27] אוֹתוֹ, וְזֶה[28] הַלּוֹקֵחַ הָרָחוֹק - כְּאִלּוּ הוּא**
8 **שְׁלִיחַ[29] שֶׁל בֶּן הַמֶּצֶר. בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא, בֵּין שֶׁמָּכַר**
9 **שְׁלוּחוֹ[30], בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין[31] - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן**
10 **הַמֶּצֶר. אֲפִלּוּ[32] הָיָה הַלּוֹקֵחַ תַּלְמִיד חָכָם וְשָׁכֵן[33]**
11 **וְקָרוֹב לַמּוֹכֵר, וּבֶן הַמֶּצֶר עַם הָאָרֶץ רָחוֹק - בֶּן**
12 **הַמֶּצֶר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה[34],**
13 **מִשּׁוּם[35] שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. אָמְרוּ**
14 **חֲכָמִים[36]: הוֹאִיל וְהַמֶּכֶר אֶחָד הוּא[37], טוֹב וְיָשָׁר הוּא**
15 **שֶׁיִּקְנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמֶּצֶר יוֹתֵר מִן הָרָחוֹק. הָיוּ[38]**
16 **בְּנֵי הַמֶּצֶר רַבִּים - כֻּלָּם זוֹכִים בְּזוֹ הַשָּׂדֶה הַנִּמְכֶּרֶת**
17 **וְהִיא בֵּינֵיהֶם[39] לְפִי מִנְיָנָם[40], וְנוֹתְנִין מִן הַדָּמִים**
18 **לַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁבָּאוּ כֻּלָּם בְּפַעַם אַחַת; אֲבָל[41] אִם**
19 **קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְסִלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ - זָכָה בָּהּ לְבַדּוֹ,**
20 **הוֹאִיל וְהוּא בֶּן הַמֶּצֶר[42]. וְכֵן אִם בָּאוּ מִקְצָתָן,**
21 **וּמִקְצָתָן בְּמְדִינָה אַחֶרֶת[43] - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ אֵלּוּ**
22 **הָעוֹמְדִים כָּאן בִּלְבַד, וְהִיא לָהֶן. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאֶחָד**
23 **מִבְּנֵי הַמֶּצֶר, אוֹ לְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלּוֹ בְּמַשָּׂא**
24 **וּמַתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שֻׁתָּפוֹ בַּקַּרְקַע[44] - זָכָה בָּהּ,**
25 **וְאֵין שְׂאָר הַשֻּׁתָּפִין אוֹ שְׂאָר בְּנֵי הַמֶּצֶר נוֹטְלִין עִמּוֹ.**

26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. 27) אפילו בעל־כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). 28) יוצא מתוך הסוגיא בבא־מציעא קח. 29) כן נראה שם, שאמרו על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" - לשון הנאמר בשליח בכתובות צט: (מגיד־משנה להלן פי"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור־שמח להלן פי"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. 30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה שאמרו בבבא־מציעא קח: שבמכירה למזונות האשה אין דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למזונות היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח.) - הרי שרק במזונות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). 31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מזונות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד־משנה. וגם דין זה, שבב"ד יש דין בר מצרא - נלמד מדין מזונות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למזונות - הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית־דין (הגר"א שם). 32) בבבא־מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד־חכם, תלמיד־חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו "קודם - קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר־מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים - נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון ששניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא - הם קודמים לתלמיד־חכם, שאף הוא צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. 33) אבל לא בר מצרא. 34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוינו לעשותו. ויש שלא נצטוינו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פי"ד הלכה ה. 35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי. 36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי היושר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון - יסודו בתורה גופא. 37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל הפסד בדבר, ראה להלן. 38) שם קח: בסוף הסוגיא. 39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קרן זיל", היינו בארבעה אלכסונית כזו: שיגיע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. 40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח, כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח - מחלקים את השדה לחמשה חלקים. 41) שם. 42) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, ובינייה זביני" (מגיד־משנה). 43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פי"ד הלכה ג. 44) שם בגמרא: "ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשותפות היא בקרקע, עיין שם.

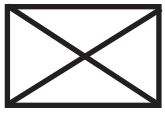

26 **ו. הַמּוֹכֵר[45] כָּל נְכָסָיו[46] לְאֶחָד - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁל**
27 **שָׂדֶה אַחַת מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי**
28 **הִיא וְהָאַחֶרֶת[47] קָנָה כְּאֶחָד[48]. וְכֵן[49] הַמּוֹכֵר לַבְּעָלִים**
29 **הָרִאשׁוֹנִים[50], אוֹ[51] הַלּוֹקֵחַ[52] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין**
30 **בּוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.**

45) שם קח: 46) והם במקומות שונים. 47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש

גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות - יש כאן דין בר מצרא ששכיח הדבר שבן המצר יקנה את שתיהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן]. 48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת־הדשן סימן שלח, ולחם־משנה להלן פי"ג הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיזדמן אחד שרוצה לקנותם], אין לו להודיע למצרן, שמא בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והיושר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כז, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה'טור'). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד־משנה. [ואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לז לגבי "בעלים הראשונים"]. 49) שם. 50) שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, יותר משתבוא לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד־משנה). 51) בבא־מציעא שם. 52) שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

1 **ז. הַמּוֹכֵר[53] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[54] - מְשַׁמְּתִין[55] אוֹתוֹ, עַד**
2 **שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס שֶׁיָּבוֹא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד**
3 **שֶׁיְּנַהֵג הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עִם בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ בְּדִינֵי**
4 **יִשְׂרָאֵל בַּכֹּל. וְאִם אֲנָסוֹ שֶׁלֹּא כְּדִין יִשְׂרָאֵל - מְשַׁלֵּם**
5 **הַמּוֹכֵר[56].**

53) שם. 54) שאין דין בר־מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). 55) מטילים עליו שמתא. 56) כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות - אינו חייב לשלם (מגיד־משנה), שהרי זה כמו גרמא בנזקין (הגר"א שם ס"ק צג).

6 **ח. הַשְּׂכִירוּת - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר[57].**

57) שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף־משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן־המצר) אלא שבן־המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף־משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר־מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח ('טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהממשכן מקום ואח"כ מכרו לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר־מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו – קל־וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר־מצרא (מגיד־משנה וכסף־משנה).

7 **ט. הַמְמַשְׁכֵּן[58] מָקוֹם[59], וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ לָזֶה שֶׁהוּא**
8 **מְמֻשְׁכָּן בְּיָדוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. וְכֵן[60]**
9 **הַמּוֹכֵר מָקוֹם רָחוֹק כְּדֵי לִגְאֹל מָקוֹם קָרוֹב, אוֹ**
10 **שֶׁמָּכַר רַע כְּדֵי לִגְאֹל יָפֶה בְּדָמָיו, אוֹ שֶׁמָּכַר כְּדֵי לִתֵּן**
11 **מְנָת הַמֶּלֶךְ[61], אוֹ שֶׁמָּכַר לִקְבוּרָה[62] אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה[63]**
12 **אוֹ הַבָּנוֹת[64] - אֵין בְּאֶחָד מֵאֵלּוּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר, אֶלָּא**
13 **זָכָה הַלּוֹקֵחַ.**

58) שם קח: 59) היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות אות י בשם ר"ת. 60) שם. 61) מס גולגולת. 62) שהבעל חייב בקבורת אשתו (פי"ב מהלכות אישות הלכה ב). 63) האלמנה. 64) שתנאי כתובה הוא - שבנות אשתו ממנו, ניזונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

14 **י. וְלָמָּה אֵין בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר? שֶׁכָּל אֵלּוּ טְרוּדִין[65]**
15 **הֵן לִמְכֹּר, וּמִשּׁוּם צֹרֶךְ גָּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ**
16 **בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר - לֹא יִמְצְאוּ לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר:**
17 **לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא זֶה וִיסַלֵּק אוֹתִי? וְאֵין**
18 **הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר מָעוֹת**
19 **וְיִקְּחֶנָּה.**

65) בשדה קרוב ויפה, שמא בינתיים עד שיוודע למצרן, יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמא "יכעוס שוטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמא בינתיים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום בזיון המת (רש"י שם). 66) באופנים שאין בהם דין בר־מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט.

20 **יא. הֲרֵי שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמַּס וְכַיּוֹצֵא**
21 **בּוֹ[66] מָכַר לוֹ הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמֶּצֶר אוֹמֵר: שֶׁקֶר אַתָּה**
22 **טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה[67],**
23 **וְאַחַר כָּךְ יוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה**
24 **- יִשָּׁבַע הַלּוֹקֵחַ הֶסֵּת[68].**

67) שזכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדרבנן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד־משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור־שמח). 68) כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדרבנן.

25 **יב. אֲפִלּוּ[69] הָיָה שָׁם בַּדָּבָר סָפֵק[70] - אֵין הַלּוֹקֵחַ**
26 **מִסְתַּלֵּק אֶלָּא בִּרְאָיָה[71] בְּרוּרָה שֶׁהֵבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר.**
27 **לְפִיכָךְ[72], אִם טָעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר[73]: גַּזְלָן אַתָּה לְשָׂדֶה**
28 **זוֹ, אָרִיס[74] אַתָּה לְשָׂדֶה זוֹ, אוֹ שׂוֹכֵר אוֹ מְמַשְׁכֵּן[75] -**

צָרִיךְ בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא בַּעַל הַמֶּצֶר, וְשֶׁהַקַּרְקַע זוֹ בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

69) זה מסברת רבינו. 70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). 71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: איני יודע אם נתחייבתי לך - שפטור (בבא־קמא קיח. ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח – הוא־הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה - אין מוציאין מן הלוקח. 73) לבן המצר. 74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביבול. 75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והממשכן - גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

יג. הַמּוֹכֵר[76] לִיתוֹמִים קְטַנִּים[77] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר. הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שֶׁעוֹשִׂין חֶסֶד עִם אֵלּוּ יָתֵר מִבַּעַל הַמֶּצֶר[78].

76) שם. 77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים - יש בהם דין בן המצר (מגיד־משנה). 78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

יד. וְכֵן[79] הַמּוֹכֵר לְאִשָּׁה[80] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לִטְרֹחַ תָּמִיד וְלִקְנוֹת. הוֹאִיל וְלָקְחָה, חֶסֶד הוּא שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָהּ.

79) שם. 80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד־משנה בשם רשב"א).

טו. מָכַר[81] לְטֶמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סָפֵק אִשָּׁה.

81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

טז. הָיְתָה[82] הַקַּרְקַע שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהַבִּנְיָן אוֹ הָאֵילָנוֹת שֶׁל אֶחָד: אִם יֵשׁ לְבַעַל הַבִּנְיָן אוֹ לְבַעַל הָאֵילָנוֹת זְכוּת[83] בַּקַּרְקַע - כָּל אֶחָד מֵהֶן בֶּן הַמֶּצֶר[84] שֶׁל חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ, אִם מָכַר אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ - חֲבֵרוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ. אֲבָל אִם אֵין לְבַעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ לְבַעַל הַבִּנְיָן זְכוּת בַּקַּרְקַע, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אוֹמֵר לוֹ: עֲקֹר אִילָנְךָ אוֹ הֲרֹס בִּנְיָנְךָ, וּמָכַר בַּעַל הַשָּׂדֶה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בַּעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ בַּעַל הַבִּנְיָן מְסַלֵּק אוֹתוֹ; וְאִם מָכַר בַּעַל הַבִּנְיָן אוֹ בַּעַל הָאִילָן - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע מְסַלֵּק אוֹתוֹ.

82) בבא־מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. 83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך - נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר־הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. 84) מהשו"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מבר־מצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

יז. הָיָה[85] מַפְסִיק בֵּינוֹ וּבֵין מֶצֶר שֶׁל חֲבֵרוֹ רֶכֶב[86] דְּקָלִים אוֹ בִּנְיָן גָּבוֹהַּ[87] וְחָזָק אוֹ גֵּמָא[88] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - רוֹאִין: אִם יָכוֹל לְהַכְנִיס אֲפִלּוּ תֵּלֶם[89] אֶחָד בְּתוֹךְ הַדָּבָר הַמַּפְסִיק, עַד שֶׁיִּתְעָרְבוּ שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת - הֲרֵי זֶה בֶּן מֶצֶר שֶׁלּוֹ, וּמְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ[90].

85) בבא־מציעא שם. 86) הרבה דקלים יחד, סמוכים ורכובים זה על זה. 87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משוניתא". 88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה"", והיינו קנה הגדל בביצה, מקום שאי־אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו. 89) שורת המענה. 90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פי"ג הלכה ד) - בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד־משנה בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין בר־מצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו.

א. הַנּוֹתֵן[2] מַתָּנָה - אֵין[3] בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[4] כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה, שֶׁאַחֲרָיוּת[5] מַתָּנָה זוֹ עַל הַנּוֹתֵן - יֵשׁ בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר; הוֹאִיל[6] וְיֵשׁ בָּהּ אַחֲרָיוּת - מְכִירָה הִיא, וְלֹא כָּתַב מַתָּנָה אֶלָּא לְבַטֵּל זְכוּת בֶּן הַמֶּצֶר[7]. וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ[8]? מַה שֶּׁהִיא שָׁוָה.

2) בבא מציעא קח: 3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין לחם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. 4) שם, מימרא של אמימר. 5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. 6) כן כתב הרי"ף שם. 7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הרי"ף. 8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם.

ב. אָמַר[9] הַלּוֹקֵחַ: כֵּן הוּא, וְהַעֲרָמָה עָשִׂינוּ, וּמְכִירָה הִיא, בְּכָךְ וָכָךְ קְנִיתִיהָ - נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[10] וְנוֹטֵל, כְּדִין הַשְּׁלוּחִין[11]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁצָּרִיךְ לִטְעֹן

1 דְּמִים שֶׁהֵן רְאוּיִין אוֹ יָתֵר מְעַט; אֲבָל אִם אָמַר עַל
2 שְׁוֶה מֵאָה: בְּמָאתַיִם קָנִיתִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן[12].

9) המשך דברי הרי"ף שם. 10) באחיזת חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאילו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). 12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתיים (מגיד משנה). ואף על פי שלהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לקח שווה מנה במאתיים - טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתיים זוז" - כאן שנתפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה).

3 ג. הָיָה[13] כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה: וְקִבַּלְתִּי עָלַי אַחֲרָיוּת
4 מַתָּנָה זוֹ, שֶׁאִם תֵּצֵא מִיָּדוֹ אֶתֵּן לוֹ מָאתַיִם - נוֹתֵן לוֹ
5 בֶּן הַמֶּצֶר מָאתַיִם וְאַחַר כָּךְ מְסַלְּקוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ
6 שְׁוֶה אֶלָּא מָנֶה[14].

13) אף זה ברי"ף שם. 14) אף כאן לא נתפס בהערמה ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד.

7 ד. הֶחֱלִיף חָצֵר[15] בְּחָצֵר - אֵין בָּהּ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר[16].
8 הֶחֱלִיף חָצֵר בְּבְהֵמָה אוֹ בְּמִטַּלְטְלִין - רוֹאִין דְּמֵי[17]
9 אוֹתָהּ הַבְּהֵמָה אוֹ דְּמֵי אוֹתָם הַמִּטַּלְטְלִין, וְנוֹתֵן לוֹ
10 בֶּן הַמֶּצֶר וּמְסַלְּקוֹ. וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: תֵּן לִי
11 כַּמָּה[18] שֶׁלָּקַחְתִּי בּוֹ, שֶׁזּוֹ הַעֲרָמָה הִיא[19], וְאֵינָהּ
12 מוֹעֶלֶת כְּלוּם.

15) מכאן שאף בבתים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה יז). 16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחצירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצר. 17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיוצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען כן בהחליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. 18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב־יד תימן: "כמין". 19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שווייה יוכל לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע, שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת.

13 ה. מָכַר[20] לוֹ קַרְקַע מְעַט בְּאֶמְצַע שָׂדֵהוּ, וְאַחַר כָּךְ
14 מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּצַד אוֹתָהּ שָׂדֶה שֶׁבָּאֶמְצַע[21] - רוֹאִין:
15 אִם אוֹתוֹ הַמְּעַט שֶׁמָּכַר לוֹ תְּחִלָּה הִיא עִדִּית אוֹ
16 זִבּוּרִית[22] לְגַבֵּי זֹאת הַקַּרְקַע שֶׁמָּכַר לוֹ בְּאַחֲרוֹנָה -
17 זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בֶּן הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא
18 עַצְמוֹ בֶּן מֶצֶר הוּא מִפְּנֵי אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע;
19 וְאִם[23] אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע כְּמוֹ זֹאת שֶׁמָּכַר לוֹ
20 בַּסּוֹף מִצִּדּוֹ - הֲרֵי זֶה מַעֲרִים[24], וּבֶן הַמֶּצֶר מְסַלֵּק
21 אוֹתוֹ מִן הַשָּׂדֶה שֶׁקָּנָה בַּסּוֹף[25].

20) ושדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. 21) ומעכשיו יש טענות מצד בני המצר. 22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. 23) בגמרא שם. 24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. 25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח).

22 ו. הַמּוֹכֵר[26] עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה מוֹכֵר בֵּין שֶׁהִתְנָה
23 לוֹקֵחַ - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שֶׁיִּתְקַיְּמוּ
24 הַתְּנָאִים[27], וְיִזְכֶּה הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע, וְלֹא תִּשָּׁאֵר בָּהּ
25 עָלֶיהָ עִמּוֹ כְּלָל[28], וְאַחַר כָּךְ יְסַלֵּק אוֹתוֹ.

26) המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד־משנה כותב, שזה נראה פשוט. 27) שכל זמן שלא נתקיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. 28) פירוש, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב־יד תימן: "ולא תישאר בה עילה כלל", וכן הוא בשולחן־ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל.

26 ז. הַלּוֹקֵחַ שֶׁבָּנָה[29] וְהִשְׁבִּיחַ אוֹ סָתַר וְהִפְסִיד - בֶּן
27 הַמֶּצֶר מְסַלְּקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דָּמִים הָרְאוּיִין[30] לוֹ; וַהֲרֵי
28 הוּא בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הַשָּׁלִיחַ[31]. וְכֵן אִם לָוָה הַלּוֹקֵחַ
29 קֹדֶם שֶׁיְּסַלֵּק אוֹתוֹ בֶּן הַמֶּצֶר[32], וְסִלְּקוֹ בֶּן הַמֶּצֶר -
30 אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ טוֹרֵף מִיַּד בֶּן הַמֶּצֶר. זֶהוּ הָעִקָּר
31 בְּכָל אֵלּוּ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ בְּצַד מֶצֶר חֲבֵרוֹ -
32 הוּא כְּמוֹ שָׁלִיחַ לַחֲבֵרוֹ, וּלְתַקֵּן שְׁלוּחוֹ וְלֹא לְעַוֵּת.
33 לְפִיכָךְ[33]: אִם הִשְׁבִּיחַ - נוֹטֵל הוֹצָאָה[34], וְאִם
34 הִפְסִיד[35] וְחָפַר וְהָרַס אוֹ אָכַל הַפֵּרוֹת - מְנַכִּין אוֹתוֹ
35 מִן הַדָּמִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמְּחַשְּׁבִין לוֹ
36 הַפֵּרוֹת? בְּשֶׁאָכְלָן אַחַר שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְהֵבִיא מָעוֹת
37 לְסַלְּקוֹ; אֲבָל כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל מִקֹּדֶם[36] - שֶׁלּוֹ הוּא
38 אוֹכֵל[37], וְאֵין מְחַשְּׁבִין אוֹתָן[38].

29) ובן המצר מחה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ל). 30) כמו שיבוא הפירוט בסוף ההלכה. 31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח.) גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט:) לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). 32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלקוחות של הלווה - שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. 33) זהו פירוט הדברים שהובאו בתחילת ההלכה.

34) [כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו שידו על התחתונה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד־משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב.). אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעה סעיף קטן א) - נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ידו על התחתונה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חבירו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. 35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. 36) לפני שבא בן המצר לסלקו. 37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד־משנה ולחם־משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמח. 38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו, שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן י].

ח. אֶחָד שֶׁלָּקַח שָׂדֶה אַחַת מִשְּׁנַיִם, וּבָא בַּעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ מִמַּחֲצִית בִּלְבַד שֶׁלָּקַח מִן הָאֶחָד - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[39]; אוֹ מְסַלְּקוֹ מִכֻּלָּהּ, אוֹ מַנִּיחַ כֻּלָּהּ. אֲבָל הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִשְׁנַיִם - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלֵּק שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְסַלֵּק אֶחָד וּלְהַנִּיחַ אֶחָד[40].

39) מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא עצמו בן המצר. 40) שהרי מסלקים אותו כולו משדה זו, ואין לו שום טענת בן המצר.

ט. בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁבָּא לְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְקִדֵּם שֶׁיְּסַלְּקוֹ מָכַר לוֹ[41] אֶת הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמֶּצֶר - אֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ[42].

41) היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב־יד תימן חסרה המלה "לו", וכן הוא בטור ושולחן־ערוך סימן קעה סעיף טו. ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן. 42) וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר (טור ושולחן־ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון, אף הוא, טענת בן־מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו, השדה בידו.

י. שָׁלִיחַ שֶׁמָּכַר[43] וַהֲרֵי הוּא בַּעַל הַמֶּצֶר - אֵינוֹ מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי הוּא מָכַר לוֹ, וְאֵין לְךָ מְחִילָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[44].

43) שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. 44) כן נראה בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקני מיניה" וראה להלן פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא ל: שדיבור עביד אינש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה עוד להלן פרק י"ד שם.

יא. בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר שֶׁטָּרַף[45] הַשָּׂדֶה מִיַּד בַּעַל הַמֶּצֶר - הֲרֵי בַּעַל הַמֶּצֶר חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִן הַלּוֹקֵחַ[46] שֶׁסִּלְקוֹ, וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמּוֹכֵר.

45) כדין בעל חוב שטורף מן הלקוחות. 46) שהרי הלוקח אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם, אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי יאמר לו: "לאו בעל דברים דידי את", - הוא תובע מהלוקח, שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותובע מהמוכר. שאם אין למוכר לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה יפסיד? (כסף משנה).

יב. כָּל בַּעַל חוֹב[47] שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ[48] - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ. לֹא יְהֵא כֹּחַ הַטּוֹרֵף גָּדוֹל מִכֹּחַ הַלּוֹקֵחַ[49]. וְאִם יִרְצֶה הַנִּטְרָף[50] לִתֵּן הַדָּמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו בְּחוֹבוֹ - תַּחֲזֹר לוֹ שָׂדֵהוּ[51] לְעוֹלָם[52], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[53].

47) של בעל השדה. 48) שיש לו על בעל השדה. 49) שבן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב. 50) בעל השדה, הלווה. 51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו, כשם שהבעל־חוב היה צריך להחזיר, שלא יהא כוח בעל־המצר שבא מכוח הבעל־חוב, גדול מבעל חוב עצמו. 52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (בבא מציעא לה.) 53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז. ושם הלכה יז מבואר שאם הגבהו הלווה מדעתו אין השדה חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן לג.

יג. קָטָן שֶׁהָיָה בֶּן הַמֶּצֶר, וְרָאָה בֵּית דִּין שֶׁזְّכוּת הוּא לוֹ[54] - מְסַלְּקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקֵחַ[55], אוֹ יִטֹּל לוֹ חֶלְקוֹ עִם שְׁאָר בַּעֲלֵי הַמֶּצֶר כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ.

54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב.). 55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה) ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן.

יד. בַּעַל שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ בֶּן הַמֶּצֶר - הֲרֵי זֶה מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁכָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[56] בִּרְשׁוּתוֹ[57], וְכָל זְכוּת שֶׁתָּבוֹא לְיָדָהּ - זְכוּת הוּא לוֹ[58]. אֲפִלּוּ קָנוּ מִיַּד אִשְׁתּוֹ שֶׁמָּחֲלָה בִּזְכוּת זוֹ לַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ מוֹעִיל[59], אֶלָּא הַבַּעַל מְסַלְּקוֹ. עָמְדָה הָאִשָּׁה מִדַּעְתָּהּ וְסִלְּקָה אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּנִכְסֵי אֲדוֹנָיו שֶׁסִּלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ: אִם רָצָה הַבַּעַל אוֹ הָאָדוֹן - מְקַיֵּם עַל יְדֵיהֶן, וְאִם רָצָה - לֹא יְקַיֵּם[60], וְתַחֲזֹר לַלּוֹקֵחַ וְיַחֲזִיר הַדָּמִים.

56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה סעיף יד. 57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקני מיניה" וראה להלן פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא ל: שדיבור עביד אינש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה עוד להלן פרק י"ד שם.

בכתובות צה:. 58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. 59) [שהיא אינה יכולה לוותר על זכותו בתור בן־מצר]. 60) כדין אשה שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד - מקיים, ואם לא רצה - מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה הלכות ב - ג).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו תשלום דיני בעל המצר ועניניו בשלימות, ונשלמו ההלכות.

1 **א. הָרוֹצֶה[2] לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ, וְהֵבִיא בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ וְזֶה**
2 **שֶׁרוֹצֶה לִקַּח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֶן הַמֶּצֶר: אִם**
3 **תִּרְצֶה לִקְנוֹת בְּכָךְ וְכָךְ - עֲשֵׂה, וְאִם לָאו - סַלֵּק אֶת**
4 **עַצְמְךָ, וַהֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ; הֲרֵי זֶה לֹא נִשְׁאֲרָה לוֹ טַעֲנָה,**
5 **אֶלָּא אוֹ מֵבִיא מָעוֹת מִיָּד[3] וְיִקְנֶה, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתוֹ.**
6 **אָמַר[4]: אֶטְרַח[5] וְאָבִיא - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[6]. אֵלֵךְ[7]**
7 **וְאָבִיא: אִם הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ[8] - מַמְתִּינִין לוֹ עַד**
8 **שֶׁיֵּלֵךְ וְיָבִיא, וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,**
9 **שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה אֶלָּא לְהַשְׁמֵט. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: אוֹ**
10 **תּוֹצִיא עַתָּה זוּזִים, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתְךָ. שֶׁאֵין[9] קוֹבְעִין**
11 **זְמַן לְבַעַל הַמֶּצֶר. הוֹצִיא[10] בֶּן הַמֶּצֶר הַמָּעוֹת, וְהוֹצִיא**
12 **הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת, אִם הָיוּ שֶׁל לוֹקֵחַ טוֹבִים[11] מִזּוּזָיו[12]**
13 **אוֹ מְמַהֲרִים לָצֵאת יוֹתֵר מִזּוּזָיו[13] - בָּטְלָה זְכוּתוֹ,**
14 **וְאֵין לוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[14] רוֹצֶה הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָהּ**
15 **לִבְנוֹת בָּהּ בָּתִּים, וּבֶן הַמֶּצֶר רוֹצֶה לְזָרְעָהּ[15] - הַלּוֹקֵחַ**
16 **זוֹכֶה, מִשּׁוּם יִשּׁוּב[16] הָאָרֶץ[17], וְאֵין בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.**

2) מקור הלכה זו בבבא־מציעא קח: וראה להלן. 3) כלומר נותן מעות מיד מבלי כל טירחה ושהות, וראה להלן. 4) בבא־מציעא שם. 5) שאין לו במזומן, והוא צריך לעשות מאמצים להשיג את הכסף הדרוש. 6) שעשיית הטוב והישר הזאת אינה צריכה לגרום למוכר שום אי־נעימות ושום הפסד. 7) שהכסף מוכן בביתו, ויש רק ללכת ולהביאו. 8) כלומר, אמדוהו שעשיר הוא ויש לו ממון בביתו (׳דרישה׳ סימן קעה אות מא). 9) וזה כולל גם את המקרה המובא בגמרא, שבן המצר המציא כסף צרור, שאין המוכר יכול לפתחם כי אם לאחר זמן, שהרי גם לזה דרוש זמן־מה, והכלל הוא שאין קובעין זמן (מגיד־משנה). 10) שם. 11) בעלי משקל יותר. 12) של בן המצר. ואף כי לזוזיו של בן המצר מעלה אחרת, שהם ממהרים לצאת (רש"י שם, ד"ה זוזי טבי). 13) של בן המצר. ואף כי זוזיו של בן המצר טובים יותר (רש"י שם). כללו של דבר: אין המוכר צריך להפסיד אף במשהו בגלל עשיית הטוב והישר. 14) שם, ולפי הגירסא והפירוש של רש"י, רי"ף ועוד ראשונים, שבתים עדיפים מזרעים. 15) ויתכן ש"לזרעה" דוקא, אבל "לנטעה", הנטיעה עדיפה מבתים, מפני שהאילנות מושרשים בקרקע יותר מבתים, משא"כ בזרעים (׳טור׳ סימן קעה, ושו"ע שם סעיף כו). 16) שבתים קבועים ויציבים יותר מזרעים. 17) כל הארץ, ולאו דוקא ארץ ישראל (ב"י סימן קעה, באר־הגולה שם אות צ, וסמ"ע שם ס"ק מג. וראה אור־שמח למעלה פ"ד הלכה י).

ב. בָּא[18] לוֹקֵחַ וְנִמְלַךְ בְּבֶן הַמֶּצֶר, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי 17
פְּלוֹנִי בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלְּךָ רוֹצֶה לִמְכֹּר לִי שָׂדֶה זוּ, אֵלֵךְ 18
וְאֶקַּח מִמֶּנּוּ? וְאָמַר לוֹ: לֵךְ וְקַח! - לֹא בִּטֵּל 19
זְכוּתוֹ[19], וְיֵשׁ לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחַר שֶׁיִּקְנֶה, אֶלָּא אִם כֵּן 20
קָנוּ מִיָּדוֹ[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ קִנְיָן? 21
כְּשֶׁמָּחַל לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְנֶה; אֲבָל[21] אִם מָחַל לוֹ זְכוּתוֹ 22
אַחַר שֶׁלָּקַח, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְסִיַּע עִמּוֹ[22], אוֹ 23
שָׁכַר[23] מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֶה וְסוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא 24
וּמִשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא מִחָה בּוֹ וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה מָחַל[24], 25
וְשׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ. 26

18) בבא־מציעא קח. וכנהרדעאי, וכמו שנפסקה ההלכה כמותם. 19) שבן המצר יכול לטעון שדבריו לא נאמרו ברצינות (רש"י שם ד"ה נהרדעאי). 20) ואין זה קנין דברים שאינו קנין (למעלה פ"ב הלכה י, ופ"ה מהלכות מכירה הלכה יד), כי לבן המצר זכות מסויימת בשדה חבירו, ועליה חל הקנין (סמ"ע, סימן קעה ס"ק נא, וראה באר־הגולה שם אות ג). 21) זו סברת הגאונים (מגיד־משנה) ובהתאם לשיטת רבינו (למעלה פי"א הלכה ד), שבזכות לתשמישים שונים אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענה. 22) וכל־שכן אם אמר לו בפה מלא, שהוא מוחל לו ומוותר על זכות המצרנות, שוודאי אינו יכול עוד לסלקו (ב"ב מא. הגר"א שם ס"ק עד). 23) בבבא־בתרא ל: אמרו שאם המערער קנה מהמחזיק, אין זו הוכחה לדברי המחזיק, לפי שעשוי אדם לקנות דין ודברים שיש עליו, אבל בשכירות לא שייך לומר כן (הגר"א שם ס"ק עה). 24) שאין אדם רואה שבונים וסותרים בשדה שיש לו עליה זכות בן־מצר לקנותה - ושותק, ראה בבא־בתרא ס. (הגר"א שם ס"ק עו). ומחילה אינה צריכה קנין, ראה ׳תוספות׳ סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין, וביאור הגר"א שם ס"ק עג. ויש שכתבו שאם שהה בן המצר שיעור זמן כדי שילך ויביא מעות ויתבענו בדין ולא תבעו - איבד זכותו (מגיד־משנה בשם רב האי ורי"ף), אפילו לא ראהו בונה וסותר וכו׳ (כסף־משנה). וכאן בדברי רבינו מדובר כשתבעו תוך הזמן הנ"ל ואעפי"כ איבד את זכותו מכיון שסייע עמו או ראהו בונה וסותר (כסף־משנה).

ג. הָיָה[25] בֶּן הַמֶּצֶר בִּמְדִינָה אַחֶרֶת אוֹ חוֹלֶה אוֹ 27
קָטָן[26], וְאַחַר זְמַן הִבְרִיא הַחוֹלֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן וּבָא 28
הַהוֹלֵךְ - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - 29
אֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר קַרְקָעִיתוֹ, שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: 30
לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים תֵּצֵא מִיָּדִי[27]. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. 31

25) הוראת הגאונים, כמו שמביא רבינו להלן. 26) והמדובר כשבית־דין לא ראו זכות לקטן בקנייה זו, ראה למעלה פי"ג הלכה יג (לחם־משנה). 27) ואין אומרים "ועשית הישר והטוב" באופן זה.

ד. הַמּוֹכֵר[28] שֶׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה: אִם לְכָל הָעָם מוֹזִיל 32
וּמוֹכֵר - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר מֵאָה וּמְסַלְּקוֹ; וְאִם אֵינוֹ 33

מוֹזִיל לְכָל הָעָם - נוֹתֵן לוֹ מָאתַיִם שֶׁהוּא שָׁוֶה, שֶׁהַמּוֹכֵר נָתַן לָזֶה מַתָּנָה[29]. לָקַח[30] שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן הַמָּאתַיִם[31]. טָעַן בֶּן הַמֶּצֶר, שֶׁעָשׂוּ קְנוּנְיָא[32] בֵּינֵיהֶם - נִשְׁבָּע[33] הַלּוֹקֵחַ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[34], וְנוֹטֵל[35] מָאתַיִם זוּז[36]. וְאִם הָיָה שָׁם עֵדִים שֶׁנָּתַן מָאתַיִם, וּבֶן הַמֶּצֶר טוֹעֵן שֶׁאֲמָנָה הָיְתָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמּוֹכֵר, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[37] [בְּוַדַּאי] שֶׁלֹּא לָקַח מִמֶּנּוּ אֶלָּא מֵאָה - חֲרֵי זֶה נוֹתֵן[38] דָּמִים כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים, וְאַחַר כָּךְ מְסַלְּקוֹ, וּמַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁלָּקַח בְּמָאתַיִם וְנִפְטָר.

28) בבא־מציעא קח. 29) ולא מתנה ממש, שבמתנה אין דין בן מצר, מפני שאומר לו: לו אני רוצה לתת מתנה, ולך איני רוצה לתת. ראה למעלה פי"ג הלכה א והערה ב. וראה לחם־משנה שהאריך. 30) שם, כנהרדעאי בשם רב נחמן, וכמסקנת הגמרא. 31) שאין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה הלכה ח). וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק יד. ואע"פ ששליח שטעה, חוזר אפילו בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקע (הלכות מכירה שם הלכה ט) - כאן הרי לקח לעצמו ואינו שליח ממש (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כה, ו'דרישה' סימן קעה אות יד) וראה למעלה פי"ב הלכה ז והערה כח. 32) הערמה. ולאמיתו של דבר, לא נתן לו אלא מאה בלבד. 33) אף אם טענתו אינה ודאית, יכול להשביעו כדין השליח שמשביעים אותו על הספק (פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה, וראה ביאור הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 34) שעשוה כשבועת התורה. וראה פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 35) מפני שאינו טוען על גוף החפץ, היינו השדה, אלא על התשלום, נקרא נוטל - ודינו כמלוה על המשכון שנשבע בנקיטת חפץ, וראה בפי"ג מהל' מלוה ולוה הל' ג. 36) וראה למעלה פי"ג הלכה ב והערה יא. 37) ב'טור' ושו"ע סימן קעה סעיף ט, הגירסא: "והוא יודע", וכן כתב המגיד־משנה שזו היא עיקר הנוסחא (וטעות הדפוס יש בדבריו, וצ"ל "והרי הוא אומר אני יודע"). אבל אם אינו יודע אין משביעין אותו, כדין שבועת היסת שאין משביעין אלא על טענת ברי. ושבועת שליח אין כאן, שאין משביעין השליח אלא אם טוען שנשאר בידו כלום, אבל כאן שהעדים מעידים שנתן מאתים, ואין לו טענה אלא שמא אמנה היתה, אין זו אלא שבועת היסת רגילה ולא שבועת השומרים (הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 38) כלומר, לפני השבועה, כדין שבועת היסת. ואילו בשבועת השליח, הוא נשבע ואח"כ נוטל (הגר"א שם).

ה. כָּל הָרוֹצֶה[39] לִמְכֹּר קַרְקַע, וּבָאוּ שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמִים אֵלּוּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמֶּצֶר: אִם הָיָה הָאֶחָד מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָאֶחָד מִשְּׁכֵנֵי הַשָּׂדֶה - שְׁכַן הָעִיר קוֹדֵם. שָׁכֵן וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. קָרוֹב וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. שָׁכֵן וְקָרוֹב - הַשָּׁכֵן קוֹדֵם[40], שֶׁגַּם זֶה בִּכְלַל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא[41]. קָדַם[42] אֶחָד וְקָנָה - זָכָה, וְאֵין חֲבֵרוֹ שֶׁרָאוּי לִקְדֹּם לוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמֶּצֶר. שֶׁלֹּא צִוּוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲסִידוּת, וְנַפְשׁ טוֹבָה הִיא שֶׁעוֹשָׂה כָּךְ.

39) בבא־מציעא קח: ולפי פירוש הרי"ף ורש"י. 40) בעיא שם שנפתרה, מן הפסוק (משלי כז, י) "טוב שכן קרוב מאח רחוק". 41) ולפיכך הובאה הלכה זו בסוגיא זו של בן המצר, אע"פ שאינם שוים, כדלהלן. 42) כדעת הרי"ף, ויש חולקים על זה (הגהות מיימוניות).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לִיַּדַּע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפְּטֵיהֶן בְּמִקָּחָן וּמִמְכָּרָן, בְּהֶפְסֵדָן וּשְׂכָרָן.

וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִין הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שליחות, ושליח ששינה או טעה מה דינו.

א. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ[2]: צֵא וּמְכֹר לִי קַרְקַע[3] אוֹ מִטַּלְטְלִין[4], אוֹ[5] קְנֵה לִי - חֲרֵי זֶה מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ וְעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין[6]. וְאֵין הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ צָרִיךְ קִנְיָן[7] וְלֹא עֵדִים[8], אֶלָּא בַּאֲמִירָה בִּלְבַד בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְאֵין צְרִיכִין עֵדִים אֶלָּא לְגַלּוֹת הַדָּבָר, אִם כָּפַר אֶחָד מֵהֶם, כִּשְׁאָר כָּל הַטְּעָנוֹת[9].

2) ענין "שלוחו של אדם כמותו" - נידון בהרחבה בקידושין מא. מא: ומג. ושם צויינו כל המקורות המקראיים לכך. 3) כתובות צח. צט: וק. 4) שם צח: והיא ממסכת מעילה. ואם כי המדובר בה הוא במתנה - מתנה הרי היא כמכר. 5) שם צט. ממסכת מעילה. 6) ש"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין שם). כלומר, מעשי השליח נחשבים כמעשי המשלח. אבל אין אנו אומרים שגופו נחשב כגוף המשלח, ולפיכך, באופן שדרוש לנו גופו של המשלח, כגון בהנחת תפילין, אין אנו אומרים שהנחת תפילין של השליח מועילה למשלח, שאם כי על עצם הפעולה יש שליחות, והרי זה כאילו הניח המשלח תפילין - אין זה נחשב כאילו הניח תפילין על ידו של עצמו, אלא כאילו הניח על ידו של השליח, ראה ב'קצות החושן' סימן קפב סעיף־קטן א. 7) ראה דברי רבינו למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכות יא־יב. ומקור הדברים בבבא־מציעא צח: במשנה: "אמר לו השואל שלחה וכו'", הרי שבאמירה בלבד נעשה שליח (הגר"א שם ס"ק ג). 8) כן אמרו בבבא־קמא קד. בענין מינוי שליח: "היכי דמי, אי דלא עשאו בעדים, מנא ידעינן". הרי שעל עצם קיום השליחות אין פקפוק, אלא השאלה היא מהיכן אנו יודעים שמינהו שליח (הגר"א שם ס"ק ה). וכל זה בשליחות של ממון, אבל בשליחות לקבל גט או קידושין, צריך עדים, ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה טו. 9) בהתאם לכלל האמור בקידושין סח: "לא נבראו עדים אלא לשקרנים" (=כנגד השקרנים).

ב. שְׁלִיחַ שֶׁעָבַר[10] עַל דִּבְרֵי מְשַׁלְּחוֹ - לֹא עָשָׂה

כְּלוּם[11]. וְכֵן אִם טָעָה[12] בְּכָל שֶׁהוּא[13], בֵּין בְּקַרְקַע[14] בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[15] - חוֹזֵר[16]; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לְתַקֵּן שְׁלִיחוּתִי שְׁדַרְתִּיךָ, וְלֹא לְעַוֵּת. וְלֹא אָמְרוּ, שֶׁהַהוֹנָיָה בְּמִטַּלְטְלִין - שְׁתוּת, וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת - אֵין בָּהֶן הוֹנָיָה, אֶלָּא בְּמוֹכֵר שֶׁלּוֹ אוֹ קוֹנֶה לְעַצְמוֹ; אֲבָל שָׁלִיחַ שֶׁטָּעָה בְּכֻלָּם בְּכָל שֶׁהוּא[17] - חוֹזֵר[18].

10) במזיד. 11) כתובות צח: וראה להלן הלכה ד. 12) בשוגג. 13) היינו, אפילו פחות משתות. 14) כתובות צט: תשובת רב נחמן. 15) קידושין מב: מימרא של רבא. 16) [כלומר, המקח בטל. וכן אמרו בכתובות ק. "והלכתא, שליח [שטעה] כאלמנה [שמכרה בטל אם טעתה]", כמבואר שם צח. במשנה. אלא שדעת רבינו בפי"ב מהלכות מכירה הלכה ד, שאף באופן שהמקח בטל, אין המאנה יכול לחזור, אלא המתאנה בלבד חוזר. וזוהי כוונת רבינו גם כאן]. 17) אפילו בפחות משוה פרוטה (יקר תפארת להרדב"ז). 18) כתובות צט: וכן כתב רבינו בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ט.

ג. נָתַן[19] מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע, וְקָנָה לוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[20] - הֲרֵי זֶה עִוּוּת, וְהַשָּׁלִיחַ לוֹקֵחַ אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה[21], וְחוֹזֵר וּמוֹכְרָהּ לַמְשַׁלֵּחַ[22] בְּאַחֲרָיוּת; הוֹאִיל וְקָנָה אוֹתָהּ בִּמְעוֹתָיו[23], וְהָאַחֲרָיוּת עַל הַשָּׁלִיחַ[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ[25], אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁעָשָׂהוּ שָׁלִיחַ בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת, אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ שִׁוֵּה מֵאָה בְּדִינָר, אוֹ לָקַח שִׁוֵּה דִינָר בְּמֵאָה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26], וְחַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ לִתֵּן לוֹ כְּפִי הַתְּנַאי.

19) בבא־בתרא קסט: פסקו של רב נחמן. 20) שכתוב מפורש בשטר: "שלא באחריות". שאילו כתוב סתם, וחסרה המילה "באחריות", רואים את ההשמטה הזאת כטעות הסופר, וכן פסק רבינו בפי"ט מהלכות מכירה הלכה ג (כסף־משנה). 21) שהוא משאיר אותה בידו בצורה זו שלקחה, ללא אחריות, וכנראה שכוונת רבינו בתוספת מילים זו - לציין, שהשליח צריך להשאיר את המצב כמו שהוא גרם לו במעשיו, להוציא מדעת רש"י (ד"ה זיל זבניה), שהוא חייב עוד פעם לקנות מן המוכר ולכתוב על שמו שטר חדש, וראה סמ"ע סימן קפב ס"ק י. ואין אנו אומרים שהמקח בטל אחרי שהשליח טעה בשליחותו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ב - שלדעת רבינו יש הבדל בין אם הודיע השליח שהוא שליח, שאז הפעולה בטלה אם לא בוצעה כראוי, לבין אם לא הודיע השליח שהוא שליח, שאז מעשה השליחות נשאר קיים, ורק השליח נושא באחריות ההוצאה של השינוי, ראה להלן פרק ב הלכה ד והערה לט, ובראב"ד וכסף־משנה כאן. 22) היינו, מרצונו של המשלח, אבל אין להכריחו על כך (כסף־משנה בשם הר"ן), וראה בסמוך. 23) של המשלח, שאם קנה השליח במעותיו, ולא במעות המשלח - אינו צריך לתקן את המעוות ולחזור ולמכור למשלח, אלא קנה לעצמו (סמ"ע סימן קפב, ס"ק יא. וראה למעלה פ"ז מהלכות מכירה, הלכה י). 24) שזהו מדיני השליחות, שהוא נושא בתוצאות כל עיוות שהוא עושה בשליחותו. 25) שבכל דבר שבממון - תנאו קיים (כסף־משנה). 26) שהרי אין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה, הלכה ח), ודין שליח שטעה שחוזר אפילו בכל־שהוא אין כאן, כיון שהתנה עמו בין לתקן בין לעוות. וכל זה אינו אלא בשליח שטעה, אבל אם שינה בשליחותו - בטלה השליחות (סמ"ע שם ס"ק ז. וכן נראה מדברי הרדב"ז).

ד. הָאוֹמֵר[27] לִשְׁלוּחוֹ: מְכֹר לִי מִשָּׂדֶה שֶׁלִּי בֵּית סְאָה[28], וּמָכַר לוֹ בֵּית סָאתַיִם[29] - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף[30] עַל דְּבָרָיו[31], וְקָנָה הַלּוֹקֵחַ בֵּית סְאָה בִּלְבַד[32]. אָמַר[33] לוֹ: מְכֹר לִי בֵּית סָאתַיִם, וּמָכַר לוֹ בֵּית סְאָה - הֲרֵי זֶה מַעֲבִיר עַל דְּבָרָיו[34], וְלֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ[35]. אָמַר[36] לוֹ: מְכֹר לִי שָׂדֶה לְאָדָם אֶחָד[37], וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וּמְכָרָהּ לִשְׁנַיִם[38] - מִמְּכָרוֹ בָּטֵל, שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל דְּבָרָיו. אָמַר[39] לוֹ: מְכֹר לִי שָׂדֶה, וְלֹא פֵּרַשׁ[40] - אֲפִלּוּ מָכַר לְמֵאָה, מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר[41].

27) כתובות צח: וצט. 28) שאפשר לזרוע בו סאה או סאתיים. והוא שטח של חמשים על חמשים אמה (בבא־בתרא כו:). 29) שטח של חמשים על מאה אמה (שם). 30) אבל לא מעביר. 31) ואינו בכלל משנה מדבריו (שם צט. לפי הלשון השני). 32) אבל אינו קונה מה שהוסיף השליח. 33) היא בעיא שם, לפי הלשון השני. 34) שאע"פ שאפשר לו למכור עכשיו גם את היתר - אין בעל הקרקע מרוצה להרבות במכירות ובשטרות, שזה יערער את האימון בו, שיחשבו שהעני והוא מוכר כל נכסיו (שם). ואע"פ שלא נפשטה הבעיא שם, פסק אותה רבינו לקולא לגבי המוחזק, הוא המוכר, בעליה הראשונים של הקרקע (כסף־משנה). 35) כן גם בכ"י תימן, וכך בספרים מדוייקים (כסף־משנה). ובדפוס רומי: "וקנה הלוקח", ונוסחא משובשת היא (כסף־משנה). 36) שם צט: כדבר פשוט. 37) כן הוא לפי גירסת הר"ח והרי"ף, שהמשלח אמר "לאחד", ולא פירש לאמר: "ולא לשנים". ולא כגירסתנו שם שאמר מפורש: "לאחד ולא לשנים". 38) אפילו שניהם בשטר אחד, כי המשלח אינו מעוניין להתעסק בשנים. 39) שם. 40) שלא הזכיר אף את המילה: "לאחד", וזה שוב בהתאם לגירסת הרי"ף והר"ח, ודלא כגירסתנו. 41) ואע"פ שאין אדם רוצה שירבו עליו שטרות (ראה למעלה) - אין זה אלא כשהשליח שינה מדבריו, אבל כאן שאמר לו מכור לי שדה ולא פירש, הרי גילה דעתו שלא איכפת לו אם ירבו עליו שטרות, וראה בשו"ע סימן קפב סעיף יא, וב'נתיבות המשפט' שם.

ה. הַנּוֹתֵן[42] מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקַּח בָּהֶם חִטִּים אוֹ מִין מִמִּינֵי סְחוֹרָה, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[43]. נָתַן[44] לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים, בֵּין[45] לַאֲכִילָה[46] בֵּין לִסְחוֹרָה[47], וְהָלַךְ וְלָקַח בָּהֶן שְׂעוֹרִים[48]: אִם פָּחֲתוּ[49] דְּמֵי זֶה שֶׁלָּקַח - פָּחֲתוּ לַשָּׁלִיחַ[50], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁנֶּה; וְאִם הוֹסִיפוּ דְּמֵיהֶן - הוֹסִיפוּ לְבַעַל הַמָּעוֹת[51]. הָיָה[52] הַשַּׁעַר[53] קָצוּב[54]

1 **וְיָדוּעַ, וְהוֹסִיפוּ לַשָּׁלִיחַ בַּמִּנְיָן[55] אוֹ בַּמִּשְׁקָל[56] אוֹ**
2 **בַּמִּדָּה[57] - כֹּל שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ הַמּוֹכְרִים חֲרִי הוּא שֶׁל**
3 **שְׁנֵיהֶם[58], וְחוֹלֵק הַתּוֹסֶפֶת הַשָּׁלִיחַ עִם בַּעַל הַמָּעוֹת.**
4 **וְאִם[59] הָיָה הַדָּבָר שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה[60] - הַכֹּל[61] לְבַעַל**
5 **הַמָּעוֹת.**

42) תוספתא בבא־מציעא פרק ד בסוף, הובאה בירושלמי שם פ"ה הלכה ג, וראה להלן פרק ז הלכה ו. 43) אבל אינו חייב לשלם לו בעד הנזק, שהרי לא הזיקו בידיים. 44) בבא־קמא קב: כברייתא השניה, וכרבי יהודה שאומר שאין השליח קונה בשינוי. 45) לפי רבי אליעזר שם, מחלק רבי מאיר בין לאכילה ובין לסחורה, ויוצא שלרבי יהודה לא קיים הבדל זה. 46) שכאן מקפיד המשלח, ויש כאן שינוי בולט. 47) שהמשלח מעוניין רק להרוויח, ואפשר היה לומר שלא איכפת לו אם השליח קנה חיטים שביקש או מין אחר. 48) [בכ"י תימן נוסף: "או שנתן לו לקנות שעורים, והלך ולקח חיטים", וכן בברייתא שם. וזה מה שכתב רבינו "אם פחתו דמי זה שלקח" — כלומר, או השעורים או החיטים. ראה להלן פ"ב הלכה ב]. 49) נעשו זולים יותר. ואם אירע אונס אחר שלא מחמת השינוי, פטור השליח (ש"ך סימן קפג ס"ק ט. ראה להלן פ"ה הלכה ב). 50) שהוא צריך לשאת באחריות ההפסד, כדין שליח ששינה, שאומר לו המשלח "לתקן שלחתיך ולא לעוות". ראה למעלה הלכה ג. 51) לפי שאין השליח קונה בשינוי, כנ"ל. ובגמרא שם אמרו שהם חולקים ברווח, - לפי ששם מדובר, שנתן לו מעות למחצית שכר, ואילו רבינו מדבר בשליח גרידא ולא בשותפות (הגהות מיימוניות אות ד). ולפיכך הוא הזוכה, למרות השינוי של השליח, שהרי המקח נקנה במעותיו, וראה למעלה הלכה ג. 52) כתובות צח: וכרבי יוסי. 53) המחיר. 54) קבוע, כמות מסויימת בסכום מסויים. 55) שנתנו לו מספר יותר גדול של דברים מכפי שמגיע לו לפי המחיר הידוע והקבוע. 56) שהמקח שוקל יותר מכפי שמגיע לפי התשלום. 57) שהחפץ תופס מידה יותר גדולה מכפי שיצא לפי הסכום ששולם. 58) לפי דעת רש"י (הביאו הכסף־משנה), היינו מפני שאין אנו יודעים למי התכוון כאן המוכר לוותר, למשלח או לשליח, ולפיכך אנו מקיימים חלוקה. אבל מדברי רבינו נראה שאפילו המתנה מכוונת מפורש לשליח, אנו מקיימים חלוקה, מכיון שסוף־סוף הרווח בא על־ידי המעות של המשלח (כסף־משנה, ועיין לחם־משנה). 59) כרבי יוסי של הברייתא האחרת, ואולי בזו אף רבי יהודה מודה, וראה 'תוספות' שם ד"ה כאן שנה רבי. 60) אלא לפעמים המחיר הוא גבוה יותר ולפעמים נמוך יותר. 61) שכאן אין ויתור כלל מצד המוכר, אלא שהפעם מכר יותר בזול, כפי ההזדמנות.

6 **ו. מִי[62] שֶׁהָיָה חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָמוֹן[63], בֵּין מִשּׁוּם מִלְוָה**
7 **בֵּין מִשּׁוּם פִּקָּדוֹן אוֹ שְׂכִירוּת, וְנָתַן הַמָּעוֹת בְּיַד**
8 **הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לְבַעַל חוֹבִי - אֵין**
9 **הַשָּׁלִיחַ צָרִיךְ לְהִטַּפֵּל לוֹ וְלִתֵּן לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים. וְאִם**
10 **אָמַר לַשָּׁלִיחַ: אַל תִּפְרַע חוֹב זֶה אֶלָּא בְּעֵדִים, וּפָרָעוֹ**
11 **שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם[64]. וְכֵן[65] אִם הָיָה הַחוֹב**
12 **בִּשְׂטָר, בֵּין שֶׁאָמַר[66] לוֹ: קַח הַשְּׂטָר וְתֵן לוֹ הַמָּעוֹת,**
13 **בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן הַמָּעוֹת וְקַח הַשְּׂטָר, וְנָתַן בְּלֹא**
14 **עֵדִים וְלֹא לָקַח הַשְּׂטָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם. שֶׁהֲרֵי לְתַקֵּן**
15 **שְׁלָחוֹ, וְלֹא לְעַוֵּת.**

62) רי"ף ב'כתובות' פרק הכותב, וראה להלן. 63) שכר פעולה או שכר בהמה וכלים. 64) אם המקבל טוען שלא קיבל. והרי הוא כמזיק בידיים, שהרי מסר ממון חבירו לאחר (אור־שמח). ויתכן כי חייב גם מדין שומר. 65) כתובות פה. מסקנה סופית של הגמרא על רקע עובדא אחת, וכהסתייגות מדברי רב אשי, שנאמרו בסמיכות לעובדא זו. 66) ומכאן, שאם לא הזכיר כלל את השטר, אינו חייב (הגהות מיימוניות וכסף־משנה).

16 **ז. הַשּׁוֹלֵחַ[67] מָעוֹת שֶׁבְּיָדוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ, וְאָמַר לוֹ:**
17 **הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, וְהָלַךְ וְנָתַן**
18 **שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, הַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: נָתַתִּי, וּבַעַל חוֹב אוֹ**
19 **הַפּוֹעֵל אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי, וַהֲרֵי[68] שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין -**
20 **הַשָּׁלִיחַ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[69] שֶׁנָּתַן, וּבַעַל חוֹב אוֹ הַפּוֹעֵל**
21 **נִשְׁבָּע[70] [שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה] שֶׁלֹּא לָקַח, וִישַׁלֵּם הַלָּה**
22 **לְבַעַל חוֹב אוֹ לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁלוּחִין**
23 **שְׁנַיִם - אֵין עֵדוּתָן מוֹעִילָה[71], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹגְעִין**
24 **בְּעֵדוּתָן, שֶׁהֲרֵי[72] חַיָּבִין[73] לְהִשָּׁבֵעַ הֶסֵּת. בַּמֶּה דְּבָרִים**
25 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַשָּׁלִיחַ מַכְחִישׁ אֶת בַּעַל חוֹב[74]**
26 **וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין; אֲבָל אִם בָּא הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר:**
27 **נָתַתִּי כְּמָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת**
28 **שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם טוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת**
29 **וַדַּאי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ[75]. וְכֵן אִם מֵתוּ הַשְּׁלוּחִין**
30 **אוֹ הָלְכוּ לָהֶן לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָא בַּעַל חוֹב לִתְבַּע -**
31 **הַלְוָה אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת[76] שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ**
32 **הַשָּׁלִיחַ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת וַדַּאי**
33 **שֶׁלָּקַח. אֶלָּא מַחֲרִים[77] הַלְוָה חֵרֶם סְתָם, וּמְשַׁלֵּם**
34 **הַחוֹב שֶׁעָלָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

67) קידושין מג: מסקנת הגמרא סמוך למימרא של רבא בשם רב נחמן. 68) ותנאי זה של עמידת שלשתן הוא הכרחי, כמו שמתברר בהמשך. 69) כדין כופר הכל, שהרי הוא נשבע ונפטר. 70) מעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ, כדין "חנוני על פנקסו" (שבועות מה.) שאם אמר לחנוני: תן סאתים חיטים לפועלים ואני אחזיר לך, ואחר־כך טוען חנוני שנתן, והפועלים טוענים שלא קיבלו, שניהם נשבעים ונוטלים מבעל־הבית (פט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ה), ואף כאן דין הפועל או הבעל־חוב כדין הפועלים ב"חנוני על פנקסו", שהרי הם נשבעים ונוטלין. ובנוסחאות מדוייקות מפורש כאן: "נשבע שבועת התורה" (כסף־משנה). ברם ה'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן והר"ן הביאו בשם רבינו שאף הבעל־חוב והפועל נשבעים שבועת היסת. [וכן נראה קצת בכ"י תימן, ששם נשמטה שורה שלמה בטעות הדומות "נשבע היסת" - "נשבע היסת" - הרי שהיה כתוב כאן "היסת", וכן נראה מדברי רבינו להלן שכתב: "הלוה אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח"].

ואע"פ שנאמן השליח בשבועתו ביחס לדין ודברים שלו עם הלוה - אינו נאמן ביחס לדין ודברים שבין הלוה והמלוה, מפני שהלוה האמין לשליח, שהרי מסר לו ממונו, אבל המלוה לא האמין לו (רש"י שם). 71) לפטרם משבועת היסת. 72) כן בגמרא שם. 73) כלומר, אלמלא היו טוענים שהחזירו ללוה היו חייבים שבועת היסת, לפיכך מעדיפים הם לומר שהחזירו למלוה להפטר משבועת היסת (והם חשודים על גרימת הפסד ממון למלוה ולא על שבועת שקר, שהיא חמורה להם יותר - רש"י שם ד"ה והשתא דתקינו). ולפיכך חייבים בשבועת היסת גם בטענה זו. וגם לאחר השבועה אינם נאמנים, אף־על־פי שאז אינם נוגעים יותר - מפני שעדים הזקוקים לשבועה אין ממש בעדותם ('תוספות' שם ד"ה והשתא). 74) שאף כי הלוה טוען 'שמא' ואין משביעין היסת על טענת 'שמא' - הרי המלוה או הנפקד טוענים 'ברי' שלא קיבלו (סמ"ע סימן קכא ס"ק כא). 75) ואין נשבעין היסת על טענת 'שמא' (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). 76) [ראה למעלה בהוספה להערה סט]. 77) תקנת הגאונים היא (רדב"ז).

1 **ח. רְאוּבֵן[78] שֶׁשָּׁלַח כְּתָב[79] לְשִׁמְעוֹן וְאָמַר לוֹ[80]: מָנֶה**
2 **שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁלָחֵהוּ לִי בְּיַד לֵוִי[81], אִם רָצָה**
3 **לְשָׁלְחוֹ[82] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, בֵּין שֶׁהָיָה מִלְּוָה**
4 **בֵּין שֶׁהָיָה פִּקָּדוֹן[83]. וְהוּא שֶׁיַּכִּיר[84] שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ.**
5 **וְאִם טָעַן הַמַּלְוֶה וְאָמַר: לֹא כָּתַבְתִּי וְלֹא שָׁלַחְתִּי לְךָ**
6 **- יִשְׁבַּע[85] הַלּוֶה הֶסֵּת[86] שֶׁכְּתַב יָדוֹ בָּא אֵלָיו וּלְפִיכָךְ**
7 **שָׁלַח, וְיִפָּטֵר[87]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי[88]. אֲבָל אִם לֹא**
8 **הָיָה הַכְּתָב כְּתַב יָדוֹ, אוֹ שֶׁאֵין הַלּוֶה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא**
9 **כְּתַב יָדוֹ, אוֹ אֲפִלּוּ[89] הָיוּ כְּתוּבִין בּוֹ סִימָנִין וְאוֹתִיּוֹת**
10 **שֶׁבֵּינֵיהֶן בִּיחוּד[90], אִם טָעַן רְאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שָׁלַחְתִּי**
11 **כְּתָב, וַאֲחֵרִים רְמוּ בּוֹ - שִׁמְעוֹן חַיָּב[91] בְּאַחֲרָיוּתוֹ,**
12 **וּמְשַׁלֵּם לוֹ רְאוּבֵן[92] אַחַר שֶׁיַּחֲרִים[93] עַל מִי שֶׁשָּׁלַח**
13 **כְּתָב זֶה מַדַּעְתּוֹ וְלֹא יוֹדֶה[94]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיִּשְׁבַּע**
14 **רְאוּבֵן וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.**

78) רי"ף בבא־קמא פרק הגוזל עצים. 79) שכתב וחתם, או אפילו כתב הסופר והוא חתם (ש"ך סימן קכא ס"ק יד). 80) כלומר: כך כתוב באותו כתב: "מנה שיש לי בידך וכו'". 81) ומכאן שדווקא אם סימן לו אדם מסויים, וכך היא הנוסחא ברי"ף שלפנינו, וכן הביא הכסף־משנה. 82) אבל אינו יכול להכריח את הלווה, וכך מפורש ברי"ף, וראה להלן פ"ג הלכה ה. 83) כן נראה ברי"ף, שכתב "אותו דבר שיש לי בידך" (בתרגום שלנו), משמע כל דבר, בין מלוה ובין פקדון. 84) הלוה או הנפקד, שאם לא כן אינו יכול לטעון טענת ודאי שפרע לו, והרי זה כאומר איני יודע אם פרעתיך, שחייב לשלם לו (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כסף־משנה). 85) היינו, שאין עדים שזה היה כתב ידו, שאילו יש עדים - אין מקום לשבועה. וראה להלן. 86) שהרי הוא כאילו טוען: ברי שפרעתיך. 87) והמדובר במלוה על־פה שיש לו מיגו לטעון לא היו דברים מעולם (סמ"ע שם ס"ק י). 88) מלשון זו נראה שהלכה היא ואינה תלויה במנהג, כמו שכותב הרי"ף. [ואע"פ שבגמרא לא נזכר דין כתב אלא שליח שעשאו בעדים (בבא־קמא קד. ולהלן פ"ג הלכה ה), סובר רבינו שכתב ידו אף־על־פי שאינו כשטר, שהרי הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים (בבא־בתרא קעו, ופי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג) - הרי הוא על־כל־פנים בעדים]. 89) [בכ"י תימן: שאין הלוה יודע אם הוא כתב ידו או אינו, אפ' (= אפילו) היו כתובין בו וכו'. וכן נראה בכסף־משנה שהעתיק "אפילו היו כתובים", בהשמטת המילה "או" שלפניה. וכן הועתק בשו"ע חושן־משפט סימן קכב סעיף ד, ועיין משנה־למלך]. 90) כלומר: המלוה והלוה עשו להם סימני־היכר מיוחדים. 91) שהרי הוא כאומר איני יודע אם פרעתיך, אחרי שהוא אינו יודע אם זה היה כתב ידו (כסף־משנה). והיינו כשמואל שאמר (בבא־קמא שם) "אין משלחין מעות בדיוקני, ואפילו עדים חתומים עליה". וכן פסק הרי"ף (כסף־משנה). והיינו שהעידו העדים שזוהי חתימה שלו, אבל לא ראו שחתם. ולפיכך יש מקום לטענת המלוה, ואחרים זייפו דיוקני שלו. ולא הוצרך רבינו להזכיר שהיו עדים מכירים דיוקני שלו, מאחר שכתב "סימנים ואותיות שביניהם ביחוד", כלומר ששניהם מכירים הדיוקני, ואעפ"כ יש לטעון שאחר זייפו (לחם־משנה). 92) כן בכ"י תימן. 93) יטיל חרם, תחליף לשבועת היסת. 94) כדי שיתאמץ לזכור, שמא שלח באמת והסיח את דעתו מזה.

15 **ט. לֵוִי שֶׁבָּא בִּשְׁלִיחוּת רְאוּבֵן[95] וְלָקַח חֲמִשִּׁים**
16 **מִשִּׁמְעוֹן, וּבָא רְאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שְׁלַחְתִּיו לִקַּח אֶלָּא**
17 **עֶשְׂרִים, וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד הֵבִיא - הֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע[96]**
18 **שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ לְהָבִיא אֶלָּא עֶשְׂרִים, וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד**
19 **הֵבִיא לוֹ, כְּדִין כָּל מוֹדֶה מִקְצָת[97], וְלֵוִי נִשְׁבָּע הֶסֵּת[98],**
20 **שֶׁהַחֲמִשִּׁים שֶׁנָּתַתָּ לִי נָתַתִּי לִרְאוּבֵן, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן[99]**
21 **מִבֵּיתוֹ[100], אִם הָיָה חַיָּב לִרְאוּבֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

95) ללוות כסף משמעון (כסף־משנה). 96) בכ"י תימן נוסף: "שבועת התורה". והש"ך סימן קכא ס"ק סב, העיר: הלא אין נשבעין על טענת 'שמא'. וראה למעלה הלכה ז שטענת הוודאי של המלוה שלא קיבל חובו מהלוה על־ידי השליח, מועילה לחייב את השליח להשבע שבועת היסת, אע"פ שהלוה אינו יודע אם השליח עשה שליחותו או לא. 97) ומשלם עשרים לשמעון, כפי הודאתו. 98) שהרי שמעון הנתבע, טוען ברי שנתן. 99) כאן מתחיל ענין חדש. עד כאן היה מדובר שראובן לוה משמעון על־ידי השליח, ומכאן והלאה המדובר להיפך ששמעון לוה מראובן, וראובן קיבל חובו משמעון הלוה, ע"י השליח. וכן נראה ממה שכתב רבינו "אם היה חייב לראובן" (כסף־משנה) והיינו ששמעון טען ששילם לראובן חמשים על־ידי השליח, והשליח טוען כמותו. ואילו ראובן טוען שלא קיבל אלא עשרים, ותובע את השלושים הנשארים. 100) וכן כתב רבינו למעלה בהלכה ז, שהשליח נשבע שבועת היסת שנתן, והמלוה נשבע שלא לקח, וישלם הלוה חובו (כסף־משנה).

יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דין מי שאינו נעשה שליח, ודין סרסור שהוא כמו שליח, וכמו כן דיני שמירה שעל השליח.

א. אֵין[2] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ[3] לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם[4]. וְכֵן[5] אֵין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[6] לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר[7]: כֵּן תָּרִימוּ גַם[8] אַתֶּם - מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית, אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית[9]. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ[10]. וּמַה[11] מְשַׁלֵּחֲכֶם[12] בֶּן בְּרִית, אַף בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ הַמְשַׁלֵּחַ בֶּן בְּרִית[13].

2) קידושין מא: ובבא מציעא עא: 3) היינו, שאין ערך חוקי לשליחות, ואין מעשי השליח מתייחסים למשלח. ומכיוון שלא כתב רבינו כאן שאינו נעשה שליח לישראל - נראה שאפילו לגוי אינו נעשה שליח, וראה במשנה למלך. 4) כלומר, הדברים שצריכים למעשה הבעלים או שלוחם. 5) בבא מציעא שם. 6) לפי שאין הגוי יכול למנותו שליח. 7) כן הוא בקידושין שם ובבבא מציעא שם. 8) שהמלה "גם" מרבה את השליח, ואחרי שלמדנו דין השליחות ממקום אחר, הרי שהיא באה לציין פרט חדש בשליחות, והוא, שאין שליח אלא בן ברית (סמ"ע סימן קפה סעיף קטן א). 9) מושג רחב יותר מ"בן ישראל", וכולל גם עבדים כנענים (ראה להלן הלכה ב), שאף על פי שאינם מחוייבים אלא בחלק מן המצוות, - נקראים הם בני ברית לפי שיש להם חלק בברית שבין נותן התורה ומקיימיה, ראה גיטין כג: ורש"י שם דיבור המתחיל אף שלוחכם בני ברית [וכן נראה בבבא קמא טו.]. ולעניין שליח העבד בגירושין, עיין פרק ו מהלכות גירושין הלכה ו. 10) שהכל נלמד מתרומה. בניגוד לדברי רב אשי בבבא מציעא שם, שרק בתרומה אין שליחות לגוי. 11) אף זה שם. 12) היינו, ה"אתם" הנאמר בתרומה. 13) בניגוד לדברי רב אשי (בבא מציעא שם לפי לשון שני) שישראל נעשה שליח לגוי.

ב. עוֹשֶׂה אָדָם שָׁלִיחַ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה[14], וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ[15]. וַאֲפִלּוּ עֶבֶד[16] וְשִׁפְחָה[17], הוֹאִיל וְהֵן בְּנֵי דַעַת וְיֶשְׁנָן בְּמִקְצָת מִצְוֹת, נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין לְמַשָּׂא וּמַתָּן[18]. אֲבָל מִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת, וְהֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵינָן נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין[19], וְלֹא עוֹשִׂין שָׁלִיחַ[20]. אֶחָד הַקָּטָן וְאֶחָד הַקְּטַנָּה[21]. לְפִיכָךְ[22], הַשּׁוֹלֵחַ[23] בְּנוֹ קָטָן[24] אֵצֶל הַחֲנוָנִי[25], וּמָדַד לוֹ בְּאֵסָר שֶׁמֶן, וְנָתַן לוֹ אֶת הָאֵסָר[26], וְאִבֵּד אֶת הַשֶּׁמֶן וְאֶת הָאֵסָר[27] - הַחֲנוָנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם[28]; שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ אֶלָּא לְהוֹדִיעוֹ[29], וְלֹא הָיָה לוֹ לְשַׁלֵּחַ אֶלָּא עִם בֶּן דַּעַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: שְׁלַח לִי עִם הַקָּטָן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[30].

14) משנה בעירובין עט: שמזכה העירוב על ידי בתו ואשתו, וזיכוי זה הוא מטעם שליחות, הרי שאשה נעשית שליח (כסף משנה), וכן הוא בגיטין סב: שהאשה נעשית שליח לקבלת הגט, ובקידושין נב. אמרו שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושיה. 15) שאינה לגמרי ברשותה. עירובין שם במשנה שמזכה על ידי אשתו. וכן בגיטין כג: במשנה שבין הנשים המביאות גיטה - אף צרתה ויבימתה. 16) עבד כנעני. כן מפורש בגיטין כג: ש"העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו". 17) כנענית. כן מפורש בגיטין שם שהשפחה זוכה בשטר השחרור עבור העובר שלה. 18) זה מוסב על עבד ושפחה. שרק למשא ומתן נעשים שלוחים, אבל לגיטין וקידושין לא. לפי שאינם בתורת גיטין וקידושין (גיטין כג: ופרק ו מהלכות גירושין הלכה ו). 19) גיטין כג. במשנה, וההנמקה בגמרא שם. 20) גיטין סה. במשנה "שאין קטן עושה שליח". 21) גיטין שם במשנה, בקטנה שאינה עושה שליח להבאת הגט, ועל זה בא הסיכום: "שאין קטן עושה שליח". וכתב כן רבינו בכדי שלא לתת מקום לטעות, שקטנה שעדיפה מקטן, שהוא אין לו קניין חצר, והיא יש לה (פרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט) - יש להם גם שליחות, ולפיכך השמיענו שאף הקטנה אינה בכלל שליחות (הרדב"ז). 22) כלומר, כשם שהדין הוא שאינו נעשה שליח אלא בר דעת - כמו כן היא דעת בני אדם , שאינם רוצים לעשות שליח אלא בר דעת. 23) בבא בתרא פז: במשנה, וכחכמים ולא כרבי יהודה. 24) תוספת פירוש של רבינו וכן כתב בפירוש המשניות שם. וכן הוא בסוף המשנה: "בזמן שהצלוחית ביד התינוק". 25) בחנווני הרגיל אצלו, הדברים אמורים, שכבר מסר לו שני איסרים קודם לכן ועכשיו לא מסר לבנו הקטן כלום (כפירוש אית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם פח. דיבור המתחיל ורבי יהודה סבר). ובנוסחאות אחרות במשנה שם: "השולח את בנו אצל חנווני ופונדיון (שני איסרים) בידו", ועיין רשב"ם שם. 26) כלומר, החנווני נתן לו את האיסר העודף מן הפונדיון שקיבל מאביו. 27) לא הזכיר רבינו את הצלוחית לפי שכאן מדובר כשהחנווני נתן לו בצלוחיתו. ואם הביא הקטן צלוחית משלו ושברה - פטור החנווני, שהרי השולח איבדה מדעת במסרו לקטן. ואם לקחה החנווני ממנו והשתמש בה לצרכו, הרי זה שואל שלא מדעת ודינו כגזלן שחייב בהשבה, כן מפורש בגמרא שם. וכתבו רבינו בפרק ג מהלכות גזילה הלכה טו (רדב"ז). 28) עבור השמן ועבור האיסר (=העודף). כדעת החכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה, שאמר שעל מנת כן שלחו. 29) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח. 30) כשם שאמרו בגמרא שם, שאם מסר השולח לקטן את הצלוחית פטור עליה החנווני אם שברה הקטן, מפני שהיא אבידה מדעת, - הוא הדין אם אמר לו שלח לי עם הקטן, שפטור (כסף משנה). ועוד שכל המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא, אם התכוון לעשות את הקטן שליח או לא, ואם כן, כשאמר מפורש שעושה שליח - בוודאי פטור לכל הדיעות. וראה תוספות בבא קמא קד. דיבור המתחיל רבה ולהלן הלכה ג.

ג. הָאוֹמֵר[31] לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין מִלְּוָה בֵּין פִּקָּדוֹן, שְׁלָחֵהוּ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן[32], אִם רָצָה לְשָׁלְחוֹ בְּיָדוֹ - נִפְטָר, וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

1 וְכֵן[33] שְׁנַיִם שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִשְׁלֹחַ
2 לַחֲבֵרוֹ מְשַׁלֵּחַ בְּיַד מִי שֶׁיִּרְצֶה הַמְשַׁלֵּחַ - הֲרֵי זֶה
3 מְשַׁלֵּחַ בְּיַד מִי שֶׁיִּרְאֶה לוֹ שֶׁהוּא רָאוּי[34] לְהוֹלִיךְ דָּבָר
4 זֶה. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד בַּדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁכָּפַר בּוֹ הַשָּׁלִיחַ
5 - הֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ פָּטוּר[35]. שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[36].

31) בבא מציעא צח: בסוף המשנה, שאם המשאיל אומר לשואל לשלח לו בחזרה את הפרה ששאל ממנו, ביד שלוחו או ביד בנו, פטור השואל מכל התחייבות, וראה בכסף משנה. 32) שם במשנה: "ביד בני או ביד שלוחי", ו"בני" היינו קטן, שאם לא כן היינו "שלוחי" (כסף משנה). וכתב הסמ"ע (סימן קפח סעיף קטן ט) שאפילו אם לא ידע המשלח שהוא קטן, ואחרי כן נתברר הדבר - פטור המשלח, וזהו החידוש שהשמיענו כאן רבינו, מה שלא שמענו בהלכה ב. 33) הרי"ף בבבא קמא פרק הגוזל עצים (דפוס ווילנא לז עמוד ב). 34) ואם שלח ביד מי שאינו ראוי, הרי זה כאילו אבדו בידיים (רדב"ז). וראה במשנה למלך להלן הלכה ז. 35) אם טוען זה שנשלח אליו, כי שליח זה אינו ראוי לשליחות זו ואם נגנב או נאבד או כפר השליח, המשלח ישלם - אין טענתו טענה ופטור המשלח. ובאופן זה פטור גם משבועה, כיוון שכך התנו אבל אם כפר בעצם התניית התנאי או שהכחישו באומר לו: לא שלחת לי על ידי שליח זה - חייב הוא להישבע שבועת היסת וכמו שכתב הראב"ד (רדב"ז). 36) בבא מציעא נא. כרבי יהודה.

6 ד. הַשָּׁלִיחַ[37] שֶׁקָּנָה אוֹ שֶׁמָּכַר, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ
7 בְּדָבָר זֶה לִפְלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ[38] אוֹ שֶׁהִמְשִׁיךְ[39],
8 וְנִמְצָא שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַמְשַׁלֵּחַ - בָּטֵל הַמֶּקַח
9 וּמַחֲזִיר. וְאִם[40] לֹא הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ - נִקְנָה
10 הַמֶּקַח, וְיִהְיֶה הַדִּין בֵּינוֹ וּבֵין זֶה שֶׁשְּׁלָחוֹ.

37) ראה למעלה פרק א הלכות ב־ג. 38) כקונה. 39) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. 40) בבבא בתרא קסט: אמרו ששליח ששינה וקנה שלא באחריות אף על פי שעיוות - המקח קיים (ראה למעלה פרק א הלכה ג) ובכתובות ק. אמרו ששליח שטעה מקחו בטל (ולמעלה שם הלכה ב). ומתוך סתירה זו בא רבינו לידי חילוק זה: אם לא הודיע שהוא משלח - מקחו קיים. ואם הודיע - מקחו בטל (כסף משנה, וראה למעלה פרק א).

11 ה. רְאוּבֵן[41] שֶׁקָּנָה שָׂדֶה מִשִּׁמְעוֹן, וְאָמַר לוֹ: לְלֵוִי
12 קָנִיתִי אוֹתָהּ[42], וְכָתַב שְׁטַר מֶכֶר בְּשֵׁם לֵוִי, וְחָזַר
13 רְאוּבֵן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: לְעַצְמִי קְנִיתִיהָ, חֲזֹר וּכְתֹב
14 שְׁטַר מֶכֶר בִּשְׁמִי - אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִכְתֹּב לוֹ
15 שְׁטָר אַחֵר בְּשֵׁם רְאוּבֵן[43]. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ בַּתְּחִלָּה[44]
16 וְאָמַר לוֹ: לְעַצְמִי אֶקְנֶה, וְזֶה שֶׁאֶכְתֹּב שְׁטָר בְּשֵׁם
17 לֵוִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדְעוּ בִּי שֶׁאֲנִי הוּא הַקּוֹנֶה - הֲרֵי זֶה
18 כּוֹפֵהוּ לַחֲזֹר וְלִכְתֹּב שְׁטָר אַחֵר בִּשְׁמוֹ.

41) בבא קמא קב: בברייתא ובגמרא שם קג. 42) וכוונתו הייתה שלא ידעו שהוא הקונה, כדלהלן. 43) אלא צריך לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב לו שטר לראובן (שם קג.) ולא יכול הקונה לטעון שהמוכר צריך היה מייד להעלות על דעתו שהקונה וודאי קנה לעצמו, כי מי זה יקנה שדה לאחרים. 44) בגמרא שם אמרו שאפילו אם לא התנה עם המוכר, אלא לעדים בפני המוכר: "עוד שטר אחד תכתוב לי על שדה זו" כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר ואינו יכול לטעון כי היה סבור שלוי יכתוב לו שטר זה, שהרי אמר לעדים בפניו. וצריך עיון למה השמיט זאת רבינו, ועיין כסף משנה, לחם משנה ומשנה למלך.

19 ו. הַסַּרְסוּר[45] - שָׁלִיחַ[46] הוּא, אֶלָּא שֶׁהוּא נוֹטֵל שְׂכַר
20 שְׁלִיחוּתוֹ[47]. לְפִיכָךְ[48], אִם שִׁנָּה דַּעַת הַבְּעָלִים -
21 מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִפְסִיד. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן חֵפֶץ
22 לְשִׁמְעוֹן הַסַּרְסוּר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי זֶה, וְאַל תִּמְכֹּר
23 בְּפָחוֹת מִמֵּאָה, וְהָלַךְ וּמְכָרוֹ בַּחֲמִשִּׁים[49] - מְשַׁלֵּם[50]
24 הַחֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ. מָכַר בְּמָאתַיִם - הַכֹּל לְרְאוּבֵן[51].
25 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. רְאוּבֵן אוֹמֵר: בְּמֵאָה אָמַרְתִּי
26 לְךָ[52], וְהַסַּרְסוּר אוֹמֵר: בַּחֲמִשִּׁים אָמַרְתָּ לִי, וְכֵן
27 בַּחֲמִשִּׁים מָכַרְתִּי - נִשְׁבָּע הַסַّרְסוּר שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה,
28 שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת[53]. וְאִם כְּבָר נָתַן לוֹ הַחֲמִשִּׁים[54]
29 - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְזוֹכֶה
30 הַלּוֹקֵחַ[55]. וְאִם יָדַע הַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה שֶׁל רְאוּבֵן
31 הוּא[56], וְזֶה הַמּוֹכֵר לוֹ סַרְסוּר הוּא - יַחֲזִיר הַחֵפֶץ
32 לַבְּעָלִים[57], וְיַחֲרִים[58] עַל מִי שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לִמְכֹּר
33 בַּחֲמִשִּׁים אוֹ שֶׁרָצָה[59] בַּחֲמִשִּׁים וְחָזַר בּוֹ אַחַר
34 שֶׁקָּנִיתִי[60].

45) דין זה נלמד ממה שאמרו בכתובות צח. במשנה: "אלמנה שהייתה כתובתה מאתיים ומכרה שווה מנה במאתיים, או שווה מאתיים במנה, נתקבלה כתובתה". כלומר: מכרה שווה מאתיים במנה היא הפסידה את עצמה והרי זה כאילו קיבלה מאתיים ואם מכרה שווה מנה במאתיים הכל לבעל המעות (ראה למעלה פרק א הלכה ה), כלומר, ליורשים והרי קיבלה מהם מאתיים. וגם סרסור שהוא שליח ומקבל שכר עבודתו, דומה הוא לאלמנה המוכרת שהיא כשליחם של היורשים (עיין כתובות ק.) ושכרה אתה שגובה מהם כתובתה (כסף משנה). 46) ולא שותף, וראה סמ"ע שם סעיף קטן א. 47) ראה להלן הלכה ז. 48) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו: לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם לו ההפסד, וכן הוא הדין אם מכר ביוקר היה צריך לקבל חלקו בריווח (סמ"ע שם). 49) ולא הודיע ללוקח שהוא שליח, ואם כן המקח קיים. כמבואר למעלה הלכה ד. 50) כמו שכתב למעלה הלכה ד. 51) כמו שכתב למעלה פרק א הלכה ה, וראה שם ההבדל בין דבר שיש לו מחיר קבוע לבין דבר שאין לו מחיר קבוע. 52) ואינו מכחיש דברי הסרסור שאומר שמכר, אלא שטוען שמכרו במאה (כסף משנה וש"ך סימן קפה סעיף קטן ו). 53) שכיוון שמודה במכר כנ"ל - אין כאן אלא תביעה כספית, שמגיע לו מאה, וזה מודה בחמישים. ויש שהטעימו "שכיוון

שהזכיר לו, בשעה שמסר לו החפץ, סכום מעות - אינו תובע הבגד אלא המעות" (רדב"ז). והראב"ד כתב: "אין כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו, ואינו יודע שנמכר, אלא מפי שמעון, ואינו טוען לא במנה ולא בשום דבר מסויים אלא בגדו - הילכך יישבע הסרסור שבועת היסת וייפטר". ובמשנה (שבועות מג.) מפורש כדברי רבינו, שהרי שם נאמר "המלווה על המשכון ואבד המשכון - סלע הלוויתני עליו ושתיים היה שווה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוויתיך עליו וחמישה דינרים היה שווה - חייב [שבועה]" וראה בנתיבות המשפט שם ובאבן האזל. 54) שאז נחשב כופר הכל על התביעה של יתר החמישים. והוא הדין אפילו אם לא נתן לו, אלא שאמר לו "הילך" (כסף משנה). וראה בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ג. 55) בהתאם לדברי רבינו למעלה בהלכה ד, שאם לא הודיע השליח ללוקח על שליחותו - המקח קיים, והשליח אחראי למשלח בעד הנזקים שגרם על ידי השינוי שלו. 56) ממשמעות הלשון נראה קצת, שאף השליח לא אמר כלום, אלא הלוקח מעצמו ידע של מי החפץ, דינו כאילו הודיעו השליח, ברם צריך שיידע שהחפץ הוא של אותו המשלח ולא די שיידע שהוא סרסור מבלי לדעת מי הוא משלחו, וראה בש"ך סימן קפה סעיף קטן ז. 57) כמו למעלה בהלכה ד. אלא שכאן מחדש רבינו, שאף שהשליח מכחיש שעבר על דברי המשלח, בטל המקח, והשליח אינו יכול לשמש כעד נגדו, מאחר שהוא מחוייב שבועה ועד הנשבע אינו עד, כמו שמביא רבינו למעלה פרק א הלכה ז. והראב"ד כתב שאין צריך להחזיר, כי יכול לטעון שהמוכר והסרסור עשו עליו קנוניא, ולדעת רבינו מסתלק חשש זה על ידי החרם שמטיל הלוקח, ועיין באר הגולה שם אות י. 58) ורק חרם, אבל להשביעו שבועת היסת אינו יכול, אחרי שהוא טוען שמא, ואין מטילים שבועת היסת אלא בטענת וודאי (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). אך יש להבין מדוע אין מצרפים טענת הברי של השליח לטענת השמא של הלוקח, לחייב את המוכר בשבועה, כמו שמצרפים טענת הבעל־חוב לטענת שמא של המשלח למעלה פרק א הלכה ז. 59) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים, אלא כשזה מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח - נתרצה. 60) זה לשון החרם של הלוקח, שאם לא כן, היה צריך לומר "שקנה".

1 **ז. כָּל סַרְסוּר שֶׁהוֹדִיעַ[61] לַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה אוֹ קַרְקַע**
2 **זֶה שֶׁל רְאוּבֵן, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ אָמַר רְאוּבֵן:**
3 **אֵינִי רוֹצֶה לִמְכֹּר בְּדָמִים אֵלּוּ - מַחֲזִיר הַלּוֹקֵחַ;**
4 **שֶׁהֲרֵי לֹא פָּסַק לוֹ דָּמִים וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לְךָ בְּכָךְ**
5 **וְכָךְ[62]. [כָּל[63]] סַרְסוּר[64] שֶׁאָבַד הַחֵפֶץ מִיָּדוֹ[65] אוֹ נִגְנַב**
6 **אוֹ נִשְׁבַּר[66] - חַיָּב[67] לְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר.**

61) ודווקא שהודיע השליח בעת המכירה שהחפץ של פלוני המשלח, ולא מספיקה לעניין זה הידיעה שיש ללוקח (משנה למלך). 62) וכיוון שלא אמר לו כלום על המחיר, הרי זה כאילו אמר לו לחזור ולשאול על המחיר בעת המכר, והלוקח שיידע מזה, חייב היה להעלות על דעתו אפשרות זו. 63) בדפוס רומי: "וכן". ותיקן הכסף־משנה לפי ספרים מדוייקים "כל", ובכתב־יד תימן: "וכל", וכן הוא במגדל עוז. 64) בבא בתרא פז. במשנה, ולפי פירוש הריב"ם בתוספות שם דיבור המתחיל נשברה. 65) בעודו בידו קודם שמכר. וראה שולחן־ערוך, חושן משפט סימן קפה סעיף ז, וסמ"ע שם סעיף קטן יח. 66) על ידי אי זהירותו של הסרסור, שדינו כגניבה ואבידה (הגהות מיימוני אות ג בשם הריב"ם). ובשולחן ערוך שם נשמטו המלים "או נשבר". 67) כדין נושא שכר, שחייב בגניבה ואבידה.

7 **ח. הַלּוֹקֵחַ[68] כֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן[69] לְשַׁגְּרָן לְבֵית**
8 **חָמִיו[70], וְאָמַר לוֹ: אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי - אֲנִי אֶתֵּן**
9 **לְךָ אֶת דְּמֵיהֶם, וְאִם לָאו - אֶתֵּן שָׂכָר מוּעָט[71],**
10 **וְנֶאֱנְסוּ בַּהֲלִיכָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[72]; וְאִם נֶאֱנְסוּ**
11 **בַּחֲזָרָה[73] - פָּטוּר[74]. נִטְּלָן[75] עַל מְנָת לְמָכְרָן לַאֲחֵרִים,**
12 **וְאָמַר לוֹ: אִם יִמָּכְרוּ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי**
13 **- אֶתֵּן לְךָ דָּמִים כָּךְ וְכָךְ, וְאִם לֹא יִמָּכְרוּ - אַחֲזִירֵם**
14 **לְךָ, וְנֶאֱנְסוּ, בֵּין בַּהֲלִיכָה בֵּין בַּחֲזָרָה[76] - חַיָּב**
15 **לְשַׁלֵּם[77].**

68) נדרים לא: ובבא מציעא פא. 69) בעל מלאכה. 70) כמתנה לארוסתו. 71) והיינו, תמורת ההנאה שהיה למשגר בהתפארות זו שגילה נכונות להעניק מתנות (בבא מציעא שם ורש"י שם דיבור המתחיל לפי טובת הנאה). 72) [בלוקח כלים מן האומן על מנת לבקרו (פרק ד מהלכות מכירה הלכה יד) הביא רבינו שאינו חייב אלא אם היו דמי הכלי קצובים והיה הכלי חביב על הלוקח (מקורו מהגמרא בנדרים לא: ובבא בתרא פח.) לפי שהחיוב הוא מטעם "לוקח", כמו שכתב רבינו שם: "מעת שהגביהו נעשה ברשותו" ואם לא נתקיימו התנאים הנ"ל - לא קנה. אבל בלוקח כלים לשגרן לבית חמיו לא נזכר בגמרא שאינו חייב אלא באופנים הנ"ל, לפי שחיובו אינו מטעם לוקח אלא מטעם סרסור, ומכיוון שהוא נהנה ומתפאר בכלי - דינו כשואל ולא רק כשומר שכר (ראה למעלה הלכה ז). ולפיכך העתיק רבינו הלכה זו כאן בדיני סרסור ולא בהלכות מכירה, ראה אבן האזל בהלכות מכירה שם]. 73) אחרי שלא קבלו ממנו ודעתו להחזיר, הריהו כשואל אחרי ימי השאלה (פרק ג מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ב). 74) מאונסים. אבל עדיין דינו כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה, שהרי נהנה והתפאר בכלי זה בבית חמיו וזהו שכרו. וכן מפורש בברייתא שם, ושם: "בחזירה פטור מפני שהוא כנושא שכר" (כסף משנה והגהות מיימוני). 75) נדרים שם ובבא מציעא שם. 76) שאצלו גם החזרה היא כהליכה. שהרי אם יזדמנו לו קונים בדרך - ימכור להם (גמרא שם). 77) [גם כאן לא נזכר בגמרא שצריך שיהיו דמיו קצובים ושיהא חביב על הלוקח, לפי שגם כאן אין חיובו מטעם לוקח, אלא מטעם סרסור ומכיוון שאין שכרו קצוב מהמשלח אלא מרוויח מהכלי עצמו כפי הנראה בעיניו - דינו כשואל, ואינו דומה לסרסור שלמעלה (הלכה ו־ז) שמקבל שכר קצוב מהמשלח ואינו אלא שומר שכר בלבד].

16 **ט. כָּל שָׁלִיחַ[78] שֶׁטָּעַן שֶׁאֵרְעוֹ אֹנֶס פְּלוֹנִי וְהִפְסִיד כָּךְ**

1 וְכָךְ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[79] עַל טַעֲנָתוֹ,
2 וְיִפָּטֵר. וְאִם הָיָה הָאוֹנֵס בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר[80] לְהָבִיא
3 עָלָיו עֵדִים, אוֹ דָּבָר שֶׁהוּא גָּלוּי[81] וְיָדוּעַ, שֶׁהֲרֵי יִמְצָא
4 עֵדִים - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ; וְאִם
5 לֹא הֵבִיא עֵדִים - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וּמְשַׁלֵּם[82]. מַעֲשֶׂה[83]
6 בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: קְנֵה לִי[84] אַרְבַּע מֵאוֹת גַּרְבֵּי
7 יַיִן מְמֻעוֹת שֶׁהָיוּ לִי בְּיָדוֹ[85], וְקָנָה לוֹ, וְנִמְצְאוּ חֹמֶץ
8 - אָמְרוּ חֲכָמִים: מִנְּיָן גָּדוֹל כָּזֶה שֶׁהֶחְמִיץ, קוֹל יֵשׁ
9 לוֹ[86]; הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְהָבִיא רְאָיָה - יָבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא
10 הָיָה הַיַּיִן חֹמֶץ בְּשָׁעָה שֶׁלָּקַח וְיִפָּטֵר, וְאִם לֹא יָבִיא
11 רְאָיָה - יְשַׁלֵּם[87]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדְּבָרִים
12 שֶׁהָרְאָיָה מְצוּיָה בָּהֶן. אֲבָל דָּבָר הַנֶּעְלָם, שֶׁאֵין רְאָיָתוֹ
13 מְצוּיָה - יִשְׁבַּע עָלָיו. וְכֵן הַדִּין בְּכָל טַעֲנָה שֶׁיִּטְעַן
14 הַשֻּׁתָּף[88] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[89]. וְכֵן הַדִּין בְּטַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין:
15 אִם הָרְאָיָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת - אוֹ יָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ
16 אוֹ יְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[90].

78) ברייתא בבבא מציעא פג. בשם איסי בן יהודה, ושם פסק רבא כאיסי, במעשה שהיה עם שליח שארעו אונס. 79) היינו, שכולל אף שבועות שלא שלח בהן יד ושלא פשע (סמ"ע סימן קפז סעיף קטן א). 80) ששכיחים שם עוברים ושבים. 81) כמו המעשה שהובא להלן. 82) כדעת הר"ח והרי"ף שם. 83) שם. 84) בכתב־יד תימן ובדפוס רומי: לו. וכן הוא בשולחן ערוך סימן קפז סעיף ב. 85) כתב כן מפני הבבא דלהלן: "אבל דבר הנעלם - יישבע עליו" ואם לא נתן בידו מעות אינו נשבע, שהרי כלל בידינו: "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שבועות מד:) כלומר נשבעין לפטור ולא ליטול. 86) כלומר, שהדברים מקבלים פרסום, וידוע הדבר ברבים מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חימוץ יין בכמות גדולה כזאת. 87) שהמשלח יכול לטעון, שהשליח קנה יין חמוץ במחיר מוזל, אחרת הרי קל בידו להוכיח את ההיפך. 88) [ראה להלן פרק ט הלכה א, שתקנת חכמים היא שמשביעין את השותף בטענת ספק. וסובר רבינו שבכל השבועות נוהג דין זה של איסי בן יהודה ואף בשבועה דרבנן]. 89) [האריסין והאפוטרופין וכו' להלן פרק ט הלכה א]. אין הדברים מובנים, שהרי כל עיקר ההלכה של איסי בן יהודה נאמרה בשבועת השומרים ונלמדה ממה שאמרה תורה (שמות כב, ט־י): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - שאם יש רואה יביא רואה וייפטר (בבא מציעא שם). אבל בעל הנתיבות (סימן קפז) כתב שהחידוש הוא באופן שאין דין שבועה מן התורה, כגון, שמפקיד טוען ברי ויש לנפקד מיגו שאז אין נשבעין מדאורייתא. 90) פרק ג מהלכות שכירות הלכה א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו כל דיני הרשאה.

17 **א.** מִי[2] שֶׁהָיְתָה לוֹ קַרְקַע[3] תַּחַת יַד אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ
18 לוֹ מְטַלְטְלִין[4] פִּקָּדוֹן[5], וְרָצָה לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לָדוּן[6] עִם
19 זֶה וּלְהוֹצִיא[7] הַקַּרְקַע אוֹ הַפִּקָּדוֹן מִתַּחַת יָדוֹ - הֲרֵי
20 זֶה כּוֹתֵב[8] לוֹ הַרְשָׁאָה[9]. וְצָרִיךְ לִקְנוֹת מִיָּדוֹ[10]
21 שֶׁהַרְשָׁהוּ. וְאוֹמֵר[11] לוֹ: דּוּן וּזְכֵה וְהוֹצֵא לְעַצְמְךָ.
22 וְכַיּוֹצֵא[12] בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ. וְאִם לֹא כָּתַב לוֹ[13] - אֵינוֹ
23 יָכוֹל לָדוּן עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אֵין אַתָּה
24 בַּעַל דִּינִי[14]. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ כֵּן[15] - אֵינוֹ אֶלָּא
25 שָׁלִיחַ[16], וְכָל מַה שֶּׁיִּזְכֶּה בּוֹ - הֲרֵי הוּא שֶׁל
26 מְשַׁלְּחוֹ[17]. וְכָל הַהוֹצָאוֹת[18] שֶׁיּוֹצִיא הַשָּׁלִיחַ עַל דִּין
27 זֶה שֶׁהַרְשָׁה - הֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ חַיָּב בָּהֶן; שֶׁכָּךְ כּוֹתְבִין
28 בַּהַרְשָׁאָה: כֹּל שֶׁתּוֹצִיא בְּדִין זֶה - עָלַי לְשַׁלְּמוֹ.

2) בבא־קמא ע. וקד: 3) ראה בשולחן־ערוך סימן קכג סעיף א, שבקרקע יכול לכתוב הרשאה אפילו אם כפר בה השני, וכן נראה מדברי רבינו להלן הלכה ו, שכתב שבמטלטלין או במעות אינו יכול לכתוב הרשאה אם כפר בו - הרי שבקרקע אין הדין כן, עיי"ש ועיין עוד בסוף הלכה ז. [שכל טעמה של הלכה זו הוא משום שנראה כמשקר, ובקרקע אין זה נראה כשקר, לפי שהדבר ידוע ומפורסם שקרקע זו שלו, ועיין רדב"ז להלן הלכה ו]. 4) אבל מעות אינו יכול להקנות אלא ב'קנין אגב' (להלן הלכה ז). 5) אם לא כפר בו הנפקד, ובכלל זה גזילה כשלא כפר בה הנגזל. וכלשון השני של נהרדעי (בבא־קמא שם), ולא בא למעט אלא מלוה, שאינו יכול להקנותה בשום פנים, כדלהלן הלכה ז (לחם־משנה ורדב"ז). 6) לנהל משא ומתן, כשיש לנתבע טענות מסויימות, אבל אינו כופר בעיקר הדבר, ראה למעלה בהערה הקודמת. וראה עוד להלן הלכה ה, שאף בגביית החוב צריך הרשאה. 7) דוקא להוציא מיד חבירו, אבל האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי - אין צריך קנין - אלא באמירה בלבד (למעלה פרק א הלכה א, וראה בש"ך חו"מ סימן קכב ס"ק יב). 8) כן בגמרא (ב"ק שם): "לא כתבינן אורכתא (=הרשאה) אמטלטלי דכפריה - אבל לא כפריה - כתבינן". אבל נראה שהעיקר הוא הקנין (ראה להלן), ואילו הכתיבה אינה אלא לראיה, ובמקום שאין צורך בראיה, אין צורך בכתיבה, וכן נראה במעשה דרב פפא (ב"ק קד:) שם הוזכר הקנין ולא הוזכרה הכתיבה. 9) תרגום עברי של המלה הארמית: "אורכתא" שבגמרא שם. ופירושה בשתי הלשונות: שלטון, שהמשלח משליט את השליח על הפקדון ומקנהו לו. 10) בקנין סודר, ורק במעות צריך 'קנין אגב' (להלן הלכה ז). ומקור קנין זה במעשה דרב פפא (ב"ק שם), שהקנה לשליח את הממון בקנין גמור (ש"ך שם ס"ק יג). 11) היינו, בכתב ההרשאה. ראה להלן. 12) היינו, לשון שיש בה משום הקנאה גמורה. 13) כלומר, שלא כתב לו דון וזכה והוצא לעצמך (כסף־משנה). שם ע. מימרא שניה של נהרדעי. 14) ה'טור' (חושן־משפט סימן קכב) כתב הטעם, "משום שיש לו לחוש שמא ביטל המשלח את השליחות או מת [המלוה], שאילו מת או ביטל השליחות קודם שיתן לשליח, ונתן אח"כ לשליח ונאבד - חייב באחריותו, אע"פ שלא ידע שמת המשלח או ביטל השליחות". ומכיון שרבינו העתיק דברי הגמרא כלשונם ולא ביארם, נראה שגם בלי חשש אחר, רשאי הנפקד לסרב מלדון עם זה שאין לו הרשאה, בטענה, כי: הראשון נוח

לי, והשני קשה ממנו. 15) "דון וזכה והוצא לעצמך" כנ"ל, ויש מקום לטעות כי הקנה לו בלב שלם, והרי הוא כשותף למחצה, כדעה אחת בגמרא (ב"ק ע.). 16) כמסקנת הגמרא שם: "והלכתא, שליח שווייה". 17) זוהי תוצאה מזה שאנו אומרין שהוא שליח ולא שותף. 18) שם, מדברי רב אשי.

1 **ב. הִקְנָה[19] לָזֶה שֶׁהִרְשָׁה שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ[20] מַה שֶּׁיֵּשׁ**
2 **לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה דִּין עַל הַכֹּל[21]; הוֹאִיל**
3 **וְדָן עַל חֶלְקוֹ, וַהֲרֵי הוּא בַּעַל דִּינוֹ בְּחֶלְקוֹ - דָּן עַל**
4 **הַכֹּל.**

19) בבא־קמא שם, מימרא של אביי. 20) כן הוא בגמרא שם, וכתב הראב"ד "דוקא שליש או רביע, אבל אם אמר לו מאה דינרים ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך, לא ידון אלא על המאה". 21) וכן הוא להלן הלכה ג, בשותף שיש לו הרשאה - שיכול לדון על הכל.

5 **ג. אֶחָד[22] מִן הָאַחִין שֶׁלֹּא חָלְקוּ אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא**
6 **לִתְבֹּעַ - תּוֹבֵעַ עַל הַכֹּל; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק בְּזֶה**
7 **הַמָּמוֹן - אֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה מִשְּׁאָר שֻׁתָּפִין. וְאֵין**
8 **הַשֻּׁתָּף הָאַחֵר יָכוֹל לוֹמַר לְשֻׁתָּפוֹ שֶׁדָּן: אֵלּוּ הָיִיתִי**
9 **אֲנִי שָׁם, הָיִיתִי תּוֹבֵעַ טְעָנוֹת אֲחֵרוֹת וּמְחַיֵּב בַּעַל**
10 **דִּינִי; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא בָּאתָ לִתְבֹּעַ גַּם**
11 **אַתָּה? לְפִיכָךְ, אִם הָיָה[23] בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - יֵשׁ לוֹ**
12 **לַחֲזֹר עַל בַּעַל הַדִּין וְלָדוּן עִמּוֹ, וְלוֹמַר לוֹ: אֲנִי אֵינִי**
13 **מוֹדֶה בְּכָל מַה שֶּׁטָּעַן שֻׁתָּף שֶׁלִּי. לְפִיכָךְ יֵשׁ[24] לַנַּתְבָּע**
14 **לְעַכֵּב וְלוֹמַר לָזֶה: אוֹ דוּן עִמִּי בְּחֶלְקְךָ, אוֹ הָבֵא**
15 **הַרְשָׁאָה; שֶׁהֲרֵי מָמוֹן שְׁנֵיכֶם בְּיָדִי, וּשְׁנֵיכֶם בַּעֲלֵי**
16 **דִּינִי, וּלְמָחָר יָבוֹא אָחִיךָ אוֹ שֻׁתָּפְךָ וְיִתְבַּע גַּם הוּא.**

22) בכתובות צד. "אמר רב הונא, הני תרי אחי ותרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד, ואזל חד מינייהו בהדיה לדינא, לא מצי אידך למימר ליה: את לאו בעל דברים דידי את, אלא שליחותיה עבד". ולבסוף מסיק, שאין הדברים אמורים אלא כשהאח או השותף השני נמצא בעיר, אבל אם אינו בעיר יכול לטעון: אילו הייתי שם הייתי טוען טענות יותר טובות, ושלשה פירושים לדבר: רש"י והמאירי והרי"ד מפרשים שה"אידך" הזה הוא השותף השני, והוא בא לטעון לבעל דין שידון עמו שוב הפעם על חלק שלו. ועל זה אמרו שאם הוא בעיר, שהיה יכול לבוא, אינו יכול לטעון כן. ואם אינו בעיר, יכול לטעון כן. הר"ן מפרש שה"אידך" הזה הוא בעל הדין שטוען לשותף הזה שלפנינו, ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אין הבע"ד יכול לטעון לשותף שלפנינו לאו בעל דברים דידי את, ואם השותף השני אינו בעיר, יכול הבע"ד לטעון כן. ורבינו והרא"ש (בכתובות פ"י סימן יב) מפרשים בצד אחד כרש"י שה"אידך" הזה הוא השותף השני, ובצד שני כהר"ן שהוא טוען לשותף הזה שלפנינו. ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אינו יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את. ואם לא היה בעיר, יכול לטעון כן. ובכסף־משנה הביא הר"ן את דברי רבינו, וצ"ע. ועיין לחם־משנה. 23) לדברי רש"י, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו, זה נלמד ממה שאמרו שהשותף השני (כשלא היה בעיר) יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את, ואילו הייתי בעיר הייתי טוען טענות טובות יותר - שיכול לחזור לבעל־דין לדון עמו שוב הפעם, על חלקו. 24) לדברי הר"ן, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו זה נלמד ממה שאמרנו שהשותף השני יכול לחזור לבעל־דין לדון עמו שוב הפעם, ואם כן יכול הבע"ד לסרב לכתחילה לדון עם השותף הזה. והרא"ש (שם) חולק על הלכה זו, וכתב שאין הבע"ד יכול לעכב, דמה איכפת לו שידון עמו על הכל, שאם יזכה בדין נגדו יפטר עכ"פ מחלקו.

17 **ד. הַבַּעַל[25] בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26] - צָרִיךְ הַרְשָׁאָה[27]. וְאִם**
18 **יֵשׁ פֵּרוֹת[28] בַּקַּרְקַע - מִתּוֹךְ שֶׁיֵּשׁ לָדוּן[29] עַל הַפֵּרוֹת,**
19 **שֶׁהֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ, דָּן עַל הָעִקָּר, וְאֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה**
20 **מֵאִשְׁתּוֹ; שֶׁאִם אֵין לוֹ קַרְקַע - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[30].**

25) גיטין מח: מימרא של אביי. 26) היינו נכסי מלוג, וראה שו"ע סימן קכב סעיף ח. 27) שקנין פירות, שיש לו לבעל, אינו כקנין הגוף (רש"י שם). 28) בגמרא שם אמרו: "ולא אמרינן אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי - מיגו דמשתעי דינא אפירי, משתעי דינא אגופא" ופירש רש"י, דלא נחית לפירא - שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל, אבל רבינו גרס: "ולא אמרן אלא דליכא פירא, אבל איכא פירא וכו'". וכן הביא המאירי, וכ"ה בכ"י מינכן שם (שם בהערות). "שכל שיש שם פירות, הואיל ויכול לדון על הפירות, שהם שלו לגמרי - דן על העיקר" (מאירי שם, בשם 'יש פוסקים'). 29) לדעת המאירי הנ"ל, אע"פ שלמעשה אין לו דין ודברים על הפירות - כיון שיכול לדון עליהם, דן הוא על העיקר. 30) ולפיכך הוא עדיף משותף, שלמעלה בהלכה ג.

21 **ה. מִי[31] שֶׁהָיָה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ פִּקָּדוֹן אוֹ מִלְוָה, בֵּין**
22 **בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין מָעוֹת[32], וְעָשָׂה שָׁלִיחַ בְּעֵדִים[33]**
23 **לַהֲבִיאָן לוֹ - הָרְשׁוּת בְּיַד זֶה שֶׁהֵם אֶצְלוֹ: אִם רָצָה**
24 **לִתֵּן - נִפְטָר, וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, שֶׁהֲרֵי נָתַן**
25 **לִשְׁלוּחוֹ; וְאִם לֹא רָצָה לִתֵּן - אֵינוֹ נוֹתֵן, שֶׁאֵין זֶה**
26 **בַּעַל דִּינוֹ[34] עַד שֶׁיָּבוֹא בְּהַרְשָׁאָה עַל הַפִּקָּדוֹן[35]. וְכָל**
27 **הַבָּא[36] בְּהַרְשָׁאָה - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַנֶּאֱמָר בָּהֶן:**
28 **וַאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו[37].**

31) בבא־קמא קד. כרב חסדא ורב יוחנן ורבי אלעזר, ולא כרבה. וכן פסק הרי"ף. 32) שרק לענין הרשאה, שהיא בקנין - יש הבדל בין פקדון של מטלטלין לבין פקדון של מעות (למעלה הלכה א, ולהלן הלכה ז). וכן בין פקדון לבין מלוה (שם ושם). אבל בשליחות לחוד - אין הבדל ביניהם. וראה להלן הערה לד. 33) המדובר כאן כשלא אמר המפקיד או המלוה לנפקד או ללוה ששלח לו חובו על־ידי שליח זה, ולפיכך צריך שיעשה השליח בעדים, שמכיון שהטריח להביא עדים - ודאי קיבל אחריות הכסף עליו משבא ליד שלוחו (גמרא בבא־קמא שם), אבל אם אמר לנפקד או ללוה שלח לי על־ידי שליח זה - משבא ליד שליח זה, פטור הנפקד או הלוה מאחריות. ראה פ"ג

מהלכות שאלה ופקדון הלכה א, ובלחם־משנה. 34) מקורו מהא דבבא־קמא ע. שאפילו אם כתב לו הרשאה - אם לא כתב לו "דון וזכה והוצא לעצמך" - יכול לומר לו: אין אתה בעל דיני. ראה למעלה הלכה א. 35) אבל על המלוה אינו יכול לכתוב הרשאה, כדלהלן הלכה ז (כסף־משנה). 36) שבועות לא. מימרא של רב. 37) [רש"י שם פירש: "שהוא מתעבר על ריב לא לו, ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה, יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים". ולפי"ז לעולם אסור. וכן נראה מדברי רבינו. אבל הראב"ד כתב: "דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת - אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת, מציל ממון חבירו הוי". ונראה שלמד כן מתוך אותו הפסוק עצמו "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" - דוקא בתוך עמיו, כלומר אם הוא באותה העיר].

1 ו. הַתּוֹבֵעַ[38] חֲבֵרוֹ בַּדִּין בְּמִטַּלְטְלִין אוֹ בְּמָעוֹת
2 שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְכָפַר[39] בּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִכְתֹּב
3 הַרְשָׁאָה עָלָיו, שֶׁנִּמְצָא זֶה כְּמִשַּׁקֵּר[40]; שֶׁהוּא אוֹמֵר
4 לוֹ: הִרְשִׁיתִיךָ לִטֹּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, וּכְבָר
5 אָמַר פְּלוֹנִי שֶׁאֵין לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב
6 לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְשׁוֹת אַחֵר עָלָיו
7 לְהַשְׁבִּיעוֹ; שֶׁאֵין שָׁם דָּבָר שֶׁיִּקְנֶה לוֹ, וְאֵין אָדָם
8 מַרְשֶׁה עַל תְּבִיעַת דְּבָרִים, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים נִקְנִין אֶלָּא
9 עַל תְּבִיעַת הַמָּמוֹן[41].

38) בבא־קמא ע. כלשון השני של נהרדעי. 39) היינו, לפני שכתב ההרשאה, אבל אם כפר אחרי ההרשאה, ראה לקמן הלכה יא. 40) כן הוא שם בגמרא, לפי הלשון השני. ולולא טעם זה, היה אפשר לכתוב הרשאה אף באופן שכפר בו. ואע"פ שאינו יכול להקדישו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כב) ואם כן אינו יכול להקנותו לאחרים - הרשאה אינה קנין גמור, ויש בה גם משום שליחות, ראה למעלה הערה טו, ו'נמוקי יוסף' לבבא־קמא שם (דפוס ווילנא דף כז ע"א). 41) ראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד.

10 ז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת פִּקָּדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְרָצָה
11 לְהַרְשׁוֹת שָׁלִיחַ לַהֲבִיאָן - אֵין הַקִּנְיָן[42] מִיָּדוֹ מוֹעִיל
12 בָּזֶה, שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין[43]. אֶלָּא כֵּיצַד
13 עוֹשֶׂה?[44] נוֹתֵן לוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא[45], וּמַקְנֶה לוֹ
14 הַמָּעוֹת עַל גַּבָּהּ כְּדֵי לְהוֹצִיאָן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ, וְהוֹלֵךְ
15 וְדָן עִמּוֹ וּמוֹצִיאָן. הָיְתָה לוֹ מִלְוָה בְּיַד אַחֵר - אֵינוֹ
16 יָכוֹל לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה עָלֶיהָ[46], וַאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב
17 בִּשְׁטָר; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלְוָה לְהוֹצָאָה נִתְּנָה, וְאֵין אָדָם
18 מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם. וְאֵין לוֹ דֶּרֶךְ
19 שֶׁיִּקְנֶה אָדָם חוֹב בָּהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן[47], וְהוּא
20 דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], אוֹ בְּהַקְנָיַת שְׁטַר
21 הַחוֹב עַצְמוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[49], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְנֶה
22 הַשְׁעָבּוּד בּוֹ. זֶהוּ הַדִּין שֶׁיֵּרָאֶה לִי מִן הַגְּמָרָא. אֲבָל
23 הַגְּאוֹנִים תִּקְּנוּ שֶׁכּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה אַף עַל הַמִּלְוָה, כְּדֵי
24 שֶׁלֹּא יִטֹּל כָּל אֶחָד מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ לְמְדִינָה
25 אַחֶרֶת. וְעוֹד תִּקְּנוּ, שֶׁאִם הִרְשָׁהוּ לִטֹּל מָעוֹת שֶׁיֵּשׁ
26 לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ[50] אוֹ לִתְבֹּעַ מִמֶּנּוּ הַלְוָאָה, וְלֹא הָיְתָה
27 לַמַּקְנֶה קַרְקַע - מַקְנֵהוּ אַרְבַּע אַמּוֹת מֵחֶלְקוֹ שֶׁבְּאֶרֶץ
28 יִשְׂרָאֵל, וּמַקְנֶה לוֹ הַמָּעוֹת עַל גַּבָּן[51]. וּדְבָרִים אֵלּוּ[52]
29 דְּבָרִים קַלִּים הֵן עַד מְאֹד וּרְעוּעִים. שֶׁזֶּה, מִי יֹאמַר[53]
30 שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל?[54] וַאֲפִלּוּ הוּא רָאוּי,
31 אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[55]. וְהַגְּאוֹנִים עַצְמָן שֶׁתִּקְּנוּ תַּקָּנָה זוֹ
32 אָמְרוּ, שֶׁאֵין אוֹמְרִין: יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר, וְאֵינָהּ
33 אֶלָּא כְּדֵי לְאַיֵּם עַל הַנִּתְבָּע. אִם רָצָה לָדוּן וְלִתֵּן
34 בְּהַרְשָׁאָה זוֹ - נִפְטָר. וְלָמָּה יִפָּטֵר? שֶׁאֵין זֶה הַבָּא
35 בְּהַרְשָׁאָה זוֹ הָרְעוּעָה פָּחוּת מִשֶּׁלֵּיהַ שֶׁעָשָׂהוּ
36 בְּעֵדִים[56]. אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה הַנִּתְבָּע לָדוּן עִמּוֹ - אֵין
37 כּוֹפִין לִתֵּן לוֹ וְלֹא לְהִשָּׁבַע עַד שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּינוֹ.
38 וְכֵן[57] הוֹרוּ, שֶׁאִם הָיְתָה לוֹ מִלְוָה אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין
39 בִּשְׁטָר בֵּין בְּעֵדֵי קִנְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בָּהּ בְּבֵית
40 דִּין - כּוֹתְבִין עָלָיו הַרְשָׁאָה[58], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפִירַת
41 שִׁעְבּוּד קַרְקַע[59]; אֲבָל אִם מִלְוָה עַל פֶּה הִיא שֶׁכָּפַר
42 בָּהּ - לֹא תִּקְּנוּ שֶׁיִּכְתְּבוּ עָלֶיהָ הַרְשָׁאָה[60].

42) כלומר, קנין סודר. 43) כן הוא בבבא־מציעא מו. בפקדון שכפר בו, שמן הדין אינו יכול להקנות לו, היו כותבים עליו הרשאה לולא הטעם של מחזי כשיקרא (למעלה הלכה ו), משום שהרשאה אינה קנין גמור ויש בה גם משום שליחות (ראה למעלה הערה לט), ואם־כן צריך עיון, למה לא מועיל קנין חליפין. 44) עובדא של רב פפא, שם. 45) שקרקע כל שהו, מספיק ל'קנין אגב' (פאה פ"ג מ"ו). 46) כן הוא בבבא־בתרא קמח. שאין הבריא יכול להקנות הלוואה. ובמעשה של רב פפא (ב"מ שם) לא גרסו "דרב פפא הוה מסיק (=תובע הלואה) תריסר אלפי דינרי", שאם כן מפורש שגם בהלוואה מועיל 'קנין אגב', אלא "דרב פפא הוו ליה תריסר אלפי דינרי", ובפקדון הדברים אמורים, וראה ב'תוספות' בבא־בתרא עז: ד"ה רב פפא. ואף כאן צריך עיון, למה לא מועיל קנין בהלוואה לגבי הרשאה, כשם שמועיל בפקדון שכפר בו (ראה למעלה הערה מב). 47) בבא־בתרא שם. 48) פ"ו מהלכות מכירה הלכה ח. 49) כמבואר למעלה בהלכות מכירה, שם הלכה יא. 50) כלומר: בפקדון. 51) וקנין סודר לא מועיל אף לפי דברי הגאונים, שהרי אין מטבע נקנה בחליפין (למעלה בהלכה זו, ועיין כסף־משנה). 52) זה מוסב רק על התקנה השנייה, ולא על התקנה הראשונה לכתוב הרשאה אף על המלוה (כסף־משנה, ועיין לחם־משנה). 53) כלומר: מי יאמר על זה. [ובפירוש התלמוד לרבינו במסכת גיטין (הובא בכפתור ופרח פי"ד) כתב: "ובאמת מי יאמר" - הרב ניסן זק"ש]. 54) שמא הוא מזרע גרים, שאין להם חלק בא"י (כסף־משנה). 55) וכן דחו ה'תוספות' בבא־בתרא מד: ד"ה דלא הוה, דברי האומרים כדעת הגאונים. ועיין הגהות מימוניות. 56) למעלה הלכה ה. 57) היינו, עוד פרט אחד בצירוף הסתייגות מסויימת, אשר לתקנה הראשונה. 58) היינו, כשאין השטר תחת ידו, אחרת הרי אפשר להקנותו בכתיבה ומסירה, כמבואר למעלה. 59) והקרקע היא בעין, ואין זה

נראה כל־כך כמשקר, ראה למעלה הערה ב. 60) מפני שאז נראה כמשקר, כנ"ל בהלכה ו.

1 **ח. מִי[61] שֶׁהִרְשָׁה לְאֶחָד, וְרָצָה לְבַטֵּל הַשְּׁלִיחוּת**
2 **וּלְהַרְשׁוֹת לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מְבַטֵּל[62]. וְאֵין[63] לַמֵּרְשֶׁה**
3 **לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה לְאַחֵר; שֶׁזֶּה[64] אוֹמֵר: אֵין רְצוֹנִי**
4 **שֶׁיִּהְיֶה פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר[65]. לְפִיכָךְ, אִם הִתְנָה עָלָיו**
5 **שֶׁיַּרְשֶׁה הוּא לְאַחֵר, וְאַחֵר לְאַחֵר - הֲרֵי הַשָּׁלִיחַ**
6 **כּוֹתֵב הַרְשָׁאָה לְשֵׁנִי, וְשֵׁנִי לִשְׁלִישִׁי, הַכֹּל לְפִי תְּנָאוֹ.**

61) כן כתב הרי"ף בבבא־קמא פרק 'מרובה'. 62) שאע"פ שהרשהו בקנין - יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה טו והערה לט, וש"ך סימן קכב ס"ק ט. 63) רי"ף, שם פרק 'הגוזל עצים'. 64) המרשה. 65) בבא־מציעא לו.

7 **ט. הַבָּא[66] בְּהַרְשָׁאָה שֶׁמְּחַל לְזֶה הַנִּתְבָּע, אוֹ שֶׁמָּכַר**
8 **לוֹ[67], אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה, אוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ**
9 **פְּשָׁרָה[68] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לְתַקֵּן**
10 **שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[69]. לְפִיכָךְ[70], אִם הִתְנָה עִמּוֹ: בֵּין**
11 **לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת, אֲפִלּוּ מָחַל לוֹ עַל הַכֹּל - הֲרֵי זֶה**
12 **מָחוּל.**

66) כן כתבו הגאונים (כסף־משנה בשם 'נמוקי יוסף' בבא־קמא פרק 'מרובה'). 67) כגון שהרשה אותו לקחת חפץ ממנו והלך ומכרו לו (רדב"ז). 68) ראה למעלה הערה לו, בדברי רש"י שבועות לא. 69) שהרי יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה סא. ובכל שליח אמרו כן (למעלה פ"א הלכה ו). 70) כמו למעלה פ"א הלכה ג.

13 **י. רְאוּבֵן[71] שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאָה וְתָבַע שִׁמְעוֹן - אֵין**
14 **שִׁמְעוֹן יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר לוֹ: שֶׁמָּא הַמְשַׁלֵּחַ אוֹתְךָ**
15 **הִרְשָׁה אַחֵר וּבִטֵּל שְׁלִיחוּתְךָ? שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר**
16 **לוֹ: תֵּן לִי הַפִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְזוֹ הַרְשָׁאָתִי תְּהִי**
17 **אֶצְלְךָ. וְאִם הַמַּפְקִיד הִרְשָׁה אַחֵר - הוּא הִפְסִיד עַל**
18 **עַצְמוֹ; וְשִׁמְעוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי בְּהַרְשָׁאָתוֹ נָתַן.**

71) המפרשים לא ציינו כאן מקור, אבל דברים שבהגיון הם.

19 **יא. רְאוּבֵן[72] שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאַת שִׁמְעוֹן וְתָבַע לֵוִי, וְאָמַר**
20 **לֵוִי: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[73], אֲבָל יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן**
21 **וְיִטֹּל[74] - מוֹצִיאִין הַמָּמוֹן מִיַּד לֵוִי, וְיִהְיֶה מֻנָּח בְּבֵית**
22 **דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן[75] וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל. וְכֵן כָּל**
23 **הַדְּבָרִים שֶׁתּוֹלֶה לֵוִי בְּשִׁמְעוֹן - יָדוּן רְאוּבֵן, וְיִהְיֶה**
24 **הַמָּמוֹן מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן וְיִשָּׁאֵל.**
25 **וְיֵשׁ לְרְאוּבֵן לְהַחֲרִים[76] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת שֶׁקֶר**
26 **כְּדֵי לְעַכֵּב הַמָּמוֹן וּלְאַחֲרוֹ. נִתְחַיֵּב לֵוִי שְׁבוּעָה - אֵינוֹ**
27 **יָכוֹל לְעַכֵּב וְלוֹמַר לוֹ: אֵינִי נִשְׁבָּע עַד שֶׁאַחֲרִים בִּפְנֵי**
28 **שִׁמְעוֹן[77] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי שֶׁקֶר; שֶׁאֵין זֶה הֵחֵרֶם**
29 **אֶלָּא תַּקָּנָה קַלָּה שֶׁתִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים, כְּדֵי**
30 **שֶׁיְּכַוְּנוּ בַּעֲלֵי דִינִין טַעֲנוֹתֵיהֶן, וְאֵין מְעַכְּבִין שְׁבוּעָתוֹ**
31 **שֶׁל זֶה מִפְּנֵי תַּקָּנָה זוֹ הַקַּלָּה[78].**

72) אף כאן לא צויין המקור על־ידי המפרשים. 73) לאחר שנכתבה ההרשאה אמר כן, אבל בעת שנכתבה ההרשאה לא אמר כן, אחרת אין לכתוב הרשאה (למעלה הלכה ז). ועיין השגת הראב"ד וכסף־משנה. וכן נראה בשבועות לב: ועיין שם ב'תוספות' ד"ה היכא. 74) המדובר בשני אופנים: א' כשאין שטר ביד התובע. שדין הוא שהנתבע הכופר בכל נשבע שבועת היסת ופטור, אלא שיכול הוא להפך השבועה על התובע שישבע ויטול (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ו). ב' כשיש שטר ביד התובע, ואעפ"כ יכול הנתבע לומר לתובע: השבע לי שלא פרעתיך (פי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ב), ועיין ש"ך סימן קכג ס"ק יט. 75) ויש אומרים, שקובעים זמן מסויים לבואו של זה, כי שמא המשלח רמאי ורוצה להתחמק משבועה (שו"ע שם סעיף ח, וסמ"ע שם ס"ק יג). 76) תקנת הגאונים היא, שכל מי שמטילים עליו שבועה, בין דאורייתא בין דרבנן, יש לו זכות להטיל חרם על המשביע (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יא). 77) ועד שיבוא - לא אשבע. 78) בניגוד למה שאמרנו למעלה, שיכול לעכב הממון וליתנם ביד הב"ד, אם אומר שישבע שמעון ויטול - ששם הוא דין הגמרא, ולא תקנה קלה של הגאונים.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שותפות והיאך הם משתתפים, וכיצד הם חולקים.

32 **א. כְּשֶׁיִּרְצוּ הַשֻּׁתָּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף - בַּמֶּה יִקְנֶה כָּל אֶחָד**
33 **מֵהֶן מָמוֹן[2] חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ?[3] אִם בְּמָעוֹת**
34 **נִשְׁתַּתְּפוּ - יָבִיא זֶה מְעוֹתָיו וְיָבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיָטִילוּ**
35 **אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וְיִגְּבִיהוּ[4] אֶת הַכִּיס שְׁנֵיהֶם[5]. אֲבָל**
36 **אִם כָּתְבוּ שְׁטָר[6] וְהֵעִידוּ עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיַּד**
37 **שְׁנֵיהֶם שֶׁיָּבִיא זֶה מֵאָה וְזֶה מֵאָה וְיִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן -**
38 **לֹא קָנוּ, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין, שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה**
39 **בַּחֲלִיפִין[7]. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בִּשְׂאָר הַמִּטַּלְטְלִין -**
40 **כֵּיוָן שֶׁקָּנוּ[8] מִיָּדָם שֶׁיָּבִיא[9] זֶה חָבִיתוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה כַּדּוֹ**
41 **שֶׁל דְּבַשׁ וַהֲרֵי נִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן[10], נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין בָּהֶן.**
42 **וְכֵן אִם עֵרְבוּ פֵּרוֹתֵיהֶן[11], אוֹ שֶׁשָּׁכְרוּ מָקוֹם בְּשֻׁתָּפוּת**
43 **וְהִנִּיחַ זֶה כַּדּוֹ וְזֶה חָבִיתוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ**
44 **שֻׁתָּפִין[12]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: בְּכָל הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנֶה**
45 **הַלּוֹקֵחַ, בְּאוֹתָן הַדְּרָכִים עַצְמָן קוֹנִין הַשֻּׁתָּפִין זֶה מִזֶּה**
46 **הַמָּמוֹן הַמֻּטָּל בֵּינֵיהֶם לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ.**

2) רכוש, כולל כסף ומטלטלין. 3) שאין השותפות נקנית בדיבור גרידא (חושן־משפט סימן קעו סעיף א). וצריך לקנות גוף הממון, אבל עם עשה קנין שישתתפו - אין זה אלא כדברים בעלמא (למעלה פ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד). 4) בבא־בתרא פו. כשיכ נקנה בהגבהה, וראה למעלה פ"ג מהלכות מכירה הלכה א, ולהלן הערה י. 5) יש אומרים, שכיס אחד לאו דוקא, והוא־הדין אם כל אחד מגביה כיסו של השני (כסף־משנה). וראה בחושן־משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ד. 6) ומטלטלין אינם נקנים בשטר (בבא־קמא עט:). 7) בבא־מציעא מו. ולמעלה פ"ו

מהלכות מכירה, הלכה א. 8) שם מד. במשנה, שמטלטלין נקנים בחליפין. וכ"ה בקידושין כח. במשנה. 9) אף שעדיין לא הביא, שחליפין קונים בכל מקום. 10) כלומר, כל אחד מהם קנה חלק חבירו לשותפות, ולא שהחליפו של זה בזה ושל זה בזה. 11) הכסף־משנה מקשה: מה קנייה יש בעירוב הפירות? ולפיכך פירש: "שעירבו פירותיהם והגביהם כל אחד מהם, דומיא דמעות". אבל הסמ"ע סימן קע"ו ס"ק ח כתב, שהעירוב עצמו הוא קנין, שכל אדם רוצה שפירותיו יהיו נפרדים, ואם הסכים לערבב, זה נחשב לקנין. ולפיכך, במעות שאין אדם מקפיד על תערובתו - אין התערובת קנין. ואמנם לא הזכיר רבינו למעלה בשותפות־מעות אלא הגבהה, ולא תערובת. [ונראה שמקור דבר זה, שעירוב הוא קנין, הוא ממה שאמרו בביצה לח: במסקנת הגמרא שם, לדעת אביי ורבא ורב אשי, שכשם שאיסור בטל ברוב היתר, כן בטל ממון בממון של אחר, ואם נתערב לו קב של חיטין בעשרה קבין של חבירו, בטל הקב הזה בחיטים של חבירו, אלא שצריך לשלם לו תמורת הקב הזה, הרי ביטול הוא קנין. ואין קנין זה ככל הקנינים, שעל־ידיהם קנה החפץ, וכתוצאה מזה נאסר החפץ על כל העולם בלאו של "ולא תגזול" (ויקרא יט, יג) - אלא כאן בביטול, הדבר נעשה בהיפך: על־ידי הביטול נתבטל איסור של "ולא תגזול", כשם שכל איסורי מאכלות בטלים ברוב, וממילא נעשה שלו וקנה. ומתוך זה יש ללמוד שגם בתערובת של עשרה קבים שלו בשל עשרה קבים של חבירו, כיון שכל אחד מהם אסור לו להוציא חיטים מחמת שמעורבות בהן חיטיו של חבירו, שכן בתערובת היתר ואיסור "חד בחד" (=אחד באחד), הכל אסור - כל אחד קונה חיטיו של חבירו, ונעשים שותפים. ובמעות שאין הקפדה על עצם המטבעות אלא על שווים ולא שייך בהם ביטול, אין התערובת קנין, וכמו שכתב הסמ"ע הנ"ל]. 12) שחצרם קונה להם, לכל אחד ואחד. ומה שאמרו (בבא־בתרא פד:) שחצר השותפין אינו קונה, אינו אלא בחצר שיש לשניהם בו זכות להשתמש בו בכל אשר ירצה, כשמניח המקנה את החפץ בחצר להקנותו לחבירו - אין זו יציאה מרשותו, שכיון שהניח חפץ במקום זה, הוברר הדבר שהמקום הזה הוא שלו, ונמצא שהחפץ עודנו ברשותו, אבל בחצר ששכרוהו במיוחד להשתמש בו רק דברים המשותפים לשניהם, ואם כן כשהמקנה מניח החפץ בחצר הרי הוא מונח גם ברשותו של הקונה, ונמצא שהוצא החפץ מרשות היחיד שלו והניחו ברשות השייכת גם לקונה (נתיבות המשפט' סימן קעו, 'משפט האורים' ס"ק ב, ועיין אור־שמח).

ב. הָאֲמָנִין שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּאֲמָנוּת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָם - אֵינָן שֻׁתָּפִין. כֵּיצַד? שְׁנֵי חַיָּטִים אוֹ שְׁנֵי אוֹרְגִים שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שֶׁכֹּל שֶׁיִּקַּח זֶה וְזֶה בְּמְלַאכְתּוֹ יִהְיֶה בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה - אֵין כָּאן שֻׁתָּפוּת כְּלָל; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[13]. אֲבָל אִם הָיוּ לוֹקְחִין הַבְּגָדִים בְּמָמוֹן עַצְמָן[14] וְתוֹפְרִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין, וְלוֹקְחִין[15] הַשְּׁתֵּי וְהָעֵרֶב מִמְּעוֹתֵיהֶן[16] וְאוֹרְגִים וּמוֹכְרִין, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[17] בַּמָּעוֹת שֶׁלּוֹקְחִין בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין, וְכָל מַה שֶׁיִּרְוִיחוּ בִּשְׂכַר מְלַאכְתָּן וּבְמַשָּׂאָן וּבְמַתָּנָן - הֲרֵי אֵלּוּ לָאֶמְצַע.

13) למעלה פרק כב מהלכות מכירה, הלכה א. לפי שדעת רבינו שהשותפות חלה על הרווחים, והרי אינם בעולם, אבל הראב"ד סובר שמהותה של השותפות היא, שכל אחד מהם משעבד גופו לחבירו, למעשה ידיו, וגופו הריהו בעולם [וראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד, ובהערה סב שם]. 14) פירוש: כן היה דרכן, אבל כאן לא עשו כן, ראה להלן 'פרישה' סימן קעו ס"ק ד). והמדובר בחייטים. 15) כלומר: או שלוקחין, וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ג. וכאן מדובר באורגים. 16) ראה למעלה הערה יג. 17) כלומר, שינו מהמנהג (שכל אחד לוקח בממון עצמם, כנ"ל) ונשתתפו במעות, לפני שקנו הבגדים והשתי והערב ('פרישה' שם). ומכיוון שהם מצויים בשוק, אינם בכלל דבר שלא בא לעולם אע"פ שעדיין לא קנו (סמ"ע שם, ס"ק יא).

ג. הַשֻּׁתָּפִין[18] שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס זֶה מָנֶה וְזֶה מָאתַיִם וְזֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִתְעַסְּקוּ[19] כֻּלָּן בַּמָּמוֹן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הַשָּׁכָר אוֹ הַפְּחָת בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה לְפִי מִנְיָנָם[20], וְלֹא לְפִי הַמָּעוֹת. וַאֲפִלּוּ[21] לָקְחוּ שׁוֹר לִטְבִיחָה, שֶׁאִלּוּ טְבָחוּהוּ הָיָה נוֹטֵל כָּל אֶחָד מִבְּשָׂרוֹ כְּפִי מְעוֹתָיו[22], אִם מְכָרוּהוּ חַי וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הַשָּׁכָר אוֹ הַפְּחָת לָאֶמְצַע[23]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנָּשְׂאוּ וְנָתְנוּ בַּמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן; אֲבָל[24] אִם הַמָּעוֹת קַיָּמִין, וַעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאוּ אוֹתָן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ מֶחֱצַת הַמַּטְבֵּעַ שֶׁשִּׁנָּה[25] הַמֶּלֶךְ אוֹ אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה[26] - חוֹלְקִין הַשָּׁכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לְפִי הַמָּעוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְתָם; אֲבָל אִם הִתְנוּ[27] שֶׁיִּטֹּל בַּעַל הַמֵּאָה[28] שְׁלֹשָׁה רְבָעִים מִן הַשָּׁכָר, וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּאתַיִם רְבִיעַ, וְאִם נִפְחֲתוּ - לֹא יִפְחֹת זֶה שֶׁיִּטֹּל שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי הַשָּׁכָר אֶלָּא רְבִיעַ הַהֶפְסֵד, וַיַּפְסִיד זֶה שֶׁנּוֹטֵל רְבִיעַ הַשָּׁכָר שְׁלֹשָׁה רְבָעִים מִן הַפְּחָת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין כְּפִי מַה שֶׁהִתְנוּ, שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם.

18) כתובות צג. צג: מימרא של שמואל. 19) דוקא נתעסקו, אבל אם לא נתעסקו והמעות קיימים, חולקים לפי המעות (להלן). 20) נראה שהטעם הוא שיתכן ומזלו של השותף גורם, בלי לשים לב לכמות הממון שהשקיע. 21) כפירושו של רב המנונא למימרת שמואל, ש"אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה - השכר לאמצע", שלזה נוטה הסוגיא, ושלפיכך הכריע הרי"ף כמותו. 22) לדעת הכסף־משנה אף אם עמד לכתחילה לחרישה, ואחר־כך טבחוהו - מחלקים חלק כחלק (ודלא כרש"י שפירש שפלוגתת רבה ורב המנונא היא כשעמד לחרישה ושוב טבחוהו. ואף בזה אמר רב הונא השכר לאמצע). 23) והיינו כרב המנונא, אלא שרב המנונא הזכיר שור העומד לחרישה ושוב עמד לטביחה, ורבינו מוסיף שהדין כן אף אם מתחילה עמד לטביחה. 24) שם צג: במסקנת הגמרא. 25) שהוסיפו את ערך המטבע או החסירו אותו. 26) [כן מצאנו בגמרא

(בבא־מציעא מו:) "מטבע שפסלתו מדינה או פסלתו מלכות"]. 27) בהתאם לכלל הידוע, שכל תנאי בממון - קיים. 28) נקט רבינו דוגמא זו, להודיענו שאפילו התנו להוסיף לממעט ולמעט למרבה - תנאם קיים, שהכל הולך אחרי התנאי.

1 **ד. הַשֻּׁתָּפִין[29] שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּעַמְדוּ בְּשֻׁתָּפוּת זְמַן**
2 **קָצוּב - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ**
3 **יָכוֹל לַחֲלֹק עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן אוֹ עַד שֶׁיִּכְלֶה מָמוֹן**
4 **הַשֻּׁתָּפוּת, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִטֹּל חֶלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן[30]**
5 **וְלֹא בַּשָּׂכָר[31] עַד סוֹף הַזְּמַן. נִשְׁתַּתְּפוּ[32] סְתָם, וְלֹא**
6 **קָבְעוּ לָהֶם זְמַן - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה**
7 **אֶחָד מֵהֶן[33]; וְזֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ מִן הַסְּחוֹרָה, וְזֶה נוֹטֵל**
8 **חֶלְקוֹ. וְאִם לֹא הָיְתָה בְּאוֹתָהּ סְחוֹרָה דִּין חֲלֻקָּה[34],**
9 **אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּחֲלֻקָּתָהּ הֶפְסֵד[35] - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹכְרִין**
10 **אוֹתָהּ[36] וְחוֹלְקִין אֶת הַדָּמִים. הָיָה[37] זְמַן יָדוּעַ**
11 **לִמְכִירַת אוֹתָהּ סְחוֹרָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְעַכֵּב**
12 **שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עַד שֶׁתִּמָּכֵר הַסְּחוֹרָה בַּזְּמַן הַיָּדוּעַ**
13 **לִמְכִירָתָהּ. וְאֵין אֶחָד נוֹטֵל מִן הַקֶּרֶן וְלֹא מִן הָרֶוַח**
14 **עַד זְמַן הַחֲלֻקָּה, אֶלָּא אִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם. הָיָה לָהֶם**
15 **חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[38] - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: לֹא**
16 **נַחֲלֹק עַד שֶׁנִּגְבֶּה כָּל חוֹב[39] שֶׁיֵּשׁ לָנוּ; אֶלָּא**
17 **חוֹלְקִין[40], וּכְשֶׁיִּפְרְעוּ הַחוֹבוֹת[41] - יִטֹּל כָּל אֶחָד**
18 **חֶלְקוֹ. הָיָה עֲלֵיהֶן חוֹב לְאַחֵר: אִם אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה**
19 **לָזֶה[42] - חוֹלְקִין[43], וְלִכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַחוֹב לְפָרְעוֹ - יִתֵּן**
20 **כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ; וְאִם הֵן אַחֲרָאִים[44] - כָּל אֶחָד מֵהֶן**
21 **מְעַכֵּב לַחֲלֹק עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַשְּׁטָר וְיִפְרְעוּ הַחוֹב.**
22 **וְלָמָּה מְעַכֵּב? שֶׁחֲבֵרוֹ אוֹמֵר לוֹ: הוֹאִיל וְכָל**
23 **אֶחָד מִמֶּנּוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּל הַשְּׁטָר, נִשָּׂא וְנִתֵּן בְּדָמִים**
24 **אֵלּוּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: נַחֲלֹק, וְטֹל**
25 **אַתָּה דָּמִים כְּנֶגֶד כָּל הַשְּׁטָר, וַעֲשֵׂה מֵהֶן סְחוֹרָה**
26 **לְעַצְמְךָ, וּתְשַׁלֵּם כָּל הַשְּׁטָר בִּזְמַנּוֹ - יֵשׁ לוֹ לְעַכֵּב**
27 **עֲדַיִן וְלוֹמַר לוֹ: שֶׁמָּא נַפְסִיד, וְהַשְּׁנַיִם יוֹתֵר מֵרְוִיחִין**
28 **מִן הָאֶחָד[45].**

29) בבא־מציעא קה. מימרא של רבא, וכפי נוסחת הספרים שלפנינו: "הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי (=שנים שעשו עסק ביחד, כלומר נשתתפו) ורווח (=הרוויחו), ואמר ליה חד לחבריה, תא ליפלוג (=בוא ונחלוק), אי אמר ליה אידך נרווח טפי - דינא הוא דמעכב (= אם השני מתנגד וטוען שרוצה להרוויח יותר - דין הוא שמעכב החלוקה)". ומפרשה רבינו, בשנים שעשו שותפות וקבעו זמן מסויים, ועיין רש"י והרי"ף שם. ובנוסחאות אחרות שם: "הני בי תרי דקבילו עיסקא בהדי הדדי" (ראה ב'בעל המאור' שם). ולפי זה, המדובר כאן בשנים שקבלו עיסקא משלישי, ועיין רש"י ו'תוספות' שם. 30) שזהו ביטול השותפות. 31) שם במסקנא, שכל שותף יכול לטעון, כי הוא רוצה להמשיך בשותפות בכל הכסף, הקרן והרווח יחד, עד הזמן הקצוב, בטענה כי מזלם של שנים עדיף יותר להביא ברכה. 32) כן נראה שם לא: מתוך פסק דינו של רבה בר רב הונא, על רקע העובדא של איסור ורב ספרא, ושם סט. מדברי רב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 33) וראה להלן פ"ה הלכה ט, כשחולק שלא לדעת חבירו. 34) ראה בפ"א מהלכות שכנים הלכה ד. 35) בבבא־מציעא ז: ח. שטלית מוזהבת שאינה בכדי חלוקה, ובהמה טמאה שאם יחלקוה תיפסד - מוכרים אותה ומתחלקים בדמיה. 36) המדובר כשאין כאן טענת "גוד או אגוד", כלומר: קנה או אקנה (ראה בהל' שכנים שם ה"ב), אבל אם טוען "גוד או אגוד" - אין מוכרים אותה לאחר (ש"ך סימן קעו, ס"ק כט). 37) גיטין לא: ברייתא של רבי יהודה, וכפי פירושו של רבא שם. וראה בר"ח ו'תוספות' שם ד"ה לשותפים. 38) קרי: חובות אצל אחרים. 39) כלומר, כל החובות. 40) כלומר, חולקים אף לפני שגבו כל החובות. וממשיך רבינו לפרש איך חולקין? - וכשיפרעו החובות וכו'. 41) כלומר, לאחרי פרעון כל חוב - חולקים, ומכאן שאין חולקים בשטרות, באופן שכל אחד יגבה חלקו - לפי שיכול לומר לו: כוחם של שנים, עדיף לגבות החוב (רדב"ז, ועיין ב'טור' סימן קעו בשם הרא"ש). 42) כגון שלוו שניהם סכום כסף באופן שעל כל אחד חלה חובת תשלום על מחצית הסכום בלבד. והמדובר כשפירשו בשטר שאינם אחראים זה לזה (ראה בפכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ט, וברדב"ז וכסף־משנה כאן) ואינם ערבים זה לזה. 43) יכול אחד להכריח את השני לפרק את השותפות, והוא ישלם את חלק החיוב שהוא חייב בו. ואין השני יכול לטעון, כמו בסמוך, שהשנים טובים מן האחד, מכיון שאין שעבוד האחד על השני ואין קשר ביניהם, וראה סמ"ע שם ס"ק נד. 44) שאפשר לתבוע מכל אחד מהם את תשלום כל החוב. כגון שלוו בשטר אחד, שמן הסתם הם אחראים זה לזה, כיון שלא פירשו שאינם אחראים (הלכות מלוה ולוה שם, ועיין רדב"ז כאן). 45) בבא־מציעא שם בסיום המימרא של רבא (שתוכנה הובא בתחילת הלכה זו), שאם קבעו זמן, אין האחד יכול להכריח את השני להתחלק, ואף כאן הם משועבדים זה לזה עד זמן פרעון החוב.

29 **ה. הַנּוֹתֵן[46] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית**
30 **לִסְחוֹרָה[47], אוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת לִסְחוֹרָה[48], אוֹ לֵישֵׁב**
31 **בּוֹ בַּחֲנוּת[49] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וּלְהַחֲזִיר הַמָּמוֹן[50]**
32 **מִיַּד הַשֻּׁתָּף, עַד שֶׁיֵּלֵךְ לַמָּקוֹם שֶׁהִתְנוּ וְיַחֲזֹר[51], אוֹ**
33 **עַד שֶׁיִּקְנוּ[52] אוֹתָן הַפֵּרוֹת וְיִמְכֹּר, אוֹ עַד שֶׁיֵּשֵׁב**
34 **בַּחֲנוּת[53]. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקָּבַע זְמַן הוּא.**

46) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ד. 47) כלומר, לקנות ולמכור שם סחורה. וראה סמ"ע שם ס"ק נו. 48) היינו, לקנות פירות ולהביא לכאן על־מנת למכרם. 49) כלומר, לשאת ולתת בכסף זה בחנות זו. 50) אבל המקבל יכול לחזור בו, שהרי הוא כפועל, ראה פ"ט מהלכות שכירות הלכה יד. 51) כלומר, לאחר שנשא ונתן שם. 52) בכ"י תימן: שיקנה. 53) כלומר, עד שישא ויתן בחנות. ואם יש שם דברים שיש זמן ידוע למכירתם - עד שיגיע הזמן (רדב"ז).

יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו היאך צריך השותף להתנהג בסחורה המשותפת, ואם אחד מהם בא לחלוק שלא מדעת חבירו.

א. הַמִּשְׁתַּתֵּף עִם חֲבֵרוֹ בִּסְתָּם - לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה[2] בְּאוֹתָהּ הַסְּחוֹרָה. וְלֹא יֵלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר[3], וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף בָּהּ[4] עִם אֲחֵרִים[5], וְלֹא יִתְעַסֵּק בִּסְחוֹרָה אַחֶרֶת[6], וְלֹא יִמְכֹּר בְּהַקָּפָה[7], אֶלָּא דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּכֵר תָּמִיד[8] בְּהַקָּפָה, וְלֹא יַפְקִיד בְּיַד אֲחֵרִים[9], אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה, אוֹ שֶׁעָשָׂה מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[10]. עָבַר וְעָשָׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר כָּךְ הוֹדִיעוֹ וְאָמַר לוֹ: עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ, וְהִסְכִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[11]. וְאֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צְרִיכִין קִנְיָן[12], אֶלָּא בִּדְבָרִים בִּלְבָד.

2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חיטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם - אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. 3) פן יארע אונס בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בידיה חמרא (=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחהו שמא יקרה אונס), נשבקיה, דילמא מתקיף (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה פירושה: נשאיר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא עדיף מדידך (=הוליך אותו כשם שאתה מוליך את שלך)". הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן - אז התירו לו, אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיין ר"ן שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". 4) היינו, בסחורה או בממון השותפות, כדלהלן הלכה ב. 5) מקור הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו (שלא בידיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך וצא, שאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). 6) תוספתא בבא מציעא פרק ד (הוצאת צוקרמנדל עמוד 380 A, ותוכנה הובא להלן (פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא ובדברי רבינו שאם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא: בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה שכתב להלן. 7) פסחים קיג. "שרי כיסיך, פתח שקיך" (=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב אינש חיותא" (=מן הסתם לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את הכסף). 8) ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא בהקפה - אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד בהקפה (ראה באור שמח להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט שם חידושים אות כג). 9) שאין השואל רשאי להשאיל (לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר - שאין רצונו של אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו שאמרו בבבא בתרא מב:. 10) ש"כל תנאי שבממון קיים" (בבא מציעא צד.). 11) שהרי מחל. 12) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין.

ב. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁעָבַר[13] וּמָכַר בְּהַקָּפָה, אוֹ פִּרֵשׁ[14] בַּיָּם[15], אוֹ הָלַךְ לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בִּסְחוֹרָה אַחֶרֶת, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - כָּל פִּחָת שֶׁיָּבוֹא מֵחֲמַת שֶׁעָבַר[16] חַיָּב לְשַׁלֵּם לְבַדּוֹ[17]; וְאִם הָיָה[18] שָׁם שָׂכָר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם בַּשָּׂכָר. לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן[19] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹרַת שֻׁתָּפוּת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים לִסְחוֹרָה[20], וְהָלַךְ וְקָנָה שְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת לִקְנוֹת שְׂעוֹרִים, וְקָנָה חִטִּים: אִם[21] פָּחֲתוּ - פָּחֲתוּ לָזֶה שֶׁעָבַר, וְאִם[22] הוֹתִירוּ - הוֹתִירוּ לָאֶמְצַע[23]. וְכֵן[24] אִם הָלַךְ וְנִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת: אִם הִפְסִיד - הִפְסִיד לְעַצְמוֹ, וְאִם נִשְׁתַּכֵּר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. אֲבָל אִם נִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן עַצְמוֹ[25]: אִם פָּחַת - פָּחַת לְעַצְמוֹ[26], וְאִם הִרְוִיחַ - הִרְוִיחַ לְעַצְמוֹ. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן - הַכֹּל לְפִי הַתְּנָאי.

13) יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן מעות לחבירו וכו'. 14) הפליג, נסע בספינה. 15) שמא תארע תקלה בים. ראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל מהו לאמטויי. 16) אבל בהפסדים אחרים שלא באו מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב). 17) אף על פי ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג) - כאן חייב הוא מטעם מזיק בידיים ובזה אינו פטור אף "בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט ובמשנה למלך כאן. 18) כן כתב רבינו למעלה (פרק א הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא נתבטלה על ידי זה. 19) בבא קמא קב: כברייתא האחרונה, וכרבי יהודה. 20) למעלה בפרק א הלכה ה כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. 21) לשון הברייתא שם. 22) ברייתא שם וכרבי יהודה. 23) שהשותפות אינה מתבטלת בשינוי זה וכנ"ל. 24) נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שינה ממגמת השותפות (כסף משנה). 25) שעבר על מה שכתב רבינו למעלה (הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר

שלא התעסק איתו. ועיין ש"ך סימן קעו סעיף קטן כב. 26) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם.

1 **ג. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר**
2 **- רַשַּׁאי לִקַּח לְעַצְמוֹ[27] מֵאוֹתוֹ הַמִּין[28]; וּכְשֶׁהוּא**
3 **מוֹכֵר - לֹא יִמְכֹּר שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[29], אֶלָּא מוֹכֵר אֵלּוּ**
4 **בִּפְנֵי עַצְמָן [וְאֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן]. וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ[30]**
5 **חִטִּים וְלַחֲבֵרוֹ שְׂעוֹרִים, אֶלָּא בְּכֻלָּן חִטִּים אוֹ בְּכֻלָּן**
6 **שְׂעוֹרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מָעוֹת שְׁנֵיהֶם שָׁוִין בְּחַבָּלָה[31].**

27) ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חבירו - לא יתעסק בסחורה אחרת" - אין זה אלא כשעשו ביניהם שותפות לכל ענייניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות כללית, אלא באופן עראי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך ביורה־דעה סימן קעז סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר כאן כשקונה בכספו הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן. 28) יש שכתבו שכיוון שקונה בכספו הוא, אין הבדל בין אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדרבא אם מותר לקנות מאותו המין, שיש מקום לחשד, שיחשבו הרואים שמשלשל לסלו מאותם הפירות השייכים לשניהם (ראה ברדב"ז), כל שכן שמותר לקנות ממין אחר (ראה בבית יוסף שם סימן קעז). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין אחר אסור. 29) שמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כל כך כמו של השותפות, ונמצא חבירו נפסד בכך (כסף משנה). 30) יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו, מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבבא הזו היא המשך מהבבא הקודמת ושתיהן עוסקות בכסף של עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות ממין אחר כמו שביאר רבינו להלן (אבן האזל). 31) בכתב־יד תימן: "בחבילה" וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו (בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו: לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

7 **ד. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁאָמַר: נוֹלִיךְ הַסְּחוֹרָה לִמְקוֹם**
8 **פְּלוֹנִי, שֶׁהִיא בְּיֹקֶר[32], וְנִמְכֹּר שָׁם[33], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל**
9 **עָלָיו כָּל אֹנֶס אוֹ כָּל פְּחָת שֶׁיָּבוֹא - הֲרֵי חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב**
10 **עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶתֵּן מָעוֹת**
11 **שֶׁבְּיָדִי, וְאֶהְיֶה רוֹדֵף אַחֲרֶיךָ לְדִין לְהוֹצִיא מִמְּךָ[34].**
12 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר. 33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני אסור להוליך למקום אחר. 34) מקור הלכה זו בירושלמי בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור אחר להרגו, שמותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון: אשלם לך נזקך, לפי שאומר לו: איני רוצה לחזר אחריך בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא.

13 **ה. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לְיַשֵּׁן אֶת הַפֵּרוֹת עַד זְמַן**
14 **הַיְּדוּעַ[35] - אֵין חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין זְמַן**
15 **לְאוֹתָן פֵּרוֹת - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו.**

35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר רבי יהודה בברייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף: "אם היה ערב שביעית - מותר, שמתחילה לא לקחו אלא על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך שביעית).

16 **ו. שֻׁתָּפִין שֶׁשָּׁמוּ פֵּרוֹתֵיהֶן וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - יֵשׁ לָהֶן**
17 **אוֹנָיָה זֶה עַל זֶה[36]. עֵרְבוּ פֵּרוֹת בְּלֹא שׁוּמָא[37]**
18 **וּמְכָרוּם, וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בִּדְמֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מְחַשְּׁבִין**
19 **אֶת הַפֵּרוֹת כַּמָּה הָיוּ שָׁוִין בְּעֵת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וּמְחַשְּׁבִין**
20 **אֶת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד.**

36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה - יש בהם דין אונאה כבכל מקח וממכר. וראה ברדב"ז. 37) ומכיוון שלא דקדקו לכתחילה בזה, יש וודאי מקום לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן יב־יג).

21 **ז. שֻׁתָּפִין שֶׁמָּחֲלוּ לָהֶם מוֹכְסִין[38] - מָחֲלוּ לָאֶמְצַע[39].**
22 **וְאִם אָמְרוּ[40]: מִשּׁוּם פְּלוֹנִי מָחַלְנוּ - מַה שֶּׁמָּחֲלוּ**
23 **מָחֲלוּ לוֹ[41]. הָיוּ[42] בָּאִין בַּדֶּרֶךְ, וְעָמְדוּ עֲלֵיהֶן לִסְטִים**
24 **וְגָזְלוּ אֶת הַשַּׁיָּרָא, וְהִצִּיל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין - הִצִּיל**
25 **לָאֶמְצַע[43]. (אֲפִלּוּ אֵין יְכוֹלִים חֲבֵרָיו לְהַצִּיל, דְּלָא**
26 **פְּלַג, כֵּיוָן דְּלָא אֲמַר כְּלוּם.) וְאִם אָמַר[44]: לְעַצְמִי אֲנִי**
27 **מַצִּיל (אִם יְכוֹלִים לְהַצִּיל - הִצִּיל עַד כְּדֵי חֶלְקוֹ[45]**
28 **לְעַצְמוֹ, וְהַיּוֹתֵר שֶׁלָּהֶם[46]; וְאִם אֵין יְכוֹלִין לְהַצִּיל[47])**
29 **- הִצִּיל לְעַצְמוֹ.**

38) גובי מכס. 39) אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו. ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו, והסכימו לו - השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין בסמ"ע סימן קעח סעיף קטן א). 40) גובי המכס. יש אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). 41) ואין לכולם חלק בזה. 42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. 43) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. 44) בתוספתא שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט שמסוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו להלן הלכה ט

שחלוקת שותפות צריכה בית דין - כאן במקום הפסד לא הצריכו כן. 45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק ד הלכה ד) - כיוון שיש כאן הפסד התירו לו לחלוק (שיטה מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). 46) שכיוון שיכולים להציל, אין זה הפקר. 47) שאז יש לזה דין הפקר.

1 **ח. דָּבָר[48] הַיָּדוּעַ[49] לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
2 **בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ יוֹצֵא מֵחֶזְקָתוֹ שֶׁל שְׁנֵי כָּל**
3 **יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת[50]; וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ**
4 **שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה[51], וְנֹאמַר לָאַחֵר שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ**
5 **עָלָיו הָרְאָיָה, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם עַד**
6 **שֶׁיָּבִיא הָאַחֵר רְאָיָה[52].**

48) כן כתב הרי"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא שם ד. 49) שמפורסם ברבים שהוא שייך לשותפים. 50) משמע אפילו היה מונח שם זמן רב (חושן המשפט סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע וש"ך שם). ובלבד שיהא בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם חזקה זה על זה (רי"ף שם). 51) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברשותו, שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הרי"ף שם). 52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש).

7 **ט. אֶחָד[53] מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לַחֲלֹק[54] שֶׁלֹּא מִדַּעַת**
8 **חֲבֵרוֹ - חוֹלֵק בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, וַאֲפִלּוּ[55] הֵן הֶדְיוֹטוֹת[56];**
9 **וּבִלְבַד שֶׁיִּהוּ נֶאֱמָנִין[57], וְיוֹדְעִין בְּשׁוּמָא[58]. וְאִם חָלַק**
10 **לָהּ[59] בִּפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[60]. בַּמֶּה**
11 **דְּבָרִים אֲמוּרִים[61]? בְּשֶׁחָלְקוּ פֵּרוֹת[62]; אֲבָל אִם הָיוּ**
12 **מָעוֹת[63] - הַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִים הֵם, וְיֵשׁ לוֹ לְחַלֵּק שֶׁלֹּא**
13 **בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּמַנִּיחַ[64] חֵלֶק חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין. בַּמֶּה**
14 **דְּבָרִים אֲמוּרִים[65]? כְּשֶׁהָיוּ הַמָּעוֹת כֻּלָּן מַטְבֵּעַ אֶחָד**
15 **וְשָׁוִין; אֲבָל אִם הָיוּ מִקְצָתָן חֲדָשִׁים וּמִקְצָתָן יְשָׁנִים,**
16 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיוּ מִקְצָתָן יָפוֹת וּמִקְצָתָן רָעוֹת**
17 **- הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת, וְאֵין חוֹלְקִין אוֹתָם אֶלָּא בְּבֵית דִּין.**

53) בבא מציעא לא: פסקו של רבה בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. 54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות ג'. וראה למעלה פרק ד הלכה ד). 55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוצאת פסק דין (גמרא שם). 56) כלומר, כולם הם הדיוטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מו). 57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית־דין של הדיוטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ז). 58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). 59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. 60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). 61) בבא מציעא סט. וסט: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). 63) שכולן שוות, ראה להלן. 64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין - צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. 65) גמרא שם.

18 **י. אָסוּר[66] לְהִשְׁתַּתֵּף[67] עִם עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב**
19 **לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה, וַיַּשְׁבִּיעוֹ בִּיְרֻאָתוֹ[68]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**
20 **בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה[69] בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית,**
21 **[וְלֹא בִּכְכוֹרוֹת], וְלֹא בִּטְרֵפוֹת, וְלֹא בִּנְבֵלוֹת, וְלֹא**
22 **בִּתְרוּמוֹת, וְלֹא בִּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאִם עָבַר[70] וְעָשָׂה**
23 **- הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[71]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁאִם הִפְסִיד - הִפְסִיד**
24 **לְעַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר[72].**

66) סנהדרין סג: דברי אביו של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות מיימוני וכן כתב הרדב"ז בשם רבינו בתשובה). 67) אבל מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). 68) בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שיישמע שם האליל. 69) לכתחילה, אבל בדיעבד מותר ליהנות מהריווח כדלהלן. 70) השותף. 71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שגנב אחד מן השותפים - חולקים. 72) והרי זה כשותף ששינה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב.

25 **יא. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין אוֹ מִן הַמִּתְעַסְּקִין[73] שֶׁמֵּת -**
26 **בָּטְלָה[74] הַשֻּׁתָּפוּת אוֹ הָעֵסֶק, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְּנוּ לִזְמַן**
27 **קָבוּעַ; שֶׁכְּבָר יָצָא הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הַיּוֹרְשִׁים. וְכָזֶה**
28 **הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[75].**

73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. 74) משמע שגם השותף וגם היורשים יכולים לבטל את השותפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן נ. 75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציעא סימן לז) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציעא) "המקבל שדה מחבירו ומת - לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמרו בגמרא בבא מציעא קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשתול ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולאו מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו כל דיני "עיסקא" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

29 **א. שְׁנַיִם שֶׁהֵן נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת[2], אַף**
30 **עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת**
31 **שֻׁתָּפוּת, וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע[3].**
32 **וְיֵשׁ לָהֶם לְהַתְנוֹת בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ,**
33 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל[4] אִם הָיָה הָאֶחָד בִּלְבַד הוּא**
34 **שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּמָמוֹן הַשִּׁתּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן**
35 **מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם[5] - הֲרֵי זוֹ הַשֻּׁתָּפוּת נִקְרֵאת עֵסֶק[6], וְזֶה**
36 **הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא מִתְעַסֵּק, שֶׁהֲרֵי הוּא לְבַדּוֹ**

1 מִתְעַסֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וְשֶׁתָּפוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן
2 נִקְרָא בַּעַל הַמָּעוֹת.

2) כלומר: הממון ניתן על־ידי אחד מהן, לשם רווחים משותפים, ואף זה שלא הטיל מממונו כלום - מקבל מחצה, כמו הראשון שהטיל כל ממונו, כי כך התנו ביניהם כתמורת המשא־והמתן של השני המשקיע בזה יחד עם הראשון. 3) ואין צורך לשלם לשני שכרו כפועל, כמו בעסק דלהלן הלכה ב, שאף אם נאמר שגם כאן יש חצי מלוה וחצי פקדון כדלהלן - אין כאן ריבית, שהרי שניהם מתעסקים: זה במלוה וזה בפקדון, ואין כאן ריבית. 4) בבא־מציעא קד: 5) כן נראה בעובדא של רבי אליעזר מהגרוניא (שם סט.), שאף שהשתתף בממון עם הרועה, לולא היה אריסו המשועבד לו, היה חייב לשלם לו שכרו, כדין עסק, כדלהלן הלכה ב. 6) ודינו מפורש להלן בהלכה הבאה. ובאופן ששניהם משתתפים בממון - חלקו של בעל המעות, הוא "עסק" והוא נחלק לחצי מלוה וחצי פקדון (לחם־משנה).

3 ב. תִּקְּנוּ חֲכָמִים[7]: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ
4 לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - יִהְיֶה חֲצִי הַמָּמוֹן בְּתוֹרַת הַלְוָאָה,
5 וַהֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאָבַד
6 בְּאֹנֶס[8], וְהַחֲצִי הָאַחֵר בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי הוּא
7 בְּאַחֲרָיוּת בַּעַל הַמָּעוֹת[9]. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד הַחֲצִי שֶׁל
8 פִּקָּדוֹן - אֵין הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב לְשַׁלֵּם[10]. וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה
9 שְׂכַר זוֹ הַחֲצִי, אִם הִרְוִיחַ, שֶׁל בַּעַל הַמָּעוֹת. וּלְפִי[11]
10 תַּקָּנָה זוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד שֶׁל
11 כָּל הַמָּמוֹן לְאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן,
12 נִמְצָא בַּעַל הַמָּמוֹן נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי מְעוֹתָיו שֶׁהֵן
13 פִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, אֶלָּא זֶה הַמִּתְעַסֵּק טוֹרֵחַ
14 לוֹ בַּחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן מִפְּנֵי מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ, וְנִמְצָא
15 בָּאִין לִידֵי אֲבַק רִבִּית[12]. וְהֵיאַךְ יַעֲשׂוּ[13], אִם רוֹצֶה
16 לִהְיוֹת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לְאֶמְצַע בְּשָׁוֶה?[14] יִתֵּן
17 לַמִּתְעַסֵּק שְׂכָרוֹ שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם[15] מִימֵי הַשֻּׁתָּפוּת
18 כְּפוֹעֵל בָּטֵל[16] שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה[17] שֶׁבָּטֵל מִמֶּנָּה[18].
19 וְאִם[19] הָיָה לוֹ עֵסֶק אַחֵר[20] כָּל שֶׁהוּא[21] לְהִתְעַסֵּק בּוֹ
20 עִם מְעוֹתָיו שֶׁל זֶה[22] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר
21 שֶׁל כָּל יוֹם וָיוֹם[23], אֶלָּא אֲפִלּוּ הֶעֱלָה[24] לוֹ דִּינָר בְּכָל
22 יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת - דַּיּוֹ[25]; וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - יִהְיֶה
23 לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ[26]: כָּל הָרֶוַח יִהְיֶה
24 לְךָ שְׁלִישׁוֹ[27] אוֹ עֲשִׂירִיתוֹ בִּשְׂכָרְךָ, הוֹאִיל[28] וְיֵשׁ לוֹ
25 עֵסֶק אַחֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[29]; וְאִם הִפְסִידוּ - יַפְסִיד
26 מֻחֱצָה. וְאִם הָיָה זֶה הַמִּתְעַסֵּק אֲרִיסוֹ[30] וְהָיָה לוֹ עֵסֶק
27 אַחֵר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אַחֵר כְּלָל;
28 שֶׁהָאֲרִיס מְשֻׁעְבָּד הוּא לְבַעַל הַשָּׂדֶה.

7) חכמי נהרדעא (שם קד:)? 8) כדין מלוה שניתנה להוצאה (קידושין מז.). 9) ודינו כשומר חנם, כדלהלן, ואע"פ שהוא נוטל שכר על ההתעסקות - כיון שאינו נוטל שכר על השמירה, הרי הוא כשומר חנם. והראב"ד סובר, שדינו כשומר שכר. 10) ששומר חנם פטור על גניבה ואבידה (פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכות א־ב). 11) בבא־מציעא סח. במשנה. 12) ואיסורו מדרבנן (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ואילו ריבית דאורייתא היא "ריבית קצוצה", שהלוה על־מנת לשלם לו בהוספה (שם). 13) והיינו בסתם, כשלא התנו ביניהם כל תנאי שהוא, בעת יצירת העסק, שהרשות בידם להתנות על מינימום של שכר, ככל תנאי של ממון, ובלבד שלא יהיה בו משום אבק ריבית, וראה להלן הלכה ד. 14) שאם רוצה בעל המעות בהפרשים, כשכר והפסד בהתאם להלכה ותקנת חכמים, אינו צריך לשלם שכר כפועל, ראה להלן הלכה ג. 15) אבל לא שכר חד פעמי (הרי"ף שם). 16) ברייתא שם, המוסיפה ביאור לדברי המשנה. 17) שם, כאביי המבאר את הברייתא. 18) שאם עסק במלאכה כבדה, אך משתלמת יותר, כמה רוצה לקבל עבור עבודה זו הקלה ממנה (רש"י שם). ויש מפרשים, כפועל בטל שלא עבד כלום, כמה יקבל בעד עבודה קלה כזו. ומפני שאין כאן אלא אבק ריבית - הקילו (רא"ש שם סימן לט). 19) שם סט. וראה ברי"ף שם. 20) מאותו המין. כסף־משנה בפירוש אחד. וראה להלן פ"ח הלכה א, ובהערה יט שם. 21) ראה בפירוש המשניות לרבינו במשנה בבא־מציעא שם. 22) כלומר, ביחד עם העסק שהוא עוסק במעותיו של זה. 23) שכיון שאינו מתבטל כלל מעסקו הפרטי, והוא עוסק בו בד־בבד עם ה"עיסקא", ואין כאן טירחא יתירה - אין כאן אבק ריבית. ואע"פ שכל עיסקא היא חצי מלוה וחצי פקדון, ואין כאן ריבוי טירחא, שהרי הוא עוסק בין כה וכה בשביל חלקו, חצי הפקדון? תירצו בזה ה'תוספות' (שם ד"ה דאמרי) שהיה להם להתחלק: יום לזה ויום לזה. 24) היינו, שהוא עושה כן בעת החלוקה, אבל אם התנה מתחילת העסק, לא צריך, לשיטת רבינו, שיהיה לו עסק אחר, כדברי רבינו להלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד). 25) שם סט. מימרא של שמואל, שגם רב מודה בה (כסף־משנה). 26) אף כאן, כמו למעלה בענין שכר דינר, המדובר בשאמר כן בעת החלוקה, ולכן צריך שיהיה לו עסק אחר, אבל אם התנה כן בתחילה, אין צורך שיהיה לו עסק אחר כדלהלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד). 27) היינו, חוץ ממה שהוא נוטל חלק שוה בשוה עם בעל הממון. 28) שאם אין לו עסק אחר, לא מספיק מותר בשכר, אלא צריך גם להפחית מן ההפסד, כדלהלן הלכה ג. 29) כרב, שם, שאומר: "מותר שליש בשכרך - הרי זה מותר", וכן מפרשה רבינו ולא כפירש"י שם. 30) כמסקנת הגמרא שם, בעובדא של ר"א מהגרוניא.

29 ג. וְעוֹד[31] תִּקְּנוּ חֲכָמִים: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ
30 לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ, וְלֹא רָצָה לִתֵּן לוֹ
31 שְׂכַר עֲמָלוֹ בְּכָל יוֹם, וְלֹא הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן שׁוּם תְּנַאי -
32 שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ חֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן שְׁלִישׁ
33 רֶוַח הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהוּא שְׁתוּת רֶוַח כָּל הַמָּמוֹן. לְפִיכָךְ,
34 אִם הִרְוִיחוּ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח: חֲצִי
35 הָרֶוַח שֶׁל חֲצִי הַמָּעוֹת שֶׁהֵן מִלְוָה, וּשְׁתוּת הָרֶוַח
36 בְּשָׂכָר שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן, נִמְצָא הַכֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי
37 הָרֶוַח; וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת שְׁלִישׁ הָרֶוַח. וְאִם פִּחֲתוּ

- יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ הַפִּחָת[32], שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בַּחֲצִי הַפִּחָת מִפְּנֵי שֶׁחֲצִי הַמָּעוֹת מִלְּוָה, וְיֵשׁ לוֹ שְׁתוּת בִּשְׂכָרוֹ בְּאוֹתוֹ הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן[33], וְנִמְצָא שֶׁנִּשְׁאַר עָלָיו מִן הַפִּחָת שְׁלִישׁוֹ; וּבַעַל הַמָּעוֹת יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַפִּחָת[34].

31) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא שם סח: סט. מסביר לעובדא של רב עיליש, וראה בסמוך. 32) לדעת רבינו, יש למקבל שתי עדיפויות, גם בזמן הרווח וגם בזמן ההפסד, ומה שמשמע בגמרא שיש רק עדיפות אחת, או בשכר או בהפסד, שהרי אמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר", זה אינו אלא אם התנו כך, כמו שמסביר רבינו בהלכה ד. והראב"ד סובר, שיש רק עדיפות אחת, או בשכר - כמו שהוא מזכיר כאן, או בהפסד - וכסברת ה"יש מי שטועה" (להלן הלכה ד). ולפי זה, מה שאמרו שם "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד וכו'" זהו לפי תקנת חכמים, ולא כשכך התנו. 33) כדי שלא יהיה אבק ריבית. 34) והואיל ויש כאן רווח רב והפסד מועט למתעסק, צריך שיהיה לו עסק אחר (לחם־משנה להלן הלכה ד).

ד. יֵשׁ מִי שֶׁטּוֹעֶה וְאוֹמֵר: שֶׁהִנּוֹתֵן עֵסֶק סְתָם, אִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק חֶצְיוֹ, וְאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁלִישׁ[35]. וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ עַל דָּבָר זֶה בְּפֵרוּשׁ[36]. וְכֵן אִם הִתְנוּ, שֶׁיַּפְסִיד[37] הַמִּתְעַסֵּק מֶחֱצָה, וְאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן[38] אִם הִתְנוּ, שֶׁאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק תְּשִׁעִיתוֹ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד עֲשִׂירִיתוֹ, הוֹאִיל וְהִתְנוּ שֶׁיִּהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסְדוֹ - תְּנָאוֹ קַיָּם, וְתוֹסֶפֶת זוֹ כְּנֶגֶד עֲמָלוֹ. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁאֵין הַתְּנַאי[39] זֶה מוֹעִיל אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לַמִּתְעַסֵּק עֵסֶק אַחֵר; אֲבָל אִם אֵין לוֹ עֵסֶק אַחֵר[40] - צָרִיךְ שִׁיְּהֵא שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק יָתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ בִּשְׁתוּת[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[42]. שֶׁזֶּה דְּבַר אִסּוּר[43] הוּא, וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בּוֹ[44]. וְלֹא יֵרָאֶה לִי זֶה[45].

35) ולפי דבריהם, תקנת חכמים היתה רק על עדיפות אחת, כגון זו שהזכיר רבינו בהפסד, וראה הערה לא. 36) כמו שכתבנו למעלה בהלכה ג. 37) שכאן יש עדיפות בשכר, ולדעת רבינו - זה אפשרי רק בהתנו. 38) שהעיקר הוא, שיהיה למקבל איזו עדיפות שהיא, כדי שלא יהא משום ריבית. 39) בכ"י תימן: "תנאי", וכן נכון. 40) מקורם מגמרא בבא־מציעא סט. שלא התירו במותר דינר אלא בשיש לו עסק אחר (למעלה הלכה ג), ואינם מחלקים בין התנה ללא התנה, וראה בלחם־משנה. 41) מקורם שם מח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 42) בהלכה ג. 43) מצד הריבית שבו. 44) שאין תנאי מועיל אלא בממון בלבד, אבל לא במקום שיש עמו גם איסור. 45) שלדעת רבינו, יש חילוק בין התנה ללא התנה. ומה שאמרו שם סט. במותר שליש, שצריך שיהיה לו עסק אחר, זהו כשלא התנו. ואף מה שאמרו שם סח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" - כשהתנה כן. ואמנם אם לא התנו כן, צריך שיהיו לו שתי עדיפויות (למעלה הלכה ג). ואז, כיון שיש לו רווח רב, אין צריך עסק אחר, וראה למעלה הערה לא.

ה. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאִם הִתְנוּ, שֶׁיִּטֹּל[46] הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָׁה חֲלָקִים מֵהַשָּׂכָר, וּבַעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ הַשָּׂכָר - נִמְצָא רְבִיעַ הַמָּעוֹת בִּלְבַד בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וּשְׁלֹשָׁה רְבִיעִים בְּתוֹרַת הַלְוָאָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי הֶפְסֵד[47] פָּחוֹת שְׁלִישׁ הָרְבִיעַ[48], וְיַפְסִיד בַּעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ וּשְׁלִישׁ רְבִיעַ, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ כָּל הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? נָתַן לוֹ מֵאָה דִינָרִים עַל תְּנַאי זֶה, וְחָסְרוּ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[49] - בַּעַל הַמָּעוֹת מַפְסִיד שְׁמוֹנָה, וְהַמִּתְעַסֵּק מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה עָשָׂר[50]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם: כָּל חֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לְבַעַל הַמָּעוֹת בַּשָּׂכָר, אִם יִהְיֶה שָׁם רֶוַח - נוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד אוֹתוֹ הַחֵלֶק וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁוֹ. נִמְצֵאתָ[51] לָמֵד לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, אִם פִּחָתוֹ - לֹא יְשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי רְבִיעַ הַהֶפְסֵד שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי הַמִּלְוָה, יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדּוֹ שְׁלִישׁ מַה שֶׁיִּטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת[52], שֶׁהוּא רְבִיעַ, וְנִמְצָא זֶה כְּנֶגֶד זֶה. וְכֵן[53] אִם הִתְנוּ עַל הַפִּחָת, וְלֹא הִזְכִּירוּ הָרֶוַח: אִם פִּחָתוֹ - פּוֹחֵת הַמִּתְעַסֵּק כְּפִי מַה שֶׁהִתְנוּ, וְאִם הוֹסִיפוֹ - נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ מַה שֶׁנָּטַל בַּעַל הַמָּעוֹת. כֵּיצַד? הִתְנוּ, שֶׁאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יִפְחוֹת הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ, וְהִפְחִיתוֹ - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ הַפִּחָת, וְאִם הוֹתִירוּ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[54]. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ דִּבְרֵי טַעַם הֵם, אִם תֵּלֵךְ עַל דֶּרֶךְ זוֹ, שֶׁמָּא[55] הַמִּתְעַסֵּק אֶפְשָׁר שִׁיְּפְחוֹת וְיִטֹּל שָׂכָר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ, שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה בַּשָּׂכָר, וּפִחָתוֹ[56] - נִמְצָא נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה יָתֵר[57] עַל זֶה הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁפִּחָתוֹ שִׁבְעָה דִינָרִים - הֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי חַיָּב לְךָ דִינָר אֶחָד כְּפִי הַתְּנַאי[58], וְאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם לִי שְׁנַיִם, שֶׁהֵן שְׁלִישׁ חֵלֶק הַפִּקָּדוֹן[59]. נִמְצָא בַּעַל הַמָּעוֹת חַיָּב לִתֵּן לוֹ דִינָר בְּשָׂכָר שֶׁהִפְסִיד שִׁבְעָה. וְאִלּוּ הִפְסִיד אַרְבָּעָה עָשָׂר - הָיָה חַיָּב בַּעַל הַמָּעוֹת לִתֵּן לוֹ שְׁנֵי דִינָרִין. וְזֶה תֵּמַהּ גָּדוֹל, וְדָבָר שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת אוֹתוֹ, וְאֵין זֶה אֶצְלִי אֶלָּא כְּמוֹ דִבְרֵי הַחֲלוֹם. אֲבָל הַדֶּרֶךְ וְהַדִּין הָאֱמֶת שֶׁיִּרְאֶה לִי: שֶׁכָּל שֶׁיַּרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק, אִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַרְוִיחַ. וְכֵן אִם הִתְנוּ עַל הַהֶפְסֵד, וְהִרְוִיחוֹ - יִטֹּל כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ חֵלֶק חֲבֵרוֹ[60]. נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל

הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְהִפְסִיד - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת[61]; וְאִם הִתְנוּ שֶׁיַּפְסִיד רְבִיעַ, וְהִרְוִיחַ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[62]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לֹא תִמְצָא תֵּמַהּ, וְיֵצֵא הַדִּין בְּקַו הַצֶּדֶק.

46) המדובר שהתנו על השכר ולא התנו על ההפסד. וזהו כעין מה שאמרו (שם) "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד". 47) שזה מקביל לחלק שיש בו. 48) כדי שלא יהיה בזה משום ריבית. נמצא שבעל הממון מחזיר לו שליש ממה שהוקצב לו לחלק שכרו, כלומר: שליש משלשה רבעים. ומקור דבריהם ממה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", כלומר אם התנו מחצה על מחצה ברווח - אם היה הפסד, מוסיף לו בעל הממון שליש מהמחצה שהיה ראוי לו, דהיינו שתות מכל מה שהיה ראוי לשניהם ונותנים למתעסק, ונמצא בעל הממון מפסיד שני שליש, והמתעסק - שליש, ראה בכסף־משנה. 49) שהיו צריכים לחלקם: שמונה־עשר שהם שלשה רבעים – למתעסק, וששה שהם רביע - לבעל הממון. 50) שהמתעסק מקבל שליש מהחלק שהיה ראוי לבעל הממון, היינו שתים משששה, ונמצא הוא מפסיד רק ששה עשר, ובעל הממון מפסיד שמונה. 51) רבינו רוצה להראות את המסקנה מרחיקת לכת משיטה זו, והוא שלפעמים יצא, שהמתעסק לא יפסיד כלום. והיינו, שאם חלקו הוא רביע, והוא צריך מצד הדין לשאת ברביע הפסד, אך לפי שיטה זו, יש לנכות למתעסק שליש מחלק המלוה, שהוא במקרה זה שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, המקביל לגובה חלק ההפסד. 52) כלומר שליש משלשה רבעים, דהיינו רביע. 53) היינו, שהפעם התנו רק על ההפסד, ולא התנו על השכר, כעין מה שאמרו שם: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 54) היינו: רביע המגיע מחלקו, ועוד שליש מחלק בעל המעות, שזה כאן: שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, הרי ביחד שני רבעים, שהם מחצה. 55) רבינו רוצה כאן להוכיח, כמו שמעיר הראב"ד בהשגתו השניה, עד כמה שיטה זו יכולה להביא לידי דברים תמוהים, ואף לקוי הצדק שהמתעסק יקבל שכר במקרה של הפסד. 56) בשיעור זה של אחד משבעה. 57) שאף־על־פי שהוא מפסיד אחד משבע לחלקו - מקבל הוא שליש משש השביעיות של בעל הממון, דהיינו שתי שביעיות מהכל. 58) שהוא אחד משבעה. 59) לפי העיקרון של רבותיו, שהמתעסק מקבל תמיד שליש מחלקו של בעל הממון, בין ברווח בין בהפסד. 60) שברווח מודה רבינו, שהמתעסק מקבל שליש מחלקו של בעל המעות, ויוצא ששיטת רבינו היא בשתי פנים: השליש שבהפסד שמנכים למתעסק, הוא שליש מחלקו־הוא. וברווח, השליש שמוסיפים למתעסק הוא שליש מחלקו של בעל המעות. [ולפי זה, מה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", פירושו: אי פלגא באגר למתעסק - יש לו רק תרי תילתי בהפסד מחלקו, כשם ש"אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" מדובר במתעסק. ואילו למפרשים אחרים, יש הכרח לחלק בין שתי הבבות, שהבבא "אי פלגא בהפסד וכו'" מדברת במתעסק, ואילו הבבא "אי פלגא באגר וכו'" מדברת בבעל הממון]. 61) שמנכים מהחלק שלו שליש, היינו חלק שנים־עשר מהכל, ונשאר רק שתות. 62) שמוסיפים לרביע שלו, שליש משלושת הרבעים של בעל הפקדון, דהיינו רביע.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא".

א. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ סְתָם[2] לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, אוֹ שֶׁהִתְנוּ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר וְהַהֶפְסֵד בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה[3], וְנֶאֱבַד הַמָּמוֹן[4] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ[5], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[6] אִם אָבַד[7] מִקְצָת הַמָּמוֹן. וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[8]. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ בַּהֶפְסֵד - בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַהֶפְסֵד לִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת פָּחוֹת מֵחֲצִי מָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה וְעֶשְׂרִים דִּינָר, וְנָשָׂא וְנָתַן, וּפָחַת תִּשְׁעִים - הֲרֵי שִׁמְעוֹן מְשַׁלֵּם שְׁלֹשִׁים, וְנִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל שִׁשִּׁים. אֲבָל פָּחַת שִׁמְעוֹן מֵאָה וַחֲמִשָּׁה - אֵין אוֹמְרִים יַפְסִיד שִׁמְעוֹן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, וּלְעוֹלָם לֹא יִטֹּל רְאוּבֵן פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים. לְפִיכָךְ, שְׁטַר עֵסֶק[9] הַיּוֹצֵא עַל הַיְתוֹמִים[10], שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן מִתְעַסֵּק בּוֹ - נִשְׁבָּע[11] בַּעַל הַשְּׁטָר וְגוֹבֶה מֶחֱצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[12], אַף עַל פִּי שֶׁלְּעוֹלָם טוֹעֲנִים לְיוֹרֵשׁ[13]. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל לְעוֹלָם פָּחוֹת מִמֶּחֱצָה. וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין לוֹ כָּאן כְּנֶגֶד שְׁכָרוֹ שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן? שֶׁהֲרֵי אָבַד כָּל הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן, וְלֹא נִשְׁאָר כָּאן פִּקָּדוֹן כְּלָל שֶׁנֹּאמַר: אִם לֹא יִטֹּל שְׂכָרוֹ - יֵרָאֶה כְּרִבִּית; שֶׁהֲרֵי חֲצִי הַמִּלְוָה בִּלְבַד נוֹטֵל[14]. וְכֵן אִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְאָבַד הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ[15] - מְשַׁלֵּם הָרְבִיעַ כֻּלּוֹ שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[16]. אֲבָל אִם נִשְׁאַר מִן הַמָּמוֹן מְעַט, כְּדֵי שֶׁאִם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ הַמְּעַט שְׁתוּת הַהֶפְסֵד שֶׁפִּחֲתוּ[17], יָבוֹא הַכֹּל רְבִיעַ הַמָּמוֹן אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת בִּלְבַד, מִן הַטַּעַם שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[18].

2) שדינו נזכר למעלה פ"ו הלכה ג: שני שלישים מן הרווח למתעסק, ושליש לבעל הממון. ושליש מן ההפסד למתעסק, ושני שלישים לבעל הממון. 3) [שדינו נזכר למעלה שם הלכה ב: ש"יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל]. 4) כלומר, כל הממון, שלא נשאר כלום. 5) [בנותן סתם. ובהתנו: שישלם לו כפועל בטל, כנ"ל]. 6) למעלה שם הלכה ב וג. 7) כלומר, במקרה שאבד. 8) כלומר, לעולם חייב המתעסק להחזיר לבעל הממון את חצי הקרן שקיבל בתורת מלוה. ומקור דברי רבינו מהא דלהלן. 9) בבא־בתרא ע. ע: כדייני ארץ ישראל, וכרבא שפסק כמותם, וכן פסק הרי"ף בבבא־מציעא פרק המקבל. 10) שעם מות המתעסק - בטלה השותפות (ראה למעלה פ"ה הלכה יא). ובעל הממון תובע מן היתומים את כל הסכום שהשקיע בעסק, ובתוספת רווחיו.

11) כדין כל הנפרעים מן היורשים, שאינם נפרעים אלא בשבועה (כתובות פז. ופי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ונוסח השבועה כאן הוא כנוסח השבועה ב'שנים אוחזין בטלית': "שבועה שאין לי בה פחות מחציה". מכיון שאינם נוטלים אלא חצי טענתם (בבא־מציעא ב. ופ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז) - כן גם כאן, כיון שאינו נוטל אלא חצי טענתו, נשבע שאין לו אצלו פחות מחצי הסכום שנתן לו (הגהות מיימוניות). 12) אבל לא את חלק הפקדון, שאילו היה הנפקד חי, היה יכול לטעון: נאנסו, ואנו טוענים כן ליתומים, מה־שאין־כן במלוה, שגם הלוה עצמו לא היה יכול להפטר בטענת אונס. 13) בבא־בתרא כג. ואלמלי היתה קיימת האפשרות שבעל הממון לא יקבל את מחצית ממונו, כגון כשאבד כל הממון, היינו צריכים לטעון כן ליתומים. 14) כלומר, אין בעל הממון מקבל כלום חוץ מהמלוה, ואין כאן נטילת ריבית כלל. 15) באופן שהתנו שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה. 16) והכלל הוא: את חלק ההלואה מקבל בעל הממון תמיד בחזרה, כמבואר למעלה. 17) בכ"י תימן: שפחת. 18) למעלה פ"ו הלכה ה, שהמתעסק משלם תמיד רק שני שלישים של ההפסד, והיינו, כאן שתות. וראה בראב"ד ובלחם־משנה.

1 **ב. הַמִּתְעַסֵּק[19] שֶׁהִפְסִיד[20], וְחָזַר וְטָרַח עַד שֶׁהִרְוִיחַ**
2 **- אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַמָּעוֹת: בּוֹא וּנְחַשֵּׁב**
3 **הַהֶפְסֵד שֶׁהִפְסַדְנוּ תְּחִלָּה, וְתַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישִׁים[21],**
4 **וּנְחַשֵּׁב הָרֶוַח שֶׁהִרְוַחְנוּ בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִטֹּל שְׁלִישׁ[22];**
5 **אֶלָּא מְחַשֵּׁב בָּאַחֲרוֹנָה בִּלְבַד עַל הָרֶוַח אוֹ עַל**
6 **הַהֶפְסֵד, וְאֵין לוֹ אֶלָּא בָּרֶוַח שֶׁהוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן.**

19) בבא־מציעא קה. מימרא של רבא. 20) ולא הודיע זאת לבעל הממון, ולפיכך מחשבין את ההפסד והרווח ביחד כבסמוך, אבל אם הודיעו - יש להפריד: חשבון ההפסד לחוד וחשבון הרווח לחוד (גמרא שם. וכן יש לפרש בדברי רבינו. כסף־משנה). 21) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה הלכה ג. 22) כמו שכתב רבינו שם.

7 **ג. נָתַן[23] לוֹ מָאתַיִם יְרִיעוֹת בְּמָאתַיִם דִּינָרִים בְּעֵסֶק,**
8 **וּכְתָבָן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, מֵאָה בְּכָל שְׁטָר - מְחַשֵּׁב לוֹ עַל**
9 **כָּל שְׁטָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּבַעַל הַמָּעוֹת הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל**
10 **עַצְמוֹ[24]. נָתַן לוֹ מֵאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה דִּינָרִים, וְחָזַר**
11 **וְנָתַן לוֹ בְּעֵסֶק אַחֵר מֵאָה חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן בְּמֵאָה**
12 **דִּינָרִין, וְכָתַב לוֹ שְׁטַר עֵסֶק בְּמָאתַיִם דִּינָרִין - אֵינוֹ**
13 **מְחַשֵּׁב לוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר אֶחָד, וְהַמִּתְעַסֵּק הוּא**
14 **שֶׁהִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[25]. כֵּיצַד? שֶׁאִם מָכַר הַמֵּאָה**
15 **יְרִיעוֹת בְּמֵאָה וּשְׁלִשִׁים, וְהַמֵּאָה חֲבִיּוֹת בְּשִׁבְעִים -**
16 **בַּעַל הַמָּעוֹת נוֹטֵל הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה שְׁטָר אֶחָד,**
17 **חֲרֵי הַכֹּל מָאתַיִם, וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם[26]. אֲבָל אִלּוּ**
18 **הִנִּיחָם שְׁנֵי עֲסָקִים כְּשֶׁהָיוּ - הָיָה מַרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק**
19 **בְּחֶלְקוֹ בַּבְּגָדִים עֶשְׂרִים[27], וּמַפְסִיד בְּחֶלְקוֹ בֶּחָבִיּוֹת**
20 **עֲשָׂרָה[28], וְהָיָה נוֹטֵל עֲשָׂרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

23) שם קד: מימרא של רבא. 24) אם באחד יש הפסד ובשני רווח, כמו שמבאר רבינו להלן. 25) כעין זה ברי"ף שם. 26) ומכאן שאם לא הרוויח ולא הפסיד, לא מקבל המתעסק כלום בשביל טרחתו. 27) היינו, שני שלישים. 28) היינו, שליש. ורבינו לשיטתו למעלה פ"ו הלכה ג.

21 **ד. אֵין[29] הַמִּתְעַסֵּק יָכוֹל לַחֲלֹק הַמָּעוֹת שֶׁל עֵסֶק אוֹ**
22 **סְחוֹרָה, וְלוֹמַר: אֶטֹּל אֶת הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת מִלְוָה**
23 **לְעַצְמִי, וְאֶשָּׂא וְאֶתֵּן בּוֹ, וְאַנִּיחַ הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת**
24 **פִּקָּדוֹן בְּבֵית דִּין; שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מָמוֹן זֶה אֶלָּא**
25 **לְהִתְעַסֵּק בְּכֻלּוֹ. וְאִם חָלַק וְעָשָׂה זֶה, אֲפִלּוּ בְּבֵית דִּין**
26 **הַגָּדוֹל - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אֶלָּא הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד**
27 **בֵּינֵיהֶן עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

29) כן הכריע הרי"ף שם נגד רבותיו, בהסתמכו על מימרא של רבא (שם קד:), שאין המתעסק יכול להוציא את חלק המלוה לצרכיו, אחרי שהעסק ניתן לו להתעסק בכולו יחד, ואינו יכול להזניח את החלק של הפקדון ולעסוק רק בשלו. והרי"ף מוסיף, שאם ניתן לו למתעסק לעשות כחפצו, בטלה כל התקנה שתיקנו חכמים בעסק.

28 **ה. הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנָּתַן[30] מַתָּנָה לַאֲחֵרִים מִן הַמִּטַּלְטְלִין**
29 **שֶׁל עֵסֶק[31] אוֹ מִמְּעוֹת הָעֵסֶק, וְהֵבִיא בַּעַל הַמָּעוֹת**
30 **רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאִלּוּ הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ הַמָּעוֹת מִשֶּׁל עֵסֶק**
31 **הֵן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ שְׁנָה הַמְקַבֵּל**
32 **אוֹתָם, וּמְכָרָם וּנְתָנָם מַתָּנָה לַאֲחֵרִים, אוֹ הִפְסִיד -**
33 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[32]. וְהַכֹּל בְּרְאָיָה בְּרוּרָה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[33],**
34 **שֶׁהַמִּתְעַסֵּק שֶׁמֵּת - נִשְׁבָּע בַּעַל הַמָּעוֹת וְגוֹבֶה מֶחֱצָה.**
35 **וְאִם[34] יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין אֵלּוּ מִן הַמָּעוֹת**
36 **שֶׁל עֵסֶק הֵם - נוֹטֵל אוֹתָם בַּעַל הַמָּעוֹת[35] בְּלֹא**
37 **שְׁבוּעָה[36]. וְאֵין בַּעַל חוֹב וְלֹא אִשָּׁה נוֹטְלִים מֵהֶם**
38 **כְּלוּם[37]; אֶלָּא[38] אִם כֵּן הָיָה בָּהֶם רֶוַח - חֲרֵי חֵלֶק**
39 **הָרֶוַח שֶׁל מֵת שֶׁל יוֹרְשָׁיו, וְיִטֹּל בְּאוֹתוֹ חֵלֶק בַּעַל**
40 **חוֹב וְהָאִשָּׁה.**

30) אבל אם מכר, אין בעל המעות יכול להוציא מהלוקח, שלשם כך עומד העסק (ש"ך יו"ד סימן קעז ס"ק נט). 31) בין מחלק הפקדון ובין מחלק המלוה, שכולם לא ניתנו אלא לעסוק בהם, ולא ליתנם במתנה. 32) המתעסק או המקבל מתנה. ויש אומרים, כי מן המקבל מתנה השני אין מוציאין (ט"ז שם ס"ק לח, ועיין ש"ך שם). 33) למעלה הלכה א, וראה דברינו שם. 34) בבא־מציעא קד: כרבא ולא כרב אידי בר אבין, וכמו שהכריע הרי"ף. 35) ואין דינם כמטלטלין של יתומים, שאינם משתעבדים לבעל־חוב (פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ח), לפי שהעסק נשאר תמיד ברשותו של בעל המעות, ולא ניתן למתעסק אלא להתעסק, ועם מותו של זה בטל העסק והוא חוזר לבעליו. 36) ואין דינו כגובה חובו מן היתומים שאינו גובה אלא בשבועה (פי"ד שם הלכה א), שהכל ברשות בעל הממון, כנ"ל. 37) שהם שייכים רק לבעל המעות (הרי"ף שם), וראה הערה לג. 38) כל זה בדברי הרי"ף שם.

41 **ו. הַנּוֹתֵן[39] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶם פֵּרוֹת לְמַחֲצִית**
42 **שָׂכָר, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[40]. וְאִם[41]**
43 **נוֹדַע בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁלָּקַח וּמָכַר[42] - חֲרֵי זֶה מוֹצִיא**
44 **מִמֶּנּוּ הַשָּׂכָר בְּעַל כָּרְחוֹ.**

39) בבא־מציעא פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 381, 4) והובאה בירושלמי (שם פרק ה הלכה ג) וממנו ברי"ף שם. 40) שלא הזיק לחבירו בידיים, אלא גרם לו היזק. והוא־הדין לכל הגורם לחבירו שלא יוכל להשתמש בכספו לשם רווח, שאינו חייב לשלם (ירושלמי שם). 41) תוספתא וירושלמי שם. 42) בממון של העיסקא, אבל אם הניח מעות העיסקא, ולקח ומכר במעותיו הוא - "מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין" (פ"ז מהלכות מכירה הלכה י).

1 **ז. נָתַן[43] לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר -**
2 **לוֹקֵחַ בָּהֶן מִכָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה, וְלֹא יִקַּח לֹא כְּסוּת וְלֹא**
3 **עֵצִים[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. הַמּוֹשִׁיב[46] אֶת חֲבֵרוֹ**
4 **בַּחֲנוּת לְמַחֲצִית שָׂכָר, אִם הָיָה אֲמָן - לֹא יַעֲסֹק**
5 **בְּאֻמָּנוּתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין עֵינָיו עַל הַחֲנוּת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק**
6 **בְּאֻמָּנוּתוֹ. וְאִם[47] הָיָה שֻׁתָּף עִמּוֹ בֶּחָצֵר - מֻתָּר[48].**
7 **וְלֹא[49] יִהְיֶה לוֹקֵחַ[50] וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים[51]. וְאִם**
8 **לָקַח וּמָכַר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[52].**

43) תוספתא שם (עמוד 380, 32), ירושלמי ורי"ף שם. 44) שהרי נתן לו מעות ליקח בהן פירות, ואלו אינם פירות (כסף־משנה). 45) דברים שאינם בכלל פירות. 46) תוספתא שם (עמוד 380, 8) והביאה הרי"ף שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א והערה ה. 47) תוספתא שם. 48) שהשותף יכול לעסוק בינתיים בלקוחות. 49) תוספתא שם. 50) אף בכספו. 51) שצריך להתעסק רק בחנות המשותפת. 52) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

יום ה' י"א תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות.

9 **א. הַנּוֹתֵן[2] בֵּיצִים לְבַעַל הַתַּרְנְגוֹלִים לְהוֹשִׁיב**
10 **הַתַּרְנְגוֹלִים עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ הָאֶפְרוֹחִים, וִיגַדֵּל**
11 **אוֹתָן בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִים, וְיִהְיֶה הָרֶוַח בֵּינֵיהֶם[3] - צָרִיךְ**
12 **לְהַעֲלוֹת שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[4]. וְכֵן[5] הַשָּׂם[6] עֲגָלִים**
13 **וּסְיָחִים עַל הָרוֹעֶה לִהְיוֹת מִתְעַסֵּק בָּהֶן שֶׁיַּגְדִּילוּ,**
14 **וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע - חַיָּב לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ**
15 **בְּכָל יוֹם[7] כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וּמְגַדֵּל[8] אוֹתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ**
16 **הָעֲגָלִים בְּנֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים[9], וְהַחֲמוֹר עַד שֶׁתְּהֵא**
17 **טוֹעֶנֶת[10]. וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ**
18 **זְמַן זֶה[11]. וְכֵן[12] הַשָּׂם בְּהֵמָה עַל הַמִּפְטָם לִהְיוֹת**
19 **מְפַטֵּם אוֹתָהּ[13], וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[14] - צָרִיךְ לִתֵּן עֲמָלוֹ**
20 **כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וְאִם[15] אָמַר לוֹ: חֲרֵי הָרֹאשׁ וְהָאַלְיָה[16]**
21 **שֶׁלְּךָ בַּעֲמָלְךָ יָתֵר עַל מַחֲצִית הַשָּׂכָר - מֻתָּר[17]. הָיוּ**
22 **לַמְפַטֵּם בְּהֵמוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁמְּפַטֵּם אוֹתָם עִם זוֹ**
23 **הַשּׁוּמָה אֶצְלוֹ, וְכֵן[18] אִם הָיוּ לוֹ עֲגָלִים וּסְיָחִין**
24 **אֲחֵרִים אוֹ בֵּיצִים אֲחֵרוֹת[19] שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא**
25 **מִתְעַסֵּק בְּשֶׁלּוֹ וּבְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ לֹא הֶעֱלָה לוֹ אֶלָּא**
26 **דָּבָר מוּעָט[20] בְּכָל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת[21] הַזֹּאת - דַּיּוֹ, וְחוֹלֵק**
27 **בַּשָּׂכָר בְּשָׁוֶה. וְאִם[22] הָיָה[23] אֲרִיסוֹ, הוֹאִיל וְהוּא**
28 **מְטַפֵּל בְּשֶׁלּוֹ[24] וּבְשֶׁל בַּעַל הַשָּׂדוֹת - אֵין צָרִיךְ**
29 **לְהַעֲלוֹת לוֹ כְּלוּם[25].**

2) בבא מציעא סח. במשנה. 3) ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. 4) בכתב־יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" - "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזמנו לעבודה זו. 5) המשך המשנה שם. 6) ששמים את שוויים באותו הזמן, לחלק את הריווח לאמצע אחרי תקופת־מה של גידול. 7) ראה למעלה פרק ו הלכה ב. 8) סוף המשנה שם. 9) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהו משולשין", וראה פירוש המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. 10) "והוא שתוכל לשאת משא" (פירוש המשניות שם). 11) ["מפני שנשתתפו סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ד: "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] - יש לכל אחד מהם לעכב שלא יחלקו עד שתימכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה"]. 12) יוצא מתוך הדין־ודברים של רב ושמואל. ומתוך העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא סט.). 13) שזהו תפקידו של המפטם. 14) כלומר, השכר וההפסד, שניהם לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. 15) מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). 16) בכתב־יד תימן: "או האלייה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. 17) שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חבירו - אין כאן משום אבק ריבית. 18) לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, וראה הגהות מיימוני. 19) בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו למעלה (פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. 20) והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שליש", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין בראב"ד. 21) כלומר, העסק שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). 22) שם בסוף הסוגייה, במעשה של רבי אלעזר מהגרוניא. 23) המתעסק. 24) בחלק שיש לו כשותף בבהמה. 25) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

30 **ב. הַשָּׂם עֲגָלִים אוֹ סְיָחִין אוֹ הוֹשִׁיב תַּרְנְגוֹלִים אוֹ**
31 **שָׂם בְּהֵמָה עַל הַפַּטָּם לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא הֶעֱלָה לוֹ**
32 **שָׂכָר - חֲרֵי דִינוֹ כְּדִין הָעִסֵּק שֶׁל מָעוֹת: רוֹאִין בְּכַמָּה**
33 **שָׁמִין הַבְּהֵמוֹת אוֹ הַבֵּיצִים, וְכַמָּה הִרְוִיחוּ, וְנוֹטֵל**
34 **הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַשָּׂכָר; וְאִם הִפְסִידוּ - מְשַׁלֵּם**
35 **שְׁלִישׁ הַהֶפְסֵד[26].**

26) כמבואר למעלה שם הלכה ג.

ג. שָׁמִין[27] פֵּרָה וַחֲמוֹר וְכָל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת[28] וְלֶאֱכֹל, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מִתְעַסֵּק[30], הֲרֵי יֵשׁ לוֹ רֶוַח אַחֵר לְעַצְמוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבְּהֵמוֹת, שֶׁהֲרֵי שׂוֹכֵר[31] אוֹתָהּ אוֹ עוֹבֵד בָּהּ וְנֶהֱנֶה בִּשְׂכָרָהּ וּבַעֲבוֹדָתָהּ. וְאֵין[32] שָׁמִין[33] עֵגֶל עִם אִמּוֹ[34], וְלֹא סִיָּח עִם אִמּוֹ; שֶׁהָעֵגֶל וְהַסִּיָּח אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, וְיֵשׁ בּוֹ עֵסֶק.

27) שם סט: במשנה. 28) מלאכה. 29) ללא שכר כפועל בטל. 30) הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חבירו. 31) משכיר לאחרים. 32) כן פסק הרי"ף בפרק איזהו נשך דלא כרבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא שם סח: מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של "שיטה", וכלל הוא בידינו: "אין הלכה כשיטה". וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה). 33) היינו, בלי תוספת שכר. 34) על סמך אמו שהוא נגרר אחריה.

ד. הַשָּׂם[35] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ, עַד מָתַי חַיָּב לְטַפֵּל בָּהּ? בָּאֲתוֹנוֹת - שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּבַגּוּרְדוֹת, וְהֵן הַצֹּאן וְהַבָּקָר - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ. וְאִם בָּא[36] לַחֲלֹק בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - חֲבֵרוֹ[37] מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ סְתָם. לְפִי[38] שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טְפִילָה שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא מְרֻבָּה, וְהָרֶוַח מוּעָט, שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּנֶת בַּתְּחִלָּה אֶלָּא בְּקֹשִׁי, לִטְפִילָה שֶׁל שָׁנָה הָאַחֶרֶת, שֶׁהִיא מוּעָט, וְהָרֶוַח מְרֻבֶּה, שֶׁהֲרֵי הִיא מִשְׁתַּמֶּנֶת הַרְבֵּה וּמוֹסֶפֶת בְּכָל יוֹם, לְפִיכָךְ מְעַכֵּב עָלָיו עַד סוֹף שָׁנָה שְׁנִיָּה. יָלְדָה[39] הַבְּהֵמָה הַשּׁוּמָה[40] אֶצְלוֹ - הֲרֵי הַוָּלָד מִכְּלַל הָרֶוַח לָאֶמְצַע. מָקוֹם[41] שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל וְלָדוֹתָם - יִגְדְּלוּ[42] וְאַחַר כָּךְ יִמְכְּרוּ. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְגַדֵּל - חַיָּב הַמִּתְעַסֵּק לְהִטַּפֵּל בַּוְּלָדוֹת, בְּדַקָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבְגַסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם[43], וְחוֹלְקִין. רָצָה[44] לְהִטַּפֵּל בָּהֶן יָתֵר עַל זְמַן זֶה - שָׁם אוֹתָן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה[45] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וּבַיּוֹם הַחֲמִשִּׁים, וְכֹל שֶׁיַּרְוִיחוּ אַחַר כָּךְ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וַחֲבֵרוֹ רְבִיעַ הָרֶוַח; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַוָּלָד, וּמִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּחֲצִי שֶׁל חֲבֵרוֹ נוֹטֵל חֲצִי אוֹתוֹ הַחֲצִי[46], הֲרֵי שְׁלֹשָׁה רְבָעִים[47]. וְאִם לֹא הִתְנָה כֵּן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי מָחַל, וְהַוְּלָדוֹת בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה[48] כְּמוֹת שֶׁהֵן. מָקוֹם[49] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת[50] שְׂכַר כַּתֶּף[51] לִמְעוֹת הָעֵסֶק[52] - מַעֲלִין, וְיִהְיֶה כָּל הַשָּׂכָר שֶׁנּוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק בְּשָׂכָר שֶׁנּוֹשֵׂא[53] עַל כְּתֵפוֹ[54] בִּכְלַל שְׂכַר הַמְּעוֹת[55]. וְכֵן[56] אִם דַּרְכָּן לְהַעֲלוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה[57] - מַעֲלִין לוֹ. מָקוֹם[58] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר וְלָדוֹת בִּשְׂכַר עֲמָלוֹ[59] - מַעֲלִין. וְכָל הַמִּתְעַסֵּק[60] אוֹ הַמִּשְׁתַּתֵּף סְתָם - לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה.

35) בבא מציעא סט. בברייתא, כדברי סומכוס. 36) בעל הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא]. 37) המטפל כנ"ל. 38) שם בברייתא. וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל הבהמה רוצה לחלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם סעיף קטן ל. 39) שם סט: במשנה. 40) הבהמה ששמו אותה. 41) במשנה שם. 42) חייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים. 43) ברייתא שם כתנא קמא ולא כרבי יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים (רש"י בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). 44) סיום הברייתא שם. 45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל שלא בפני שלושה אסור, וכן הוא שם סט. דברי אביי בעובדא של רבי מנשה בר גדא. 46) שהחצי השני הוא בבחינת "מחצה מלוה ומחצה פיקדון", שהמתעסק מקבל על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת מלוה. 47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין כך מטפל הוא בחלקו־הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש (כסף משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם, הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירחה הפעוטה שיש לו ברביע של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד (לחם משנה). 48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות, שהריווח הוא לאמצע, וכן הוא שם בגמרא בתשובת אביי לרב מנשיא בר גדא שחילק לעצמו - "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם אינו נוטל בשל חבירו כלום, וראה בט"ז יורה־דעה סימן קעז סעיף קטן לב. וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים - השביחו לעצמן" (כסף משנה בשם קצת מפרשים). 49) שם סח: בברייתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם דיבור המתחיל מקום. 50) להוסיף. 51) סבל שנושא הסחורה על הכתף. 52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם. 53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם לא שילם לכתף אחר. 54) ויש אומרים שאפילו אם המתעסק בעצמו היה הכתף - חלה ההוצאה על החשבון הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח. 55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים לסבול אותה בשווה, ולא מטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם בהגהת רמ"א. 56) אף זה שם בברייתא. 57) היינו, שהנוהג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכר עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה), ואף שבברייתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות שם) - אין פירושן שווה, ששכר בהמה אינו שכר כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכר בהמה" - שכר כתף לעמלים שצריכים לפעמים להוליכם על הכתף לפי שגירסתו בברייתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכר בהמה" - כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה

של העיסקא (פלפולא חריפתא בבא מציעא פרק ה סימן מא אות ל). 58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "ולהעלות וולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין". 59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם. 60) המשך הברייתא שם.

1 ה. רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה, וְהוֹרִיד שִׁמְעוֹן לְתוֹכָהּ
2 לִזְרָעָהּ אוֹ לִנְטָעָהּ, וּלְהוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת, וְלִמְכּוֹר
3 הַפֵּרוֹת, וְכָל הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה[61] יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם, בֵּין
4 שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשָׁוֶה[62], בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל רְאוּבֵן
5 יָתֵר[63], בֵּין שֶׁהָיְתָה הַהוֹצָאָה כֻּלָּהּ מִשֶּׁל רְאוּבֵן, בֵּין
6 שֶׁהָיְתָה מִשֶּׁל שִׁמְעוֹן - בְּכָל זֶה מֻתָּר[64], וְאֵין כָּאן
7 אֲבַק רִבִּית. וְשִׁמְעוֹן הַמְטַפֵּל בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ
8 וּבַהוֹצָאָה וּבִמְכִירַת הַפֵּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא אָרִיס[65].
9 אָרִיס אוֹמֵר: לְמֶחֱצָה יָרַדְתִּי, וּבַעַל הַשָּׂדֶה אוֹמֵר
10 לִשְׁלִישׁ הוֹרַדְתִּיו - הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה[66],
11 וְזֶה שֶׁטָּעַן שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[67].

61) כלומר: השבח. 62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". 63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או לרביע". 64) שבקרקע אין מקום לריבית, שהרי היא תמיד נשארת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בבחינת הלוואה "שכן מצינו חכמי הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). 65) שם קי. וכרב נחמן ולא כרב יהודה. 66) אם מחצה, אם שליש ואם רביע. 67) בעדים או בשטר.

12 ו. בַּעַל[68] שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין בִּנְכָסֵי אִשְׁתּוֹ וְגֵרְשָׁהּ: אִם
13 הָיָה הַבַּעַל אָרִיס[69] - הוֹאִיל וְנִסְתַּלֵּק בַּעַל נִסְתַּלְּקוּ
14 הֵם[70], וְאֵין לָהֶם מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח,
15 וּבִשְׁבוּעָה[71]. וְאִם[72] אֵין הַבַּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת
16 [מִנְהַג[73]] הָאָרֶץ יָרְדוּ, וְשָׁמִין לָהֶם כְּאָרִיס[74].

68) כתובות פ. בעייה שנפתרה על ידי רב הונא בריה דרב יהושע. 69) כלומר: "יודע בטיב אריסות, שאם לא ירדו אלו, היה הוא עצמו עובדה" (רש"י שם). 70) "שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל" (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה יב מן הסוגייה שם). 71) כדין הבעל עצמו שהוציא הוצאות על נכסי אשתו ולא אכל מהפירות (שם עט: במשנה ופרק כ"ג מהלכות אישות הלכה ט) ושם בהלכות גזילה מפורש: "ששמין להם וידם על התחתונה", כלומר: אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח בשבועה, ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בשבועה, כמו בעל עצמו (הלכות אישות שם). שהיא אומרת להם: הפסדתוני בירידתכם, שאם לא הייתם יורדים היה בעלי יורד, ולפיכך, דינם כדינו. ולא הזכיר רבינו מהו דינם של אריסים אלו אם אכלו מן הפירות, אם גם בזה דינם כמו הבעל עצמו שבאופן זה אין לו כלום. אלא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" (משנה שם והלכות אישות שם הלכה ח). ודעת רש"י שם שגם בזה דינם כבעל עצמו. וכן נראה אמנם בסוגיית הגמרא שם, ועיין בחלקת מחוקק ובבית שמואל סימן פח סעיף קטן כב שכתבו שאף דעת רבינו כן. וראה בלחם משנה כאן.

72) שם פ. 73) בהלכות גזילה ואבידה שם כתב: "על דעת הקרקע". 74) [וידם על העליונה: אם הייתה ההוצאה יתירה על השבח, נוטלים את ההוצאה, ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטלים את השבח, שהרי ירדו ברשות (כן נראה בהלכות גזילה ואבידה שם). ומה שנראה שם בסוגיית הגמרא שדינו כיורד שלא ברשות - זה אינו אלא אם הבעל עצמו אריס, אבל אם אינו אריס, "ארעא לאריסי קיימא" (כלשון הגמרא שם) והרי זה כיורד ברשות. וראה בתוספות רי"ד שם בסוף הסוגייה].

17 ז. הָאַחִין[75] אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁלֹּא חָלְקוּ יֵרֵשֶׁת
18 מוֹרִישָׁן, אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהּ בְּיַחַד - הֲרֵי הֵן
19 כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר[76]. אֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ מִן
20 הַשֻּׁתָּפִין[77] שֶׁנָּפַל לְאֻמָּנוּת הַמֶּלֶךְ[78] - הָרְוָח[79]
21 לָאֻמָּצַע[80]. חָלָה[81] אֶחָד מֵהֶן[82] וְנִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא מִן
22 הָאֻמָּצַע. וְאִם[83] חָלָה בִּפְשִׁיעָה, כְּגוֹן[84] שֶׁהָלַךְ בַּשֶּׁלֶג
23 אוֹ בַּחַמָּה בִּימֵי הַחֹם עַד שֶׁחָלָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[85] - הֲרֵי
24 זֶה מִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ.

75) בבא בתרא קמד: במשנה, וראה להלן פרק ט מהלכות נחלות הלכה א. 76) בירושה המשותפת ההיא. וראה בראב"ד. 77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). 78) "גבאי או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו). 79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). 80) "אם מחמת אביהם מינוהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינוהו - הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). 81) משנה שם. 82) באונס. 83) אף זה שם. 84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). 85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפוטרופסין.

25 א. הַשֻּׁתָּפִין[2] כֻּלָּן[3], וְהָאֲרִיסִין, וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין[4] שֶׁמִּנּוּ
26 אוֹתָם בֵּית דִּין[5] עַל הַיְתוֹמִים, וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא נוֹשֵׂאת
27 וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ[6] שֶׁהוֹשִׁיבָהּ בַּעְלָהּ חֲנֻנִּית, וּבֶן
28 הַבַּיִת[7] - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע[8] מִדִּבְרֵיהֶם[9] בְּטַעֲנַת
29 סָפֵק[10], שֶׁמָּא גָּזַל חֲבֵרוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן אוֹ שֶׁמָּא לֹא
30 דִּקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְלָמָּה[11] תִּקְּנוּ חֲכָמִים
31 שְׁבוּעָה זוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ מוֹרִין לְעַצְמָן, שֶׁכָּל מַה
32 שֶׁיִּקְחוּ מִנִּכְסֵי בַּעַל הַמָּעוֹת - רָאוּי הוּא לָהֶם, מִפְּנֵי
33 שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין וְטוֹרְחִין. לְפִיכָךְ[12] תִּקְּנוּ לָהֶם
34 חֲכָמִים שֶׁחַיָּבִין שְׁבוּעָה בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל
35 מַעֲשֵׂיהֶן בְּצֶדֶק וֶאֱמוּנָה.

2) שבועות מה: במשנה. 3) כתב כן לכלול גם המתעסקים, שכולם חייבים להשבע, שאע"פ שנוטלים שכרם - מורים הם היתר לעצמם, מאחר שאינם נוטלים שכרם משלם, אלא כפועל בטל בלבד (למעלה פ"ו הלכה ב) בניגוד לדעת רבינו־תם ב'תוספות' שבועות מח: ד"ה דמורו בה, שהם אינם צריכים שבועה (רדב"ז, וראה ברמ"א חושן־משפט סימן צג סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק ט).
4) המילה "אפוטרופוס" מורכבת משתי מלים לטיניות: פטר (=אב) פוס (=בן). 5) שלא ימנע מקבלת מינוי זה בגלל הטלת שבועה עליו, אחרי שעצם המינוי המצביע עליו כעל אדם נאמן, גורם לו סיפוק רב, אבל אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים, אין משביעין אותו, פן ימנע מקבלת המינוי. וכדעת אבא שאול בגיטין נב. ונב: וראה להלן הלכה ד.
6) כתובות פו: במשנה. 7) בשו"ע חו"מ סימן צג סעיף א הוסיף המחבר: "שנושא ונותן בעניני בעל הבית", היינו מנהל הבית. ורש"י בשבועות מח: ד"ה בן הבית, פירש "אחד מן האחין". אבל דעת רבינו להלן הלכה ה, שכל שליח בכלל זה, וראה סמ"ע שם ס"ק ד. 8) בנקיטת חפץ (להלן הלכה ד). 9) שלא מצינו מן התורה אלא שבועה של מודה במקצת, ואף זו בטענת ודאי, ולא בספק (הגהות מיימוניות). 10) כן פירשו משנה זו בגמרא (שבועות מח:). 11) השאלה והתשובה בגמרא (שם מח:).
12) אף שבדרך כלל אין משביעין על ספק (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

1 **ב. וְאֵין[13] כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת סָפֵק עַד**
2 **שֶׁיְּחַשֵּׁד הַמַּשְׁבִּיעַ אוֹתָן בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין[14]**
3 **שֶׁל כֶּסֶף[15], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[16]. אֲבָל אִם חוֹשְׁדִין בְּפָחוֹת**
4 **מִזֶּה - אֵינָם נִשְׁבָּעִין.**

13) שבועות מח: מימרת רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן.
14) כל מעה היא ששית מדינר, ובה שלשים ושתים פרוטות.
15) מלשון רבינו נראה שהוא סובר כדעת רבו ר"י בן מיגאש, שאין צורך כאן בהודאה במקצת, וכן כתבו הר"ן בשבועות שם, והכסף־משנה כאן בדברי רבינו. [ואע"פ שלפי תחילת הסוגיא בשבועות שם שאמרו "כמאן כשמואל" (שאמר שחייבים שבועה מן התורה על טענת שתי כסף, אם הנתבע מודה במקצת וכופר במקצת) - על כרחינו שאין חייבים שבועה זו אלא בהודאה במקצת, שאם לא כן למה צריך שתי כסף, הלא הכפירה אינה צריכה להיות יותר מפרוטה (עיין שבועות לט:) - הנה, למסקנה שם שאמרו: "אימא כפירת טענה, כרב" (שסובר שאין חייבים בשבועה מן התורה אלא בתובעו שתי כסף ופרוטה, והוא כופר בשתי כסף ומודה בפרוטה (שם לט:), על כרחינו שכאן אין צורך בהודאה, שאם לא כן, למה לא הצריכו טענת שתי כסף ופרוטה, אלא ע"כ שלפי המסקנה אין צורך אלא בכפירה ולא בהודאה]. 16) להלן פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א, ועיין שם הלכה ז.

5 **ג. מִכָּאן הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם מֵת הַשֻּׁתָּף הָאֶחָד - אֵין**
6 **הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ שֻׁתָּפוֹ שֶׁל אָבִיו בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא;**
7 **שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁחָשְׁדוּ בּוֹ אָבִיו בְּוַדַּאי, כְּדֵי**
8 **שֶׁיְּחַשֵּׁד אוֹתוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף. וְיֵשׁ מִי**
9 **שֶׁהוֹרָה, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹרֵשׁ בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא. וְכָזֶה[17]**
10 **רָאוּי לָדוּן, שֶׁהֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה**
11 **שֶׁנַּעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[18].**

17) שאנו טוענים ליתומים. 18) כן נראה בכתובות פו. סז. שאם לא פטר אותה הבעל משבועת אפוטרופסות, משביעין אותה היורשים אף שאינם יודעים אם חשד אותה אביהם בשתי מעות, שהרי סתם יורשים אינם יודעים.

12 **ד. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה אֲרִיסוֹ אוֹ שֶׁתָּפוֹ,**
13 **אֶלָּא הוּא מוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ וְאָמַר: שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ**
14 **אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ אֲנִי, אֲבָל לֹא גָּזַלְתִּי כְּלוּם[19] - הֲרֵי זֶה**
15 **נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[20]; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ**
16 **שְׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מָמוֹן[21]. אֵיזֶהוּ[22] בֶּן הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ**
17 **לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ בְּטַעֲנַת סָפֵק? זֶה שֶׁמַּכְנִיס פּוֹעֲלִים**
18 **וּמוֹצִיא פּוֹעֲלִים, וּמַכְנִיס לוֹ פֵּרוֹת וּמוֹצִיא לוֹ**
19 **פֵּרוֹת[23]: אֲבָל בֶּן הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, אֶלָּא נִכְנָס**
20 **בְּרַגְלוֹ וְיוֹצֵא בִּלְבַד - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק. וְכֵן**
21 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים - אֵין הַיְתוֹמִים**
22 **מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[24]. וְכֵן הָאִשָּׁה[25] שֶׁלֹּא**
23 **נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וְלֹא נָשְׂאָה וְלֹא נָתְנָה**
24 **לְאַחַר קְבוּרַת בַּעְלָהּ - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק.**
25 **וְכֵן אִם נָשְׂאָה[26] וְנָתְנָה בֵּין מִיתָה וּקְבוּרָה - אֵין**
26 **מַשְׁבִּיעִים עַל זֶה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בֵּין מִיתָה לְקְבוּרָה;**
27 **שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁתִּשָּׁבַע עַל זֶה - לֹא תִּמְכֹּר**
28 **לְקְבוּרָה, וְנִמְצָא הַמֵּת מִתְנַוֵּל.**

19) ויש לו מיגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס ואינו שותף וכו'. 20) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, כדין כל השבועות המנויות במשנה שבועות שם, וראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 21) כדעת רבו ר"י בן מיגאש (הובא ברא"ש, פרק כל הנשבעין סימן ד) וראה בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ח, ופי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג. והטעם בזה כתב הט"ז (חושן־משפט ריש סימן רצו) שכשם שב"חזקה" אין סומכים עליה במקום שאפשר לברר (פסחים ד.) כמו כן ב"מיגו" אין סומכין אלא־אם־כן אי־אפשר לברר, ומכיון שאפשר לברר על־ידי השבועה - צריך לברר.
22) שבועות מח: 23) שאז הוא מורה היתר לעצמו.
24) גיטין נב. ונב: כאבא שאול, וראה לעיל הל' א והערה ד. 25) כתובות פז. בברייתא. 26) שם, כרב מתנא ולא כרב יהודה בשם רב, וכן פסק הרי"ף שם.

29 **ה. הַמְשַׁלֵּחַ[27] בְּיַד חֲבֵרוֹ חֵפֶץ לְמָכְרוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח**
30 **מָעוֹת בְּיָדוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת אוֹ סְחוֹרָה, אַף עַל פִּי**
31 **שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שָׂכָר[28] עַל זֶה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק וְלֹא הֲנָאָה**
32 **בִּשְׁלִיחוּת זוֹ, הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - הֲרֵי**
33 **זֶה כְּבֶן בַּיִת[29], וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק, שֶׁלֹּא גָּזַל לוֹ**
34 **כְּלוּם בְּעֵת שֶׁהֵבִיא לוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁקָּנָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ**
35 **הַמָּעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ מֵהֶן.**

27) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 28) כלומר, אם מקבל שכר, בוודאי ובוודאי שיש להשביעו (ראה למעלה הלכה א והערה ב) שאז אין חשש שימנע מלעשות שליחותו של חבירו, שהרי הוא עושה זאת בשכר, אלא אפילו אם אינו מקבל שכר על זה, שיש חשש שמא ימנע מלעשות גמילות חסד לחבירו (ראה למעלה שם הערה ד - סמ"ע סימן צג ס"ק י). ועוד: כשעשה בחינם בוודאי עושה כן לשם מצוה ואין לחשדו (ט"ז שם), ובכל זאת משביעין אותו. 29) הרשב"א חולק על רבינו, וסובר שלא אמרו כן אלא "בן בית" (כסף־משנה).

1 ו. הַשֻּׁתָּפִין[30] שֶׁנּוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בְּיַחַד, אוֹ שֶׁהָיָה
2 הָאֶחָד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַפְקִיד הַסְּחוֹרָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ
3 הַמָּעוֹת עִם[31] הַשֵּׁנִי בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מְדָה וְלֹא מִנְיָן
4 - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְסָפֵק, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן
5 לְהַשְׁבִּיעַ אֶת חֲבֵרוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. אֲבָל אִם הָיָה
6 הָאֶחָד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, וְהַשֵּׁנִי לֹא נִתְעַסֵּק עִמּוֹ
7 כְּלָל - אֵין נִשְׁבָּע אֶלָּא זֶה שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן.

30) דבר פשוט בטעמו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שאמרו במשנה שם: "השותפין" בלשון רבים, כששניהם עוסקים שניהם נשבעים, ו"בן הבית" בלשון יחיד, שרק הוא העוסק והוא הנשבע (הגר"א סימן צד ס"ק יד). 31) אצל, ובשו"ע (חו"מ סימן צג סעיף ה): "ביד".

8 ז. חָלְקוּ[32] הַשֻּׁתָּפִין וְהָאַרִיסִין, וְנִתְגָּרְשָׁה[33] הָאִשָּׁה,
9 וְנִפְרַד מֵעָלָיו בֶּן הַבַּיִת, וְהֵבִיא לוֹ הַשָּׁלִיחַ[34] סְחוֹרָה
10 שֶׁקָּנָה לוֹ אוֹ מָעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ בְּהֶן, וְשָׁתַק, וְהָלְכוּ לָהֶם
11 וְלֹא תְּבָעָם מִיָּד - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת
12 סָפֵק[35]. אֲבָל[36] אִם הָיְתָה לוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[37] - מַשְׁבִּיעוֹ
13 עָלֶיהָ[38], וּמְגַלְגֵּל בָּהּ[39] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[40]. וְכֵן[41] אִם
14 נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה אַחַר זְמַן, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל
15 דִּבְרֵיהֶם[42], כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה[43] לוֹ שֻׁתָּף אוֹ בֶּן בַּיִת פַּעַם
16 אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גְזַלְתַּנִי
17 בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ שֶׁבֵּינֵינוּ וְלֹא כְּשֶׁהָיִיתָ שֻׁתָּפִי אוֹ אֲרִיסִי אוֹ
18 בֶּן בֵּיתִי אוֹ אַפּוֹטְרוֹפִּי בָּרִאשׁוֹנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שבועות מה. במשנה. 33) המשנה לא הזכירה אלא שותפין ואריסין, אבל הוא־הדין לכולם (כסף־משנה בשם הרי"ף). 34) כלומר, אחד מאלו הרשומים למעלה, שהם כשלוחים של בעל המעות. 35) שמתוך זה שלא תבע בשעת חלוקה, נראה שאין כאן שום חשד. 36) משנה, שם. 37) על השותף והאריס וכו'. 38) שכיון שטוען ודאי, יכול להשביעו בכל זמן שירצה. 39) משנה, שם "נתגלגל לו שבועה ממקום אחר - מגלגלין עליו את הכל", ולפי המסקנא שם המדובר בה גם בשבועה דרבנן שגם בה מגלגלין, וראה בסמוך. 40) אף טענות ספק של שותפות. 41) אף בבא זו נלמדת מהמשנה הנ"ל. 42) בעיא שנפתרה (שם). 43) אף שגם השבועה האחרת היא רק 'שמא', ומכאן שאפשר לגלגל שבועה אף משבועת 'שמא' על שבועת 'שמא' (כסף־משנה).

19 ח. הַשֻּׁתָּפִין[44] שֶׁחָלְקוּ, וְנִשְׁאַר לָהֶם חוֹבוֹת אֵצֶל
20 אֲחֵרִים - אֵינָן יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסָּפֵק;
21 שֶׁהֲרֵי חָלְקוּ, וְהַחוֹב שֶׁנִּשְׁאַר - דָּבָר יָדוּעַ הוּא, בְּכָל
22 מַה שֶּׁיִּפָּרְעוּ יִקַּח זֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב וְזֶה חֶלְקוֹ מִן
23 הַחוֹב. וְכֵן אִם נִשְׁאַר לָהֶם מָעוֹת בַּכִּיס, וּכְבָר יָדְעוּ
24 אוֹתָן[45], וַעֲדַיִן לֹא נָטְלוּ כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ - אֵין
25 מַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה; שֶׁהַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִין הֵם[46]. וְכֵן
26 אִם עָשׂוּ חֶשְׁבּוֹן כָּל הַשֻּׁתָּפִין[47], וְנִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן
27 אֵצֶל חֲבֵרוֹ דָּבָר קָצוּב וְיָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא
28 נְטָלוֹ - הֲרֵי חָלְקוּ. אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶם כָּל שֶׁהוּא
29 מִן הַפֵּרוֹת, וַעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ
30 מִשְׁקָלָם[48], אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בֵּינֵיהֶם צַד מִן הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁלֹּא
31 עָשׂוּ בּוֹ חֶשְׁבּוֹן, וְלֹא יָדַע כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּמָּה חֶלְקוֹ
32 הַמַּגִּיעוֹ - הֲרֵי הַשֻּׁתָּפוּת קַיֶּמֶת עֲדַיִן, וּמַשְׁבִּיעִין זֶה
33 אֶת זֶה.

44) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעות יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור־שמח). 46) למעלה פ"ה שם. 47) בכ"י תימן: כל השותפות. 48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם - אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה בפ"ה שם].

34 ט. מִי[49] שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵרוֹ אַחַר חֲלֻקָּה - אֵינוֹ יָכוֹל
35 לְהַשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גִלְגּוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50]. אֲבָל
36 יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[51] סְתָם עַל מִי שֶׁגְּזָלוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהָיָה
37 שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ וְלֹא יוֹדֶה בַּמֶּה שֶׁגָּזַל.

49) רי"ף שם. 50) למעלה הלכה ז. 51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) המשך דין שבועת השותפין.

38 א. שֻׁתָּף[2] שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ שֶׁכָּךְ הָיָה תְּנַאי בֵּינֵיהֶם,
39 וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיָה תְּנַאי זֶה מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁטָּעַן
40 שֶׁהַקֶּרֶן שֶׁלִּי הָיָה כָּךְ וְכָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ אֶלָּא
41 פָּחוֹת[3] מִזֶּה; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁכְּבָר נָתַתִּי לְךָ הַשֻּׁתָּפוּת,
42 וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי; אוֹ שֶׁסְּחוֹרָה זוֹ מִשֶּׁלִּי
43 הָיָה, וְהַלָּה אוֹמֵר: מִשֶּׁל אֶמְצַע; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּטְעָנוֹת
44 אֵלּוּ[4] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַתּוֹבֵעַ בִּשְׁבוּעָה[5]. כֵּיצַד? אִם
45 רָצָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין,
46 וַיַּשְׁבִּיעוּ הֶסֵּת[6] עַל הַטַּעֲנָה שֶׁכּוֹפֵר בָּהּ וְאוֹמֵר: לֹא
47 הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעוֹ; וְאִם רָצָה -
48 מְגַלְגֵּל[7] עָלָיו כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּשְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[8],
49 וּמַשְׁבִּיעוּ בְּטַעֲנַת סָפֵק: שֶׁלֹּא גָזַלְתָּ כְּלוּם כָּל יְמֵי

19 ח. הַשֻּׁתָּפִין[44] שֶׁחָלְקוּ, וְנִשְׁאַר לָהֶם חוֹבוֹת אֵצֶל
20 אֲחֵרִים - אֵינָן יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסָּפֵק;
21 שֶׁהֲרֵי חָלְקוּ, וְהַחוֹב שֶׁנִּשְׁאַר - דָּבָר יָדוּעַ הוּא, בְּכָל
22 מַה שֶּׁיִּפָּרְעוּ יִקַּח זֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב וְזֶה חֶלְקוֹ מִן
23 הַחוֹב. וְכֵן אִם נִשְׁאַר לָהֶם מָעוֹת בַּכִּיס, וּכְבָר יָדְעוּ
24 אוֹתָן[45], וַעֲדַיִן לֹא נָטְלוּ כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ - אֵין
25 מַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה; שֶׁהַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִין הֵם[46]. וְכֵן
26 אִם עָשׂוּ חֶשְׁבּוֹן כָּל הַשֻּׁתָּפִין[47], וְנִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן
27 אֵצֶל חֲבֵרוֹ דָּבָר קָצוּב וְיָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא
28 נְטָלוֹ - הֲרֵי חָלְקוּ. אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶם כָּל שֶׁהוּא
29 מִן הַפֵּרוֹת, וַעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ
30 מִשְׁקָלָם[48], אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בֵּינֵיהֶם צַד מִן הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁלֹּא
31 עָשׂוּ בּוֹ חֶשְׁבּוֹן, וְלֹא יָדַע כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּמָּה חֶלְקוֹ
32 הַמַּגִּיעוֹ - הֲרֵי הַשֻּׁתָּפוּת קַיֶּמֶת עֲדַיִן, וּמַשְׁבִּיעִין זֶה
33 אֶת זֶה.

44) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעות יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור־שמח). 46) למעלה פ"ה שם. 47) בכ"י תימן: כל השותפות. 48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם - אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה בפ"ה שם].

34 ט. מִי[49] שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵרוֹ אַחַר חֲלֻקָּה - אֵינוֹ יָכוֹל
35 לְהַשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גִלְגּוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50]. אֲבָל
36 יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[51] סְתָם עַל מִי שֶׁגְּזָלוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהָיָה
37 שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ וְלֹא יוֹדֶה בַּמֶּה שֶׁגָּזַל.

49) רי"ף שם. 50) למעלה הלכה ז. 51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) המשך דין שבועת השותפין.

38 א. שֻׁתָּף[2] שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ שֶׁכָּךְ הָיָה תְּנַאי בֵּינֵיהֶם,
39 וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיָה תְּנַאי זֶה מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁטָּעַן
40 שֶׁהַקֶּרֶן שֶׁלִּי הָיָה כָּךְ וְכָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ אֶלָּא
41 פָּחוֹת[3] מִזֶּה; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁכְּבָר נָתַתִּי לְךָ הַשֻּׁתָּפוּת,
42 וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי; אוֹ שֶׁסְּחוֹרָה זוֹ מִשֶּׁלִּי
43 הָיָה, וְהַלָּה אוֹמֵר: מִשֶּׁל אֶמְצַע; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּטְעָנוֹת
44 אֵלּוּ[4] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַתּוֹבֵעַ בִּשְׁבוּעָה[5]. כֵּיצַד? אִם
45 רָצָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין,
46 וַיַּשְׁבִּיעוּ הֶסֵּת[6] עַל הַטַּעֲנָה שֶׁכּוֹפֵר בָּהּ וְאוֹמֵר: לֹא
47 הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעוֹ; וְאִם רָצָה -
48 מְגַלְגֵּל[7] עָלָיו כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּשְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[8],
49 וּמַשְׁבִּיעוּ בְּטַעֲנַת סָפֵק: שֶׁלֹּא גָזַלְתָּ כְּלוּם כָּל יְמֵי

1 הַשֻּׁתָּפוּת, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵינוּ תְּנַאי כָּךְ, וְשֶׁזּוֹ הַסְּחוֹרָה
2 שֶׁלְּךָ, וְשֶׁנָּתַתָּ לִי כָּךְ וְכָךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 3) ובאופן שלא יהיה הנתבע מודה במקצת, כגון שאת חלקו הוודאי כבר קיבל התובע, והדיון הוא על החלק הנשאר בידי הנתבע, ובו הוא כופר הכל, וראה סמ"ע סימן צג, ס"ק כא. 4) שהן טענות ודאיות, ואינן מסוג החששות שעליהן חלה שבועת השותפין, וחייבים עליהן שבועת היסת מדרבנן. 5) ראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יד, שהטוען חבירו שתי טענות ונתחייב לו שתי שבועות, אחת קלה ואחת חמורה, אין משביעין אותו שתיהן, אלא משביעין אותו על החמורה ומגלגלים על־ידה את השנייה. וכאן שיש על התובע שבועת השותפין שהיא שבועת המשנה, ושבועת היסת שאינה אלא מדרבנן, היה בדין שישבע שבועת השותפין ויגלגל עליו שבועת היסת (אור־שמח). 6) כדין כל כופר בכל. [שכך נוח לו לתובע, שעיקר השבועה יהיה על הטענה הוודאית, אולי יפרוש הנתבע משבועה, מאחר שהתובע יודע כי הוא נשבע לשקר, ובאופן זה מוכרח הוא לומר שאינו חושד בשותף כי גזל ממנו שתי כסף, ראה למעלה פ"ט הלכה ב ורדב"ז כאן. ועיין אור־שמח]. 7) משביעו על הטענות האמורות דרך גלגול שבועת השותפין. 8) שהיא חמורה משבועת היסת, וראה למעלה הערה ג.

3 ב. הַתּוֹבֵעַ[9] שֶׁתָּפוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, הַנִּתְבָּע
4 אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם[10],
5 וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא חָלַקְנוּ וְלֹא עָשִׂינוּ
6 חֶשְׁבּוֹן[11], אוֹ שֶׁאָמַר הַתּוֹבֵעַ: חָלַקְנוּ עַל מְנָת
7 שֶׁאַשְׁבִּיעַ אוֹתְךָ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין בְּכָל עֵת שֶׁאֶרְצֶה,
8 וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁבַּעְתָּ, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם -
9 אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[12]. אֲפִלּוּ אָמַר
10 הַנִּתְבָּע: כֵּן חָלַקְנוּ, וְנִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי, וְזֶה הַנִּשְׁאָר
11 אֵינוֹ אֶלָּא חוֹב שֶׁזְּקַפְתּוֹ עָלַי, אוֹ פִּקָּדוֹן הִנַּחְתָּ
12 אֶצְלִי[13], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁהָיָה שֶׁתָּפוֹ - אֵינוֹ
13 יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ
14 הֶסֵּת שֶׁכְּבָר חָלְקוּ אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ מֵעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ
15 עַל יְדֵי גִלְגּוּל. לְפִי שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין הֶסֵּת וְאֵין
16 מְגַלְגְּלִין אֶלָּא אִם טָעֲנוּ דָּבָר שֶׁאִם יוֹדֶה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב
17 לְשַׁלֵּם מָמוֹן[14]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה בּוֹ אֵינוֹ חַיָּב
18 אֶלָּא שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע עָלָיו וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי
19 גִלְגּוּל. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

9) רי"ף פרק כל הנשבעין. 10) ולאחר שחלקו - אין עוד שבועת השותפין, למעלה פ"ט הלכה ז. 11) ואינו תובע ממנו אלא שבועת השותפין בלבד. 12) שיש כאן ספק ספקא, ששבועת השותפין גופה היא ספק, וכאן ספק חדש אם יש מקום עוד לשבועת שותפין זו. 13) והשותפות איננה קיימת עוד. 14) [ובשבועה דאורייתא נאמר (שמות כב, י) "ולקח בעליו ולא ישלם", והוא־הדין לשבועה דרבנן].

20 ג. טָעַן[15] שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִי אַתָּה וְנִשְׁאַר לִי אֶצְלְךָ כָּךְ
21 וְכָךְ[16], וְזֶה אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי
22 כְּלוּם, אוֹ לֹא הָיִיתָ שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע
23 הֶסֵּת[17] שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כְּלוּם, וּמְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא
24 גְזַלְתַּנִי כְּלוּם מֵעוֹלָם[18]; וְאֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא הָיָה
25 שֻׁתָּפוֹ אוֹ שֶׁכְּבָר חָלַקְנוּ, מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[19].

15) רי"ף שם, וכ"ה בתשובות הגאונים (מגדל־עוז). 16) והיא טענה ודאית. 17) כדין כופר בכל, על טענה ודאית. 18) שזוהי תביעת ממון. וראה למעלה פ"ט הלכה ז שאע"פ שחלקו, מגלגלים עליו שבועה ממקום אחר. 19) למעלה הלכה ב.

26 ד. טָעַן[20] שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִין אֲנַחְנוּ וְיֵשׁ לִי לְהַשְׁבִּיעֲךָ
27 בְּטַעֲנַת סָפֵק, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא נִשְׁתַּתַּפְנוּ מֵעוֹלָם[21],
28 וְהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ, וְחָזַר הַנִּתְבָּע אַחַר
29 כָּךְ וְאָמַר: חָלַקְנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי הֶחְזַק
30 כַּפְּרָן[22] לִשְׁבוּעָה זוֹ, וְיִשְׁבַּע[23] שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. וְכֵן
31 כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

20) רי"ף שם. 21) שאם היה טוען: נשתתפנו וחלקנו, היה פטור משבועה, כמבואר למעלה הלכה ב־ג (רדב"ז). 22) שהאומר לא השתתפתי - כאומר לא חלקתי, ועל השותפות עצמה הרי יש עדים, וכאילו יש עדים שעדיין הם שותפים (סמ"ע סימן צג ס"ק כ). 23) ואע"פ שהוא חשוד לשקר ביחס לשותפות - אין זה חשוד על גזילת ממון, שיתכן והיה שותף ולא נשאר בידו כלום (סמ"ע שם).

32 ה. רְאוּבֵן[24] שֶׁהִטִּיל לַכִּיס[25] אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים,
33 וְהִטִּיל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[26], וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ
34 בְּיַחַד, וַהֲרֵי הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ בְּיַד רְאוּבֵן, וְטָעַן רְאוּבֵן
35 שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת דִּינָרִין[27] - אֵין אוֹמְרִים:
36 יִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפִּחָתוֹ כָּךְ, וִישַׁלֵּם
37 שִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁים מִבִּיתוֹ[28]; אֶלָּא יִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת
38 הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפִּחָתוֹ[29], וְיֵלֵךְ בַּמָּנֶה שֶׁבְּיָדוֹ בִּלְבַד, וְלֹא
39 יְשַׁלֵּם שִׁמְעוֹן כְּלוּם. טָעַן רְאוּבֵן, שֶׁשִּׁמְעוֹן יוֹדֵעַ
40 בְּוַדַּאי[30] בִּפְחָת זוֹ[31] שֶׁפִּחָתוֹ[32] - יְגַלְגֵּל עַל שִׁמְעוֹן[33]
41 שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי סְכוּם הַפְּחָת הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק
42 שִׁמְעוֹן בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ כְּלָל[34] - יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת[35]
43 שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי בִּזֶּה הַהֶפְסֵד, וְיִפָּטֵר. וְלֹא עוֹד[36],
44 אֶלָּא אִם הָיָה זֶה הַמָּנֶה[37] הַנִּשְׁאָר בְּיַד שִׁמְעוֹן -
45 חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[38]. שֶׁאֵין[39] הַשֻּׁתָּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין
46 וְנוֹטְלִין כְּדֵי שֶׁיִּשְׁבַּע וְיִטֹּל מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ; אֶלָּא
47 נִשְׁבָּע וְנִפְטָר, אוֹ נוֹטֵל מִדָּבָר שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ. וְהִזְהֵר
48 בְּדִין זֶה, שֶׁכְּבָר טָעוּ בּוֹ בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

24) גאונים (מגדל־עוז). 25) של שותפות. 26) ולדעת רבינו למעלה (פ"ד הלכה ג) - אע"פ שאין השקעתם שוה, השבר או הפחת ביניהם בשוה, והראב"ד מודה בשכר וחולק בפחת. 27) שנמצא שכל אחד מהם צריך להפסיד מאתיים וחמשים דינרים. 28) שאף ששמעון צריך לשלם

מחצית מן ההפסד כדין שותף שמשתתף במחצה שכר ומחצה הפסד, "אין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חבירו" כמו שכתב רבינו להלן בסוף ההלכה. 29) כאן לא הוסיף רבינו "כך", שאינו נשבע על כל הסכום, אחרי שאינו מקבלו כולו, ונראה כאילו נשבע על שקר. וכן מצאתי בדין "שנים אוחזים בטלית" וכו' בבא־מציעא ה: (כסף־משנה, וראה בסמ"ע סימן צג ס"ק כד). 30) שאם אין ראובן טוען כן, שברור לו, ששמעון יודע על הפחת, ברור הדבר ששמעון אינו יודע, שהרי לא היה שמעון בשעה שנתעסק, ומכיון שהוא עצמו מודה ששמעון אינו יודע אין צורך להשביעו (ש"ך שם ס"ק טו). 31) בכ"י תימן: "בפחת זה". 32) ותובע את החמישים הנותרים. 33) מתוך שבועת השותפין שהיא חמורה, ראה למעלה הערה ג. 34) שאז אין מקום לשבועת השותפין. 35) כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנתבע אומר: איני יודע אם אני חייב לך (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 36) כלומר, לא רק שאין מוציאין בשבועת השותפין מכיסו של השותף, אלא שלפעמים מעכב זה מממון השותפים כגון שהוא בידו, ואף זה בכלל מה שנאמר, שאין השותף מהנשבעין ונוטלין (סמ"ע שם ס"ק כח). 37) הוא מאה דינרים. 38) שמה שנשאר, אף שהוא ביד אחד מהם, הרי הוא מהשותפות, והוא כאילו מונח ברשות שניהם, ויש לשניהם חלק שוה (סמ"ע שם). 39) הוא טעם גם למה שנאמר בתחילת ההלכה.

1 **ו. טָעַן[40] שִׁמְעוֹן, שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עָלָיו[41] חוֹב בְּזוֹ**
2 **הַשֻּׁתָּפוּת מָנֶה: אִם הָיָה בְּיָדוֹ כְּדֵי הַחוֹב וְהָיָה יָכוֹל**
3 **לִתְּנוֹ לְלֵוִי - נֶאֱמָן[42], וְנוֹתְנִין הַחוֹב וְאַחַר כָּךְ**
4 **מְחַשְּׁבִין[43]; וְאִם אֵין בְּיָדוֹ לִתֵּן - אֵינוֹ נֶאֱמָן[44]**
5 **לְהוֹצִיא[45] מִיַּד רְאוּבֵן[46] אוֹ מִן הַסְּחוֹרָה הַיְדוּעָה**
6 **לַשֻּׁתָּפוּת, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי עַל**
7 **נִכְסֵי רְאוּבֵן. אֲפִלּוּ הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[47] - אֵין**
8 **רְאוּבֵן[48] חַיָּב לְשַׁלֵּם מִמֶּנָּה כְּלוּם. אֲבָל אִם טָעַן**
9 **שִׁמְעוֹן, שֶׁרְאוּבֵן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי[49] שֶׁזֶּה הַחוֹב שֶׁעָלַי**
10 **מֵחֲמַת הַשֻּׁתָּפוּת הוּא, וְהַחוֹב אֶצְלֵנוּ הוּא - יִשָּׁבַע**
11 **רְאוּבֵן הֶסֵּת אוֹ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחוֹב זֶה**
12 **אֶצְלֵנוּ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן הַחוֹב מִשֶּׁלּוֹ. וְכֵן אִם יָצָא**
13 **שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי בְּשֵׁם שִׁמְעוֹן בְּמֵאָה דִינָרִין**
14 **מִמָּמוֹן[50] הַשֻּׁתָּפוּת, וְאָמַר שִׁמְעוֹן: נִפְרַעְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי**
15 **לַכִּיס[51], אוֹ שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן: קִבַּעְתִּי לוֹ זְמַן לְשָׁנָה אוֹ**
16 **לִשְׁתַּיִם - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הוּא עוֹשֶׂה עַל**
17 **נִכְסֵי רְאוּבֵן. וְכֵיצַד דָּנִין בְּדִין זֶה? לֵוִי כְּבָר נִפְטַר**
18 **בְּהוֹדָאַת שִׁמְעוֹן, וְאִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן[52] רְאָיָה -**
19 **יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[53], וְיִתְבַּע אֶת לֵוִי בְּסוֹף זְמַן שֶׁאָמַר[54].**
20 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

40) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 41) על שמעון, ואין לשמעון ראיה שיש כאן חוב, והחוב הוא על השותפים. ומן הביטוי "עליו", נראה שאף שיוצא שטר־חוב עליו, על שמו של שמעון, אין לו ראיה שהחוב אינו עליו, אלא על השותפות. 42) אחרי שיש בידו כדי החוב, הרי כאילו הכסף ברשותו והוא בעלים עליו. או מפני שבידו היה לתת מקודם את החוב ללוי, טרם שסיפר עליו. 43) אחרי סילוק החוב, עושים חשבון של ההון הנשאר לחלוקת השותפות. 44) אחרי שאין בידו ראיה. 45) ודינו כדין כל מוציא מחבירו. 46) היינו, מחלקו של ראובן. שאילו מחלקו הוא, בוודאי נאמן. וזה בהתאם לשיטת רבינו, שהשותף חייב מכיסו לכסות את חלקו בהפסד. 47) והיא כתובה על שמעון ולא על השותפות. 48) אבל שמעון חייב לשלם את חלקו, אחרי שהודה. 49) ראה למעלה הערה כח בשם הש"ך. 50) שאף שהשטר הוא על שמו של שמעון, הרי כתוב בו מפורש שההלוואה ניתנה מממון השותפים. והמדובר כשהשטר בידי ראובן, וראה להלן. 51) לאוצר השותפות. 52) המדובר כשהשטר בידי ראובן, כנ"ל, ולפיכך אינו נפטר אלא מחלקו של שמעון, שאין ראובן גובה ממנו תחילה אלא אם אין לו לשמעון לשלם, ואם השטר בידי שמעון - נפטר לוי גם מחלקו של ראובן, שהרי יש לשמעון "מיגו" שהיה יכול להעלים את השטר (כסף־משנה). 53) ואם אין לו - יתבע מלוי (כסף־משנה). 54) היינו כשטוען: "קבעתי לו זמן לשנה או לשתים", אבל אם טען "נפרעתי" - אינו יכול לתבוע את לוי כלל (סמ"ע סימן צג ס"ק לא).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ו

הִלְכוֹת עֲבָדִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי[1]. ב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִמְּכֶרֶת עֶבֶד[2]. ג) שֶׁלֹּא יַעַבְדֶנּוּ בְּפֶרֶךְ[3]. ד) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עֶבֶד[4]. ה) שֶׁלֹּא[5] נַנִּיחַ[6] גֵּר תּוֹשָׁב[7] לִרְדּוֹת בּוֹ[8] בְּפֶרֶךְ. ו) לְהַעֲנִיק[9] לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי. ז) שֶׁלֹּא[10] יֵצֵא רֵיקָם. ח) לִפְדּוֹת[11] אָמָה הָעִבְרִיָּה. ט) לְיַעֲדָהּ[12]. י) שֶׁלֹּא[13] תִּמָּכֵר. יא) לַעֲבֹד[14] בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא[15] אִם כֵּן הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרֹאשֵׁי אִיבָרָיו. יב) שֶׁלֹּא[16] לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. יג) שֶׁלֹּא[17] לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצָּל אֵלֵינוּ.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) ראה ספר המצוות, עשה רלב. 2) ראה שם, לא־תעשה רנח. 3) ראה שם, מל"ת רנט. 4) ראה ויקרא כה, לט: "לא תעבוד בו עבודת עבד", ספר המצוות שם מל"ת רנז. 5) ראה ספר המצוות שם מ"לת רס. 6) שלא ניתן לאחרים, שנמנע מאחרים לעשות כך. 7) נקט לשון הכתוב (ויקרא כה, מז־נג) "וכי תשיג יד גר ותושב - לא ירדנו בפרך לעיניך". ולהלן סוף הלכה ו הוא כותב: הגוי. וכן הוא בספר המצוות שם. וראה שם שהזהרנו שהגוי לא ידור בארצנו עד שיקבל עליו להיות גר תושב. 8) בעבד עברי. 9) ראה ספר המצוות, עשה קצו. 10) ראה שם לא־תעשה רלג. 11) ראה שם, עשה רלד. 12) שם, עשה רלג. 13) שם, לא־תעשה רסא ולקמן פרק ד הלכה י. 14) שם,

עשה רלה, ולהלן פרק ט הלכה ו וכדעת רבי בגיטין לח: 15) הרמב"ן בספר המצוות שם, חולק על רבינו ומונה כאן שתי מצוות, וראה מגילת אסתר ולב שמח. 16) ספר המצוות, לא־תעשה רנד ולקמן פרק ח הלכה י. וכפירושו של רב חיסדא בגיטין מה. 17) ספר המצוות, שם לא־תעשה רנה, ולקמן פרק ח הלכה יא.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[18]

18) נתבאר בו דין עבד עברי ואמה עברייה, ושאסור לעבוד בעבד עברי בפרך, ושרבו מחוייב לפרנסו בשווה לפרנסת עצמו.

1 **א. עֶבֶד עִבְרִי הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, זֶה יִשְׂרָאֵלִי[19] שֶׁמָּכְרוּ**
2 **אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ, אוֹ הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לְרָצוֹנוֹ.**
3 **כֵּיצַד? גָּנַב וְאֵין לוֹ לְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[20] - בֵּית דִּין**
4 **מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[21]. וְאֵין לְךָ**
5 **אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֶלָּא הַגַּנָּב**
6 **בִּלְבַד. וְעַל זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא אוֹמֵר: כִּי**
7 **תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי[22]. וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה:**
8 **כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי[23]. מוֹכֵר עַצְמוֹ כֵּיצַד? זֶה**
9 **יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶעֱנִי בְּיוֹתֵר, נָתְנָה לוֹ תּוֹרָה רְשׁוּת לִמְכּוֹר אֶת**
10 **עַצְמוֹ[24]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ.**
11 **וְאֵינוֹ[25] רַשַּׁאי לִמְכּוֹר אֶת עַצְמוֹ וּלְהַצְנִיעַ אֶת דָּמָיו, אוֹ**
12 **לִקְנוֹת בָּהֶם סְחוֹרָה אוֹ כֵּלִים, אוֹ לִתְּנָם לְבַעַל חוֹב[26],**
13 **אֶלָּא אִם כֵּן צָרִיךְ לְאָכְלָן בִּלְבַד[27]. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי**
14 **לִמְכּוֹר אֶת עַצְמוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ**
15 **כְּסוּת[28] לֹא תִשָּׁאֵר לוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ.**

19) כן הוא במכילתא בתחילת פרשת משפטים. 20) הקרן דווקא, אבל בעבור הכפל אינו נמכר (פרק ג מהלכות גניבה הלכה יב). 21) שם הלכה יא. 22) מכילתא שם. 23) שם. 24) ובלי רשות מהתורה אסור לו למכור עצמו שהרי אמרה תורה (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" - "[עבדי הם] ולא עבדים לעבדים" (קידושין כב:). 25) ספרא בשינויים קלים. 26) אין זה בספרא שם. ועיין כסף משנה. [ומסתבר שלמדו רבינו מתוך הלכה זו עצמה, שכיוון שאין לו למכור עצמו אלא אם אין לו מה לאכול ואין לו כסות כדלהלן, אם כן לא ייתכן שימכור עצמו בשביל חוב, שהרי הלכה היא שמסדרין לבעל חוב ומשאירים לו מזון לשלושים יום וכסות לשנים עשר חודש (פרק א מהלכות מלוה ולווה הלכה ז), ועל אחת כמה וכמה שאם אין לו מה לאכול, שוודאי אין בעל חובו רשאי לתובעו. ועוד שאין חוב זה חמור יותר מן הכפל של הגנב, שאין בית דין מוכרים אותו עבור זה. ומכיוון שבית דין אינו יכול למכרו - שוב אינו רשאי אף הוא למכור את עצמו, כיוון שאין לו חיוב כזה כלפי הנגנב]. 27) בספרא שם: "אינו נמכר אלא אם כן העני". 28) [כן כתב רבינו גם במכירת בתו לאמה, להלן פרק ד הלכה ב].

16 **ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[29], שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, וְכֵן**
17 **אֵינָהּ מוֹכֶרֶת אֶת עַצְמָהּ[30]. וְאֵינָהּ[31] קוֹנָה לֹא עֶבֶד**
18 **עִבְרִי[32] וְלֹא עֶבֶד כְּנַעֲנִי[33], מִפְּנֵי הַחֵשֶׁד. וְאֵין[34] הַגֵּר**
19 **נִקְנֶה בְּעֶבֶד עִבְרִי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ - מִי**
20 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ[35] מִשְׁפָּחָה.**

29) בפרק ג מהלכות גניבה הלכה יב. 30) תוספתא סוף פרק ב' דסוטה. ובמכילתא "וכי ימכור איש (שמות כא, ז), האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה וכו' הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך לא תמכור את עצמה". [ולפיכך הסמיך גם רבינו "וכן אינה מוכרת את עצמה" אל מה שכתב לפני כן שאינה נמכרת בגניבתה]. 31) בבא מציעא עא. שתי ברייתות, אחת סתמית ובאחרונה וויכוח בין חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. 32) כן בברייתא הראשונה, וזהו לכל הדעות, כמו שנראה מהשקלא וטרייא שם. 33) כן בברייתא השנייה, וכחכמים. 34) ברייתא שם. 35) שהרי גר שנתגייר כקטן שנולד הוא.

21 **ג. עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ**
22 **אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[36] אוֹ לְגֵר צֶדֶק[37]. וְכֵן הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ[38]**
23 **- אֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכּוֹר עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וַאֲפִלּוּ**
24 **לְגֵר תּוֹשָׁב. וְאִם עָבַר וּמָכַר עַצְמוֹ[39] אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד**
25 **כּוֹכָבִים[40], וַאֲפִלּוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ - הֲרֵי זֶה**
26 **מָכוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר. לְעֵקֶר - זֶה**
27 **הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ.**

36) [ספרא בהר פרק ז הלכה א (לפי נוסחת ילקוט שמעוני שם סימן תרסו) "ומניין כשיהיו בית דין מוכרין אותו לא יהיו מוכרין אלא לך, תלמוד לומר כי יימכר לך אחיך", וכן הוא בדברי רבינו להלן פרק ג הלכה יב]. 37) כך היא הגירסה הנכונה (כסף משנה) וכן הוא בכתב־יד תימן. [וכן נראה להלן שכתב: "וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי, ואפילו לגר תושב". ולא כתב "לגר צדק"]. אבל בדפוס רומי: "ולא לגר צדק", ואף על פי שאין מקור לזה בדברי חז"ל, למדה רבינו מן הסברא, שוודאי גר צדק לא יכשילו לעבור על המצוות (לחם משנה), וראה להלן פרק ב הלכה יב שהנמכר לגר צדק דינו כנמכר לגוי, שכלל הוא בידינו: כל שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה עבד עברי (בבא מציעא שם). 38) כן בספרא שם (לפי ילקוט שמעוני שם) "ומניין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך תלמוד לומר ונמכר לך". 39) [נראה שדווקא במוכר עצמו אמרו שאם עבר ונמכר לגוי הרי זה מכור, אבל במכרוהו בית דין לגוי אינו מכור. והטעם בזה משום שבפסוק "ונמכר לגר תושב וגו' או לעקר וגו'", מדבר במוכר עצמו, ואילו במכרוהו בית דין בפסוק "כי יימכר לך" (דברים טו, יב) לא נזכרו גר תושב ועקר. וראה להלן פרק ב תחילת הלכה ח]. 40) כן נראה בבבא מציעא שם. וראה להלן פרק ב הלכה יב.

28 **ד. בָּא[41] וְאָמַר לְךָ: הֲרֵינִי מוֹכֵר עַצְמִי לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
29 **- אֵין אַתָּה זָקוּק[42] לוֹ, עַד שֶׁיִּמְכֹּר. אֲבָל[43] לְאַחַר**
30 **שֶׁנִּמְכַּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה**
31 **שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן - מִצְוָה לִפְדּוֹתוֹ[44], וְלֹא יִטָּמֵעַ[45] בָּהֶם;**
32 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ.**

41) ספרא שם פרק ח הלכה א. 42) לטפל בו, לתת לו

ממון שלא ימכור את עצמו לגוי. 43) שם. 44) בספרא שם נוסף: "מייד". 45) יתבולל.

ה. אֶחָד[46] הַמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[47] - אֵינוֹ נִמְכָּר בְּפַרְהֶסְיָא[48] עַל אֶבֶן הַמֶּקֶחַ[49], וְלֹא בְּסִמְטָא, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים נִמְכָּרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִמָּכְרוּ מִמְּכֶרֶת עֶבֶד - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא בְּצִנְעָה וְדֶרֶךְ כָּבוֹד.

46) ספרא שם פרשה ו הלכה א. 47) [צריך עיון שהפסוק "לא ימכרו ממכרת עבד" מדבר במוכר עצמו, ועיין קידושין טו. בברייתא דראב"י]. 48) בפומבי. 49) אבן גבוהה שעליה מעמידים העבדים למכירה.

ו. כָּל עֶבֶד[50] עִבְרִי אָסוּר לַעֲבֹד בּוֹ בְּפֶרֶךְ. וְאֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ? זוֹ עֲבוֹדָה שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָּה[51], וַעֲבוֹדָה שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ, אֶלָּא תִּהְיֶה מַחְשַׁבְתּוֹ לְהַעֲבִידוֹ בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יִבָּטֵל. מִכָּאן[52] אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: עֲדֹר[53] תַּחַת הַגְּפָנִים עַד שֶׁאָבוֹא[54]; שֶׁהֲרֵי לֹא נָתַן לוֹ קִצְבָּה. אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: עֲדֹר עַד שָׁעָה פְּלוֹנִית, אוֹ עַד מְקוֹם פְּלוֹנִי. וְכֵן לֹא יֹאמַר לוֹ: חֲפֹר מָקוֹם זֶה, וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וַאֲפִלּוּ לְהָחֵם לוֹ כּוֹס שֶׁל חַמִּין אוֹ לְהָצֵן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - אָסוּר, וְעוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ. הָא אֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ אֶלָּא דָּבָר קָצוּב שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּמְכַּר לוֹ, אִם רָדָה בּוֹ בְּפֶרֶךְ - הֲרֵי יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְמָנְעוֹ. וְאִם הִנִּיחוּהוּ - עוֹבְרִים בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ. וְאֵין[55] אָנוּ נִזְקָקִין לִיכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלִבְדֹּק אַחֲרָיו שֶׁלֹּא יַעֲבִידֶנּוּ בְּפֶרֶךְ; שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֵינֶיךָ - בִּזְמַן שֶׁאַתָּה רוֹאֶה.

50) ספרא שם הלכה ב. 51) זמן קבוע. 52) כל מה שכתב רבינו כאן הוא בספרא שם. 53) חפור. 54) ויש כאן עינוי נפשי גדול, שהעובד אינו יודע מתי יבוא קץ לעמלו. 55) ספרא שם פרק ח הלכה ח.

ז. כָּל עֶבֶד[56] עִבְרִי אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָהוּ לְהַעֲבִידוֹ בִּדְבָרִים בּוֹזִים, שֶׁהֵם מְיֻחָדִים לַעֲשׂוֹת הָעֲבָדִים[57], כְּגוֹן שֶׁיּוֹלִיךְ אַחֲרָיו כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ יַחֲלֹץ לוֹ מִנְּעָלָיו[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד. אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֶלָּא כְּשָׂכִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ. וּמֵתָּר[59] לְסַפֵּר לוֹ שְׂעָרוֹ, וּלְכַבֵּס לוֹ כְּסוּתוֹ, וְלֶאֱפוֹת לוֹ עִסָּתוֹ; אֲבָל[60] לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ בַּלָּן לָרַבִּים[61], אוֹ סַפָּר לָרַבִּים, אוֹ נַחְתּוֹם לָרַבִּים. וְאִם[62] הָיְתָה אֻמָּנוּתוֹ זֹאת קֹדֶם שִׁימָּכֵר - הֲרֵי זֶה יַעֲשֶׂה. אֲבָל[63] לֹא יְלַמְּדֶנּוּ בַּתְּחִלָּה מְלָאכָה כְּלָל[64], אֶלָּא אֻמָּנוּת שֶׁהָיָה בָהּ - הִיא שֶׁעוֹשֶׂה כְּשֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מִקֹּדֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[65]? בְּעֶבֶד עִבְרִי, מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׁפָלָה בַּמְּכִירָה; אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְכַּר - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה זוֹ אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעַת עַצְמוֹ.

56) שם פרק ז הלכה ב. 57) הכנענים. 58) אין זה בספרא שלפנינו [אבל כן הוא בברייתא בקידושין כב: במעשה העבד לרב]. 59) ספרא שם הלכה ג. 60) סיום דברי רבי יוסי. 61) הדגש הוא על "לרבים", שאינו יכול לנצלו לעבודת חוץ, וכן נראה בספרא שם שלמדו זאת מהמלה: "עימך" - "יעבוד עימך" - "שלא תמסר אומנותו לרבים". 62) כרבי יוסי שם. ולפי המכילתא דרשב"י (שמות כא, ב) זהו גם לדעת תנא קמא. 63) שם. 64) שום מלאכה לרבים. 65) ספרא שם הלכה ב.

ח. אֲנָשִׁים[66] שֶׁאֵינָן נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה - מֻתָּר לִרְדּוֹתָן[67] בְּחָזְקָה וּלְהִשְׁתַּעְבֵּד[68] בָּהֶן. מֶלֶךְ[69] שֶׁגָּזַר, שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ, יִשְׁתַּעְבֵּד לְזֶה שֶׁנָּתַן הַמַּס עַל יָדוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִדַּי[70], אֲבָל[71] לֹא כְּעֶבֶד[72]. וְאִם[73] אֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד[74].

66) בבא מציעא עג: ברייתא ועובדא ברב סעורם אחי רבא שעשה כן, והסכים לו רבא. 67) עיין שם שרב סעורם רתמם למרכבתו של רבא. 68) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כה, מו): "לעולם בהם תעבודו" וסמוך לזה: "ובאחיכם" - הרי שישנה אפשרות של השתעבדות גם באחיכם. 69) שם, מימרא של רב ששת על רקע השקלא וטריא בין רב פפא ורבא. 70) כן הוא שם בגמרא: "דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו טפי" (וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משתעבדי, שיש שאינם גורסים "טפי") ואין כאן משום גזל (למעלה פרק ה מהלכות גזילה הלכה טז) שדין המלך הוא דין. וכן אין בזה משום ריבית (פרק ה מהלכת מלוה ולוה הלכה יז), שאין כאן מלוה אלא קניין גופו להשתעבד בו (ראב"ד כאן). 71) יוצא מתוך ההמשך, וראה בסמוך. 72) כנעני, היינו עבודת עבד בדרך ביזיון, שמכיוון שנמכר על ידי המלך דומה הוא לעבד ולא לפועל העובד מרצונו (כסף משנה למעלה בפרק ה מהלכות גזילה שם). [וכן נראה מן הסוגייה בבבא מציעא שם, שלא הביאו הפסוק "לעולם בהם תעבודו - ובאחיכם", אלא לגבי אלה הנוהגים שלא כשורה, ולא לגבי המס). 73) ברייתא שם. 74) כנעני (גמרא שם). [ולפי זה ייתכן כי גם עבד עברי שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד בו עבודת עבד, וצריך־עיון].

ט. כָּל[75] עֶבֶד[76] עִבְרִי אוֹ אָמָה הָעִבְרִיָּה - חַיָּב הָאָדוֹן לְהַשְׁוִוֹתָן לוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמַשְׁקֶה, בִּכְסוּת[77] וּבְמָדוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ[78] - שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נָקִי, וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִבֹּר[79]; אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן, וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ; אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין, וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן; אַתָּה דָּר[80] בִּכְרָךְ וְהוּא דָּר בִּכְפָר[81], אוֹ אַתָּה דָּר בִּכְפָר וְהוּא יוֹשֵׁב בִּכְרָךְ[82];

שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ. מִכָּאן[83] אָמְרוּ: כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי - כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ[84]. וְחַיָּב[85] לִנְהֹג בּוֹ מִנְהַג אַחֲוָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[86]. וְאַף עַל פִּי כֵן, צָרִיךְ הָעֶבֶד לִנְהֹג בְּעַצְמוֹ מִנְהַג עַבְדוּת[87] בְּאוֹתָן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ.

75) ברייתא בקידושין כ. ובספרא בהר פרק ז הלכה ג. 76) אפילו הנמכר בגניבתו (רדב"ז) שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" מדבר במכרוהו בית דין. 77) נקייה. כן הוא בספרא שם. ובקידושין שם ליכא. 78) בספרא שם דרשו כן מהפסוק (ויקרא כה, מ) "כשכיר כתושב יהיה עימך" וראה בתוספות קידושין טו. דיבור המתחיל כי טוב, שכתבו בשם הרב אברהם, שכן נכון שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" אינו ציווי אלא סיפור דברים בלבד. 79) פת מעורבת בסובין. 80) אין זה בבבלי, אלא בספרא שם על הפסוק השני (שם שם, מא). 81) [הרי הוא דר במקום שיש להשיג הכול ואילו העבד דר במקום שאין להשיג הכול, ראה כתובות קי]. 82) [וישיבת כרכים קשה - כתובות שם]. 83) קידושין כ. בברייתא. 84) שלפעמים אין לו לאדון אלא כר אחד, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עימך - נמצא שעל כורחו צריך למסרו לעבד, והיינו אדון לעצמו (תוספות בקידושין שם דיבור המתחיל כל, בשם הירושלמי). 85) ספרא שם פרק ז הלכה א. 86) שם דרשו מהפסוק כי יימכר לך אחיך (דברים טו, יב), ועיין לחם משנה. 87) ספרא שם.

י. אֵין[88] אָמָה הָעִבְרִיָּה[89] נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג[90], בֵּין עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמּוֹכֵר עַצְמוֹ[91] בֵּין זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[92]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[93] מָתַי בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת.

88) ערכין כט. בברייתא. 89) כן מפורש בגיטין סה. "ואמה העבריה בזמן הזה מי איכא? והתניא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג". 90) שהרי נאמר (ויקרא כה, מ) "עד שנת היובל יעבוד עימך". 91) שהרי הפסוק הנ"ל (עד שנת היובל וגו') מדבר במוכר עצמו. 92) כן מבואר בסוגיית הגמרא בקידושין סט. שהרי גם במכרוהו בית דין נאמר שיוצא ביובל ככתוב (שם שם, מא) "ושב אל משפחתו" ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר (ראה קידושין טו. בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב). ועיין רש"י גיטין שם דיבור המתחיל אלא בזמן. 93) פרק י מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני קניין עבד עברי שמכרוהו בבית דין או מכר עצמו או נמכר לגוי, ודיני יציאתם לחירות.

א. עֶבֶד[2] עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[3] [וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ][4] נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁוֵה כֶּסֶף[5] וּבִשְׁטָר[6]. כֵּיצַד[7] בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[8]: הֲרֵינִי מָכוּר לָךְ[9], הֲרֵינִי קָנוּי לָךְ; וְנוֹתֵן לוֹ הַשְּׁטָר.

2) קידושין יד: במשנה. 3) שם יד: וטז. למדו קנין כסף ושטר בעבד עברי מאמה העבריה, שהרי הקישם הכתוב "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה" (דברים טו, יב) ופסוק זה מדבר במכרוהו בית־דין. 4) בדפוסים עתיקים ליתא, ונוסף על־פי ספר מוגה שהביא הכסף־משנה, שהרי למדו (שם יד:) גזירה־שוה "שכיר שכיר" מוכר עצמו ממכרוהו בית־דין לגבי קנין כסף, וכן צריך לומר לגבי קנין שטר. וכן כתב הרמב"ן (שם טז.) [ובכ"י תימן: "עבד עברי שמכרוהו ב"ד, נקנה בכסף ובשוה כסף. והמוכר עצמו, נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר". ולפי"ז אין קנין שטר במכרוהו ב"ד אלא במוכר עצמו, וזה היפך ממה שכתבנו למעלה. ובמדרש הגדול (ויקרא כה, לט) "ונמכר לך, מוכר עצמו נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר, מכרוהו ב"ד נקנה בכסף בלבד", נראה שאף לפניו היתה הנוסחא הנ"ל בדברי רבינו, וצ"ע. וראה להלן הלכה יב והערה עה]. 5) בגמרא שם טז. למדו שהעבד קונה את עצמו בשוה כסף כמו בכסף, ממה שנאמר (ויקרא כה, נא) "ישיב גאולתו" - "לרבות שוה כסף ככסף" [וסובר רבינו שהוא־הדין שהוא נקנה בשוה כסף ככסף, שהרי מ"כסף מקנתו" שנאמר באותו פסוק ("ישיב גאולתו מכסף מקנתו") למדו (שם יד:) שהוא נקנה בכסף, וכן מפורש שם ח. ועיין להלן הלכה ח והערה נ]. 6) שם טז. למדו כן מאמה עבריה, ראה למעלה. 7) בברייתא שם ט. לגבי שטר קידושין. 8) שם נוסף: "אע"פ שאין בו שוה פרוטה". 9) שם טז. כרב חסדא שאמר: שטר אמה עבריה - אב כותבו. והוא־הדין לעבד עברי המוכר עצמו שהוא עצמו כותבו. והשמיט רבינו נוסח שטר של בית־דין. ובמאירי קידושין יד: (עמ' 96) כתב: "ובמכרוהו בית־דין, כותבין לו בית־דין הרי זה קנוי לך". וראה למעלה הערה ג.

ב. מְכָרוּהוּ[10] בֵּית דִּין[11] - עוֹבֵד שֵׁשׁ שָׁנִים מִיּוֹם מְכִירָתוֹ, וּבְתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁלּוֹ[12] יֵצֵא בֶּן חוֹרִין. וְאִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בִּכְלַל הַשֵּׁשׁ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד בָּהּ[13]. אֲבָל אִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת יוֹבֵל, אֲפִלּוּ נִמְכַּר שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ[14]; בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת וְגוֹמֵר[15].

10) קידושין יד: במשנה. 11) ודין מוכר עצמו - להלן הלכה ג. 12) היינו, שצריך לעבוד שש שנים שלימות מיום מכירתו עד יום צאתו לחירות, ואם נמכר יום לפני ראש־השנה - לא אמרו שיום זה חשוב שנה ואינו עובד אלא חמש שנים נוסף על היום הזה, אלא עובד שש שנים מלאות ושלימות, ערכין יח: ועיין משנה־למלך. 13) ספרא בהר פרק ג הלכה ו "בשנת היובל הזאת, זו מוציאה עבדים, ואין השביעית (=שנת השמיטה) מוציאה עבדים", וכן הוא ב'ספרי' פ' ראה על הפסוק "וזה דבר השמיטה" (דברים טו, ב). 14) צ"ע, שהרי פסוק זה מדבר במוכר עצמו, וכן הביאו רבינו להלן בהלכה ג. ובכ"י תימן נשמט פסוק זה. ועיין לחם־משנה. 15) בקידושין טו. בברייתא דר' אליעזר בן יעקב, הובא הפסוק "ושב אל משפחתו" (ויקרא כה, מא) ללמד על מכרוהו בית־דין שיוצא ביובל, והפסוק "בשנת היובל הזאת וגו'" אינו מדבר כלל בעבד הנמכר, אלא בשדות. ועיין לחם־משנה.

ג. הַמּוֹכֵר[16] עַצְמוֹ - יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְיָתֵר עַל שֵׁשׁ. הֲרֵי שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים אוֹ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל, אֲפִלּוּ אַחַר שָׁנָה - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל[17]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ.

16) ברייתא בקידושין יד: וכדברי חכמים ולא כרבי אליעזר. 17) [אין לזה מקור מפורש (וראה ב'מנחת חינוך' מצוה מב), אבל יש ללמוד זאת מן הברייתא בקידושין יד: שלא אמרו אלא "המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש", ולא אמרו גם: המוכר עצמו נמכר עד היובל ולאחר היובל, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא עד היובל - מכאן שגם מוכר עצמו אינו יכול למכור עצמו אלא עד היובל, ורק לענין שדה אמרו (בבא־מציעא עט) שאם מכרה לששים שנה, שאינה חוזרת ביובל, משום שמפורש בה: "והארץ לא תמכר לצמיתות", ומזה למדו (שם) - "מי שאין שם יובל – נצמתת, יצתה זו שאע"פ שאין שם יובל - אינה נצמתת"].

ד. אֶחָד[18] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין וּבָרַח - חַיָּב לְהַשְׁלִים שֵׁשׁ[19]. וְאִם[20] פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יוֹצֵא לַחֵרוּת.

18) קידושין טז: ויז. ושם למדו כן ממה שנאמר "שש שנים יעבוד", כלומר צריכות לעבור עליו שש שנות עבודה. וא"כ אם ברח חייב הוא להשלים. אבל הפסוק הנ"ל מדבר במכרוהו בית־דין, ומוכר עצמו נלמד ממכרוהו בית־דין בגזירה־שוה "שכיר", "שכיר". 19) כלומר, כל מה שהחסיר בימי הבריחה. 20) כן אמר רב ששת שם, על הסתירה שבין שתי הברייתות.

ה. חָלָה[21], בֵּין שֶׁחָלָה שָׁנָה אַחַר שָׁנָה אוֹ שֶׁחָלָה חֲלָאִים מְקֻטָּעִים[22]: אִם הַכֹּל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע שָׁנִים[23] - עוֹלִין לְמִנְיַן שֵׁשׁ; אֲבָל אִם חָלָה אַרְבַּע שָׁנִים[24] - חַיָּב לְהַשְׁלִים כָּל יְמֵי הַחֹלִי; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּשָׂכִיר[25] כְּתוֹשָׁב. וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יֵצֵא[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[27] שֶׁמְּחַשְּׁבִין יְמֵי הַחֹלִי? כְּשֶׁהָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה; אֲבָל אִם לֹא הָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד, אֶלָּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה מַחַט[28], אֲפִלּוּ חָלָה כָּל שֵׁשׁ - עוֹלִין לוֹ.

21) שם יז. ברייתא. 22) כן נראה בסוגיא שם, שהביא שתי ברייתות סותרות זו את זו, ולא חלקו בין חולה לחולה (כסף־משנה). 23) גם בגמרא שם אמרו "חלה ארבע חייב להשלים", ואעפ"כ כתבו ה'תוספות' שם ד"ה חלה, שאינו עולה למנין שלש אלא אם עבד שלש שנים כשני שכיר, ויתכן כי כן גם כוונת רבינו, שהרי להלן הביא הפסוק "כשכיר כתושב" (ראה בהערה כד), ומה שכתב פחות מארבע שנים, רוצה לומר שעוד לא נכנסה השנה הרביעית ולא חלה אלא שלש שנים בלבד, ראה במשנה־למלך. וכן הבין המאירי קידושין שם (עמ' 106). 24) כלומר, שנכנסה השנה הרביעית – משנה־למלך. 25) ושכיר, זמנו שלש שנים, שהרי נאמר בישעיה (טז, יד) "שלש שנים כשני שכיר, ועבד עובד "משנה שכר שכיר" (דברים טו, יח) כלומר שש שנים ('תוספות' שם ד"ה חלה), וראה בהערה כב. 26) נלמד בקל־וחומר מברח שלמעלה (כסף־משנה). 27) שם, בשם רב ששת. 28) שהוא מעשה קל.

ו. הַמּוֹכֵר[29] עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם לֹא נִפְדָּה - אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא בַּיּוֹבֵל[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה, וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ.

29) קידושין טו: כרבי, שרבי חייא בר אבא קראו שם בשם "חכמים" (כסף־משנה). 30) ולא בשש, אלא במיתת האדון - יוצא (להלן הלכה יב. ועיין רדב"ז).

ז. הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[31], אִם לֹא הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִגְאֹל - קְרוֹבָיו פּוֹדִין אוֹתוֹ[32]. וְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ[34]. וּבֵית דִּין כּוֹפִין אֶת קְרוֹבָיו[35] לִפְדּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִטָּמַע בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. לֹא פִּדָּאוּהוּ קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁאֵין יָדָם מַשֶּׂגֶת - מִצְוָה עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ[36]. וּבֵין שֶׁפִּדָּאוּהוּ קְרוֹבִים בֵּין שֶׁפִּדָּאָהוּ שְׁאָר אָדָם - יָצָא לַחֵרוּת[37]. וְיֵשׁ לוֹ לִלְוּוֹת[38] וְלִגְאֹל אֶת עַצְמוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין[39]. אֲבָל הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל - אֵין הַקְּרוֹבִים פּוֹדִין אוֹתוֹ[40], וְאֵין לוֹוֶה וְגוֹאֵל, וְאֵינוֹ גוֹאֵל לַחֲצָאִין[41]. אֶלָּא כֵּיצַד דִּינוֹ? אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִתֵּן כְּפִי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת - נוֹתֵן וְיוֹצֵא; וְאִם לָאו - לֹא יֵצֵא.

31) בדפוס רומי: "לגר". 32) [שהרי נאמר (ויקרא כה, מט) "או דודו או בן דודו יגאלנו וגו' או השיגה ידו ונגאל", מכאן שאם השיגה ידו - אין כופים את קרוביו לפדותו, וראה להלן הערה לז]. 33) קידושין כא. מימרא של רב נחמן בר יצחק. 34) הרי שדודו שהוא אחי אביו, קודם לבן דודו שהוא בן אחי אביו. וראה בספרא בהר פרק ח הלכה ב. 35) בקידושין כא: אמרו שהיא חובה, והרי בית־דין כופין על כל מצוה, כמפורש בכתובות פו. (רדב"ז). 36) כן כתב רבינו גם בפ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה יג, שמי שמכר עצמו ובניו לגויים - מצוה לפדותם בפעם ראשונה ובפעם שנייה, ועיין כסף־משנה כאן. ומקור דבר זה הוא בקידושין טו: "או דודו או בן דודו יגאלנו - זה גאולת קרובים, ונגאל - זו גאולת אחרים". ואע"פ שלענין גאולת קרובים, אמרו (שם כא:) ששנה עליה הכתוב לקבעה חובה וכופין עליה, כמבואר למעלה, בגאולת אחרים לא מצאנו שתהא חובה ושיכפו עליה, ואינה אלא "מצוה". 37) ואינו משועבד לאלה שפדאוהו. קידושין טו: כחכמים (= הוא רבי) ולא כרבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, וראה למעלה הלכה ו. 38) [בקידושין כא. אמר רבינא שעבד הנמכר לגוי אינו לווה וכו' (ראה להלן), ופירש"י שם משום שנאמר והשיגה ידו. ודעת רבינו שלפי המסקנא שגאולת קרובים חובה (ראה למעלה) ואין זה אלא אם לא השיגה ידו (ראה למעלה הערה לא), מתפרש הפסוק "והשיגה ידו". כלומר: אם השיגה ידו, אין לחייב הקרובים. ולא בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול את עצמו, אבל בשדה אחוזה שאין גאולת קרובים חובה (פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יח) על כרחינו שמה שנאמר שם "והשיגה ידו", בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול

ללוות ולגאול, שכיון שגאולת קרובים אינה חובה, אין הבדל בין השיגה ידו ללא השיגה ידו. ולא מסתבר לומר שבא ללמד שאם השיגה ידו אין הקרובים יכולים לגאול]. 39) שם כ: בעיא שרב ששת פתרה לשלילה, שאין גואל לחצאין, וכן מפורש בדברי רבינא, שם כא. אבל רבינו סמך על מה שאמר רב אשי (כן הנוסחא במאירי שם עמוד 120) אם תמצי לומר נגאל לחצאין (מאיר שם). 40) [כלומר, אין חייבים לפדותו (כסף־משנה). וכדעת רבי, שאמר (שם טו: וכא.) "ומה מי שאינו נגאל באלה" (=נמכר לישראל, אינו נגאל בקרובים). וכל זה אינו אלא לענין חיוב, אבל יכולים הם לפדותו, שהרי רבי עצמו אמר (שם כ.) "ונמכר לגר תושב" שגר זה - גר צדק הוא, ושם מפורש "או דודו או בן דודו יגאלנו" הרי שיש גאולת קרובים בעבד הנמכר לגר צדק שהוא כישראל גמור לכל דבריו, והוא־הדין לענין זה, שהרי אין בו הטעם "שלא יטמע" (אלא שאינו קונה העבד כישראל הקונה עבד, בבא־מציעא עא. עיין שם, ועיין כסף־משנה להלן הלכה יב) ועל כרחינו שלענין גר צדק (והוא־הדין לענין ישראל) מתפרש הכתוב "או דודו וגו'" לענין רשות לגאול, וראה להלן]. 41) [שהרי נאמר "או השיגה ידו ונגאל", ולענין נמכר לגר צדק (שדינו כישראל), שאין מחייבים הקרובים לפדותו, כנ"ל, אי־אפשר לפרש "או השיגה ידו וגו'" כמו שפירשנו לענין נמכר לגוי (ראה למעלה הערה לא) אלא כמו שפירשנו לענין מוכר שדה אחוזה (ראה למעלה שם) שאינו לווה וגואל ואינו גואל לחצאין].

1 **ח. אֶחָד**[42] **הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעוֹבֵד**
2 **כּוֹכָבִים, וְאֶחָד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין**[43] **- הֲרֵי זֶה מְגֹרָעַ**[44]
3 **מִפִּדְיוֹנוֹ וְיוֹצֵא. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמְּכָרוּהוּ בְּשִׁשִּׁים**[45]
4 **דִּינָרִים, וְעָבַד אַרְבַּע שָׁנִים, וּמָצְאָה יָדוֹ - הֲרֵי זֶה**
5 **נוֹתֵן עֶשְׂרִים**[46] **דִּינָרִים**[47] **וְיוֹצֵא לַחֵרוּת. וְכֵן אִם מָכַר**
6 **עַצְמוֹ בְּאַרְבָּעִים דִּינָרִין לְעֶשֶׂר שָׁנִים**[48] **- הֲרֵי זֶה**
7 **מְגֹרָעַ אַרְבָּעָה דִּינָרִין לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד, וְנוֹתֵן הַנִּשְׁאָר**
8 **כֶּסֶף אוֹ שְׁוֵה כֶּסֶף**[49]**, וְיוֹצֵא. וְכֵן הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד**
9 **כּוֹכָבִים - מְחַשֵּׁב הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד**
10 **שְׁנַת הַיּוֹבֵל**[50]**; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת**
11 **הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל. כֵּיצַד? מָכַר עַצְמוֹ בְּמֵאָה,**
12 **וְנִשְׁאַר לַיּוֹבֵל מִשְּׁנַת מְכִירָה עֶשֶׂר שָׁנִים - מְחַשֵּׁב**
13 **עֲשָׂרָה לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד, וְגוֹרֵעַ הַדָּמִים וּמֵשִׁיב הַשְּׁאָר**
14 **כֶּסֶף, לֹא תְּבוּאָה וְלֹא כֵלִים; שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף מִמְּכָרוֹ**
15 **- בְּכֶסֶף הוּא נִגְאָל מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֵינוֹ נִגְאָל**
16 **בִּשְׁוֵה כֶּסֶף**[51].

42) קידושין יד: במשנה, ושם נאמרו הדברים בצורה סתמית, משמע שזה כולל כל מיני עבדים (כסף־משנה). וראה למעלה הלכה ז. 43) [כאן לא כתב "בין לישראל בין לגוי", וראה למעלה פרק א הלכה ג והערה לח]. 44) מנכה את השנים שעשה כבר. 45) הרי עשרה דינרים כל שנה, שהרי אינו נמכר אלא לשש שנים. 46) בעד השנתיים הנותרות, לפי החשבון של עשרה דינרים לשנה. 47) להלן בסמוך כתב שיכול לתת גם שוה כסף. 48) שהרי מוכר עצמו יכול למכור את עצמו ליותר משש (למעלה הלכה ג). 49) קידושין טז. בברייתא. וראה להלן הערה נ. 50) שהרי אינו יוצא בשש (למעלה הלכה ו). 51) ספרא פ' בהר פרק ח הלכה ד, וירושלמי קידושין פרק א הלכה ב. אבל בבבלי קדושין ח. וטז. אמרו: "ישיב גאולתו אמר רחמנא - לרבות שוה כסף ככסף". וממקור זה שאב רבינו מה שכתב למעלה בנמכר לישראל ששוה כסף ככסף, ואם־כן דברי רבינו סותרים זה את זה, ועיין לחם־משנה.

17 **ט. כָּל עֶבֶד**[52] **עִבְרִי**[53] **אוֹ עִבְרִיָּה שֶׁיָּצָא**[54] **בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף,**
18 **וְהִבְרִיא וְהוֹסִיפוּ דָמָיו, אוֹ נִשְׁחַף**[55] **וּפָחֲתוּ דָמָיו -**
19 **מְחַשְּׁבִין לוֹ לְהָקֵל עָלָיו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּמְכַּר בְּמֵאָה,**
20 **וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מָאתַיִם - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב עִם**
21 **אֲדוֹנָיו אֶלָּא לְפִי מֵאָה**[56]**; נִמְכַּר בְּמָאתַיִם, וַהֲרֵי הוּא**
22 **שָׁוֶה מֵאָה - מְחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת לְפִי**
23 **מֵאָה**[57].

52) קידושין כ. בברייתא. 53) בין נמכר לגוי ובין לישראל (גמרא שם). 54) [נראה שצריך לקרוא "שיוצא"]. 55) חלה במחלת השחפת. 56) כפי מה שהיה שוה בעת הקנין, "שנאמר מכסף מקנתו" (גמרא שם). 57) כפי שהוא שוה עכשיו, "שנאמר כפי שניו" (שם).

24 **י. הַנִּמְכָּר**[58] **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, הוֹאִיל וְיֵשׁ לִגְאֹל עַצְמוֹ**
25 **לַחֲצָאִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[59]**, פְּעָמִים יִהְיֶה לְהָקֵל וּפְעָמִים**
26 **לְהַחְמִיר. כֵּיצַד לְהָקֵל? קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם**[60]**,**
27 **וְנִשְׁחַף, וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה, וְנָתַן לוֹ חֲמִשִּׁים,**
28 **חֲצִי דָמָיו, וְהִבְרִיא, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה מָאתַיִם - נוֹתֵן**
29 **לוֹ מֵאָה, שֶׁהֵן חֲצִי דָמָיו הַנִּשְׁאָר, וְיוֹצֵא**[61]**. כֵּיצַד**
30 **לְהַחְמִיר? קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם, וְנָתַן לוֹ חֲצִי דָמָיו**
31 **שֶׁהֵן מֵאָה, וְנִשְׁחַף, וַהֲרֵי עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה - נוֹתֵן לוֹ**
32 **חֲמִשִּׁים, שֶׁהֵן דְּמֵי חֶצְיוֹ הַנִּשְׁאָר. וְנִמְצָא שֶׁנָּתַן מֵאָה**
33 **וַחֲמִשִּׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה.**

58) קידושין כ: מימרת אביי או רב אשי כפי נוסחת המאירי שם, ראה למעלה הערה לח. 59) למעלה הלכה ז. 60) שאם לא היה כן בשעת הקנין, הרי כבר נאמר בהלכה הקודמת, שמחשבין להקל כפי שהיה בשעת הקנין, ועיין שם בגמרא. 61) ומה שנתן חמשים על החצי הראשון - נתן, שהרי גואל לחצאין.

34 **יא. הָרַב**[62] **שֶׁמָּחַל לָעֶבֶד עַל הַכֶּסֶף שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד**
35 **כְּנֶגְדּוֹ - אֵינוֹ מָחוּל לוֹ**[63]**, עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטַר**
36 **שִׁחְרוּר. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁקָּנָהוּ בְּשִׁשִּׁים, וְעָבַד שָׁנָה אוֹ**
37 **שְׁנָתַיִם, וְאָמַר לוֹ: שְׁאָר הַדָּמִים מְחוּלִין לָךְ, לֵךְ**
38 **לְדַרְכְּךָ! - לֹא נִפְטַר מִשֶּׁעֲבוּדוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטָר.**

62) קידושין טז. והסברתה על־ידי רבא. 63) שעבד עברי גופו קנוי לאדונו, ואין מחילה אלא על שעבוד חוב, ולא על קנין הגוף.

39 **יב. אָדוֹן**[64] **שֶׁמֵּת: אִם הִנִּיחַ בֵּן זָכָר - הֲרֵי**[65] **הָעֶבֶד**[66]

עוֹבֵד הַבֵּן[67] עַד סוֹף הַשִּׁשׁ[68], אוֹ עַד סוֹף הַשָּׁנִים שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לָהֶן[69], אוֹ עַד שֶׁיִּפְגַּע בּוֹ יוֹבֵל, אוֹ עַד שֶׁיִּגְרַע פִּדְיוֹנוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁאָר; אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ בֵּן זָכָר - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת, וְאֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבַּת וְלֹא אֶת הָאָח, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין[70]. וְהַנִּמְכָּר לְגֵר צֶדֶק[71] אוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[72] - אֲפִלּוּ הַבֵּן[73] אֵינוֹ עוֹבֵד, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁמֵּת הָאָדוֹן יָצָא לְחֵרוּת. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁעֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה[74] בְּכֶסֶף אוֹ בְּשִׁטָר[75], וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים: בְּשָׁנִים[76], אוֹ בְּיוֹבֵל, אוֹ בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, אוֹ בִּשְׁטַר שִׁחְרוּר[77], אוֹ בְּמִיתַת אָדוֹן בְּלֹא בֵן[78]; וּבְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ בְּגֵר - אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בֵּן[79]. מִצְוָה לוֹמַר לוֹ 'צֵא' בְּשְׁעַת יְצִיאָתוֹ[80]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ - הֲרֵי הוּא יוֹצֵא בְּחִנָּם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁטָר. אֲפִלּוּ חָלָה וְהוֹצִיא רַבּוֹ עָלָיו הוֹצָאוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב לוֹ כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם[81].

64) שם יז: בברייתא, ובגמרא למדו זאת מן הכתובים. 65) שם בברייתא. 66) ולא האמה, ראה להלן פ"ד הלכה ד. 67) שנאמר שש שנים יעבוד, אפילו לבן (גמרא שם). 68) במכרוהו בית־דין, שאינו נמכר אלא לשש. 69) והוא הרי יכול למכרו את עצמו אפילו ליותר משש (למעלה הלכה ג). 70) שם בברייתא: "ועבדך שש שנים, לך ולא ליורש". 71) וכל־שכן גר תושב. בבבא־מציעא עא. השווה דין גר צדק כדין הגוי, וראה כסף־משנה כאן, ולמעלה הלכה ז והערה לט. 72) בברייתא, קידושין שם. והוא־הדין לגר תושב, וכל־שכן הוא מגר צדק (כסף־משנה). 73) [בגר צדק, המדובר אפילו בבן שהורתו ולידתו בקדושה, שאם לא כן הרי אין הגר יורש את אביו הגר כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין שם, ופ"ו מהלכות נחלות הלכה י), ועיין כסף־משנה]. 74) קידושין יד: במשנה. 75) כאן לא חילק רבינו בין מוכר עצמו למכרוהו בית־דין, הרי ששניהם נקנים בכסף ובשטר, וראה למעלה הערה ג. 76) שש שנים במכרוהו בית־דין, או לפי התנאי במוכר עצמו. 77) ברייתא, שם טז. 78) כמבואר למעלה בהלכה זו. 79) כמבואר למעלה. 80) כשהוא יוצא בשנים. "שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך וגו' (דברים טו, יג) מלמד שמצוה לומר לו צא" (מכילתא דרשב"י שמות כא, ב). 81) כל הנ"ל במכילתא שם.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו דין חיוב מזונות לעבד עברי, ושרבו מוסר לו שפחה כנענית, וכמו כן דין הענקה.

א. כָּל עֶבֶד עִבְרִי[2] - הֲרֵי הָאָדוֹן חַיָּב[3] בְּמִזּוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה לוֹ, וְלֹא אֲרוּסָה[4] וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם[5]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ; אֲבָל אִם הָיְתָה מֵאִסּוּרֵי לָאוִין, אֲפִלּוּ שְׁנִיָּה[6] - אֵינוֹ חַיָּב בְּמִזּוֹנוֹתֶיהָ. שֶׁנֶּאֱמַר: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לַעֲמֹד עִמּוֹ[7]. וְכֵן חַיָּב בִּמְזּוֹנוֹת בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[8]. בִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין נֶאֱמַר: אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא, וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּקְנָה זֶה נִשְׁתַּעְבְּדָה אִשְׁתּוֹ?! אֲבָל לֹא בָּא לְלַמֵּד אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזּוֹנוֹתֶיהָ[9]. וּבְמוֹכֵר עַצְמוֹ נֶאֱמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ[10]. וּבְנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נֶאֱמַר: וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ. אֶחָד[11] אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה, אוֹ אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ אַחַר מְכִירָתוֹ. וְהוּא[12] שֶׁיִּקָּחֶנָּה מִדַּעַת הָאָדוֹן; אֲבָל אִם לְקָחָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בִּמְזּוֹנוֹתֶיהָ.

2) בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית־דין, בין נמכר לישראל ובין נמכר לגוי, כמו שמפרש רבינו בסמוך. 3) קידושין כב. ברייתא דרבי שמעון, וכן הוא במכילתא ובמכילתא דרשב"י שמות כא, ג, וב'ספרא' בהר פרק ז הלכה ג. 4) שנאמר "ויצאה אשתו עמו", וזו אינה "עמו" (מכילתות שם). 5) אשת אחיו שמת, והיא מחכה לו שייבם אותה - מפני שאינה "אשתו" (מכילתא שם). ואלמלא נתמעטו שתי אלה, היינו אומרים שחייב לזון אותן, ואע"פ שהעבד עצמו אינו חייב במזונות ארוסתו - כיון שנוהג הוא לתת לה מזונות - היה אפשר לחייב את האדון (אור־שמח, ועיין רמב"ן על התורה שמות כא, ג). 6) במכילתא דרשב"י שם מפורש: "גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", והרי חלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן (משנה־למלך). 7) מכילתא דרשב"י שם. שאם היא אסורה עליו, חייב הוא להוציאה. ואף זו שאיסורה מדרבנן, אינה בכלל "עמו", שהרי סוף־סוף חייב הוא להוציאה. 8) קידושין שם, ומכילתות שם. ולא ציין רבינו עד איזה גיל חייב במזונותם. וראה בכסף־משנה. ומסתימות לשון רבינו משמע שאין כאן גבול, והחיוב הוא כל זמן שאן להם להתפרנס משל עצמם, ואפילו הם גדולים ממש (משנה־למלך). [ואע"פ שגם על העבד עצמו אין חיוב מן התורה לפרנס בניו אלא עד שש שנים (ראה בפי"ב מהלכות אישות הלכה יד, והערה נוספת נג) - כיון שהעבד נוהג לפרנסם, חל החיוב על האדון. ראה למעלה הערה ד]. 9) קידושין שם, ומכילתות שם. 10) קידושין ומכילתא שם, וספרא בהר פרק ז הלכה ג. ושם לא הובא הפסוק הזה הנאמר בנמכר לגוי, ועיין רש"י על התורה שם (ויקרא כה, נד). [ואע"פ שבמכרוהו בית־דין נאמר רק "אשתו" ולא "בניו", ובמוכר עצמו ובנמכר לגוי נאמר רק "בניו" ולא "אשתו" - צריך לומר שלמדו זה מזה בגזירה־שוה ד"שכיר - שכיר", שבכולם חייב גם במזונות אשתו וגם במזונות בניו]. 11) מכילתא דרשב"י שם. ולמדו כן ממה שנאמר "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" - "שתי נשים כאן ("אשה" ו"אשתו") - אחת עד שלא לקחו רבו, ואחת משלקחו רבו" (שם). 12) מכילתא דרשב"י וספרא שם.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזּוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו - אֵין לוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם כְּלוּם[13], אֶלָּא הֲרֵי מַעֲשֵׂה הָאִשָּׁה וּמְצִיאָתָהּ לְבַעְלָהּ. וְכֹל שֶׁזּוֹכֶה הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ[14] - זוֹכֶה זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֶבֶד עִבְרִי[15].

13) מכילתא דרשב"י שם (הביאו הרמב"ן על התורה שם. ועיין בדבריו שפירש המכילתא באופן אחר, ראה להלן). 14) לרבות ירושה ופירות נכסי מלוג שלה. ראה פי"ב

מהלכות אישות הלכה ג. 15) שנאמר: "אם בעל אשה הוא" - "הרי הוא (=העבד) כבעל, מה הבעל זכאי במציאתה ובירושתה של אשתו, אף זה (העבד) זכאי במציאתה וירושתה של אשתו" (מכילתא דרשב"י שם).

1 **ג. מִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[16] - יֵשׁ[17] לְרַבּוֹ לִתֵּן לוֹ**
2 **שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. בֵּין הָאָדוֹן בֵּין בְּנוֹ[18] שֶׁל אָדוֹן, אִם**
3 **מֵת אָבִיו - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לוֹ שִׁפְחָה. וְכוֹפֵהוּ[19] עַל זֶה,**
4 **כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיד מִמֶּנָּה[20] עֲבָדִים[21]. וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לוֹ**
5 **כָּל יְמֵי עַבְדּוּתוֹ[22]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה**
6 **וְגוֹמֵר[23]. וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ - אָסוּר[24] בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית**
7 **כִּשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל[25].**

16) ולא מוכר עצמו, כדלהלן בסוף ההלכה. וכתנא־קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר שם. 17) כלומר, הרשות בידו, ולא חובה (מכילתא ומכילתא דרשב"י). 18) מכילתא דרשב"י, שם. 19) קידושין טו. וראה להלן. 20) [קידושין שם: "כי משנה שכר שכיר עבדך - עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה - מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית" - הרי שכל עיקר מסירת שפחה כנענית לעבד עברי, הוא כדי להוליד ולדות]. 21) שהרי נאמר "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" ומכאן שוולד שפחה כמותה (קידושין סו: וסח.). 22) [כלומר כשנשאר בו שוה פרוטה, שאם לא כן, שוב אינו עבד - כמפורש להלן הלכה י. וזוהי כוונת הירושלמי קידושין (פ"א הלכה ב): "א"ר חייא בר אדא, הכל מודים בעבד עברי עד שיהא שם שוה פרוטה". וראה באור־שמח]. 23) מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. 24) קידושין שם, כרבנן ולא כרבי אליעזר. 25) [שאסורים בשפחה כנענית מדברי סופרים (פי"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה יא). ומה שאמרו (קידושין שם): "לו ולא למוכר עצמו" - היינו שלמוכר עצמו אינו יכול לתת שפחה כנענית בעל כרחו, אבל אם רצה - מותר בה מן התורה אלא שחכמים גזרו עליה, ובמכרוהו בית־דין שמפורש בתורה שרבו מוסר לו שפחה כנענית - לא אסרו חכמים (ועיין בחמרא וחיי לסנהדרין יט.) וזוהי כוונת רבינו בהלכות איסורי ביאה הלכה יב, שכתב: ולא גזרו חכמים בדבר זה". וראה במשנה־למלך, ובמה שכתב בשם הריטב"א].

8 **ד. אֵין[26] עֶבֶד עִבְרִי מֻתָּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית עַד שֶׁתִּהְיֶה**
9 **לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וּבָנִים[27]; אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה**
10 **וּבָנִים - אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית[28]. וְדָבָר זֶה**
11 **קַבָּלָה[29] הוּא. אֲפִלּוּ הָיָה הַנִּמְכָּר כֹּהֵן[30] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
12 **בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כָּל יְמֵי עַבְדּוּתוֹ[31].**

26) קידושין כ. ברייתא דרבי אליעזר. 27) כלומר, שתהיה לו עכשיו, אבל אם היתה לו אשה מקודם ומתה אחר־כך, אסור הוא בשפחה כנענית (אור־שמח, ועיין משנה־למלך). 28) אף כאן הכוונה שאין רבו יכול לכופו, אבל אינו אסור בה מן התורה, אלא מדברי סופרים. 29) דברים שקיבלו איש מפי איש עד משה, וצריך־עיון הרי מקרא מלא הוא בפי רבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם) "אם בגפו יבוא, בגפו יצא" - "אם יחידי נכנס, יחידי יצא". ועיין רדב"ז. 30) אף שעליו הטילה התורה חובות יתירות. כרב נגד שמואל (שם כא:) שהלכה כמותו בעניני איסור. 31) ראה למעלה הלכה ג. והערה כא.

13 **ה. אִם[32] הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסֵר לוֹ**
14 **רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִשְׁתּוֹ**
15 **וּבָנָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ[33]. וְאֵינוֹ[34] יָכוֹל לִתֵּן לוֹ**
16 **שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת, וְלֹא[35] לִתֵּן שִׁפְחָה אַחַת לִשְׁנֵי עֲבָדָיו**
17 **הָעִבְרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתֵן לַכְּנַעֲנִיִּים[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: יִתֶּן לוֹ**
18 **אִשָּׁה[37]. נִרְצָע שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהִגִּיעַ**
19 **יוֹבֵל, וְהָיָה רַבּוֹ מְסָרֵב בּוֹ לָצֵאת, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָצֵאת,**
20 **וְחָבַל בּוֹ - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר בְּשִׁפְחָה[38].**

32) מכילתא דרשב"י (משפטים כא, ג) הביאו הרמב"ן שם. 33) במכילתא דרשב"י שם נוסף: "ולהלן הוא אומר ויצא מעמך הוא ובניו עמו (ויקרא כה, מא) אל תפרישנו מבניו". ורבינו כתב בתחילת דבריו "אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו", והשמיט סוף דברי המכילתא הנ"ל. 34) מכילתא דרשב"י שם. 35) שם. 36) [כמו שכתב רבינו בפי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה יט]. 37) אשה אחת ולא שתים. ועוד: אשה המיוחדת לו, שלא תהא כשפחת הפקר. וכמו שאמרו במכילתא דרבי ישמעאל שם. וראה במשנה־למלך. 38) ורשאי להכות חבירו כדי להפרישו מאיסור. כן הוא בבבא־קמא כח. בברייתא, וכפירושה ע"י רב נחמן בר יצחק. ואע"פ שפירוש זה לא נאמר אלא למי שסובר "לא עביד איניש דינא לנפשיה", ורבינו פוסק בפ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יב "שיש לאדם לעשות דין לעצמו - אע"פ שלא היה שם הפסד בנכסיו" - סובר רבינו שלא הותר אלא לקחת את שלו מחבירו, אבל לא לחבול בחבירו, ואם כן פירושו של רב נחמן בר יצחק הוא אליבא דכולא עלמא (משנה־למלך).

21 **ו. הַמּוֹכֵר[39] עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע. אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית**
22 **דִּין, וְעָבַד שֵׁשׁ וְלֹא רָצָה לָצֵאת - הֲרֵי זֶה נִרְצָע,**
23 **וְעוֹבֵד[40] עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָדוֹן.**

39) קידושין יד: בברייתא, וכתנא־קמא ולא כרבי אליעזר, ראה למעלה הלכה ג. 40) משנה, שם יד:

24 **ז. אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן - אֵין הַנִּרְצָע עוֹבֵד אֶת**
25 **הַבֵּן[41]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[42] לָמְדוּ[43]: וַעֲבָדוֹ - לוֹ וְלֹא**
26 **לִבְנוֹ; לְעֹלָם - לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל[44]. נִמְצֵאתָ לָמֵד,**
27 **שֶׁהַנִּרְצָע אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת**
28 **הָאָדוֹן[45].**

41) קידושין יז: וכא: 42) המסורת. 43) שם כא: 44) אבל לא במובנו של "נצח" או עולמית. 45) אבל לא בגרעון כסף ולא בשטר שחרור (משנה־למלך).

29 **ח. עֶבֶד[46] עִבְרִי כֹּהֵן אֵינוֹ נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל**
30 **מוּם[47]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ[48] -**
31 **לַחֲזָקָה שֶׁהָיָה בָהּ, וְאֵינוֹ שָׁב לַשְּׁרָרָה[49] שֶׁהָיָה בָהּ.**

46) קידושין כא: בברייתא, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי. 47) שהרי הוא נרצע בגופו של אוזן

(להלן הלכה ט, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי). וכיון שניקב סחוס האוזן הרי הוא בעל מום (בכורות לז. ופ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ג). ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ב) הקשו: "וירצע הסחוס פחות מן הכרשינה" (=שאינו נעשה בעל מום אלא־אם־כן ניקב כשיעורי כרשינה. בכורות שם והלכות ביאת מקדש שם) ומתרץ: "שמא יבוא לידי כרשינה", ועיין משנה־למלך. [ומדברי רבינו שכתב סתם "שנעשה בעל מום", נראה שאין זה חשש שמא יבוא לידי כרשינה, אלא הוא נעשה בעל מום בכל רציעה שהיא, וכן נראה מסתימת לשון הבבלי בקידושין שלא הביאו סברת הירושלמי, וצריך לומר שכיון שמצוה היא לרצוע, כלומר לנקב אזנו - מיגו דהוי נקב לענין רציעה. הוי נקב חשוב לענין מום אע"פ שאין בו ככרשינה, וכעין זה בסוכה (ז.) "מיגו דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת". וכן כתב בישועות־יעקב (אורח־חיים סימן יג ס"ק א, וסימן כה ס"ק ז) לענין קשר של ציצית לענין כלאים, וקשר של תפילין לענין שבת. שאע"פ שהם קשרים שאינם של קיימא - אסורים לענין כלאים ולענין שבת, מיגו דהוי קשר לענין ציצית ותפילין, הוי קשר לענין כלאים ולענין שבת. ויתכן כי הירושלמי הנ"ל שלא תירץ כן, סבר כשיטת אביי בסוכה שם, החולק על 'מיגו' זה]. 48) קידושין שם בשם רב בר שילא. והעיר המשנה־למלך: הרי הפסוק הנ"ל אינו מדבר בנרצע, ולמה לא הביא הפסוק "ואיש אל משפחתו תשובו" (ויקרא כה, י) שהוא נדרש לנרצע (קידושין טו.). 49) מכות יג. כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. וראה בפ"ז מהלכות רוצח הלכה יד.

1 **ט. כֵּיצַד רוֹצְעִין? מְבִיאוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[50],**
2 **וְאוֹמֵר דְּבָרָיו[51] לִפְנֵיהֶם. וּמַגִּישׁוֹ לְסוֹף שֵׁשׁ[52] אֶל**
3 **הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין בַּבִּנְיָן[53]. בֵּין**
4 **דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁל אָדוֹן בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם[54]. וְנוֹקֵב אֶת**
5 **אָזְנוֹ הַיְמָנִית[55], בְּגוּפָהּ שֶׁל אֹזֶן[56], בְּמַרְצֵעַ שֶׁל**
6 **מַתֶּכֶת[57], עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַדֶּלֶת[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתָּ בְּאָזְנוֹ**
7 **וּבַדֶּלֶת. וְלֹא נֶאֱמַר מְזוּזָה[59], אֶלָּא[60] שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד[61]**
8 **בֵּין אֵצֶל דֶּלֶת בֵּין אֵצֶל מְזוּזָה; וּמַה[62] מְזוּזָה[63]**
9 **כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת[64], אַף דֶּלֶת כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת[65]; אֲבָל**
10 **הָרְצִיעָה - בַּדֶּלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם מְזוּזָה[66].**
11 **הָאָדוֹן[67] הוּא שֶׁרוֹצֵעַ בְּעַצְמוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָצַע אֲדֹנָיו**
12 **- לֹא בְּנוֹ וְלֹא שְׁלוּחוֹ וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאֵין[68]**
13 **רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאֶחָד, שֶׁאֵין[69] עוֹשִׂין מִצְוֹת**
14 **חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת[70].**

50) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ה). 51) אהבתי את אדוני וגו' (רדב"ז). 52) ראה להלן הלכה י. 53) קבועים בתוך הבנין, ולא כשהם עקורים ותלושים מן הבנין ומונחים מן הצד. וראה בסמוך, מנין לנו זה. 54) לא צויין המקור לכך. 55) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו) וקידושין טו. 56) היינו, בתנוך ולא בעור הרך (אליה). וכן מסקנת החכמים בקידושין כא: מההלכה הקודמת, שאין עבד כהן נרצע שלא ייעשה בעל מום, שאם באליה הרי אין הכהן נעשה בעל מום על־ידי־זה. 57) קידושין שם בברייתא, וכרבי שאמר: "מה מרצע מיוחד של מכתת, אף כל של מתכת", ומרצע לאו דוקא אלא בכל דבר שהוא של מתכת (כסף־משנה, וכן בגמרא שם). 58) אך לא יגע בדלת (קידושין כב: בברייתא). 59) היינו, שמה שכתוב בתורה: "מזוזה", הוא ללמוד שני דברים נפרדים לענין ההגשה: א' שיכול להגישו אצל הדלת או אצל המזוזה, אבל לא שהרציעה תהיה אצל המזוזה. ב' שהדלת צריכה להיות עומדת כדוגמת המזוזה. 60) וזה הדבר הראשון. 61) העבד. 62) וזהו הדבר השני. 63) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו), וקידושין שם בברייתא. 64) שאחרת אינה מזוזה כלל (רש"י שם). 65) קבועה בבנין, ולא מונחת מקרקע ותלושה מן הבנין. 66) מכילתא דרשב"י שם. 67) מכילתא ומכילתא דרשב"י שם. 68) סוטה ח. בברייתא. 69) כן בברייתא שם. 70) אגודות אגודות, כמה ביחד, שנראה כאילו הם כמשא, ורוצה להפטר מהם מהר.

15 **י. וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה[71].**
16 **הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד; אֲבָל אִם אָמַר**
17 **אַחַר שֵׁשׁ - אֵינוֹ נִרְצָע, עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה בְּסוֹף**
18 **שֵׁשׁ[72] בִּתְחִלַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה[73]. כֵּיצַד? כְּגוֹן**
19 **שֶׁנִּשְׁאַר מִן הַיּוֹם שֶׁוֶה פְּרוּטָה מִדְּמֵי מְכִירָתוֹ אוֹ יָתֵר**
20 **מְעַט. אֲבָל אִם נִשְׁאַר פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[74] - הֲרֵי**
21 **זֶה כְּאוֹמֵר אַחַר שֵׁשׁ.**

71) קידושין כב. בברייתא, וכן במכילתא ומכילתא דרשב"י, ו'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יז). 72) [בכתב־יד מינכן בקידושין שם: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר", עד שיאמר וישנה. "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד". אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] - אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי", אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד" (תורה שלמה פ' משפטים פרק כא אות קו). ונראה שנוסחת רבינו היתה כדלהלן: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר" עד שיאמר וישנה, "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם יאמר (ותיבת "העבד" יש למחוק, וכן אינה בכ"י שם ד"ה ה"ג לפי הגירסא השניה, וכמו כן יש למחוק תיבות "אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] אינו נרצע, שנאמר לא אצא חפשי"). אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד". וזהו פירוש הדברים: "אמר בתחילת שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בתחילת פרוטה אחרונה, פעם אחת, ולא אמר בסוף שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בסוף פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר", כלומר עד שיאמר וישנה. אמר בסוף שש, היינו בסוף פרוטה אחרונה, ואפילו אמר אז פעמיים (ועיין רש"י שם) ולא אמר בתחילת שש בתחילת פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר וכו' "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד". אבל אם אמר גם בתחילת פרוטה אחרונה, שאז עודנו עבד וגם המשיך לומר פעם שניה בסוף פרוטה

אחרונה, כיון ששתי האמירות היו ביחד, זו אחרי זו, הכל מצטרף ביחד, וכאילו אמר הכל בתחילת פרוטה האחרונה בעודנו עבד]. 73) [כלומר, אמירה ראשונה בתחילת הפרוטה, ואמירה שניה אחריה בתוך הפרוטה האחרונה, והכל מצטרף לאמירה ראשונה, וכאילו היה הכל בתחילת הפרוטה בעודנו עבד, כמבואר למעלה]. ומכיון שכתב רבינו למעלה הלכה ט שרוצעים אותו מעומד, מוכח מזה שרוצעים בלילה, ושלא כדברי ה'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, טו). וראה בכסף־משנה]. 74) [בעת אמירה ראשונה, כנ"ל. ודינה של אמירה באמצע שנות העבדות לא נתברר, כי לנוסחא הנ"ל בגמרא לא נזכרה כלל הדרשה מהפסוק "לא אצא חפשי", שעל פיה למדו, לפי הנוסחא שלנו, שאמירה אינה מועילה אלא בזמן יציאתו לחרות ולא קודם לכן, ויתכן כי לפי הנוסחא הנ"ל גם אמירה זו מועילה, אם תבוא אמירה נוספת בתחילת הפרוטה האחרונה. וכל עיקר הדין של שתי האמירות בסוף העבדות, לא נאמר אלא להשמיענו כי במקרה של שתי אמירות רצופות מועילה גם זו שנאמרה בסוף הפרוטה האחרונה, כנ"ל].

1 **יא. הָיְתָה[75] לָעֶבֶד שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְלוֹ מִמֶּנָּה בָּנִים,**
2 **וּלְרַבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים[76] - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי**
3 **אֲהַבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ[77]. לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אֵין אִשָּׁה**
4 **וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת**
5 **אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי. הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ, וְרַבּוֹ אֵינוֹ אוֹהֵבוֹ**
6 **- אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ אוֹהֵבוֹ,**
7 **וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי**
8 **אֲהַבְךָ. הוּא חוֹלֶה, וְרַבּוֹ אֵינוֹ חוֹלֶה - אֵינוֹ נִרְצָע;**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ חוֹלֶה, וְהוּא אֵינוֹ**
10 **חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים[78] - אֵינוֹ נִרְצָע;**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ - עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם**
12 **בְּטוֹבָה.**

75) קידושין שם בברייתא. 76) יש אומרים כי "בנים" אצל אדון לאו דוקא, שהרי לא נאמר בו אלא "ביתך", ו"ביתו זו אשתו" (יומא ב.) אבל בנים לא נכללו בזה (תוספות הרא"ש, ומהרי"ט שם). 77) [אין ללמוד זאת מהפסוק "אהבתי את אדוני", שאינו עוסק אלא בדברים שהעבד אומר, ויתכן כי לבו בל עמו. אבל כאן זוהי עדות התורה האומרת "כי אהבך". ומכיון ש"אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" אינם אלא דברי העבד, אין מקור שצריך לאהוב אשתו ובניו (של עצמו). ולא למדו מהפסוק "כי אהבך ואת ביתך" שצריך שיאהב את אשת רבו, שהרי הפסוק הראשון השמיט "ביתו", ואמר רק "אהבתי את אדוני", וראה משנה־למלך]. 78) זו היא בעיא בגמרא שם, וצדדי הספק הם: אם ההדגשה היא על "עמך", וכאן שניהם שווים, או "כי טוב לו". [ואע"פ שהבעיא לא נפתרה - פסק רבינו שאינו נרצע, שהרי רציעה חבלה היא, ומספק אסור לחבול בו אף ברשותו של העבד, שהרי אסור לאדם שיחבול בעצמו, כמפורש בבבא־קמא צא: ופ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה א, וראה בכסף־משנה וב"יקר תפארת').

13 **יב. מַה[79] בֵּין מוֹכֵר עַצְמוֹ לִמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין? מוֹכֵר**
14 **עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - נִרְצָע[80].**
15 **מוֹכֵר עַצְמוֹ - אָסוּר[81] בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וּמְכָרוּהוּ בֵּית**
16 **דִּין - רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. מוֹכֵר עַצְמוֹ -**
17 **נִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר**
18 **אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[82]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ - אֵין**
19 **בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְךָ[83]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - נִמְכָּר**
20 **לְשֵׁשׁ וְיָתֵר עַל שֵׁשׁ, מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר**
21 **אֶלָּא לְשֵׁשׁ[84]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ[85],**
22 **מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין מַעֲנִיקִין לוֹ[86].**

79) דברי סיכום של רבינו. 80) למעלה הלכה ו. 81) למעלה הלכה ג. 82) ראה למעלה פ"א הלכה ג. 83) 'ספרא' בהר פרק ז הלכה א. ולמעלה בפ"א שם לא הביא רבינו את המקור הזה, ורק כאן בדברי הסיכום הביאו, וצ"ע. 84) למעלה פ"ב הלכה ב־ג. 85) כדעת תנא־קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר, ודרשו כן ממה שנאמר "הענק תעניק לו" - "לו ולא למוכר עצמו" (שם טו.) וראה במשנה־למלך שהעיר על הסתירה בדברי רבינו. 86) וטעם ההבדל בין מוכר עצמו למכרוהו בית־דין הוא, מפני שמכרוהו בית־דין בגניבתו, כשיוצא אין בידו כלום, וחסה התורה עליו וציוותה להעניק לו. אבל מוכר עצמו, כיון שיכול למכור עצמו לשנים מרובות, בזמן שיוצא אינו יוצא בידיים ריקניות ('יקר תפארת' להרדב"ז).

23 **יג. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִרְצַעַת. וְכֵן**
24 **יֵרָאֶה מֵעִנְיַן הַכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בְּנִרְצָע: אָהַבְתִּי אֶת**
25 **אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי[87]. וּמַהוּ[88] שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַף**
26 **לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן?[89] לְהַעֲנִיק[90]. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת**
27 **עֲשֵׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עִבְרִי, כָּךְ מַעֲנִיק אָמָה הָעִבְרִיָּה.**

87) ב'ספרי' ובגמרא שם, למדו זאת מהפסוק "ואם אמור יאמר העבד" - "עבד ולא אמה". אבל שם יד: וטו. מבורר שלדעת תנא־קמא של רבי אליעזר, שהלכה כמותו, דרשו מ"העבד" שתי דרשות, ולכן נוח לו לרבינו להביא מ"אהבתי את אשתי וגו'". 88) כל השקלא־וטריא ב'ספרי' ובקידושין יז: 89) שלכאורה נראה שגם האמה נרצעת, שהרי בתחילת הפסוק הנ"ל מדובר על רציעה. 90) ואם כן "אף" זה אינו מוסב על הפסוק הנ"ל, אלא על מה שנאמר בפסוק קודם בפרשה הנ"ל "הענק תעניק לו" (שם פסוק יד).

28 **יד. כָּל הַמְשַׁלֵּחַ עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ רֵיקָם - עוֹבֵר בְּלֹא**
29 **תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם. וְהֲרֵי הַכָּתוּב**
30 **נִתְּקוֹ לַעֲשֵׂה[91], שֶׁנֶּאֱמַר: הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ. אֶחָד[92]**
31 **הַיּוֹצֵא בְּסוֹף שֵׁשׁ[93], אוֹ שֶׁיָּצָא בַּיּוֹבֵל, אוֹ בְּמִיתַת**
32 **הָאָדוֹן[94], וְכֵן הָאָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁיָּצָאת בְּאֶחָד מִכָּל**
33 **אֵלּוּ אוֹ בְּסִימָנִין[95] - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲנִיקִין לָהֶם[96]. אֲבָל[97]**
34 **הַיּוֹצֵא בִּגְרִעוֹן כֶּסֶף - אֵין מַעֲנִיקִין לָהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר:**
35 **וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ; וְזֶה לֹא שִׁלְּחוֹ חָפְשִׁי,**
36 **אֶלָּא הָעֶבֶד נָתַן שְׁאָר הַדָּמִים שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד בָּהֶן**
37 **וְאַחַר כָּךְ יָצָא[98]. הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ מִגָּרְנְךָ**

1 **וּמִיִּקְּבֵךָ - בְּעִנְיַן[99] צֹאן גֹּרֶן וָיֶקֶב, דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם**
2 **בְּרָכָה[100] מֻחֶמֶת עַצְמָן[101], הוּא שֶׁחַיָּב לְהַעֲנִיק לוֹ מֵהֶם;**
3 **אֲבָל הַכְּסָפִים וְהַבְּגָדִים[102] - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ מֵהֶם[103].**
4 **וְכַמָּה[104] נוֹתֵן לוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁוֵה שְׁלֹשִׁים סֶלַע[105],**
5 **בֵּין מִמִּין אֶחָד בֵּין מִמִּינִין הַרְבֵּה[106]; כְּשִׁלְשִׁים[107] שֶׁל**
6 **קְנַס הָעֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יִתֵּן לַאדֹנָיו[108]. בֵּין[109] שֶׁנִּתְבָּרֵךְ**
7 **הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ בֵּין שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵךְ; שֶׁנֶּאֱמַר: הַעֲנִיק תַּעֲנִיק**
8 **לוֹ - מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן[110], לָמָּה נֶאֱמַר: אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ?**
9 **הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה תֵּן לוֹ[111].**

91) כתב כן שלא נאמר שלאחר שעבר ושלחו בלי הענקה - שוב אינו חייב להעניק, כדעת רבי יהודה במצות שילוח הקן, שלאחר שלקחה - שוב אינו מצווה לשלחה (חולין קמא. במשנה), אלא גם לאחר מכן חייב הוא להעניק לו. וכדעת חכמים בענין שילוח הקן (חולין שם). ולפי"ז אינו חייב מלקות על הלאו, שהרי לאו הניתק לעשה - אין לוקין עליו. 92) 'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יג) הובא בקידושין טז: 93) למעט את היוצא בגרעון כסף, באמצע שש, כבסמוך. 94) בלא בן (למעלה פ"ב הלכה יב), או נרצע שאינו עובד גם את הבן (למעלה הלכה ז). 95) סימני נערות. 96) אע"פ שבפסוק לא מפורש לענין הענקה אלא היוצא בשש, למדו כן ב'ספרי' ובגמרא שם ממה שנאמר בפסוק הנ"ל פעמיים "תשלחנו", לרבות כל מיני שילוח. 97) כתנא־קמא שם, ולא כרבי מאיר. 98) ואם שחרר עבדו מרצונו, יתכן שחייב להעניקו. [ויתכן גם ששחרור מרצון אף הוא בא על־ידי התעוררות של העבד, שעשה לאדון איזה נחת־רוח וכיוצא בזה, ואין זה "שילוחו מעמך"]. 99) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "כענין" כלומר: כעין. 100) ריבוי. שנאמר "אשר ברכך ה' אלקיך" (דברים טו, יד), ומכאן למדו לכל שיש בו ברכה, אע"פ שאינו צאן גורן ויקב (קידושין יז. בברייתא). 101) שהם בעצמם מתרבים, כגון בעלי חיים שמתרבים בוולדות, או אפילו פרדות, שגופם הולך ומשתבח, וכדעת רבי שמעון ולא כרבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם). 102) "כספים" נזכרו בברייתא שם, ואילו "בגדים" הוסיף רבינו מדעתו שהרי שניהם אינם מתברכים מעצמם, ואם נתמעטו כספים שעומדים לעיסקא ולרווח, כל־שכן שנתמעטו בגדים שאינם עומדים לרווח כלל ('יקר תפארת' להרדב"ז). 103) כלומר, אם אין לו אלא כספים ובגדים, אינו חייב בהענקה כלל. וראה במשנה־למלך. 104) שם יז. בברייתא. 105) כרבי יהודה ולא כרבי מאיר ורבי שמעון (שם), בהתאם לכלל שרבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה, רבי שמעון ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה (עירובין מו: - משנה־למלך). 106) כן בדברי רבי מאיר שם, ולא מצאנו שרבי יהודה חולק על זה (משנה־למלך). 107) ההשוואה בגמרא שם. 108) וכאן נאמר "תתן לו", ולמדו גזירה־שוה "נתינה - נתינה" (קידושין שם). 109) 'ספרי' פ' ראה שם. הובא בקידושין יז: וכתנא־קמא ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 110) 'ספרי' וגמרא שם. 111) אם נתברך הבית בשבילו הרבה, תוסיף על הענקתו, ואם לאו - אל תפחות מן הכתוב (רש"י שם).

10 **טו. אִם[112] בָּרַח[113], וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵחַ,**
11 **וְיָצָא לַחֵרוּת - אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲנִיקוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי**
12 **תְּשַׁלְּחֶנּוּ וְגוֹמֵר[114]. עֶנֶק[115] עֶבֶד עִבְרִי - לְעַצְמוֹ, וְאֵין**
13 **בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[116]. וַעֲנָק[117] אָמָּה הָעִבְרִיָּה, וְכֵן**
14 **מְציאָתָהּ[118] - לְאָבִיהָ[119]. וְאִם מֵת אָבִיהָ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא**
15 **לְיָדוֹ[120] - הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ, וְאֵין לַאֲחֵיהָ בָּהֶם**
16 **כְּלוּם[121]; שֶׁאֵין אָדָם[122] מוֹרִישׁ זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבִתּוֹ**
17 **לִבְנוֹ.**

112) קידושין טז: בברייתא, וכפירושה ע"י רב ששת (שם יז.). 113) שחייב להשלים שנות עבודתו (גמרא שם, וכ"ה למעלה פ"ב הלכה ד). 114) כלומר, אע"פ שיציאתו על־ידי היובל - כיון שברח, אינו בכלל "וכי תשלחנו" (שם). 115) שם טז: בברייתא. 116) שנאמר: "העניק תעניק לו" - "לו ולא לבעל חובו" (שם טו. וטז:). ומשמע שאף לאחר שבאה הענקה ליד העבד, אין בעל־חוב גובה הימנו, לא כדברי רש"י (שם ד"ה ולא לבעל חובו) שאין האדון חייב להגבות את ההענקה לבעל־חוב, שמשמע מדבריו שלאחר שבא לידו — בעל־חובו גובה הימנו. וכן לענין מעשר שני, שעליו אמרו בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת הגר"ש ליברמן (עמ' 59, 61): "מעשר שני [עני] אין גובין ממנו מלוה וחוב", לפי דעת ראבי"ה (באור־זרוע הלכות צדקה סימן יא) הכוונה למעשר עני שביד העני, שלצורך העני ניתן לא לפריעת חוב (תוספתא כפשוטה שם, והוא־הדין להענקה, וראה במשנה־למלך). 117) ברייתא שניה, שם. 118) [בעודה אמה (פט"ז מהלכות אבידה הלכה יג), ומקור הדברים מהברייתא שם]. 119) [זכותו בענק הוא כזכותו במציאתה, ולא כזכותו במעשה ידיה (כתובות מו:), ואע"פ שענק הוא כשכר פעולה (קידושין טו.) - שהרי מעשי ידיה למדו ממה שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה מעשה ידיעה לרבה, אף בת מעשה ידיה לאביה" (שם, מז.), וזה לא שייך בענק, שהרי גם לרבה אין חלק אלא במעשה ידיה ממש ולא בהענקות מעין אלה, שוודאי דינן כמציאה שהיא של אביה אף בעודה אמה, כנ"ל. אלא ודאי דין ענק כדין מציאה, שתיקנו לו לאב משום איבה (כתובות שם), שאם לא תתן לו מציאותיה, לא יתן לה מזונות (רש"י שם), והוא־הדין לענק, וראה להלן]. 120) כלומר, לרשותו. ובא לידה כבא לידו (כסף־משנה) וראה להלן. 121) [אף שלענין מעשה ידיה, אמרו (כתובות מב. במשנה): "אף־על־פי שלא גבתה, מת הרי הן של אחין" - אין זה אלא במעשה ידיה, שהם שלו מן התורה (שם מז.), אבל ענק שאינו שלו אלא מתקנת חכמים משום איבה, כנ"ל - לא זכה בו האב אלא משעה שגבתה, ועיין משנה־למלך]. 122) שם מג.

יום ש"ק י"ג תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני מכירת אמה עברייה ואופני יציאתה, ודיני מצוות ייעוד, לו ולבנו.

18 **א. אָמָּה[2] הָעִבְרִיָּה הִיא הַקְּטַנָּה[3] שֶׁמְּכָרָהּ אָבִיהָ[4].**

וּמִשֶּׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה[5] וְתַעֲשֶׂה נַעֲרָה[6] - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ[7], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת בָּהּ, וְיֵשׁ לוֹ לְקַדְּשָׁהּ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה[8]. אַף[9] הַקְּטַנָּה שֶׁהִיא אֵילוֹנִית[10] בְּסִימָנֶיהָ[11] וְאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[12] - יֵשׁ לְאָבִיהָ לִמְכָרָהּ[13] כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה[14]. אֲבָל[15] הַטֻּמְטוּם[16] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[17] - אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא כְּעֶבֶד[18] עִבְרִי וְלֹא כְּדִין הָאָמָה הָעִבְרִיָּה[19].

2) כתובות מ: במשנה. 3) עד גיל שתים עשרה שנה ויום אחד, ואפילו הביאה שתי שערות בתוך הזמן הזה (פרק ב מהלכות אישות הלכה א). 4) שאילו היא עצמה אינה יכולה למכור עצמה, שהרי היא קטנה, ואפילו כשהיא נערה אינה יכולה למכור עצמה (למעלה פרק א הלכה ב) ואמה אינה יכולה למכרה (מכילתא לשמות כא, ו). 5) ויום אחד (הלכות אישות שם הלכה ג). 6) והיא תקופה הנמשכת שישה חדשים (שם הלכה ב). 7) משנה שם. וקל וחומר הוא: אם המכורה כבר, יוצאת בסימנים (להלן פרק ד הלכה ה) - אינה מכורה אינו דין שלא תימכר (ערכין כט:). 8) כתובות מו: ופרק ג מהלכות אישות הלכה יא. 9) קידושין ד. בברייתא ופירושה בגמרא שם. 10) מלשון איל, שיש בה תכונות גבריות, וראה פרק ב מהלכות אישות הלכה ג. 11) כגון שקולה עבה וכדומה (ראה בהלכות אישות שם הלכה ו). 12) כגון שהיא בת שש עשרה ויש לה סימני איילונית ולא הביאה שתי שערות, שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (הלכות אישות שם הלכה ג), וראה להלן הלכה ה. 13) ואין אנו אומרים, שמכיוון שאין בה נערות, אין בה דין מכירה (גמרא שם). 14) היינו, עד גיל עשרים, אם יש בה סימני איילונית, או עד גיל שלושים וחמש אם אין בה, ראה בהלכות אישות שם הלכה ד. 15) תוספתא ביכורים פרק ב. וראה בפרק ב מהלכות נזירות הלכה יא. 16) אטום, שאין לו לא זכרות ולא נקבות (פרק ב מהלכות אישות הלכה כה). 17) שיש לו גם זכרות וגם נקבות (שם הלכה כד). 18) שמא נקבות הן ואין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת עצמה (למעלה פרק א הלכה ב), וראה משנה למלך. 19) שמא זכרים הם, ואין לאב זכות בבנו למוכרו.

ב. אֵין[20] הָאָב רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הֶעֱנִי וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ כְּלוּם, לֹא קַרְקַע וְלֹא מִטַּלְטְלִין[21], וַאֲפִלּוּ כְּסוּת[22] שֶׁעָלָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן[23] כּוֹפִין אֶת הָאָב לְפִדּוּתָהּ[24] אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה[25]. בָּרַח הָאָב אוֹ שֶׁמֵּת[26] אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לִפְדּוֹתָהּ - הֲרֵי זוֹ עוֹבֶדֶת עַד שֶׁתֵּצֵא[27].

20) יוצא מתוך הברייתא שהביא רבי יוסי בר חנינא בקידושין כ. [וכן מפורש בתוספתא ערכין פרק ה: "אין אדם רשאי למכור את בתו וכו' אלא אם כן העני"]. 21) כן הוא בקידושין שם, שאדם מוכר מטלטלין ואחר כך שדהו, ואחר כך ביתו, ורק אחר כך בתו. 22) ראה למעלה פרק א הלכה א. 23) כלומר, אף על פי שמכרה מחמת עוני, שלא נשאר לו כלום, כנ"ל. 24) אם מצאה ידו (יקר תפארת, וכן כתב רש"י בקידושין יח.). ומקור הדבר בברייתא בקידושין שם: "ומפדין אותה בעל כורחו, מה שאין כן בעברי". ואף על פי ששם פירשו ברייתא זו לדעת רבי שמעון שאומר אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, ולפיכך כופין באמה העברייה, ולא בעברי, שיכול למכור עצמו שוב פעם אחרי הפדייה, אבל לרבנן שמוכר אותה לשפחות אחר שפחות שאין תועלת בכפייה זו, שהרי יחזור וימכרנה, נראה שאין כופין אותו לפדותה, והרי רבינו פוסק להלן הלכה יג כרבנן - סוגייה זו שלא חילקה בין עברייה לעברי ושאלו: "אי הכי עבד עברי נמי", ומתוך זה באו לידי החילוק הנ"ל שעבד עברי יכול למכור עצמו עוד הפעם, ואמה עברייה אינה נמכרת ונשנית כדעת רבי שמעון - סוגייה זו אינה לפי ההלכה, שהרי רבי סובר שם טו: שעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, כלומר, אין כופין את קרוביו לפדותו, וכן פסק רבינו למעלה פרק ב הלכה ז, ולפי זה מתפרשת ברייתא זו בפשיטות, שרק באמה העברייה כופין את האב ואילו בעבד עברי אין כופין את קרוביו לפדותו, ולפי זה אפילו לדעת חכמים של רבי שמעון הסוברים, שמוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, כופין אותו לפדותה, ומה שאין כופין בעבד עברי אין זה מפני שנמכר ונשנה, אלא שבעבד עברי אין דין כפייה כלל, וראה במשנה למלך. 25) שם בקידושין בסוגיית הגמרא. 26) כאן רמז רבינו שאמה עברייה אינה יוצאה לחירות במיתת האב, ודלא כריש לקיש בקידושין טו. שדבריו נשארו בתיובתא שם טו: וראה באור שמח. 27) בדרכים הרגילות, להלן הלכה ד וה. ואין אנו כופים את הקרובים לפדותה (כסף משנה). וראה למעלה פרק ב הלכה ז.

ג. אָמָה[28] הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף[29] אוֹ בְּשְׁוֵה כֶּסֶף[30] וּבִשְׁטָר[31], וְאֵינָהּ נִקְנֵית בִּפְרוּטָה[32], מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹתָהּ בְּדָמִים שֶׁרְאוּיִין לְגֵרָעוֹן, כְּדֵי שֶׁתְּגָרַע פִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא[33]. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס: בִּתִּי מְכוּרָה לָךְ, בִּתִּי קְנוּיָה לָךְ; וְנוֹתֵן בְּיַד הָאָדוֹן. וּשְׁטַר אָמָה הָעִבְרִיָּה - הָאָב כּוֹתְבוֹ[34].

28) קידושין יד: במשנה. 29) בשקלא וטריא שם, למדו קניין כסף באמה ממה שנאמר בה "והפדה", שמגרעת פדיונה ויוצאת - הרי שנקנית בכסף. 30) שם טז. בברייתא. וראה למעלה פרק ב הלכה א. 31) משנה שם יד: 32) שם יא: יב. 33) ופרוטה אינה ראוייה לגירעון, שהרי הגירעון יהיה פחות משווה פרוטה, שאין בו כל ערך (קידושין שם). ובעבד עברי לא כתב רבינו (למעלה פרק ב הלכה א) שאינו נקנה בפרוטה, משום שקניין עבד עברי בכסף נלמד מעבד הנמכר לגוי, שבו נאמר "מכסף מקנתו", מלמד שכסף קונה (כסף משנה). 34) קידושין טז. וכרב חסדא ולא כרב הונא. וטעמו משום שקניין שטר באמה העברייה נלמד מקניין שטר בעבד כנעני, שדינו כקרקע, ושם המוכר כותב השטר, שנאמר (ירמיה לב, יא) "ואקח את ספר המקנה", שירמיה הלוקח קיבל את ספר המקנה מידי חנמאל המוכר. וראה ביקר תפארת להרדב"ז.

ד. אָמָה הָעִבְרִיָּה עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ שָׁנִים, כְּעֶבֶד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[35]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ

הָעִבְרִיָּה[36]. וְיוֹצֵאת בִּתְחִלַּת שֶׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שֵׁשׁ - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּעֶבֶד[37]. מֵת הָאָדוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּנִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן. וְכֵן מְגָרַעַת מִפִּדְיוֹנָהּ[38] וְיוֹצְאָה. וְאִם[39] כָּתַב לָהּ שְׁטַר שִׁחְרוּר וּמָחַל עַל הַשְּׁאָר[40] - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּעֶבֶד[41].

35) שאינו נמכר אלא לשש, ואילו מוכר עצמו נמכר גם ליותר משש (למעלה פרק ג הלכה יב). 36) וגומר: "ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעימך". 37) כלומר, ככל העבדים העבריים (בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין) שיוצאים ביובל (למעלה פרק ב הלכות ב־ג). ומקור הלכה זו במשנה בקידושין יד: 38) ככתוב (שמות כא, ח): "והפדה". ומזה למדו אף לעבד (קידושין טז.) וכן מפורש במשנה שם יד: שגם העבד וגם האמה יוצאים בגירעון כסף. 39) שם טז. בברייתא. 40) ובמחילה בלי שטר אינה יוצאה, כמבואר למעלה פרק ב הלכה יא. 41) בברייתא שם אמרו שעבד קונה עצמו בשטר. וברור שהוא הדין לאמה, שהרי כל עיקר יציאה בשטר נלמד מעבד כנעני, שכתוב בו "או חופשה לא ניתן לה" ולמדו בגזירה שווה "לה־לה" מגט אשה שנאמר בה "וכתב לה" (רש"י שם), ואם כן אין לחלק בין עבד לאמה.

ה. יְתֵרָה אָמָה הָעִבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּסִימָנִין. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין וְנַעֲשֵׂית נַעֲרָה - יוֹצְאָה לַחֵרוּת בְּלֹא כֶסֶף. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה סִימָנִין מֵאַחַר יוֹם שֶׁלְּקָחָהּ - הֲרֵי זוֹ יוֹצֵאת לַחֵרוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצְאָה חִנָּם[42] - רִבָּה לָהּ הַכָּתוּב יְצִיאָה אַחֶרֶת בְּחִנָּם יָתֵר עַל הָעֶבֶד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהִיא הֲבָאַת סִימָנֵי נַעֲרוּת. וְתַחֲזֹר לִרְשׁוּת אָבִיהָ, עַד שֶׁתִּבְגֹּר וְתֵצֵא מֵרִשׁוּת אָבִיהָ[43]. הָיְתָה הַבַּת אַילוֹנִית, שֶׁאֵין לָהּ יְמֵי נַעֲרוּת, אֶלָּא יוֹצֵאת מִקַּטְנוּתָהּ לִבְגָר - כֵּיוָן שֶׁבָּגְרָה תֵּצֵא לַחֵרוּת[44].

42) בברייתא קידושין ד. אמרו: "ויצאה חינם אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערות". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מויצאה חינם על ימי נערות וברש"י על התורה שמות כא, א. נראה שמה שאמרו "ויצאה חינם אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" לרבות נערות, שוב נלמדו ימי נערות מ"ויצאה חינם" וימי בגרות מ"אין כסף". וראה בתורה תמימה שם אות פט. 43) ככל נערה. 44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (ויצאה חינם אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילונית, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. [והמדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילונית ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונית למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שדעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה סריס למפרע, והוא הדין לאיילונית. וכן נראה מדבריו בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנודע־ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו].

ו. אֵין אָמָה הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים. וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי, אִם הִפִּיל לוֹ שִׁנּוֹ אוֹ סַמֵּא לוֹ עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ כְּדִין הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[45]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר; וְקוֹנָה עַצְמָהּ בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים[46]: בְּשָׁנִים, וּבְיוֹבֵל, וּבְגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וּבִשְׁטַר שִׁחְרוּר, וּבְמִיתַת הָאָדוֹן, וּבְסִימָנִין.

45) פרק ד הלכה י. אבל לחירות אינו יוצא שהוקש עברי לעבריה (מכילתא משפטים פרשה א, וכאן בפרשה ג נתקצרו הדברים), וראה בכסף משנה ולחם משנה כאן. 46) ואילו עבד עברי אינו קונה עצמו אלא בחמישה דברים בלבד, לפי שאינו יוצא בסימנים. ראה למעלה פרק ב הלכה יב.

ז. יְעֵד[47] אוֹתָהּ הָאָדוֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לִבְנוֹ - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר אֲרוּסוֹת[48], וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא בְּמִיתַת הַבַּעַל אוֹ בְּגֵט. וּמִצְוַת[49] יִעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת פְּדִיָּה[50]. כֵּיצַד[51] מִצְוַת יִעוּד? אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי, הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה[52]; אֲפִלּוּ[53] בְּסוֹף שֵׁשׁ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה[54]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן לָהּ כְּלוּם, שֶׁמָּעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ[55]. וְנוֹהֵג[56] בָּהּ מִנְהַג אִישׁוּת, וְאֵינוֹ[57] נוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג שִׁפְחוּת. וְאֵינוֹ מְיַעֵד שְׁתַּיִם כְּאַחַת; שֶׁנֶּאֱמַר: יְעָדָהּ. וְכֵיצַד מְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ? אִם הָיָה[58] בְּנוֹ גָּדוֹל[59], וְנָתַן רְשׁוּת לְאָבִיו לְיַעֲדָהּ לוֹ - הֲרֵי הָאָב[60] אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִבְנִי.

47) קידושין יח. בברייתא וכפירושה על ידי רב ששת. 48) ראה לקמן הלכה ט, שהייעוד כאירוסין ואינו כנישואין. 49) בכורות יג. במשנה. ושם למדו מן הכתוב: אשר לא יעדה והפדה", הרי שהפדיון בא רק אחרי שלא התקיים הייעוד. 50) שאף הפדייה היא מצוה, ראה בספר המצוות, עשה רלד. 51) קידושין יט: ברייתא כלשונה. 52) לשון זו אינה בברייתא שם, אבל נזכרה שם ה: בברייתא, לעניין קידושי אשה. 53) לשון הברייתא שם. וכתנא קמא ולא כרבי יוסי בר יהודה. 54) שלא נשאר עוד שיעור עבודה, שתמורתה פרוטה. 55) והרי זה דומה למקדש מעכשיו ולאחר שלושים יום, שמקודשת לסוף שלושים יום למפרע. 56) ברייתא שם, כלשונה. 57) מסכת עבדים פרק א הלכה ז. וראה במכילתא משפטים פרשה ג. 58) ולא אותה ואת

חברתה. 59) ולא קטן. קידושין יט. בעייה של ריש לקיש, שנפתרה על ידי רבי אייבו בשם רבי ינאי. 60) בשמות (כא, ט) מפרש רש"י, שהבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמייך. ומדברי רבינו נראה שדין הייעוד על ידי האב (ועיין לחם משנה, וראה להלן הלכה ח).

ח. אֵין[61] הָאָדוֹן מְיַעֵד אָמָה הָעִבְרִיָּה לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ[62], אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר קִבֵּל אָבִיהָ מְעוֹתֶיהָ[63]; שֶׁהֲרֵי[64] הוּא אוֹמֵר: יְעָדָהּ - מִדַּעְתָּהּ[65]. וְאִם[66] מֵת הָאָדוֹן - אֵין בְּנוֹ יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי יוֹצְאָה לַחֵרוּת בְּמִיתַת הָאָדוֹן[67].

61) קידושין שם, כפירוש השני של הגמרא למימרא של רבי אייבו בשם רבי ינאי. 62) יש אומרים מרצונה (כסף משנה וכן כתב המאירי, ועיין תוספות קידושין ה. דיבור המתחיל שכן) וראה להלן הלכה יב. 63) כדברי רב נחמן בר יצחק שם. 64) גם זה מדברי רב נחמן בר יצחק שם. 65) יעדה לשון דיעה (רש"י שם דיבור המתחיל שאני הכא). ויש מפרשים שדרשו כן בהיפוך אותיות: ידעה - יעדה, כמו כבש - כשב, שמלה - שלמה (תורה תמימה שם). 66) הוא דבר פשוט (כסף משנה). 67) משמע שלולא זה היה יכול לייעדה, וראה למעלה הלכה ז, שדין ייעוד הוא על ידי האב דווקא.

ט. הַיִּעוּד[68] - כְּאֵרוּסִין[69], וְאֵינוֹ כְּנִשּׂוּאִין. לְפִיכָךְ[70], אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ[71] וְלֹא יִירָשֶׁנָּה[72] וְלֹא מֵפֵר[73] נְדָרֶיהָ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה. וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה[74] לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ - לֹא יְעָדָהּ[75] לוֹ, וְלֹא יְעָדָהּ לִבְנוֹ, וְלֹא נִפְדֵּית בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף; וְיָצְאָה חִנָּם - בַּהֲבָאַת סִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76], יָתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקִּוְּנָה בָּהֶן עַצְמָהּ כְּעֶבֶד עִבְרִי[77].

68) קידושין יח: בעייה של רבה בר אבוה שנפתרה. 69) כקידושין. 70) ההבדלים הנ"ל בין אירוסין לנישואין הובאו בגמרא שם. 71) אם כהן הוא, שכהן אינו מתטמא אלא לאשתו הנשואה ולא לארוסה (פרק ב מהלכות אבל הלכה ז). 72) שהבעל יורש אשתו נשואה ולא ארוסה (פרק כ"ב מהלכות אישות הלכות א־ג). 73) היינו, לבדו בלי האב, ראה בפרק י"א מהלכות נדרים הלכה ט. 74) כלשון הכתוב בשמות כא, יא. 75) מכילתא שם. 76) למעלה הלכה ה. 77) למעלה הלכה ד.

י. אֵין הָאָדוֹן[78] יָכוֹל לִמְכֹּר אָמָה הָעִבְרִיָּה, וְלֹא לִתְּנָהּ לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין רָחוֹק בֵּין קָרוֹב[79]. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[80]. שֶׁנֶּאֱמַר: לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ בִּבְגֹדוֹ בָהּ. וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי[81] לֹא יָכוֹל לִמְכֹּרוֹ לְאַחֵר וְלֹא לִתְּנוֹ. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁלֹּא הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לֵאָסֹר דָּבָר זֶה [בְּאָמָה], אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ.

78) כל דברי רבינו מפורשים במכילתא דרשב"י שמות כא, ח. ויש שהביאו מגמרא מפורשת בערכין כח. "יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למוכרה אף כל שיש לו רשות למוכרה" - הרי שאין לו רשות למכור עבדו ושפחתו העבריים. וראה בכסף־משנה למעלה פרק ב הלכה יב שכתב כדברי רבינו כאן בשם הרלב"ג. 79) במכילתא דרשב"י שם למדו כן ממה שנאמר "לעם נכרי לא ימשול וגו'" - "לעם לא ימשול למכרה", כלומר, לקרובים, "ולנכרי לא ימשול למכרה" - לרחוקים. 80) כן הוא במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם סימן קפד). 81) במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם) למדו כן בקל וחומר: "אם אמה העברייה שהוא רשאי לייעדה לו ולבנו, אינו רשאי למכרה, עבד עברי שאין לו בו רשות כלל, על אחת כמה וכמה". וראה בכסף משנה.

יא. אֵין[82] אָמָה הָעִבְרִיָּה נִמְכֶּרֶת אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עָלָיו אוֹ לִבְנוֹ[83] קִדּוּשִׁין, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְיִעוּד. כֵּיצַד? מוֹכֵר[84] אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאָבִיו[85]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ[86] - רְאוּיָה הִיא לִבְנוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָמָה בַּת אָחִיו. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִבְנוֹ; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָאָדוֹן, שֶׁהֲרֵי הִיא אַחוֹתוֹ, וְלֹא לִבְנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו.

82) קידושין יח: בברייתא וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר. 83) אף על פי שהוא עצמו אינו יכול לייעדה - שמספיק אפשרות כל שהיא של ייעוד (שם כ.). 84) שם כ. ברייתא ראשונה, וכפירושה בגמרא. 85) ויש לו בן, כדלהלן. 86) שהרי אסורה לו משום בת בנו (ויקרא יח, י).

יב. יֵשׁ[87] לְאָדָם לִמְכֹּר בִּתּוֹ לִפְסוּלִין, כְּגוֹן אַלְמָנָה[88] לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּלָאוֹ, קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן[89].

87) שם יח: בברייתא. 88) מן האירוסין אבל אלמנה מן הנישואין אינה עוד ברשות האב למכרה (פרק ג מהלכות אישות הלכה יב). והוא הדין לגרושה וחלוצה דלהלן הן מן האירוסין, ואף ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט). 89) כמבואר בפרק ד מהלכות אישות הלכה יד. והמדובר כשאין לו בן לכהן הגדול, שאם יש לו בן, הרי היא ראוייה לבן, כמבואר למעלה הלכה יא (יקר תפארת).

יג. הַמְקַדֵּשׁ[90] אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, וְנִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכָרָהּ; שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִשְׁפְחוּת אַחֵר אִישׁוּת. אֲבָל מוֹכְרָהּ לִשְׁפְחָה אַחֵר שִׁפְחוּת. כֵּיצַד? מְכָרָהּ לִשְׁפְחוּת תְּחִלָּה, וְיִעֵד[91] אוֹתָהּ הָאָדוֹן, וּמֵת הָאָדוֹן אוֹ גֵּרְשָׁהּ; וְחָזְרָה לִרְשׁוּת הָאָב כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה - חֲרֵי הָאָב מוֹכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה[92], אֲפִלּוּ לְכֹהֵן[93]. וְכֵן אִם נָפְלָה לִפְנֵי יָבָם מִן הַיִּעוּד, וְחָלַץ לָהּ[94], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלִיצָה פְּסוּלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה[95] - חֲרֵי נִפְסֶלֶת מִן הַכְּהֻנָּה[96]; וְיֵשׁ לוֹ לְמָכְרָהּ לְכֹהֵן[97], הוֹאִיל וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר[98].

90) קידושין יח. בברייתא, וכתנא קמא וכרבי עקיבא הדורש "לא ימשול למכרה בבגדו בה" - "כיוון שפירש טליתו

עליה (כלומר כיוון שנמסרה לאישות - רב נחמן בר יצחק שם), שוב אינו רשאי למכרה" ולא כרבי אליעזר הדורש "בבגדו בה" - "כיוון שבגד בה", כלומר, שמכרה לשפחה. 91) שהרי ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט) ואינה יוצאת מרשותו של אב. 92) [ראה למעלה הלכה יב, שרבינו סובר שייעוד אינו אישות לעניין זה, שהרי אינו מייעדה אלא מרצונה ואין זה אלא שפחות בלבד]. 93) בדפוס רומי וכתב־יד תימן: לכהן גדול. 94) ושוב מת היבם ובטלה זיקתה. [ואילו יבמה וגירשה, הרי היא נשואה, ושוב אין לאביה רשות בה]. 95) כמפורש בפרק ד מהלכות ייבום וחליצה הלכה טז. 96) כמפורש שם הלכה כו. 97) אפילו לכהן גדול (רדב"ז), וכוונת רבינו לומר: אף על פי שהיא חליצה פסולה ובכל זאת הרי נפסלה מן הכהונה והיה מקום לומר שאסור לו למכרה לכהן שהרי יש בה שני איסורים גם אלמנה וגם חלוצה, ובכל זאת יש למכרה לכהן גדול. 98) למעלה הלכה יב.

1 **יד. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְיָצְאָה בַּשָּׁנִים אוֹ בַּיּוֹבֵל אוֹ**
2 **בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר**
3 **וּלְמָכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[99].**

99) למעלה הלכה יג, שמוכרה שפחות אחר שפחות.

4 **טו. הַמּוֹכֵר[100] אֶת בִּתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ**
5 **לְאַחֵר: אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד - מְיַעֵד[101]; וְאִם לֹא**
6 **יִעֵד הָאָדוֹן לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ - כְּשֶׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּת**
7 **הָאָדוֹן יִגָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ וְתֵעָשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ.**

100) קידושין יט: כתנא קמא בברייתא ולא כרבי יוסי בר רבי יהודה. 101) שהרי המעות הראשונות שלו, לקידושין ניתנו (למעלה הלכה ז). משל למי שקידש אשה מעכשיו ולאחר שלושים יום אם ירצה, ובא אחר וקידשה בינתיים, שמקודשת לראשון, אם רוצה (גמרא שם).

8 **טז. הַמּוֹכֵר[102] אֶת בִּתּוֹ, וּפָסַק עַל הָאָדוֹן עַל מְנָת**
9 **שֶׁלֹּא לְיַעֵד אוֹתָהּ, אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד - מְיַעֵד;**
10 **שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁתְּנָאוֹ בָּטֵל.**

102) ברייתא שם וכתנא קמא ולא כרבי מאיר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נכללו בו דיני עבד כנעני במה הוא נקנה ואיך הוא יוצא לחירות.

11 **א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי[2] נִקְנֶה בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְקוֹנֶה אֶת**
12 **עַצְמוֹ בִּשְׁלֹשָׁה. נִקְנֶה בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה[3],**
13 **אוֹ בַּחֲלִיפִּין[4], אוֹ בִּמְשִׁיכָה[5]. וְקוֹנֶה[6] אֶת עַצְמוֹ**
14 **בְּכֶסֶף[7], אוֹ בִּשְׁטָר[8], אוֹ בְּרֵאשֵׁי אֵיבָרִים[9]. וְעֶבֶד קָטָן[10]**
15 **- הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה, וְנִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה[11] כִּמְשִׁיכַת**
16 **הַבְּהֵמָה[12]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[13] כָּל**
17 **הַדְּרָכִים שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בָּהֶן[14].**

2) קידושין כב: במשנה. כל גוי שנמכר לישראל הרי הוא עבד, אלא שכל העבדים נקראו על שם כנען, שכתוב בו (בראשית ט, כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (רש"י שם). 3) משנה, שם. ולמדו זאת משדה אחוזה: כשם ששדה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כן עבד כנעני נקנה (גמרא שם). 4) ברייתא שם. 5) מימרא של שמואל שם. 6) משנה, שם. 7) [אין לקנין כסף מקור בתורה, אבל סברא היא: כשם שיכול למכרו לאחר, כן יכול למכרו לו, כלומר לעבד עצמו. וראה גיטין לט: בברייתא של רבי ובקידושין כג. בדברי אביי: "כסף הואיל וקני ליה וכו' מקני ליה"]. 8) נלמד בגזירה־שוה "לה" "לה" מגט אשה. 9) ברייתא שם כד. 10) שם כב: מימרא של רב אשי. 11) כלומר אף במשיכה, אבל הוא נקנה גם בכסף, בשטר ובחזקה ככל העבדים (יקר תפארת). 12) שקורא לה והיא באה. מה־שאין־כן בעבד גדול, כיון שיש לו דעת, וכשהוא קורא לו הוא בא על דעת עצמו אינו נקנה במשיכה הנ"ל, אלא בתקפו בכח (שם). 13) כלומר, בספר קנין. והוא בפ"ב מהלכות מכירה הלכה א־ד. 14) ולפיכך לא בא לבאר כאן אלא הדרכים שהוא קונה עצמו בהן, כדלהלן.

18 **ב. כֵּיצַד[15] קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן אֶחָד**
19 **לְרַבּוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא עַבְדְּךָ בָּהֶם**
20 **לְחֵרוּת - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל הָרַב אֶת הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף[16]**
21 **יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת. וְאֵין צָרִיךְ דַּעַת הָעֶבֶד[17]; שֶׁזְּכוּת**
22 **הִיא לוֹ[18], וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן[19] אִם נָתַן**
23 **אֶחָד לָעֶבֶד מָעוֹת, וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בָּהֶן**
24 **לַחֵרוּת[20]: אִם רָצָה הָאָדוֹן[21] לְקַבֵּל הַמָּעוֹת - יָצָא**
25 **הָעֶבֶד לַחֵרוּת; וְאִם לֹא רָצָה - לֹא קָנָה הָעֶבֶד**
26 **הַמָּעוֹת, שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא בָּהֶם**
27 **לַחֵרוּת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף בֵּין לִקְנוֹתוֹ[22] בֵּין**
28 **לְהַקְנוֹת עַצְמוֹ לוֹ.**

15) שם כב: במשנה, כחכמים (ולא כרבי מאיר, ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שם כג.). שלפי דבריהם עבד יוצא בכסף על־ידי עצמו, אם נתנו לו כסף על־מנת שיצא בו לחירות, שבאופן זה לא קנה ממנו האדון (פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג־יד) בשטר על־ידי עצמו, שגיטו וידו באין כאחת, וכמו כן יוצא בין בכסף ובין בשטר – על־ידי אחרים, אף שלא מדעתו, שזכות היא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות. ויבואר להלן. 16) [כן נראה בגיטין לט: שאם נתן העבד כומתא (=כובע) לרבו - שיצא לחירות, ומדין כסף הוא, ולא מדין חליפין, שאין העבד יוצא בחליפין, לדעת רבינו. ועיין רמב"ן בחידושיו שם, ולהלן הלכה ג ובהערות כא ולג שם]. 17) אבל בעל־כרחו של עבד אין לפדותו (לחם־משנה). 18) שיוצא מתחת רבו לחירות, כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 19) משנה, שם כב: כחכמים. 20) שאם לא התנה כן - כל מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ופ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג). 21) כן מפורש במכילתא (משפטים, סוף פרשה ט) "רבי ישמעאל אומר, עבד כנעני אין לו פדיון לעולם ואינו יוצא אלא לרצון, שנאמר והתנחלתם אותם - שעבד כנעני כשדה אחוזה לעולם" (הגר"א יורה־דעה סימן רסז ס"ק סו). 22) שכיון שמקנה עצמו לו בשוה כסף כמבואר למעלה (הלכה א והערה טו), כמו כן יכול לקנותו בשוה כסף.

29 **ג. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַגְּוִיר אוֹ עַל הַחֶרֶס[23]:**

1 הֲרֵי[24] אַתְּ בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרֵי אַתְּ שֶׁל עַצְמְךָ, אוֹ אֵין
2 לִי עֵסֶק בָּךְ[25], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָן זֶה[26], שֶׁזֶּה[27]
3 הוּא גּוּפוֹ[28] שֶׁל גֵּט שִׁחְרוּר, וּמוֹסֵר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר
4 בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים[29], אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים בּוֹ
5 וּמְסָרוֹ לוֹ בֵּינוֹ לְבֵינוֹ - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת[30], שֶׁהֲרֵי
6 גִּטּוֹ וְיָדוֹ[31] בָּאִין כְּאֶחָד[32]. אָמַר לוֹ שֶׁלֹּא בִּכְתָבוֹ[33]: הֲרֵי
7 אַתְּ בֶּן חוֹרִין, הֲרֵי אַתְּ שֶׁל עַצְמְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ
8 עָלָיו עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[34] -
9 עֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּחְרֵר; שֶׁאֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לַחֵרוּת אֶלָּא
10 בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר[35] אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[36]. וְהַכּוֹתֵב[37]
11 לְשִׁפְחָתוֹ: הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם - לֹא אָמַר
12 כְּלוּם[38].

23) כן הוא בקידושין ט. לענין שטר קידושין, ושם כו. לענין שטר מכירה בשדה. וסובר רבינו שהוא־הדין בעבד. 24) גיטין פה: במשנה. 25) גיטין מג: בברייתא. ושם פה: וקידושין ו: בעיא שנפתרה מברייתא זו. 26) כל דיבור שמשמעותו חרות, המתאים לעבד. 27) משנה, שם. 28) עיקרו, יסודו. 29) הם הנקראים "עדי מסירה", וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו שתקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמים על הגט, נוסף על זה שנותנו לה בפני עדי מסירה. 30) בהלכות גירושין שם הלכה טז, כתב רבינו "חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה וכו' הרי זה כשר", ואם כן גם כאן בעבר ומסר. 31) כלומר, היותו ברשות עצמו. 32) קידושין כג. שאם לא כן אינו משוחרר, שהרי לא יצא הגט מרשותו של האדון, שיד העבד כידו. 33) בגיטין מ: "האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, עשוי בן חורין; הרי הוא בן חורין - הרי הוא בן חורין - אמר רבי יוחנן, וכולן בשטר" (וראה להלן פרק ו הלכה ב) - הרי שבאמירה בלבד אינו משתחרר. ויש שלמדו זאת מגזירה־שוה "לה" "לה" מאשה - מה אשה אינה יוצאת אלא בכתב ולא בדיבור, אף עבד כן (רדב"ז). 34) בקנין סודר. ואע"פ שעבד נקנה בחליפין (=קנין סודר), כמבואר למעלה הלכה א - סובר רבינו שכיון שלא נזכר בגמרא קנין חליפין אלא לגבי זה שהוא נקנה (קידושין כב:) ולא לגבי זה שהוא קונה עצמו, נראה שאין העבד קונה עצמו בחליפין, וראה להלן. ומה שאמרו בגיטין לט: במעשה של שפחה כנענית שאדונה נתן לה כובע, ואמר לה: קני הכובע וקני נפשך, ואמרו שם שלא יצאה לחירות מפני שהאדון נתן לה, ולא היא נתנה לו - הרי שהיא קונה עצמה בקנין חליפין אילו היתה היא הנותנת - סובר רבינו שהמדובר בקנין כסף (ראה למעלה הערה טו) ולא בקנין חליפין, והראב"ד חולק על רבינו, וכתב "שהקנין הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא". 35) שנזכרו במשנה, שם כב: 36) שנזכרו בברייתא, שם כד. ואילו קנין סודר לא נזכר בדין קונה עצמו. 37) גיטין פה: וקידושין ו: 38) שזהו לשון גט אישות, ולא לשון גט שחרור.

13 ד. כֵּיצַד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים? הַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּכַוָּנָה[39],
14 וְחִסְּרוֹ[40] אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים רָאשֵׁי אֵיבָרִים[41]
15 שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין - יָצָא לַחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר[42].
16 אִם כֵּן[43], לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה[44] שֵׁן וָעַיִן? לִדּוֹן מֵהֶן:
17 מַה שֵּׁן וָעַיִן - מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין[45], אַף כָּל
18 מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין - יָצָא הָעֶבֶד בּוֹ לַחֵרוּת.
19 אֲבָל הַמְסָרֵס עַבְדּוֹ בַּבֵּיצִים[46], אוֹ הַחוֹתֵךְ לְשׁוֹנוֹ -
20 אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת, שֶׁאֵינָן מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי[47]. וְכֵן[48]
21 הַמַּפִּיל שֵׁן הַקָּטָן - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ
22 לַחֲזֹר.

39) כלומר: לנגוע באיברי העבד, אע"פ שלא נתכוין להזיק, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יג. ומקור הדברים בקידושין כד: בברייתא, כחכמים וכרבי אליעזר ולא כרשב"ג. 40) הזיקו. או כפשוטו, שהוציא את האבר, וראה לקמן. 41) לקמן הלכה ה, נמנו כולם. 42) קידושין כד: ברייתא, וכרבי שמעון ורבי אליעזר ורבי עקיבא (ולא כרבי מאיר ורבי טרפון). ולמדו זאת בגזירה־שוה "שילוח" "שילוח" מאשה - "מה אשה בשטר (=בגט), אף עבד נמי בשטר" (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, שגם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ושלא כדעת המכריעים בין רבי טרפון ורבי עקיבא, שבשן ועין צריך גט שחרור, ובכ"ד ראשי אברים צריך גט שחרור. וראה ב'עינים למשפט' שם. 43) שם כד. וכד: 44) שמות כא. כו־כז. 45) מבריאים, חוזרים לברייתם. 46) מסתימת לשון רבינו נראה שאין חילוק בין נשארו תלויים בכיס לבין ניתקו לגמרי. אבל הרא"ש מבדיל ביניהם (כסף־משנה). 47) אף־על־פי שרבי אומר שהמסרס בביצים יוצא לחירות (קידושין שם), ובן עזאי אומר שהחותך לשונו יוצא לחירות (שם) - פסק רבינו כתנא־קמא שבברייתא שם, שאמר שבכ"ד ראשי אברים יוצא לחירות. ומשמע מדבריו שאינו יוצא לא בביצים ולא בלשון. וראה בכסף־משנה, ובתוספות המיוחסות לר"י הזקן שם. 48) שם כד: ולמדו כן מ"עין", מה "עין" שאינה חוזרת, אף "שן" שאינה חוזרת, יצאה "שן חלב" (שן של קטן) שחוזרת.

23 ה. אֵין יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים אֶלָּא עֲבָדִים שֶׁמָּלוּ
24 וְטָבְלוּ, שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנָן בְּמִקְצָת מִצְוֹת[49]; אֲבָל הָעֶבֶד
25 שֶׁהוּא בְּגַיּוֹתוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[50]. אֵלּוּ[51]
26 הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין: אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם
27 וְרַגְלַיִם - עֶשְׂרִים, רָאשֵׁי הָאָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם,
28 וְרֹאשׁ הַגִּוִּיָּה, וְרָאשֵׁי הַדַּדִּין שֶׁבְּאִשָּׁה[52]. אֲבָל הָעֵינַיִם
29 וְהַשִּׁנַּיִם - הֲרֵי הֵן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה[53].

49) כאשה (חגיגה ד.). 50) [שעבד שהוא מחויב במצוות הוא בכלל "לא יוסיף פן יוסיף להכותו וגו' ונקלה מאחיך". כי אחיך הוא במצוות (בבא־קמא פח.) וכן מפורש במכות ח: שהמכה עבד לוקה, וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב. וכן הוא בשו"ע חושן־משפט סימן תכ סעיף ב: "הכה עבד כנעני לוקה הוא, שהרי חייב במצוות". ומה שכתב רבינו בס"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ג: "הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה", לא בא להוציא מכלל זה את המכה עבדו, אלא שבעבד חבירו אינו לוקה אלא בהכאה שאין בה שוה פרוטה. אבל בשיש בה שוה פרוטה, שחייב לשלם, משלם ואינו לוקה. ואילו

בעבדו, לוקה אפילו בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שהרי הוא שלו ופטור מלשלם לו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה י (ב"ח בחושן־משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ו). ומה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יב: "שעבדו יש לו רשות להכותו" (ראה 'מנחת חינוך' מצוה מט) - ברור כי אין זה אלא בשבט ובמקל ורצועה וכיוצא בהן, כמו שכתב שם הלכה יג לענין רציחה, אבל לעקור שיניו ולהוציא עיניו או לחתוך ראשי איבריו - לא ניתנה לו רשות (אלא שיש להעיר, הלא אפילו באופן שלא נתכוין להזיק הוא יוצא לחירות כדלהלן הלכה יג, וצ"ע). וכן כתב רש"י בגיטין כא: על מה שאמרו שם "בשלמא יד דעבד, לא אפשר למקצייה" - "דשייך במצוות ואינו רשאי לחבל בו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי איברים, אלמא אינו רשאי לחבל בו". וכן מסתבר, שהרי יציאה בראשי איברים היא קנס (ראה בבא־קמא עד: ולהלן הלכה יז) ואם אין איסור לחבול בו, לא שייך לקנסו, אבל עד שנשאר בגיותו שאין בו איסור "לא יוסיף להכותו" - אינו יוצא בראשי איברים].

51) משנה בנגעים, והובאה בקידושין כה. 52) אבל ראשי דדים שבאיש אינם בולטים כל כך, ואינם מום שבגלוי, כדעת תנא־קמא בברייתא שם, ולא כרבי יהודה (כן נראה ב'יקר תפארת' להרדב"ז, אבל עיין לחם־משנה).

53) כלומר, ואינם כלולים במנין כ"ד אברים.

1 **ו. הָיְתָה[54] לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וְחֲתָכָהּ, אִם[55] נִסְפֶּרֶת[56] עַל**
2 **גַּב הַיָּד - עֶבֶד יוֹצֵא בָהּ לַחֵרוּת. הָיְתָה[57] עֵינוֹ סְמוּיָה**
3 **וַחֲטָטָהּ[58] - עֶבֶד יוֹצֵא בָהּ לַחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי חִסְּרוֹ**
4 **אֶבֶר[59]. וְהוּא הַדִּין לְאֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרִים[60] שֶׁהוּא**
5 **בָּטֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, שֶׁאִם חֲתָכוֹ - הֲרֵי**
6 **חִסְּרוֹ אֶבֶר, וְיָצָא לַחֵרוּת.**

54) קידושין כד: - כה. מימרא של רבי חייא בר אשי בשם רב. 55) מימרא של רב הונא, שם. 56) מונחת בשורת האצבעות. 57) מימרא של רב ששת, שם כד: 58) כלומר, הוציאה מן הגוף. 59) ההנמקה שם. 60) דוקא אחד מכ"ד ראשי איברים, אבל שן שאינה בכללם (כדלעיל הלכה ו) - אינה בכלל זה, שהרי אינו בכלל איברי האדם, ואינו מחוסר אבר אם הפיל לו שן נודדת שלא היה משתמש בה מקודם, כדלהלן הלכה ט (הרדב"ז).

7 **ז. הִכָּהוּ[61] עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ[62], עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ[63] -**
8 **עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לַחֵרוּת[64]. הִכָּהוּ כְּנֶגֶד עֵינוֹ[65] וְאֵינוֹ**
9 **רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן**
10 **לַחֵרוּת[66].**

61) קידושין כד: 62) אף שלא חסרה, כיון שהוציאה מהשימוש - הרי זה מום שבגלוי. 63) וחרשות היא מום גלוי, כי התנהגות החרש מעידה על חרשותו. ועוד שהאוזן היא בגלוי (כסף־משנה בשם ה'תוספות'). 64) שהרי הוא עשה מעשה, שטמאו וחרשו. 65) כלומר, הכה בכותל ונבעת מחמת הקול. וכן להלן ב"הכהו כנגד אזנו" (רש"י שם). 66) שהעבד עצמו הביא עליו את העיוורון ואת החרשות על־ידי הזדעזעותו (גמרא שם).

11 **ח. הִכָּהוּ[67] עַל עֵינוֹ וְחָסְרָה[68] מְאוֹרָהּ, עַל שִׁנּוֹ**
12 **וְנָדְדָה: אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא**
13 **לַחֵרוּת[69]; וְאִם לָאו[70] - יָצָא לַחֵרוּת.**

67) שם בברייתא. 68) בכ"י תימן: "וחסר". 69) שאין זה מום גמור. 70) שאז הוא מום גמור.

14 **ט. הָיְתָה[71] עֵינוֹ כֵּהָה וְחָסֵר מְאוֹרָהּ אוֹ שִׁנּוֹ נוֹדֶדֶת,**
15 **וְהִכָּהוּ הָאָדוֹן וְהִפִּיל הַשֵּׁן הַנּוֹדֶדֶת אוֹ סְמֵא הָעַיִן**
16 **הַכֵּהָה: אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא[72] - יָצָא**
17 **לַחֵרוּת; וְאִם לָאו[73] - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[74].**

71) ברייתא שם. 72) מקודם, לפני שהפילה או סמאה, שאם כן היה מקודם אבר בעל שימוש. 73) שהיה האבר מבוטל מקודם. 74) ואין כאן משום חיסור אבר, שבעין מדובר שסמאה ולא חטטה (ראה למעלה הלכה ו), ובשן אין חסרון אבר, כמו שכתבנו למעלה שם הערה נט. ויש שכתבו עוד, ששן נודדת כיון שעומדת ליפול הרי היא כאילו כבר נפלה ואין זה חיסור אבר (מהר"י בי רב).

18 **י. הִכָּהוּ[75] עַל יָדוֹ וְצָבְתָה[76] יָדוֹ וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר - אֵינוֹ**
19 **יוֹצֵא לַחֵרוּת[77]. תָּלַשׁ[78] בִּזְקָנוֹ וְדִלְדֵּל בּוֹ עֶצֶם מִן**
20 **הַלְּחִי - יָצָא לַחֵרוּת; שֶׁהֲרֵי בָּטֵל מַעֲשֵׂה הַשִּׁנַּיִם**
21 **הַקְּבוּעוֹת בְּאוֹתוֹ הָעֶצֶם[79].**

75) שם בברייתא. 76) נתנפחה, ובגמרא שם "וצמתה", כלומר "יבשה". 77) כמבואר למעלה הלכה ד. ואם אין סופה לחזור - יצא לחירות, שהרי ביטל ראשי איברים (רדב"ז). 78) אף זה בברייתא, שם. 79) כלומר, אף־על־פי שהעצם אינו מום שבגלוי (ראה למעלה הלכה ד) - הרי ביטל מעשה השיניים, שהן מום שבגלוי. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בקידושין שם. ועיין כסף־משנה ותוספות המיוחסות לר"י שם בגליון.

22 **יא. הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ אוֹ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן**
23 **שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִבְהֵמָה וְנָפְלָה בָּעֶבֶד וְהִפִּילָה אֶת שִׁנּוֹ**
24 **וְחָתְכָה אֶצְבָּעוֹ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֵׁן**
25 **עַבְדּוֹ אוֹ שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל[81] - עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן.**

80) בבבא־קמא כו: אמר רבה, שדין זה תלוי בפלוגתת רשב"ג ורבנן בברייתא שם, בענין "היה רבו רופא ואמר לו לכחול עינו וסימאה וכו'", שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא עד שיתכוין לשחתה (הובאה גם בקידושין כד:), והוא־הדין להפיל אבן שלא בכוונה, שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא לחירות. ולפי"ז אין להבין דברי רבינו, שהרי הוא פסק (להלן הלכה יג) כרבנן, בענין היה רבו רופא וכו', ולמה פסק כאן שלא יצא לחירות? צריך לומר, שרבינו סמך על הסוגיא בקידושין שם, שאמרו שמודים רבנן בהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה, שאינו יוצא לחירות, כיון שלא נתכוין כלל לעין, וכן פסק רבינו להלן הלכה יב, והוא־הדין בהפילה, שלא נתכוין לעין כלל (תוספות המיוחסות לר"י הזקן שם, וכסף־משנה ולחם־משנה). וראה ב'תוספות' לבבא־קמא וקידושין שם, שהעירו על הסתירה שבין הסוגיא בבבא־קמא לבין הסוגיא

בקידושין. 81) בגמרא שם למדו כן מ"ושחתה", אבל במכילתא דרשב"י שם - כדברי רבינו.

יב. הוֹשִׁיט[82] יָדוֹ לִמְעֵי שִׁפְחָתוֹ וְסִמֵּא עֵין הָעֶבֶד שֶׁבְּמֵעֶיהָ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת; שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע דָּבָר שֶׁיִּתְכַּוֵּן לוֹ[83].

82) קידושין שם, ברייתא של רבי אליעזר. 83) ומודים בזה רבנן דרשב"ג (קידושין שם).

יג. הֲרֵי[84] שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ: כְּחֹל לִי עֵינִי, וְסִמְאָהּ; חֲתֹר לִי שִׁנִּי, וְהִפִּילָהּ - שֹׁחֵק בָּאָדוֹן, וְיָצָא לַחֵרוּת. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, הֲרֵי נִתְכַּוֵּן לִגְנֹעַ בְּאֵיבְרֵי הָעֶבֶד, וְנִסְתַּכֵּן[85] בָּהֶן. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיְתָה עֵין הָעֶבֶד כּוֹאֶבֶת, וְהָיָה רַבּוֹ אֻמָּן וַעֲקָרָהּ[86] לוֹ, שֶׁהֲרֵי יָצָא[87] לַחֵרוּת.

84) שם בברייתא, וכחכמים ולא כרשב"ג. 85) שהתכוון לטובה, לרפא, ונכנס מתוך כך בסיכון, והפיל את האבר. [ובכ"י תימן: "לסכן", ואולי צ"ל "לתקן"]. 86) שהתכוון להוציא את האבר, ואע"פ שכוונתו היתה לטובת העבד. 87) כלומר: שיצא.

יד. הַמַּפִּיל[88] שֵׁן עַבְדּוֹ וְסִמֵּא אֶת עֵינוֹ - הֲרֵי יָצָא לַחֵרוּת בְּשִׁנּוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ[89]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[90].

88) גיטין מב. ברייתא כלשונה. 89) [בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, כתב רבינו: "המפיל שן עבדו ואחר־כך סימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפס אין מוציאין מידו", שספק הוא אם מעוכב גט שחרור (ראה למעלה הלכה ד) קנסו של רבו או קנסו של עצמו (גיטין שם, וכן בדברי רבינו שם). וכאן לא נחית רבינו אלא להשמיענו שלא נטעה ונאמר, שהמפיל שינו ועינו יוצא בשתיהן ואין כאן תשלומין כלל, כקושיית רבי זירא בבבא־קמא עד. עד: ואמנם במפיל שתי שיניו או סימא שתי עיניו "הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום", כמפורש במכילתא, ולכן השמיע לנו רבינו שהמפיל שינו וסימא עינו - אינו כמפיל שתי שיניים וסימא שתי עיניים, אלא יוצא לחירות ונותן לו דמי עינו, וכמו שאמר אביי בבבא־קמא שם: "תחת עינו ולא תחת עינו ושינו, תחת שינו ולא תחת שינו ועינו", אבל לא נחית להשמיענו למי שייך הקנס, אם לרב אם לעבד, וסמך על מה שכתב בפ"ד מהלכות חובל ומזיק שם, שספק הוא ואם תפס אין מוציאין מידו, ועיין כסף־משנה ורדב"ז]. 90) כגון סימא את עינו והפיל את שינו (ראה בבא־קמא שם). והוא־הדין לחסרו שנים מראשי איבריו שיוצא בראשון ונותן לו דמי השני.

טו. מִי[91] שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[92], וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים[93], לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְרַבּוֹ[94] שֶׁחָבַל בּוֹ.

91) בבא־קמא צ. ברייתא, שזיהו אותה עם שיטת רבי אליעזר. 92) ראה להלן פ"ז הלכה ד. 93) יש להבין בחצי עבד וחצי בן חורין, מה לנו אם יוצא בראשי איברים או לא, הלא כל חצי עבד וחצי בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין (להלן פ"ז הלכה ז) אף זה שאינו יוצא בראשי איברים, ואף אם נפסוק שהוא יוצא בראשי איברים, לא יוציאנו בלי גט שחרור, שהרי כל היוצא בראשי איברים צריך גט שחרור (למעלה הלכה ד), ואם כן מה לנו אם חצי עבד וחצי בן חורין יוצא בראשי איברים או לא, הלא בין כה וכה צריך הוא גט שחרור? - הבדל גדול בדבר, שאם אינו יוצא בראשי איברים, כותב העבד שטר על חצי דמיו ונותן לאדון (להלן פ"ז שם), אבל אם יוצא בראשי איברים אינו צריך לכתוב שטר על חצי דמיו (רדב"ז). 94) שאין לו בו אלא חצי בלבד, והתורה אמרה "עבדו", והיינו עבדו המיוחד לו (בבא־קמא שם).

טז. עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל[95] - יוֹצְאִין בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים, אִם חִסְּרָן הַבַּעַל, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. וְעַבְדֵי מְלוּג[96] - אֵינָן יוֹצְאִין בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים. לֹא אִם הִפִּיל הַבַּעַל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בָּהֶם אֶלָּא פֵּרוֹת[97]; וְלֹא אִם הִפִּילָה אוֹתָן הָאִשָּׁה[98], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְיֻחָדִין לָהּ[99].

95) שהבעל מקבל אחריות מלאה עליהם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א), והרי זה עבדו המיוחד לו (רדב"ז), כן יוצא מתוך הסוגיא בבבא־קמא פט: שלא דיברו אלא על עבדי נכסי מלוג כדלהלן, משמע שעבדי צאן ברזל הם שלו בלבד. 96) בבא־קמא שם. וראה הלכה אישות שם הערה ט. 97) וקנין פירות אינו כקנין הגוף (פ"ד מהלכות ביכורים הלכה ו), ואפילו אם הוא כקנין הגוף, הרי גם לאשה חלק בהם, שהלא הגוף נשאר בידה, ואם כן אינו עבדו המיוחד לו. וראה בבא־קמא צ. ב'תוספות' ד"ה רבי מאיר. 98) אע"פ שהגוף שלה. 99) כרבי אליעזר, שם.

יז. יְצִיאַת הָעֶבֶד בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם[100] וּבְכָל זְמָן[101]. וְאֵין דָּנִין בּוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין סְמוּכִין[102], מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס[103]. לְפִיכָךְ, הָעֶבֶד שֶׁאָמַר לְרַבּוֹ: הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי וְסִמִּיתָ אֶת עֵינִי, וְהָאָדוֹן אוֹמֵר לוֹ[104]: עָשִׂיתִי זֶה - פָּטוּר[105]. שֶׁאִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְהוֹצִיאוֹ לַחֵרוּת בְּלֹא עֵדִים. שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר[106]. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[107], שֶׁכָּל מוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר מִלְּשַׁלְּמוֹ.

100) בין בארץ ובין בחוצה לארץ. 101) בניגוד לעבד עברי שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (למעלה פרק א' הלכה י). 102) איש מפי איש עד משה רבינו (פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה א). [ואעפ"כ כתב למעלה שיציאת עבד בראשי איברים נוהגת בכל זמן, שלפי שיטתו יתכן שבכל זמן יהיו בתי דינים סמוכים, אם יסכימו עלהם כל החכמים שבארץ ישראל, כמו שכתב בהלכות סנהדרין שם הלכה יא]. 103) כן מבואר בבבא־קמא עד: ובשבועות לו: וכל זה לענין הדין, שאינם יכולים לדון אלא אם הם סמוכים, אבל אם העבד תפס ומחזיק בעצמו כבן חורין - יצא לחירות, כמפורש בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז, שתפיסה מועילה בקנס אפילו בזמן שאין סמוכין [וראה להלן פ"ח הלכה ד, והערה כה]. 104) בכ"י תימן: "אומר לא", ובדפוס רומי: "אומר לו לא". והיינו שנשבע שלא

הפיל שינו ולא סימא עינו, וכן כתב בכסף־משנה. ומקור הלכה זו במשנה שבועות שם, וראה בפ"ח מהלכות שבועות הלכה ב. 105) מקרבן שבועה. 106) ואם כן, לא הפסידו ממון בשבועתו. 107) פרק א הלכה ה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שחרור עבד כנעני, ולא נשלמו ההלכות.

1 **א. הַכּוֹתֵב[2] גֵּט שִׁחְרוּר לְעַבְדּוֹ, וְזָכָה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי**
2 **אַחֵר, וְאָמַר: זְכֵה[3] בְּגֵט זֶה לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי - יָצָא**
3 **לַחֵרוּת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ; שֶׁזָּכִין**
4 **לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[4]. אֲבָל אִם אָמַר: תְּנוּ גֵּט זֶה**
5 **לְעַבְדִּי - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[5], וְלֹא יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת**
6 **עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ[6]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: תְּנוּ גֵּט זֶה**
7 **לְעַבְדִּי, וָמֵת - לֹא יִתְּנוּ לְאַחֵר מִיתָה[7].**

2) קידושין כב: וגיטין יא: כחכמים ולא כרבי מאיר. 3) כיון שהשתמש בביטוי זה: "זכה", כוונתו לזכות לו מיד. וראה להלן לענין הביטוי "תן". 4) כלל מפורסם בתלמוד, והוא בגיטין שם במשנה ובעוד כמה מקומות. 5) גיטין שם. וכחכמים ולא כרבי מאיר. 6) יוצא מתוך ההלכה המבוארת להלן. 7) שהרי אינו משוחרר עד שיבוא הגט לידו, ומכיון שמת, אין גט שחרור לאחר מיתה. מקור הלכה זו בגיטין יג. במשנה. ובכדי ליישב את הסתירה בין משנה זו למשנה הקודמת, שם יא: שלדברי חכמים אם אמר תנו גט שחרור זה לעבדי אינו יכול לחזור בו, מפני שזכות הוא לו, כתב הרי"ף שאינו יכול לחזור בו - אינו משוחרר עד שיגיע הגט לידו. וכל זה באומר "תנו", שכיון שלא אמר "זכו", בוודאי אינו רוצה לשחררו אלא משעה שיתנו השטר לידו, אבל אם אמר "זכו" - זכו לו מיד. וזוהי דעת רבינו. וראה ברש"י לגיטין ט: . ובמשנה שם יג. חזר בו ופירש אחרת, וראה ב'תוספות' ט: ד"ה לא יתנו.

8 **ב. הַכּוֹתֵב בִּשְׁטָר[8]: עָשִׂיתִי פִּלּוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ**
9 **נַעֲשָׂה פִּלּוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין**
10 **- הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת. כָּתַב בִּשְׁטָר: אֶעֱשֶׂנּוּ בֶּן חוֹרִין**
11 **- לֹא יָצָא לַחֵרוּת[9].**

8) גיטין מ: בברייתא. כפירושו של רבי יוחנן שם. 9) שזהו לשון עתיד, שהוא מבטיח לעשותו בן חורין, ולא שעושה אותו מיד. וכדעת חכמים בברייתא שם ולא כרבי.

12 **ג. הָאוֹמֵר[10]: עָשִׂיתִי פִּלּוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, וְהוּא**
13 **אוֹמֵר: לֹא עֲשָׂאנִי - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זְכָה לוֹ עַל יְדֵי**
14 **אַחֵר[11]. אָמַר[12]: כָּתַבְתִּי גֵּט שִׁחְרוּר וְנָתַתִּי לוֹ, וְהוּא**
15 **אָמַר: לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה**
16 **עֵדִים[13], וַהֲרֵי זֶה עֶבֶד עַד שֶׁיִּשַּׁחְרְרֶנּוּ בְּפָנֵינוּ.**

10) ברייתא שם. 11) ואין כאן הודעת בעל־דין מצד העבד, כדלהלן, כי הרי העבד לא ידע כלל משחרור זה. ויש אומרים כי הוא משוחרר בוודאות, ומצאנו לשון "חוששין" שהיא בתורת ודאי ('תוספות' שם ד"ה חיישינן). ויש שכתבו כי כן דעת רבינו ("יקר תפארת', ועיין שם בהערות).

12) ברייתא שם. 13) שכיון שאומר שכתב ונתן לו, והוא אומר שלא קיבל - הודאת העבד כמאה עדים. והודאת הנותן אינה חשובה כי סבור לפעמים שקיבל והוא לא קיבל ('תוספות' שם ד"ה הודאת).

17 **ד. מִי[14] שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: פִּלּוֹנִית שִׁפְחָתִי אַל**
18 **יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהּ יוֹרְשַׁי - הֲרֵי זוֹ שִׁפְחָה כְּשֶׁהָיְתָה[15],**
19 **וְאָסוּר לַיּוֹרְשִׁים לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ[16], מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוָה**
20 **לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת. וְכֵן[17] אִם אָמַר: עֲשׂוּ לָהּ קֶרֶת רוּחַ**
21 **- כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין וְאֵין מִשְׁתַּעְבְּדִין בָּהּ אֶלָּא**
22 **בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָּהּ[18]. צִוָּה וְאָמַר: שַׁחְרְרוּהָ -**
23 **כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחְרֵר אוֹתָהּ[19].**

14) שם מ. וכרבי אמי ורבי אסי בתשובתם למימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, ושרבי יוחנן הסכים להם מתוך שתיקה. 15) שאין זה לשון שחרור. 16) אבל בניה - עבדים. 17) שם, מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. 18) אבל אין כופין את היורשים לשחררה, אף־על־פי שהיא דורשת זאת מהם. ודעת רש"י שם, שאם לא נתקררה דעתה עד שישחררוה - כופים אותה לשחררה. 19) שמצוה לקיים דברי המת.

24 **ה. בְּשִׁשָּׁה[20] דְּבָרִים שָׁוִין שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים לְגִטֵּי**
25 **נָשִׁים, וּבִשְׁאָר דְּבָרִים הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל הַשְּׁטָרוֹת[21].**
26 **וְאֵלּוּ הֵן הַשִׁّשָּׁה[22]: פְּסוּלִים בְּעַרְכָּאוֹת[23] שֶׁל עוֹבְדֵי**
27 **כּוֹכָבִים[24]. וּכְשֵׁרִין בְּעֵד כּוּתִי[25]. וּצְרִיכִין כְּתִיבָה לְשֵׁם**
28 **הַמְשַׁחְרֵר[26] עַצְמוֹ. וְאֵין נִכְתָּבִין בִּמְחֻבָּר. וְאֵין**
29 **חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה[27]. אֶחָד גִּטֵּי נָשִׁים**
30 **וְאֶחָד שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים שָׁוִין לְמוֹלִיךְ וּלְמֵבִיא.**
31 **[28]כֵּיצַד? כָּל הַשְּׁטָרוֹת[29] הָעוֹלִים בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי**
32 **כּוֹכָבִים - כְּשֵׁרִים, בְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים**
33 **בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה[30], חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי**
34 **עֲבָדִים[31].**

20) מקור הדברים בגיטין ט. במשנה ובברייתא, ושם ט: וי. בסוגיית הגמרא, וראה להלן הערה כו. 21) היינו, לענין רישום לעדים שאינם יודעים לחתום, שלא התירו אלא בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות, אבל לא בשאר שטרות ולא בשחרורי עבדים (שם י: ברייתא של רשב"ג. וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה כג). 22) כולם מפורשים להלן בדברי רבינו. 23) בבתי משפט. 24) כשחותמיהם עדים גוים. 25) [כן צריך להיות (ראה להלן), וכן בכ"י תימן ובדפוסי רומי ווייניציאה, ובדפוסים חדשים הדפיסו בטעות: "עכו"ם"]. וכותים הם הגויים שהושיב מלך אשור בשומרון (מלכים־ב יז, כד) והתגיירו, ודינם כגרים גמורים (בבא־קמא לח:) אלא שאין בקיאים בדקדוקי מצוות. וראה להלן שאחר־כך גזרו עליהם ועשאום כגויים. 26) בכ"י תימן: "המשוחרר". וכעין זה ב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן רסז סעיף מה: "המשתחרר". 27) הלכה זו היא טעם להלכה הקודמת, ש"כשרים בעד כותי", ואעפ"כ מנה רבינו ששה דברים ששווים שחרורי עבדים לגטי נשים, שסוף־סוף יש כאן שש הלכות.

28) [כאן צריך להעמיד את סימן ההלכה, ולא להלן לפני המלים "כל שטר". וכ"ה בכ"י תימן]. 29) גיטין י: במשנה כדעת תנא־קמא ולא כרבי שמעון, והמדובר בשטרי מכר, שהקנין נגמר ע"י הכסף, והשטר אינו אלא לראיה בלבד (גמרא שם). 30) פרק כז הלכה א. 31) וכיוצא בהם: שטרות שגופם קנין, כגון שטרי מתנה, ראה בהלכות הלוואה שם.

1 ו. כָּל שְׁטָר[32] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אֲפִלּוּ עֵד אֶחָד כּוּתִי -
2 פָּסוּל[33], חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שֶׁהֵן
3 כְּשֵׁרִין בְּעֵד אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְעֵד אֶחָד כּוּתִי[34]. וְהוּא
4 שֶׁיִּהְיֶה כּוּתִי חָבֵר[35]. וּבַזְּמַן הַזֶּה[36], שֶׁהַכּוּתִים כְּעוֹבְדֵי
5 כּוֹכָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם[37], אָנוּ לְמֵדִין מֵהֵן לַצְּדוֹקִים[38].
6 שֶׁהַצְּדוֹקִים בַּזְּמַן הַזֶּה כְּמוֹ כּוּתִים בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, קֹדֶם
7 שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם.
8 בְּגֵט אִשָּׁה[39] הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב לָהּ - לִשְׁמָהּ; וּבְגֵט
9 שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: אוֹ חֵפְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ[40] - עַד
10 שֶׁיִּכְתֹּב לִשְׁמָהּ. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב וְנָתַן -
11 מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא נְתִינָה, יָצָא הַכּוֹתֵב בִּמְחֻבָּר
12 וְאַחַר כָּךְ קָצַץ, שֶׁהֲרֵי מְחֻסָּר קְצִיצָה וּנְתִינָה[41]; וּבְגֵט
13 שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: נִתַּן לָהּ[42] - לֹא יִהְיֶה מְחֻסָּר אֶלָּא
14 נְתִינָה. אֶחָד[43] גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים אֵינָן
15 חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טַעַם
16 הַדָּבָר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין[44].

32) גיטין י. במשנה. 33) [שחשודים הם על עדות שקר (רש"י שם). כלומר, לחתום אף על מה שלא ראו]. 34) שהרי אין העדים חותמים בגט אלא זה בפני זה, ורואה הוא כי הכותי הזה חותם על מה שראה, ולא הזכיר רבינו מה שאמרו בגמרא שם שהישראל חתם לבסוף אלא פסק כדעת הירושלמי (גיטין שם), שאפילו אם חתם כותי בסוף כשר, וראה לחם־משנה. וב'מרכבת המשנה' כתב שכן גם דעת רב פפא בבבלי שם. וכן נראה בחידושי הרמב"ן שם]. 35) [כלומר, שידוע הוא לחבר, שאם אינו ידוע לחבר, הרי הוא בחזקת עם־הארץ (ברכות מז:), ועם־הארץ פסול לעדות (פסחים מט: וקידושין מ:) שהוא בחזקת רשע ועובר על רוב העבירות (פי"א מהלכות עדות הלכה א). ואעפ"כ אין להכשירו בשאר שטרות, שסוף־סוף כותי הוא, וחשוד לחתום על מה שלא ראה. ולפי הדיעה הראשונה בגמרא לא חששו שמא משקר הוא, אלא שמא עם־הארץ הוא, ולכן כשחתם הישראל בסוף ונתברר שהכותי חבר, שוב אין כאן שום חשש. אבל לפי תירוצו של רב פפא חששו שמא משקר הוא, ולזה אין תקנה, אפילו אם חתם הישראל בסוף - שמא חתם הכותי על מה שלא ראה, ולעומת זה אין לנו בכך שום בירור שאינו עם־הארץ, כיון שלא חתם הישראל בסוף, ולפיכך כתב רבינו: "והוא שיהיה כותי חבר", כלומר שידוע הוא לחבר]. 36) אחר שמצאו להם דמות יונה בהר גריזים שהיו עובדים אותה (חולין ו. ופ"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י). 37) חולין שם. 38) תלמידי צדוק ובייתוס שאינם מאמינים בתורה שבעל־פה, וראה בפ"ד מהלכות שחיטה הלכה טז. 39) תוספתא גיטין פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 325, 19). 40) ולמדו גזירה־שוה "לה" "לה", "מה "לה" האמור להלן (בגט אשה) לשמה, אף "לה" האמור כאן (בשחרור העבד) - לשמה" (תוספתא שם). 41) גיטין כא: 42) צריך להיות: "לא ניתן לה", וכן הוא בסמ"ג (לחם־משנה). ולמדו כן בגזירה־שוה "לה" "לה" מגט אשה, כמו שכתבנו למעלה (מרכבת־המשנה, ועיין לחם־משנה). 43) גיטין שם מימרא של רב פפא. 44) פ"א הלכה כד.

17 ז. וְכֵיצַד שָׁוִין בְּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא?[45] שֶׁהַמֵּבִיא[46] גֵּט
18 שִׁחְרוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב
19 וּבְפָנַי נֶחְתַּם[47]. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אִם אֵין עֵדִים מְצוּיִין
20 לְקַיְּמוֹ[48], וְאָמַר הַשָּׁלִיחַ: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם -
21 זֶהוּ קִיּוּמוֹ[49]; וְאִם בָּא הָאָדוֹן וְעִרְעֵר אַחַר כָּךְ - אֵין
22 מַשְׁגִּיחִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים[50]. כְּשֵׁם[51]
23 שֶׁהָאִשָּׁה עַצְמָהּ מְבִיאָה גִטָּהּ וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְקַיְּמוֹ[52],
24 הוֹאִיל וְהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; כָּךְ הָעֶבֶד[53] שֶׁשִּׁטָּר
25 שִׁחְרוּר יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ. וּכְשֵׁם
26 שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם, אִם הִתְנָה
27 עָלֶיהָ[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[55]; כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁהֵבִיא
28 גֵּט וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם - נֶאֱמָן עַל אוֹתוֹ
29 הַדֶּרֶךְ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם.

45) שם ט. במשנה. 46) שם ב. במשנה. וראה בפ"ז מהלכות גירושין הלכה א והלכה ה. 47) ששיירות מצויות שם, וימצאו עדים לקיימו. 48) ראה בהלכות גירושין שם הלכה ח. 49) בגט אשה האמינו לעד אחד, כדי שלא תשאר עגונה (גיטין ג.). ובעבד כדי להתירו בבת חורין ולהכניסו בעול כל המצוות ('תוספות' שם ט. ד"ה שוו). 50) הלכות גירושין, שם הלכה ז. 51) גיטין כג: המשנה, וכן הוא בפ"ז מהלכות גירושין הלכה כד. 52) כלומר, לומר בפני נכתב ובפני נחתם. 53) אין זה מפורש בגמרא, ולמדה רבינו מן הסברא, שאף דין זה בכלל מה שאמרו (שם ט. במשנה) "אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים - שוו למוליך ולמביא" (כסף־משנה). 54) שלא תתגרש אלא עם הבאת הגט לבית־דין פלוני, שאז דינה ככל השלוחים (גיטין כד.). 55) פ"ז מהלכות גירושין, הלכה כג.

30 ח. כָּל הַכָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט הָאִשָּׁה[56] - כָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט
31 הָעֶבֶד[57]. וְהָעֶבֶד[58] מְקַבֵּל גֵּט לַחֲבֵרוֹ[59] מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל
32 חֲבֵרוֹ, אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל[60]. הַכּוֹתֵב[61] שִׁטַּר
33 אֲרוּסִין לְשִׁפְחָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהּ: צְאִי בּוֹ
34 לַחֵרוּת וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ - אֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן
35 שִׁחְרוּר, וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[62] וְלֹא מְשֻׁחְרֶרֶת.

56) הכל כשרים לכך חוץ מן הגוי והעבד (וראה להלן לענין גט שחרור) והחרש והשוטה והקטן (גיטין כג. במשנה, ופ"ו מהלכות גירושין הלכה ו). 57) אף זה נלמד ממה שאמרו (שם ט. במשנה) ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים (כסף־משנה). 58) שלענין גט אשה אינו נעשה שליח, כמבואר למעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (שם כג:). 59) גט שחרור לעבד־כנעני אחר (גיטין שם), שכשם שיכול

לקבל גט שחרור לעצמו, כן יכול לקבל לאחר. 60) היינו, כששניהם עבדים של אותו אדון, ואחד מקבל בשביל השני - אינו יכול לקבל בשבילו, לפי שידו כיד רבו, והרי זה כאילו לא יצא עוד השטר מרשות האדון. ואין זה דומה לעבד המקבל בעצמו את השחרור, שאז אנו אומרים: "גיטו וידו באים כאחד" (למעלה פ"ה הלכה ג). 61) גיטין מ.

ברייתא וכחכמים, ולא כרבי מאיר. 62) כיון שאינה משוחררת אינה מקודשת, שאין קידושין תופסין בשפחה (קידושין סו: - 'יקר תפארת').

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – ז'-י"ג תשרי תשע"ו

יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ו

הִלְכוֹת אִיסוּרֵי בִּיאָה

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר איסור חיבוק ונישוק לערוה דרך תאוה; אם מותר להסתכל בבתולה או באשתו נדה; אם מותר לחבק אחת מן העריות שאין לבו נוקפו עליהן; נשים המסוללות אם נאסרות לכהונה או לבעליהן; אם ישמש האדם עם אשתו שלא כדרכה או לאור הנר או ביום; וכל הנהגת האדם עם אשתו בתשמיש המטה; אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ושיתקשה עצמו לדעת; אסור לעבור על פתח זונה; אסור לשלוח יד במבושיו אם אינו נשוי; שישיא בניו סמוך לפרקן; ומי שגרש אשתו אם תדור עמו בחצר; אם ישא אשה ודעתו לגרשה; ואשה שנשאת לשני אנשים ומתו; לעולם ימכור אדם מה שיש לו לישא בת תלמיד חכם.

א. כָּל הַבָּא עַל עֶרְוָה[2] מִן הָעֲרָיוֹת דֶּרֶךְ אֵיבָרִים, אוֹ שֶׁחִבֵּק וְנִשֵּׁק דֶּרֶךְ תַּאֲוָה וְנֶהֱנָה בְּקֵרוּב בָּשָׂר - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[3] מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לִבְלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת[4] הַתּוֹעֵבֹת וְגוֹמֵר. וְנֶאֱמַר: לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה - כְּלוֹמַר: לֹא תִקְרְבוּ לְדְבָרִים הַמְּבִיאִין לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה[5].

2) כל ביאות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת "והם האמורים בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערווה. 3) אבל מיתת בית דין וכרת אינו חייב אלא בביאה או בהעראה. ודברים אלה אסורים גם בחייבי לאווין, אבל אינו לוקה אלא בחייבי כריתות בלבד. 4) מנהגים המביאים לתועבות הזימה. 5) מדרבנן.

ב. הָעוֹשֶׂה דָּבָר מֵחֻקּוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת. וְאָסוּר לְאָדָם לִקְרֹץ בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו אוֹ לְרִמֹּז בְּעֵינָיו לְאַחַת מִן הָעֲרָיוֹת, אוֹ לִשְׂחֹק עִמָּהּ[6] אוֹ לְהָקֵל רֹאשׁ. וַאֲפִלּוּ לְהָרִיחַ בְּשָׂמִים שֶׁעָלֶיהָ אוֹ לְהַבִּיט בְּיָפְיָהּ - אָסוּר. וּמַכִּין[7] לַמִּתְכַּוֵּן לְדָבָר זֶה מַכַּת מַרְדּוּת. וְהַמִּסְתַּכֵּל אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁל אִשָּׁה וְנִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת - כְּמִי שֶׁנִּסְתַּכֵּל בִּמְקוֹם הַתֹּרֶף[8]. וַאֲפִלּוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל הָעֶרְוָה אוֹ לִרְאוֹת שַׂעֲרָהּ - אָסוּר.

6) "שחוק וקלות ראש מרגילין לערווה". 7) ככל העובר על דברי חכמים. 8) ערוותה.

ג. וְהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִין בְּחַיָּבֵי[9] לָאוִין. וּמֻתָּר לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי הַפְּנוּיָה וּלְבָדְקָהּ, בֵּין בְּתוּלָה בֵּין בְּעוּלָה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה אִם הִיא נָאָה בְּעֵינָיו יִשָּׂאֶנָּה, וְאֵין בָּזֶה צַד אִסּוּר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲבָל לֹא יִסְתַּכֵּל דֶּרֶךְ זְנוּת. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי, וּמָה אֶתְבּוֹנֵן עַל בְּתוּלָה.

9) כלומר, גם בחייבי לאווין. וחיבוק ונישוק וקרבת בשר בחייבי לאווין איסורן מדרבנן.

ד. וּמֻתָּר לְאָדָם לְהַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲרָוָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָאַת לֵב מִמֶּנָּה בָּרְאִיָּה, הוֹאִיל וְהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לְאַחַר זְמַן - אֵינוֹ בָּא בָּזֶה לִדְבַר מִכְשׁוֹל. אֲבָל לֹא יִשְׂחַק וְלֹא יָקֵל רֹאשׁ עִמָּהּ, שֶׁמָּא יַרְגִּיל לָעֲבֵרָה.

ה. אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִשָּׁה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, בֵּין שִׁפְחָה בֵּין מְשֻׁחְרֶרֶת, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר. בְּאֵי זֶה שִׁמּוּשׁ אָמְרוּ[10]? רְחִיצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהַצָּעַת מִטָּה לְפָנָיו, וּמְזִיגַת הַכּוֹס, שֶׁאֵין עוֹשֶׂה לְאִישׁ דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד. וְאֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ.

10) שאסור.

ו. הַמְחַבֵּק אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת שֶׁאֵין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ[11] עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּשֵּׁק לְאַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה וַאֲחוֹת אִמּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה כְּלָל - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר, וְדָבָר אָסוּר הוּא, וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים הוּא. שֶׁאֵין קְרֵבִין לְעֶרְוָה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, חוּץ מֵהָאֵם לִבְנָהּ וְהָאָב לְבִתּוֹ.

11) כלומר, אין לבו חרד שיבוא לידי חטא.

ז. כֵּיצַד? מֻתָּר הָאָב לְחַבֵּק בִּתּוֹ וּלְנַשְּׁקָהּ, וְתִישַׁן עִמּוֹ בְּקֵרוּב בָּשָׂר, וְכֵן הָאֵם עִם בְּנָהּ, כָּל זְמַן שֶׁהֵם קְטַנִּים. הִגְדִּילוּ וְנַעֲשָׂה הַבֵּן גָּדוֹל וְהַבַּת גְּדוֹלָה עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁדַיִם נְכוֹנוֹ וּשְׂעָרָךְ צָמַח - זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ, וְהִיא יְשֵׁנָה בִּכְסוּתָהּ. וְאִם הָיְתָה הַבַּת בּוֹשָׁה לַעֲמֹד לִפְנֵי אָבִיהָ עֲרֻמָּה, אוֹ שֶׁנִּשֵּׁאת[12], וְכֵן אִם הָאֵם בּוֹשָׁה לַעֲמֹד בִּפְנֵי בְּנָהּ עֲרֻמָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן קְטַנִּים - מִשֶּׁהִגִּיעוּ לְהִכָּלֵם מֵהֶן אֵין יְשֵׁנִים עִמָּהֶם אֶלָּא בִּכְסוּתָן.

12) ואפילו נתקדשה.

ח. נָשִׁים הַמְסוֹלְלוֹת[13] זוֹ בָּזוֹ - אָסוּר, וּמִמַּעֲשֵׂה מִצְרַיִם הוּא שֶׁהִזְהִירָנוּ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא תַעֲשׂוּ. אָמְרוּ חֲכָמִים: מֶה הָיוּ עוֹשִׂים? אִישׁ נוֹשֵׂא אִישׁ, וְאִשָּׁה נוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְאִשָּׁה נִשֵּׂאת לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים. אַף עַל פִּי שֶׁמַּעֲשֶׂה זֶה אָסוּר - אֵין מַלְקִין עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ לָאו מְיֻחָד, וַהֲרֵי אֵין שָׁם בִּיאָה כְּלָל. לְפִיכָךְ אֵין נֶאֱסָרוֹת לַכְּהֻנָּה מִשּׁוּם זְנוּת, וְלֹא תֵאָסֵר אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ בָּזֶה, שֶׁאֵין כָּאן זְנוּת[14]. וְרָאוּי לְהַכּוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת, הוֹאִיל וְעָשׂוּ אִסּוּר[15]. וְיֵשׁ לָאִישׁ לְהַקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ מִדָּבָר זֶה, וּמוֹנֵעַ הַנָּשִׁים הַיְדוּעוֹת בְּכָךְ מִלְּהִכָּנֵס לָהּ וּמִלָּצֵאת הִיא אֲלֵיהֶן.

13) "מביאות אשה על אשה ... וזה שקוראין חכמים נשים המסוללות זו בזו". 14) "פריצותא בעלמא" ומשום פריצותא אין אשה נאסרת על בעלה. 15) ככל העובר על איסור מדבריהם.

ט. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם - מֻתֶּרֶת הִיא לוֹ. לְפִיכָךְ כָּל מַה שֶׁאָדָם רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ - עוֹשֶׂה: בּוֹעֵל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, וּמְנַשֵּׁק בְּכָל אֵבֶר וְאֵבֶר שֶׁיִּרְצֶה, [וּבָא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ וְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, מִדַּת חֲסִידוּת שֶׁלֹּא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ לְכָךְ, וְשֶׁיְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת דֵּעוֹת, וְלֹא יָסוּר מִדֶּרֶךְ הָעוֹלָם וּמִנְהָגוֹ, שֶׁאֵין דָּבָר זֶה אֶלָּא כְּדֵי לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת.

י. אָסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ לְאוֹר הַנֵּר. הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שַׁבָּת וְלֹא הָיָה לוֹ בַּיִת אַחֵר וְהָיָה הַנֵּר דָּלוּק - הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁמֵּשׁ כְּלָל. וְכֵן אָסוּר לְיִשְׂרְאֵלִי לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם, שֶׁעֲזוּת פָּנִים הִיא לוֹ. וְאִם הָיָה תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁאֵינוֹ בָּא לְהִמָּשֵׁךְ בְּכָךְ - הֲרֵי זֶה מַאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ וּמְשַׁמֵּשׁ. וְאֵין נִזְקָקִין לְדָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל[16]. וְדֶרֶךְ קְדֵשָׁה לְשַׁמֵּשׁ בְּאֶמְצַע הַלַּיְלָה.

16) "כמו דרך הרפואה".

יא. אֵין דַּעַת חֲכָמִים נוֹחָה לְמִי שֶׁהוּא מַרְבֶּה בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וְיִהְיֶה מָצוּי אֵצֶל אִשְׁתּוֹ כְּתַרְנְגוֹל, וּפָגוּם הוּא עַד מְאֹד, וּמַעֲשֶׂה בּוּרִים הוּא. אֶלָּא כָּל הַמְמַעֵט בְּתַשְׁמִישׁ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְהוּא שֶׁלֹּא יְבַטֵּל עוֹנָה [אֶלָּא] מִדַּעַת אִשְׁתּוֹ. וְלֹא תִּקְּנוּ בָּרִאשׁוֹנָה[17] לְבַעֲלֵי קְרָיִין שֶׁלֹּא יִקְרְאוּ בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ, אֶלָּא כְּדֵי לְמַעֵט בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

17) אחר כך בטלוה.

יב. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ אָדָם מִטָּתוֹ וְלִבּוֹ מְחֻשָּׁב בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת, וְלֹא יִבְעַל מִתּוֹךְ שִׂכְרוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂנְאָה, וְלֹא יָבוֹא עָלֶיהָ עַל כָּרְחָהּ וְהִיא יְרֵאָה מִמֶּנּוּ, וְלֹא כְּשֶׁיִּהְיֶה אֶחָד מֵהֶן מְנֻדֶּה, וְלֹא יָבוֹא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְגָרְשָׁהּ. וְאִם עָשָׂה כֵּן - הַבָּנִים אֵינָן הֲגוּנִים, אֶלָּא מֵהֶן עַזֵּי פָּנִים וּמֵהֶן מוֹרְדִים וּפוֹשְׁעִים.

יג. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁכָּל אִשָּׁה חֲצוּפָה שֶׁהִיא תּוֹבַעַת תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה בְּפִיהָ, אוֹ הַמְפַתֶּה אִשָּׁה לְשֵׁם נִשּׂוּאִין, אוֹ הַמִּתְכַּוֵּן לָבוֹא עַל רָחֵל אִשְׁתּוֹ וּבָא עַל לֵאָה אִשְׁתּוֹ, וּמִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַהֲרֵי הַבֵּן סָפֵק - כָּל אֵלּוּ הַבָּנִים הַיְלוּדִים מֵהֶם הֵם הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים שֶׁיִּסּוּרֵי הַגָּלוּת בּוֹרְרִין אוֹתָן.

יד. וְאָסוּר לְאָדָם לָבוֹא עַל אִשְׁתּוֹ בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת אוֹ בְּגַנּוֹת וּבְפַרְדֵּסִין, אֶלָּא בְּבֵית דִּירָה; שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כִּזְנוּת, וְיַרְגִּילוּ עַצְמָם לִידֵי זְנוּת. וְהַבּוֹעֵל אֶת אִשְׁתּוֹ בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בַּשּׁוּק[18], וְהַמְקַדֵּשׁ בְּלֹא שִׁדּוּךְ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

18) "אפילו בכספא דמנהג זילות ופריצות הוא".

טו. וְאַכְסְנַאי אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה עַד שֶׁיַּחֲזֹר לְבֵיתוֹ. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים עַל הָאִישׁ שֶׁיָּדוּר בְּבֵית חָמִיו, שֶׁזּוּ עַזּוּת פָּנִים הִיא. וְלֹא יִכָּנֵס עִמּוֹ לַמֶּרְחָץ.

טז. וְלֹא יִכָּנֵס אָדָם עִם אָבִיו לַמֶּרְחָץ, וְלֹא עִם בַּעַל אֲחוֹתוֹ, וְלֹא עִם תַּלְמִידוֹ. וְאִם הָיָה צָרִיךְ לְתַלְמִידוֹ - מֻתָּר. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁנֵי אַחִים כְּאֶחָד לַמֶּרְחָץ.

יז. לֹא יְהַלְּכוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּעֵי[19] רֹאשׁ בַּשּׁוּק, אַחַת פְּנוּיָה[20] וְאַחַת אֵשֶׁת אִישׁ. וְלֹא תֵּלֵךְ אִשָּׁה בַּשּׁוּק וּבְנָהּ אַחֲרֶיהָ. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְפְּשׂוּ בְּנָהּ, וְתֵלֵךְ אַחֲרָיו לְהַחֲזִירוֹ, וְיִתְעַלְּלוּ בָּהּ הָרְשָׁעִים שֶׁתִּפְסוּהוּ דֶּרֶךְ שְׁחוֹק.

19) מגולות שער. 20) אלמנה או גרושה או בעולה, אבל בתולה מותרת לצאת פרועת ראש.

יח. אָסוּר לְהוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה. לְפִיכָךְ לֹא יִהְיֶה אָדָם דָּשׁ מִבִּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ, וְלֹא יִשָּׁא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד. אֲבָל אֵלּוּ שֶׁמְּנָאֲפִין בַּיָּד וּמוֹצִיאִין שִׁכְבַת זֶרַע - לֹא דַּי לָהֶם שֶׁאִסּוּר גָּדוֹל הוּא, אֶלָּא שֶׁהֶעוֹשֶׂה זֶה - בְּנִדּוּי הוּא יוֹשֵׁב[21], וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ, וּכְאִלּוּ הָרַג הַנֶּפֶשׁ.

21) כלומר, שחכמים נידו כל מי שיעשה כן.

יט. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּקַשֶּׁה עַצְמוֹ לְדַעַת אוֹ יָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי הִרְהוּר. אֶלָּא אִם יָבוֹא לוֹ הִרְהוּר - יַסִּיעַ

לִבּוֹ מִדִּבְרֵי הַבַּאי (וְהַשְּׁחָתָה) לְדִבְרֵי תּוֹרָה[22], שֶׁהִיא אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן. לְפִיכָךְ אָסוּר לְאָדָם לִישֹׁן עַל עָרְפּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה, עַד שֶׁיִּטֶּה מְעַט, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי קְשׁוּי.

22) "משכחו לבית המדרש".

כ. וְלֹא יִסְתַּכֵּל בִּבְהֵמָה וּבְחַיָּה וָעוֹף בְּשָׁעָה שֶׁמִּזְדַּקְּקִין זָכָר לִנְקֵבָה. וּמֻתָּר לְמַרְבִּיעֵי בְּהֵמָה לְהַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן עֲסוּקִין בִּמְלַאכְתָּן לֹא יָבוֹאוּ לִידֵי הִרְהוּר.

כא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לְהִסְתַּכֵּל בַּנָּשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁהֵן עוֹמְדוֹת עַל הַכְּבִיסָה. אֲפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בְּבִגְדֵי צֶמֶר שֶׁל אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ - אָסוּר, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר.

כב. מִי שֶׁפָּגַע בְּאִשָּׁה בַּשּׁוּק - אָסוּר לוֹ לְהַלֵּךְ אַחֲרֶיהָ, אֶלָּא רָץ וּמְסַלְּקָהּ לִצְדָדִין אוֹ לְאַחֲרָיו. וְכָל הַמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק אַחֲרֵי אִשָּׁה - הֲרֵי זֶה מְקַלֵּי עַמֵּי הָאָרֶץ. וְאָסוּר לַעֲבֹר עַל פֶּתַח אִשָּׁה זוֹנָה עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ.

כג. וְאָסוּר לְאָדָם שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי לִשְׁלֹחַ יָדוֹ בִּמְבוּשָׁיו, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר. וַאֲפִלּוּ מִתַּחַת טִבּוּרוֹ לֹא יַכְנִיס[23] יָדוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר. וְאִם הִשְׁתִּין מַיִם - לֹא יֶאֱחֹז בָּאַמָּה וְיַשְׁתִּין. וְאִם הָיָה נָשׂוּי - מֻתָּר. וּבֵין נָשׂוּי וּבֵין שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי - לֹא יוֹשִׁיט יָדוֹ לָאַמָּה כְּלָל אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לִנְקֵבָיו.

23) "לא כתב (רבינו) אסור (כמו בתחילת ההלכה) ... דבזה אין איסור רק מצד תוספת קדושה (שלכן קראו לרבי יהודה הנשיא רבינו הקדוש "שלא הכניס ידו תחת אבנטו".

כד. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים - הִתְפָּאֵר אֶחָד מֵהֶם שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִסְתַּכֵּל בַּמִּילָה שֶׁלּוֹ, וּמִהֵן מִי שֶׁהִתְפָּאֵר שֶׁלֹּא הִתְבּוֹנֵן מֵעוֹלָם בְּצוּרַת אִשְׁתּוֹ[24]. מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ פּוֹנֶה מִדִּבְרֵי הַבַּאי לְדִבְרֵי הָאֱמֶת, שֶׁהֵן אוֹחֲזוֹת לְבַב הַקְּדוֹשִׁים.

24) "מעשה באדם שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה (במומה) עד יום מותה ... כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו".

כה. מִצְוַת חֲכָמִים, שֶׁיַּשִּׁיא אָדָם בָּנָיו וּבְנוֹתָיו סָמוּךְ לְפִרְקָן; שֶׁאִם יַנִּיחֵן - יָבוֹאוּ לִידֵי זְנוּת אוֹ לִידֵי הִרְהוּר. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא. וְאָסוּר לְהַשִּׁיא אִשָּׁה לְקָטָן[25], שֶׁזֶּה כְּמוֹ זְנוּת הִיא.

25) לפני שנת השלוש עשרה.

כו. וְאֵין הָאִישׁ רַשַּׁאי לֵישֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה. וְלֹא יִשָּׂא עֲקָרָה וּזְקֵנָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד[26]. וּרְשׁוּת לְאִשָּׁה שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא לְעוֹלָם אוֹ תִּנָּשֵׂא לְסָרִיס. וְלֹא יִשָּׂא בָּחוּר זְקֵנָה[27], וְלֹא יִשָּׂא זָקֵן יַלְדָּה; שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לִזְנוּת.

26) כאשר עדיין לא קיים מצות פריה ורביה. 27) אפילו הראוייה לילד.

כז. וְכֵן מִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין - לֹא תָּדוּר עִמּוֹ בֶּחָצֵר, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי זְנוּת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן[28] - לֹא תָּדוּר עִמּוֹ בַּמָּבוֹי[29]. וּכְפָר קָטָן נִדּוֹן כְּמָבוֹי. הָיָה לָהּ מִלְוֶה אֶצְלוֹ - עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְתָבְעוֹ. וּגְרוּשָׁה שֶׁבָּאָה עִם הַמְגֹרָשׁ לְדִין - מְנַדִּין אוֹתָן אוֹ מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת[30]. וְאִם נִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֲרוּסִין - מֻתֶּרֶת לְתָבְעוֹ בְּדִין וְלָדוּר עִמּוֹ. וְאִם הָיָה לִבּוֹ גַס[31] בָּהּ - אַף מִן הָאֲרוּסִין אָסוּר. וּמִי נִדְחֶה מִפְּנֵי מִי? הִיא נִדְחֵית מִפָּנָיו. וְאִם הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁלָּהּ - הוּא יִדָּחֶה מִפָּנֶיהָ.

28) שיש עליו גם איסור גרושה. 29) בתים שלהם היו בנויים על פי תכנית שכזו: בתים אחדים פתוחים לחצר אחת וחצרות אחדות פתוחות למבוי. 30) "ואי אתי לקמן לדינא (ואם באו לפנינו לדין) רב פפא אמר שמותי משמתינן להו (מנדין אותן, נידוי הוא חרם קל), רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגודי מנגדינן להו" (מכין אותן). ומכיוון שבגמרא לא נפסקה ההלכה, פסק רבינו או נידוי או מכין. 31) "לבו קרוב לה"

כח. אָסוּר לְאָדָם לִשָּׂא אִשָּׁה וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תַּחֲרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ. וְאִם הוֹדִיעָהּ בַּתְּחִלָּה שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אוֹתָהּ לְיָמִים - מֻתָּר.

כט. וְלֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה בִּמְדִינָה זוֹ וְאִשָּׁה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת; שֶׁמָּא יַאֲרִיכוּ הַיָּמִים, וְנִמְצָא אָח נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ וַאֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וַאֵינוֹ יָדוּעַ. וְאִם הָיָה אָדָם גָּדוֹל שֶׁשְּׁמוֹ יָדוּעַ, וַהֲרֵי זַרְעוֹ מְפֻרְסָמִין וִידוּעִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ל. לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה מִמִּשְׁפָּחַת מְצֹרָעִים וְלֹא מִמִּשְׁפַּחַת נִכְפִּין[32]. וְהוּא שֶׁהֶחֱזִקוּ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים[33] שֶׁיָּבוֹאוּ בְּנֵיהֶם כָּךְ.

32) מחלת הנפילה, "ונקרא כך לפי שמתהפך שלא ברצונו בשעה שהוא כורע". 33) ואף על פי שרבינו פוסק שבשתי פעמים הווה חזקה, אולם להחזיק את המשפחה צריך שלוש פעמים.

לא. אִשָּׁה שֶׁנִּשֵּׂאת לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים וָמֵתוּ - לִשְׁלִישִׁי[34] לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵּצֵא. וַאֲפִלּוּ נִתְקַדְּשָׁה - יִכְנֹס. וְלֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵל עַם הָאָרֶץ כֹּהֶנֶת, שֶׁזֶּה כְּמוֹ חִלּוּל לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. וְאִם נָשָׂא - אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין זִוּוּגָן עוֹלֶה יָפֶה, אֶלָּא מֵת בְּלֹא בָנִים, אוֹ מֵת הוּא אוֹ הִיא בִּמְהֵרָה, אוֹ קְטָטָה תִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם[35].

אֲבָל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁנָּשָׂא כֹּהֶנֶת - הֲרֵי זֶה נָאֶה וּמְשֻׁבָּח, הֲרֵי תּוֹרָה וּכְהֻנָּה כְּאֶחָד.

34) שהוחזקה שבעליה מתים ונקראת "קטלנית" ויש סכנה לבעל השלישי הנושא אותה. 35) "או מביאתו לידי עניות", ורבינו כותב "קטטה תהיה ביניהם", מפני שעניות מביאה לידי קטטה, כמו שאמרו "כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא" (=כאשר נגמרים השעורים בכד באה מריבה לבית) ודעת רבינו שמריבה גרועה מן העניות. וכאשר משבח רבינו ביתו של תלמיד חכם הוא כותב: ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

לב. לֹא יִשָּׂא אָדָם בַּת עַמֵּי הָאָרֶץ; שֶׁאִם מֵת אוֹ גוֹלֶה - בָּנָיו עַמֵּי הָאָרֶץ יִהְיוּ, שֶׁאֵין אִמָּן יוֹדַעַת כֶּתֶר הַתּוֹרָה. וְלֹא יַשִּׂיא בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ. שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ - כְּמִי שֶׁכְּפָתָהּ וּנְתָנָהּ לִפְנֵי הָאַרְיֵה; מַכֶּה וּבוֹעֵל, וְאֵין לוֹ בֹּשֶׁת פָּנִים. וּלְעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם; שֶׁאִם מֵת אוֹ גוֹלֶה - בָּנָיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְכֵן יַשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם; שֶׁאֵין דָּבָר מְגֻנֶּה וְלֹא מְרִיבָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם.

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר איסור ייחוד עם ערוה מן העריות ועם בהמה או זכר; איסור ייחוד ישראלית עם הגויים וכן תינוק ותינוקת ובהמה; מי שאין לו אשה אם ילמד תינוקות; ואשה אם תלמד קטנים; אין דורשין בסתרי עריות בשלשה; ושירגיל עצמו בקדושה.

א. אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת, בֵּין זְקֵנָה בֵּין יַלְדָּה; שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְגַלּוֹת עֶרְוָה. חוּץ מֵהָאֵם עִם בִּנָּהּ, וְהָאָב עִם בִּתּוֹ, וְהַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ נִדָּה. וְחָתָן שֶׁפִּרְסָה אִשְׁתּוֹ נִדָּה קֹדֶם שֶׁיִּבְעַל - אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אֶלָּא הִיא יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים וְהוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים. וְאִם בָּא עָלֶיהָ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ נִטְמָאת - מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ.

ב. לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זָכוּר וְעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ אֵין אִסּוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהֶן. וְאִם נִתְרַחֵק אֲפִלּוּ מִיִּחוּד זָכוּר וּבְהֵמָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מַרְחִיקִין הַבְּהֵמָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְיַחֲדוּ עִמָּהּ. וְאָסוּר יִחוּד הָעֲרָיוֹת מִפִּי הַקַּבָּלָה.

ג. כְּשֶׁאֵרַע מַעֲשֵׂה אַמְנוֹן וְתָמָר גָּזַר דָּוִד וּבֵית דִּינוֹ עַל יִחוּד פְּנוּיָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֶרְוָה - בִּכְלָל יִחוּד עֲרָיוֹת הִיא. וְשַׁמַּאי וְהִלֵּל גָּזְרוּ עַל יִחוּד כּוּתִית. נִמְצָא, כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, בֵּין יִשְׂרְאֵלִית בֵּין כּוּתִית - מַכִּין אֶת שְׁנֵיהֶן מַכַּת מַרְדּוּת, הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה, וּמַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן. חוּץ מֵאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אִם נִתְיַחֵד - אֵין לוֹקִין; שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עָלֶיהָ שֶׁזּוֹנָתָה, וְנִמְצְאוּ מוֹצִיאִין לַעַז עַל הַבָּנִים שֶׁהֵן מַמְזֵרִים.

ד. כָּל אִשָּׁה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְהִתְיַחֵד, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ מְשַׁמְּרָתוֹ. אֲבָל לֹא תִּתְיַחֵד יִשְׂרְאֵלִית עִם הַכּוּתִי וְאַף עַל פִּי שֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל כּוּתִי מְשַׁמְּרָתוֹ וְאֵין לָהֶן בּוּשָׁה.

ה. וְכֵן אֵין מוֹסְרִין תִּינוֹק יִשְׂרְאֵל לְכוּתִי לְלַמְּדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן חֲשׁוּדִין עַל מִשְׁכַּב זָכוּר. וְאֵין מַעֲמִידִין בְּהֵמָה בְּפַנְדְּקָיוֹת שֶׁל כּוּתִים, וַאֲפִלּוּ זְכָרִים אֵצֶל זְכָרִים וּנְקֵבוֹת אֵצֶל נְקֵבוֹת.

ו. וְאֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף לְרוֹעֶה כּוּתִי, אֲפִלּוּ זְכָרִים לְכוּתִים וּנְקֵבוֹת לְכוּתִית. מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן חֲשׁוּדִין עַל הָרִבְעַת בְּהֵמָה, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין בִּזְכוּר וּבִבְהֵמָה, וְנֶאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.

ז. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה נְקֵבָה לְכוּתִית? מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן בְּחֶזְקַת נוֹאֲפִים, וּכְשֶׁיָּבוֹא הַנּוֹאֵף לִשְׁכַּב עִם הַכּוּתִית זוֹ, אֲפִשָּׁר שֶׁלֹּא יִמְצָאֶנָּה וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה. אוֹ אֲפִלּוּ יִמְצָאֶנָּה יִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה.

ח. לֹא תִּתְיַחֵד אִשָּׁה אַחַת אֲפִלּוּ עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם שָׁם. וְכֵן לֹא יִתְיַחֵד אִישׁ אֶחָד אֲפִלּוּ עִם נָשִׁים הַרְבֵּה. נָשִׁים הַרְבֵּה עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְיִחוּד. הָיוּ הָאֲנָשִׁים מִבַּחוּץ וְהַנָּשִׁים מִבִּפְנִים, אוֹ הָאֲנָשִׁים מִבִּפְנִים וְהַנָּשִׁים מִבַّחוּץ, וּפִרְשָׁה אִשָּׁה אַחַת לְבֵין הָאֲנָשִׁים אוֹ אִישׁ לְבֵין הַנָּשִׁים - אֲסוּרִין מִשּׁוּם יִחוּד. אֲפִלּוּ אִישׁ שֶׁעִסְקוֹ וּמְלַאכְתּוֹ עִם הַנָּשִׁים - אָסוּר לוֹ לְהִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִתְעַסֵּק עִמָּהֶן וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, אוֹ יִפְנֶה לִמְלָאכָה אַחֶרֶת.

ט. מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם שְׁתֵּי יְבָמוֹת, אוֹ עִם שְׁתֵּי צָרוֹת, אוֹ עִם אִשָּׁה וַחֲמוֹתָהּ, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבַת בַּעְלָהּ, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבַת חֲמוֹתָהּ; מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וְאֵין מְחַפּוֹת זוֹ עַל זוֹ. וְכֵן מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ תִּינֹקֶת קְטַנָּה שֶׁיּוֹדַעַת טַעַם בִּיאָה וְאֵינָהּ מוֹסֶרֶת עַצְמָהּ לְבִיאָה; שֶׁאֵינָהּ מְזַנָּה בְּפָנֶיהָ, שֶׁהֲרֵי זוֹ מְגַלָּה אֶת סוֹדָהּ.

י. תִּינֹקֶת מִבַּת שָׁלֹשׁ וּלְמַטָּה וְתִינוֹק בֶּן תֵּשַׁע וּלְמַטָּה - מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהֶן; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל יִחוּד אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְבִיאָה, וְאִישׁ הָרְאוּי לְבִיאָה.

יא. אַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵינוֹ מִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים, וְאִם נִתְיַחֵד - אֵין מַכִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. אֲבָל הָאִישׁ מִתְיַחֵד עִם הָאַנְדְּרוֹגִינוֹס וְעִם הַטֻּמְטוּם.

יב. אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ בָּעִיר - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְיִחוּד, מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת בַּעְלָהּ עָלֶיהָ. וְאִם הָיָה זֶה גַּס בָּהּ, כְּגוֹן שֶׁגְּדָלָה עִמּוֹ אוֹ שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָתוֹ - לֹא יִתְיַחֵד עִמָּהּ וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעְלָהּ בָּעִיר. וְכֵן כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד.

יג. מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה לֹא יְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאִמּוֹת הַבָּנִים בָּאוֹת לְבֵית הַסֵּפֶר לִבְנֵיהֶם, וְנִמְצָא מִתְגָּרֶה בַּנָּשִׁים. וְכֵן אִשָּׁה לֹא תְּלַמֵּד קְטַנִּים, מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶן שֶׁהֵן בָּאִין בִּגְלַל בְּנֵיהֶם, וְנִמְצָאוּ מִתְיַחֲדִים עִמָּהּ. וְאֵין הַמְלַמֵּד צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ שְׁרוּיָה עִמּוֹ בְּבֵית הַסֵּפֶר, אֶלָּא הִיא בְּבֵיתָהּ וְהוּא מְלַמֵּד בִּמְקוֹמוֹ.

יד. תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁתִּהְיֶינָה הַנָּשִׁים מְסַפְּרוֹת זוֹ עִם זוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס שָׁם אִישׁ, מִשּׁוּם יִחוּד.

טו. אֵין מְמַנִּין אַפִּלּוּ אָדָם נֶאֱמָן וְכָשֵׁר לִהְיוֹת שׁוֹמֵר חָצֵר שֶׁיֵּשׁ שָׁם נָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בַּחוּץ; שֶׁאֵין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָעֲרָיוֹת. וְאָסוּר לְאָדָם לְמַנּוֹת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל בֵּיתוֹ, שֶׁלֹּא יַנְהִיג אִשְׁתּוֹ לִדְבַר עֲבֵרָה.

טז. אָסוּר לְתַלְמִיד חָכָם לִשְׁכֹּן בְּחָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַלְמָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְיַחֵד עִמָּהּ, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וְכֵן אַלְמָנָה אֲסוּרָה לְגַדֵּל כֶּלֶב, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד. וְלֹא תִּקְנָה אִשָּׁה עֲבָדִים זְכָרִים, אַפִּלּוּ קְטַנִּים, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד.

יז. אֵין דּוֹרְשִׁין בְּסִתְרֵי עֲרָיוֹת בִּשְׁלֹשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁהָאֶחָד טָרוּד בִּשְׁאֵלַת הָרַב, וְהַשְּׁנַיִם נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין זֶה עִם זֶה וְאֵין דַּעְתָּם פְּנוּיָה לִשְׁמֹעַ. שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל עֲרָיוֹת, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ דָּבָר שֶׁשָּׁמַע - מוֹרֶה לְהָקֵל. לְפִיכָךְ אֵין דּוֹרְשִׁין אֶלָּא לִשְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מְפֻנֶּה דַּעְתּוֹ וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁיִּשְׁמַע מִן הָרַב.

יח. אֵין לְךָ דָּבָר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁהוּא קָשֶׁה לְרַב הָעָם לִפְרֹשׁ אֶלָּא מִן הָעֲרָיוֹת וְהַבִּיאוֹת הָאֲסוּרוֹת. אָמְרוּ חֲכָמִים: בְּשָׁעָה שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָעֲרָיוֹת בָּכוּ, וְקִבְּלוּ מִצְוָה זוֹ בְּתַרְעֻמֶת וּבְכִיָּה; שֶׁנֶּאֱמַר: בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו - עַל עִסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת.

יט. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: גָּזֵל וַעֲרָיוֹת - נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוֶּה לָהֶן וּמְחַמְּדָתָן. וְאֵין אַתָּה מוֹצֵא קָהָל בְּכָל זְמַן וּזְמַן שֶׁאֵין בָּהֶן פְּרוּצִין בַּעֲרָיוֹת וּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת. [וְעוֹד] אָמְרוּ חֲכָמִים: רַב - בְּגָזֵל, מְעוּט - בַּעֲרָיוֹת, וְהַכֹּל - בַּאֲבַק לָשׁוֹן הָרָע.

כ. לְפִיכָךְ רָאוּי לוֹ לָאָדָם לְכֹף יִצְרוֹ בְּדָבָר זֶה, וּלְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בִּקְדֻשָּׁה יְתֵרָה וּבְמַחֲשָׁבָה טְהוֹרָה וּבְדֵעָה נְכוֹנָה, כְּדֵי לְהִנָּצֵל מֵהֶן. וְיִזָּהֵר מִן הַיִּחוּד, שֶׁהוּא הַגּוֹרֵם הַגָּדוֹל. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ אוֹמְרִים לְתַלְמִידֵיהֶם: הִזָּהֲרוּ בִי מִפְּנֵי בִתִּי, הִזָּהֲרוּ בִי מִפְּנֵי כַּלָּתִי. כְּדֵי לְלַמֵּד לְתַלְמִידֵיהֶם שֶׁלֹּא יִתְבַּיְּשׁוּ מִדָּבָר זֶה, וְיִתְרַחֲקוּ מִן הַיִּחוּד.

כא. וְכֵן יִנְהַג לְהִתְרַחֵק מִן הַשְּׂחוֹק וּמִן הַשִּׂכְרוּת וּמִדִּבְרֵי עַגָבִים, שֶׁאֵלּוּ גּוֹרְמִין גְּדוֹלִים וְהֵם מַעֲלוֹת שֶׁל עֲרָיוֹת. וְלֹא יֵשֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה, שֶׁמִּנְהָג זֶה גּוֹרֵם לְטָהֳרָה יְתֵרָה. גְּדוֹלָה מִכָּל זֹאת אָמְרוּ: יְפַנֶּה עַצְמוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְדִבְרֵי תּוֹרָה, וְיַרְחִיב דַּעְתּוֹ בְּחָכְמָה; שֶׁאֵין מַחֲשֶׁבֶת עֲרָיוֹת מִתְגַּבֶּרֶת אֶלָּא בְּלֵב פָּנוּי מִן הַחָכְמָה. וּבַחָכְמָה הוּא אוֹמֵר: אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן, דַּדֶּיהָ יְרַוּךְ בְּכָל עֵת, בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָמִיד.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה בְּסִיעַתָּא דִשְׁמַיָּא

יום ג' ט' תשרי ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרְטָן: א) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵאָה לִטְהוֹרָה. ב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא לַטָּהוֹר. ג) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר. ד) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָגִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר. ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה. ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא. ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּגִים טְמֵאִים. ח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף. ט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ. י) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ. יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאֲוִיר. יב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם. יג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נְבֵלָה. יד) שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בְּשׂוּר הַנִּסְקָל. טו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה. טז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי. יז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם. יח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה. יט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה. כ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב. כא) שֶׁלֹּא לְבַשְּׁלוֹ. כב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חֲדָשָׁה. כג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן

הֶחָדָשׁ. כד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ. כה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה. כו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם. כז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל. כח) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר סימני בהמה חי ועוף [דג] וחגב; דג טהור שנמצא במעי דג טמא או איפכא; היוצא מן הטמא – טמא.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לֵידַע הַסִּימָנִין שֶׁמַּבְדִּילִין בָּהֶן בֵּין בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָגִים וַחֲגָבִים שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָן וּבֵין שֶׁאֵין מֻתָּר לְאָכְלָן. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר. וְנֶאֱמַר: לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל.

ב. סִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה נִתְפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה, וְהֵם שְׁנֵי סִימָנִין: מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וּמַעֲלַת גֵּרָה. עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם. וְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה - אֵין לָהּ שִׁנַּיִם בַּלְּחִי הָעֶלְיוֹן. וְכָל בְּהֵמָה שֶׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה - הֲרֵי הִיא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, חוּץ מִן הַגָּמָל. וְכָל בְּהֵמָה שֶׁהִיא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה - הִיא מַעֲלַת גֵּרָה, חוּץ מִן הַחֲזִיר.

ג. לְפִיכָךְ, הַמּוֹצֵא בְּהֵמָה בַּמִּדְבָּר וְאֵינוֹ מַכִּירָהּ, וּמְצָאָהּ חֲתוּכַת הַפְּרָסוֹת - בּוֹדֵק בְּפִיהָ: אִם אֵין לָהּ שִׁנַּיִם לְמַעְלָה - בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְהוּא שֶׁיַּכִּיר גָּמָל. מָצָא בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ חָתוּךְ - בּוֹדֵק בְּפַרְסוֹתֶיהָ: אִם הִיא שְׁסוּעָה - טְהוֹרָה. וְהוּא שֶׁיַּכִּיר חֲזִיר. מָצָא פִּיהָ חָתוּךְ וְרַגְלֶיהָ חֲתוּכוֹת - בּוֹדֵק בָּהּ אַחַר שֶׁשְּׁחָטָהּ בְּכַנְפֵי הָעֹקֶץ: אִם מָצָא בְּשָׂרָהּ שָׁם מְהַלֵּךְ שְׁתִי וָעֵרֶב - טְהוֹרָה. וְהוּא שֶׁיַּכִּיר עָרוֹד, שֶׁכֵּן הוּא בְּשָׂרוֹ שְׁתִי וָעֵרֶב.

ד. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְמֵאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה וְלֹא מַעֲלֵה גֵרָה, אֶלָּא כְּמִין סוּס אוֹ חֲמוֹר לְכָל דָּבָר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיָּלְדָה לְפָנָיו; אֲבָל אִם הִנִּיחַ פָּרָה מְעֻבֶּרֶת בְּעֶדְרוֹ, וּבָא וּמָצָא כְּמִין חֲזִיר כָּרוּךְ אַחֲרֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹנֵק מִמֶּנָּה - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְאָסוּר בַּאֲכִילָה; שֶׁמָּא מִן הַטְּמֵאָה נוֹלַד, וְנִכְרַךְ אַחַר הַטְּהוֹרָה.

ה. בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַפְרִיס פַּרְסָה וּמַעֲלֵה גֵרָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמִין שׁוֹר לְכָל דָּבָר אוֹ כְּמִין שֶׂה - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה. שֶׁהַגָּדֵל מִן הַטְּמֵאָה - טָמֵא, וּמִן הַטְּהוֹרָה - טָהוֹר. (לְפִיכָךְ) דָּג טָמֵא שֶׁנִּמְצָא בִּמְעֵי דָג טָהוֹר - אָסוּר, וְדָג טָהוֹר הַנִּמְצָא בִּמְעֵי דָג טָמֵא - מֻתָּר; לְפִי שֶׁאֵין גִּדּוּלָיו, אֶלָּא בְּלָעוֹ.

ו. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁתֵּי גַבִּין וּשְׁתֵּי שְׁדָרוֹת - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה. וְזוֹ הִיא הַשְּׁסוּעָה שֶׁנֶּאֶסְרָה בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה. כְּלוֹמַר: בְּרִיָּה שֶׁנּוֹלְדָה שְׁסוּעָה לִשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת.

ז. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ דְּמוּת עוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹף טָהוֹר - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה. לֹא הֻתַּר מִן הַנִּמְצָא בִּבְהֵמָה אֶלָּא מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ פַּרְסָה.

ח. אֵין לְךָ בְּכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁמֻּתָּר בַּאֲכִילָה חוּץ מֵעֲשֶׂרֶת הַמִּינִין הַמְּנוּיִין בַּתּוֹרָה. שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה, וָהֵם: שׁוֹר, שֶׂה, וָעֵז; וְשִׁבְעָה מִינֵי חַיָּה: אַיָּל, וּצְבִי, וְיַחְמוּר, וְאַקּוֹ, וְדִישֹׁן, וּתְאוֹ, וָזָמֶר. הֵם וּמִינֵיהֶן. כְּגוֹן שׁוֹר הַבָּר וְהַמְּרִיא, שֶׁהֵן מִמִּין הַשּׁוֹר. וְכָל הָעֲשָׂרָה מִינִין וּמִינֵיהֶם - מַעֲלֵה גֵרָה וּמַפְרִיס פַּרְסָה. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהוּא מַכִּירָן - אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק לֹא בַּפֶּה וְלֹא בָּרַגְלַיִם.

ט. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה, צְרִיכִין אָנוּ לְהַבְדִּיל בֵּין בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחַיָּה טְהוֹרָה. שֶׁהַחַיָּה - חֶלְבָּהּ מֻתָּר, וְדָמָהּ טָעוּן כִּסּוּי; וְהַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה - חֶלְבָּהּ בְּכָרֵת, וְאֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּסּוּי.

י. וְסִימָנֵי חַיָּה - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה הֵן: כָּל מִין שֶׁהוּא מַפְרִיס פַּרְסָה וּמַעֲלֵה גֵרָה וְיֵשׁ לוֹ קַרְנַיִם מְפֻצָּלוֹת, כְּגוֹן הָאַיָּל - הֲרֵי זֶה חַיָּה טְהוֹרָה בְּוַדַּאי; וְכָל שֶׁאֵין קַרְנָיו מְפֻצָּלוֹת, אִם הָיוּ קַרְנָיו כְּרוּכוֹת כְּקַרְנֵי הַשּׁוֹר, וַחֲרוּקוֹת כְּקַרְנֵי הָעֵז, וְיִהְיֶה הַחֶרֶק מֻבְלָע בָּהֶן, וַהֲדוּרוֹת כְּקַרְנֵי הַצְּבִי - הֲרֵי זוֹ חַיָּה טְהוֹרָה. וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה בַּקַּרְנַיִם שְׁלֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ: כְּרוּכוֹת, חֲרוּקוֹת וַהֲדוּרוֹת.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִין שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ; אֲבָל שִׁבְעָה מִינֵי חַיָּה הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, אִם הָיָה מַכִּיר אוֹתָן, אֲפִלּוּ לֹא מָצָא לוֹ קַרְנַיִם - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל חֶלְבּוֹ, וְחַיָּב לְכַסּוֹת דָּמוֹ.

יב. שׁוֹר הַבָּר - מִין בְּהֵמָה הוּא. וְהַקֶּרֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא קֶרֶן אַחַת - הֲרֵי הוּא חַיָּה. וְכָל שֶׁיִּסְתַּפֵּק לְךָ אִם הוּא מִין חַיָּה אוֹ מִין בְּהֵמָה - חֶלְבּוֹ אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ.

יג. כִּלְאַיִם הַבָּא מִבְּהֵמָה טְהוֹרָה עִם חַיָּה טְהוֹרָה - הוּא הַנִּקְרָא כּוֹי. חֶלְבּוֹ אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו,

וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ. וְאֵין מִין טָמֵא מִתְעַבֵּר מִמִּין טָהוֹר כְּלָל.

יד. סִימָנֵי עוֹף טָהוֹר לֹא נִתְפָּרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מָנָה מִנְיַן טְמֵאִים בִּלְבַד, וּשְׁאָר מִינֵי הָעוֹף - מֻתָּרִין. וְהַמִּינִין הָאֲסוּרִין אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: א) נֶשֶׁר. ב) פֶּרֶס. ג) עָזְנִיָּה. ד) דָּאָה. וְהִיא הָרָאָה הָאֲמוּרָה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה. ה) אַיָּה. וְהִיא הַדַּיָּה הָאֲמוּרָה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה. ו) מִין הָאַיָּה. שֶׁכֵּן כָּתוּב בָּהּ: לְמִינָהּ, מִכְּלָל שֶׁהוּא שְׁנֵי מִינִין. ז) עוֹרֵב. ח) זַרְזִיר. שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בְּעוֹרֵב: לְמִינוֹ - לְהָבִיא אֶת הַזַּרְזִיר. ט) יַעֲנָה. י) תַּחְמָס. יא) שַׁחַף. יב) נֵץ. יג) וְשַׁרְנָקָא, וְהוּא מִין הַנֵּץ. שֶׁכֵּן כָּתוּב בּוֹ: לְמִינֵהוּ. יד) כּוֹס. טו) שָׁלָךְ. טז) יַנְשׁוּף. יז) תִּנְשֶׁמֶת. יח) קָאַת. יט) רָחָמָה. כ) חֲסִידָה. כא) הָאֲנָפָה. כב) מִין הָאֲנָפָה. שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בָּהּ: לְמִינָהּ. כג) הַדּוּכִיפַת. כד) הָעַטַלֵּף.

טו. כָּל מִי שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינִין אֵלּוּ וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל עוֹף שֶׁאֵינוֹ מֻהָם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה. וְעוֹף טָהוֹר נֶאֱכָל בְּמָסֹרֶת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר פָּשׁוּט בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁזֶּה עוֹף טָהוֹר. וְנֶאֱמָן צַיָּד לוֹמַר: עוֹף זֶה הִתִּיר לִי רַבִּי הַצַּיָּד. וְהוּא שֶׁיֵּחָזֵק אוֹתוֹ צַיָּד שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינִין אֵלּוּ וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן.

טז. מִי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירָן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׁמוֹתֵיהֶן - בּוֹדֵק בְּסִימָנִין אֵלּוּ שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים: כָּל עוֹף שֶׁהוּא דּוֹרֵס וְאוֹכֵל - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מֵאֵלּוּ הַמִּינִין, וְטָמֵא; וְשֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, אִם יֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹף טָהוֹר. וְאֵלּוּ הֵן: אֶצְבַּע יְתֵרָה, אוֹ זֶפֶק, וְהִיא הַמֻּרְאָה, אוֹ שֶׁהָיָה קֵרְקְבָנוֹ נִקְלָף בַּיָּד.

יז. לְפִי שֶׁאֵין בְּכָל אֵלּוּ הַמִּינִין הָאֲסוּרִין מִין שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וְיֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ חוּץ מִפֶּרֶס וְעָזְנִיָּה, וּפֶרֶס וְעָזְנִיָּה אֵינָן מְצוּיִין בַּיִּשּׁוּב, אֶלָּא בְּמִדְבָּרוֹת אֵצֶל הַיָּם הָרְחוֹקוֹת עַד מְאֹד, שֶׁהֵן סוֹף הַיִּשּׁוּב.

יח. הָיָה הַקֵּרְקְבָן נִקְלָף בְּסַכִּין וְאֵינוֹ נִקְלָף בַּיָּד, וְאֵין בּוֹ סִימָן אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס - הֲרֵי זֶה סָפֵק. הָיָה חָזָק וְדָבֵק, וְהִנִּיחוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְנִתְרַפֵּה וְנִקְלָף בַּיָּד - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

יט. אָמְרוּ הַגְּאוֹנִים: שֶׁמָּסֹרֶת הִיא בִּידֵיהֶם, שֶׁאֵין מוֹרִין לְהַתִּיר עוֹף הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד, אֶלָּא אִם הָיָה אוֹתוֹ סִימָן שֶׁיִּקְלֹף קֵרְקְבָנוֹ בַּיָּד; אֲבָל אִם אֵינוֹ נִקְלָף בַּיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֶפֶק אוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה - מֵעוֹלָם לֹא הִתִּירוּהוּ.

כ. כָּל עוֹף שֶׁחוֹלֵק אֶת רַגְלָיו כְּשֶׁמּוֹתְחִין לוֹ חוּט שְׁתַּיִם לְכָאן וּשְׁתַּיִם לְכָאן, אוֹ שֶׁקּוֹלֵט מִן הָאֲוִיר וְאוֹכֵל בָּאֲוִיר - הֲרֵי זֶה דּוֹרֵס, וְטָמֵא. וְכָל הַשּׁוֹכֵן עִם הַטְּמֵאִים וְנִדְמֶה לָהֶם - הֲרֵי זֶה טָמֵא.

כא. וּמִינֵי חֲגָבִים שֶׁהִתִּירָה תּוֹרָה - שְׁמוֹנָה, וְאֵלּוּ הֵן: א) חָגָב. ב) מִין חָגָב, וְהוּא הָרַזְבָּנִית. ג) חַרְגֹּל. ד) וּמִין חַרְגֹּל, וְהוּא עַרְצוּבְיָא. ה) אַרְבֶּה. ו) וּמִין אַרְבֶּה, וְהִיא צִפֹּרֶת כְּרָמִים. ז) סָלְעָם. ח) וּמִין סָלְעָם, וְהִיא יוֹחֲנָא יְרוּשַׁלְמִית.

כב. מִי שֶׁהוּא בָּקִי בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן - אוֹכֵל. וְהַצַּיָּד נֶאֱמָן עֲלֵיהֶן, כְּעוֹף. וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בָּהֶן - בּוֹדֵק בַּסִּימָנִין. וּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין יֵשׁ בָּהֶן: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם, וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם שֶׁחוֹפוֹת רֹב אֹרֶךְ גּוּפוֹ וְרֹב הֶקֵּף גּוּפוֹ, וְיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כְּרָעַיִם לְנַתֵּר בָּהֶם - הֲרֵי זֶה מִין טָהוֹר. וְאַף עַל פִּי שֶׁרֹּאשׁוֹ אָרֹךְ וְיֵשׁ לוֹ זָנָב, אִם הָיָה שְׁמוֹ חָגָב - טָהוֹר.

כג. מִי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו כְּנָפַיִם אוֹ כְּרָעַיִם, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ כְּנָפַיִם הַחוֹפִין אֶת רֻבּוֹ, וְעָתִיד לְגַדֵּל אוֹתָן אַחַר זְמַן כְּשֶׁיִּגְדִּיל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר מֵעַתָּה.

כד. וּבַדָּגִים שְׁנֵי סִימָנִין: סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת. וּסְנַפִּיר הוּא שֶׁפּוֹרֵחַ בּוֹ, וְקַשְׂקֶשֶׂת הִיא הַדְּבוּקָה בְּכָל גּוּפוֹ. וְכֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת - יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר. אֵין לוֹ עַכְשָׁיו וּכְשֶׁיִּגְדִּיל יִהְיֶה לוֹ, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת כְּשֶׁהוּא בַּיָּם וּכְשֶׁיַּעֲלֶה יַשִּׁיר קַשְׂקַשָּׂיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ קַשְׂקַשִּׂים הַחוֹפִין אֶת כֻּלּוֹ - מֻתָּר. אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ אֶלָּא סְנַפִּיר אֶחָד וְקַשְׂקֶשֶׂת אַחַת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר האוכל מבהמה חיה ועוף הטמאים או מבשר אדם; ודין שמונה שרצים האמורים בתורה; ותולעים הנמצאים בפירות או במים; ודין רסק נמלות והביא אחת שלימה וצירפה לאלו.

א. מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר[2]: וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְּרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה, שׁוֹמֵעַ[3] אֲנִי שֶׁכֹּל שֶׁאֵינָהּ מַעֲלַת גֵּרָה וּמַפְרֶסֶת פַּרְסָה - אֲסוּרָה. וְלֵאוֹ הַבָּא מִכְּלַל עֲשֹׂה[4] - עֲשֵׂה הוּא[5]. וּבַגָּמָל וּבַחֲזִיר וּבָאַרְנֶבֶת וּבַשָּׁפָן נֶאֱמַר: אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה וְגוֹמֵר. הֲרֵי לָמַדְתָּ שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימָן אֶחָד. וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה, שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן כְּלָל[6], שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתָם בְּלֹא תַעֲשֶׂה, יָתֵר עַל עֲשֵׂה הַבָּא מִכְּלַל אֹתָהּ תֹּאכְלוּ.

2) בטוי שגור במשנה ובברייתא. כלומר, זה שאומר הכתוב. 3) מבין אני, כלומר, מכאן אני לומד. 4) מאחר שכתוב: "לעשות כך" אנו מבינים שרצון התורה הוא שלא לעשות אחרת, אף שלא נכתב במפורש לא לעשות, וזהו "לאו הבא מכלל עשה", כלומר, שהלאו נלמד מסגנון הפסוק הנכתב בלשון עשה. 5) ואם עשה לא כציווי התורה הוא עובר על עשה. 6) שאינן מפורשות בתורה.

1 **ב. לְפִיכָךְ, כָּל הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה**
2 **כְּזַיִת - לוֹקֶה[7] מִן הַתּוֹרָה. בֵּין שֶׁאָכַל מִן הַבָּשָׂר בֵּין**
3 **שֶׁאָכַל מִן הַחֵלֶב[8]. לֹא חֵלֶק הַכָּתוּב בַּטְּמֵאִים בֵּין**
4 **בְּשָׂרָם לְחֶלְבָּם.**

7) "כל השיעורין כולן בכזית". 8) כלומר, רק משום לאו של בשר בהמה טמאה, אבל לא משום אכילת חלב.

5 **ג. הָאָדָם, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ**
6 **חַיָּה[9] - אֵינוֹ מִכְּלַל מִינֵי חַיָּה בַּעֲלַת פַּרְסָה[10], לְפִיכָךְ[11]**
7 **אֵינוֹ[12] בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר הָאָדָם אוֹ מֵחֶלְבּוֹ,**
8 **בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת - אֵינוֹ לוֹקֶה[13], אֲבָל אָסוּר**
9 **הוּא בַּעֲשֵׂה; שֶׁהֲרֵי מָנָה הַכָּתוּב שִׁבְעַת מִינֵי חַיָּה**
10 **וְאָמַר בָּהֶן: זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ[14], הָא כֹּל שֶׁהוּא**
11 **חוּץ מֵהֶן[15] - לֹא תֹאכְלוּ, וְלַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה -**
12 **עֲשֵׂה.**

9) ואין בו סימני טהרה, אף על פי כן אין בשרו בלא תעשה של "את זה לא תאכלו". 10) והתורה כתבה: אך את זה לא תאכלו וג' וממפריסי הפרסה. 11) כלומר, מפני שהמין שאינו בעל פרסה אינו בכלל פרשה זו. 12) האדם. 13) וגם משום בשר מן החי אינו חייב, שזה אינו אלא בבהמה, חיה ועוף טהורים. וגם איסור נבלה אינו אלא במינים טהורים. 14) ה"לאו הבא מכלל עשה" שיש בבשר אדם, אינו אותו שלמד ממנו למינים טמאים בראש הלכה א', כי מקרא זה מדבר בבעלי פרסה ואדם אינו מבעלי פרסה, כמו שכתב רבינו בראש הלכה זו, אלא העשה "זאת החיה אשר תאכלו" ואדם נקרא חיה כאמור למעלה. 15) אפילו לא מבעלי פרסה.

13 **ד. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר עוֹף טָמֵא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה,**
14 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ.**
15 **וַהֲרֵי עָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה**
16 **תֹּאכֵלוּ, הָא טְמֵאָה - לֹא תֹאכְלוּ. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזַיִת**
17 **מִדָּג[16] טָמֵא - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם,**
18 **מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ. וְעָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל**
19 **אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכְלוּ, מִכְּלָל שֶׁמִּי שֶׁאֵין**
20 **לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת - לֹא יֵאָכֵל. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל**
21 **הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא אוֹ בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה אוֹ עוֹף טָמֵא**
22 **- בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.**

16) רבינו לא הזכיר כאן "מבשר הדג", כמו בבהמה ובעוף, מפני שלא בכל מקום נקרא בשר הדג בשם בשר, בלשון בני אדם.

23 **ה. חָגָב טָמֵא - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל שֶׁרֶץ הָעוֹף, וְהָאוֹכֵל**
24 **כְּזַיִת[17] מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל[18] שֶׁרֶץ**
25 **הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ. וְאֵי זֶהוּ שֶׁרֶץ**
26 **הָעוֹף? כְּגוֹן זְבוּב אוֹ יַתּוּשׁ וְצִרְעָה וּדְבוֹרָה וְכַיּוֹצֵא**
27 **בָהֶן.**

17) גם כאן בחגב לא הזכיר רבינו מבשר שרץ העוף, כי חגבים לא נקראו בשם בשר. 18) בספר ויקרא לא נזכר לאו על שרץ העוף, אלא בספר דברים בלבד.

28 **ו. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל**
29 **הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל. וְאֵי**
30 **זֶהוּ שֶׁרֶץ הָאָרֶץ? כְּגוֹן נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים וְחִפּוּשִׁית**
31 **וְנָדָל[19] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.**

19) בלשון הפסוק: מרבה רגלים.

32 **ז. וּשְׁמֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן: הַחֹלֶד**
33 **וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט**
34 **וְהַתִּנְשֶׁמֶת, הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרָם[20] כַּעֲדָשָׁה - לוֹקֶה. שְׁעוּר**
35 **אֲכִילָתָן כְּשִׁעוּר טֻמְאָתָן. וְכֻלָּם מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה**
36 **בְּכַעֲדָשָׁה[21].**

20) לאחר מיתתן. 21) שאם יש בין כולם ביחד כעדשה - האוכל מהם לוקה.

37 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָכַל מֵהֶן אַחַר מִיתָתָן[22];**
38 **אֲבָל הַחוֹתֵךְ אֵבֶר מִן הַחַי מִן אֶחָד מֵהֶן וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ**
39 **לוֹקֶה עָלָיו עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזַיִת בָּשָׂר[23]. וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין**
40 **לִכְזַיִת. אָכַל אֵבֶר שָׁלֵם מִן הַשֶּׁרֶץ אַחַר שֶׁמֵּת - אֵינוֹ**
41 **לוֹקֶה עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּעֲדָשָׁה.**

22) והטעם, שבמיתתן הם מטמאים לכן שיעור אכילתן כעדשה, משום שהוקשה לטומאה, אבל בחייהן אינם מטמאים ולפיכך שיעור אכילתם בכזית בכל איסורי אכילות שבתורה. 23) ואף על פי שאברים מטמאים בכל שהוא: "האברים אין להן שיעור אבר מן השרץ כברייתו", אין לוקין על אכילתו בכל שהוא, שלא אמרו "שיעור אכילתו כשיעור טומאתו" אלא בכעדשה, שזהו חידוש בשרץ, אבל טומאת האברים בכל שהוא, אינה נבדלת בשרצים משאר הטומאות, שכל הטומאות אבריהן מטמאין בכל שהן, אין אנו אומרים באברים שיעור אכילתן כשיעור טומאתן, והשיעור בכעדשה, גם באברים שלמים בעינו עומד. ולמה בכעדשה ולא בכזית? מפני שאין מתקבל על הדעת, שאבר שלם שיעורו גדול יותר מחתיכת אבר.

42 **ט. דַּם שְׁמֹנָה שְׁרָצִים וּבְשָׂרָן - מִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה. וְהוּא**
43 **שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מְחֻבָּר לַבָּשָׂר. וְכֵן דַּם הַנָּחָשׁ[24] מִצְטָרֵף**
44 **לִבְשָׂרוֹ לִכְזַיִת וְלוֹקֶה עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵין בְּשָׂרוֹ חָלוּק**
45 **מִדָּמוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ**
46 **מִשְּׁאָר שְׁרָצִים שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין[25].**

24) שהוא מן השרצים ששיעורם בכזית. 25) "ואין לך בכל השרצים מה שמטמא במותו חוץ משמונת המינין

המפורשין בתורה". אבל אסורים באכילה ושיעורם בכזית, ואין דמן חלוק מבשרן ולפיכך מצטרפין.

י. דַּם שְׁרָצִים שֶׁפָּרַשׁ, וּכְנָסוֹ וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה עָלָיו בְּכַזַּיִת[26]. וְהוּא שֶׁיַּתְּרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֵל שֶׁרֶץ; אֲבָל אִם הִתְּרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֵל דָּם - פָּטוּר[27], שֶׁאֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל דַּם בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף.

26) אפילו בשמונה שרצים ששיעורן בכעדשה. 27) לא כרת ולא מלקות.

יא. כָּל הַשִּׁעוּרִין וּמַחְלִקוֹתָם[28] - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

28) כלומר, החילוקים שיש בשיעורים, כגון אלה שנאמרו למעלה: זה בכזית וזה בכעדשה.

יב. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם; הֲרֵי כָּלַל בְּלָאוֹ זֶה שֶׁרֶץ הָאָרֶץ וְשֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם. אִי זֶהוּ שֶׁרֶץ הַמַּיִם? אֵלּוּ הַבְּרִיּוֹת הַקְּטַנּוֹת, כְּמוֹ הַתּוֹלָעִים וְהָעֲלוּקָה שֶׁבַּמַּיִם, וְהַבְּרִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּיָתֵר, שֶׁהֵן חַיּוֹת הַיָּם. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּצוּרַת הַדָּגִים, לֹא דָּג טָמֵא וְלֹא דָּג טָהוֹר, כְּגוֹן כֶּלֶב הַמַּיִם וְהַדִּלְפוֹן[29] וְהַצְּפַרְדֵּעַ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

29) "דגים יש בים שחציין צורת אדם וחציין צורת דג".

יג. אֵלּוּ הַמִּינִין שֶׁנִּבְרָאִין בָּאֲשָׁפּוֹת וּבְגוּפֵי הַנְּבֵלוֹת, כְּגוֹן רִמָּה וְתוֹלֵעָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁאֵינָן נִבְרָאִין מִזָּכָר וּנְקֵבָה אֶלָּא מִן הַגְּלָלִים שֶׁהִסְרִיחוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ. וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כְּזַיִת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין פָּרִין וְרָבִין. אֲבָל הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ הוּא שֶׁפָּרֶה וְרָבֶה מִזָּכָר וּנְקֵבָה.

יד. אֵלּוּ הַמִּינִין הַנִּבְרָאִין בַּפֵּרוֹת וּבַמַּאֲכָלוֹת: אִם פֵּרְשׁוּ וְיָצְאוּ לָאָרֶץ[30], אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ לְתוֹךְ הָאֹכֶל, מִי שֶׁאָכַל מֵהֶן כְּזַיִת - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - לֶאֱסֹר אֵלּוּ שֶׁפָּרְשׁוּ לָאָרֶץ. אֲבָל אִם לֹא פָּרְשׁוּ - מֻתָּר לֶאֱכֹל הַפְּרִי וְהַתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכוֹ.

30) לאו דווקא "לארץ", הוא הדין אם עלתה וריחשה על הפרי.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִתְלִיעַ הָאֹכֶל אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר מִן הָאָרֶץ; אֲבָל אִם הִתְלִיעַ וְהוּא מְחֻבָּר - אוֹתָהּ הַתּוֹלַעַת אֲסוּרָה כְּאִלּוּ פָּרְשָׁה לָאָרֶץ, שֶׁעַל הָאָרֶץ נִבְרֵאת, וְלוֹקִין עָלֶיהָ[31]. וְאִם סָפֵק - אֲסוּרָה[32]. לְפִיכָךְ, כָּל מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהִתְלִיעַ כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּבְדֹּק הַפְּרִי מִתּוֹכוֹ, שֶׁמָּא יֵשׁ בּוֹ תּוֹלַעַת[33]. וְאִם שָׁהָה הַפְּרִי אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - אוֹכֵל בְּלֹא בְּדִיקָה; שֶׁאֵין תּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מִתְקַיֶּמֶת[34] שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ.

31) משום הלאו של השרץ השורץ על הארץ. 32) ספק של איסורי תורה. 33) ואם יש בו אסור מספק. 34) הני תמרי דכדא (שהתליעו) לבתר תריסר ירחי שתא שריין (אחרי שעברו עליהן י"ב חודש - מותרין).

טז. פָּרְשׁוּ לָאֲוִיר וְלֹא נָגְעוּ לָאָרֶץ[35], אוֹ שֶׁפָּרְשׁוּ מִקְצָתָן לָאָרֶץ, אוֹ שֶׁפָּרְשׁוּ אַחַר שֶׁמֵּתוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת תּוֹלַעַת עַל הַגַּרְעִינָה מִבִּפְנִים, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִתּוֹךְ הָאֹכֶל לְתוֹךְ אֹכֶל אַחֵר - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין מִסָּפֵק, וְאֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן[36].

35) כלומר, שלפני שהגיעו לארץ קלטה בפיו לבולעה. 36) שאין מלקות בספק. וכל הדינים בהלכה זו נאמרו בהתליעו בתלוש, אבל אם התליעו במחובר פסק רבינו שאפילו לא פירשה התולעת - אסורה.

יז. תּוֹלַעַת[37] הַנִּמְצֵאת בִּמְעֵי הַדָּגִים וּבַמֹּחַ שֶׁבְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה[38] וְהַנִּמְצֵאת בַּבָּשָׂר[39] - אֲסוּרָה. אֲבָל דָּג מְלִיחַ שֶׁהִתְלִיעַ - הֲרֵי הַתּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מֻתֶּרֶת[40]; שֶׁהֵן כְּפֵרוֹת שֶׁהִתְלִיעוּ אַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִן הָאָרֶץ, שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָן כֻּלָּן כְּאַחַת בַּתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכָן. וְכֵן הַמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים שֶׁהִשְׁרִיצוּ - הֲרֵי אוֹתָן שְׁרָצִים מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן עִם הַמַּיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ. כְּלוֹמַר: בַּמַּיִם וּבַיַּמִּים וּבַנְּחָלִים הוּא שֶׁאַתָּה אוֹכֵל אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵין אַתָּה אוֹכֵל אֶת שֶׁאֵין לוֹ; אֲבָל בַּכֵּלִים, בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּין שֶׁאֵין לוֹ - מֻתָּר.

37) "קוקיאני אסיר", כלומר תולעים. ואסורים מפני שאינם מתהווים ממנו אלא נכנסו לו דרך נחיריו מן החוץ. 38) שבוודאי דרך הנחירים נכנסה. 39) מפני שנתהוו בבשר אחר מיתה, ואסורות מפני שבהמה ניתרת באכילה בשחיטה וכל דבר חי שיצא ממנה אפילו לאחר מיתה אסור כיוון שאי אפשר לו בשחיטה. 40) אם התולעת עודנה מחוברת בהם, אבל אם פירשה מהחתיכה - אסורה.

יח. שֶׁרֶץ הַמַּיִם הַנִּבְרָא בַּבּוֹרוֹת וּבַשִּׁיחִין וּבַמְּעָרוֹת, הוֹאִיל וְאֵינָן מַיִם נוֹבְעִין וַהֲרֵי הֵן עֲצוּרִים[41] - הֲרֵי הֵן כַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים וּמֻתָּר. וְשׁוֹחֶה וְשׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע, וְאַף עַל פִּי שֶׁבּוֹלֵעַ בִּשְׁעַת שְׁתִיָּה מֵאוֹתָן הַשְּׁרָצִים הַדַּקִּים.

41) מכונסים. אבל אם אינם עצורים, כגון חריצים ונעיצין של מים הנמשכים, דינם כימים, אף על פי שאינן נובעין.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן; אֲבָל אִם פֵּרַשׁ הַשֶּׁרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לְתוֹךְ הַכְּלִי אוֹ לְתוֹךְ הַבּוֹר - אָסוּר. פָּרַשׁ לְדָפְנֵי הֶחָבִית

וְחָזַר וְנָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הַשֵּׁכָר - מֻתָּר[42]. וְכֵן אִם פָּרַשׁ לְדָפְנֵי הַבּוֹר אוֹ הַמְּעָרָה וְחָזַר לַמַּיִם - מֻתָּר.

42) "היינו רביתיה", כלומר כך הוא גדל, זה מקום גידולן, ודרכו לפרוש לדפני הכלי או הבור ולחזור למים ולפיכך אף על פי שפירש לדופן אין בכך כלום. ואם פירש לאחורי הכלי או על שפת הבור בחוץ, אסור שאינו מקום גידולו.

כ. הַמְסַנֵּן אֶת הַיַּיִן אוֹ אֶת הַחֹמֶץ אוֹ אֶת הַשֵּׁכָר, וְאָכַל אֶת הַיַּבְחוּשִׁים אוֹ אֶת הַיַּתּוּשִׁין וְהַתּוֹלָעוֹת שֶׁסִּנֵּן - לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם[43] אוֹ מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם[44]. אֲפִלּוּ חָזְרוּ לַכְּלִי אַחַר שֶׁסִּנְּנָן, שֶׁהֲרֵי פָּרְשׁוּ מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן[45]. אֲבָל אִם לֹא סִנְּנָן - שׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ.

43) ביבחושים. 44) ביתושים, שהוא גם שרץ העוף. ומכיוון שהתהווה במים לוקה גם משום שרץ המים. 45) כלומר, אין לחשוש שאולי פירשו.

כא. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה הָאוֹכֵל כְּזַיִת - כְּשֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּרִיָּה גְּדוֹלָה, אוֹ שֶׁצֵּרַף מְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ וּמְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ שֶׁבְּמִינָהּ[46] עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת; אֲבָל הָאוֹכֵל בְּרִיָּה טְמֵאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כֻּלָּהּ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה פְּחוּתָה מִן הַחַרְדָּל[47]. בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ מֻתָּה[48] בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ חַיָּה. וַאֲפִלּוּ סָרְחָה הַבְּרִיָּה[49] וְנִשְׁתַּנִּית צוּרָתָהּ[50], הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ - לוֹקֶה.

46) כלומר משם אחד, שאסורים בלאו אחד "כל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין" אבל שני מינים אינם מצטרפים לכזית. 47) כלומר, בכמות קטנה ביותר, כל שהוא. 48) "טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא". 49) אולם היא עוד ראוייה לאכילת אדם, אבל אם סרחה עד כדי כך שאינה ראוייה כבר לאכילת אדם, פטור כמבואר להלן פרק י"ד הלכה י"א "שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור". 50) נשתנית, אבל לא נתרסקה.

כב. נְמָלָה שֶׁחָסְרָה אֲפִלּוּ אַחַת מֵרַגְלֶיהָ - אֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ[51] אֶלָּא בִּכְזַיִת. לְפִיכָךְ[52], הָאוֹכֵל זְבוּב שָׁלֵם אוֹ יַתּוּשׁ שָׁלֵם, בֵּין חַי וּבֵין מֵת - לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף.

51) בעייא בגמרא: אם חשובה ברייה או לא, ולא נפשטה, ועל ספק אין לוקים. 52) מכיוון שלוקים על אכילת ברייה שלימה כל שהיא.

כג. הֲרֵי שֶׁהָיְתָה הַבְּרִיָּה מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף וּמִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם וּמִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לָהּ כְּנָפַיִם[53], וְהִיא מְהַלֶּכֶת עַל הָאָרֶץ כִּשְׁאָר שְׁרָצִים[54], וְהָיְתָה רָבָה בַּמַּיִם[55], וַאֲכָלָהּ - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת[56]. וְאִם הָיְתָה יָתֵר עַל זֶה מִן הַמִּינִין שֶׁנִּבְרְאוּ בַּפְּרוֹת - לוֹקֶה עָלֶיהָ אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת[57]. וְאִם הָיְתָה מִן הַמִּינִין שֶׁפָּרִין וְרָבִין - לוֹקֶה חָמֵשׁ. וְאִם הָיְתָה מִכְּלַל עוֹף טָמֵא יָתֵר עַל הֱיוֹתָהּ מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף - לוֹקֶה עָלֶיהָ שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: מִשּׁוּם עוֹף טָמֵא, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם, וּמִשּׁוּם רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת. בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ בֵּין שֶׁאָכַל מִמֶּנָּה כְּזַיִת. לְפִיכָךְ, הָאוֹכֵל נְמָלָה הַפּוֹרַחַת הַגְּדֵלָה בַּמַּיִם - לוֹקֶה חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת.

53) ופורחת ויש בה לאו שרץ העוף. 54) ההולכים על הארץ, ולכן היא נכללת בלאו "בכל השרץ השורץ על הארץ". 55) שנוסף בה לאו של שרץ המים. 56) מלקות לכל לאו ולאו. 57) "אכל פוטיתא לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, צרעה לוקה שש". דעת רבינו שאם יש בדבר אחד כמה לאווין אינו לוקה אלא אחת ולכן הוא מבאר כאן טעם ריבוי המלקיות מפני שבריות אלו יש בהן תכונות שונות ועל ידן הן נכללות בכל אלה המינים והאוכלן לוקה על כל הלאווין ואין זה דומה כלל למקרה של לאווין הרבה על איסור אחד ולפיכך הדגיש כאן את התכונות השונות.

כד. רִסְּק[58] נְמָלִים וְהֵבִיא אַחַת שְׁלֵמָה וְצֵרְפָהּ לְאֵלּוּ שֶׁנִּתְרַסְּקוּ וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: חָמֵשׁ - מִשּׁוּם הַנִּמְלָה הָאַחַת, וְאַחַת - מִשּׁוּם כְּזַיִת מִנִּבְלַת הַטְּמֵאִים[59].

58) דכיוון שריסקם ביטלם מתורת ברייה ואין לה דין של אוכל נמלה שלימה. 59) ולא משום לאו "לא תאכלו כל נבלה", כי לאו זה מדבר במיני טהורים. וכאן לוקה משום נבלת הטמאים, כלומר שרצים, משום אל תשקצו את נפשותיכם.

יום ה' י"א תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר מאכל היוצא מן האסור אם הוא אסור; ומה טעם לדבש דבורים וצרעים שהוא מותר; חלב האדם אם מותר לאכול או לינק אותו מהשדיים; חלב וביצים הבאים מהטמאה; וביצת עוף טהור שנמצא עליו קורט דם; ודין אפרוח שנולד מביצת טריפה; גבינה וחמאה של גויים וסימני ביצים; וציר דגים טמאים; גוי שהביא חביות פתוחות של ציר ודג טהור באחת מהם.

א. כָּל מַאֲכָל הַיּוֹצֵא מִמִּין מִן הַמִּינִין הָאֲסוּרִין שֶׁלּוֹקִין עַל אֲכִילָתָן - הֲרֵי אוֹתוֹ הַמַּאֲכָל אָסוּר בַּאֲכִילָה מִן הַתּוֹרָה. כְּגוֹן חֵלֶב בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים וּבֵיצֵי עוֹף וְדָג הַטְּמֵאִים. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת בַּת הַיַּעֲנָה - זוֹ בֵּיצָתָהּ. וְהוּא הַדִּין לְכָל הָאָסוּר כְּיַעֲנָה, וּלְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לַבֵּיצָה.

ב. חֵלֶב הָאָדָם מֻתָּר בַּאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשַׂר הָאָדָם אָסוּר בַּאֲכִילָה, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה.

ג. דְּבַשׁ דְּבוֹרִים וּדְבַשׁ צְרָעִים - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתַּמְצִית גּוּפָן, אֶלָּא כּוֹנְסִין אוֹתוֹ מִן הָעֲשָׂבִים בְּתוֹךְ

פִּיהֶן וּמִקִּיאִין אוֹתוֹ בַּכּוּרֵת, כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ אוֹתוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב אָדָם מֵתָר, אָסְרוּ חֲכָמִים לְגָדוֹל לִינַק אוֹתוֹ מִן הַשָּׁדַיִם, אֶלָּא חוֹלֶבֶת אִשָּׁה לְתוֹךְ הַכְּלִי וְשׁוֹתֶה. וְגָדוֹל שֶׁינָּק מִן הַשַּׁד - כְּיוֹנֵק שֶׁרֶץ, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ה. יוֹנֵק תִּינוֹק וְהוֹלֵךְ אֲפִלּוּ אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים. וְאִם גְּמָלוּהוּ וּפָרַשׁ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר, מֻחְמַת בְּרִיוֹ לֹא מֻחְמַת חָלְיוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְיוֹנֵק. וְהוּא שֶׁגְּמָלוּהוּ אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ; אֲבָל בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אֲפִלּוּ גְּמָלוּהוּ חֹדֶשׁ אוֹ שְׁנַיִם - מֵתָר לַחֲזֹר וְלִינַק עַד סוֹף עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ.

ו. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה וּבֵיצֵי עוֹף טָמֵא אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה - אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶם; שֶׁנֶּאֱמַר: מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ - עַל הַבָּשָׂר הוּא לוֹקֶה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל הַבֵּיצָה וְעַל הֶחָלָב. וַהֲרֵי הָאוֹכֵל אוֹתָן - כְּאוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר, שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה וְאֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁהָאוֹכֵל בֵּיצֵי דָגִים טְמֵאִים הַנִּמְצָאִים בִּמְעֵיהֶם - כְּאוֹכֵל קִרְבֵּי דָגִים טְמֵאִים, וְלוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה. וְכֵן בֵּיצֵי הָעוֹף הַטָּמֵא הַתְּלוּיוֹת בָּאֲשִׁכּוֹל, שֶׁעֲדַיִן לֹא פָּרְשׁוּ וְנִגְמְרוּ, הָאוֹכֵל אוֹתָן - לוֹקֶה, כְּאוֹכֵל בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁלָּהֶן.

ח. בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ וַאֲכָלָהּ - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף. אֲבָל בֵּיצַת הָעוֹף טָהוֹר שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ וַאֲכָלָהּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ט. נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט דָּם: אִם עַל הַחֶלְבּוֹן - זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁאָר, וְאִם עַל הַחֶלְמוֹן - אֲסוּרָה כֻּלָּהּ. בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת - הַנָּפֵשׁ הַיָּפָה תֹּאכְלֶנָּה.

י. אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינָיו - מֵתָר לְאָכְלוֹ. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁנִּטְרְפָה - חֶלְבָהּ אָסוּר כַּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה. וְכֵן בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר שֶׁנִּטְרַף - כְּבֵיצַת עוֹף טָמֵא, וְאָסוּר.

יא. אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד מִבֵּיצַת טְרֵפָה - מֵתָר, שֶׁאֵין מִינוֹ טָמֵא. הָיָה הָעוֹף סְפֵק טְרֵפָה, כָּל הַבֵּיצִים שֶׁתִּלַּד בַּעֲרֵמָה רִאשׁוֹנָה - מַשְׁהִין אוֹתָן: אִם טָעֲנָה עֲרֵמָה שְׁנִיָּה וְהִתְחִילָה לִילֵד - הֵתִּרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת, שֶׁאִם הָיְתָה טְרֵפָה - לֹא הָיְתָה יוֹלֶדֶת עוֹד; וְאִם לֹא יָלְדָה - הֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת.

יב. חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה אֵינוֹ נִקְפֶּה וְעוֹמֵד כַּחֵלֶב הַטְּהוֹרָה. וְאִם נִתְעָרֵב חֵלֶב טְמֵאָה בַּחֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה, כְּשֶׁתַּעֲמִיד אוֹתוֹ - יַעֲמֹד חֵלֶב הַטְּהוֹרָה, וְיֵצֵא חֵלֶב הַטְּמֵאָה עִם הַקּוֹם שֶׁל גְּבִינָה.

יג. וּמִפְּנֵי זֶה יִתֵּן הַדִּין: שֶׁכָּל חֵלֶב הַנִּמְצָא בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אָסוּר, שֶׁמָּא עֵרֵב בּוֹ חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וּגְבִינַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - מֻתֶּרֶת, שֶׁאֵין חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה מִתְגַּבֵּן. אֲבָל בִּימֵי חַכְמֵי מִשְׁנָה גָּזְרוּ עַל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וַאֲסָרוּם, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּעוֹר קֵבָה שֶׁל שְׁחִיטָתָן שֶׁהִיא נְבֵלָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא עוֹר הַקֵּבָה דָּבָר קָטָן הוּא עַד מְאֹד בֶּחָלָב שֶׁעָמַד בּוֹ, וְלָמָּה לֹא יִבְטַל בְּמִעוּטוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמַּעֲמִיד הַגְּבִינָה, וְהוֹאִיל וְדָבָר הָאָסוּר הוּא שֶׁהֶעֱמִיד - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יד. גְּבִינָה שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בַּעֲשָׂבִים אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת, כְּגוֹן שְׁרַף הַתְּאֵנִים, וַהֲרֵי הֵן נִכָּרִין בַּגְּבִינָה - הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה. שֶׁכְּבָר גָּזְרוּ עַל כָּל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, בֵּין שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר אָסוּר בֵּין שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר הַמֻּתָּר, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּדָבָר הָאָסוּר.

טו. הָאוֹכֵל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ חֶלֶב שֶׁחֲלָבוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. הַחֶמְאָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - מִקְצָת הַגְּאוֹנִים הִתִּירוּהָ; שֶׁהֲרֵי לֹא גָּזְרוּ עַל הַחֶמְאָה, וַחֵלֶב הַטְּמֵאָה אֵינוֹ עוֹמֵד. וּמִקְצָת הַגְּאוֹנִים אֲסָרוּהָ, מִפְּנֵי צַחְצוּחֵי חֵלֶב שֶׁיִּשָּׁאֵר בָּהּ. שֶׁהֲרֵי הַקּוֹם שֶׁבַּחֶמְאָה אֵינוֹ מְעֹרָב עִם הַחֶמְאָה כְּדֵי שֶׁיִּבְטַל בְּמִעוּטוֹ, וְכָל חֵלֶב שֶׁלָּהֶן חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרְבוּ בוֹ חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה.

טז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם לָקַח חֶמְאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וּבִשְּׁלָהּ עַד שֶׁהָלְכוּ לָהֶן צַחְצוּחֵי חֵלֶב - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. שֶׁאִם תֹּאמַר: נִתְעָרְבוּ עִמָּהּ וְנִתְבַּשְּׁלוּ כֻּלָּן - בָּטְלוּ בְּמִעוּטָם. אֲבָל הַחֶמְאָה שֶׁבִּשְּׁלוּ אוֹתָהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֲסוּרָה מִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יז. יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּשַׁב בְּצַד הָעֵדֶר שֶׁל נָכְרִי, וּבָא הַנָּכְרִי וְהֵבִיא לוֹ חֶלֶב מִן הָעֵדֶר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּעֵדֶר בְּהֵמָה טְמֵאָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָה אוֹתוֹ חוֹלֵב. וְהוּא שֶׁיָּכוֹל לִרְאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא חוֹלֵב כְּשֶׁיַּעֲמֹד; שֶׁהַנָּכְרִי מִתְיָרֵא לַחֲלֹב מִן הַטְּמֵאָה, שֶׁמָּא יַעֲמֹד וְיִרְאֶה אוֹתוֹ.

יח. בֵּיצָה שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ כַּדִּין אוֹ שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ חַדִּין, אוֹ שֶׁהָיָה חֶלְמוֹן מִבַּחוּץ וְחֶלְבּוֹן מִבִּפְנִים - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא. רֹאשָׁהּ אֶחָד כַּד וְרֹאשָׁהּ אֶחָד חַד, וְחֶלְבּוֹן מִבַּחוּץ וְחֶלְמוֹן מִבִּפְנִים - אֶפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא וְאֶפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר. לְפִיכָךְ שׁוֹאֵל לְצַיָּד יִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכְרָהּ: אִם אָמַר לוֹ: שֶׁל עוֹף פְּלוֹנִי הוּא וְעוֹף טָהוֹר הוּא - סוֹמֵךְ עָלָיו; וְאִם אָמַר: שֶׁל עוֹף טָהוֹר, וְלֹא אָמַר לוֹ שְׁמוֹ - אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלָיו.

יט. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִים בֵּיצִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אֶלָּא אִם הָיָה מַכִּיר אוֹתָן וְיֵשׁ לוֹ בָּהֶן טְבִיעוּת עַיִן שֶׁהֵן בֵּיצֵי עוֹף פְּלוֹנִי הַטָּהוֹר. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא הֵן בֵּיצֵי טְרֵפָה אוֹ בֵּיצֵי נְבֵלָה. וְאֵין לוֹקְחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בֵּיצָה טְרוּפָה כְּלָל.

כ. בֵּיצֵי דָגִים - סִימָנֵיהֶם כְּסִימָנֵי בֵּיצֵי הָעוֹף. אִם הָיוּ שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ כַּדִּין אוֹ חַדִּין - טְמֵאָה. אֶחָד כַּד וְאֶחָד חַד - שׁוֹאֵל לַיִּשְׂרְאֵלִי הַמּוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: אֲנִי מְלַחְתִּים וְהוֹצֵאתִים מִדָּג טָהוֹר - אוֹכֵל עַל פִּיו; וְאִם אָמַר לוֹ: טְהוֹרִין הֵם - אֵינוֹ נֶאֱמָן, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָדָם שֶׁהֶחְזַק בְּכַשְׁרוּת.

כא. וְכֵן אֵין לוֹקְחִין גְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן אֶלָּא מִיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁהֶחְזַק בְּכַשְׁרוּת. אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהָיְתָה רֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל - לוֹקְחִין מִכָּל יִשְׂרְאֵלִי שֶׁבָּהּ. וְהֶחָלָב - לוֹקְחִין אוֹתוֹ מִכָּל יִשְׂרָאֵל מִכָּל מָקוֹם.

כב. הַכּוֹבֵשׁ דָּגִים טְמֵאִים - צִירָן אָסוּר. אֲבָל צִיר חֲגָבִים טְמֵאִים - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם לַחְלוּחִית. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין צִיר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ דָּג טָהוֹר מְשׁוֹטֵט בּוֹ, אֲפִלּוּ דָּג אֶחָד.

כג. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהֵבִיא עֲרֵבָה מְלֵאָה חָבִיּוֹת פְּתוּחוֹת שֶׁל צִיר, וְדָג אֶחָד טָהוֹר בְּאַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן מֻתָּרוֹת. הָיוּ סְתוּמוֹת, פָּתַח אַחַת וְנִמְצָא בָּהּ דָּג טָהוֹר, שְׁנַיָּה וְנִמְצָא בָּהּ טָהוֹר - כֻּלָּן מֻתָּרוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁוֹ שֶׁל דָּג וְשִׁדְרוֹ קַיָּם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶא נָכָר שֶׁהוּא דָּג טָהוֹר. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין דָּגִים מְרֻצָּצִין מְלוּחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְהֵם הַנִּקְרָאִים טָרִית טְרוּפָה. וְאִם הָיָה רֹאשׁ הַדָּג וְשִׁדְרוֹ נָכָר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְרֻצָּץ - מֻתָּר לִקַּח אוֹתוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

כד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהֵבִיא גֶּרֶב שֶׁל חֲתִיכוֹת דָּג שֶׁחִתּוּכָן שָׁוֶה, וְהֵן נִכָּרִין שֶׁכֻּלָּן מִדָּג אֶחָד, וּמָצָא בַּחֲתִיכָה אַחַת מֵהֶן קַשְׂקַשִּׁין - הֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרוֹת.

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר האוכל מבשר נבלת בהמה חיה ועוף; הא כל עוף טהור חי ואין בו כזית; האוכל כזית נפל מבהמה טהורה ובן כמה הוא נפל; האוכל כזית טרפה; ושנכנסין הטרפיות בכלל בשר בשדה טרפה; בהמה חולה שתשש כוחה למות או שחט מסוכנת ולא פירכסה; האיסורין אם מצטרפין וכן הנבלות ונבלה עם טרפה; הדברים שעורותיהם כבשרם; ודין שור הנסקל.

א. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה שֶׁמֵּתָה אוֹ חַיָּה שֶׁמֵּתָה אוֹ עוֹף שֶׁמֵּת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה. וְכֹל שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה כָּרָאוּי - הֲרֵי זוֹ מֵתָה. וּבְהִלְכוֹת הַשְׁחִיטָה יִתְבָּאֵר הַשְׁחִיטָה שֶׁהִיא כָּרָאוּי וְשֶׁאֵינָהּ כָּרָאוּי.

ב. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה אֶלָּא מִינִים טְהוֹרִים בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לִשְׁחִיטָה, וְאִם נִשְׁחֲטוּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה יִהְיוּ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה; אֲבָל מִינִין טְמֵאִין, שֶׁאֵין שְׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהֶן, בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה כָּרָאוּי בֵּין שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁחָתַךְ בָּשָׂר מִן הַחַי מִמֶּנָּה וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם נְבֵלָה וּטְרֵפָה, אֶלָּא מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּשַׂר טְמֵאָה.

ג. הָאוֹכֵל עוֹף טָהוֹר חַי כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כְּזַיִת, הוֹאִיל וַאֲכָלוֹ כֻּלּוֹ. וְאִם אֲכָלוֹ אַחַר שֶׁמֵּת - עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזַיִת. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּכֻלּוֹ בָּשָׂר כְּזַיִת, הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכֻלּוֹ כְּזַיִת - חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם נְבֵלָה.

ד. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר גֵּפֶל בְּהֵמָה טְהוֹרָה - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה. וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִן הַבְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה עַד לֵיל שְׁמִינִי; שֶׁכֹּל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁמוֹנָה יָמִים בַּבְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה כְּגֵפֶל. וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. וְאִם נוֹדַע לוֹ שֶׁכֻּלּוֹ לוֹ חֲדָשָׁיו בַּבֶּטֶן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד, שֶׁהֵן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים לִבְהֵמָה גַּסָּה וַחֲמִשָּׁה לְדַקָּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּיוֹם שֶׁנּוֹלַד.

ה. הַשִּׁלְיָא שֶׁיָּצְאַת עִם הַוָּלָד - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה. וְהָאוֹכְלָהּ - פָּטוּר, שֶׁאֵינָהּ בָּשָׂר.

ו. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף טְהוֹרִים שֶׁנִּטְרְפוּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ, לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ. טְרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - זוֹ שֶׁטָּרְפָה אוֹתָהּ חַיַּת הַיַּעַר, כְּגוֹן

אֲרִי וְנָמֵר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכֵן עוֹף שֶׁטָּרַף אוֹתוֹ עוֹף הַדּוֹרֵס, כְּגוֹן נֵץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר שֶׁטָּרְפָה אוֹתָהּ וְהֵמִיתָה אוֹתָהּ; שֶׁאִם מֵתָה - הֲרֵי הִיא נְבֵלָה, וּמַה לִּי מֵתָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ אוֹ הִכָּהּ בְּסַיִף וְהֵמִיתָהּ אוֹ שִׁבְּרָהּ אֲרִי וְהֵמִיתָהּ? הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשֶׁנִּטְרְפָה וְלֹא מֵתָה.

ז. וְאִם הִטְרִפָה שֶׁלֹּא מֵתָה אֲסוּרָה, יָכוֹל אִם בָּא זְאֵב וְגָרַר הַגִּדִי בְּרַגְלוֹ אוֹ בְּזָנָבוֹ אוֹ בְּאָזְנוֹ, וְרָדַף אָדָם וְהִצִּילוֹ מִפִּיו, יִהְיֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִטְרַף? תַּלְמוּד לוֹמַר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה וְגוֹמֵר לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ בָּשָׂר הָרְאוּיָה לְכֶלֶב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַטְּרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא שֶׁטָּרְפָה אוֹתָהּ חַיַּת הַיַּעַר וְשִׁבְּרָה אוֹתָהּ וְנָטַת לָמוּת וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה. אַף עַל פִּי שֶׁקָּדַם וּשְׁחָטָהּ קֹדֶם שֶׁתָּמוּת - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִשּׁוּם טְרֵפָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה מִמַּכָּה זוֹ הַבָּאָה עָלֶיהָ.

ח. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה הַמֵּתָה, וְהִיא הַנְּבֵלָה, וְאָסְרָה הַנּוֹטָה לָמוּת מֵחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מֵתָה, וְהִיא הַטְּרֵפָה. וּכְשֵׁם שֶׁלֹּא תַּחֲלֹק בְּמִיתָה בֵּין מֵתָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה וָמֵתָה, בֵּין שֶׁחֲנָקָהּ עַד שֶׁמֵּתָה, בֵּין שֶׁדְּרָסַתְּהָ חַיָּה וַהֲרָגַתְּהָ; כָּךְ לֹא תַּחֲלֹק בְּנוֹטָה לָמוּת בֵּין שֶׁטְּרָפַתְּהָ חַיָּה וְשִׁבְּרַתְּהָ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה מִן הַגַּג וְנִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה וְנִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ, בֵּין שֶׁזָּרַק בָּהּ חֵץ וְנִקַּב לִבָּהּ אוֹ רֵאָתָהּ, בֵּין שֶׁבָּא לָהּ חֹלִי מֵחֲמַת עַצְמָהּ וְנִקַּב לִבָּהּ אוֹ רֵאָתָהּ אוֹ שִׁבֵּר רֹב צַלְעוֹתֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. הוֹאִיל וְהִיא נוֹטָה לָמוּת מִכָּל מָקוֹם - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַגּוֹרֵם בִּידֵי בָּשָׂר וָדָם בֵּין שֶׁהָיָה בִּידֵי שָׁמַיִם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה טְרֵפָה? דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה. שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן, לֹא תֵּאָסֵר אֶלָּא אוֹתָהּ שֶׁנִּטְרְפָה בַּשָּׂדֶה, אֲבָל אִם נִטְרְפָה בֶּחָצֵר - לֹא תֵּאָסֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בַּהֹוֶה.

ט. וְעִנְיַן הַכָּתוּב: שֶׁהַנּוֹטָה לָמוּת מֵחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לִחְיוֹת מֵחֲמַת מַכָּה זוֹ - אֲסוּרָה. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵין כָּמוֹהָ חַיָּה - טְרֵפָה. וּבְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה יִתְבָּאֵר אֵי זֶה חֹלִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה וְאֵי זֶה חֹלִי אֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה.

י. וְכֵן הַחוֹתֵךְ בָּשָׂר מִן הַחַי מִן הַטְּהוֹרִים - הֲרֵי אוֹתוֹ הַבָּשָׂר טְרֵפָה, וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל טְרֵפָה. שֶׁהֲרֵי בָּשָׂר זֶה מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה וְלֹא מֵתָה, מַה לִּי טְרֵפָה אוֹתָהּ חַיָּה מַה לִּי חֲתָכָהּ בְּסַכִּין? מַה לִּי בְּכֶלְבָּהּ מַה לִּי בְּמִקְצָתָהּ? הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשֵׂית הַבְּהֵמָה בָּשָׂר בַּשָּׂדֶה הֲרֵי הִיא טְרֵפָה.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלָה מֵחֲמַת שֶׁתְּשַׁשׁ כֹּחָהּ וְנָטְתָה לָמוּת, הוֹאִיל וְלֹא אֵרְעָה מַכָּה בְּאֵבֶר מֵאֵיבָרֶיהָ הַמְּמִיתִים אוֹתָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּעֵין טְרֵפַת חַיַּת הַיַּעַר, שֶׁהֲרֵי עָשָׂת בָּהּ מַכָּה הַמְּמִיתָה אוֹתָהּ.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים לֹא הָיוּ אוֹכְלִין מִבְּהֵמָה שֶׁמְּמַהֲרִין וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּמוּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁפִּרְכְּסָה בְּסוֹף שְׁחִיטָה. וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ אִסּוּר, אֶלָּא כָּל הָרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְלֹא יָצָא מֵהֶן דָּם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא מֵתִים הָיוּ. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּרִיאָה וְלֹא פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. אֲבָל הַמְסַכֶּנֶת, וָהִיא: כֹּל שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ וְאֵינָהּ עוֹמֶדֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת מַאֲכַל בְּרִיאוֹת, אִם שְׁחָטָהּ וְלֹא פִּרְכְּסָה כְּלָל - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, וְלוֹקִין עָלֶיהָ. וְאִם פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַפִּרְכּוּס בְּסוֹף הַשְּׁחִיטָה, אֲבָל בִּתְחִלָּתָהּ - אֵינוֹ מוֹעִיל.

יד. כֵּיצַד הוּא הַפִּרְכּוּס? בִּבְהֵמָה דַּקָּה וּבְחַיָּה גַּסָּה וְדַקָּה: בֵּין שֶׁפָּשְׁטָה יָדָהּ וְהֶחֱזִירָה, אוֹ שֶׁפָּשְׁטָה רַגְלָהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחֱזִירָה, אוֹ שֶׁכָּפְפָה רַגְלָהּ בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס וּמֻתָּר; אֲבָל אִם פָּשְׁטָה יָדָהּ וְלֹא הֶחֱזִירַתָּה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא הוֹצָאַת נֶפֶשׁ בִּלְבַד. וּבִבְהֵמָה גַּסָּה: אֶחָד הַיָּד וְאֶחָד הָרֶגֶל, בֵּין שֶׁפָּשְׁטָה וְלֹא כָּפְפָה בֵּין כָּפְפָה וְלֹא פָּשְׁטָה - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס וּמֻתָּר; וְאִם לֹא פָּשְׁטָה לֹא יָד וְלֹא רֶגֶל וְלֹא כָּפְפָה כְּלָל - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה. וּבְעוֹף: אֲפִלּוּ לֹא רִפְרֵף אֶלָּא בְּעֵינוֹ וְלֹא כִּשְׁכֵּשׁ אֶלָּא בִּזְנָבוֹ - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס.

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמְסַכֶּנֶת בַּלַּיְלָה, וְלֹא יָדַע אִם פִּרְכְּסָה אוֹ לֹא פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה וַאֲסוּרָה.

טז. כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, חוּץ מֵאִסּוּרֵי נָזִיר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר שָׁם. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ מְעַט חֵלֶב וּמְעַט דָּם וּמְעַט בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה וּמְעַט בְּשַׂר נְבֵלָה וּמְעַט בְּשַׂר דָּג טָמֵא וּמְעַט בְּשַׂר עוֹף טָמֵא וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין וְצָרַף מִן הַכֹּל כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְדִינוֹ כְּדִין אוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר.

יז. כָּל הַנְּבֵלוֹת מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ. וּנְבֵלָה מִצְטָרֶפֶת עִם טְרֵפָה. וְכֵן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים - מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. אֲבָל בְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה - אֵין מִצְטָרְפִין. כֵּיצַד? הַלּוֹקֵחַ מִנִּבְלַת הַשּׁוֹר וְנִבְלַת הַצְּבִי וְנִבְלַת הַתַּרְנְגוֹל, וְקִבֵּץ מִן הַכֹּל כְּזַיִת בָּשָׂר וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. וְכֵן אִם קִבֵּץ חֲצִי זַיִת מִנִּבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה וַחֲצִי זַיִת מִן הַטְּרֵפָה, אוֹ חֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר נְבֵלָה וַחֲצִי זַיִת מִבְּשָׂר מִן הַחַי מִן הַטְּהוֹרָה, וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. וְכֵן בְּשַׂר הַגָּמָל וְהַחֲזִיר וְהָאַרְנֶבֶת, שֶׁקִּבֵּץ מִכֻּלָּם כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. אֲבָל אִם צֵרֵף חֲצִי זַיִת מִנִּבְלַת הַשּׁוֹר וַחֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר הַגָּמָל - אֵינָן מִצְטָרְפִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף טָמֵא אוֹ דָג טָמֵא - אֵין בְּשַׂר שְׁנֵיהֶן מִצְטָרֵף, לְפִי שֶׁהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת; שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלַאוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל כָּל הָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין - מִצְטָרְפִין, כְּמוֹ שֶׁמִּצְטָרְפִין כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִין. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאִסּוּרָן בְּלַאוֹ אֶחָד - מִצְטָרְפִין, בִּשְׁנֵי לָאוִין - אֵין מִצְטָרְפִין; חוּץ מִנְּבֵלָה וּטְרֵפָה, הוֹאִיל וְהַטְּרֵפָה תְּחִלַּת נְבֵלָה הִיא.

יח. הָאוֹכֵל מִנְּבֵלָה וּטְרֵפָה אוֹ מִבְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים מִן הָעוֹר וּמִן הָעֲצָמוֹת וּמִן הַגִּידִים, וּמִן הַקַּרְנַיִם וּמִן הַטְּלָפַיִם, וּמִן הַצִּפָּרְנַיִם שֶׁל עוֹף מִמְּקוֹמוֹת שֶׁמְּבַצְּבֵץ מִשָּׁם הַדָּם כְּשֶׁיֵּחָתְכוּ, וּמִן הַשִּׁלְיָא שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאִלּוּ אֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה. וְאֵין מִצְטָרְפִין עִם הַבָּשָׂר לִכְזַיִת.

יט. קֵבַת הַנְּבֵלָה וְקֵבַת הַטְּמֵאָה - מֻתֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּשְׁאָר טִנֹּפֶת שֶׁבַּגּוּף. וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְהַעֲמִיד הַגְּבִינָה בְּקֵבַת שְׁחִיטַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וּבְקֵבַת בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה. אֲבָל עוֹר הַקֵּבָה - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמֵּעַיִם, וְאָסוּר.

כ. עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל חֲמוֹר - מֻתָּר בַּאֲכִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ הַפֶּרֶשׁ וּמֵי רַגְלַיִם שֶׁהֵן מֻתָּרִין. יֵשׁ עוֹרוֹת שֶׁהֵן כְּבָשָׂר, וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כְּזַיִת - כְּאוֹכֵל מִן הַבָּשָׂר. וְהוּא כְּשֶׁיֹּאכַל אוֹתָן כְּשֶׁהֵן רַכִּים.

כא. וְאֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן: עוֹר הָאָדָם; וְעוֹר הַחֲזִיר שֶׁל יִשּׁוּב; וְעוֹר חֲטוֹטֶרֶת שֶׁל גָּמָל שֶׁלֹּא טָעֲנוּ עָלָיו מַשָּׂא מֵעוֹלָם וְלֹא הִגִּיעַ לְמַשָּׂא, שֶׁעֲדַיִן הִיא רַכָּה; וְעוֹר בֵּית הַבֹּשֶׁת; וְעוֹר שֶׁתַּחַת הָאַלְיָה; וְעוֹר הַשְּׁלִיל; וְעוֹר הָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט. כָּל אֵלּוּ הָעוֹרוֹת, כְּשֶׁהֵן רַכּוֹת - הֲרֵי הֵן כְּבָשָׂר לְכָל דָּבָר, בֵּין לְאִסּוּר אֲכִילָה בֵּין לְטֻמְאָה.

כב. נֶאֱמַר בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל: וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ. וְהֵיאַךְ הָיָה אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ אַחַר שֶׁנִּסְקַל וַהֲרֵי הוּא נְבֵלָה? אֶלָּא לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ: שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה נֶאֱסַר, וְנַעֲשָׂה כִּבְהֵמָה טְמֵאָה, וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְאִם אָכַל מִבְּשָׂרוֹ כְּזַיִת - לוֹקֶה. וְכֵן כְּשֶׁיִּסָּקֵל לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לִכְלָבִים וְלֹא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ. וּפֵרֵשׁ שֵׁל שׁוֹר הַנִּסְקָל מֻתָּר בַּהֲנָאָה. נוֹדַע שֶׁהוּא פָּטוּר מִסְּקִילָה אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּזַמּוּ הָעֵדִים - יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר. וְאִם נוֹדַע אַחַר שֶׁנִּסְקַל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה.

יום ש"ק י"ג תשרי ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר איסור אבר מן החי ובשר המדולדל בבהמה; המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול והכליות והניחו בתוכה; ודין ביצים שניתקן; עובר שהוציא ידו שנאסר אותו אבר ואח"כ נולד; השוחט בהמה מעוברת ומצאה בה שליל או בן תשעה חי.

א. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[2] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר - לֶאֱסֹר אֵבֶר שֶׁנֶּחְתַּךְ מִן הַחַי[3]. וְעַל אֵבֶר מִן הַחַי[4] הוּא אוֹמֵר לְנֹחַ: אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ. וְאִסּוּר אֵבֶר מִן הַחַי נוֹהֵג בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, בִּטְהוֹרִים אֲבָל לֹא בִּטְמֵאִים[5].

2) תורה שבעל פה. 3) "דאבר חי מקרי נפש שאם יחתכנו אינו עושה חליפין שלא ישוב עוד, כנפש הנטולה שאינה חוזרת והכי משמע לא תאכל הנפש בעודו עם הבשר בעוד החיות עם הבשר". 4) אבר מן החי היא אחת משבע מצוות שבני נח נצטוו עליהן. 5) מחלוקת תנאים בדבר, ופסק כחכמים.

ב. אֶחָד אֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, כְּגוֹן הַיָּד וְהָרֶגֶל, וְאֶחָד אֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם[6], כְּגוֹן הַלָּשׁוֹן וְהַבֵּיצִים וְהַטְּחוֹל וְהַכְּלָיוֹת וְחֵלֶב[7] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אֶלָּא שֶׁהָאֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם - בֵּין שֶׁחָתַךְ כֻּלּוֹ בֵּין שֶׁחָתַךְ מִקְצָתוֹ[8], הֲרֵי זֶה אָסוּר מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי; וְהָאֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶצֶם - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ כִּבְרִיָּתוֹ: בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת; אֲבָל אִם פָּרַשׁ מִן הַחַי הַבָּשָׂר בִּלְבַד - חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם טְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, לֹא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי.

6) "אכל חלב מן החי מן הטריפה חייב שלוש" (משום חלב ומשום טרפה ומשום אבר מן החי). הרי דגם באבר שאין בו עצם חייב משום אבר מן החי, שהלא אין עצם בחלב. 7) "כגון שתלש ממנה אבר וטרפה בו ... איסור אבר ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו" (שחלו בבת אחת), הרי שאם חתך ממנה אבר שהיא נטרפת מנטילתה חייב משום אבר מן החי כשאכלו (אמנם בגיליון נדפס: "מצאתי כתוב בגליון ספר

אחד וזה לשונו, והלב, נראה לי שצריך להיות והחלב כי הלב עושה טרפה אם ניטל", אבל הדברים תמוהים, כי מה בכך אם הבהמה נטרפת, וכי משום זה אין איסור אבר מן החי? **8)** "אכל חלב מן החי", משמע אפילו מקצת. הרי שבאבר שאין בו עצם, כמו חלב, חייב משום אבר מן החי אפילו אם חתך מקצתו.

ג. הָאוֹכֵל מֵאֵבֶר מִן הַחַי כְּזַיִת[9] - לוֹקֶה. וַאֲפִלּוּ אָכַל אֵבֶר שָׁלֵם: אִם יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת[10] - חַיָּב, פָּחוֹת מִכְּזַיִת - פָּטוּר[11]. חָתַךְ מִן הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ בָּשָׂר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא[12]. אֲבָל אִם הִפְרִיד הָאֵבֶר אַחַר שֶׁתְּלָשׁוֹ מִן הַחַי וְהִפְרִיד הַבָּשָׂר מִן הַגִּידִים וּמִן הָעֲצָמוֹת - אֵינוֹ לוֹקֶה[13] עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מִן הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ, וְאֵין הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים מִצְטָרְפִין בּוֹ לִכְזַיִת, מֵאַחַר שֶׁשִּׁנָּה בְּרִיָּתוֹ[14].

9) ככל איסורי תורה. **10)** וגידים ועצמות מצטרפים לכזית. **11)** אף על פי שאכל אבר שלם. **12)** שגידים ועצמות מצטרפים. **13)** "חלקו מבחוץ פטור". ואפילו אם החלק הוא יותר מכזית, אין עליו כבר שם אבר מן החי אלא בשר מן החי, והגידין והעצמות אין מצטרפים. **14)** האבר נברא בשר ועצמות וגידים מחוברים, ועכשיו הם נפרדים ולפיכך אין לו דין אבר מן החי.

ד. חִלְקוֹ לְאֵבֶר זֶה[15] וַאֲכָלוֹ מְעַט מְעַט: אִם יֵשׁ בְּמַה שֶׁאָכַל כְּזַיִת בָּשָׂר - חַיָּב, וְאִם לָאו - פָּטוּר[16]. לָקַח כְּזַיִת מִן הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת וַאֲכָלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחֱלַק בְּפִיו בִּפְנִים קֹדֶם שֶׁיִּבְלָעֶנּוּ - חַיָּב[17].

15) ולא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות, ואין בכל חלק כזית. אין לו דין אבר מן החי, אלא דין בשר מן החי, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "שאכל כזית בשר", כי הגידים והעצמות אינם מצטרפים. אבל אם יש בכל חלק כזית, הרי הוא אבר מן החי, מכיוון שלא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות. **16)** שגידים ועצמות אין מצטרפים בבשר מן החי. **17)** "חלקו מבפנים חייב".

ה. תָּלַשׁ אֵבֶר מִן הַחַי וְנִטְרְפָה בִּנְטִילָתוֹ וַאֲכָלוֹ - חַיָּב שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וּמִשּׁוּם טְרֵפָה; שֶׁהֲרֵי שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[18]. וְכֵן הַתּוֹלֵשׁ חֵלֶב מִן הַחַי וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וּמִשּׁוּם חֵלֶב[19]. תָּלַשׁ חֵלֶב מִן הַטְּרֵפָה וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ[20].

18) כלומר, בבת אחת, ש"בהמה בחייה לאו לאיברים עומדת", ואיסור אבר מן החי חל רק בשעה שהופרש האבר ובאותה שעה היא נטרפה ובאיסור בת אחת איסור חל על איסור לכל הדעות. **19)** ואף על פי שאיסור אבר מן החי חל בשעה שנחתך האבר ואיסור חלב הרי חל משעת יציאת הבהמה לאוויר העולם, חל איסור אבר מן החי על איסור חלב, מפני שאבר מן החי נאסר גם לגויים, ומתוך שהוא חל על הגויים חל גם על יהודים, אף על פי שכבר נאסר עליהם משום חלב. **20)** משום טרפה ומשום חלב ומשום אבר מן החי.

ו. בָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּל[21] בִּבְהֵמָה וְאֵבֶר הַמְּדֻלְדָּל בָּהּ, אִם אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת[22], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָרַשׁ אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה - אָסוּר[23], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ נָפַל מֵחַיִּים[24]. לְפִיכָךְ לוֹקִין עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי. אֲבָל הַיָּכוֹל לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת, אִם נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[25].

21) נתלש מן הגוף, אבל לא לגמרי אלא מחובר עוד ברצועות בשר קטנות. **22)** להתחבר אל הגוף ולהידבק בו. **23)** מדרבנן. **24)** "מיתה עושה ניפול שחיטה אין עושה ניפול", כלומר, אם מתה אנו רואים כאילו האבר נפל מחיים והרי זה אבר מן החי, אבל בשחיטה אין אנו אומרים, כאילו נפל מחיים, וממילא אין זה אבר מן החי. **25)** הואיל ויכול האבר לחזור ולחיות, השחיטה מתירתו ונחשב כגוף הבהמה. ובמתה אינו חייב אלא משום נבלה ולא משום אבר מן החי.

ז. שָׁמַט[26] אֵבֶר אוֹ מְעַכּוֹ אוֹ דָכוֹ, כְּגוֹן הַבֵּיצִים שֶׁמִּעֵךְ אוֹתָן אוֹ נִתְקָן[27] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת חַיִּים, וּלְפִיכָךְ[28] אֵין מַסְרִיחַ. וְאַף עַל פִּי כֵן אָסוּר לְאָכְלוֹ מִמִּנְהָג שֶׁנָּהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִקֶּדֶם, שֶׁהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְאֵבֶר מִן הַחַי.

26) אבל לא תלשו. **27)** ונשחטה הבהמה. **28)** מפני שיש בו מקצת חיים.

ח. עֵצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר: אִם הָיָה הַבָּשָׂר אוֹ הָעוֹר חוֹפֶה[29] רֹב עָבְיוֹ[30] שֶׁל עֶצֶם הַנִּשְׁבָּר וְרֹב הֶקֵּף הַשֶּׁבֶר[31] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְאִם יָצָא הָעֶצֶם לַחוּץ[32] - הֲרֵי הָאֵבֶר אָסוּר. וּכְשֶׁיִּשְׁחַט הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף - יַחְתֹּךְ מִמְּקוֹם הַשֶּׁבֶר וְיַשְׁלִיכוֹ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. נִשְׁבַּר הָעֶצֶם, וְהַבָּשָׂר חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ, אֲבָל הָיָה אוֹתוֹ בָּשָׂר מְרֻסָּס[33] אוֹ נִתְאַכֵּל, כַּבָּשָׂר שֶׁהָרוּפֵא גוֹרְרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְלַקֵּט[34] הָרֹב מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁהָיָה הַבָּשָׂר שֶׁעָלָיו נְקָבִים נְקָבִים[35], אוֹ שֶׁנִּסְדַּק הַבָּשָׂר, אוֹ שֶׁנִּקְדַּר כְּמִין טַבַּעַת, אוֹ שֶׁנִּגְרַר הַבָּשָׂר מִלְּמַעְלָה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַבָּשָׂר אֶלָּא כִּקְלִפָּה, אוֹ שֶׁנִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר מִלְּמַטָּה מֵעַל הָעֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר עַד שֶׁנִּמְצָא הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה אֵינוֹ נוֹגֵעַ בָּעֶצֶם - בְּכָל אֵלּוּ מוּרִין לְאִסּוּר[36], עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא הַבָּשָׂר[37]. וְאִם אָכַל מִכָּל אֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

29) מכסה. **30)** שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו מכוסה. **31)** רוב היקף הבשר שעל השבר - קיים. **32)** הבשר אינו מכסה אותו. **33)** כלומר, שהיה הבשר מרודד וקלוש אבל מכסה את רוב העצם. **34)** בשר הנותר לכסות הרוב אינו יחד אלא כאן מעט וכאן מעט ואם תצרפו הרי רוב היקפו נכסה. **35)** בלא חיסרון. **36)** כל אלו בעיות הן בגמרא שם

ומספק מחמירים. 37) "מסרטו בעצם ומעלה ארוכה", הרי שאם מעלה ארוכה (מתרפא) - כשר.

ט. הַמּוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי הַבְּהֵמָה וְחָתַךְ מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בָּהֶן[38], וְהִנִּיחַ הַחֲתִיכוֹת בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ. אֲבָל אִם חָתַךְ מִן הָעֵבֶר שֶׁבְּמֵעֶיהָ וְלֹא הוֹצִיאוֹ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי חֲתִיכַת הָעֵבֶר אוֹ אֵיבָרוֹ מֻתָּר, הוֹאִיל וְלֹא יָצָא[40]. עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - נֶאֱסַר אוֹתוֹ אֵבֶר לְעוֹלָם, בֵּין שֶׁחָתְכוֹ קֹדֶם שֶׁתִּשְׁחַט אִמּוֹ בֵּין שֶׁחָתְכוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ[41]. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיר אוֹתוֹ אֵבֶר לִמְעֵי אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ נִשְׁחַט[42], אוֹ נוֹלַד הַוָּלָד וְחָיָה כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי אוֹתוֹ הָאֵבֶר אָסוּר מִשּׁוּם טְרֵפָה. שֶׁכָּל בָּשָׂר שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִצָּתוֹ - נֶאֱסַר כְּבָשָׂר שֶׁפֻּרַשׁ מִן הַחַי; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה - כֵּיוָן שֶׁיָּצָא לְמָקוֹם שֶׁהוּא לוֹ כְּשָׂדֶה נַעֲשָׂה טְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

38) איברים שנטילתם אינה מטריפה את הבהמה. 39) והשחיטה אינה מתירה אותן. 40) וניתר בשחיטת אמו. 41) אכן יש הבדל בין חתכו קודם שחיטת אמו לחתכו אחר שנשחטה אמו, שאם נחתך לפני שנשחטה אמו, אסור משום טרפה כדמסיים בסוף ההלכה. ובחתכו לאחר שחיטת אמו חייב משום אבר מן החי. 42) כלומר, שהוולד יצא חי לאוויר העולם אחרי שחיטת אמו, אז נשאר האבר היוצא באיסורו לעולם ושחיטת אמו אינה מתירתו מכיוון שהאבר לא היה בפנים הבהמה בשעת שחיטה, והוולד עצמו, הרי נחשב כשחוט, מפני שהוא היה בפנים [=הבהמה] בשעת שחיטה, ואין לו דין שחיטה. אבל אם הוולד יצא לפני ששחטו את אמו, הרי יש לוולד דין שחיטה, ששחיטת אמו לא התירתו, ואז שחיטתו מתירה גם את האבר היוצא.

י. הוֹצִיא מִקְצָת הָאֵבֶר וְנִשְׁאַר מִקְצָתוֹ בִּפְנִים, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר אֶלָּא מְעוּטוֹ[43] - הַיּוֹצֵא אָסוּר, וְשֶׁבִּפְנִים מֻתָּר[44]. וְאִם חָתַךְ הַיּוֹצֵא מִן הָאֵבֶר אַחַר שֶׁהֶחֱזִירוֹ וְנִשְׁחֲטָה - אוֹתוֹ שֶׁיָּצָא בִּלְבַד אָסוּר[45], וּשְׁאָר הָאֵבֶר מֻתָּר; וְאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ וַחֲתָכוֹ וְהוּא בַּחוּץ, בֵּין שֶׁחֲתָכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - מְקוֹם הַחֲתָךְ אָסוּר. וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁנֶּגֶד הָאַוִּיר[46], אַחַר שֶׁיַּחְתֹּךְ הַיּוֹצֵא חוּזֵר וְחוֹתֵךְ מְקוֹם הַחֲתָךְ.

43) כלומר, אף על פי שבלידה אומרים אנו "יצא רובו הרי זה כילוד". 44) כי אין לידה לאברים ואין הרוב היוצא עושה כילוד את המיעוט שנשאר בפנים. 45) ומצמצם וחותך ומקום החתך גם כן ניתר בשחיטת הבהמה. 46) "מפני שהוא עומד על שפת הרחם ולא קרינא ביה בהמה בבהמה, דלאו בתוכה הוא".

יא. כָּל אֵבֶר עֵבֶר שֶׁיָּצָא, וַחֲתָכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה וְהוּא בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה אֵבֶר מִן הַחַי[47] וְלוֹקִין עָלָיו, וַאֲפִלּוּ מֵת[48] הָעֵבֶר קֹדֶם שְׁחִיטָה. וְאִם נָתַךְ אַחַר שְׁחִיטָה - הָאוֹכְלוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה[49], וַאֲפִלּוּ מֵת. וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה וְאַחַר כָּךְ חָתְכוֹ - הָאוֹכְלוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי[50].

47) וכמו שביארנו למעלה שהאיסור של "ובשר בשדה טרפה" אינו אלא כשנחתך אחרי שחיטת אמו, אבל בנחתך לפני השחיטה הרי זה אבר מן החי. 48) "דעובר שבפנים אפילו מת חשיב כחי דהא מהני ליה שחיטת אמו להתירו אף באכילה". 49) משום אבר מן החי. אבל לוקה משום טריפה. 50) דמיתה עושה ניפול ורואים כאילו נפל מחיים.

יב. עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא אֵבֶר וְנֶאֱסַר הָאֵבֶר, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד וַהֲרֵי הִיא נְקֵבָה - הַחֵלֶב שֶׁלָּהּ אָסוּר לִשְׁתּוֹתוֹ מִסָּפֵק, הוֹאִיל וְהוּא בָּא מִכְּלַל הָאֵיבָרִין וְיֵשׁ בָּהּ אֵבֶר אֶחָד אָסוּר. וַהֲרֵי זֶה כַּחֵלֶב טְרֵפָה שֶׁנִּתְעָרֵב בַּחֵלֶב טְהוֹרָה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת וּמָצָא בָּהּ שִׁלִּיל[51], בֵּין חַי בֵּין מֵת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה. וַאֲפִלּוּ שִׁלְיָא[52] מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. וְשִׁלְיָא שֶׁיָּצְאַת מִקְצָתָהּ וְשָׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה: אִם הָיְתָה שִׁלְיָא זוֹ קְשׁוּרָה[53] בַּוָּלָד - מַה שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה אָסוּר[54], וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; וְאִם לֹא הָיְתָה קְשׁוּרָה בּוֹ - כֻּלָּהּ אֲסוּרָה; שֶׁמָּא שִׁלְיָא זוֹ שֶׁיָּצְאַת מִקְצָתָהּ הָלַךְ לוֹ וָלָד שֶׁהָיָה בָּהּ[55], וּוָלָד זֶה שֶׁנִּמְצָא בַּבֶּטֶן הָלְכָה שִׁלְיָא שֶׁלּוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם לֹא נִמְצָא בַּבֶּטֶן וָלָד כְּלָל, שֶׁהַשִּׁלְיָא כֻּלָּהּ אֲסוּרָה.

51) עובר. 52) "והוא הכיס שבתוכו יהיה העובר". 53) ואם כן השלייה היא חלק מהוולד שנמצא בתוך הבהמה. 54) שהרי הוא כאבר מן העובר שיצא. 55) ולא ניתר בשחיטת האם ולפיכך גם שלייתו אסורה.

יד. מָצָא בָּהּ עֻבָּר חַי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִין וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה, אֶלָּא שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ. וְאִם הִפְרִיס עַל גַּבֵּי קַרְקַע - צָרִיךְ שְׁחִיטָה[56].

56) ושחיטה זו היא מדרבנן משום מראית עין.

טו. קָרַע אֶת הַבְּהֵמָה אוֹ שָׁחַט בְּהֵמָה טְרֵפָה וּמָצָא בָּהּ בֶּן תִּשְׁעָה חַי - צָרִיךְ שְׁחִיטָה[57] לְהַתִּירוֹ, וְאֵין שְׁחִיטַת אִמּוֹ מוֹעֶלֶת לוֹ. וְאִם לֹא גָּמְרוּ לוֹ חֳדָשָׁיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַי בִּמְעֵי הַטְּרֵפָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּאֵבֶר מֵאִמּוֹ. כָּל עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - אֵין שְׁחִיטַת אִמּוֹ מוֹעֶלֶת לוֹ, וַהֲרֵי הוּא כְּיָלוּד וְצָרִיךְ שְׁחִיטָה.

57) שאין הוולד ניתר בשחיטת אמו טרפה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז'־י"ג תשרי תשע"ו

יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ה

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרְיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמְּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּישׁוֹ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גוֹבִים מִמְּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בָּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ו

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְּנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ו

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה נדפסה ביום הקודם.

יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ו

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה נדפסה ביום שני.

יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ו

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה נדפסה ביום שני.

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ו

מצות עשה רלב.

מצות לא תעשה רנח. רנט. רנז. רס.

הַמִּצְוָה הָרל"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶבֶד עִבְרִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד וְגוֹ'" (שמות כא, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִסּוּקֵי הַתּוֹרָה, וְהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֲרוּ כֻּלָּן בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יד:).

הַמִּצְוָה הָרנ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר עֶבֶד עִבְרִי כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּמְכָּרִים הָעֲבָדִים וְהוּא: שֶׁיֵּעָמֵד בִּמְקוֹם מְכִירַת הָעֲבָדִים וְיַכְרִיזוּ עָלָיו וְיַעֲלוּ הַקּוֹנִים אֶת דָּמָיו זֶה עַל זֶה — אֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּשׁוּם פָּנִים, אֶלָּא (נמכר) בְּהֶצְנֵעַ וּבְדֶרֶךְ נָאָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּאַזְהָרָה עַל כָּךְ: "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד" (ויקרא כה, מב) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד — שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סִמְטָא (מכרז שוק) וְיַעֲמִידוּ (במכרז) עַל אֶבֶן הַלֶּקַח וּבְכְלַל לָאו זֶה בְּלִי סָפֵק אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁאִם מוֹכְרוֹ חֲרֵי הוּא מוֹכְרוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי וְנִמְצָא עוֹבֵר עַל אָמְרוֹ: "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד"; וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ אֶת־זֶה לְעֵיל (לא תעשה רמג) וּבֵאֵר הַכָּתוּב שֶׁהוּא נֶהֱרָג (הגונב נפש ומכרו). וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ (רנז) מְבֹאָרִים בִּגְמָרָא קִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק א' (כ.).

הַמִּצְוָה הָרנ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲבִיד עֶבֶד עִבְרִי בְּדָבָר שֶׁאֵין לָנוּ צֹרֶךְ בּוֹ, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "עֲבוֹדַת פָּרֶךְ", וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ" (שם, מג), וְלֹא נַעֲבִידֶנּוּ אֶלָּא כְּשֶׁיַּכְרִיחֵנוּ הַצֹּרֶךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבוֹדָה אָז נַטִּיל אוֹתָהּ עָלָיו. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ — שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ הָחֵם אֶת־הַכּוֹס הַזֶּה וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ", וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לָזֶה. וְאָמְנָם הֵבִיאוּ מָשָׁל מִן־הַקַּלָּה בְּיוֹתֵר שֶׁבַּמְּלָאכוֹת וְהַפְּשׁוּטָה שֶׁבָּהֶן, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא בִּשְׁעַת הַצֹּרֶךְ.

הַמִּצְוָה הָרנ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲבִיד עֶבֶד עִבְרִי בַּעֲבוֹדוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן זִלְזוּל גָּדוֹל וְהַשְׁפָּלָה, שֶׁבִּכְמוֹתָן עוֹבֵד עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד" (שם, לט) וּבְסִפְרָא (פרשת בהר): "שֶׁלֹּא יִטּוֹל אַחֲרֶיךָ בְּלִינְטָא וְלֹא יִטּוֹל לְפָנֶיךָ כֵּלִים לַמֶּרְחָץ". וְלִינְטָא מַחֲצֶלֶת קְטַנָּה שֶׁיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ כְּשֶׁיֵּגַע, וְלוֹקֵחַ אוֹתָהּ הָעֶבֶד וּמוֹלִיכָהּ אַחַר אֲדוֹנָיו. וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לַעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ מֵזְהָר מִלְּהַטִּילָן עַל עֶבֶד עִבְרִי, אֶלָּא רַק יְשַׁמְּשֶׁנּוּ בִּדְבָרִים

שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בָּהֶם הַשָּׂכִיר וְהַפּוֹעֵל שֶׁהִסְכִּים עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ עֲבוֹדָה מְסֻיֶּמֶת, אָמַר ה': "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ" (שם, מ).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהִירָנוּ מִלְּהַנִּיחַ גּוֹי הַגָּר בְּאַרְצֵנוּ שֶׁיַּעֲבִיד בְּפֶרֶךְ עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת־עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ" (שם, נג) וְלֹא נֹאמַר הוֹאִיל וְעֶבֶד זֶה פָּשַׁע בְּעַצְמוֹ וּמְכַר עַצְמוֹ לְגוֹי נַעַזְבֶנּוּ לְקַבֵּל פְּרִי מַעֲשָׂיו, אֶלָּא נְפַקֵּחַ עַל הַגּוֹי בְּכָךְ וְנִמְנָעֶנּוּ מִלְּהַעֲבִידוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ — אֵין אַתָּה מְצֻוֶּה אֶלָּא לְעֵינֶיךָ", כְּלוֹמַר: שֶׁאֵינְךָ מְחֻיָּב לְפַקֵּחַ עָלָיו בְּבֵיתוֹ אִם הוּא מַעֲבִידוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ אוֹ לֹא, אֶלָּא כָּל־זְמַן שֶׁנִּרְאֶהוּ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֹאת נַזְהִירֶנּוּ עָלָיו.

יום שבת קודש י"ג תשרי ה'תשע"ו

מצות עשה קצו.

מצות לא תעשה רלג.

מצות עשה רלד. רלג.

מצות לא תעשה רסא.

הַמִּצְוָה הַקצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַעֲנִיק (מענקים ומתנות) לְעֶבֶד עִבְרִי וְלַעֲזוֹר לוֹ בְּצֵאתוֹ לַחָפְשִׁי, וְלֹא יֵצֵא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ תִּתֵּן־לוֹ" (דברים טו, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין (יד:).

הַמִּצְוָה הָרל"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהִירָנוּ מִלְּשַׁלֵּחַ עֶבֶד עִבְרִי בְּיָדַיִם רֵיקָנִיּוֹת מֵעֲבוֹדָתֵנוּ בְּצֵאתוֹ בֶּן־חוֹרִין בְּסוֹף שֵׁשׁ שָׁנִים: אֶלָּא בְּהֶכְרַח נַעֲנִיק לוֹ דָּבָר מֵרְכוּשֵׁנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם" (שם, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: מִצְוַת הַעֲנָקָה, בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יד:, טז:, יז).

הַמִּצְוָה הָרל"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּפִדְיוֹן אָמָה עִבְרִיָּה, הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהֶפְדָּהּ" (שמות כא, ח), וּפִדְיָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ דִּינִים וּתְנָאִים וּמִשְׁפָּטִים רַבִּים, וּכְבָר נִתְבָּאֵר כָּל־זֶה בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יט.), וְשָׁם נִתְבָּאֵר דִּינֵי אָמָה עִבְרִיָּה בִּשְׁלֵמוּת. וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים) אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּאָמָה עִבְרִיָּה: "וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ" (שם, יא), אָמְרוּ: יְעַד לָךְ אוֹ לְבִנְךָ אוֹ פְּדֵה אוֹתָהּ.

הַמִּצְוָה הָרל"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשָּׂא אָמָה עִבְרִיָּה — אֲדוֹנֶיהָ שֶׁקְּנָאָהּ, אוֹ בְּנוֹ, וְזוֹהִי מִצְוַת יִעוּד (שמיעדה לאשה לו או לבנו). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים): מִצְוַת יִעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת פְּדִיָּה, לְפִי שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר־לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ" (שם, ח) וְדַע שֶׁדִּין עֶבֶד עִבְרִי וְדִין אָמָה עִבְרִיָּה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִמַּסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יח.).

הַמִּצְוָה הָרס"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַר קוֹנֶה אָמָה עִבְרִיָּה מִלְּמָכְרָהּ לְזוּלָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ" (שמות כא, ח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּרֵישׁ קִדּוּשִׁין (יז: ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, ג' תשרי, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשרים קבלת הפ"נ שלו.

לפני איזה זמן נתקבלה לכאן שמועה מבהילה אשר הרים יד באברך חבד"י העוסק בצ"צ חינוך על טהרת הקדש, כפי המפורש באחרונים צריך לבטל הנ"ל למטה - בשביל למנוע ענין דומה מלמעלה ח"ו. ואף שהתקוה שזה מכבר בקש מחילה ממנו - כמצווה בתוה"ק, בכל זה מעוררים אותו על זה בפירוש - שבקשת מחילה צריך להוודע הענין לכל אלו שידעו מהענין עליו מבקשים מחילה.

ונשלח המכתב מהיר דחוף, בכדי שעוד קודם יום הקדוש הבע"ל יסודר הענין, וכפסק המשנה סוף יומא וק"ל.

בודאי יאשר קבלת המכתב תיכף לקבלתו.

בברכת חתימה וגמח"ט ולבשו"ט בהנ"ל.

המזכיר

ישעיה יא ט־טז

ט לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים: (פ) י וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד: (פ) יא וְהָיָה |
בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי | שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס
וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי הַיָּם: יב וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם וְאָסַף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה
יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְאַת אֶפְרַיִם וְצֹרְרֵי יְהוּדָה יִכָּרֵתוּ אֶפְרַיִם לֹא־יְקַנֵּא אֶת־יְהוּדָה
וִיהוּדָה לֹא־יָצֹר אֶת־אֶפְרָיִם: יד וְעָפוּ בְכָתֵף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה יַחְדָּו יָבֹזוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹח
יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם: טו וְהֶחֱרִים יְהוָה אֵת לְשׁוֹן יַם־מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל־הַנָּהָר בַּעֲיָם רוּחוֹ וְהִכָּהוּ
לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים: טז וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה
לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

רש"י

(ט) דעה את ה'. לדעת את ה': (י) **לנס עמים.** להיות עמים מרימים נס להקבץ אליו: (יא) **שנית.** כמו שקנאם ממצרים שהיתה גאולתם ברורה מאין שיעבוד אבל גאולת בית שני אינה מן המניין שהרי משועבדים היו לכורש: **ומאיי הים.** הן איי כתים יונים: (יב) **נשא נס.** פירקא בלע"ז והיה לאות לקבוץ אליו ולהביא את גליות ישראל מנחה לו: (יג) **אפרים לא יקנא את יהודה.** משיח בן יוסף ומשיח בן דוד לא יקנאו זה בזה: (יד) **ועפו בכתף פלשתים ימה.** יעופו וירוצו ישראל שכם אחד על הפלשתים אשר הם במערבה של ארץ ישראל ויכבוש את ארצם כמו דרך ירצחו שכמה (הושע ו) **שכם אחד** (צפניה ג) **וכן** ת"י ויתחברון כתף חד למימחי פלישתאי די במערבא: **ובני עמון משמעתם.** כתרגומו ישתמעון להון, מקבלין מצותם עליהם: (טו) **והחרים.** ליבשו כדי שיעברו בו גליות ישראל ממצרים: **על הנהר.** נהר פרת לעבור בו גליות אשור: **בעים רוחו.** אין לו דמיון במקרא ולפי הענין יפתר בחוזק רוחו: **לשבעה נחלים.** לשבע גזרים לעבור בו שבע גליות האמורות למעלה מאשור וממצרים וגו', ומאיי הים אינו מאותו צד: **והדריך.** בתוכו את הגליות: **בנעלים.** ביבשה: (טז) **והיתה מסילה.** בתוך המים לשאר עמו:

מצודת דוד

(ט) **לא ירעו.** הנחשים הרעים לא ירעו עוד ולא ישחיתו את מי: **כי מלאה וכו'.** ובעבור זה יהיה הטובה הזאת: **כמים לים מכסים.** מקום המים קרוי ים והמים ממלאים אותו המקום עד שלא יראה הקרקע ואמר כמו שכל הים מכוסה במים כן יהיו כולם מכוסים וממולאים בדעה: (י) **שורש ישי.** משיח היוצא משורש ישי אשר יהיה עומד ביום ההוא יום קיבוץ גליות. **לנס עמים.** הוא לכל העמים כמו נושא הנס אשר הדרך הוא שכל אנשי החיל הולכים אחריו כן ידרשו כל העובדי כוכבים אל המשיח ואחריו ילכו לעשות מה שיצווה: **והיתה מנוחתו כבוד.** בוחר במנוחה ולא יתגרה במי אבל מנוחת המשיח תהיה לו לכבוד כי כולם יהיו נשמעין אליו: (יא) **יוסיף אד' וכו'.** כי מאז קנה אותם מבית עבדים מיד מצרים ועתה יוסיף שנית ידו לקנות את הנשארים בגולה אשר לא מתו: **מאשור וכו'.** חוזר על מלת לקנות, לומר לקנות אותם מאשור וכו': (יב) **ונשא נס.** ר"ל יעורר לב הפרסיים ולשלוח את ישראל מן הגולה וכאלו נשא להם נס לרמז על הדבר: **ואסף.** ובזה יאסף נדחי ישראל וכו': (יג) **וסרה קנאת אפרים.** לא יתקנאו ביהודה על כי יהיה המשיח ממשפחתם לא כמו שהיה לשעבר בעת נחלק המלכות בימי ירבעם: **וצוררי יהודה.** הם בני אפרים שזכר וכפל הדבר במ"ש: **יכרתו.** ר"ל לא יהיו עוד צוררים כי השנאה תכרת ואינה: **אפרים וכו'.** ר"ל משיח בן יוסף הבא מאפרים ומשיח בן דוד לא יתקנאו זה בזה ולא יצורו זה לזה: (יד) **ועפו.** ימהרו כעוף הפורח ללכת בצד פלשתי היושב במערבה של א"י: **יחדיו.** יהודה ואפרים: **משלוח ידם.** יהיו משלוח ידם ר"ל ישלחו ידם בהם לבוזזם: **משמעתם.** יסורו אל משמעתם ר"ל יהיו נשמעים להם לקבל מצותם: (טו) **והחרים.** יכרית מי נהר מצרים להיות בו דרך לעבור בו גאולים: **על הנהר.** זה נהר פרת: **והכהו.** את כל אחד יכה להיות נחלק לשבעה נחלים ויהיה שביל ודרך בין נחל לנחל: **והדריך.** דרך השבילים ההם ידריך בני הגולה לדרוך בנעלים אשר ברגליהם כי תשוב להיות יבשה: (טז) **והיתה מסלה.** תהיה דרך סלולה כאלו היה שם דרך מעולם: **אשר ישאר.** שלא מתו בגולה: **מאשור.** חוזר על מלת מסלה המסלה בדרך ישר יהיה מאשור: **כאשר וכו'.** כמו שהיתה מסלה בים סוף ביום עלותו וכו' כן יהיה מסלה בנהר פרת ונהר מצרים:

מצודת ציון

(י) **לנס.** הוא כלונס ארוך ובראשו בגד ועשוי להוליכו לפני אנשי החיל וכולם הולכים אחריו: (יא) **לקנות.** מצינו לשון קנין בלא מחיר ואף אם אין מוכר וכן קונה שמים וארץ (בראשית יד): (יב) **ונפצות.** ענין פזור: **כנפות.** קצות: (יג) **יצור.** מלשון צרה: (יד) **ועפו.** מלשון עפיפה: **בכתף.** בצד ועבר: **יבוזו.** מלשון בזה ושלל: (טו) **והחרים.** ענין כריתה ואבוד: **לשון ים מצרים.** הוא הנילוס ולפי שהוא מתדבק אל הים נראה כאלו הוא לשון הים ועל שם שהוא נמשך כלשון נקרא לשון: **והניף.** ענין הרמה: **בעים.** ענין חוזק ואין לו דומה: **והדריך.** מלשון דרך והלוך: (טז) **מסלה.** דרך סלולה וכבושה:

משלי יט יג־כה

יג הַוּת לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וְדֶלֶף טֹרֵד מִדְיְנֵי אִשָּׁה: יד בַּיִת וָהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת וּמֵיהוָה אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת:
טו עֲצֵלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה וְנֶפֶשׁ רְמִיָּה תִּרְעָב: טז שֹׁמֵר מִצְוָה שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ בּוֹזֵה דְרָכָיו (יומת) יָמוּת:
יז מַלְוֵה יְהוָה חוֹנֵן דָּל וּגְמֻלוֹ יְשַׁלֵּם־לוֹ: יח יַסֵּר בִּנְךָ כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה וְאֶל־הֲמִיתוֹ אַל־תִּשָּׂא נַפְשֶׁךָ:
יט (גרל)־גָּדֹל־חֵמָה נֹשֵׂא עֹנֶשׁ כִּי אִם־תַּצִּיל וְעוֹד תּוֹסִף: כ שְׁמַע עֵצָה וְקַבֵּל מוּסָר לְמַעַן תֶּחְכַּם
בְּאַחֲרִיתֶךָ: כא רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ וַעֲצַת יְהוָה הִיא תָקוּם: כב תַּאֲוַת אָדָם חַסְדּוֹ וְטוֹב־רָשׁ
מֵאִישׁ כָּזָב: כג יִרְאַת יְהוָה לְחַיִּים וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל־יִפָּקֵד רָע: כד טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצְּלַחַת גַּם־אֶל־פִּיהוּ לֹא
יְשִׁיבֶנָּה: כה לֵץ תַּכֶּה וּפֶתִי יַעְרִם וְהוֹכִיחַ לְנָבוֹן יָבִין דָּעַת:

רש"י

(יג) ודלף טורד. דלף גשמים היורד בבית ומטריח וטורד ליושבי הבית כך מדיני אשה רעה: **(טו) עצלה תפיל תרדמה.** העצלות מביאה לידי שינה, זו היא המליצה, אבל המשל על המתעצל בתלמודו סוף ששואלין דבר חכמה ממנו והוא נרדם: **ונפש רמיה תרעב.** סוף שיהא עני וכן הרמאי בתלמודו לעשות תורתו חבילות סוף שהוא ישכח: **(טז) שומר מצוה שומר נפשו בוזה דרכיו ימות.** שאינו נותן לבו לשקלן: **(יז) מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו.** כשיחלה ויטה למות צדקתו מליצה עליו לפני מדת הדין לומר העני היתה נפשו מפרכסת לצאת ברעב וזה פרנסה והחזיר' לגופה אף אני אחזיר לו נפשו: **(יח) יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך.** אל תכהו מכת מות: **(יט) גדל חמה נשא עונש וגו'.** אם תעביר על חמתך ותציל את שונאך אם ראית רעה באה לו עוד תוסיף ימים וטובה: **(כב) תאות אדם חסדו.** עיקר שהבריות מתאוים לאדם בעבור חסדו: **וטוב רש מאיש כזב.** ואם איש כזב הוא ומבטיח ואינו עושה טוב איש רש ממנו: **(כג) ושבע ילין.** הירא את השם שלא יפקד בשום רעה: **(כד) טמן עצל ידו בצלחת.** ביורה חמה שכשיעברוה מן האור ופינוה רקנית מחמם ידו בתוכה ודומה לו בשלו בסירות ובדודי' ובצלחות (דברי הימים ב לה) ומשום רבינו יצחק הלוי שמעתי בצלחת מלשון תרגום ויבקע וצלח בשעת הצנה והגליד על שם שהקור והגליד מבקעין וצולחים הידים, ואני שמעתי בצלחת קרע החלוק שקורין פאנדאדור"י, בלעז, כלומר טומנה בחיקו (סא"א): **(כה) לץ תכה ופתי יערים.** על מכות פרעה ומלחמת עמלק החכים יתרו ונתגייר:

מצודת דוד

(יג) הוות. בן כסיל יסבב הוות לאביו: **ודלף.** כמו טפות המטר הדולף לתוך הבית אשר יטריד את בני הבית ללכת ממנו כן מריבות האשה יטריד את בעלה להתרחק ממנה: **(יד) נחלת.** ינחל האדם מאבותיו: **ומה' וגו'.** כי אין הדבר תלוי ביד אבותיו: **(טו) עצלה.** העצלות תפיל על בעליה שינה עמוקה כדרך היושב בטל: **ונפש רמיה.** המתאוה להיות נזון מן המרמה ולא ממעשה ידיו סופה תרעב כי לא בכל עת יוכל לרמות: **(טז) בוזה דרכיו.** המבזה את הדרכים הראוים אליו ימות בלא עתו: **(יז) מלוה וגו'.** החונן את הדל בתת לו צדקה הוא כמלוה את ה' והנה יפרע לו דמי ההלואה ויוסיף עוד לשלם לו גמול על טובת ההלואה: **(יח) כי יש תקוה.** ר"ל אל תסיר ידך מלייסרו אף אם תראה שאין בה תועלת כי יש תקוה אולי ברבות המוסר יועיל: **ואל המיתו וגו'.** אבל לא תפנה נפשך להמיתו על רוע מעשיו: **(יט) גדל חמה.** מי שהוא גדל חמה ישא עונש על חמתו כי בודאי יעשה רע על מי אשר יכעס כי אם תציל אותו מידו הנה עוד תוסיף חמתו כי כן דרך גדלי החמה ואם תעמוד מנגד יעשה מעשהו ומעותד הוא אל העונש: **(כ) למען תחכם באחריתך.** אם חכמת בראשית ימיך: **(כא) רבות.** לפעמים יחשוב האדם מחשבות רבות שונות זו מזו ואין אחד בהם מתקיים אך הדבר אשר יעץ ה' היא תקום ועם לא היתה מן המחשבות שחשב הוא: **(כב) תאות.** מה שהבריות יתאוו אל בן אדם הוא בעבור החסד שהבטיח להם אבל העשיר המבטיח חסד וכוזב הנה הרש טוב ממנו כי על כי לא מצאה ידו אין דרכו להבטיח ואין מביא אנשים לידי כליון עינים: **(כג) לחיים.** היא סיבה לחיים ויתמיד בשביעה ולא יזכר אל הרע ר"ל לא תבוא עליו רעה: **(כד) טמן עצל.** הנה העצל יתעצל במלאכה וכל היום עוסק באכילה וידיו טמונים בצלחת לקנח התבשיל המתדבק בו והנה סופו שגם אל פיהו לא ישיב ידיו כי לא ימצא מה לאכול ולהשיב אל פיו: **(כה) לץ תכה.** כאשר תכה את המתלוצץ על החכמה עם כי לא תועיל לו הנה הפתי המחוסר הבנה יתחכם בעבור זה אבל לנבון אף דברי החכמה יועילו לו ויבין דעת יותר ממה שבידו:

מצודת ציון

(יג) הות. שברון לב: **ודלף.** ענין טפטוף כמו דלפה עיני (איוב יז): **טורד.** ענין גרושין כמו ולך טרדין (דניאל ד): **(כג) ילין.** ענין התמד' כמו צדק ילין בה (ישעיה א): **יפקד.** ענין זכרון והשגחה: **(כד) בצלחת.** שם כלי בישול כמו ובדודים ובצלחות (דברי הימים ב לה): **(כה) יערם.** מלשון ערמה:

ד כַּבֵּיצָה אֹכָלִין שֶׁהִנִּיחָן בַּחַמָּה וְנִתְמַעֲטוּ, וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְכָעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, כַּזַּיִת פִּגּוּל, וְכַזַּיִת נוֹתָר, כַּזַּיִת חֵלֶב — הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא. הִנִּיחָן בַּגְּשָׁמִים וְנִתְפַּחוּ — טְמֵאִין, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְחֵלֶב וְטָמֵא.

ה כָּל הַטְּמֵאוֹת כְּשָׁעַת מְצִיאָתָן: אִם טְמֵאוֹת — טְמֵאוֹת, וְאִם טְהוֹרוֹת — טְהוֹרוֹת, אִם מְכֻסּוֹת — מְכֻסּוֹת, אִם מְגֻלּוֹת — מְגֻלּוֹת. מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת מְלֵאָה חֲלוּדָה, אוֹ שְׁבוּרָה — טְהוֹרָה, שֶׁכָּל הַטְּמֵאוֹת כְּשָׁעַת מְצִיאָתָן.

ו חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמָבוֹי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֻמְאָה — הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טַהֲרָה. וְכָל הַפִּקֵּחַ — בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. וְכָל

פירוש ברטנורא

ד הרי אלו טהורים. אכביצה אוכלים ואכזית מן המת וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ קאי: **הניחן בגשמים ונתפחו טמאין.** דכל השיעורים בתר גודלייהו אזלינן. ומהכא קיימא לן דאין דיחוי אצל איסורים:

ה אם טמאות טמאות. כי הא דתנן לקמן בפרק השרץ והצפרדע [משנה ז'] נגע באחד בלילה ואין ידוע אם חי אם מת ובשחר עמד ומצאו מת, חכמים מטמאים, שכל הטומאות כשעת מציאתן. ודוקא במקום מציאתן, למעוטי נגע באחד בלילה בזוית זו ולמחר מצאו מת בזוית אחרת וכיוצא בזה: **אם מכוסות מכוסות.** כגון כלי חרס המוקף צמיד פתיל לא אמרינן שמא בשעה שהיה המת באוהל היה מגולה ועכשיו מכוסה, או אם מצאו מגולה לא אמרינן שמא בשעה שהיה המת (באוהל) היה מכוסה ומוקף צמיד פתיל: **מחט שנמצאת מלאה חלודה.** שמעכבת את התפירה, דחלודה כזו מטהרתה מידי טומאתה: **או שבורה טהורה.** ולא אמרינן שמא כשהיתה שלימה נטמאה וכשיתקנוה ותחזור שלימה תחזור לטומאתה הישנה. והיינו פירושא דאם טהורות טהורות דתנן לעיל:

ו בחזקת טהרה. ואע"ג דספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא והאי מבוי רשות היחיד הוא, אפילו הכי כיון דספיקא הוי בדבר שאין בו דעת לישאל,

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

כַּבֵּיצָה אֹכָלִין – טמאים, **שֶׁהִנִּיחָן בַּחַמָּה וְנִתְמַעֲטוּ** – שנתייבשו מחמת חום השמש וצמקו, ולא נשאר בהם כשיעור ביצה, **וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְכָעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, כַּזַּיִת פִּגּוּל, וְכַזַּיִת נוֹתָר, כַּזַּיִת חֵלֶב** – שהניחם בחמה ונתמעטו משיעורם, **הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים** – היינו כביצה אוכלים וכזית מן המת וכזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ, הואיל ונתמעטו, הרי הם טהורים מלטמא אחרים (**"תפארת ישראל"; עיין "משנה אחרונה"; ועיין רמב"ם הל' טומאת אוכלין ד, ה**), **וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן** – על כזית פיגול וכזית נותר וכזית חלב, **מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא** – המפרשים מגיהים: וחלב (במקום "וטמא"), וכן הגירסא בגמרא (**מנחות נד, ב**), שמובאת שם משנתנו. ואמנם זוהי כנראה הגירסה הנכונה, אלא שמתוך שיגרת הלשון (שבמסכת זבחים נזכר הרבה פעמים "פיגול נותר וטמא") נקטה גם משנתנו "וטמא". **הִנִּיחָן בַּגְּשָׁמִים** – אותם הדברים שנתמעטו משיעורם, **וְנִתְפַּחוּ** – ויש בהם עכשיו כשיעור, אף על פי שהגשמים המובלעים בהם משלימים אותם לכשיעור, **טְמֵאִין** – שחזרו לכמות שהיו, בין לטומאת אוכלים, בין לטומאת מת ונבילה, **וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְחֵלֶב וְטָמֵא** – אף כאן צריך להגיה "וחלב" (במקום "וטמא"), כמו שבארנו לעיל. ובגמרא (**מנחות נד, א**) אמרו, שאם הניחו בגשמים דבר טמא שהיה מעיקרו פחות מכשיעור, ותפח עד לכשיעור, הריהו מטמא על כל פנים מדברי סופרים (**עיין רמב"ם הל' אבות הטומאות ד, יג**).

באור משנה ה

כָּל הַטְּמֵאוֹת כְּשָׁעַת מְצִיאָתָן – דנים אותן לפי השעה שמוצאים אותן, **אִם טְמֵאוֹת** – אם נמצאו טמאות, **טְמֵאוֹת** – כגון מי שנגע באדם בלילה, ולא היה ידוע אם חי אם מת, ובשחר מצאו מת, הרי זה טמא, שכל הטומאות כשעת מציאתן (משנה להלן ה, ז); **וְאִם טְהוֹרוֹת** – אם נמצאו טהורות, **טְהוֹרוֹת** – כגון שרץ שנמצא שרוף ומונח על גבי פירות, אין חוששים שמא לאחר שנגע בפירות נשרף, אלא הואיל ועכשיו נמצא שרוף, אנו דנים כשעת מציאתו, והפירות טהורים (שכן שרץ שרוף אינו מטמא; משנה להלן ט, ט); **אִם מְכֻסּוֹת, מְכֻסּוֹת** – כגון כלי חרס המוקף צמיד פתיל שנמצא באוהל המת, אין חוששים שמא היה תחילה מגולה ונטמא כבר, אלא הואיל ונמצא מכוסה, אנו אומרים, שהיה מכוסה כל הזמן שהיה המת באוהל; **אִם מְגֻלּוֹת, מְגֻלּוֹת** – שאם נמצא כלי מגולה באוהל שהיה שם מת, אין אומרים, שמא בשעה שהיה המת באוהל היה מכוסה ומוקף צמיד פתיל ואחר כך נתגלה, אלא הואיל ונמצא מגולה, אנו אומרים שהיה מגולה אף בשעה שהיה המת באוהל (**ר"ש; רא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**; ועיין הגהות וחידושי הרש"ש, שלדעתו אין לבאר את הפיסקה "אם מכוסות מכוסות" בכגון כלי חרס המוקף צמיד פתיל, אלא בכגון בור ודות באוהל המת, שדי להם בכיסוי בלבד, או בכגון כלי חרס בבית המנוגע, שגם כן מציל בכיסוי בלבד — לדעת רבי יוסי שהלכה כמותו). **מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת מְלֵאָה חֲלוּדָה, אוֹ שְׁבוּרָה** – שאינה ראויה לתפירה, והיא נטהרת מטומאתה, אם היה ידוע שנטמאה, ועכשיו נמצאה על הטהרות, הואיל והיא עכשיו מלאה חלודה או שבורה, **טְהוֹרָה** – מלטמא את הטהרות שנמצאה עליהם, ואין חוששים שמא נפלה עליהן קודם שהחלידה או קודם שנשברה וטימאה אותן, אלא אנו אומרים כמו שנמצאה עכשיו כך נפלה על הטהרות, והכל טהור, **שֶׁכָּל הַטְּמֵאוֹת כְּשָׁעַת מְצִיאָתָן** – דינן כשעת מציאתן.

בארנו את הסיפא לפי רש"י (נידה ד, א). והרב מברטנורא מפרש, שהואיל ונמצאה המחט מלאה חלודה או שבורה, המחט טהורה, ואין חוששים שמא כשהיתה שלימה נטמאה וכשתיקנוה תחזור לטומאתה הישנה, וזהו הפירוש למה ששנינו לעיל: "ואם טהורות טהורות". אבל יש תמהים על פירוש זה, שאינו מתיישב עם דברי הגמרא (נידה ד, א), ולכן מסקנתם היא שהמשנה מתפרשת לפי רש"י שם (כמו שבארנו), או שנראה להם לפרש עוד, בכגון שהמחט נמצאה באוהל המת, ובאה המשנה ללמד, שאין חוששים שמא באה המחט לכאן קודם שהחלידה או שנשברה, ונמצא שנטמאה, ולכשיחזרו ויתקנוה תחזור לטומאתה הישנה (תוספות רבי עקיבא איגר).

באור משנה ו

כבר הזכרנו במקומות רבים, שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא, וברשות הרבים ספקו טהור. דין זה למדים מסוטה, שאסורה לבעלה מספק, כמו שדורשים בגמרא (סוטה כח, א): "מה תלמוד לומר (בסוטה) "והיא נטמאה", "והיא לא נטמאה" (במדבר ה, יד)? אם נטמאה, למה שותה? אם לא נטמאה, למה משקה? מגיד לך הכתוב, שהספק אסורה. מכאן אתה דן (**קל וחומר**) לשרץ (**היינו לכל טומאה**): ומה סוטה, שלא נעשה בה שוגג כמזיד ואונס כרצון, נעשה בה ספק כודאי; שרץ שנעשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון, אינו דין שיעשה בו ספק כודאי?! וממקום שבאת (**הואיל ואין למדים דין ספק טומאה אלא מסוטה, הרי ממקום זה חוזרים ולמדים**): מה סוטה רשות היחיד (**שהרי נסתרה**), אף שרץ רשות היחיד; ומה סוטה דבר שיש בו דעת להישאל (**שיש בה דעת להישאל אם נטמאה**), אף שרץ דבר שיש בו דעת להישאל. מכאן אמרו: דבר שיש בו דעת להישאל — ברשות היחיד ספקו טמא, ברשות הרבים ספקו טהור; ושאין בו דעת להישאל — בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים ספקו טהור. **ויש למדים** (שם) דין זה מפסוק, **שנאמר** (**ויקרא ז, יט**): "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" ומשמע: אשר יגע ודאי טמא,

שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל — סְפֵקוֹ טָהוֹר.

ז תִּינוֹק שֶׁנִּמְצָא בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת וְהַשּׁוֹשַׁנִּים בְּיָדוֹ, וְאֵין הַשּׁוֹשַׁנִּים אֶלָּא בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה — טָהוֹר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: אַחֵר לִקְּטָן וְנָתַן לוֹ. וְכֵן חֲמוֹר בֵּין הַקְּבָרוֹת — כֵּלָיו טְהוֹרִין.

ח תִּינוֹק שֶׁנִּמְצָא בְּצַד הָעֲשָׂה וְהַבָּצֵק בְּיָדוֹ — רַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר; וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים, שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְטַפֵּחַ. בָּצֵק

פירוש ברטנורא

כגון חרש שוטה וקטן, ספיקו טהור, דהכי ילפינן מקראי דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, משמע ודאי טמא לא יאכל ספק טמא יאכל, וכתיב כל טהור יאכל בשר, ודאי טהור הוא דיאכל הא ספק טמא ספק טהור לא יאכל, אלא לאו שמע מינה כאן שיש בו דעת לישאל כאן שאין בו דעת לישאל: **וכל הפקח.** שיש בו דעת לישאל. אם לא ידע אם הלך במקום טומאה אם לאו, בחזקת טומאה הוא. דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא מסוטה ילפינן, דספיקא הוא אם נטמאת אם לאו וספק זה במקום סתירה הוא דהיינו רה"י ואמר רחמנא ונסתרה והיא נטמאה, וסוטה יש בה דעת לישאל אם נטמאה אם לאו:

ז ואין השושנים אלא במקום טומאה. שאי אפשר שיקח השושנים אא"כ יכנס לבית הקברות: **טהור.** כיון דאיכא למתלי באחר, שמא לקטן אחר ונתנן לו, דתינוק אין בו דעת לישאל וספיקו טהור: **וכן חמור.** שהיה עומד במקום טהרה ולא ידעינן אם נכנס במקום טומאה: **כליו טהורים.** לפי שאין בו דעת לישאל:

ח תינוק שנמצא בצד עיסה. תינוק טמא שנמצא בצד עיסה טהורה וחתיכה של עיסה זו בידו: **ר' מאיר מטהר.** ר' מאיר לטעמיה דחייש למיעוטא וסבר דרוב תינוקות מטפחים בעיסה, ושמא לקח הוא עצמו את הבצק וטימא את העיסה, ומיעוט אין מטפחים ושמא אדם טהור לקח ונתן לו, ועיסה זו בחזקת טהרה עומדת, סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא, והוי פלגא ופלגא וטהור לענין תינוק שאין בו דעת לישאל: **וחכמים מטמאים.** לטעמייהו דלא חיישי

משניות מבוארות – קהתי

לא ייאכל, אבל אם יגע ספק טמא ספק טהור – ייאכל, ואילו בסוף אותו פסוק נאמר: "והבשר כל טהור יאכל בשר", ומשמע: ודאי טהור הוא שיאכל, אבל ספק טמא ספק טהור לא יאכל, הא כיצד? כאן שיש בו דעת לישאל, כאן שאין בו דעת לישאל ("הבשר אשר יגע" – דבר שאין בו דעת לישאל אם נגע או לא נגע, הלכך ספקו טהור; "כל טהור יאכל בשר", המדבר בטומאת הגוף, הרי יש בו דעת לישאל, אם נטמא או לא נטמא, הלכך ספקו טמא). ומכאן למדים לכל ספק טומאה ברשות היחיד, שאם הוא דבר שאין בו דעת להישאל – ספקו טהור, ואם הוא דבר שיש בו דעת להישאל – ספקו טמא (עיין "משנה אחרונה" על משנתנו שמאריך בלימוד זה). – שלוש המשניות שלפנינו (ו-ח) עוסקות בדין זה של ספק טומאה ברשות היחיד בדבר שאין בו דעת להישאל.

חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמָבוֹי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֻמְאָה – והמבוי רשות היחיד, וספק אם הלכו במקום הטומאה ונטמאו אם לאו, **הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טַהֲרָה** – לפי שאין בהם דעת להישאל, שאינם יודעים להשיב על מה ששואלים אותם (רמב"ם), הלכך ספקם טהור. **וְכָל הַפִּקֵּחַ** – שיש בו דעת להישאל, אלא שספק לו אם הלך במקום טומאה אם לאו, **בְּחֶזְקַת טֻמְאָה** – שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו. **וְכָל שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל, סְפֵקוֹ טָהוֹר** – יש מפרשים: וכל כמו שכל, היינו שפיסקה זו היא נתינת טעם למה ששנינו ברישא: חרש שוטה וקטן בחזקת טהרה, שכל שאין בו דעת להישאל, ספקו טהור **(הרא"ש).** ויש מפרשים, שפיסקה זו באה לרבות כל מיני דברים שאין בהם דעת לישאל, כגון בהמה כלים ומאכלים **("תפארת ישראל"; ועיין "משנה אחרונה").**

באור משנה ז

תִּינוֹק – טהור, **שֶׁנִּמְצָא בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת וְהַשּׁוֹשַׁנִּים בְּיָדוֹ, וְאֵין הַשּׁוֹשַׁנִּים אֶלָּא בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה** – אף על פי שאין בכל הסביבה שושנים כאלו אלא בבית הקברות בלבד, ומסתבר שליקטם התינוק בבית הקברות ונטמא, מכל מקום **טָהוֹר** – התינוק, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: אַחֵר לִקְּטָן וְנָתַן לוֹ** – שמא אחר ליקט שושנים אלו, ונתנן לו, וכיון שאפשר לתלות באחר, הרי יש כאן ספק, וספק טומאה בתינוק, שאין בו דעת לישאל, ספקו טהור. **וְכֵן חֲמוֹר בֵּין הַקְּבָרוֹת** – חמור העומד בין הקברות, ויש ספק שמא נכנס במקום הטומאה ונטמאו שם כליו, היינו המרדעת והאוכף, על ידי שנגעו בקבר או על ידי שהאהילו עליו **(עיין תוספות אנשי שם), כֵּלָיו טְהוֹרִין** – לפי שאין בחמור ובכליו דעת להישאל.

בענין התינוק ששנינו ברישא מקשה הרש"ש: והלא אפילו אחר נתן לו את השושנים, הרי האחר נטמא בקבר ונעשה אב הטומאה וטימא את התינוק בנגעו בו? ואף על פי שספק אם נגע בו בשעה שהושיט לו את השושנים, מכל מקום הרי זה ספק במי שיש בו דעת לישאל, דהיינו האחר? ומתרץ, שאולי כיון שאין אנו יודעים מי הוא האחר, הרי זה כמי שאין בו דעת לישאל. ובעל "תוספות אנשי שם" כותב, שנראה לו, שאין דרך אדם גדול ללקוט שושנים בבית הקברות וליתן לקטן, אלא דרך תינוקות כן הוא, שאחד לוקט בעד השני, ולכן אנו תולים, שתינוק אחר ליקט בשבילו, והרי תינוק אין בו דעת לישאל.

ברם, בעל "תפארת ישראל" כותב, שמשנתנו באה להשמיענו גם זאת, שאין חוששים שמא נטמא על ידי האדם שנתן לו את השושנים, שהואיל וספק הוא, ספקו טהור, מאחר שאין בתינוק דעת להישאל.

באור משנה ח

תִּינוֹק – טמא **(רש"י; רמב"ם)**; ויש מבארים שסתם תינוק טמא הוא, לפי שדרכו לטפח ידיו באשפה, שמצויים בה שרצים מתים, או מפני שנשים נידות רגילות לחבקו ולנשקו **("תפארת ישראל" על פי רש"י ותוספתא), שֶׁנִּמְצָא בְּצַד הָעֲשָׂה** – הטהורה, **וְהַבָּצֵק בְּיָדוֹ** – חתיכה של עיסה בידיו, ויש ספק שמא נטל את הבצק מן העיסה וטימאה, או שמא אחר, שהיה טהור, נתן לו את הבצק, **רַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר** – את העיסה, שתולה הוא, שאדם טהור נטל את הבצק ונתן לתינוק; ואף על פי שרוב התינוקות מטפחים בעיסה (דרכם להכות בידיהם בעיסה), מכל מקום הואיל ומיעוטם אין מטפחים, ועיסה זו בחזקת טהרה עומדת, הרי שיש כאן מיעוט וחזקה נגד הרוב, וכמחצה על מחצה הוא, וכיון שהתינוק אין בו דעת לישאל, הלכך תולים שאדם טהור נתן לו את הבצק והעיסה טהורה **(גמרא חולין פו, א; הר"ש; הרא"ש; ברטנורא); וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** – את הבצק, **שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְטַפֵּחַ** – בעיסה, הלכך חוששים, שהתינוק בעצמו טיפח בעיסה ולקח ממנה את הבצק וטימא את העיסה. בגמרא **(נידה יח, ב)** מבואר, שחכמים הולכים לשיטתם שאין חוששים למיעוט, וכאילו אינו קיים כלל, ורוב וחזקה רוב עדיף. והרמב"ם **(בפירושו למשנתנו)** מבאר טעם המחלוקת, שלדעת רבי מאיר יש כאן ספק, אם התינוק נטל בעצמו את הבצק מן העיסה וטימא את העיסה, או שאחר נטל את הבצק ונתן לו, הלכך ספקו טהור, והעיסה טהורה, לפי שאין בה דעת להישאל. וחכמים סוברים, שאין כאן ספק, לפי שחזקה שהתינוק מטפח בעיסה, הלכך העיסה טמאה. וכן כותב הרמב"ם בחיבורו **(הל' אבות הטומאות טז, ג):** "במה דברים אמורים, שכל שאין בו דעת להישאל ספקו טהור? בשהיה הדבר שקול ואין שם חזקה; אבל אם היה הדבר ידוע שחזקתו שנטמא, הרי זה טמא. כיצד? תינוק טמא שנמצא בצד העיסה

שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְקִירַת תַּרְנְגוֹלִים, וּמַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אִם יֵשׁ בֵּין מַשְׁקִין לַכִּכָּרוֹת כְּדֵי שֶׁיְּנַגְּבוּ אֶת פִּיהֶם בָּאָרֶץ — הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין; וּבַכָּרָה וּבַכֶּלֶב — כְּדֵי שֶׁיְּלַחֲכוּ אֶת לְשׁוֹנָם; וּשְׁאָר כָּל הַבְּהֵמָה — כְּדֵי שֶׁיִּתְנַגֵּב; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב מְטַהֵר בַּכֶּלֶב, שֶׁהוּא פִּקֵּחַ, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַנִּיחַ אֶת הַמָּזוֹן וְלֵילֵךְ לַמַּיִם.

פרק רביעי

א הַזּוֹרֵק טֻמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כִּכָּר לְבֵין הַמַּפְתְּחוֹת, מַפְתֵּחַ לְבֵין הַכִּכָּרוֹת — טָהוֹר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּכָּר לְבֵין הַמַּפְתְּחוֹת — טָמֵא, מַפְתֵּחַ לְבֵין הַכִּכָּרוֹת — טָהוֹר.

ב הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֻלְדָּה, וּמְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע — סְפֵקוֹ טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

למיעוטא, ורוב תינוקות מטפחים. והלכה כחכמים: **נקירת.** נקבים נקבים יש בעיסה מחמת התרנגולים שנקרו בה: **שינגבו את פיהן בארץ.** דרך התרנגולים לאחר ששתו מנגבין פיהן בארץ, הילכך אם יש קרקע מפסקת בין משקין לכברות כדי שיוכלו לנגב בה פיהן לאחר ששתו, הכברות טהורים. ואם לאו, טמאים, שהרי נטמאו במשקין טמאים שהיה בפיהן של תרנגולים. ואע"ג דבשיש קרקע מפסקת מספקא לן אם נגבו פיהן אם לא, הוי ספק טומאה בדבר שאין בו דעת לישאל, וספיקו טהור: **שהוא פיקח.** ואין דרכו לשתות כל זמן שהוא מוצא לאכול, שהוא אומר כל שעה משקין מצויין ואין כל שעה אוכלין מצויין, והלכה כרבי אליעזר בן יעקב:

ד א הזורק. **ככר לבין המפתחות.** לא שנא זרק ככר טהור לבין מפתחות טמאות, ולא שנא זרק מפתחות טמאות לבין הכברות, ולא נודע אם נגע הכבר במפתחות הטמאות, טהור הכבר, דסבירא ליה להאי תנא זורק כמי שאין בו דעת לישאל דמי: **ר' יהודה אומר ככר לבין המפתחות טמא.** דסבירא ליה לרבי יהודה זורק כמי שיש בו דעת לישאל דמי, וספיקו טמא. מיהו כשזרק [מפתח טמא בין כברות], טהור, הואיל והטומאה אינה נחה במקום אלא עוברת על הטהור, ספקו טהור. ואין הלכה כר' יהודה. וככר ומפתחות דנקט במתניתין, הוא הדין לכל שאר דברים הנזרקים, אלא משום דאורחייהו דאינשי לזרוק ככר ומפתחות זה לזה, משום הכי נקט הני:

ב ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור. ואפילו ברשות היחיד, ואפילו אדם שיש בו דעת לישאל אוחז בטומאה. שאין לטומאה מקום שתהא נחה בו, שכל

משניות מבוארות – קהתי

והבצק בידו, הרי העיסה טמאה, שדרך התינוק לטפח ובכך היא חזקתו".

בָּצֵק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְקִירַת תַּרְנְגוֹלִים – נקבים שבאים מחמת התרנגולים המנקרים בבצק, **וּמַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הַבַּיִת** – ומן הסתם שתו התרנגולים תחילה מן המשקים ואחר כך ניקרו בבצק: **אִם יֵשׁ בֵּין מַשְׁקִין לַכִּכָּרוֹת כְּדֵי שֶׁיְּנַגְּבוּ אֶת פִּיהֶם בָּאָרֶץ** – שכן דרך התרנגולים לנגב את פיהם בארץ לאחר שתייתם, ולפיכך אם יש מקום בין המשקים לכיכרות, כדי שיוכלו לנגב שם את פיהם לאחר שתייתם, **הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין** – כיכרות הבצק טהורים, שאף על פי שיש ספק אם ניגבו את פיהם אם לא, הרי זה ספק טומאה בדבר שאין בו דעת להישאל, וספקו טהור **(הר"ש; ברטנורא).** ויש מבארים הטעם, שתולים שניגבו פיהם קודם שניקרו, הואיל וכך דרכם. או משום שיש ספק ספקא: ספק אם שתו, ואפילו שתו, שמא ניגבו פיהם **("תפארת ישראל").** אבל אם אין בין המשקים לכיכרות כדי שינגבו את פיהם בארץ, הכיכרות טמאים, שחזקתם ששתו וניקרו בבצק במשקים שבפיהם **(רמב"ם); וּבַכָּרָה וּבַכֶּלֶב** – שאכלו מן הבצק, הכיכרות טהורים, אם יש בין המשקים לכיכרות, **כְּדֵי שֶׁיְּלַחֲכוּ אֶת לְשׁוֹנָם** – לאחר השתיה, שכן דרכם ללחך בלשונם את המשקים שבשפת פיהם; **וּשְׁאָר כָּל הַבְּהֵמָה** – שאכלו מן הבצק, אם יש מרחק רב בין המשקים לכיכרות, **כְּדֵי שֶׁיִּתְנַגֵּב** – שיתייבש מעצמו המשקה שבשפת פיהם, קודם שיגיעו לכיכרות, הכיכרות טהורים; **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב מְטַהֵר בַּכֶּלֶב** – שאם הכלב אכל מן הבצק, אפילו הבצק סמוך למשקים, הכיכרות טהורים, **שֶׁהוּא פִּקֵּחַ** – לפי שהכלב פיקח, **שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַנִּיחַ אֶת הַמָּזוֹן וְלֵילֵךְ לַמַּיִם** – לשתות, שיודע הוא שאין אוכלים מצויים לו כל כך כמו מים; ובתוספתא מובא, שהוא אומר: בכל שעה משקים מצויים ואין בכל שעה אוכלים מצויים; ולכן כשהוא מוצא מאכל, אוכל הוא כל שבעו קודם שישתה, ואינו חוזר לאכול אחר ששתה **(הרא"ש),** והרי שודאי לא שתה מן המשקים הטמאים קודם שאכל מן הבצק, והכיכרות טהורים. והלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

באור משנה א

הַזּוֹרֵק טֻמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – ויש ספק שמא נגעה בטהרות; וכן הזורק טהרה ממקום למקום, כגון **כִּכָּר לְבֵין הַמַּפְתְּחוֹת** – הזורק כיכר טהור לבין המפתחות הטמאים, ואין ידוע אם נגע הכיכר במפתחות, או **מַפְתֵּחַ לְבֵין הַכִּכָּרוֹת** – הזורק מפתח טמא לבין הכיכרות הטהורים, ואין ידוע אם נגע המפתח בכיכרות, **טָהוֹר** – הכיכר שנזרק לבין המפתחות, וכן הכיכרות שנזרק מפתח לבינם, טהורים, לפי שהזורק דינו כדבר שאין בו דעת לישאל, הואיל ובשעה שהגיעו זה לזה, לא היה האדם אצלם, ולא ברור לו אם היתה אפשרות שיגעו זה בזה **(הר"ש; ברטנורא; "משנה אחרונה"); רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּכָּר לְבֵין הַמַּפְתְּחוֹת** – הזורק כיכר טהור לבין המפתחות הטמאים, **טָמֵא** – הכיכר, שלדעת רבי יהודה דינו של הזורק כמו שיש בו דעת לישאל, הואיל והספק בא מכוח זריקתו, וספק טומאה ברשות היחיד בדבר שיש בו דעת להישאל הרי ספקו טמא; **מַפְתֵּחַ לְבֵין הַכִּכָּרוֹת** – ברם הזורק מפתח טמא לבין כיכרות טהורים, **טָהוֹר** – הכיכרות טהורים, לפי שהטומאה לא נחה במקום, אלא נזרקה, וספק טומאה הנזרקת ספקו טהור. ברם, ספק טהרה הנזרקת ספקו טמא, הואיל והטומאה נחה במקום. ואין הלכה כרבי יהודה. משנתנו נקטה כיכרות ומפתחות לדוגמה, והוא הדין לשאר דברים הנזרקים.

בארנו את טעמי המחלוקת לפי רוב המפרשים (ר"ש; רא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"). אבל יש מפרשים, שטעמו של תנא קמא, לפי שכל הנזרקים ספיקם טהור, בין אם זורקים טומאה בין אם זורקים טהרה. ורבי יהודה סובר, שספק טהרה הנזרקת טמא, הואיל ויש מקום לטומאה (הרמב"ם בפירושו; "אליהו רבא"; ועיין רמב"ם הל' אבות הטומאות טו, ו; שם מבואר הטעם, לפי שכל הטומאות כשעת מציאתן).

באור משנה ב

משנתנו והמשנה שלאחריה מוסיפות ללמד, שטומאה העוברת ואינה נחה במקום, ספיקה טהור אפילו ברשות היחיד, ואפילו בדבר שיש בו דעת להישאל.

הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֻלְדָּה – אם היה שרץ מת בפי החולדה, **וּמְהַלֶּכֶת** – החולדה, **עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה** – עם השרץ בפיה, **סָפֵק נָגַע** – השרץ בכיכרות, ונטמאו, **סָפֵק לֹא נָגַע** – בהן, ולא נטמאו, **סְפֵקוֹ טָהוֹר** – לפי שטומאה עוברת היא ואינה נחה במקום, וכל טומאה שאינה נחה במקום, ספקה טהור, ואפילו ברשות היחיד, ואפילו אדם אוחז בכיכר, שיש בו דעת להישאל **(הרא"ש; "תפארת ישראל"; עיין ברטנורא; ועיין "מלאכת שלמה").** ויש מבארים: ספקו טהור – מפני שני דברים, שאין לטומאה מקום, ואין בו דעת להישאל **("אליהו רבא").**

ג הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֻלְדָּה, וְהַנְּבֵלָה בְּפִי הַכֶּלֶב, וְעָבְרוּ בֵּין הַטְּהוֹרִים, אוֹ שֶׁעָבְרוּ טְהוֹרִים בֵּינֵיהֶן — סְפֵקָן טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לַטֻּמְאָה מָקוֹם. הָיוּ מְנַקְּרִין בָּהֶן עַל הָאָרֶץ, וְאָמַר: הָלַכְתִּי לַמָּקוֹם הַלָּז, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם נָגַעְתִּי אִם לֹא נָגַעְתִּי — סְפֵקוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַטֻּמְאָה מָקוֹם.

ד כַּזַּיִת מִן הַמֵּת בְּפִי הָעוֹרֵב, סָפֵק הֶאֱהִיל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, סְפֵק אָדָם — טָמֵא; סְפֵק כֵּלִים — טָהוֹר. הַמְמַלֵּא בַּעֲשָׂרָה דְלָיִים וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בְּאֶחָד מֵהֶן — הוּא טָמֵא, וְכֻלָּן טְהוֹרִין. הַמְעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בַּתַּחְתּוֹן — הָעֶלְיוֹן טָהוֹר.

ה עַל שִׁשָּׁה סְפֵקוֹת שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה: עַל סְפֵק בֵּית הַפְּרַס, וְעַל סְפֵק עָפָר הַבָּא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים, עַל סְפֵק בִּגְדֵי

פירוש ברטנורא

זמן שהיא בפי חולדה או בפי הכלב אינה חשובה נחה במקום, אלא טומאה עוברת היא, הלכך ספקו טהור, ואפילו אוחז בטומאה האדם שיש בו דעת לישאל:

ג היו מנקרין בהן. אם השליכו החולדה את השרץ והכלב את הנבילה מפיהם על הארץ והיו מנקרים בה, הרי יש מקום לטומאה וספיקה טמא:

ד ספק אדם. ספק האהיל על האדם **טמא.** שיש בו דעת לישאל. ואינו טהור מטעמא שהטומאה בפי העורב והיא טומאה עוברת, דכל המאהילין חשובות יש לטומאה מקום, ואפילו הנזרקין: **ספק כלים.** ספק האהיל על הכלים: **טהור.** שאין בהן דעת לישאל **הממלא בעשרה דליים.** זה אחר זה: **ונמצא שרץ באחד מהן הוא טמא וכולן טהורים.** והני מילי כשאין [לדלי] אגנים. אבל יש לה אגנים, כולן טמאים, דשמא השרץ היה בראשון, והאי דלא נפל עם המים אימור אגנים עכבוהו: **העליון [טהור.** ולא חיישינן שמא מן העליון]. נפל לתחתון:

ה על ספק בית הפרס. כגון תרומה שנכנסה לבית הפרס, דהוא שדה שנחרש בה קבר וספק אם יש בה עצם כשעורה מן המת: **ועל ספק עפר הבא מארץ העמים.** דכל עפר הבא מארץ העמים מספקינן ליה ברקב של מת. ושני אלה ארץ העמים ובית הפרס גזרו בהם שיהיו מטמאים במגע ובמשא: **ועל**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

הַשֶּׁרֶץ – המת – **בְּפִי הַחֻלְדָּה, וְהַנְּבֵלָה בְּפִי הַכֶּלֶב, וְעָבְרוּ בֵּין הַטְּהוֹרִים** – בין בני אדם טהורים, **אוֹ שֶׁעָבְרוּ טְהוֹרִים בֵּינֵיהֶן** – ספק נגעו בשרץ או בנבילה ספק לא נגעו, **סְפֵקָן טָהוֹר** – אף על פי שיש בהם דעת להישאל, **מִפְּנֵי שֶׁאֵין לַטֻּמְאָה מָקוֹם** – קבוע; ואפילו עמדו החולדה והכלב, והטהורים עברו ביניהם, מכל מקום אין הטומאה שבפיהם נחשבת כאילו נחה במקום, לפי שאין פיהם מקום קבוע לטומאה, הלכך ספקן טהור. **הָיוּ מְנַקְּרִין בָּהֶן עַל הָאָרֶץ** – אם השליכו החולדה והכלב את השרץ והנבילה מפיהם לארץ, והיו מנקרים בהם, וגוררים אותם לכאן ולכאן, **וְאָמַר** – אדם: **הָלַכְתִּי לַמָּקוֹם הַלָּז, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם נָגַעְתִּי אִם לֹא נָגַעְתִּי** – בשרץ או בנבילה שם; הואיל ויש בו דעת להישאל, **סְפֵקוֹ טָמֵא** – אם היתה הטומאה ברשות היחיד, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַטֻּמְאָה מָקוֹם** – שאף על פי שהיו השרץ והנבילה נגררים בשעת הניקור על ידי החולדה והכלב, מכל מקום הואיל ומונחים על הארץ הרי זה נחשב שיש לטומאה מקום; הלכך ספיקה ברשות היחיד טמא.

באור משנה ד

כַּזַּיִת מִן הַמֵּת בְּפִי הָעוֹרֵב, סָפֵק הֶאֱהִיל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – שכן כזית מן המת המאהיל על האדם או על הכלים, הרי הם נטמאים, ובאה המשנה ללמד בכזית מן המת שהיה בפי העורב, ויש ספק שמא האהיל על האדם או על הכלים ברשות היחיד: **סְפֵק אָדָם** – ספק האהיל על האדם, **טָמֵא** – ספקו טמא, לפי שיש בו דעת להישאל. ואף על פי שהטומאה בפי העורב היא טומאה עוברת, מכל מקום בטומאה המאהילה אף שהיא עוברת חשובה היא כטומאה שיש לה מקום; **סְפֵק כֵּלִים** – ספק האהיל כזית מן המת על הכלים, **טָהוֹר** – ספקם טהור, שאין בכלים דעת להישאל. **הַמְמַלֵּא** – מים מן הבור, **בַּעֲשָׂרָה דְלָיִים** – בזה אחר זה, **וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בְּאֶחָד מֵהֶן** – באחד מן הדליים, **הוּא טָמֵא** – הדלי שנמצא בו השרץ טמא, **וְכֻלָּן טְהוֹרִין** – וכל שאר הדליים והמים שבתוכם טהורים, ואין חוששים, שמא היה השרץ בבור ונטמאו הדליים האחרים בנגיעתם בשרץ בתוך הבור, שאין מחזיקים טומאה ממקום למקום, אלא אומרים: כאן נמצא כאן היה, כלומר שבתוך אותו הדלי שנמצא בו השרץ היה מתחילה ולא בתוך הבור. ואף על פי שאפשר שמילא בדלי זה קודם לאחרים, מכל מקום לא טימא השרץ שבאותו דלי את המים שבבור בזמן ששאב בו, שמים המחוברים לקרקע אינם נטמאים (**"אליהו רבא"; "תפארת ישראל"; עיין שאר המפרשים שמבארים בדרך אחרת**). **הַמְעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בַּתַּחְתּוֹן** – בכלי התחתון, **הָעֶלְיוֹן טָהוֹר** – ואין חוששים שמא נפל השרץ מן העליון לתחתון, מהטעם שבארנו לעיל, שאין מחזיקים טומאה ממקום למקום, אלא אומרים: כאן בתחתון נמצא כאן היה, ולא היה בעליון כלל. אבל אם נמצא השרץ בעליון, התחתון טמא, לפי שמחזיקים טומאה משעה לשעה ואומרים, שכבר היה השרץ בעליון קודם שעירה ממנו לתחתון, והרי שנטמא בשרץ מה שעירה לתחתון (**"אליהו רבא"; "תפארת ישראל"**).

הרמב"ם מבאר טעם הסיפא, מפני שהם כלים ואין להם דעת להישאל (עיין הל' אבות הטומאות יז, א; ועיין השגת הראב"ד שם, שלדעתו הטעם הוא כמו שבארנו לעיל במשנה).

באור משנה ה

תרומה שנטמאה טומאה ודאית, הרי היא נשרפת. ואם נטמאה בספק, אסורה אמנם באכילה, אבל אין שורפים אותה, שמא טהורה היא ואסור לאבד תרומה טהורה. וכן אם נטמאה תרומה בטומאה דרבנן, אפילו נטמאה ודאי, אין שורפים אותה. – משנתנו באה ללמד, שיש שש טומאות המטמאות מספק, מגזירת חכמים, ואם נטמאה בהן תרומה, כגון שנגע אדם באחת מן הטומאות הללו, אפילו כשהוא ברשות הרבים, ואחר כך נגע בתרומה, או שהתרומה עצמה נגעה בהן, שורפים את התרומה. הטעם מבואר במפרשים, לפי שאותן שש הטומאות גזירת טומאתן מחמת ספק טומאה של תורה, כפי שיבואר.

עַל שִׁשָּׁה סְפֵקוֹת – על שש טומאות המטמאות מספק, **שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה** – שאם נטמאה תרומה באחת מהן, שורפים אותה, כדין תרומה שנטמאה טומאה ודאית: **עַל סְפֵק בֵּית הַפְּרַס** – כגון שדה שנחרש בה קבר, שעפרה מטמא במגע ובמשא מספק, לפי שחוששים שמא גררה עמה המחרשה עצם כשעורה מעצמות המת (**עיין אהלות יז, א**), ואם נגע אדם או נשא גוש עפר משדה זו, ואחר כך נגע בתרומה, או שהתרומה עצמה נגעה בגוש הזה, הריהי נשרפת; **וְעַל סְפֵק עָפָר הַבָּא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים** – שכן גוש עפר שהובא מארץ העמים לארץ ישראל מטמא במגע ובמשא מספק, גזירה שמא יש בו עצם כשעורה מן המת (**עיין אהלות ב, ג**); **עַל סְפֵק בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ** – שבגדי עם הארץ מטמאים במגע ובמשא מספק, גזירה שמא ישבה עליהם אשתו נידה; **וְעַל סְפֵק כֵּלִים הַנִּמְצָאִין** – שגזרו

עַם הָאָרֶץ, וְעַל סְפֵק כֵּלִים הַנִּמְצָאִין, עַל סְפֵק הָרֵקִין הַנִּמְצָאִין, עַל סְפֵק מֵי רַגְלֵי אָדָם שֶׁהֵן כְּנֶגֶד מֵי רַגְלֵי בְהֵמָה; עַל וַדַּאי מַגָּעָן שֶׁהוּא סְפֵק טֻמְאָתָן — שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף עַל סְפֵק מַגָּעָן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד — תּוֹלִין, וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים — טָהוֹר.

וּ שְׁנֵי רֵקִין, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר — תּוֹלִין עַל מַגָּעָן וְעַל מַשָּׂאָן וְעַל הֶסֵּטָן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְעַל מַגָּעָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּזְמַן שֶׁהֵן לַחִין, וְעַל מַשָּׂאָן בֵּין לַחִין וּבֵין יְבֵשִׁין. הָיָה רֹק יְחִידִי וְנָגַע בּוֹ, וּנְשָׂאוֹ, וֶהֱסִיטוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים — שׁוֹרְפִין עָלָיו אֶת הַתְּרוּמָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד.

פירוש ברטנורא

ספיקן של בגדי עם הארץ. דכולהו מספקא לן אם ישבה עליהן אשתו נדה: **ועל ספק כלים הנמצאים.** דלא ידעינן אם טמאים הן: **ועל ספק רוקין.** דשמא של זב וזבה הן, או דנדה ויולדת: **מי רגלי אדם שהן כנגד מי רגלי בהמה.** רבותא קמשמע לן, דלא אמרינן מדהני דבהמה הני נמי דבהמה, ואע"ג דאיכא תרי ספיקי לקולא, ספק דבהמה ספק דאדם, ואפילו אם תמצי לומר דאדם, שמא דאדם טהור. ורמב"ם פירש על פי התוספתא, כגון שנתערבו מי רגלי אדם טמא עם מי [רגלי] בהמה חצי בחצי בשוה, וזהו שכנגד מי רגלי בהמה, ומספקא לן אם בטלו מראיהן של מי רגלי אדם ויהיו כולן טהורין, או לא בטלו ויהיו כולן טמאין: **על ודאי מגען שהוא ספק טומאתן.** יודע ודאי שנגעה בהן תרומה, אבל אינו יודע אם הן טמאים או לא, כדפרשינן ספיקא דכולהו **וחכמים אומרים ברשות היחיד תולין.** על ספק מגען, ולא שורפים משום דהוי ספק ספיקא לקולא, ספק נגע ספק לא נגע, ואפילו אם תמצי לומר נגע, ספק טמאים ספק טהורים. ואין הלכה כר' יוסי דאמר על ספק מגען שורפין:

ו אחד טמא. לאו טמא ודאי שהוא ידוע דשל זב או של זבה, דאם כן ברה"י לשרוף כשאר כל ספק טומאה, אלא אחד טמא שהוא מסתם רוקין, ואחד טהור דידוע שהוא של אדם טהור. וכיון דאפילו נגע ודאי בטמא זה שהוא סתם רוקין אינו אלא מדרבנן, השתא דאיכא ספק נגע בטהור, תולין ברשות היחיד בין אמגע בין אמשא בין אהיסט בין בלח בין ביבש. ולא יבש כל כך שאין יכול לחזור ולהשרות כמות שהיה, דההוא טהור גמור אפילו ודאי דזב, אלא דיכול לחזור ולהשרות לכמות שהיה: **ועל מגען ברה"ר בזמן שהן לחים.** אי אפשר שלא ידבק מהן כל שהוא בגוף הנוגע בהן, ויצא מכלל ספק טומאה ברשות הרבים, ודין רשות היחיד יש לו כשנדבק כל שהוא בגוף האדם. אבל רוק יבש שאינו נדבק, אם נגע בו הוי ספק טומאה ברשות הרבים דספיקו טהור: **ועל משאן בין לחין בין יבשין.** דכשנתלשה הטומאה ברה"ר ונישאת על גבי אדם, לא חשיבא עוד טומאה ברה"ר, אלא הרי היא כטומאה ברה"י, כדאמרן: **היה רוק יחידי.** מהרוקין הנמצאים, ספק של אדם טמא ספק של אדם טהור: **ונגע בו ונשאו והסיטו.** אפילו ברשות הרבים, ואח"כ נגע בתרומה: **שורפים עליו את התרומה.** כדתנן ברישא, על ודאי מגען שהוא ספק טומאתן שורפין את התרומה:

משניות מבוארות – קהתי

חכמים על כלים הנמצאים בשווקים וברחובות, שיטמאו במגע מספק, אף אדם וכלים, שמא נטמאו בזב או במת; **עַל סְפֵק הָרֵקִין הַנִּמְצָאִין** – שגזרו חכמים על הרוקים הנמצאים, שיהיו מטמאים מספק, שמא הם מזב או מנידה; **עַל סְפֵק מֵי רַגְלֵי אָדָם שֶׁהֵן כְּנֶגֶד מֵי רַגְלֵי בְהֵמָה** – שאם נמצאו מי רגליים של אדם כנגד מי רגלי בהמה, שעל ידי ההבדל שביניהם ניכר שאלו ודאי של אדם, הרי הם מטמאים במגע ובמשא מספק, שמא הם של זב וכיוצא בו **(תוספות שבת טו, ב; עיין רש"י שם ורמב"ם כאן שמבארים בדרכים אחרות);** שש טומאות אלו. **עַל וַדַּאי מַגָּעָן שֶׁהוּא סְפֵק טֻמְאָתָן, שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה** – אם יודעים ודאי שנגעה בהן תרומה, או שאדם נגע בהן ואחר כך נגע בתרומה, אלא שהספק הוא בטומאתן, לפי שכל טומאתן של שש הטומאות הללו אינה אלא מספק, כמו שבארנו לעיל בכל אחת מהן, אפילו נגעה בהן התרומה ברשות הרבים, הרי היא נשרפת. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף עַל סְפֵק מַגָּעָן** – ספק נגעה בהן התרומה ספק לא נגעה, **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – כשהספק נולד ברשות היחיד, שורפים את התרומה. ברם, ברשות הרבים אין שורפים אלא על ודאי מגען; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – על ספק מגען ברשות היחיד, **תּוֹלִין** – לא אוכלים ולא שורפים את התרומה, לפי שיש כאן ספק ספיקא: ספק נגעה ספק לא נגעה, ואם תאמר: נגעה, ספק כל אלו טמאים ספק טהורים; **וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים, טָהוֹר** – ספק מגען ברשות הרבים טהור. במפרשים מבואר שחולקים כאן בספק מגען שלושה תנאים: לדעת תנא קמא אפילו ברשות היחיד טהור; לדעת רבי יוסי ברשות היחיד שורפים; ולדעת חכמים ברשות היחיד תולים. אבל ספק מגען ברשות הרבים לדברי הכל טהור **(הר"ש; "תפארת ישראל").**

והרמב"ם כותב: "אם נטמאת תרומה מחמת אחד מששה אלו, אף על פי שעניקר טומאתם בספק — הרי זו תישרף. הואיל ודאי ספקות אלו טומאתם מן התורה, שהמת והזב טמאין מן התורה... — אבל אם נסתפק לו בכל מקום אם נגע בבית הפרס ובארץ העמים או לא נגע, אם נגע בבגדים ורוקין וכלים ומי רגלים או לא נגע — הרי אלו תולין, מפני שעניקר טומאתם מפני הספק: שמא טמאין הם או טהורים, ואם תאמר: טמאין, שמא נגע שמא לא נגע, ונמצאו שני ספקות, ואין שורפין על שני ספקות אלא תולין (הל' אבות הטומאות יג, יג; עיין שם "כסף משנה" שכותב שהרמב"ם פסק כתנא קמא).

באור משנה ו

שְׁנֵי רֵקִין, אֶחָד טָמֵא – כלומר אחד הוא רוק סתם, מן הרוקים הנמצאים, שחכמים גזרו עליהם שיהא דינם כרוק טמא, כמו שלמדנו במשנה הקודמת, **וְאֶחָד טָהוֹר** – שידוע שהוא של אדם טהור, **תּוֹלִין עַל מַגָּעָן וְעַל מַשָּׂאָן וְעַל הֶסֵּטָן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – אם היו שני הרוקים ברשות היחיד, ונגע אדם או נשא או הסיט אחד מהם, ואינו יודע איזה מהם, ואחר כך נגע בתרומה, תולין, לא אוכלים ולא שורפים את התרומה, מפני שיש כאן ספק ספקא: ספק ברוק הטהור נגע ספק ברוק הנמצא; ואם תאמר: ברוק הנמצא נגע, ספק הוא טמא ספק הוא טהור; **וְעַל מַגָּעָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּזְמַן שֶׁהֵן לַחִין** – אפילו היו שני הרוקים ברשות הרבים, הנוגע באחד מהם בזמן שהם לחים, הואיל ונדבק מהם כל שהוא בגוף הנוגע בהם, והאדם הוא כרשות היחיד, לפיכך הרוק הדבוק בו דינו כספק טומאה ברשות היחיד, ואם נגע בתרומה, תולין אותה, משום ספק ספקא, כמו שבארנו לעיל; **וְעַל מַשָּׂאָן בֵּין לַחִין וּבֵין יְבֵשִׁין** – וכן אם אדם נשא אחד מהם ברשות הרבים, בין שהיו לחים בין יבשים, ונגע אחר כך בתרומה, תולין, שהואיל ונישא הרוק על גבי האדם, הרי דינו כדין ספק טומאה ברשות היחיד. אבל אם נגע באחד מהם בזמן שהם יבשים, הואיל והם מונחים ברשות הרבים, הרי זה ספק טומאה ברשות הרבים, וטהור. במפרשים מבואר, שאין מדובר כאן ברוק יבש ממש, שכן רוק כזה אפילו הוא ודאי מזב, הרי הוא טהור **(עיין נידה ו, ד),** אלא המדובר כאן ברוק שהוא יבש עד שאינו נדבק בגוף הנוגע בו, אבל אם ישרוהו מעת לעת בפושרים יחזור לכמות שהיה (ואמנם בתוספתא נקטו לשון "רוקים נגובים"). **הָיָה רֹק יְחִידִי** – רוק סתם מן הרוקים הנמצאים שגזרו עליהם טומאה, ולא היה שם רוק שני של טהור, **וְנָגַע בּוֹ** – אדם, **וּנְשָׂאוֹ, וֶהֱסִיטוֹ** – או נשאו או הסיטו, **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – אפילו ברשות הרבים, **שׁוֹרְפִין עָלָיו אֶת הַתְּרוּמָה** – אם נגע אחר כך בתרומה, שורפים אותה, כמו שכבר שנינו במשנה הקודמת, בענין ששת הספקות (שאחד מהם הוא ספק הרוקים הנמצאים): "על ודאי מגען שהוא ספק טומאתן שורפין את התרומה". אפילו ברשות הרבים, **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**

ז אֵלּוּ סְפֵקוֹת שֶׁטְּהֲרוּ חֲכָמִים: סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים לַמִּקְוֶה, סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, סְפֵק מַשְׁקִין לְטַמֵּא — טָמֵא, וּלְטַמֵּא — טָהוֹר, סְפֵק יָדַיִם לְטַמֵּא וּלְטַמֵּא וְלְטַהֵר — טָהוֹר, סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים, סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים, סְפֵק הַחֵלִּין, סְפֵק שְׁרָצִים, סְפֵק נְגָעִים, סְפֵק נְזִירוּת, סְפֵק בְּכוֹרוֹת, וּסְפֵק קָרְבָּנוֹת.

ח סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם — בֵּין בַּכֵּלִים, בֵּין בַּקַּרְקַע. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בַּכֵּלִים — טָמֵא, וּבַקַּרְקַע— טָהוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סְפֵק יְרִידָתוֹ—טָמֵא, וּסְפֵק עֲלִיָּתוֹ — טָהוֹר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא מְלֹא אָדָם וְטֻמְאָה—טָהוֹר.

ט סְפֵק מַשְׁקִין לְטַמֵּא—טָמֵא, כֵּיצַד? טָמֵא שֶׁפָּשַׁט אֶת רַגְלוֹ לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע — סְפֵקוֹ

פירוש ברטנורא

ז ספק מים שאובים. ספק אם נפלו למקוה זה מים שאובים ופסלוהו, או לא נפלו. או שראינו שנפלו בו מים שאובים, ספק אם היה בהן שלשה לוגין שהוא שיעור כדי לפסול את המקוה, או לא היה בהן כשיעור. וכולהו שאר ספיקות מפורשים לקמן בפרקין:

ח ספק טומאה צפה על פני המים. ספק אם נגע בטומאה שצפה על פני המים או לא נגע: **בין בכלים בין בקרקע.** בין שהמים בכלים בין שהמים בקרקע, טהור, דחשיב כאילו אין מקום לטומאה: **בכלים טמא.** דחשיבי כאילו יש מקום לטומאה. ואין הלכה כר' שמעון: **ספק ירידתו טמא.** שדרך אדם כשיורד לבריכה של מים שכל דבר שבמים בא עליו, מחמת ההיסט שמתחיל לרחוץ את עצמו. אבל כשעולה מן המים, הדברים שבמים מתרחקים ממנו והולכים לצדי הבריכה: **אפילו אין שם אלא מלא האדם וטומאה.** שהמקום צר בדרך שאי אפשר לו שלא יגע, אפילו הכי טהור, קסבר דטומאה צפה אינה מטמאה. כך מצאתי. אבל רמב"ם פירש, כל זמן שלא ידע בודאי שנגע בטומאה, טהור. נראה שאם היה בדרך שאי אפשר לו שלא יגע, טמא:

ט ספק משקים לטמא. משקים טהורים שנולד בהן ספק אם קבלו טומאה אם לאו, ספיקן טמא, כדמפרש ואזיל: **לטמא טהור.** ואם המשקין טמאין ויש

משניות מבוארות – קהתי

– שאם נגע ברוק הנמצא או נשאו או הסיטו ברשות היחיד כל שכן ששורפים עליו את התרומה, שהרי ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא.

באור משנה ז

אֵלּוּ סְפֵקוֹת שֶׁטְּהֲרוּ חֲכָמִים – אפילו ברשות היחיד: **סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים לַמִּקְוֶה** – כמבואר במסכת מקואות (ב, ג), שכן מקוה לטבילה שיעורו ארבעים סאה מים שאינם שאובים, ואם אין בו כשיעור זה ונפלו לתוכו שלושה לוגים מים שאובים, הרי אלו פוסלים את המקוה, ואפילו יוסיפו לו מים כשרים להשלימם לארבעים סאה, לעולם המקוה בפסולו; משנתנו באה ללמד, שאם יש ספק מים שאובים במקוה, כגון ספק נפלו לתוכו מים שאובים קודם שנשלם שיעור המקוה, ספק לא נפלו, או אפילו ידוע שנפלו, אבל ספק היו בהם שלושה לוגים ספק לא היו בהם, ספקו טהור, כלומר שהטמא הטובל בו לאחר שהשלימוהו לארבעים סאה, הריהו טהור, כפי שעוד יבואר במסכת מקוואות; **סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם** – כמבואר להלן בפרקנו (משנה ח); **סְפֵק מַשְׁקִין לְטַמֵּא, טָמֵא; וּלְטַמֵּא, טָהוֹר** – כמבואר להלן (משנה ט); **סְפֵק יָדַיִם לְטַמֵּא וּלְטַמֵּא וְלְטַהֵר, טָהוֹר** – כמבואר במסכת ידים (ב, ד); ולהלן במשנה יא נביא את הביאור; **סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים** – כפי שיבואר להלן (משנה יא), **סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים** – כמבואר להלן (שם); **סְפֵק הַחֵלִּין, סְפֵק שְׁרָצִים, סְפֵק נְגָעִים, סְפֵק נְזִירוּת, סְפֵק בְּכוֹרוֹת** – כל אלו מבוארים להלן, במשנה יב; **וּסְפֵק קָרְבָּנוֹת** – כמבואר להלן, במשנה יג.

באור משנה ח

סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם – שטיהרו חכמים, כיצד? **בֵּין בַּכֵּלִים** – בין שצפה הטומאה במים שבכלים, **בֵּין בַּקַּרְקַע** – ובין שצפה במים שבקרקע, וספק נגע אדם בטומאה ספק לא נגע, ספקו טהור, מפני שאין לטומאה מקום. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בַּכֵּלִים, טָמֵא** – אם צפה הטומאה במים שבכלים, ספק נגע בה ספק לא נגע ספקו טמא, שהואיל והכלי נח במקום, הרי זה כאילו יש מקום לטומאה, **וּבַקַּרְקַע, טָהוֹר** – וספק טומאה הצפה על פני המים שבקרקע ספקו טהור. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סְפֵק יְרִידָתוֹ, טָמֵא** – ספק נגע אדם בטומאה הצפה בשעה שירד לתוך המים, ספק לא נגע, ספקו טמא, שבשעה שאדם יורד לתוך המים, דרך הדברים הצפים להתקרב אל גופו, ולכן מסתבר שודאי הטומאה נגעה בו, **וּסְפֵק עֲלִיָּתוֹ, טָהוֹר** – ספק נגע בטומאה הצפה ספק לא נגע בשעת עלייתו מן המים, ספקו טהור, שבשעה שאדם עולה מתוך המים, דרך הדברים הצפים להתרחק מגופו (**תוספתא**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא מְלֹא אָדָם וְטֻמְאָה** – שאין מקום במים אלא בשביל האדם והטומאה, וקרוב לודאי שנגע בה, מכל מקום **טָהוֹר** – עד שידע ודאי שנגע (**רמב"ם**); ויש מפרשים, שאף על פי שודאי נגע בה, מכל מקום טהור כל זמן שלא ראה שנגע (**הרא"ש; "תפארת ישראל"**). ויש מבארים, שאף על פי שאי אפשר לו שלא יגע, מכל מקום טהור, שלדעת רבי יוסי טומאה צפה אינה מטמאה (**הר"ש; ברטנורא**).

במסכת נזיר (סד, א) מבואר טעמו של תנא קמא, שנאמר (ויקרא יא, כט): "וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ", ודרשו: כתוב "בשרץ השורץ", ומשמע בכל מקום שהוא שורץ, ואפילו על פני המים, טמא, וכתוב "על הארץ" (שמשמע שאינו טמא אלא כשהוא מונח על הארץ ולא כשהוא צף — **רש"י**). הא כיצד? ודאי מגעו טמא בכל מקום, ספק מגעו (כגון בזמן שנמצא צף על פני המים), טהור.

וכותב בעל "תוספות יום טוב", שנראה שאין זו אלא אסמכתא, שהרי שנינו כאן, שטיהרו חכמים (עיין שם מה שמוסיף עוד לבאר בענין זה).

כן מבואר שם טעמו של רבי שמעון, שנאמר (שם שם, לו): "אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור" (שמשמע שטומאה הצפה במים שבקרקע טהור), וכתוב (בהמשך הפסוק): "ונוגע בנבלתם יטמא", הא כיצד? צפה בכלים — טמא, בקרקע — טהור.

והרמב"ם לומד מן הסוגיה שם, שלא אמרו "ספק טומאה צפה טהור" אלא לענין שרץ בלבד (עיין בפירושו למשנתנו; ועיין הל' אבות הטומאות יד, ג).

באור משנה ט

סְפֵק מַשְׁקִין לְטַמֵּא, טָמֵא – משקים שנולד בהם ספק, אם נטמאו אם לא, ספקם טמא. **כֵּיצַד? טָמֵא שֶׁפָּשַׁט אֶת רַגְלוֹ לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע** – ספק נגעה רגלו במשקים ספק לא נגעה, **סְפֵקוֹ טָמֵא** – שהואיל ואילו נגע הטמא במשקים היו נטמאים מן התורה, לפיכך אף ספק נגע ספקו טמא, שספק של תורה לחומרה. **הָיְתָה כְּפָר טְמֵאָה בְּיָדוֹ וּזְרָקָהּ לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע** – במשקים, **סְפֵקוֹ טָמֵא** – מהטעם שבארנו לעיל, לפי שאוכל מטמא משקים מן התורה, ולכך ספקו טמא (**"משנה אחרונה"**). יש גורסים: היתה כיכר טמאה בידו ופשטה לבין משקין טהורין וכו', שכן אם זרקה, הרי טומאה הנזרקת היא, וספק

טָמֵא. הָיְתָה כִּכָּר טְמֵאָה בְּיָדוֹ וּזְרָקָהּ לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע — סְפֵקוֹ טָמֵא. וּלְטַמֵּא טָהוֹר — כֵּיצַד? הָיְתָה מַקֵּל בְּיָדוֹ וּבְרֹאשָׁהּ מַשְׁקִין טְמֵאִין, וּזְרָקָהּ לְבֵין כִּכָּרוֹת טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע — סְפֵקוֹ טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

לגו ספק אם טמאו הדבר הטהור אם לאו, ספיקו טהור: **וזרקה לבין הככרות** כו' **ספיקו טהור.** וכגון שהיה לנו ספק אם לאחר שנח המקל נגעו המשקים בככרות או לא נגעו. דאי בשעת זריקה, הוי ליה טומאה שאין לה מקום, ואפילו בשרץ דאורייתא ספיקו טהור, כיון שהטומאה נזרקה. וא"ת אכתי תיפוק לי (דטהור) אפילו בשרץ משום דאין בו דעת לישאל. וי"ל דאיכא לאוקמי מתניתין כשאדם אוחז הככרות:

משניות מבוארות – קהתי

טומאה הנזרקת טהור (כמו שכבר שנינו במשנה א). אבל אף לפי הגירסה שלפנינו – "וזרקה" – מבואר במפרשים, שהספק הוא, אם נגע הכיכר במשקים לאחר שנח, ולא בשעת הזריקה (**עיין ר"ש; "מלאכת שלמה"; "תפארת ישראל"; ועיין רמב"ם ו"אליהו רבא", שגורסים כגירסה שלפנינו**). **וּלְטַמֵּא טָהוֹר** – ואם המשקים טמאים, ויש ספק אם טימאו דבר טהור אם לא, ספקו טהור, **כֵּיצַד? הָיְתָה מַקֵּל בְּיָדוֹ וּבְרֹאשָׁהּ מַשְׁקִין טְמֵאִין, וּזְרָקָהּ לְבֵין כִּכָּרוֹת טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע** – ספק נגעו המשקים בכיכרות ספק לא נגעו, **סְפֵקוֹ טָהוֹר** – והכיכרות נשארו בטהרתם, שהואיל ואין משקים טמאים מטמאים אלא מדרבנן, לפיכך ספק משקים לטמא ספקו טהור, שספק דרבנן לקולה. ואף כאן מבואר במפרשים, בכגון שהיה ספק אם לאחר שנח המקל (ולא בשעת זריקתו) נגעו המשקים בכיכרות או לא נגעו, שאילו הספק הוא בשעת זריקת המקל, מה באה המשנה להשמיענו? והרי זו טומאה שאין לה מקום, ואפילו בשרץ שטומאתו מן התורה שנינו לעיל (משנה א), שספקו טהור, משום ספק טומאה הנזרקת (**ר"ש; ברטנורא**). אבל יש מפרשים, שהוא הדין אם הספק הוא בשעת זריקה, ומשנתנו באה להשמיע, שאף על פי שהמשקים בראש המקל, והרי הם חשובים כמונחים בו, ויש לטומאה מקום, מכל מקום הואיל וטומאת משקים לטמא אחרים היא מדרבנן, הרי ספק דרבנן לקולה, כמו שבארנו לעיל (**"תפארת ישראל, בועז"**).

בשתי הדוגמות שנישנו ברישא, מעיר בעל "תפארת ישראל", שדווקא ברשות היחיד ספקו טמא, אבל ברשות הרבים אפילו ספק משקים להיטמא ספקו טהור, כדין כל ספק טומאה ברשות הרבים.

ברם בעל "תפארת ישראל" מקשה: והרי המשקים שנולד בהם הספק אם נגעו בטומאה אין בהם דעת להישאל, וספק טומאה בדבר שאין בו דעת להישאל אף ברשות היחיד ספקו טהור? ומתרץ, שעל כל פנים, כיון שהאדם הפושט רגלו יש בו דעת להישאל, הרי זה כספק טומאה הבאה בידי האדם, שדינו כספק בדבר שיש בו דעת להישאל, בין שהטומאה בין שהטהרה ביד האדם. וכן בכיכר טמאה שפשטה אדם לבין משקים טהורים (שלדעת בעל "תפארת ישראל" אין גורסים "וזרקה" אלא "ופשטה"), הואיל ואדם אחז בכיכר בשעה שנולד הספק במשקים, הרי דינו כספק בדבר שיש בו דעת להישאל.

אבל הרמב"ם כותב בפירושו למשנתנו, שמשנתנו נקטה שתי דוגמות באיש טמא ובכיכר טמאה, להודיענו שאין הבדל בין שהספק במי שיש בו דעת להישאל ובין במי שאין בו דעת להישאל, ספק המשקים לענין אם נטמאו בעצמם – טמא. ואמנם מדברי הרמב"ם בחיבורו (הל' אבות הטומאות יד, ז) משמע, שגורס במשנתנו "וזרקה", ומכאן שהדוגמה השנייה שבריישא היא – לדעת הרמב"ם – בדבר שאין בו דעת להישאל (עיין "משנה אחרונה" ו"תפארת ישראל" שתמהים על דברי הרמב"ם).

אגרות קודש

ב"ה, ו' תשרי, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ח לחדש הרחמים.

בעת רצון הזכירו אותו ואת כל אלה שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו.

בשאלתו בשם גיסו שי', כיון שדר במקום שתושביו מתנהגים שלא כדבעי וכו' האם להעתיק לסביבה דתית וחרדית אף שעי"ז יצטרך ללוות מעות.

ע"פ דברי רז"ל (אבות פרק ו' משנה ט') ופס"ד הרמב"ם הלכות דיעות ריש פרק ו', מובן שיש להשתדל ככל האפשרי לדור בסביבה של חרדים לדבר ה' ושומרי תומ"צ כדבעי, ובטח יוכל לשלם המעות שילוה בתנאים נוחים, והשי"ת יצליחו.

בברכה לבשו"ט ולחתימה ולגמח"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

רש"י

דף פא עמוד א. מתני' אינו חייב אלא חטאת אחת. דחד שמא הוא דאכילה ושתיה מחד קרא נפקי: **אכל ועשה מלאכה.** תרי שמות נינהו דמתרי קראי נפקי: **גמ' אכילה בכזית.** משמע והתורה לא חייבה עליו אלא ביישוב הדעת: **השמר פן לא תעונה.** השמר פן תבא לידי לא תעונה: **א"כ נפישי להו לאוי.** השמר ופן ששניהן לא תעשה הן ואנן לאו אחד אמרינן שמא לא רצה להרבות בו לאוין: **השמר דלאו.** כגון השמר בנגע הצרעת (דברים כד) שלא יקוץ בהרתו: **השמר דעשה.** השמר שתתענה: **ותנא מייתי.** אזהרה בעינוי מהכא: **על תוספת מלאכה.** אם לא הוסיף מחול על הקודש להפסיק מן המלאכה מבעוד יום:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פא עמוד א. דעה החולקת על רב חסדא: **רַב נַחְמָן אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא** משנתינו כ**רַבָּנָן,** מכל־מקום **עַד כָּאן לֹא קָא אָמְרֵי רַבָּנָן הָתָם** שאף ששיעורם שונה מצטרפים, **אֶלָּא לְעִנְיַן טוּמְאָה,** כיון **דְּשֵׁם טוּמְאָה חַד הִיא. אֲבָל הָכָא** - באוכל ושותה ביום הכפורים, חיובו **מִשּׁוּם יַתּוּבֵי דַּעְתָּא הוּא, וְהַאי** שאכל מקצת ושתה מקצת, **לֹא מִיַּתְּבָא דַּעְתֵּיהּ** עדיין, לפיכך אינם מצטרפים.

הגמרא מביאה שכבר נחלקו אמוראים בדורות הקודמים במחלוקת זו: **וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנוּיָה** משנתינו **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דִּתְנַן כְּלָל אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כּוּ',** וכדברי רב חסדא. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** [כדברי רב נחמן], **אֲפִילּוּ תֵּימָא** משנתינו כ**רַבָּנָן, עַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי רַבָּנָן הָתָם** ששיעורים שונים מצטרפים, **אֶלָּא לְעִנְיַן טוּמְאָה, אֲבָל הָכָא** - ביום הכפורים, חיובו **מִשּׁוּם יַתּוּבֵי דַּעְתֵּיהּ הוּא, וְהַאי לֹא קָא מִיַּתְּבָא דַּעְתֵּיהּ,** ופטור.

משנה אָכַל וְשָׁתָה ביום הכפורים **בְּהֶעְלֵם אֶחָד** - בשגגה אחת, שלא נודע לו בינתיים שחטא, **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת,** משום שאכילה ושתיה איסור אחד הם. אבל אם **אָכַל וְעָשָׂה מְלָאכָה** בהעלם אחד, **חַיָּיב (שְׁנֵי) חַטָּאוֹת,** כיון שהם איסורים נפרדים.

דין נוסף: **אָכַל אוֹכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לַאֲכִילָה, וְכן אם שָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לִשְׁתִּיָּה, וְכן אם שָׁתָה צִיר** - רוטב היוצא מן הדגים **אוֹ מוּרֵיָים** - שומן דגים, שאין הדרך לשתותם, **פָּטוּר.**

גמרא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מִפְּנֵי מַה לֹא נֶאֱמְרָה אַזְהָרָה - איסור לאו, **בְּמִצּוֹת עֵינוּי** של יום הכפורים, ואינה אלא בעשה 'תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם'. **מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר** לכתבה בלשון לאו. כי **הֵיכִי נִכְתּוֹב,** אם **נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'לֹא יֹאכַל',** הרי **'אֲכִילָה' בִּכְזַיִת** משמע, וביום הכפורים אינו אסור אלא בככותבת, שהוא שיעור המיישב את הדעת. ואם **נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'לֹא תְעוּנֶה',** הרי לשון זו **'קוּם אֱכוֹל' מַשְׁמַע,** כלומר היה משמע שמצוה לאכול.

תמיהה על דברי ריש לקיש: **מַתְקִיף לָהּ רַב הוֹשַׁעְיָא,** אם משום כך **נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'הִשָּׁמֶר פֶּן לֹא תְעוּנֶה',** כלומר, השמר פן תבוא לידי לא תעונה, שמשמעו איסור לאו. דוחה הגמרא: **אִם** יכתוב **כֵּן, נְפִישֵׁי לְהוּ לָאוֵי** - ירבו איסורי הלאו, שהרי לשונות 'השמר' ו'פן' לא־תעשה הם, ויתכן שלא כתבה כן התורה משום שלא רצתה להרבות באיסורי לאו.

קושיא נוספת על ריש לקיש: **מַתְקִיף לָהּ רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'הִשָּׁמֶר בְּמִצְוַת עֵינוּי'** שמשמעו איסור לאו, ואין כאן ריבוי לאוין. דוחה הגמרא: **אִם** היה נאמר **כֵּן,** לא היה כאן איסור לאו כלל, שהרי כל **'הִשָּׁמֶר'** דְּנאמר **בְּלָאו** - באזהרת לא תעשה, נידון כ**לָאו,** אבל **'הִשָּׁמֶר'** דְּנאמר **בְּעֲשֵׂה** - בדבר עשיה, נדון כמצות **עֲשֵׂה,** ו'השמר במצות עינוי' פירושו השמר שתתענה, והרי זה השמר ד'עשה'.

קושיא נוספת: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי,** עדיין **נִכְתּוֹב 'אַל תָּסוּר מִן הָעִינּוּי'** שהוא לאו גמור. מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא** - אכן קשה על דברי ריש לקיש.

הגמרא מביאה שאמנם לא נאמרה בפירוש אזהרה בעינוי, אך חכמים למדו כן מדרשה: **וְתַנָּא** בברייתא **מַיְּתִי לָהּ** אזהרה בעינוי **מֵהָכָא** [ותחילה מביאה הגמרא את הרישא של הברייתא]. לגבי יום הכיפורים נאמר (במדבר כט ז) **'וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ', יָכוֹל** הייתי לומר **שִׁיהֵא עָנוּשׁ** כרת גם **עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה** - אם לא הוסיף מחול על הקודש, להפסיק ממלאכה מבעוד יום. **תַּלְמוּד לוֹמַר** במקום אחר (ויקרא כג ל) **'וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי** וגו', ויש ללמוד מלשון 'בעצם היום' שרק **עַל עִיצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם** הכפורים **עָנוּשׁ כָּרֵת** אם עשה בו מלאכה, **וְאֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה.** אלא שעדיין **יָכוֹל** הייתי לומר, שאמנם **לֹא יְהֵא עָנוּשׁ כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה, אֲבָל יְהֵא עָנוּשׁ כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת עִינּוּי** - אם לא הוסיף מחול על הקודש להתענות. **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם כג כט) **'כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה',** למדנו ש**עַל עִיצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם עָנוּשׁ כָּרֵת** אם לא התענה, **וְאֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת עִינּוּי.**

אָמַר בשם **רֵישׁ לָקִישׁ** שהטעם שאב יכול להדיר את בנו בנזיר הוא מתקנת חכמים **כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת**.

מקשה הגמרא על ריש לקיש: **אִי הָכִי** – אם זו תקנת חכמים, **אֲפִילּוּ אִשָּׁה נַמִּי** – גם האם תוכל להדיר את בנה בנזירות כדי לחנכו.

מתרצת הגמרא: **קָסָבַר** ריש לקיש שרק **אִישׁ** [–האב] **חַיָּיב לְחַנֵּךְ** את **בְּנוֹ בְּמִצְוֹת, וְאֵין הָאִשָּׁה** [–האם] **חַיֶּבֶת לְחַנֵּךְ אֶת בְּנָהּ**, ולכן לא תיקנו חכמים שתוכל להדירו.

הגמרא מקשה עוד על ריש לקיש: מלשון המשנה 'האב מדיר את בנו', משמע שרק את בנו יכול להדיר, אבל את בתו אינו יכול, וקשה, **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שֶׁהֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר, אֲמִטּוּ לְהָכִי** – משום כך את **בְּנוֹ אִין** – אכן יכול להדיר, ואת **בִּתּוֹ לֹא**, משום שכך נמסרה ההלכה, **אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ** הסובר שהיא תקנת חכמים לשם חינוך, אם כן **אֲפִילּוּ** את **בִּתּוֹ** יוכל להדיר כדי לחנכה. מתרצת הגמרא: **קָסָבַר** ריש לקיש שרק את **בְּנוֹ חַיָּיב לְחַנְּכוֹ**, אבל את **בִּתּוֹ אֵינוֹ חַיָּיב לְחַנְּכָהּ**, כיון שגם כשתגדל אינה חייבת בכל המצות, שהרי היא פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא.

קושיא נוספת על ריש לקיש: במשנה משמע שיכול להדיר את בנו רק בנזירות ולא בשאר נדרים. וקשה, **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שֶׁהֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר, אַהָכִי** – משום כך **בְּנָזִירוּת אִין** אבל **בִּשְׁאָר נְדָרִים לֹא**, שרק על נזירות נמסרה ההלכה, **אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ, אֲפִילּוּ** שאר **נְדָרִים נַמִּי** – גם יוכל להדירו, כדי לחנכו. מתרצת הגמרא: שלריש לקיש אכן יכול להדיר את בנו גם בשאר נדרים, והמשנה נקטה נזירות משום שבנזירות יש חידוש יותר משאר נדרים, **וְלֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** – התנא שנה דבריו בדרך 'לא מיבעיא', כלומר ששנה את הדבר המחודש וממילא מובן מאליו אף הדבר הפחות מחודש, וכך הם דבריו, **לֹא מִיבַּעְיָא בִּנְדָרִים** – אין צריך לומר שיכול להדירו בשאר נדרים **דְּלֵית לֵיהּ נִיוּוּל** – שאין בהם ניוול לבן, **אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּנְזִירוּת דְּאִית לֵיהּ נִיוּוּל** – שיש בה ניוול לבן, **אֲפִילּוּ הָכִי חַיָּיב לְחַנְּכוֹ** ויכול להדירו.

קושיא נוספת על ריש לקיש מהמשנה: מבואר במשנה שהבן או הקרובים יכולים לבטל את הנזירות על ידי מחאתם, וקשה, **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי** – זהו ששנינו שאם **מִיחָה** הבן **אוֹ שֶׁמִּיחוּהוּ קְרוֹבָיו** בטלה הנזירות, משום שכך נמסרה ההלכה, שיוכלו למחות, **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא שֶׁאָמַר** בשם **רֵישׁ לָקִישׁ** שהיא תקנת חכמים כדי לחנך את הבן, קשה, מדוע יכולים הקרובים למחות, **כָּל כְּמִינֵיהוֹן קְרוֹבִים דְּאָמְרִין לֵיהּ לֹא תִּינְמְרֵיהּ מִצְוֹת** – וכי יכולים הקרובים לומר לאב אל תלמדהו את המצות. מתרצת הגמרא: **קָסָבַר** ריש לקיש שבכָּל **חִינּוּךְ דְּלֹא חָשִׁיב** – שיש בו בזיון, כגון נזירות שצריך לגלח שערו, **לֹא נִיחָא לֵיהּ** – אין הבן רוצה בו, ולכן תיקנו חכמים שהוא והקרובים יכולים למחות.

הגמרא מוסיפה להקשות על ריש לקיש [הסובר שנזירות הבן מדרבנן], שעל ידי זה נמצא עובר על כמה איסורים דאורייתא: קושיא ראשונה מהגילוח שבסוף הנזירות. נזיר חייב לגלח את כל ראשו בסוף ימי נזירותו, ומצות עשה זו דוחה את הלא תעשה של איסור הקפת הראש. ומעתה קשה, **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שנזירות הבן הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר, מִשּׁוּם הָכִי מְגַלֵּחַ וְעָבִיד הַקָּפָה** – יכול הבן לגלח בסוף הנזירות ולהקיף ראשו ככל נזיר, כיון שהוא נזיר גמור מן התורה, מהלכה למשה מסיני. **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** שנזירות הבן תקנת חכמים היא, **כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת**, קשה, איך מותר לגלחו בסוף הנזירות, **הָא קָעָבִיד הַקָּפָה** – הלא הוא עושה הקפה, ואין כאן חיוב מן התורה שידחה את האיסור. מתרצת הגמרא: **קָסָבַר** ריש לקיש שאיסור **הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ** הוא רק **מִדְּרַבָּנָן**, והאיסור מן התורה הוא רק כשמסיר את הפאות ומותיר את שאר שערות הראש, אבל כשמסיר את כל שערות ראשו אסור רק מדרבנן, **וְנִזִּירוּת** האב שעושה לשם **חִינּוּךְ** גם הוא **מִדְּרַבָּנָן, וְאָתֵי חִינּוּךְ דְּרַבָּנָן וְדָחֵי הַקָּפָה דְּרַבָּנָן** – ובאה מצות חינוך מדרבנן ודוחה את איסור הקפת כל הראש שגם הוא מדרבנן.

הגמרא מקשה עוד כעין זה, מן הקרבנות שמביא הנזיר בסוף נזירותו, חטאת, עולה, ושלמים: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שֶׁהֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר, אַהָכִי** [–לכן] הבן **מְגַלֵּחַ וּמֵיתֵי** [–מביא] **קָרְבָּן**, ואין זה חולין בעזרה, שהרי הוא נזיר גמור מן התורה וחייב בקרבנות. **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** שתקנת חכמים היא **כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת**, קשה, איך מותר לו להביא קרבן חטאת, **הָא קָא מַיְיתֵי חוּלִּין לָעֲזָרָה** – הלא מן התורה אינו נזיר כלל, ונמצא שקרבן זה הוא חולין, והיאך מותר לו להביאו ולשוחטו בעזרה. מתרצת הגמרא: **קָסָבַר** ריש לקיש שאיסור שחיטת **חוּלִּין בָּעֲזָרָה, לָאו מִדְּאוֹרַיְיתָא**, אלא מדרבנן, וכיון שמדרבנן הוא נזיר וחייב להביא קרבן, יכול להביאו.

הגמרא מוסיפה להקשות עוד כעין זה: שלפי ריש לקיש נמצא שעל ידי נזירות זו שהיא מדרבנן עוברים על איסור דאורייתא, שהרי נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו, צריך להביא חטאת העוף ועולת העוף, וקרבן העוף אינו נשחט אלא נמלק בציפורנו של הכהן, ואף על פי שמליקה בחולין היא נבילה, התירה התורה לכהנים לאכול קרבן העוף שנמלק, וקשה, **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר, אַהָכִי** [–לכן] **כִּי מִיטַּמֵּא** – אם נטמא הבן בימי הנזירות, **מַיְיתֵי** [–מביא] **קָרְבַּן צִיפֳּרִין** [–חטאת העוף ועולת העוף], **וְאָכִיל הַכֹּהֵן** את החטאת שעשו בה **מְלִיקָה**, וככל נזיר שנטמא. **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** שנזירותו היא רק מדרבנן, אם כן מן התורה קרבנותיו חולין, ואם כן **הָא קָאָכִיל נְבֵילָה** – נמצא שהכהן אוכל נבילה מן התורה, שהרי מליקה בחולין אינה מתירה את העוף באכילה, אלא שחיטה. מתרצת הגמרא: **קָסָבַר** ריש לקיש **כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאִין** חובת **שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה** כדי להתירו באכילה, אלא צריך רק להוציא דמו דרך הסימנים שבצואר, וחכמים הצריכו שחיטה לעוף, ולנזיר זה התירו לאכול את החטאת במליקה בלבד. **וְכֵן** סובר ריש לקיש שאיסור שחיטת **חוּלִּין בָּעֲזָרָה, לָאו מִדְּאוֹרַיְיתָא** אלא מדרבנן, ולכן יכול לשחוט את קרבנותיו בעזרה אף שמן התורה חולין הם, וכפי שנתבאר.

מקשה הגמרא: **וְכָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי הָכִי** – וכי כך סובר רבי יוסי ברבי יהודה, **וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִנַּיִן לְחַטַּאת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה עַל הַסָּפֵק** – מנין שאדם המסופק אם נתחייב חטאת העוף מביאה מספק, **וְשֶׁאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת** – שאין הכהנים אוכלים חטאת זו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא טו לב–לג) 'זאת תורת וגו' **וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה, מַקִּישׁ הַכָּתוּב נְקֵבָה לְזָכָר, מַה זָּכָר** שבא בשוגג על הזבה **מֵבִיא קָרְבָּן** חטאת **עַל הַוַּדַּאי** – על איסור ודאי שעבר, **אַף נְקֵבָה** – זבה או יולדת **מְבִיאָה קָרְבָּן** חטאת העוף **עַל הַוַּדַּאי. וּמַה זָּכָר** שבא על ספק זבה **מֵבִיא** קרבן אשם תלוי **עַל הַסָּפֵק, אַף נְקֵבָה** שהיא ספק זבה או ספק יולדת **מְבִיאָה** חטאת העוף **עַל הַסָּפֵק. וּמַה זָּכָר** בשמביא קרבן על הספק, **מֵאוּתוֹ הַמִּין שֶׁהוּא מֵבִיא** את קרבנו **עַל הַוַּדַּאי**, דהיינו חטאת שהיא ממין בהמה, מזה המין עצמו **מֵבִיא** גם קרבן **עַל הַסָּפֵק**, שאף אשם תלוי הוא ממין בהמה, **אַף נְקֵבָה** [זבה או יולדת] **מֵאוּתוֹ מִין שֶׁהִיא מְבִיאָה עַל הַוַּדַּאי**, דהיינו חטאת העוף, **מְבִיאָה** גם **עַל הַסָּפֵק**. מבררת הברייתא: **אִי** – אם כן שאנו מקישים את דין קרבן הספק של נקבה לדין קרבן הספק של הזכר, האם נוסיף ונקיש גם לענין היתר אכילתם, **מַה זָּכָר מֵבִיא קָרְבָּן** אשם תלוי על הספק **וְקִרְבָּנוֹ נֶאֱכָל, אַף נְקֵבָה מְבִיאָה קָרְבָּן** חטאת העוף על הספק **וְיִהְיֶה קִרְבָּנָהּ נֶאֱכָל. אָמְרַתְּ,**

וריש לקיש אמר — טעמא שהאיש מדיר את בנו בנזיר — כדי לחנכו במצות. **ואי משום חינוך אפילו אשה** — תהא מדרת את בנה בנזיר! **בשלמא רבי יוחנן דאמר הלכה היא בנזיר אמטו להכי בנו אין בתו לא** — דהכי היא הלכה, ואין משיבין בכלל. **אלא לריש לקיש אפילו בתו** — נמי לידהוי נזירה! **בנזיר אין** — לשון נזירות אדם יכול להזירו, כדהויא הלכה למשה מסיני, ובלשון נדרים לא. **לא מיבעיא בשאר נדרים** — כגון להדירו להביא קרבן, דלית ליה ניווול, דמותר לשתות ביין, דיכול להדירו. **אלא אפילו בנזירות כו'** — בבולה שמעתא גרסינן אלא דריש לקיש, וספרים שכתוב בהן רבי יוסי ברבי חנינא — שבשתא היא. היינו דקתני מיחה או שמיחוהו קרוביו — דכי היכי דהלכה היא שהאיש מזיר את בנו, הכי נמי הלכה שיכולין למחות. **אלא לריש לקיש כל כמיניהון דקרובין** — דאמרי ליה: לא תיגמריה מצות? **קסבר** — ריש לקיש: כל חינוך דלא חשיבי ליה, כגון חינוך דנזירות, דבזינא הוא דקא מגלח ראשו — לא ניחא ליה לבריה, ומשום הכי יכולים למחות. **אהכי** — מותר לו לגלח, ואף על גב דעביד הקפה, וקעבר על לאו ד"לא תקיפו", דהכי הוא הלכה למשה מסיני. **אלא לריש לקיש** — היכי עבר על הקפה, דהוי מדאורייתא, משום חינוך? **קסבר הקפת כל הראש** — לא מיתסר אלא מדרבנן, ואתי חינוך כו'. **אהכי מגלח ומייתי קרבן** — ולית ביה משום חולין בעזרה. **אלא לריש לקיש** — דאמר דלא הוי טעם אלא משום חינוך, כיון דלא חל עליה נזירות מדאורייתא אישתכח דקא מייתי חולין לעזרה. **כי קא מיטמא מייתי צפרים ואכיל כהן מליקה** — ולית ביה לא משום חולין לעזרה ולא משום מליקה, דהכי הלכה למשה מסיני. **אלא לריש לקיש** — כיון דמדאורייתא לא מיתחייב בנזירות — אשתכח דקמייתי חולין לעזרה, וקא אכיל כהן נבילה! **הכי גרסינן: סבר לה כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה וחולין בעזרה לאו דאורייתא** — והילכך, כיון דמדאורייתא לא בעי שחיטה — לא חשיבא נבילה, ולא מייתי חולין לעזרה. דאיסור חולין בעזרה ליתיה לרבי יוסי אלא מדרבנן. ולמאן דקא מתרץ ידע ליה הכי היכא אמר רבי יוסי הכי. **מנין לחטאת העוף שבאה על הספק** — כגון דלידה, או דזיבה, שאינה נאכלת. **תלמוד לומר** — "והדוה בנדתה והזב את זובו". **לחקיש נקבה לזכר מה זכר מביא קרבן** — בהמה על ודאי אבל חלב בשוגג, והוא הדין לודאי זיבה. אף נקבה מביאה קרבן על ודאי לידה — חטאת העוף. **מה זכר מביא** — אשם תלוי על ספק, אף נקבה מביאה קרבן על ספק לידה. אבל עדיין לא שמענו אם ממין בהמה אם ממין העוף. אלא ממה שלמדנו שמביא זכר על הספק מאותו מין שמביא על הודאי, שלעולם מביאין בהמה — אף נקבה ממין העוף שמביאה על הודאי מביאה נמי על ספק לידה וזיבה. **מה זכר מביא קרבן** — על הספק ונאכל, שהרי אשם תלוי נאכל — אף נקבה שמביאה קרבן מן העוף על ספק יהא נאכל!

אמרת

קסבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא — בין בהבאתן ובין דשרי לאוכלם. וכן מותר להביא [הלחם והזרוע בשלה] מן האיל ולהניף בעזרה, והאימורים של חטאת — איכא למימר יעלם לשם עצים, והדם יזרוק לשם שמים, ועולה ושלמים יעשה לשם נדבה. **משום** הכי כי מיטמא מייתי קרבן ציפורין — דמשמע ליה מדיר בנו בנזיר, דכל תורת נזיר עליו, ואם מיטמא — מביא ציפורים, אחד לעולה ואחד לחטאת, ונאכל. **אלא** לרבי יוסי ברבי חנינא קאכיל כהן נבילה — שהרי [מצותו] במליקה. והא לא קשיא ליה קאכיל טרפה — דמליקה מן הערף, והוה ליה נשברה חוט השדרה! דאיכא למימר דסבר ליה כמאן דאמר: מחזיר הסימנין אחורי הערוף (חולין יט,ב).

קסבר רבי יוסי ברבי חנינא אין שחיטה לעוף מן התורה — ולא צריכא אלא נחירת סימנין, להוציא הדם דרך הסימנים, ומכי מולק והוציא הדם — תו לא צריך. **הכי** גרסינן: וסבר רבי יוסי ברבי חנינא הכי והתניא אמר רבי יוסי ברבי חנינא וכו'. ולא גריס ר"ח, דרבי יוסי ברבי חנינא אמורא הוא, ולא תנא. וגרס (ר"ח) הכי: סבר לה כרבי יוסי ברבי יהודה, דאמר: אין שחיטה לעוף, וחולין שנשחטו בעזרה — לאו דאורייתא. סבר כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר לקמן. ומיהו לא אשכחנא בעלמא דאית ליה הכי אלא מהא דאמר לקמן: עד מתי מדיר בנו בנזיר — עד שיגיע לעונת נדרים. ואיכא חד לישנא בתלמוד דמפרש [טעמיה] דסבר כדי לחנכו במצות, ואם כן לדידיה זקוק לומר כל מה שאמרנו לרבי יוסי ברבי חנינא — דאין שחיטה לעוף מן התורה, וחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. ורבינו תם מפרש דאין לשבש הספרים. דהא רבי יוסי ברבי חנינא דשמעתין על כרחך תנא היה, ואינו אותו שבתלמוד שמוזכר באמורא, שהרי אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יוסי ברבי חנינא, ורבי יוסי ברבי חנינא היה תלמיד דרבי יוחנן, דאמר בפרק שלישי דסנהדרין (ל,ב) דרבי יוחנן סמכיה, ואמר ליה: אמור מה ששמעת. ואיך אמר רבי שמעון בן לקיש משמו? אלא ודאי תרין הוו. **וסבר** רבי יוסי ברבי חנינא הכי והתניא מנין לחטאת [העוף] הבאה על הספק — כגון זב חובה מספק, ויולדת ואינה יודעת אם ולד הפילה אם רוח הפילה.

לזכר ולנקבה ומקיש נקבה לזכר — שהרי שוין הם בדבר דינא, דזכר מביא קרבן על הודאי, כגון חטאת בהמה אם אכל חלב, והא הדין נקבה. דזה דבר פשוט בלא היקש, הילכך נקיש: מה זכר מביא על הספק אשם תלוי — אף נקבה מביאה על הספק. וצריך עיון: דזה נמי דבר פשוט, [דפרשה] באשם תלוי כתיב (כגון) גבי איש וגבי אשה, דכל התורה כולה (ובענין אחר יש לפרש) בלשון זכר נאמרה! ונראה לרבנו יצחק: דמיירי בזב שבא על הזובה, מה הזכר מביא חטאת — אף נקבה מביאה [חטאת], ומה הוא מביא נמי כשהוא ספק זב — אף היא נמי מביאה חטאת עוף היכא שבא עליה כשהיא ספק זבה. [והוא הדין דמצי למימר: מה זכר וכו'] אף נקבה מביאה על הספק, ספק זבה מביאה על הספק כמו בסמוך. ומה זכר ממין שהוא מביא קרבן על הודאי, דהיינו בהמה לחטאת — הוא מביא על הספק, דמביא בהמה לאשם תלוי. אף נקבה, ממין שמביאה על הודאי, דהיינו חטאת העוף — תביא על הספק עוף לחטאת. והוא הדין דמצי למימר: כי היכי דמביא הוא אשם על [ספק] חלב — [היא נמי] מייתי לספק זיבה חטאת העוף על הספק. **אי** מה זכר מביא קרבן ונאכל — על ספיקו, דאשם תלוי נאכל, אף נקבה כשמביאה על הספק — יהיה נאכל.

אמרת

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת. - אִי הָכִי אֲפִילּוּ אִשָּׁה נַמִּי! - קָסָבַר: אִישׁ חַיָּיב לְחַנֵּךְ בְּנוֹ בְּמִצְוֹת, וְאֵין הָאִשָּׁה חַיֶּיבֶת לְחַנֵּךְ אֶת בְּנָהּ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - אַמְּטוּ לְהָכִי, בְּנוֹ - אִין, בִּתּוֹ - לָא. אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ, אֲפִילּוּ בִּתּוֹ! - קָסָבַר: בְּנוֹ - חַיָּיב לְחַנְּכוֹ, בִּתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּיב לְחַנְּכָהּ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - אַהָכִי בְּנָזִירוּת אִין, בְּנְדָרִים לָא. אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ, אֲפִילּוּ נְדָרִים נַמִּי! - לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר; לֹא מִיבַּעְיָא בִּנְדָרִים דְּלֵית לֵיהּ נִיוּוּל, אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּנְזִירוּת דְּאִית לֵיהּ נִיוּוּל - אֲפִילּוּ הָכִי חַיָּיב לְחַנְּכוֹ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - הַיְינוּ דִּקְתָנֵי "מִיחָה אוֹ שֶׁמִּיחוּהוּ קְרוֹבָיו", אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל כְּמִינֵּיהוֹן קְרוֹבִים דְּאָמְרִין לֵיהּ: לָא תִּיגְּמְרֵיהּ מִצְוֹת?! - קָסָבַר: כָּל חִינּוּךְ דְּלָא חֲשִׁיב - לָא נִיחָא לֵיהּ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - מִשּׁוּם הָכִי מְגַלֵּחַ וְעָבֵיד הַקָּפָה. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת - הָא קָעָבֵיד הַקָּפָה! - קָסָבַר: הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ מִדְּרַבָּנַן, וְחִינּוּךְ מִדְּרַבָּנַן, וְאָתֵי חִינּוּךְ דְּרַבָּנַן וְדָחֵי הַקָּפָה דְּרַבָּנַן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - אַהָכִי מְגַלֵּחַ מַיְיתֵי קָרְבָּן. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, הָא קָא מַיְיתֵי חוּלִּין לָעֲזָרָה! - קָסָבַר: חוּלִּין בָּעֲזָרָה לָאו דְּאוֹרַיְיתָא. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - אַהָכִי כִּי מִיטַּמֵּא מַיְיתֵי קָרְבַּן צִיפֳּרִין, וְאָכֵיל כֹּהֵן מְלִיקָה. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ - הָא קָאָכֵיל נְבֵילָה! - קָסָבַר בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאִין שְׁחִיטָה לָעוֹף מִן הַתּוֹרָה, וְחוּלִּין בָּעֲזָרָה לָאו דְּאוֹרַיְיתָא. - וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי הָכִי? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִנַּיִן לְחַטַּאת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה עַל הַסָּפֵק שֶׁאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה", מַקִּישׁ נְקֵבָה לְזָכָר; מַה זָּכָר מֵבִיא קָרְבָּן עַל הַוַּדַּאי - אַף נְקֵבָה מְבִיאָה קָרְבָּן עַל הַוַּדַּאי, וּמַה זָּכָר מֵבִיא עַל הַסָּפֵק - אַף נְקֵבָה מְבִיאָה עַל הַסָּפֵק, וּמַה זָּכָר מִמִּין שֶׁהוּא מֵבִיא עַל הַוַּדַּאי מֵבִיא עַל הַסָּפֵק - אַף נְקֵבָה מִמִּין שֶׁהִיא מְבִיאָה עַל הַוַּדַּאי מְבִיאָה עַל הַסָּפֵק. אִי מַה זָּכָר מֵבִיא קָרְבָּן וְנֶאֱכָל, אַף נְקֵבָה מְבִיאָה קָרְבָּן וְנֶאֱכָל! אָמַרְתָּ: לָא

אמרת

אמרת לא — אמור מעצמך שלזה לא נקישם. אם אמרת בזכר שבו [איסור] אחד, דחולין בעזורה קאביל — תאמר בנקיבה שיש שני איסורין, חולין בעזורה ואיסור נבלה. לכך מביאה חטאת העוף ואינו נאכל. אלמא אית ליה דין שחיטה לעוף מן התורה, וחולין שנשחטו בעזורה דאורייתא.

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא דילמא תרין איסורין דרבנן — אבל דאורייתא לא הויין תרי איסורי, דאין שחיטה לעוף מן התורה, וחולין שנשחטו בעזורה לאו דאורייתא. וצריך עיון: אם ההיקשא דרשה גמורה — היכי קאמר: לא אם אמרת בזכר שכן איסור אחד, תאמר בנקבה שכן שני איסורין דרבנן? הא אין משיבים בהיקש! ויש לומר: דודאי ההיקש דרשה גמורה, לענין שיש תקנה לספק יולדת במה שמביאה חטאת העוף. אבל מה שאמר התנא שאינו נאכל — חומרא דרבנן הוא, ומן התורה הוא נאכל, דאין שחיטה לעוף, וחולין בעזורה אין דאורייתא, ורבנן החמירו. למאן דאמר דאית ליה בעלמא חולין שנשחטו בעזורה דאורייתא, וקיימא לן בכל דוכתי דחטאת העוף בא על הספק — על כרחך דרשה גמורה הוא, שהרי מליקת העוף הוי בשחיטת חולין, והכי מוכח כל הסוגיא. כך לשון רש"י (בבריתות ז,ב).

לימא כתנאי וכו' עד שיביא שתי שערות — דהיינו מיום שלש עשרה שנה ויום אחד ואילך. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: עד שיגיע לעונת נדרים, היינו שנת שלש עשרה, דשתים עשרה שנה נדריו נבדקין. **ואף** על גב דהגיע לעונת נדרים [מדיר] ליה — דמופלא סמוך לאיש דרבנן, דמן התורה הוא קטן, וברשות אביו הוא. **כיון** דנפק ליה מרשותיה — בעצמו מצי לידור בנזיר אם יצרה, תו לא מיחייב. וכולי עלמא מופלא סמוך לאיש מדרבנן. **אתיא** דאורייתא — נזירות דאביו, ודחי יציאתו מרשות אביו, דלא הוי אלא מדרבנן. ואפילו סמוך לאיש. כי בדקינן ליה דיודע להפלות. **ואיבעית** אימא כולי עלמא כדי לחנכו ומופלא סמוך לאיש דרבנן — וקשה: היכי מצי סבר לחנכו, דבפרק שני דחולין (כח,א) משמע דיש שחיטה לעוף מן התורה — ואם כן היכי אביל מליקה? וצריך לומר דלהך לישנא נימא דנייתי ולא יאכל, כמו חטאת העוף שבא על הספק [בפרק "כל שעה"] (פסחים כח,א).

לימא הני תנאי כי הני — דפליגי אם מדירו [עד] שתי שערות או עד שיגיע [לעונת נדרים ו"לימא"] — לאו דוקא, דבזה ליכא שום דחוי. והכי נמי איכא בפרק "כל שעה" (פסחים לח,א). **והביאו** לפני רבן גמליאל לבדקו — פירש רבינו תם: באותו יום הביאו לפני רבן גמליאל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וקאמר תנא קמא: לידע אם הביא שתי שערות אם לא הביא, והיה יתר מבן שלש עשרה שנה ויום אחד.

רבי יוסי אומר — ובתוספתא גרסינן: רבי יוסי בן רבי יהודה. לידע אם הגיע לעונת נדרים — שהיה יתר משתים עשרה שנה ויום אחד, דנדריו נבדקין. **אמר** לו רבי אל תצטער — אל תטרח לבדקני, שהריני נזיר ממה נפשך, אם קטן אני — אהא בשביל אבי, אם גדול אני — אהא בשביל עצמי. והשתא סלקא דעתין דהכי קאמר: אם קטן אני — לגבי קבלת נדרים, דהיינו לפני הגעתי לעונת נדרים, ואם גדול אני — לענין קבלת נדרים, דהיינו כשהגיע לעונת נדרים. ולכך קמייתי התלמוד: בשלמא לרבי יוסי בן רבי יהודה, דאמר דאף מי שהגיע לעונת נדרים לא מצי אביו מדיר ליה — היינו דקאמר "אם קטן כו' ואם גדול אני אהא בשביל עצמי", דמשמע שאין אביו יכול להדירו.

ואמאי

אמרת לא אם אמרת בזכר — לכך הוא נאכל. **שכן** — אין בו אלא איסור אחד — דדילמא שומן הוא מאי דאכל, והשתא קמייתי חולין לעזרה. **תאמר בנקבה** — דדילמא רוח הפילה, או דבר שלא נתחייבה עליה קרבן, וקא פגע בשני איסורין. **מאי שני** — דקאמר — דקא משוי לה למליקה, ואית בה איסור נבלה וחולין בעזרה. אלמא דסבירא ליה לרבי יוסי דשחיטת העוף מן התורה, וחולין בעזרה מן התורה. **הכי גרסינן: מתקיף לה רב אחא בר איקא דילמא** — מאי שני איסורין — בתרין איסורין מדרבנן, דאיסור מליקה ואיסור חולין בעזרה ליתא אלא מדרבנן. **עד שיביא שתי שערות** — דהיינו עד בן שלש עשרה שנה. דמבן שתים עשרה שנה ועד שלש עשרה שנה אם אדם יודע לשם מי נדר ולשם מי הקדיש — דבריו קיימין. והכי תנן במסכת נדה בפרק "רוצא דופן" (מה,ב). **מאי לאו תנאי היא** — ורבי דאמר עד שיביא שתי שערות קסבר דהלכה היא בנזיר שהאיש מדיר את בנו בנזיר, ומשום הכי מדיר ליה עד שיביא שתי שערות, ואף על גב שהגיע לעונת נדרים. **ורבי יוסי ברבי יהודה** — סבר דטעמא לא הוי אלא כדי לחנכו במצות. והילכך, כיון דהגיע לעונת נדרים ונפיק ליה מרשותיה — תו לא מיחייב לחנכו במצות. והיינו דקאמר: עד שיגיע לעונת נדרים. **מופלא הסמוך לאיש** — קטן שיודע להפלות ולומר, בזמן שהוא סמוך לאיש דהיינו בן שלש עשרה, לשם מי נדר לשם מי קידש. **רבי סבר מופלא הסמוך לאיש מדרבנן הוא** — דבודקין את בנדריו, אם יודע למי נדר — שמקיים את דבריו. והילכך, הלכה למשה מסיני היא בנזיר דהאב מדיר את בנו בנזיר, אתי דאורייתא ודחי דרבנן. **ורבי יוסי ברבי יהודה סבר מופלא הסמוך לאיש מדאורייתא** — נדרי מעליא הוו. וכיון דמדאורייתא נפיק ליה מרשותיה דאב — תו לא חיילי עלויה נדרי דאב. איש הוי מבן שלש עשרה שנה ולא בפחות, שלא מצינו בכל התורה שיהא קרוי "איש" בפחות מבן שלש עשרה. אבל בבן שלש עשרה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לד) "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו", וגמירי: שמעון ולוי בההיא שעתא בני שלש עשרה שנה הוו, והרוצה לחשוב יצא ויחשוב. הכי גרסינן: ואיבעית אימא דכולי עלמא כדי לחנכו במצות ומופלא הסמוך לאיש דרבנן ורבי דאמר עד שיביא שתי שערות — דקסבר אתי חינוך כו'. רבי יוסי אומר לידע וכו'. **בשלמא לרבי יוסי** — דאמר: האיש אינו מדיר את בנו אלא עד שיגיע לעונת נדרים. **היינו דקאמר אם קטן אני** — שלא הגעתי לעונת נדרים — אהא נזיר בשביל אבא. ואם גדול אני, שהגעתי לעונת נדרים — אהא בשביל עצמי. **אלא לרבי** — הא אף על גב דהוי גדול, דהגיע לעונת נדרים, ברשותיה דאבוה קאי להזירו! האמר עד שיביא שתי שערות ביד האב להזיר את בנו.

אלא

לא, אם אָמַרְתָּ בְּזָכָר - שֶׁכֵּן אִיסּוּר אֶחָד, תֹּאמַר בְּנְקֵבָה - שֶׁשְּׁנֵי אִיסּוּרִין. מַאי שְׁנֵי אִיסּוּרִין - לָאו אִיסּוּר נְבֵילָה וְחוּלִּין בָּעֲזָרָה? מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: וְדִילְמָא מִיחַיַּיב עָלֵיהּ מִשּׁוּם דְּמִיתְחַזֵּי כִּתְרֵין אִיסּוּרִין מִדְּרַבָּנַן! לֵימָא כְּתַנָּאֵי: עַד מָתַי מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר - עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים. מַאי לָאו תַּנָּאֵי הִיא, דְּרַבִּי סָבַר: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר, וְאַף עַל גַּב דְּהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים - מַדִּיר לֵיהּ וְאָזֵיל עַד דְּמַיְיתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, סָבַר: כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, וְכֵיוָן דְּנָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ - תּוּ לָא מִיחַיַּיב? אָמְרִי: לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר, וְהָכָא בְּמוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ קָמִיפַּלְגִי; רַבִּי סָבַר: מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּרַבָּנַן, וְאָתְיָא דְּאוֹרַיְיתָא דָּחְיָא דְּרַבָּנַן, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּאוֹרַיְיתָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, וּמוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּרַבָּנַן הִיא; רַבִּי סָבַר: אָתֵי חִינּוּךְ דְּרַבָּנַן וְדָחֵי מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּרַבָּנַן, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, קָסָבַר: לָא אָתֵי חִינּוּךְ דְּרַבָּנַן וְדָחֵי מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ. לֵימָא הָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא שֶׁהִדִּירוֹ אָבִיו בְּנָזִיר וְהֵבִיאוֹ לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל בּוֹדְקוֹ לֵידַע אִם הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אִם לֹא הֵבִיא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֵידַע אִם הִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים אִם לָאו. אָמַר לוֹ: רַבִּי, אַל תִּצְטַעַר לְבוֹדְקֵנִי, אִם קָטָן אֲנִי - אֶהְיֶה בִּשְׁבִיל אַבָּא, אִם גָּדוֹל אֲנִי - אֶהְיֶה בִּשְׁבִיל עַצְמִי. עָמַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אָמַר: מוּבְטָח אֲנִי בְּזֶה שֶׁמּוֹרֵה הֲלָכָה בְּיִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים - הַיְינוּ דְּקָאָמַר "אִם קָטָן אֲנִי - אֶהְיֶה בִּשְׁבִיל אַבָּא". אֶלָּא לְרַבִּי, דְּאָמַר עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, "וְאִם גָּדוֹל אֲנִי אֶהְיֶה בִּשְׁבִיל עַצְמִי",

הא

לֹא – אין להקיש נקבה לזכר לענין זה, משום שיש חילוק בין קרבן הזכר לקרבן הנקבה לגבי מספר האיסורים שעוברים באכילת הבהמה אילו לא היתה באה לקרבן, **אִם אָמַרְתָּ בְּזָכָר** המביא אשם תלוי, שמותר לאוכלו משום **שֶׁכֵּן** האוכל בהמה זו, עובר בספק רק על **אִיסּוּר אֶחָד**, שמא המקריב לא עבר את העבירה, ועתה הוא אוכל חולין בעזרה, **תֹּאמַר בִּנְקֵבָה** המביאה חטאת העוף מספק **שֶׁ**האוכלה עובר על ספק **שְׁנֵי אִיסּוּרִין**, ואין ללמוד זה מזה. ומבארת הגמרא: **מַאי שְׁנֵי אִיסּוּרִין** – לאלו שני איסורים נתכוין התנא, **לָאו** – האם אינם **אִיסּוּר נְבֵילָה וְחוּלִּין בָּעֲזָרָה** – שהרי חטאת העוף נמלקת, ואם האשה פטורה מקרבן נמצא שהוא נבילה, וגם חולין הוא ואסור לאוכלו בעזרה. ומבואר בדבריו שיש שחיטה לעוף מן התורה, ואיסור חולין בעזרה מדאורייתא, וקשה על מה שתירצנו לשיטת ריש לקיש שהבן יכול להביא קרבן ציפורים אף על פי שנזירותו מדרבנן, משום שאיסורים אלו גם הם מדרבנן.

הגמרא מקשה על ההוכחה מהברייתא: **מַתְקִיף לָהּ** [–הקשה] **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא**, מנין שכוונת הברייתא באומרה 'שני איסורין' שיש שני איסורי תורה, **וְדִילְמָא (מיחייב עליה משום דמיתחזי כתרין) [תְּרֵין] אִיסּוּרִין מִדְּרַבָּנָן** – שמא כוונת הברייתא שבאכילת חטאת העוף הבאה על הספק עוברים מספק על שני איסורים מדרבנן, ולכן אסרו חכמים לאכלה, אבל מן התורה מותר לאכלה כמו אשם תלוי.

הגמרא חוזרת למחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שנחלקו אם האב מדיר את בנו מכח הלכה למשה מסיני, או מתקנת חכמים. ומבררת הגמרא האם כבר נחלקו בכך תנאים: **לֵימָא כְּתַנָּאֵי** – שמא נאמר שזו מחלוקת תנאים, שכן שנינו בברייתא, **עַד מָתַי** – עד איזה גיל האב **מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר, עַד שֶׁיָּבִיא** הבן **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** – שנעשה גדול, **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, שהאב יכול להדיר את בנו בנזיר רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ** הבן **לְעוֹנַת נְדָרִים** – לזמן שיכול הבן לנדור בעצמו ונדריו חלים, דהיינו בן שתים עשרה שנה ויום אחד. ושואלת הגמרא: **מַאי לָאו תַּנָּאֵי הִיא** – לכאורה נחלקו במחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש, **דְּרַבִּי סָבַר הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר** שהאב מדיר את בנו, **וְלכן אַף עַל גַּב דְּהִגִּיעַ** הבן **לְעוֹנַת נְדָרִים, מַדִּיר לֵיהּ וְאָזִיל** – עדיין מדירו האב **עַד דְּמַיְיתֵי** הבן **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** שיכול להדירו רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, סָבַר** שמה שהאב יכול להדירו זהו מתקנת חכמים **כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, וְכֵיוָן דְּנָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ** – ולכן משהגיע הבן לעונת נדרים, שיוצא מרשות האב לגבי נדרים, שיכול לנדור בעצמו, **תּוּ לֹא מִיחַיַּיב** – אין האב חייב עוד בחינוכו, ולכן אינו יכול להדירו.

משיבה הגמרא שאין הכרח לפרש מחלוקתם כן: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **לֹא** בזה נחלקו התנאים, אלא כך יש לפרש מחלוקתם, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין רבי ובין רבי יוסי ברבי יהודה סוברים כרבי יוחנן **שֶׁהֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר, וְהָכָא בְּמוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ קָמִיפְלְגֵי** – וכאן נחלקו בדין 'מופלא הסמוך לאיש' [דהיינו קטן מגיל שתים עשרה עד שלוש עשרה שנה], האם נדריו קיימים מן התורה או מדרבנן, **רַבִּי סָבַר שמוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ** נדריו קיימים רק **מִדְּרַבָּנָן, וְאָתְיָא** – ובא הדין שהאב יכול להדירו בנזיר שהוא **מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְדָחְיָא** – ודוחה את הדין **דְּרַבָּנָן** שמופלא הסמוך לאיש נמצא ברשות עצמו ויכול לנדור, ולכן גם אחרי שהבן הגיע לעונת נדרים והוא מופלא הסמוך לאיש, יכול האב להדירו בנזיר. **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, שמוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ** נדריו קיימים **מִדְּאוֹרַיְיתָא**, ולכן אחרי שהבן הגיע לעונת נדרים והוא נמצא ברשות עצמו מדאורייתא, אין כח לאב להדירו.

הגמרא מבארת באופן נוסף שרבי ורבי יוסי ברבי יהודה לא נחלקו במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא**, ביאור נוסף במחלוקת התנאים, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – רבי ורבי יוסי ברבי יהודה סוברים כריש לקיש שהאב מדיר את בנו רק מתקנת חכמים **כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת**, וכמו כן שניהם סוברים שדין **מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ** שנדריו קיימים, **מִדְּרַבָּנָן הִיא**. ונחלקו בענין אחר, **רַבִּי סָבַר, אָתֵי** – באה מצות **חִינּוּךְ** שהיא **מִדְּרַבָּנָן וְדָחֵי** – ודוחה דין **מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ** שגם הוא **מִדְּרַבָּנָן** ולכן יכול להדירו גם כשהוא מופלא הסמוך לאיש. **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** שהאב יכול להדיר את בנו רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ** הבן **לְעוֹנַת נְדָרִים, קָסָבַר שלֹא אָתֵי** מצות **חִינּוּךְ** שהיא **מִדְּרַבָּנָן וְדָחֵי** דין **מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ**, וכיון שהבן נמצא ברשות עצמו ויכול לנדור, אין האב יכול לחנכו ולהדירו בנזירות.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת שנחלקו התנאים באותה מחלוקת כבברייתא הקודמת: **לֵימָא הָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי** – נאמר שהתנאים בברייתא שלפנינו נחלקו באותה מחלוקת שנחלקו רבי ורבי יוסי ברבי יהודה בברייתא הקודמת, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא שֶׁהִדִּירוֹ אָבִיו בְּנָזִיר** כשהיה יותר מבן שלוש עשרה שנה ויום אחד, **וֶהֱבִיאוֹ** אביו באותו יום שהדירו **לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל**, לשואלו האם חלה הנזירות, **וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל בּוֹדְקוֹ** – את רבי חנינא, **לֵידַע הַאִם** כבר **הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אִם** – או **שלֹא הֵבִיא** שתי שערות, שאם הביא שתי שערות לא חלה נזירות אביו, ואם עדיין לא הביא שתי שערות חלה הנזירות, אלו דברי תנא קמא. **וְרַבִּי יוֹסֵי** חולק **ואוֹמֵר** שלא כך היה המעשה, אלא רבי חנינא היה יותר מבן שתים עשרה שנה ויום אחד ופחות מבן שלוש עשרה שנה, ובדיקת רבן גמליאל היתה **לֵידַע הַאִם הִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים** – האם רבי חנינא יודע לשם מי נדר ואין אביו יכול להדירו בנזיר, **אִם לָאו** – או שאינו יודע לשם מי נדר ואביו יכול להדירו בנזיר. וכך היה המשך המעשה, **אָמַר לוֹ** רבי חנינא לרבן גמליאל, **רַבִּי, אַל תִּצְטַעֵר** – אל תטרח **לְבוֹדְקֵנִי**, משום שממה נפשך אני נזיר, **אִם** עדיין **קָטָן אֲנִי, אֶהֱיֶה** נזיר **בִּשְׁבִיל** – מחמת מה שהדיר אותי **אַבָּא, ואִם גָּדוֹל אֲנִי, אֶהֱיֶה** נזיר **בִּשְׁבִיל עַצְמִי** – שאני מקבל עלי כעת נזירות. **עָמַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּנְשָׁקוֹ** לרבי חנינא **עַל רֹאשׁוֹ וְאָמַר, מוּבְטָח אֲנִי בָּזֶה** – ברבי חנינא **שֶׁיהיה מוֹרֶה הֲלָכָה בְּיִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ, לֹא הָיוּ** – לא עברו אלא **יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁהוֹרָה** רבי חנינא **הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל**. מבואר בברייתא שתנא קמא ורבי יוסי שנחלקו האם רבן גמליאל רצה לבדוק אם רבי חנינא הביא שתי שערות, או שרצה לבדוק אם רבי חנינא הגיע לעונת נדרים, נחלקו במחלוקתם של רבי ורבי יוסי ברבי יהודה, האם האב יכול להדיר את בנו בנזיר עד שיביא שתי שערות או רק עד שיגיע לעונת נדרים.

הגמרא מבינה שדברי רבי חנינא 'אם קטן אני אהיה בשביל אבא, ואם גדול אני אהיה נזיר בשביל עצמי', אין הכוונה קטן וגדול ממש, אלא קטן וגדול לגבי נדרים, כלומר קודם שיודע לשם מי נדר ואחר שיודע לשם מי נדר, ומקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְפִי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** שהאב יכול להדיר את בנו בנזיר רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, הַיְינוּ דְּקָאָמַר** – מובן מה שאמר רבי חנינא **אִם קָטָן אֲנִי** לענין נדרים, **אֶהֱיֶה** נזיר **בִּשְׁבִיל** – מחמת מה שהדיר אותי **אַבָּא**, ואם גדול אני לענין נדרים שיכול אני לנדור בעצמי אהיה נזיר בקבלת עצמי, שהרי אחרי שהגיע לעונת נדרים אין האב יכול להדירו בנזיר. **אֶלָּא לְרַבִּי דְּאָמַר** שהאב יכול להדיר את בנו בנזיר **עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת**, קשה מדוע אמר רבי חנינא **וְאִם גָּדוֹל אֲנִי** לענין נדרים **אֶהֱיֶה** נזיר **בִּשְׁבִיל עַצְמִי**.

אגרות קודש

[בין כסא לעשור תשי"א]

...אמירת העולה לתורה חזק חו"נ - לא חשיב הפסק כי הוא שייך לקריאת הסיום (ראה שו"ע אדה"ז סקס"ז ס"ט). וגם הוא אומר, כי נוסחא שלנו היא ונתחזק...

הָא בִּרְשׁוּתֵיהּ **דַּאֲבוּהַּ קָאֵים** – הלא הוא עומד עדיין ברשות אביו ואביו יכול להדירו בנזיר, שהרי רבי סובר שהאב יכול להדיר את בנו בנזיר עד שיביא שתי שערות, ומדוע אמר רבי חנינא שאם הגיע לעונת נדרים לא יהיה נזיר מחמת שאביו הדירו אלא מחמת נזירות שקיבל הוא עצמו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** לדעת רבי, אין הכוונה בדברי רבי חנינא 'אם קטן אני ואם גדול אני' לקטנות וגדלות של נדרים, אלא הכוונה לקטנות וגדלות גמורה, **דְּאָמַר** רבי חנינא, אם עדיין לא הבאתי שתי שערות, שאני עומד ברשות אבי, **אֶהֱא** נזיר **בִּשְׁבִיל** – מחמת הנזירות שהדיר אותי **אַבָּא**, ואם הבאתי שתי שערות שאני עומד ברשות עצמי, **אֶהֱא** נזיר **בִּשְׁבִיל** – מחמת הנזירות שנדרתי אני **עַצְמִי**.

הגמרא מקשה על רבי הסובר שרבי חנינא התכוין באמרו 'אם קטן אני ואם גדול אני' לקטן וגדול ממש: כיון שלפי רבי הביאור בדברי רבי חנינא 'אם קטן אני אהיה בשביל אבא ואם גדול אני אהיה בשביל עצמי', הוא שהתכוין לקטנות וגדלות ממש של הבאת שערות, אם כן לא הועיל רבי חנינא בדבריו לענין הבאת הקרבנות שבסוף ימי הנזירות, **וְאִי אַיְיתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מֵעִיקָּרָא** – אם מדובר שבדקו ומצאו שרבי חנינא הביא שתי שערות קודם שהדירו אביו, לא קשה על רבי, שהרי **קָאֵים בִּנְזִירוּת דְּיֵלֵיהּ** – חלה רק קבלת הנזירות של עצמו, ומביא קרבנות בסוף ימי הנזירות. וכמו כן **לְבַסּוֹף** – אם מדובר שהביא שתי שערות רק אחרי שכלו שלושים ימי הנזירות שהדירו אביו, גם כן לא קשה על רבי, שהרי **קָאֵים בִּנְזִירוּת דַּאֲבוּהַּ** – הוא היה נזיר רק מחמת שהדירו אביו, ומביא קרבנות בסוף ימי הנזירות. **וְאִי אַיְיתֵי בְּמִצְעֵי, מַאי** – אלא אם מדובר שהביא שתי שערות באמצע שלושים ימי הנזירות שהדירו אביו, קשה, איך יוכל להביא קרבנות בסוף הנזירות, הלא באמצע ימי הנזירות בטלה נזירות אביו, שהנזירות שמדיר אב את בנו מתבטלת מאליה כשהבן נהיה גדול והביא שתי שערות, ומדוע אמר רבי חנינא לרבן גמליאל שאין צריך לבודקו כיון שהתנה שבין כך ובין כך יהיה נזיר, הלא צריך לבודקו כדי לדעת שאם יביא שתי שערות בתוך ימי הנזירות לא יוכל להביא קרבנות בסוף ימי הנזירות.

הגמרא מבארת שזה קשה רק לפי רבי: **הָנִיחָא** לְפִי **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** שהזמן שיכול האב להדיר הוא רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים**, ומה שאמר רבי חנינא 'אם קטן אני ואם גדול אני' כוונתו היתה לקטנות וגדלות של עונת נדרים, לא קשה איך יוכל להביא קרבנות בסוף הנזירות, כיון שאפילו אם הגיע לעונת נדרים בתוך ימי הנזירות, לא בטלה נזירות אביו, ויכול להביא קרבנות בסוף ימי נזירות אביו. **אֶלָּא** לְפִי **רַבִּי דְּאָמַר** שהאב יכול להדיר את בנו **עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת**, וכוונת רבי חנינא שאמר 'אם קטן אני ואם גדול אני' היתה לקטנות וגדלות ממש של הבאת שערות, **מַאי אִיבָּא לְמֵימַר** – איך אפשר לבאר את דברי רבי חנינא שאין צריך לבודקו.

אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, אכן לְדעת **רַבִּי לֵיכָּא תַּקַּנְתָּא עַד דְּיָתִיב דְּיֵלֵיהּ וְיָתִיב דַּאֲבוּהִי** – אין לו תקנה להביא את הקרבנות, עד שישלים שלושים יום למנין הנזירות שאביו הדירו, ואחר כך ימנה שלושים יום נוספים מחמת הנזירות שקיבל בעצמו, ואז ממה נפשך היה נזיר שלושים יום ויכול להביא קרבנות, או מחמת הנזירות שהדירו אביו, או מחמת הנזירות שקיבל בעצמו:

משנה

משנה זו מבארת דין מיוחד שנאמר בקרבנות נזירות, שאדם שהיה נזיר, והפריש מעות לקרבנות נזירותו ומת, ואחרי מיתתו קיבל בנו נזירות על עצמו, יכול הבן להביא את קרבנות נזירותו ממעות אלו שהפריש האב לנזירותו. ובשאר קרבנות אין הדין כן, שאין הבן יכול להביא קרבנו ממעות שהפריש אביו לקרבנו.

הָאִישׁ שהוא נזיר, ובסוף ימי נזירותו צריך להביא קרבנות ולגלח, ואף אביו היה נזיר והפריש מעות לקרבנות נזירותו, ומת אביו, נאמרה הלכה למשה מסיני שהבן **מְגַלֵּחַ** – יכול לגלח **עַל** הקרבנות שיביא מהמעות שהופרשו **לְנְזִירוּת אָבִיו. וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ** – אבל אשה אינה יכולה לגלח על מעות שהפריש אביה לנזירותו, שכך נאמרה ההלכה שרק הבן מגלח על מעות נזירות אביו, ולא הבת.

אמנם דין זה שמגלח על נזירות אביו אינו אלא באופן מסוים. **כֵּיצַד** – באיזה אופן יכול לגלח על מעות נזירות אביו, **מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים** – כלומר שהבן היה נזיר כבר בחיי אביו, **וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִים לְנְזִירוּתוֹ** – לצורך קרבנות הנזירות, ולא פירש לאיזה קרבן הוא מפריש, אלא אמר סתם 'מעות אלו יהיו לקרבנות נזירותי', **וּמֵת** האב, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, הֲרֵי אֵלּוּ** – המעות **יִפָּלוּ לִנְדָבָה, וְאֵין בֵּן זֶה מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו**, כיון שכבר היה נזיר בחיי אביו, ושניהם היו חייבים להביא קרבנות נזירות, ובמקרה זה לא נאמרה ההלכה. **וְאִיזֶהוּ** הנזיר **שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, הֲרֵי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהָיוּ לוֹ** – לאב **מָעוֹת סְתוּמִים** – שהפריש לצורך קרבנות הנזירות, ולא פירש לאיזה קרבן הוא מפריש, **וּמֵת, וְאַחֲרֵי מִיתַת** האב **אָמַר** הבן, **הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ עַל מָעוֹת אַבָּא, זֶהוּ** הנזיר **שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו:**

גמרא

שואלת הגמרא: **מַאי מַעְמָא** – מה הטעם שהאיש מגלח על נזירות אביו, ואילו האשה אינה מגלחת על נזירות אביה. **אָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן, **הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר**, שרק האיש מגלח על נזירות אביו ולא האשה.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא דין זה הוא פשוט, **וַמַּאי לְמֵימְרָא** – מדוע צריך על כך הלכה למשה מסיני שאשה אינה מגלחת על נזירות אביה, וכי ההלכה באה לחדש את הדין **דְּבֵן יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו וּבַת לֹא**, הלא דבר פשוט הוא שבן יורש ובת אינה יורשת. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה הלכה זו שאשה אינה מגלחת על נזירות אביה, אלא במקרה **דְּלֵית לֵיהּ** – שלנזיר זה אין בן **אֶלָּא** רק **בַּת, מַהוּ דְּתֵימָא יוֹרְשִׁין וּמִירִין לָהּ** – היינו יכולים לטעות ולומר שההלכה נאמרה שכל מי שיורש יכול לגלח על הנזירות של מי שאותו ירש, ואם כן במקום שאין בן והבת יורשת, תוכל לגלח על נזירות אביה, שהרי היא היורשת,

---

המשך ביאור למסכת נזיר ליום רביעי עמ' א

מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר – מי שקיבל על עצמו נזירות, ונזר על דעת שיקריב בסוף ימי נזירותו את הבהמות שהיו לו באותה שעה שנזר, **וְהָלַךְ** בתוך ימי הנזירות **לְהָבִיא אֶת בְּהֶמְתּוֹ** ולהקדישה לצורך הבאת הקרבנות, **וּמְצָאָהּ שֶׁנִּגְנְבָה**, ומחמת כן התחרט על נזירותו, ובא לחכם להישאל עליה, ואמר, אילו הייתי יודע שהבהמה שהיתה לי עתידה להיגנב לא הייתי נוזר, כיון שאין לי מעות לקנות קרבן אחר. **אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה** – לפני שנגנבה **בְּהֶמְתּוֹ נָזַר**, אין החכם מתיר לו על ידי פתח זה, שאם היה יודע שתיגנב הבהמה לא היה מקבל נזירות, משום שגניבה זו 'נולדה' אחרי קבלת הנזירות, ואין פותחים להישאל על נדר במה שנולד לאחר הנדר, אלא **הֲרֵי זֶה** ממשיך להיות **נָזִיר.**

אלא — אליבא דרבי, כגון דאמר "אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי". **אי אייתי שתי שערות מעיקרא** — כלומר, הניחא דמתרצת מתניתא כוותיה דרבי דלא מיחייב אלא בחדא נזירות — אילו אייתי שתי שערות מקמי הזירו אבוה. **קאים בנזירות דידיה** — כדקאמר איהו: אם אני גדול, שהבאתי שתי שערות, שאיני נתפס בשל אבא — אהא בשביל עצמי. ואי אייתי שתי שערות לבסוף דהדירו אביו — קאי בנזירות דאבוה, ולא חייל עליה נזירות דידיה כלל, דהא לא קביל עליה נזירות אלא אם אינו נתפס בשביל אביו, וכיון דעדיין לא הביא שתי שערות — חל עליה נזירות דאבוה, ולא חייל עליה נזירות דידיה כלל. **ואי אייתי באמצע** — לא ידעינן אי בההיא שעתא דהדירו אביו אייתי ב' שערות אי לא, מי ניחא? והא כיון דאמר: אהא בשביל אבא, אהא בשביל עצמי, אם אינו נתפס בשביל אביו, ואפשר דקאים בשתים עשרה והגיע לעונת נדרים ועדיין לא הביא שתי שערות, וחל עליו נזירות שלו ונזירות של אביו, כיצד אתה פוטרו בנזירות אחת? והא מיחייב למיקם בנזירות על שלו ועל של אביו!! **הכי גרסינן: הניחא לרבי יוסי ברבי יהודה דאמר עד שיגיע לעונת נדרים אלא לרבי דאמר עד שיביא שתי שערות מאי איכא למימר אמרי לרבי ליבא תקנתא עד דיתיב דידיה ויתיב דאבוה** — כלומר, לרבי יוסי דאמר דאין האב מדירו אלא עד שמגיע לעונת נדרים — ניחא, דלא חייל עליה אלא נזירות אחת. אלא לרבי, דאמר עד שיביא שתי שערות, כיון דאמר "אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי" ושניהם יכולין להזיר, אמאי לא מיחייב בשתי נזירות? אמרי: לרבי לית ליה תקנתא עד דעביד דיליה ודאבוה: [לישנא אחרינא]: אלא לרבי דאמר כו' — הא ברשותיה דאבוה קאים כל זמן שלא הביא שתי שערות, ושתי נזירות קביל עליויה. דאפילו רבי מודה דלכשהגיע לעונת נדרים מצי מזיר עצמו, ואפילו לא הביא שתי שערות. ואהדירו אבוה הוא דפליגי. ומשני: אלא דאמר בלשון זה אהא בשביל אבא כו' — כלומר, אי אבא מצי להדירני — אהא נזיר בנדר אבא, ואם לאו — אהא נזיר בשביל עצמי. וכיון דאביו יכול להדירו — חד נזירות קביל לחודיה. **אי אייתי שתי שערות מעיקרא** — קודם שהדירו אביו — קאים בנזירות דיליה, ולא בנזירות דאביו, דיצא מרשות אביו. **ולבסוף** — לאחר שבא לבית דין — קאים בנזירות דאבוה, דהא יש לאביו רשות בו, וכיון דמצי אביו להדירו — לא קביל עליה נזירות דיליה. **ואי דאייתי במצעי** — אחר שהדירו אביו קודם שבא לבית דין, ולא ידעינן אי הני שתי שערות הוו ביה כשהדירו אביו, אי לא הוו ביה עד השתא. הא השתא על כרחיך ימנה שתי נזירות מספיקא, דדילמא לא הוו ביה שתי שערות מעיקרא עד השתא — ונמצא נדור בשביל אביו, וכשבא לפני בית דין ואמר "אהא בשביל עצמי" — ויהא נזיר נמי בשביל עצמו, דהא הביא שתי שערות במיצעי. ואי מייתי במיצעי מאי — דודאי השתא אייתי שתי שערות, ונמצא דנדר אביו נדר, וכשבא לבית דין ואמר נמי "אהא בשביל עצמי" — הוי נזיר בנדר דידיה, וימנה שתי נזירות. **משנה** הכי גרסינן במתניתין: האיש מגלח על נזירות אביו כו' כיצד מי שהיה אביו נזיר והפריש מעות על נזירותו ומת ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא. אמר רבי יוסי הרי אלו יפלו לנדבה ואינו מגלח על נזירות אביו. מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש מעות סתומין לנזירותו ומת זהו שמגלח כו'. **גמרא מאי טעמא** — אין האשה מגלחת על נזירות אביה. **הלכה היא בנזיר** — שהבן מגלח, ואין לנו ללמוד הימנו אלא מה שמסורת הוא בידינו, בן ולא בת. **פשיטא** — שהבן מגלח ולא הבת, דאין לבת במקום הבן כלום, והלכה למה לי? **מהו דתימא יורשין נמירי לה** — שמגלחין על נזירות האב, ולא שנא בן, לא שנא בת במקום שאין בן.

קא

ואמאי הא ברשותיה דאב קאים — [ואפילו] הוי גדול. דקא סלקא דעתך ד"גדול אני" — היינו גדול לענין דנדרו נדר — דהיינו (לענין) משהגיע לעונת נדרים עד שיביא שתי שערות מצי מדיר ליה. ותנא קמא אמר: [לידע אם הביא] שתי שערות! אלא דאמר "אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי". כלומר, לא קאמר דאם קטן שאין נדרו נדר, ואם גדול שנדרו נדר. אלא, אם קטן אני — שרשות אבי עלי, דהיינו עד הבאת שתי שערות. והאי דקאמר "אם גדול" יש אומרים דלא גרסינן ליה, או שמא רוצה לומר: ואם גדול, שהביא שתי שערות, וכרבי, דאמר דמדיר בנו עד הבאת שתי שערות. **הכי** גרסינן: אי אייתי שתי שערות מעיקרא קאי (ברשותיה) בנזירות דידיה ואי בסוף קאי בנזירות דאבוה כי אייתי במיצעי מאי הניחא לרבי יוסי ברבי יהודה דאמר לעונת נדרים אלא לרבי מאי ליכא תקנתא עד דיתיב דיליה ויתיב דאבוה. וכן הגיהו בפירוש קדמונים. והכי פירש רבינו חננאל: אי אייתי מעיקרא, כלומר אם בדקוהו באותה שעה שבא לפני רבן גמליאל ביום שהדירו אביו, ומצאו לו שתי שערות — קאי בנדרים דידיה, ונדרו בשביל עצמו. ואי לבסוף, כלומר עכשיו שלא נבדק באותו היום, אם לא יביא שתי שערות עד לבסוף שלשים יום — דאישתכח דודאי אלו שלשים יום היו בשביל נדר אביו. אלא אייתי במיצעי, כלומר נראו בו סימנים תוך שלשים, היאך יצא ידי נזירות באותן שלשים יום? שהרי נזירות אביו מתבטל (עד) אחר הבאת סימנים, ואיך יביא קרבנותיו לסוף שלשים יום שהדירו אביו? וליכא למימר דדעתו היה שאפילו יביא סימנים שלא יפסיק נזירות אביו — מכל מקום אינו ראוי להביא קרבן בשביל נזירות אביו לבד וגם בשביל עצמו, כיון שלא פירש. ואם תאמר: ואמאי לא פריך הכי [למתניתין], דהיאך מדיר בנו בנזיר, כי מייתי במיצעי מאי? ויש לומר: דמתניתין איכא לאוקמי בעודו בשנת שתים עשרה, דאף אם מביא — הם שומא. אבל אהא קא קשיא ליה, דקאי ליה אחר שנת שלש עשרה שנה, מדקמייתי לתנא קמא למיבדקיה אם הביא אם לאו, דקודם לכן שומא אינון. אי נמי יש לפרש: דאמתניתין ליכא למיפרך, דודאי בדקינן במלאת ימי נזירותו, ואי מספקינן אי אייתי סימנים במיצעי לא (נבדיקיה). אבל אהא קשיא ליה, דקאמר דלא תצטער לבדקני, דבלא בדיקה תיקן הכל בתנאו, דאם קטן אני כאילו [לא] היה שם בדיקה צורך. ולכך פריך, דהא ודאי אי אייתי במיצעי אינו מתוקן כלל. **הניחא** לרבי יוסי ברבי יהודה דאמר עד שיגיע לעונת נדרים — והוא עומד בשנת שתים עשרה, ליכא למיחש, דהוי שומא. ואם תאמר: ניחוש שמא בא לעונת נדרים במיצעי, ואם כן איך יצא בנזירות אביו לבד שלשים יום? ופירש רבינו תם: דעונת נדרים אינה סותרת, דנהי דהאב אינו יכול להדירו מכאן ואילך, מכל מקום היכא דהדירו קודם לכן — משום עונת נדרים לא פקע, כיון דלא הוי כי אם דרבנן. אבל שערות, ד"איש" דאורייתא — פקע דאביו, ואם כן ניחוש לשערות במיצעי! יש לומר: דמיירי תחילת שלש עשרה, דאכתי אי הוה ליה במיצעי — הוה ליה שומא בעלמא. ואף אם בא לכלל עונת נדרים באמצע נזירות — אין להקפיד לפירוש רבינו תם דעונת נדרים אינה סותרת. דנהי נמי דאין מדירו (אלא) כשהגיע לעונת נדרים — אכתי קאי בקטנותו, וכל כמה דלא הדר ביה — הוה בנדר אביו. וגם שמא לא יוכל למחות באמצע. אלא לרבי, דאמר עד שיביא שתי שערות, והביאו לבדקו בשנת ארבע עשרה, לידע אם הביא במיצעי, מאי? **לרבי** ליכא תקנתא עד דיתיב דידיה — פירוש: שצריך שימתין רבי חנינא (שלשים) יום אחר שהדירו אביו. דאז ממה נפשך איכא [שלשים], או לפני הבאת סימנים, או אחר הבאת סימנים ועלתה לו נזירות אביו. **האיש** מגלח על נזירות אביו ואין אשה מגלחת כיצד מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות לנזירותו ומת. רבי יוסי אומר הרי אלו יפלו לנדבה. ואיזהו שמגלח על נזירות אביו — הרי שהיה אביו נזיר והיו לו מעות סתומין ומת ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא זהו שמגלח על נזירות אביו. הכי גרסינן בפירוש קדמונים, ובפירוש רבינו ברוך ובהרבה ספרים היא, דהוא ואביו נזיר — מגלח על מעות אביו, ואבחדיי אביו — אינו מגלח. **מאי** טעמא — אין אשה מגלחת על מעות אביה. **פשיטא** — בלא הלכה ידעינן דאין בת מגלחת, ולמאי הוצרך מילתא דרבי יוחנן? ואם כן הא דקאמר התלמוד "מאי טעמא", מאי קושיא? דהכא פשוט לן דבן ולא בת! וצריך לומר: דרבי יוחנן גופיה אמרה, כי דף דבפרק "אלו מציאות" (בבא בתרא כא.א) וכמה? אמר רבי יצחק קב בארבע אמות: (ועיין עוד תוספות פסחים לג.ב דיבור המתחיל תתן וכו' ומה שנרשם שם).

אם

הָא בְּרְשׁוּתֵיהּ דַּאֲבוּהּ קָאֵים! אֶלָּא, דְּאָמַר "אֲהָא בִּשְׁבִיל אַבָּא, אֲהָא בִּשְׁבִיל עַצְמִי". אִי אַיְיתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מֵעִיקָּרָא - קָאֵים בִּנְזִירוּת דִּילֵיהּ, וּלְבַסּוֹף - קָאֵים בִּנְזִירוּת דַּאֲבוּהּ. וְאִי אַיְיתֵי בְּמִצְעֵי מַאי? הָנִיחָא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, אֶלָּא לְרַבִּי, דְּאָמַר עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמְרִי: לְרַבִּי לֵיכָּא תַּקָּנְתָּא עַד דְּיָתֵיב דִּילֵיהּ וְיָתֵיב דַּאֲבוּהִי. **מִשְׁנָה** הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת סְתוּמִים עַל נְזִירוּתוֹ, וּמֵת. וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אַבָּא". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לִנְדָבָה, אֵין זֶה מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו. אֵיזֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו? מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִים לִנְזִירוּתוֹ וּמֵת - זֶה הוּא שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו. **גְּמָרָא** מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר. - פְּשִׁיטָא! מַאי לְמֵימְרָא דְּבֵן יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו, בַּת לָא?! - לָא צְרִיכָא, דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא בַּת. מַהוּ דְּתֵימָא: יוֹרְשִׁין גְּמִירִין לָהּ,

קא

אם תימצי לומר פליגי — רבנן עליה דרבי יוסי. מדקתני במתניתין רבי יוסי אומר — משמע דפליגי רבנן עליה. ואם תימצי לומר פליגי רבנן, ארישא — דקאמר רבי יוסי אם נדר בחיי אביו אינו מגלח, ואמרי רבנן דמגלח בכל ענין. [או] אסיפא — דקאמר דנדר לאחר מיתה מגלח על [נזירות] אביו, ואמרי רבנן אינו מגלח. **תא** שמע — דארישא פליגי — דתניא: כיצד אמרו האיש מגלח על מעות אביו? מי שהיה אביו נזיר והפריש אביו מעות לנזירותו ומת, ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אביו. אבל מי שהיה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות לנזירותו ומת — הרי אלו יפלו לנדבה, דברי רבי יוסי. רבי אליעזר ורבי מאיר ורבי יהודה אומרים זהו שמגלח על נזירות אביו. וברוב ספרים היא משובשת.

בעי רבה יש לו שני בנים נזירים — לרבי יוסי — שנדרו אחר מיתת אביהן, ולרבנן — גם בחיי אביהן.

הילכתא גמירי לה — [ולא] כדין חלוקה בשוה. וכל דקדם גלח. וכל הקודם מהם זכה בהם. **ופלגא** הוי — פלגי, זה נוטל החצי וזה נוטל החצי, כמו בשאר ירושה. **בעי** [רבא], גריס רבינו תם, והראשון [רבה. בבור] ופשוט נזירים מהו? הלכתא גמירי לה, ולא מן הדין. והכא לא בעי גלוחי לפום מאי דשקיל. דאף על פי דשני פשוטי פלגי מכל מקום אינו כשאר ירושה — הכי נמי לענין שיטול הבכור פי שנים, [והכי נמי] לא מצי להביא תגלחתו לפום מאי דשקיל כשאר נכסים. או דילמא ירושה גמירי, כי היכי [דנוטל] פי שנים ממעות שהפריש אביו לקרבנות נזירותו, [כן מגלח]. ואם תמצי לומר: בחולין הוא דאית ליה פי שנים. פירש רבינו תם: בחולין — דאמר לשון חולין ולא לשון הקדש, דאמר "מעות אלו לנזירות". [אבל] בהקדש לא — אילו אמר "הרי אלו לקרבנות נזירותו". **או** דילמא כיון [דקני] ליה לגלוחי לא שנא. ואפילו אמר "לקרבנות נזירותו" דמוכח לשון הקדש. **אביו** נזיר עולם והוא נזיר סתם — או איפכא. כי גמירי הלכתא בסתם נזיר. ומצי למיבעי דאביו והוא נזיר עולם. או שמא הא פשיטא דמגלח, כיון ששמו האב והבן בחד גוונא לנזירות. **ואם** הכא אידי ואידי בנזירות טהרה, ומגלח שפיר על מעות אביו. **בעי** רב אשי אביו נזיר טמא והוא נזיר טהור — אביו נזיר טמא — נטמא והפריש מעות לציפורים ואשם, מהו שיוסיף בנו על אותם מעות להביא חטאת עולה ושלמים לנזירות טהרה? אי נמי, אביו נזיר טמא וחזר והתחיל ומנה נזירות טהרה, הואיל ונטמא לא הוי דומיא דנזירות דבן דלא נטמא — לא מגלח. אביו נזיר טהור והפריש מעות, והוא נזיר טמא, מהו שיביא הבן צפורים [מן] המעות שהפריש אביו לנזירות טהרה?

הדרן עלך מי שאמר

בית שמאי אומרים הקדש טעות הוי הקדש — כדמפרש ואזיל. ומשום דבתר הכי איירי בנזירות בטעות, נקט הני פלוגתייהו במכילתין. וכן משום פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דבסמוך גבי: מי שנדר ונשאל לחכמים כו', אמרו להם בית הלל לבית שמאי: אי אתם מודים בזה שהוא הקדש טעות, ותצא ותרעה בעדר. כלומר, אם כן [היאך] אומרים בהקדש טעות דפליגי עלך?

כיצד

קָא מַשְׁמַע לָן הֲלָכָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פְּלִיגֵי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹ לָא פְּלִיגֵי? וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר פְּלִיגֵי, אַרֵישָׁא אוֹ אֵסִיפָא? - תָּא שְׁמַע: כֵּיצַד אָמְרוּ הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ, וּמֵת, וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אַבָּא" - זֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִיו. אֲבָל מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ, וּמֵת - הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לִנְדָבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה אָמְרוּ: זֶה הוּא שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִיו. בָּעֵי רַבָּה: יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים נְזִירִים, מַהוּ? הִילְכְתָא גְּמִירִין לָהּ, כָּל דְּקָדֵים גָּלַח - גָּלַח, אוֹ דִּילְמָא יְרוּשָׁה גְּמִירִין לָהּ, וּפַלְגָּא הָוֵי? בָּעֵי רָבָא: בְּכוֹר וּפָשׁוּט, מַאי? הִילְכְתָא גְּמִירִין לָהּ - וְהִילְכָךְ לָא בָּעֵי גַּלּוּחֵי לְפוּם מַאי דְּשָׁקֵיל. אוֹ דִּילְמָא יְרוּשָׁה הִיא, וְכִי הֵיכִי דְּשָׁקֵיל פִּי שְׁנַיִם - הָכִי מְגַלֵּחַ? וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר יְרוּשָׁה הִיא, וּלְפוּם דְּשָׁקֵיל מְגַלֵּחַ, וּבְחוּלִּין הוּא דְּאִית לֵיהּ פִּי שְׁנַיִם, אֲבָל בְּהֶקְדֵּשׁ לָא. אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דְּקָנֵי לֵיהּ לְגַלּוּחַ - לָא שְׁנָא? אָבִיו נָזִיר עוֹלָם וְהוּא נָזִיר סְתָם, אָבִיו נָזִיר סְתָם וְהוּא נָזִיר עוֹלָם, מַאי? כִּי גְּמִירִין הִילְכְתָא - בִּסְתָם נְזִירוּת, אוֹ דִּילְמָא לָא שְׁנָא? וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר הָכָא אִידִי וְאִידִי נְזִירוּת טָהֳרָה, בָּעֵי רַב אַשִׁי: אָבִיו נָזִיר טָמֵא וְהוּא נָזִיר טָהוֹר, אָבִיו נָזִיר טָהוֹר וְהוּא נָזִיר טָמֵא, מַאי? תֵּיקוּ.

הדרן עלך מי שאמר

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ טָעוּת - הֶקְדֵּשׁ, [בית]

קא משמע לן הלכה — בן ולא בת. **ואם תימצי לומר פליגי ארישא** — הוא דפליגי רבנן, דאמרי שאף מגלח על נזירות אביו, ולא שני להו לרבנן בין רישא לסיפא, שבכולן האיש מגלח על נזירות אביו. **או אסיפא פליגי** — דלרבנן סבירא להו איפכא. דלמא מאי דשמיע להו מרבי יוסי דאמר ברישא דאין זה מגלח על נזירות אביו, סבירא להו לרבנן הוי מגלח. ומאי דקאמר רבי יוסי בסיפא דהוי מגלח, סבירא להו לרבנן דאינו מגלח. **הכי גרסינן: תא שמע כיצד אמרו האיש מגלח על נזירות אביו, מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות לנזירות ומת — זהו שמגלח על נזירות אביו. אבל מי שהיה אביו נזיר והפריש אביו מעות לנזירותו ומת, ואמר: הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא — הרי אלו יפלו לנדבה, דברי רבי יוסי. רבי אליעזר ורבי מאיר ורבי יהודה אומרים זהו שמגלח על נזירות אביו** — כלומר, מדקאמרי רבי אליעזר ורבי יהודה בהאיך ברייתא "זהו שמגלח", אלמא דארישא ואסיפא פליגי, והכי משמע: זהו שאמרו (על מנת) שמגלח על נזירות אביו; אבל מי שהיה נזיר בחיי האב, שכבר נתחייב בקרבן אחד בפני עצמו — אין מגלח על נזירות אביו. ושמע מינה דארישא וסיפא פליגי שמע מינה. **כל דקדים** — נזירותיה מגלח על נזירות אביו. או דילמא ירושה גמירי לה, וכל מאן דהוי בר ירושה גמירי לה דזכי בהו. **ופלגא הוי כו'** — וחולקין אותו בשוה, זה יביא חציו וזה חציו, ומייתו מבתיהן כדי להשלים קרבנותיהן עם מעות אביהן. **בעי רבא** — היו לו בנים נזירין בכור ופשוט, לגלח על נזירות אביו היכי שקלי ביה? **הילכתא גמירי לה** — שמגלחין על נזירות אביהן, ולא מחמת ירושה. והילכך לא בעי לגלוחי לפום מאי דשקיל, אלא בפלגא. או דילמא ירושה היא שמגלחין בנזירות אביהן, וכי היכי דשקיל האי בכור פי שנים בכל הנכסים — הכי בהאי נמי מגלח פי שנים. **ובחולין הוא דאית ליה** — לבכור פי שנים. **אבל בהקדש** — לאחר שנקרב הקרבן, ומבקשין לאוכלו — לא שקיל פי שנים, אלא חולקין ביניהם בשוה. **או דילמא** — כי היכי דקני ליה פי שנים לגלח בהן, הכי נמי לענין חלוקה לאחר שהקריבו קרבנותיהן, אף על גב דמוקדשין הן — שקיל בהו פי שנים. **כי גמירי הילכתא בסתם נזירות** — היכא דתרוייהו קיימי בסתם נזירות. אבל היכא דחד מנהון נזיר עולם — לא. או דילמא לא שנא. **ואם תמצי לומר הכא** — כיון דנזירות דאבא ונזירות דברא נזירות דטהרה הוא, מגלח הבן על נזירות האב. **בעי רב אשי היכא דאביו נזיר טמא והוא נזיר טהור** — מהו להוסיף על מעות צפורין שהפריש אביו להביא בהן קרבנות. וכן אם אביו טהור והוא טמא, מהו להביא צפורים באותן מעות שהפריש אביו לנזירות טהרתו? תיקו.

הדרן עלך מי שאמר

משנה בית שמאי אומרים הקדש טעות. כיצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון — בשחרית, יהא הקדש, ויצא לבן — הרי זה הקדש. וכן כשיעלה דינר של כסף, או חבית של שמן — כולן הקדש, הואיל ויצאו בראשונה. ואף על גב שלא נתקיימו דבריו, שהוא סבור שיצא שחור, ויעלה דינר של זהב, וחבית של יין, תחילה.

ובית

קָא מַשְׁמַע לָן הֲלָכָה למשה מסיני שדין זה אינו תלוי בדיני ירושה, אלא לעולם הבן מגלח על נזירות אביו, והבת אינה מגלחת על נזירות אביה.

הגמרא מבררת האם חכמים נחלקו על דברי רבי יוסי במשנה, או **לא: אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, **פְּלִיגֵי רַבָּנָן עָלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי** – האם חכמים חולקים על רבי יוסי, **אוֹ לָא פְּלִיגֵי** – או שאינם חולקים עליו. **וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר פְּלִיגֵי** – שחכמים חולקים עליו, יש להסתפק על מה נחלקו, **אַרִישָׁא** – על מה שאמר רבי יוסי ברישא שאם הבן היה נזיר בחיי אביו אינו מגלח, ועל זה חולקים חכמים וסוברים שגם במקרה כזה הבן מגלח על נזירות אביו. **אוֹ** שחכמים חולקים **אַסֵּיפָא** – על מה שאמר רבי יוסי בסיפא שאם הבן לא היה נזיר בחיי אביו הוא יכול לגלח על נזירות אביו, ועל זה חולקים חכמים וסוברים שגם במקרה כזה אינו מגלח, ולא נאמרה כלל הלכה למשה מסיני שהבן מגלח על נזירות אביו.

מביאה הגמרא ברייתא לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, כֵּיצַד** – באיזה מקרה **אָמְרוּ** – נאמרה הלכה למשה מסיני שהָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת **אָבִיו**, במקרה כגון זה, **מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לְנְזִירוּתוֹ** – עבור קרבנות נזירותו, ולא פירש לאיזה קרבן הוא מפרישׁ, **וּמֵת** האב, **וְאָמַר** הבן, **הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אַבָּא, זֶהוּ הנזיר שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִיו. אֲבָל מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים** – כלומר שהבן כבר היה נזיר בחיי אביו, **וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לְנְזִירוּתוֹ**, ולא פירש לאיזה קרבן הוא מפרישׁ, **וּמֵת** האב, **הֲרֵי אֵלּוּ** – המעות **יִפְּלוּ לִנְדָבָה**, שבמקרה כזה לא נאמרה ההלכה שהבן מגלח על נזירות אביו. **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה** חלקו **וְאָמְרוּ** שבמקרה זה שכבר היה נזיר בחיי אביו, **זֶה הוּא הנזיר שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִיו**. ומפורש בברייתא שחכמים חולקים על רבי יוסי במקרה שהבן היה נזיר בחיי אביו, שרבי יוסי סובר שאינו מגלח על מעות אביו, וחכמים סוברים שגם במקרה כזה מגלח.

הגמרא מסתפקת בדין זה שהבן מגלח על נזירות אביו, מה הדין כשיש כמה בנים, כיצד הם נחלקים במעות אלו: **בָּעֵי רַבָּה** – הסתפק רבה, מה הדין כשיֵּשׁ **לוֹ** – לנזיר **שְׁנֵי בָּנִים נְזִירִים, מַהוּ** הדין בזה, האם לא נאמר בהלכה דין ירושה אלא **הִילְכְתָא גְּמִירִין לָהּ** – נאמרה ההלכה **שֶׁכָּל דְּקָדִים גַּלַּח, גַּלַּח**, וכל שקבלת נזירותו קודמת לקבלת אחיו הוא הקודם לגלח במעות. **אוֹ דִּילְמָא יְרוּשָׁה גְּמִירִין לָהּ** – שמא ההלכה נאמרה שהבנים זוכים במעות כדיני ירושה, **וּפַלְגָּא הָוֵי** – וכל בן זוכה בחצי ממעות הנזירות, ואין הבן האחד יכול לגלח על כל מעות הנזירות.

הגמרא מסתפקת ספק נוסף: **בָּעֵי רָבָא** – הסתפק רבא, מה הדין כשהשאיר האב שני בנים **בְּכוֹר וּפָשׁוּט** – ושאינו בכור, שדין הבכור בירושה שמקבל פי שנים מאחיו שאינו בכור, **מַאי** – כיצד תהיה החלוקה, האם **הִילְכְתָא גְּמִירִין לָהּ** – אין זה כירושה רגילה, אלא הלכה מיוחדת שהבן יכול לגלח על מעות אביו, **וְהִילְכָךְ לָא בָּעֵי נַלּוֹחֵי לְפוּם מַאי דְּשָׁקִיל** – ולכן אין דין הבכור במעות הנזירות כדין נטילתו בנכסי אביו, ואין לו דין ליטול פי שנים במעות נזירות אביו. **אוֹ דִּילְמָא יְרוּשָׁה הִיא** – שמא ההלכה נאמרה שיש למעות אלו דין ירושה רגילה, **וְכִי הֵיכִי דְּשָׁקִיל** – וכשם שנוטל **פִּי שְׁנַיִם** בנכסים, **הָכִי מְגַלֵּחַ** – כך גם נוטל פי שנים במעות נזירות אביו. ומוסיפה הגמרא לבאר את צדדי הספק, שאינו תלוי בספק רבה כשהיו שני בנים נזירים, **וְאֲפִילּוּ אִם תִּימְצֵי לוֹמַר שִׁירוּשָׁה הִיא** – כלומר, גם לפי הצד בספק הקודם של הגמרא שיש במעות נזירות דין חלוקה כשאר ירושה, **וּבשני אחים** [שאף אחד מהם אינו בכור] חלוקת מעות הנזירות היא **לְפוּם דְּשָׁקִיל מְגַלַּח** – שכל אחד מגלח על חצי מהמעות כשם שיורש חצי בנכסים, מכל מקום יש להסתפק האם הבכור נוטל במעות אלו פי שנים, **ומשום** שבנכסים שהם **חוֹלִין הוּא דְּאִית לֵיהּ** לבכור **פִּי שְׁנַיִם**, כאמור בפסוק (דברים כא יז) "בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ", **אֲבָל בְּמעות** נזירות שאינם של האב אלא הם **הֶקְדֵּשׁ, לָא** נוטל הבכור פי שנים שאין זה נקרא "ימצא לו". **אוֹ דִּילְמָא** [–שמא] **כֵּיוָן דְּקָנֵי לֵיהּ** הבן למעות ומקבל בהן זכות **לְגַלּוֹחַ** על הקרבנות שיביא מהם, **לָא שְׁנָא** – אין חילוק בין זכות בנכסים שהם חולין לבין זכות במעות הקדש, והבכור מקבל פי שנים.

הגמרא מסתפקת ספק נוסף: אם היה **אָבִיו נָזִיר עוֹלָם, וְהוּא** – הבן **נָזִיר סְתָם** – לשלושים יום, וכן יש להסתפק במקרה הפוך, **שאָבִיו** היה **נָזִיר סְתָם, וְהוּא** – הבן **נָזִיר עוֹלָם, מַאי** – האם גם במקרים אלו נאמרה ההלכה שהבן מגלח על מעות נזירות אביו, או לא. וצדדי הספק הם, האם **כִּי גְּמִירִין הִילְכְתָא** – כשנאמרה ההלכה, נאמרה רק **בְּסִתָּם נְזִירוּת**, אבל בנזירות עולם לא נאמרה כלל הלכה זו שהבן מגלח על מעות נזירות אביו. **אוֹ דִּילְמָא לָא שְׁנָא** – שמא נזירות עולם לא שונה מסתם נזירות, וכשם שבסתם נזירות נאמרה ההלכה שהבן מגלח על מעות נזירות אביו, כך גם בנזירות עולם. **וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר** – אפילו אם תאמר שהבן מגלח על נזירות אביו בין בנזירות עולם ובין בסתם נזירות, משום **דְּהָכָא אִידֵּי וְאִידֵּי נְזִירוּת טָהֳרָה** – ששתי הנזירויות [של האב ושל הבן] היו נזירות טהרה. עדיין **בָּעֵי** – הסתפק **רַב אַשִׁי** כיצד יהיה הדין כשהיה **אָבִיו נָזִיר טָמֵא** והפריש מעות לקרבנות טומאה, **וְהוּא** – הבן **נָזִיר טָהוֹר**, ורוצה להוסיף על המעות ולהביא מהם את קרבנות נזירות הטהרה. וכן יש להסתפק במקרה הפוך, אם היה **אָבִיו נָזִיר טָהוֹר** והפריש את המעות להבאת קרבנות נזירות הטהרה, **וְהוּא** – הבן **נָזִיר טָמֵא** ורוצה להביא מהמעות קרבנות טומאה, **מַאי** – מה הדין במקרים אלו, האם כיון שהם שני סוגי קרבנות של נזירות, לא נאמרה ההלכה באופן כזה שהבן מגלח על נזירות אביו. או שאין חילוק, וההלכה נאמרה שהבן יכול להביא כל קרבנות נזירות ממעות שהפריש אביו לשם קרבנות נזירות. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ** – הדבר עומד בספק ולא נפשט:

הדרן עלך מי שאמר

פרק זה עוסק בדיני הקדש ונזירות בטעות. ונחלק לכמה ענינים. א. הקדש בטעות, האם הוא הקדש או לא. ב. קבלת נזירות שיש בה צד של טעות, מה דין הנודר. ובדין פתח שנולד אחר קבלת הנזירות. ג. שנים שנחלקו על דבר מסוים, וקיבל כל אחד נזירות על עצמו אם הוא צודק, ונמצא הדבר כאחד מהם, מה דין הנזירות למי שנמצא שלא כדבריו.

משנה

המשנה מביאה מחלוקת תנאים האם אדם שהקדיש בטעות חל ההקדש: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ טָעוּת** – אדם שהקדיש בהמה לקרבן, או שהקדיש ממון או דברי מאכל לבדק הבית, ולאחר מכן התברר שחלה טעות בדבריו, חל **הֶקְדֵּשׁ** אף על פי שטעה.

המשך ביאור למסכת נזיר ליום רביעי עמ' ב

נתקיימו דברי, **הֲרֵינִי נָזִיר נְדָבָה**, שאני מקבל עלי עתה נזירות חדשה. וממילא יכול להביא קרבן לאחר נזירותו ולגלח ממה נפשך:

גמרא

הגמרא מבררת את דברי בית הלל. מקשה הגמרא: **מִי שֶׁלֹּא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו אַמַּאי הָוֵי נָזִיר** – מדוע חלה עליו נזירות, הלא שיטתם של בית הלל שנזירות בטעות אינה חלה, ואדרבה רק על מי שנתקיימו דבריו צריך להיות נזיר. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אֵימָא** – יש לגרוס בדברי בית הלל, **שֶׁמִּי שֶׁנִּתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו** עליו חלה הנזירות.

וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵין הֶקְדֵּשׁ חל כשהקדיש בטעות.

כֵּיצַד – באיזה אופן נחלקו, **אָמַר** המקדיש, **שׁוֹר שֶׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן** בבוקר **חֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ** לקרבן, **וְיָצָא** לבסוף שור **לָבָן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ הוּא, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ,** משום שלא נתקיימו דבריו, שהוא הקדיש רק את השור השחור שיצא ראשון, וכיון שהשור הראשון שיצא הוא לבן אין אף אחד משוריו הקדש, השחור אינו קדוש משום שלא יצא ראשון, והלבן אינו קדוש שהרי הקדיש דווקא שחור.

אמר המקדיש, **דִּינַר זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹן חֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ** לבדק הבית, **וְעָלָה** בידו לבסוף דינר **שֶׁל כֶּסֶף, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ,** משום שלא הקדיש דינר כסף, אלא את הדינר של זהב שיעלה בידו ראשון מכל הדינרים, וכיון שהראשון שעלה הוא דינר של כסף אין אף אחד מדיניריו הקדש.

אמר המקדיש, **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹנָה חֲרֵי הִיא הֶקְדֵּשׁ, וְעָלְתָה** בידו לבסוף **חבית שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ,** משום שלא הקדיש חבית של שמן, אלא את החבית של יין שתעלה בידו ראשונה מכל החביות, וכיון שהראשונה שעלתה היא חבית של שמן אין אף אחת מחביותיו הקדש:

גמרא

שנינו במשנתינו: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ כו'** – הקדש טעות הקדש, ובית הלל אומרים, אין הקדש:

הגמרא מבארת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל: **מַאי טַעְמַיְיהוּ** – מה טעמם **דְּבֵית שַׁמַּאי,** משום **דְּיָלְפִינַן** – שלומדים **תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ** – עצם הקדשת הבהמה, **מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ** – מתמורה, שקדושתה באה מכח קדושה אחרת. **מָה תְּמוּרָה** חלה **אֲפִילּוּ** אם המיר **בְּטָעוּת,** כגון שרצה לומר שור שחור יהיה תמורה ואמר שור לבן, או שרצה לומר שור זה תמורת עולה ואמר תמורת שלמים, ואף על פי שטעה חלה התמורה כמו שאמר, **אַף** תחילת **הֶקְדֵּשׁ** [–הקדשת הבהמה], חלה **אֲפִילּוּ** כשההקדש היה **בְּטָעוּת,** כגון שהקדיש שור שחור שיצא ראשון ולבסוף יצא שור לבן, שאף על פי שטעה חל ההקדש על השור הלבן. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, הָנֵי מִילֵּי** – מה שנאמר שהקדושה חלה אף בטעות הוא רק **בִּתְמוּרָה,** כיון שתמורה היא סוף הקדש שהרי היא באה מכח קרבן אחר, **אֲבָל אַחוּתֵי** [–להוריד] **הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת לֹא מַחֲתִינָן** – להחיל קדושה חדשה בטעות אי אפשר.

הגמרא מקשה על טעמם של בית שמאי לפי ביאור זה: **וּלְשִׁיטַת בֵּית שַׁמַּאי, מָה הדין בתמורה אִילּוּ אָמַר חֲרֵי זֶה** [–בהמה זו תמורה] **תַּחַת זֶה** [–בהמה זו] **לַחֲצִי הַיּוֹם** – מחצי היום ואילך, **מִי הֲוָיָא תְּמוּרָה מֵהַהִיא שַׁעְתָּא** – וכי יש צד לומר שהתמורה חלה מיד, והבהמה קדושה בקדושת אותו קרבן שהמירו עליה כבר משעה שאמר כן, הלא ודאי שהדין אינו כן, שהרי גילה בדבריו שאינו רוצה שהתמורה תחול קודם חצי היום, **אֶלָּא עַד דְּמִטֵּי חֲצִי הַיּוֹם הוּא דְּהַוְיָא תְּמוּרָה** – ורק מחצי היום ואילך חלה התמורה, כמו שאמר. ואם כן **הָכָא נַמִּי** – גם כאן בהקדש, תהיה הבהמה קדושה **לְכִי מִיגַּלְיָא מִילְּתָא** – רק כשיתגלה שהתקיימו דבריו, שהשור השחור יצא מביתו ראשון, שאפילו בתמורה מודים בית שמאי שהתמורה לא חלה אם דבריו אינם מתקיימים, ואם כן גם בהקדש לא יחול ההקדש כלל, שהרי לא נתקיימו דבריו, והשור השחור לא יצא ראשון.

הגמרא מביאה ביאור אחר: **אָמַר רַב פָּפָּא,** בית שמאי סוברים שניתן לפרש את דבריו, **שֶׁלְּדָךְ נָאֱמַר** במשנה בדברי המקדיש, שור שחור שיצא **'רִאשׁוֹן'** מביתי הרי הוא הקדש, שכוונתו, **לְכְשֶׁיֵּצֵא** השור **הָרִאשׁוֹן** מהשוורים השחורים, הוא יהיה הקדש.

מקשה הגמרא: **וְהָא שׁוֹר שָׁחוֹר קָאָמַר** – הרי המקדיש פירש דבריו שהוא מקדיש שור שחור, **וּמִי לֹא עַסְקִינַן דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא הַאי** – וכי לא מדובר שיש לו רק שור אחד שחור, ואם כן אי אפשר לומר שכשאומר 'ראשון' כוונתו לשור הראשון מהשוורים השחורים, שהרי אין לו עוד שחורים חוץ מזה.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אין להעמיד את המשנה אלא באופן **דְּאִית לֵיהּ תְּרֵין תְּלָתָא** – שיש לו שנים או שלושה שוורים שחורים, ולכן אפשר לפרש את מה שאמר 'ראשון' שכוונתו להקדיש את הראשון מהשוורים השחורים.

הגמרא מבארת את דעת בית הלל לפירוש זה: **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אִם כֵּן** לא היה לו לומר 'שיצא מביתי ראשון', שמשמע שהשור הראשון שיצא מהבית יהיה הקדש, אלא **שֶׁיֵּצֵא בָּרִאשׁוֹן מִבָּעֵי לֵיהּ** – היה עליו לומר 'שור שחור שיצא בראשון', שלא משמע דווקא השור הראשון שיצא מהבית, אלא אפשר לפרש שכוונתו לשור הראשון מהשוורים השחורים. אלא ודאי כוונתו דווקא שיצא שור שחור זה ראשון לכל השוורים.

הגמרא דנה בדברי רב פפא: **אָמַר לֵיהּ רָבָא מִבַּרְנִישׁ לְרַב אַשִׁי, וְכִי הַאי** – מקרה זה, **הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא,** והלא **הֶקְדֵּשׁ בְּכַוָּנָה הוּא,** כפי שביאר רב פפא בשיטת בית שמאי, שבאמת המקדיש התכוון שהשור השחור יהיה הקדש. ואם כן מדוע קראו במשנתינו להקדש זה 'הקדש טעות'. השיב לו רב אשי, הטעם שהקדש זה נקרא הקדש בטעות, הוא **מִשּׁוּם דְּאַטְעֵיהּ לְדִיבּוּרֵיהּ** – שדיבורו נשמע כמוטעה, שיש לטעות בדבריו שכוונתו לראשון שיצא מן הבית.

מקשה הגמרא: **וְסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שֶׁהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת לֹא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ, וְהָתְנַן** במשנה לקמן (לא:), **מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר** – שקיבל על עצמו נזירות, **וְנִשְׁאַל לַחֲכָמִים** להתיר את נזירותו, **וְהִתִּירוּ** לו את נזירותו, על ידי שאמרו לו שהלשון שאמר אינה מועילה לקבלת נזירות, **וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מוּפְרֶשֶׁת** כדי להקריבה בסוף ימי נזירותו, **תֵּצֵא** הבהמה **וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר** עם שאר בהמות החולין, משום שלא חלה עליו נזירות כלל, והפרשת הבהמה היתה בטעות. **אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, וכי אִי** [–אין] **אַתֶּם מוֹדִים** במקרה זה **שֶׁהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא,** שהרי נשאל על נזירותו, והתברר שהקדיש בטעות, **וְלֹכן תֵּצֵא** הבהמה **וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר.** וכשם שאתם מודים לנו שבאופן זה הקדש בטעות אינו הקדש, כך גם במשנתינו תודו לנו שאין השור השחור הקדש. **מִכְּלָל** – יש ללמוד מדברי בית הלל, **דְּסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שֶׁהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ,** ובהקדש 'שור שחור שיצא מביתי ראשון' הלבן קדוש מטעם זה שהקדש בטעות הקדש.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא בֵּית הִלֵּל הוּא דְּקָא טָעוּ** בשיטת בית שמאי, **וְסָבְרֵי טַעְמַיְיהוּ** [–וסברו שטעמם] **דְּבֵית שַׁמַּאי** הוא **מִשּׁוּם דְּהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ,** כמו שמשמע מלשונם של בית שמאי במשנה, ושכוונת בית שמאי לומר שהשור הלבן קדוש, ולכן הקשו עליהם מקבלת נזירות בלשון שאינה מועילה, ששם ודאי שהבהמה שהפריש לקרבן אינה קדושה. **וְאָמְרֵי לְהוֹן** – והשיבו להם **בֵּית שַׁמַּאי,** טעמינו הוא **לָאו מִשּׁוּם שֶׁהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא** הקדש, וחל הקדש על השור הלבן, ומה שאמרנו במשנה 'הקדש טעות הקדש' אינו **אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאַטְעֵיהּ לְדִיבּוּרֵיהּ** – משום שדיבורו נשמע במוטעה, כיון שאמר שהשור השחור שיצא ראשון יהיה הקדש, ואנו מפרשים שכוונתו לשור השחור שיצא ראשון מהשוורים השחורים, ולא לשור הלבן שיצא ראשון ממש.

קושיא נוספת על ביאורו של רב פפא: **וְסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שֶׁהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת לֹא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ, תָּא שְׁמַע** הוכחה שאין זה כך, ששנינו במשנה (לקמן לב:), ששה אנשים **שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ,**

ובית הלל **אומרים** — הואיל ולא נתקיימו דבריו — אין הקדשו קדוש. לישנא אחרינא: יצא לבן, בית שמאי אומרים: אותו שחור שיצא תחלה אחר הלבן — הראשון הוי הקדש. וכן דינר, וכן חבית של יין. **גמרא הכא** נמי נבי הקדש לבי מינליא מילתא — דיצא שחור תחלה — להוי קדוש. ולא השתא כי נפק לבן ברישא, דהא לא איגליא מילתא כדקאמר. **לכך נאמר ראשון** — דהכי קאמר: שחור ראשון שיצא יהא הקדש. דמשמע דאית ליה שוורים שחורין הרבה, ועלייהו סמכא דעתיה. דהכי אמר: שור שחור לכשיצא ראשון משאר שוורים שחורין — יהא הקדש. וכשיצא שחור אחר הלבן — הרי יצא ראשון לשאר שוורים שחורין, ואיגלאי מילתא דעליה קאמר, ולא אלבן. **והא שור שחור קאמר** — דמשמע דשחור שיצא תחילה קודם ללבן. דמי לא עסקינן דלית ליה אלא חד שחור, ומשום הכי קאמר דאם יצא תחלה — יהא הקדש, אבל אם הקדימו לבן — לא יהא שחור הקדש. **לא צריכא דאית ליה תרי ותלת** — שחורין, ואיזה שיצא תחלה יהא הקדש, ומשום הכי לא חשיב כלום יציאתו של לבן. **ובית** הלל **אומרים אם כן** — כדקאמרת, דלא חשיב אלא איזה מן השחורים שיצא תחלה — ליתני: "שור שחור שיצא בראשון", תחלה לשחורין! אלא כיון דתני "שיצא ראשון" — משמע דבעי דליפוק שחור ראשון לכולהו ואפילו בריש לבן, וכיון דנפיק לבן תחלה — לא כלום הוי. **אמר ליה אין ודאי הקדש בכוונה הוא** — דודאי להקדש שחור איכוין. ולהכי קרי ליה הקדש טעות — משום דאטעייה לדיבוריה קמא. דהכי הוה ליה למימר: "שחור שיצא מביתי ראשון", דהוה משמע שיצא תחלה לשאר שוורים. אבל כיון דאמר "שור שחור" — משמע דלא סמכא דעתיה אשחור, דלבן נמי בכלל שור הוא. להכי קרי ליה הקדש טעות, שהטעה דיבורו, שאמר שור. לישנא אחרינא: למאי דפרישית במתניתין דבית שמאי אומרים דלבן הוי הקדש, ילפינן ליה תחלת הקדש, כדמחית איניש מידי בקדושה, מסוף הקדש, דהיינו תמורה שהיא באה מכח הקדש אחר: מה תמורה אפילו בטעות, כדאמרינן במסכת תמורה בפרק "יש בקרבנות" (יז,א): "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" — "יהיה" לרבות שוגג כמזיד, שאם סבור לומר "זו תמורת עולה" ואמר "זו תמורת שלמים" או "תמורת שלמים" ואמר "זו תמורת עולה" — הרי זו תמורה. אף הקדש אפילו בטעות, שאם סבור להקדיש שחור והקדיש לבן, או לבן והקדיש אדום — הרי לבן ואדום מוקדשים. ובית הלל אומרים: הני מילי תמורה — משום דאתיא מכח הקדש, אבל אחותי מידי בהקדש, דמעיקרא הוי חולין — בטעות לא מחתינן ליה בהקדש. ולבית שמאי אמאי הוי שור לבן שיצא עכשיו הקדש? [מדאמר] "שור שחור שיצא ראשון ליהוי הקדש", לכשיצא ראשון לשאר שוורים שחורים שיצאו אחריו מן הרפת, מידי דהוה אתמורה, אילו לגבי תמורה אמר "הרי זה תחת זה תמורה לחצי היום", מי הוי תמורה מההיא שעתא דקאי בה? אלא, לא הוי תמורה עד דמטי פלגא [דיומא] דאמר. הכא נמי לא איגליא מילתא עד דנפיק שחור מקמי הנך שחורים דקיימי ברפת, ולא ליהוי קדוש לבן כלל. **אמר רב פפא לכך נאמר ראשון** — דכל מאן דייצא ראשון, בין שחור בין לבן, ליהוי קדוש: הכי גרסינן: והא שור שחור קאמר, דמי לא עסקינן דאית ביה תרין או תלת. לא צריכא דלית ליה אלא חד. והא שור שחור קאמר, ומדקאמר שור שחור שמע מינה דלא ניחא ליה לקדושי אלא שחור, והאי דקאמר ראשון — משום דהוו ליה תרי תלתא שחורין, וקאמר דההוא שחור דנפק קמא מבינייהו ליהוי קדוש, ולא אחר. **לא צריכא דלית ליה שחור אלא חד** — והלכך, האי דאמר ראשון — משום דניחא ליה דכל מאן דנפיק ברישא, או שחור או לבן, להוי קדוש. ובית הלל סברי: אם כן דניחא ליה דקדיש נמי לבן — לימא "שיצא בראשון". אלא מדאמר ראשון — שמע מינה דאי נפיק [שחור] ראשון ניחא ליה לקדושי, אבל בלבן לא ניחא ליה והוה ליה טעות הקדש, וכל טעות בהקדש אינו הקדש. **אמר ליה רב אחא מבריש לרב אשי האי הקדש בטעות הוא הקדש בכוונה הוא** — דכיון דאמרת דלכך אמר ראשון, דדעתיה להקדיש כל מי שיצא ראשון תחלה, בין לבן בין שחור — הוה הקדש בכוונה, ואמאי קרי ליה הקדש בטעות? **הכי נמי דהקדש בכוונה הוא** — אלא להכי קרי ליה הקדש טעות — משום דאמר "שחור דייצא" בריש דאטעייה לההוא דיבורא קמא, דמיחזי כמאן דלא ניחא ליה לקדושי אלא שחור. **וסברי בית שמאי הקדש בטעות לא הוי הקדש** — דמדקא מוקמת לה בבגון דאית ליה כוונה, אלמא דאית להו לבית שמאי דהקדש טעות לא הוי הקדש. והא תנן בהאי פירקא לקמן: מי שנדר בנזיר ונשאל לחכמים לפי שנדר והתירו לו, אם היתה לו בהמה מופרשת — תצא ותרעה בעדר עם שאר בהמות חולין, לפי שאין בה קדושה כלל. **אמרו להם בית הלל לבית שמאי** — עכשיו חזרתם להורות כדברינו דהקדש טעות אינו הקדש. כגון זו, שבשעה שהפרישה היה סבור שהוא נזיר, וטעה. ואתם אומרים שאינו הקדש ותצא ותרעה בעדר. ומדקאמרי להו בית הלל הכי — שמע מינה דשמיע להו מינייהו דבית שמאי דאינהו אמרי דהקדש טעות הוי הקדש. **לא לעולם בית שמאי סברי דהקדש טעות אינו הקדש והכא בית הלל הוא דטעו** — דאינהו סברי דאמרי גבי שור שחור דהוי הקדש — משום דהקדש טעות הוי הקדש, וקאמרי להו בית שמאי: לאו להכי אמרי דהוי הקדש, דלדידן סבירא לן דהקדש בטעות לא הוי הקדש. אלא הכא בכוונה דאטעייה לדבוריה קמא, כדלעיל.

ואחר

ובית הלל **אומרים**: אין הֶקְדֵּשׁ. **כֵּיצַד**? אָמַר "שׁוֹר שֶׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ" וְיָצָא לָבָן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. "דִּינָר זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ" וְעָלָה שֶׁל כֶּסֶף, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. "חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹנָה הֲרֵי הִיא הֶקְדֵּשׁ" וְעָלְתָה שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. **גמרא** "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הֶקְדֵּשׁ" כו'. מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי - דְּיָלְפִינַן תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ; מַה תְּמוּרָה - אֲפִילּוּ בְּטָעוּת, אַף הֶקְדֵּשׁ - אֲפִילּוּ בְּטָעוּת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הָנֵי מִילֵּי - תְּמוּרָה, אֲבָל אַחוּתֵי הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת - לָא מַחְתִּינַן. וְלְבֵית שַׁמַּאי, מָה אִילּוּ אָמַר "הֲרֵי זֶה תַּחַת זֶה לַחֲצִי הַיּוֹם" מִי הָוְיָא תְּמוּרָה מֵהַהִיא שַׁעְתָּא? אֶלָּא, עַד דְּמָטֵי חֲצִי הַיּוֹם הוּא דְּהָוְיָא תְּמוּרָה. הָכִי נַמִּי, לְכִי מִיגְּלְיָא מִילְּתָא! אָמַר רַב פַּפָּא: לְכָךְ נֶאֱמַר רִאשׁוֹן - לְכְשֶׁיֵּצֵא רִאשׁוֹן. - וְהָא "שׁוֹר שָׁחוֹר" קָאָמַר, מִי לָא עָסְקִינַן דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא חַד? - לָא צְרִיכָא, דְּאִית לֵיהּ תְּרֵין תְּלָתָא. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אִם כֵּן "שֶׁיֵּצֵא בָּרִאשׁוֹן" מִיבְּעֵי לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא מִבְּרִנִישׁ לְרַב אַשִׁי: הַאי הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא? הֶקְדֵּשׁ בְּכַוָּונָה הוּא! - מִשּׁוּם דְּאַטְעֵיְיהּ לְדִיבּוּרֵיהּ קַמָּא. - וְסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת לָא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ? וְהָתְנַן: מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר וְנִשְׁאַל לַחֲכָמִים וְהִתִּירוּ, וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מוּפְרֶשֶׁת - תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר. אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא, וְתֵצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר? מִכְּלַל דְּסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ! - אֶלָּא, בֵּית הִלֵּל הוּא דְּקָא טָעוּ. סָבְרֵי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי מִשּׁוּם דְּהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ, וְאָמְרֵי לְהוֹן בֵּית שַׁמַּאי: לָאו מִשּׁוּם הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאַטְעֵיְיהּ לְדִיבּוּרֵיהּ קַמָּא. - וְסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת לָא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ? תָּא שְׁמַע: הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ,

ואחר

כיצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש ויצא לבן בית שמאי אומרים הקדש — אית דמפרשי בגמרא מילתא דבית שמאי דקאמרי הקדש אלבן קאי, משמע הקדש טעות הוי הקדש. דיש לומר דדעתו הוי להקדיש [מה] שיצא מביתו ראשון, ומה שאמר שחור — לפי שטעה, והיה סבור שהשחור יצא ראשון, הלכך טעותו לא ימנע את ההקדש מלחול על השור שיצא מביתו ראשון, ואפילו על הלבן חל ההקדש. ואית דמפרשי: דשור שחור שיצא אחר הלבן קדוש, ואף על גב דלא נפק ראשון מן הבית. ומיירי שיצא ראשון מן הבית לשאר שוורים שחורים. ובגמרא אפרש. וכן דינר וחבית יש לפרשו בשני פנים, וכי היכי דמפרשי רישא יש לפרש הנך בבי האי גוונא. ובגמרא מפרש למה לן הנך בבי, דינר זהב וחבית של שמן.

[התוספות השייכים כאן עומדים בדף לג עמוד א מדבור המתחיל מאי טעמא].

[שייך לעמוד ב] **מי** שנדר בנזיר ונשאל לחכם מונה משעה שנדר — פירוש: מי שנדר בנזיר, ועבר ושתה יין בנזירותו, ונשאל לחכמים להתיר לו נדרו אפילו לבית שמאי דאמרי אין שאלה בהקדש — אין שאלה בנזירות, כדאמר בפרק "הריני נזיר מן הגרוגרות" (נזיר ט,א) — אפילו הכי לבית שמאי צריך שיקבל הנזירות בלשון טוב וחשוב שראוי לקבל בו נזירות. אבל יש לשונות הרבה או כינויין דלא הוי קבלה, ואפילו בית שמאי מודים שאם קבל בלשון גרוע — דלא הוי נדר. והשתא נשאל לחכם אם הלשון שקבל עליו הוי לשון נזירות, או [לשון] קבלה, או לא. ואסרו חכמים לומר שלשון קבלה, והוא עבר תחלה על נזירתו, ששתה ביין — מונה משעה שנדר, וכל הימים שעבר בהם עולין לו לימי נזירותו, ולא קנסינן ליה לחזור ולמנות בימים שמנה בעוד שהיה עובר על נזירותו. ועל כרחך מיירי בשעבר, דאם לא כן — פשיטא הוא דמונה משעה שנדר. פשטיה דמתניתין משמע, דקתני מונה [משעה] שנדר על הימים שעבר בהן עלו לימי נזירותו. ומשום סיפא דקתני "והתירו" תני רישא "ואסרו", אף על פי שהם לא אסרו כלום, אלא שאמרו לו שבלשון טוב קיבל עליו נזירות.

נשאל

נשאל לחכם והתירו — כלומר, שאמר לו שאותה קבלה לאו כלום היא, שלא נדר בלשון טוב לקבל נזירות, ונמצא שלא חל עליו נזירות אפילו רגע אחד. היתה לו בהמה מופרשת, שהפריש לנזירותו קודם שנשאל לחכמים — תצא ותרעה בעדר עם בהמותיו שהן חולין גמורין. דכיון דנזירות לא חל עליה — אין כאן הקדש טעות כלל, ואפילו בית שמאי מודו. דדוקא כשאמר "שור שחור שיצא ראשון יהא הקדש" ויצא לבן, התם הלבן הקדש למאן דאמר בגמרא — משום שאין חורשש, ורוצה שיחול הקדש גם על הלבן, ומה שהזכיר שחור — טעה, שהיה סבור שהשחור יצא ראשון. אבל הכא, שנזירות לא חל עליו מעיקרא כלל, והבהמה לא הופרשה אלא לצורך הנזירות, וכאן הנזירות ליתא — הקדש נמי ליתא, וגרע זה מהקדש טעות, ולכך אפילו בית שמאי מודו דתצא ותרעה בעדר, כיון דנעקר הנדר לגמרי. כדאמר לקרבנות נזירותו נזיר נזירותו — לא אמר כלום, והוי כאדם שאינו מחוייב והיה סבור שהוא מחוייב חטאת, ואמר "בהמה זו לחטאת" כו' — לא אמר כלום, אפילו לבית שמאי.

אמרו להם [בית הלל] לבית שמאי אי אתם מודים בזה שהרי הקדש טעות הוא ותצא ותרעה בעדר — אלמא: דהקדש בטעות לא הוי הקדש. וכי היכי דאתם מודים הכא — אודו לן נמי בשור שחור דפלגיתו עלן, ואמריתו דהוי הקדש. ובית דין היו יכולין להשיב דהכא גרע מהקדש טעות, כדפרישית. ולא חשו להשיבם אמיתות החילוק, והשיבו להם ממעשר שהם מדמים פלוגתייהו, והשיבו להם ממעשר בהמה דחל בטעות והוי הקדש. וקצת קשה: מאי שנא מאשה שהפר לה בעלה, דאמר לעיל פרק "מי שאמר" (כד,א): אם שלה היתה בהמה — חטאת תמות, והכא יוצאה בעדר? יש לומר: דבעל מיגז גייז. ואי נמי דמעקר קא עקר — מכל מקום הא אוקמה (נזיר כב,א) כרבי אלעזר הקפר, אבל לרבנן נפקי לחולין. ואפילו לרבי אלעזר נראה דלא דמי, דהתם הנדר חל רגע אחד (מיפר) [בלא] חרטה וטעות, אבל הכא — לא חל הנדר אפילו שעה אחת, כדפרישית.

אמרו בית שמאי לבית הלל אי אתם מודים במי שקרא לעשירי תשיעי ולתשיעי עשירי ולאחד עשר עשירי ששלשתן מקודשים — דחל בטעות, ומינה

ואחד בא כנגדן — ופתח אחד מהללו השנים, ואמר: הריני נזיר שזה פלוני. כלומר, הריני נזיר אם זה פלוני, דודאי אינו איש פלוני. ואחד אומר: הריני נזיר אם אין זה פלוני. ובא (אותו) אחד ואמר: הריני נזיר אם אחד מכם נזיר. ובא הרביעי ואמר: הריני נזיר אם אין אחד מכם נזיר, דודאי יש בכם אחד שהוא נזיר. ובא חמישי לאותן שנים הראשונים, ואמר: הריני נזיר אם שניכם נזירים, דודאי אינכם נזירים. ובא ששי ואמר לכולן: הריני נזיר אם כולכם נזירים. **בית שמאי אומרים כולם נזירים** — הואיל ואין לך אחד מהן שלא אמר "הריני נזיר". ואף על פי שכולן טועין, שהיו סבורין שאינו כמו שהן אומרים. וקאמרי בית שמאי דכולן נזירין. **והא הכא דהקדש בטעות כו'** — מהכא איכא למשמע מינה דבית שמאי סברי דהקדש בטעות הוי הקדש, אבל מהדהיא דשור שחור — ליכא למשמע מינה, דהדהיא מיירי בהקדש בכוונה, וכדפרישית. **אביי אמר** — ומאי דקשיא לך לבית שמאי: מה אילו אמר "הרי זה תמורה זה לחצי היום" מי הוי תמורה כו', הכא נמי, לכי מיגלי מילתא בפלגא דיומא דנפיק שחור, ליהוי איהו קדוש ולא לבן — לא תקשה לך ולא מידי, דלא סלקא דעתך דקאים בצפרא, וכדמפרש לה רב פפא לעיל. **אלא הכא במאי עסקינן דקאים בטיהרא** — בצהרים. ואמר: שור שחור שיצא מביתי ראשון היום ליהוי קדוש. **ואמרי ליה ההוא דנפק לבן הוה ולא שחור אמר להו אי הוה ידענא דלבן נפק לא אמרי שחור** — אלא לבן, והוי טועה בהקדש, ומשום הכי הוי הקדישו הקדש, והוי לבן הקדש. ובית הלל סברי: אינו הקדש, דטעות אינו הקדש. ואם נפש אדם לומר: לוקמא אביי כגון דקאים בצפרא, ואמר "שור שחור שיצא ראשון יהא הקדש", ויצא לבן, וכמתניתתין, ואתרמי דלבן נפק, ואמר להו: אי הוה ידענא דלבן עתיד למיפק לא אמרי שחור אלא לבן — הא לא קשיא, דעל העתיד לבא אין אדם נותן דעתו להקדישו. **תני שעלה** — ואחר כך נזכר לדבר, שהיה של כסף או חבית של שמן. **אמר רב חסדא אוכמא בחיורא לקיא** — שור שחור בין הלבנים כחוש הוא, דשור לבן עדיף טפי. **חיורא באוכמא לקי** — כלומר, ואף על גב דשור לבן מעלי, אפילו הכי, כי איכא כתמים חיורין במשכא דתורא אוכמא — לקותא היא. **תנן שור שחור שיצא מביתי ראשון** — הכי גרסינן: כי מקדיש בעין רעה מקדיש, וקאמרי בית שמאי דלבן הוי הקדש — שמע מינה דלבן הוה גרוע טפי. ואם איתא לרב חסדא דלבן עדיף טפי — אמאי הוי הקדש? והא מאן דמקדיש בעין רעה מקדיש, ושור שחור הוא שהקדיש ולא לבן! אלא שמע מינה דליתא לדרב חסדא. **ואלא מאי** — קאמרת לרב חסדא, דמקדיש בעין יפה מקדיש, ומשום הכי קאמרי בית שמאי דלבן עדיף טפי הוי הקדש? **ואלא הא** דקתני **דינר של זהב וכו'** — ועלה של כסף, בית שמאי אומרים: של כסף הקדש. ואמאי? הא מאן דמקדיש בעין יפה מקדיש! **ואלא מאי בעין רעה מקדיש** — אי הכי חבית של שמן אמאי הוי הקדש לבית שמאי, הואיל דהוא יפה מחבית של יין? **הא לא קשיא דבגלילא שנו דחמרא עדיף טפי ממשחא** — דלדידהו נפיש משחא, כדגרסינן ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא צא,א), וניחא להו טפי בחמרא, ואין שותין אלא יין. ואמטו להכי קאמרי בית שמאי דשל שמן גרוע משל יין, משום הכי הויא הקדש. ומיתוקמא לכולהו מתניתין דבעין רעה מקדיש, וקשיא רישא לרב חסדא. **כי קאמרי** — חיורא מעלי טפי — בתורא דקרמנאי, של חרישה, חיורא מעלי טפי. אבל לבישרא — אוכמא עדיף טפי מחיורא. ומשום הכי אמרי בית שמאי גבי הקדש דלבן הוי הקדש, דגריע טפי. **אוכמא למשכא** — מעלי טפי, וסומקא לבישרא מעלי, וחיורא מעלי לרדיא = לחרישה. **והאמר רב חסדא אוכמא בחיורא לקיא** — דמשמע בין למשכא בין לרדיא הוי אוכמא גרוע. **כי קאמר** — רב חסדא דאוכמא לקיא — לרדיא, אבל למשכיה — הוי עדיף. **משנה מי שנדר בנזיר** — ונזכר שטעה בנזירותו, והתחיל להתחרט בו. והלך ועבר על נזירותו, ושתה יין וטמא למתים, ואחר כך הלך ונשאל לחכמים להתיר נזירותו. **ואסרו** — שהכירו שנדר גמור הוא. **מונה נזירותו משעה שנדר** — כלומר, אותן [ימים] שזלזל בנזירותו עולה למניין שלשים עם אותן שנשתיירו לו משאסרו. ואין צריך למנות איסור במנין הימים שזילזל בנזירותו, אלא עולין לו להשלמת הנזירות. **מי שנזר** — ושמר עצמו בכל דקדוקי נזירות, ואחר כך נשאל לחכמים והתירו לו, מפני שטעה בנזירות. אם היתה לו בהמה מופרשת — תצא ותרעה בעדר כו'. **אמרו להם בית שמאי אי אתם מודים במי שטעה וקרא לתשיעי עשירי כו' אמרו להם בית הלל לא השבט קידשו** — כלומר, לא לבך מקודש תשיעי ואחד

ואחד בא כנגדן, ואמר לו שאותה קבלה לאו כלום היא, שלא נדר בלשון טוב לקבל נזירות, ונמצא שלא חל עליו נזירות אפילו רגע אחד. היתה לו בהמה מופרשת, שהפריש לנזירותו קודם שנשאל לחכמים — תצא ותרעה בעדר עם בהמותיו שהן חולין גמורין. דכיון דנזירות לא חל עליה — אין כאן הקדש טעות כלל, ואפילו בית שמאי מודו. דדוקא כשאמר "שור שחור שיצא ראשון יהא הקדש" ויצא לבן, התם הלבן הקדש למאן דאמר בגמרא — משום שאין חורשש, ורוצה שיחול הקדש גם על הלבן, ומה שהזכיר שחור — טעה, שהיה סבור שהשחור יצא ראשון. אבל הכא, שנזירות לא חל עליו מעיקרא כלל, והבהמה לא הופרשה אלא לצורך הנזירות, וכאן הנזירות ליתא — הקדש נמי ליתא, וגרע זה מהקדש טעות, ולכך אפילו בית שמאי מודו דתצא ותרעה בעדר, כיון דנעקר הנדר לגמרי. כדאמר לקרבנות נזירותו נזיר נזירותו — לא אמר כלום, והוי כאדם שאינו מחוייב והיה סבור שהוא מחוייב חטאת, ואמר "בהמה זו לחטאת" כו' — לא אמר כלום, אפילו לבית שמאי.

אמרו להם [בית הלל] לבית שמאי אי אתם מודים בזה שהרי הקדש טעות הוא ותצא ותרעה בעדר — אלמא: דהקדש בטעות לא הוי הקדש. וכי היכי דאתם מודים הכא — אודו לן נמי בשור שחור דפלגיתו עלן, ואמריתו דהוי הקדש. ובית דין היו יכולין להשיב דהכא גרע מהקדש טעות, כדפרישית. ולא חשו להשיבם אמיתות החילוק, והשיבו להם ממעשר שהם מדמים פלוגתייהו, והשיבו להם ממעשר בהמה דחל בטעות והוי הקדש. וקצת קשה: מאי שנא מאשה שהפר לה בעלה, דאמר לעיל פרק "מי שאמר" (כד,א): אם שלה היתה בהמה — חטאת תמות, והכא יוצאה בעדר? יש לומר: דבעל מיגז גייז. ואי נמי דמעקר קא עקר — מכל מקום הא אוקמה (נזיר כב,א) כרבי אלעזר הקפר, אבל לרבנן נפקי לחולין. ואפילו לרבי אלעזר נראה דלא דמי, דהתם הנדר חל רגע אחד (מיפר) [בלא] חרטה וטעות, אבל הכא — לא חל הנדר אפילו שעה אחת, כדפרישית.

אמרו בית שמאי לבית הלל אי אתם מודים במי שקרא לעשירי תשיעי ולתשיעי עשירי ולאחד עשר עשירי ששלשתן מקודשים — דחל בטעות, ומינה

ואחד בא כנגדן, ואמר אחד "הריני נזיר שזה פלוני", ואחד אמר "הריני נזיר שאין זה פלוני", "הריני נזיר שאחד מכם נזיר", "שאין אחד מכם נזיר", "שישנכם נזירים", "שכולכם נזירים", בית שמאי אומרים: כולם נזירים. והא הכא, הקדש בטעות הוא, וקתני: כולם נזירים! - אמרי: סברי בית שמאי הקדש בטעות הוי הקדש, הכא לא. אביי אמר: שור שחור שיצא מביתי ראשון - דקאים בטיהרא, ואמר: שור שחור שיצא מביתי ראשון - ליהוי הקדש. ואמרו ליה: לבן נפק. ואמר להון: אי הוה ידענא דלבן נפק - לא אמרי שחור. - ומי מצית אמרת דקאים בטיהרא עסיק? והקתני: "דינר של זהב שיעלה"! - תני "שעלה". - "חבית של יין שתעלה"! - תני "שעלתה". אמר רב חסדא: אוכמא בחיורא - לקיא. חיורא באוכמא - לקיא. תנן: "שחור שיצא מביתי ראשון הקדש". קסלקא דעתך: כי מקדיש - בעין רעה מקדיש, ואמרי בית שמאי: הוי הקדש! - ואלא מאי - בעין יפה מקדיש? "דינר של זהב שיעלה" - "חבית של יין שתעלה בידי ראשון" ועלה כסף, בית שמאי אומרים: הקדש! - ואלא מאי - בעין רעה מקדיש? "חבית של יין שתעלה בידי ראשון" ועלה של שמן, בית שמאי אומרים: הקדש. והא שמן עדיף מיין! - אי משום הא לא קשיא, בגלילא שנו, דחמרא עדיף ממשחא. רישא קשיא לרב חסדא! - אמר לך רב חסדא: כי אמרי - בתורא דקרמנאי. ואמר רב חסדא: אוכמא למשכיה, סומקא - לבשריה, חיורא - לרדיא. והאמר רב חסדא: אוכמא בחיורא לקיא! - כי אמרי בתורא דקרמונאי. **משנה מי שנדר בנזיר, ונשאל לחכם וטמא - מונה מן שנדר. ואסרו - נזכר שטעה בנזירותו, והתחיל להתחרט בו. והלך ועבר על נזירותו, ושתה יין וטמא למתים, ואחר כך הלך ונשאל לחכמים להתיר נזירותו. ואסרו - שהכירו שנדר גמור הוא. מונה נזירותו משעה שנדר - כלומר, אותן [ימים] שזלזל בנזירותו עולה למניין שלשים עם אותן שנשתיירו לו משאסרו. ואין צריך למנות איסור במנין הימים שזילזל בנזירותו, אלא עולין לו להשלמת הנזירות. מי שנזר - ושמר עצמו בכל דקדוקי נזירות, ואחר כך נשאל לחכמים והתירו לו, מפני שטעה בנזירות. אם היתה לו בהמה מופרשת - תצא ותרעה בעדר כו'. אמרו להם בית שמאי אי אתם מודים במי שטעה וקרא לתשיעי עשירי כו' אמרו להם בית הלל לא השבט קידשו - כלומר, לא לבך מקודש תשיעי ואחד**

היתה לו בהמה מופרשת - תצא ותרעה בעדר. אמרו בית הלל לבית שמאי: אי אתם מודים בזה שהוא הקדש טעות, שתצא ותרעה בעדר? - אמר להן בית שמאי: אי אתם מודים במי שטעה, וקרא לתשיעי "עשירי", ולעשירי "תשיעי", ולאחד עשר "עשירי" - שהוא מקודש? - אמרו להם בית הלל: לא השבט קידשו. ומה אילו טעה והניח את השבט על שמיני ועל שנים עשר, שמא עשה כלום? אלא כתוב שקידש העשירי - הוא קידש התשיעי. ואת

וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן [–מולם], ולא היה ידוע מי הוא, **וְאָמַר אֶחָד הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה** שבא מולנו הוא **פְּלוֹנִי. וְאֶחָד** אחר **אָמַר, הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין זֶה פְּלוֹנִי.** והשלישי אמר לשנים הראשונים, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֶחָד מִכֶּם** ימצא צודק בדבריו וידהיה הוא לבדו **נָזִיר.** והרביעי אמר הריני נזיר אם האמת כדעתי **שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם** – שאחד מכם בלבד שימצא שאינו צודק בדבריו, אינו **נָזִיר,** אלא רק השני שנמצא כדבריו. והחמישי אמר לשנים הראשונים, הריני נזיר אם האמת כדעתי **שֶׁשְּׁנֵיכֶם נְזִירִים,** כיון שכל אחד מכם קיבל נזירות אף אם הוא לא יהיה צודק, אלא שתלה את הנזירות במה שהיה ודאי לו שהוא אמת. והשישי אמר לכל חמשת הראשונים, הריני נזיר אם האמת כדעתי **שֶׁכּוּלְּכֶם נְזִירִים,** כיון שכל אחד מכם קיבל את הנזירות אף אם הוא לא יהיה צודק, אלא שתלה את הנזירות במה שהיה ודאי לו שהוא אמת.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כּוּלָּם נְזִירִים, אף על פי שהנזירות היתה בטעות, ודבריהם סותרים זה לזה, שהרי השנים הראשונים מכחישים זה את זה, ודברי החמישי והשישי אינם יכולים להיות במציאות, כיון שבדעתם היה לקבל את הנזירות בכל ענין אף אם הם טועים, אלא מתוך שהיה ודאי אצלם שהם צודקים, תלו את הנזירות בדבריהם. ומכאן קשה על רב פפא, **וְהָא הָכָא הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא,** שהרי אחד מהם ודאי טעה במה שאמר, **וְקָתָנֵי** – ומכל מקום אמרו בית שמאי **שכּוּלָּם נְזִירִים,** משום שהולכים אחר מחשבתם. ומוכח שבית שמאי סוברים שהקדש בטעות הוי הקדש, וכן נפרש במשנתינו.

אומרת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, אכן [**הָכָא**] – כאן מוכח **שסָּבְרֵי** [–סוברים] **בֵּית שַׁמַּאי שֶׁהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ,** אבל **הָתָם** ממשנתינו **לֹא** מוכח כן, כיון שהיה אפשר לפרשה כמו שפירש רב פפא, אמנם אחר שמוכח כן מכאן שוב יש לפרש כן גם במשנה, וקדוש השור הלבן, וכמו שסברנו מתחילה.

אביי מבאר מדוע הלבן קדוש אף שאמר שחור: **אַבַּיֵי אָמַר, לֹא קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּקָאֵים בְּצַפְּרָא** – אין להעמיד את המשנה במקרה שהמקדיש עמד בבוקר ואמר 'שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש', שבאופן זה ברור שהתכוון להקדיש דווקא שור שחור, שהרי אם כוונתו היתה להקדיש בכל אופן מה שיצא ראשון, מדוע הזכיר שחור, כיון שאין לו סיבה לחשוב שהשחור הוא שעומד לצאת ראשון, וזה דומה לתמורה לחצי היום שאינה חלה קודם לכן ומקיימים דבריו, **אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן דְּקָאֵים בְּטִיהֲרָא** – שהמקדיש עמד בצהרים, כשכבר יצאו כל השוורים לרעות במרעה, **וְאָמַר,** 'שׁוֹר שָׁחוֹר שֶׁיָּצָא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן לִיהֱוֵי [–יהיה] הֶקְדֵּשׁ', **וְאָמְרוּ** לֵיהּ אלו שראו את השוורים יוצאים מביתו, שלא היה כדבריו אלא שור **לָבָן נָפַק** [–יצא] ראשון, **וְאָמַר** לְהוֹן [–להם], **אִי הָוָה יָדַעְנָא דְּלָבָן נָפַק לֹא אָמְרִי שָׁחוֹר** – אם הייתי יודע ששור לבן יצא ראשון, לא הייתי מזכיר בדברי שור שחור, משום שרוצה הוא שכל שור שיצא מביתו ראשון יהיה הקדש, אלא שהיה מכיר את הקול של יציאת רגלי בהמותיו, והיה סבור שהקול ששמע היה קול יציאת רגלי השור השחור. ולכן סוברים בית שמאי שאם שור לבן יצא ראשון הוא הקדש, שהרי כוונתו להקדיש כל שור שיצא ראשון מביתו, ואף שלא אמר כן, הקדש בטעות הוי הקדש.

הגמרא דנה בלשון המשנה על פי ביאור אביי. מקשה הגמרא: **וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ דְּקָאֵים בְּטִיהֲרָא עָסִיק** – וכי אפשר לומר שהמשנה מדברת כשאמר את דבריו בצהרים אחר שיצאו השוורים, **וְהָקָתָנֵי** במשנה עוד, **דִּינָר שֶׁל זָהָב שֶׁעֲלָה** בידי ראשון הרי הוא הקדש, ועלה בידו דינר של כסף, וסוברים בית שמאי שחל ההקדש על הדינר של כסף, אף שאמר את דבריו על מה שיעלה בעתיד ולא על מה שעלה כבר.

מתרצת הגמרא: **תְּנֵי** – יש לשנות במשנה, דינר של זהב **שֶׁעָלָה** בידי ראשון הרי הוא הקדש, שלאחר שהתברר לו שעלה דינר של כסף אמר שאילו הייתי יודע כן לא היה אומר 'זהב' אלא 'כסף', כיון שרצונו להקדיש כל דינר שעלה ראשון.

מקשה הגמרא: הלא בהמשך משנתינו שנינו עוד, שאמר **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה** בידי ראשונה הרי היא הקדש, ועלתה לבסוף חבית של שמן, שסוברים בית שמאי שהחבית של שמן הקדש, אף שאמר בלשון עתיד.

מתרצת הגמרא: **תְּנֵי** חבית של יין **שֶׁעָלְתָה** בידי ראשונה הרי היא הקדש, ומתפרש אופן זה כשני האופנים שקדמו לו.

הגמרא מביאה מאמר של רב חסדא, ומקשה עליו ממשנתינו: **אָמַר רַב חִסְדָּא, אוּכְּמָא בְּחִיוָּרָא** – שור שחור הנמצא בין שוורים לבנים, כיון שהשוורים הלבנים מעולים יותר מן השחורים, השור השחור **לָקְיָא** – מגרע את השוורים הלבנים שנמצא עמהם, והם נמכרים בפחות משוויים האמיתי. **חִיוָּרָא בְּאוּכְּמָא** – וכשנמצא כתם לבן בשור שחור, **לָקְיָא** – בידוע שהיה נגע צרעת בבהמה כנגד אותו כתם. ומבואר בדברי רב חסדא ששור לבן מעולה משור שחור. וקשה ממשנתינו, **תְּנַן, שָׁחוֹר שֶׁיָּצָא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – לכאורה **כִּי** – כאשר אדם **מַקְדִּישׁ בְּעַיִן רָעָה** הוא **מַקְדִּישׁ,** היינו את הגרוע ממה שיש לו, **וְאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** שהשור הלבן **הָוֵי הֶקְדֵּשׁ,** ומוכח שאין זה השור המעולה.

הגמרא מנסה ליישב: **וְאֶלָּא מַאי** תאמר, שכאשר אדם מקדיש **בְּעַיִן יָפָה** הוא **מַקְדִּישׁ,** אם כן יהיה קשה מהמשך המשנה, שאם אמר **דִּינָר שֶׁל זָהָב שֶׁעֲלָה בְּיָדֵי רִאשׁוֹן** הרי הוא הקדש, **וְעָלָה** בידו דינר של **כֶּסֶף, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הֶקְדֵּשׁ,** והלא דינר של כסף גרוע מדינר של זהב, ומוכח שמקדיש בעין רעה מקדיש, שאם לא כן התכוון לדינר זהב בלבד. **וְאֶלָּא מַאי** תאמר שהמקדיש **בְּעַיִן רָעָה** הוא **מַקְדִּישׁ,** ולכן חל ההקדש על הדינר של כסף, אם כן יהיה קשה מסוף המשנה, שאם אמר **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדֵי רִאשׁוֹן** [–ראשונה] הרי היא הקדש, **וְעָלָה** [–ועלתה] לבסוף חבית **שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** שחל **הֶהָקְדֵּשׁ** על החבית של שמן. **וְהָא** [–והלא] **שֶׁמֶן עָדִיף מִיַּיִן,** ומוכח שמקדיש בעין יפה מקדיש.

דוחה הגמרא: **אִי מִשּׁוּם הָא** – אם משום הבנה זו ששמן עדיף על יין, אתה מקשה על האופן האחרון במשנה, אפשר לומר **שלֹּא קַשְׁיָא** כיון **דִּבְגָלִילָא שָׁנוּ** – המשנה מדברת באופן שהמקדיש נמצא בגליל, **דְּחַמְרָא עָדִיף מִמִּשְׁחָא** – שבמקום זה יין יקר מן השמן, משום שהיה מצוי להם רוב שמן.

הגמרא חוזרת לקושיא על רב חסדא: מכל מקום **הַרֵּישָׁא** של המשנה, **קַשְׁיָא לְרַב חִסְדָּא.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב חִסְדָּא** – רב חסדא יכול לתרץ לך את דבריו, **כִּי אָמְרִי בְּתוֹרָא דְּקַרְמָנְאֵי** – אמרתי את דברי רק בשוורים הבאים ממדינת קרמונא, ששם השוורים הלבנים מעולים מן השחורים, ולכן בששור שחור נמצא בין שוורים לבנים הוא מגרע את ערכן. אבל בשוורים הבאים משאר המדינות, השחורים מעולים מן הלבנים, ובית שמאי שאמרו שהשור הלבן קדוש, דברו בשוורים הבאים משאר המדינות, ומפרשים כוונתו להקדיש את הלבן שהוא גרוע מן השחור.

הגמרא מביאה מאמר נוסף של רב חסדא, ודנה בו לפי מאמרו הראשון: **וְאָמַר רַב חִסְדָּא, אוּכְּמָא לְמַשְׁכֵּיהּ** – שור שחור עורו משובח יותר משאר השוורים, **סוּמָקָא לְכַשְׁרֵיהּ** – שור אדום בשרו משובח והוא טעים וטוב, **חִיוָּרָא לְרִדְיָא** – שור לבן טוב לחרישה.

מקשה הגמרא: **וְהָאמַר רַב חִסְדָּא, אוּכְּמָא בְּחִיוָּרָא לָקְיָא** – ששור שחור הנמצא בין שוורים לבנים מגרע אותם ומוריד מערכם, ואיך יתכן שיאמר כאן שהשור השחור עורו משובח מעורם של שאר השוורים ואף מן הלבנים.

מתרצת הגמרא: שרב חסדא יכול לומר, **כִּי אָמְרֵי** – מה שאמרתי הוא **בְּתוֹרָא דְּקַרְמוֹנְאֵי,** שרק הם יותר גרועים משוורים לבנים, אבל שוורים שחורים הבאים משאר המדינות עורם טוב יותר מעור השוורים הלבנים:

המשך בעמוד רג

וְאֶת אַחַד עָשָׂר שחלה עליהם קדושת מעשר על ידי הנחת השבט. וכיון שדין זה הוא מגזירת הכתוב, אין ללמוד ממנו לשאר הקדש בטעות שיהיה הקדש:

גמרא

שנינו במשנה לעיל (לא:), שהעובר על נזירותו מונה את הימים משעה שנדר.

הגמרא מקשה על דין זה: **מַנִּי מַתְנִיתִין** – בשיטת איזה תנא הולכת המשנה, הלא אינה **לֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְלֹא כְּרַבָּנָן. דְּתַנְיָא** בברייתא, **מִי שֶׁנָּדַר** וקיבל עליו נזירות ארוכה, **וְעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ** בחלק מימי הנזירות, ובא להתיר נזירותו או להביא קרבנותיו, **אֵין נִזְקָקִין לוֹ** להתיר נזירותו או לקבל קרבנותיו, **אֶלָּא אִם כֵּן מוֹנֶה כָּהֵן אִיפּוּר** – מוסיף על נזירותו ימים שנוהג בהם את איסורי הנזירות, **כְּמִנִּין הַיָּמִים שֶׁנָּהַג בָּהֶם הֶיתֵּר** ועבר על נזירותו. כגון אם נדר נזירות של מאה יום, ושתה יין שישים יום, שצריך להוסיף לאחר המאה יום שישים יום נוספים שינהג בהם באיסורי נזירות, כנגד אותם הימים שנהג בהם היתר. **וְרַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר, דַּיּוֹ** – די לו בכך שקונסים אותו שינהג באיסור **שְׁלֹשִׁים יוֹם**, כנגד הימים שעבר בהם על הנזירות, ואין צריך למנות כמנין אותם ימים. **אִי** – אם המשנה היא בשיטת **רַבָּנָן, קַשְׁיָא** – קשה שאפילו בנְזִירוּת (מועטת) [מְרוּבָּה] כגון של מאה יום, וכל שכן בנזירות מועטת של שלשים יום, לא נאמר במשנתינו כשיטתם, שהרי במשנה נאמר שהימים שנהג בהם בהיתר עולים לו למנין נזירותו, ולפי רבנן אינם עולים. **אִי** – ואם המשנה היא בשיטת **רַבִּי יוֹסֵי, קַשְׁיָא** – קשה שבנְזִירוּת (מרובה) [מוּעָטָת] של שלשים יום לא נאמר במשנתינו כשיטתו, שהרי לפי דברי המשנה אם נהג מקצת מימי נזירותו בהיתר ולאחר מכן נשאל על הנזירות ואסרו לו, עולים לו ימים אלו למנין ימי הנזירות, ולפי רבי יוסי בנזירות מועטת צריך למנות שוב את כל ימי נזירותו.

הגמרא מתרצת את הקושיא על המשנה בשני אופנים: **אִיבָּעֵית תֵּימָא** – אם תרצה תוכל לבאר את דין המשנה כשיטת **רַבִּי יוֹסֵי, וְאִיבָּעֵית תֵּימָא** – ואם תרצה, כשיטת **רַבָּנָן. אִיבָּעֵית תֵּימָא** – אם תרצה לבאר כשיטת **רַבִּי יוֹסֵי, שְׁבָאן** במשנה מדובר **בִּנְזִירוּת מְרוּבָּה** – ארוכה, ולכן אינו צריך לסתור הכל אלא רק מקצת ממה שנדר דהיינו שלושים יום, ושאר הימים יעלו לו למנין הנזירות הארוכה שנדר, ולזה מודה רבי יוסי, שהרי אמר 'דיו שלושים יום', **וּבָאן** בברייתא מדובר **בִּנְזִירוּת מוּעָטֶת** של שלושים יום, שאז סותר הכל אף לרבי יוסי. **וְאִיבָּעֵית תֵּימָא** – ואם תרצה תוכל לבאר את המשנה כ**רַבָּנָן**, שבין בנזירות מרובה ובין בנזירות מועטת צריך להשלים את כל הימים שנהג בהן היתר, ומה ששנינו במשנה שמונה משעה שנזר, **לֹא תֵּימָא** – אין לגרוס במשנה 'מִשָּׁעָה שֶׁנָּזַר', **אֶלָּא אִימָא** – יש לגרוס 'בְּמִשָּׁעָה שֶׁנָּזַר', ומדובר שעבר ושתה יין בכל ימי הנזירות, וסותר הכל, וצריך למנות שוב מתחילה:

שנינו במשנה: **נִשְׁאַל לַחֲכָמִים וְהִתִּירוּהוּ וְכוּ'**, אם היתה לו בהמה מופרשת לקרבן, תצא לחולין ותרעה בעדר:

הגמרא מוכיחה מטעמם של בית שמאי בדין המשנה, את דעתם של בית הלל בדין תמורה בטעות: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, מִדְּבֵית שַׁמַּאי** בדין זה, **נִשְׁמַע** ונלמד **לְדִבְרֵי הִלֵּל** בדין דומה. **לָאו אָמְרֵי** – האם לא אמרו **בֵּית שַׁמַּאי שֶׁהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ**, וכמסקנת אביי (לעיל לא:) בטעמם, שאף אם הקדיש שור שחור שיָּצָא ראשון, ולבסוף נמצא שלא היה כדבריו אלא יצא לבן, ואמר שאם היה יודע שיהיה כן לא היה מזכיר בדבריו שחור, חל ההקדש על הלבן, משום שאף הקדש בטעות חל. ואף על פי כן במשנתינו, שנשאל על הנזירות ואמר לו החכם שלא קיבל על עצמו את הנזירות בלשון הראויה, סוברים בית שמאי שכֵּיוָן **דְּאִינְגַּלֵּאי מִילְּתָא דְּלָאו שַׁפִּיר נָזַר** – כיון שהתברר שלא קיבל את הנזירות כראוי והנזירות היתה בטעות, **תֵּצֵא** הבהמה שהפריש לקרבן **וְתִרְעֶה בָּעֶדֶר** עם שאר בהמות החולין, משום שלא חלה עליו נזירות כלל, והפרשת הקרבן היתה בטעות. ומזה נלמד **לְבֵית הִלֵּל נַמִּי** – שגם לדעת בית הלל, **אַף עַל גַּב דְּאָמְרֵי שֶׁתְּמוּרָה בְּטָעוּת הַוְיָא תְּמוּרָה**, ובזה הם מודים לבית שמאי, מכל מקום **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו אמורים רק **הֵיכָא דְּאִיתֵּיהּ לְעִיקַּר הֶקְדֵּשׁ** – כשעיקר ההקדש [שהוא תחילת ההקדש] עדיין קיים, **אֲבָל הֵיכָא דְּמִיתְעַקַּר** – היכן שנעקר **עִיקַּר הֶקְדֵּשׁ** על ידי שנשאל עליו, וכגון שהקדיש בהמה לקרבן ולאחר מכן המיר בה בהמה אחרת, ואחר כך נשאל לחכם על ההקדש של הראשונה והתיר לו החכם את ההקדש, **אִיתְעַקַּר נַמִּי** – נעקרה גם קדושת בהמת **הַתְּמוּרָה**, שקדושתה היתה תלויה בבהמה הראשונה שהקדיש, וכיון שפקעה קדושת הראשונה הרי הוא כאומר הרי בהמה זו תמורת חולין, ותצא גם השניה לחולין:.

אָמַר מַר – שנינו במשנתינו, אמרו להם בית שמאי [לבית הלל], **אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁאִילּוּ קָרָא לַשה הִתְּשִׁעֵי עֲשִׂירִי כּוּ'** ולשה העשירי תשיעי, ולשה האחד עשר קרא עשירי, שהוא מקודש:

הגמרא מביאה מחלוקת בדין זה, האם הוא דווקא במי שעשה כן בטעות ולא בכוונה: **אִיתְּמַר** – נאמרה בבית המדרש מחלוקת בדין המפריש **מַעֲשֵׂר** בהמה, וקרא עשירי לשה התשיעי. **רַב נַחְמָן אָמַר**, שהמעשר חל עליו דווקא אם היתה זו **טָעוּתוֹ** של המפריש, שטעה וחשב שהוא העשירי, **וְלֹא** שידע שהוא התשיעי ועשה כן **בְּכַוָּונָתוֹ**, משום שדין זה נתחדש בגזירת הכתוב, ואין ללמוד ממנו גם לאופן שעשה כן בכוונה. **וְרַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמְרֵי** [–נחלקו ואמרו], שמעשר בהמה חל על התשיעי הן על ידי **טָעוּתוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן** שחל כשעשה כן **בְּכַוָּונָתוֹ**, וגזירת הכתוב היא לא רק על מי שטעה בכך.

רבא מקשה על רב נחמן ממשנתינו: **אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, לְדִידְךָ** – לשיטתך **דְּאָמַרְתְּ** שאם קרא עשירי לשה התשיעי שחלה קדושת מעשר רק אם הדבר נעשה **בְּטָעוּתוֹ וְלֹא** על ידי **כַּוָּונָתוֹ**, קשה ממה ששנינו במשנה, **דְּקָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, וכי אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁאִילּוּ** טעה המפריש **וְקָרָא לַשה הִתְּשִׁעֵי** בשם **עֲשִׂירִי, וְלַעֲשִׂירִי** קרא **תְּשִׁיעִי, וּלְאַחַד עָשָׂר** קרא **עֲשִׂירִי, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין**, וממילא תודו שאף הקדש בטעות חל. **וְאִישְׁתִּיקוּ** [–ושתקו] **בֵּית הִלֵּל** ולא השיבו לדחות ראיה זו. ואם כשיטתך [רב נחמן] שהקדושה חלה על התשיעי רק אם קרא לו עשירי בטעות, **לֵימְרוּ לְהוֹן** – היה על בית הלל להשיב שאין ללמוד זה מזה, משום שמה **לְמַעֲשֵׂר** בהמה **שֶׁכֵּן אֵינוֹ קָדוֹשׁ** כשקרא עשירי לשה התשיעי **בְּכַוָּונָה** כשאר הקדשות, אלא רק אם קרא כך בטעות, והטעם משום שדין זה נלמד מגזירת הכתוב, וממילא אין ללמוד מזה שגם הקדש יחול בטעות. וממה שלא השיבו כן, מוכח שאף אם קרא כן בכוונה חל המעשר, ושלא כדברי רב נחמן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, הַיְינוּ טַעְמָא דְּלֹא אָמְרֵי לְהוֹן** – הטעם שבית הלל לא השיבו כך, כיון שבית שמאי היו עונים **דְּאדרבה** כָּל **דְּחוֹשֵׁב הוּא, מַה מַּעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ** השה התשיעי אם קרא לו **בְּכַוָּונָה** עשירי, ואף על פי כן הוא **קָדוֹשׁ** כשקרא לו כן **בְּטָעוּת, הֶקְדֵּשׁ שֶׁקָּדוֹשׁ בְּכַוָּונָה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיהיה קדוש אף כשהקדיש בטעות. וממילא לא קשה מדברי בית הלל על רב נחמן. אך מסיים רב שימי בר אשי, **וְלֹא הִיא** – באמת אין קל וחומר זה ראוי להפריך את סברת בית הלל, כיון **דְּהֶקְדֵּשׁ בְּדַעְתָּא דְּמָרֵיהּ תָּלֵי** – שהקדש תלוי בדעת בעליו, כמו שכתוב (ויקרא כז יד) 'ואיש כי יקדיש את ביתו', ומשמע שהוא מדעתו וכוונתו, ולכן הקדש בטעות אינו חל. ודווקא במעשר יש גזירת הכתוב שאם קרא בטעות עשירי לשה התשיעי חלה קדושת מעשר עליו, וכמו שהוכיחו בית הלל שאם קרא בטעות עשירי לשה שאינו סמוך לעשירי שלא חלה עליו קדושת מעשר:

משנה

משנה זו ממשיכה לעסוק בדיני נזירות בטעות, ומבארת שאם הטעות היא על ידי דבר שנתחדש אחר קבלת הנזירות, שאין הנזירות מותרת על ידה:

המשך בעמוד קפח

ואחד עשר, שיהא מתקדש בשבט שעבר עליהן בטעות וקורא לו "עשירי". ותדע שאינו מתקדש בשביל השבט; מה אילו טעה והניח השבט על השמיני ועל שנים עשר וסקרו בסיקרא — מי יש בהקדשו כלום? אלא מה טעם מקודשין תשיעי ואחד עשר — שאותו כתוב שקידש את העשירי קידש את התשיעי ואחד עשר, אבל לא שמיני ושנים עשר. דהכי אמרינן בפרק בתרא דמסכת בכורות (ס,ב): תנו רבנן, מנין שאם קרא לתשיעי "עשירי" ולעשירי "תשיעי" ולאחד עשר "עשירי" ששלשתן מקודשים — תלמוד לומר "וכל מעשר בקר וצאן וגו' העשירי יהיה קודש", עשירי — לרבות את כולן. יכול שאני מרבה אף שמיני ושנים עשר — אמרת: מה עשרה — בסמוך לו, אף כל — בסמוך לו, יצאו שמיני ושנים עשר. **גמרא אלא אם כן נוהג בהן איסור כימים שנהג בהן היתר** — שאם קיבל נזירותו סתם, ועשה מהן בטהרה עשרה ימים ונטמא למתים, ושתה יין עשרה ימים אחרים, ואחר כך נשאל לחכם — אין אומרים שאותן ימי איסור עולין לו מן המנין, אלא עושה עוד עשרים ימים בטהרה. וכן נמי בנזירות מרובה. רבי יוסי אומר דיו שלשים יום. **מני מתניתין אי רבנן קשיא נזירות מועטת** — דאילו במתניתין תנן שימי איסור עולין לו מן המנין, והכא תנינא דלא. והאי דקאמר נזירות מועטת — לאו דוקא, דהוא הדין נמי לנזירות מרובה, אלא איידי דלא מצי למיפרך מדרבי יוסי אלא מנזירות מרובה, נקיט נמי לגבי רבנן נזירות מועטת. **אי רבי יוסי קשיא נזירות מרובה** — דאילו במתניתין תנן דאפילו קיבל עליו נזירות מרובה של מאה יום, ועשה מהן (עשרה) בטהרה (ועשרה) באיסור, ואחר כך נשאל — צריך להשלים לה עד מאה, ואילו רבי יוסי אומר הכא דדיו שלשים יום. **איבעית תימא רבי יוסי** — מתניתין בנזירות מרובה, ובר־ייתא בנזירות מועטת. והכי קאמר ליה רבי יוסי לתנא קמא: את אמרת דמונה בהן איסור כימים שנהג בהן היתר, וימי איסור אין עולין לו מן המנין — אומר אני דיו שלשים יום, דימי איסור עולין לו מן המנין, ואינו צריך למנות אלא משעה שנזר, דאית ליה כתנא דמתניתין. **ואיבעית תימא כרבנן** — ותתרגם מתניתין כעין ברייתא, ואימא הכי: מאי "משעה שנזר" דקתני — כמשעה שנזר יעשה בטהרה, דימי איסור אין עולין לו מן המנין. [לישנא אחרינא], והכי תניא בתוספתא: רבי יוסי אומר: במה דברים אמורים דינהוג איסור כימים שנהג בהן היתר — בנזירות מועטת מיירי. אבל בנזירות מרובה, אם נזר מאה יום וזלזל חמשים יום — דיו שינהוג איסור שלשים. וקיימא לן דכל "במה דברים אמורים" אינו אלא לפרש; כלומר, דתנא קמא נמי, דהיינו רבנן, בנזירות מועטת קמיירי דינהוג איסור. ומשום הכי קשיא להו נזירות מועטת דמתניתין מיירי בין בנזירות מרובה בין בנזירות מועטת, וקתני משעה שנזר, ואי רבי יוסי כו' כדמפרש. **אמר רבי ירמיה מדבית שמאי נשמע לבית הלל** — דכי היכי דאמרי בית שמאי דהקדש בטעות דהוי הקדש — הכי נמי אמרי בית הלל דתמורה בטעות דהויא תמורה. דאף על גב דאמרי בית שמאי דהקדש בטעות הוי הקדש, קאמרי נמי דהיכא דאיגלאי מילתא דלאו שפיר נדר, ונשאל על נזירותו והורה — ההיא בהמה שהפריש על אותו נזירות תצא ותרעה בעדר, הואיל דמיתעקר עיקר נזירות. **הני מילי** — דסבר לומר "תמורת עולה" ואמר "תמורת שלמים". אבל אם הפריש בהמה לצורך תמורת עולה, וחזר ואמר "הרי זו תמורת שלמים", כיון דהפרישה ושוב טעה — אגלאי מילתא דלאו שפיר המיר, ולא הויא תמורה. **אמר מר אי אתם מודים כו'** — מתניתין היא. אבל לשון ירושלמי כך הוא. **טעותו ולא כוונתו** — כשטעה וקרא לתשיעי "עשירי" ולעשירי "תשיעי" — הוי הקדש. אבל אם נתכוין לכך — לא הוי הקדש. (אבל מעשר דבחושבנא תליא מילתא, בין בטעות בין בכוונה — הוי קדוש). **ואישתיקו בית הלל** — דלא מהדרי להו מגופיה דמילתא, דלימרו להו: מה למעשר לכך הקדישו בטעות דהוי הקדש. **שכן אינו קדוש בכוונה** — שאם נתכוין על שלשתן להחליף ולקרותן בכך — אינו הקדש, תאמר בהקדש שיהא טעות? הקדש, שכן עיקר מעשה שלו אינו אלא בכוונה, הואיל וכל מעשה שלו אינו אלא בכוונה — לכך אין טעותו הקדש. אלא מדלא קמהדרי להו הכי — שמע מינה דאית להו לבית הלל דטעותו וכל שכן כוונתו, וקשיא לרב נחמן. **אמר רב שימי** — לעולם טעותו ולא כוונתו, והאי דלא אמרו להון הכי — דאם כן יפה כח לבית שמאי, דקאמרי להו: מה מעשר שאינו קדוש בכוונה — קדוש בטעות, הקדש כו' לא כל שכן? **ולא היא** — דהאי קל וחומר לא מצי למיהדר להו בית שמאי. **דהקדש בדעתיה דמריה תלי** — שאינו קדוש אלא בכוונה, לדעת בעלים, ולא בטעות בעלים. אבל מעשר — בחושבנא תלי, קדוש אפילו בטעות. ולעולם אימא לך: מדלא מהדרי להו בית הלל לבית שמשאי "מה למעשר שכן אינו בכוונה" — דאית להו לבית הלל דטעותו וכל שכן כוונתו, וקשיא לרב נחמן. **משנה** והלך **להביא את בהמתו** — שהפריש לנזירותו, ומצאה שנגנבה. **אם עד שלא נגנבה בהמה נזר** — אף על פי שעכשיו נגנבה, ובא לפני חכם לפתוח לו, ולומר: אילו היית יודע שתגנב בהמתך, מי היית נוזר? ואמר: לאו — הרי זה נזיר, שאין פותחין לאדם בנולד.

ואם

ומינה נילף דהקדש בטעות חל. והא דשלשתן מקודשין — היינו טעמא, כדדרשינן בפרק בתרא דבכורות (ס,ב) מ"וכל מעשר בקר וצאן" — כל שהוא עשירי, או שקרא שם עשירי. אבל שמיני או שנים עשר — לא, דאין המעשר מקדש אלא הסמוך לו. ומיהו, אין זה טעם העיקר של בית שמאי, שהרי דחויה ראיה זו. אלא טעמא דבית שמאי כדמפרש בגמרא, דיש לומר דילפינן מתמורה. **אמרו** להן לא השבט קדשו — כלומר, אין מתקדשות על ידי טעות [שהניח] השבט וקורא עליה שם מעשר. דמה אם הניח השבט על השמיני או על השנים עשר — לא עשה כלום. אלא, דמשום טעות לא כלום, אלא גזירת הכתוב היא, ולא משום טעות. דהא אינו מקדש אלא הסמוך לו, וגזירת הכתוב היא, ואין ללמוד משם לשאר הקדש. **מי** שנדר בנזיר והלך להביא בהמתו — פירוש: לקרבנותיו, ומצא שנגנבה בהמתו, ובא לחכם לשאול על נזירותו על ידי חרטה זו, שאמר: אילו הייתי יודע שבהמה עתידה ליגנב — לא הייתי נודר, שאין לי במה לקנות קרבנות אחרים. אם עד שלא נגנבה הבהמה נדר בנזיר, אף על פי שלסוף נגנבה — לא יתירנו החכם על ידי חרטה זו, לומר לו: אילו היית יודע שסוף בהמתך ליגנב מי היית נודר? שזהו נולד, שנגנבה אחר קבלת הנדר. ותנן בנדרים (סד,א): [או] שהיה [משיא כר'], וכן דהוא דחורבן בית המקדש בסמוך דהוי נולד. ואם תאמר: והא מדחשבינן בכל דוכתי פתח כי אמר ליה אדעת מה שנדר, ואמאי? והא נולד הוא, שהרי לא היה בשעת נדר אותו פתח, כמו גבי נגנבה! ויש לומר: בענינים שרגילין לבא אחר כך — שפיר מסיק ליה אדעתיה בשעת הנדר, וכי נדר — דעתו היה שאם יבא עליו אחד מאלו הדברים שיתבטל נדרו, וכדאמרינן בנדרים (כג,א): רגילין אפיקורסים לצער רבנן. אבל בנגנבה, וכן חורבן — נולד דלא שכיח, ולא איבעי לאסוקי אדעתיה בשעת נדרו פן יחרב הבית, ולכך גמר ונדר בלבו בכל ענין שיהיה נזיר, ואפילו תגנב בהמתו, לפי שסבור בלבו שלא תגנב, ולכך אין פותחין לו בנולד זה.

ואם

וְאֶת אַחַד עָשָׂר. **גמרא** מַנִּי מַתְנִיתִין? לָא רַבִּי יוֹסֵי וְלָא רַבָּנַן. דְּתַנְיָא: מִי שֶׁנָּדַר וְעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ אֶלָּא אִם כֵּן מוֹנֶה בָּהֶן אִיסּוּר כַּיָּמִים שֶׁנָּהַג בָּהֶם הֵיתֵר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: דַּיּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. אִי רַבָּנַן - קַשְׁיָא נְזִירוּת מוּעֶטֶת, אִי רַבִּי יוֹסֵי - קַשְׁיָא נְזִירוּת מְרוּבֶּה! אִיבְּעִית תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי, וְאִיבְּעִית תֵּימָא רַבָּנַן. אִיבְּעִית תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי: כָּאן - בִּנְזִירוּת מְרוּבֶּה, כָּאן - בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת. וְאִיבְּעִית תֵּימָא רַבָּנַן: לָא תֵּימָא מִשְּׁעָה שֶׁנָּזַר, אֶלָּא אֵימָא כְּמִשְּׁעָה שֶׁנָּזַר. "נִשְׁאַל לַחֲכָמִים וְהִתִּירוּהוּ" וכו'. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: מִדְּבֵית שַׁמַּאי נִשְׁמַע לְדִבֵּית הִלֵּל; לָאו אָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ, כֵּיוָן דְּאִיגְּלַאי מִילְּתָא דְּלָאו שַׁפִּיר נָזַר - תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר. לְבֵית הִלֵּל נַמִּי, אַף עַל גַּב דְּאָמְרִי תְּמוּרָה בְּטָעוּת הָוְיָא תְּמוּרָה - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ לְעִיקַּר הֶקְדֵּשׁ, אֲבָל הֵיכָא דְּמִיתְעַקַּר עִיקַּר הֶקְדֵּשׁ - אִיתְעַקַּר נַמִּי תְּמוּרָה. אָמַר מָר: אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁאִילּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי כו'. אִיתְּמַר: מַעֲשֵׂר, רַב נַחְמָן אָמַר: טָעוּתוֹ וְלֹא כַּוָּנָתוֹ, רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמְרִי: טָעוּתוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן כַּוָּנָתוֹ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: לְדִידְךָ, דְּאָמַרְתְּ טָעוּתוֹ וְלֹא כַּוָּנָתוֹ, דְּקָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל: אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁאִילּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וּלְאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי שֶׁשְּׁלֹשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין, וְאִישְׁתִּיקוּ בֵּית הִלֵּל. לֵימְרוּ לְהוֹן: מַה לְּמַעֲשֵׂר - שֶׁכֵּן אֵינוֹ קָדוֹשׁ בְּכַוָּנָה! - אֲמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: הַיְינוּ טַעֲמָא דְּלָא אָמְרִי לְהוֹן, דְּקַל וְחוֹמֶר הוּא: מַה מַּעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ בְּכַוָּנָה - קָדוֹשׁ בְּטָעוּת, הֶקְדֵּשׁ שֶׁקָּדוֹשׁ בְּכַוָּנָה - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! - וְלָא הִיא, דְּהֶקְדֵּשׁ בְּדַעְתָּא דְּמָרֵיהּ תָּלֵי. **משנה** מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר, וְהָלַךְ לְהָבִיא אֶת בְּהֶמְתּוֹ וּמְצָאָהּ שֶׁנִּגְנְבָה. אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ נָזַר - הֲרֵי זֶה נָזִיר,

ואם

ואם לאו אינו נזיר — פירוש: ואם משנגנבה בהמה נדר, כלומר שבשעה שנדר כבר נגנבה הבהמה קודם לכן, אך שהוא לא ידע, וקיבל נזירות. ואמר: אילו הייתי יודע בשעת נדרי שכבר נגנבה לא הייתי נודר — אינו נזיר. כלומר, הוי חרטה מעלייתא, ומתיר לו החכם, שהרי הקבלה עצמה היתה בטעות, שאלמלי ידע שנגנבה לא הוי נודר, דאיגלאי מילתא למפרע דנדר בטעות הוה, ולא חל אפילו רגע אחד. דכיון דלא נדר [אלא על] בהמה זו, והרי אינה בידו — נדר טעות הוא. ונראה דאפילו בית שמאי מודו בהא דלא הוי נזיר.

וזו טעות טעה נחום המדי כשעלו נזירים מן הגולה כו' — שהיה סבור שפותחין בנולד, ואפילו לא שכיח. כשעלו נזירים מן הגולה להביא קרבנותיהן ומצאו המקדש חרב, אמר להם נחום: אילו הייתם יודעין שבית המקדש עתיד ליחרב כלום הייתם נודרים כו'. וזהו נולד דלא שכיח, שבשעת הנדר עדיין היה קיים, והתירן נחום, וטעה, [שפתח] להם בנולד כזה, דלא שכיח. [וכשבא] הדבר אצל חכמים [אמרו]: כל שנדר עד שלא חרב הבית — הוי נדר. כלומר, אין מתירין לו בחרטה זו, דהוי נולד. אבל נזר משחרב בית המקדש, והם לא ידעו שחרב, ונדרו — אינו נזיר, דנזירות בטעות הוה, שאלמלי ידעו שכבר חרב — לא היו נודרים, ולא חל מעיקרא נדר זה. **ששה** שהיו מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן ואין יודעין מי הוא, ואמר אחד מן הששה: הריני נזיר שזה הבא כנגדנו איש פלוני הוא. כלומר, שאכירהו מרחוק שהוא ראובן. ונדר בנזיר אם כדבריו הוא. והשני אומר: הריני נזיר שאינו הוא. לפי שנראה לו שאינו ראובן, ונודר בנזיר אם כדבריו, שאינו הוא כאשר נראה בעיניו. והשלישי אומר לשנים הראשונים: הריני נזיר שאחד מכם נזיר, שסבור אני שאחד מכם נזיר ולא השני, דהיינו אותו שימצא כדבריו. והרביעי אומר: הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר. פירוש: שסבור אני שאחד משניכם אינו נזיר, דהיינו אותו שלא ימצא כדבריו. אלא, האחד שימצא כדבריו — הוא ראוי להיות נזיר. והיינו כדברי שלישי, שסבר שאחד מהם נזיר ואחד מהם אינו נזיר, אלא שהפכו דבריהם. והחמישי אמר לשנים הראשונים: הריני נזיר ששניכם נזירים. כלומר, לפי שכל אחד קיבל עליו נזירות לפי מה שהוא דומה בעיניו, [שכל] אחד סבור לומר אמת ולכך נחת לנזירות, ועל כן אני סבור שעל שניכם חל נזירות. והששי אמר: הריני נזיר שכולכם נזירים. כלומר, שסבור אני שכולכם נזירים. בית שמאי אומרים: כולן נזירים. וסברי בית שמאי דנזירות בטעות הוי נזיר, משום דכולן לנזירות נתכוונו, וגמרו בדעתן להיות בכל ענין. ומה שאמר שראה איש פלוני — לפי שהוא סבור כדבריו. ומהך משנה מוכחא בגמרא דהקדש בטעות הוי הקדש וכו', כדאמר בגמרא. **וכית** הלל אומרים אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו ובגמרא פריך: הוה ליה למימר "מי שנתקיימו דבריו". ובגמרא מפרש. **ורבי** טרפון אומר אין אחד מהן נזיר — דלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. דגבי נזיר כתיב "איש כי יפליא" — שצריך להפליא. ולכך קבלת נזירות אפילו לאחד מן השנים שנמצא כדבריו — אין [ברור] לו בשעת נדרו שיהא [נזיר] עד שיבא אצלם ויכירוהו, וכיון שלא היה [ברור] להן באותה שעה — לא גמרו להיות נזירין. והשלישי שאומר: אחד מכם נזיר — הרי אין אחד מהם נזיר, והרביעי נמי שאומר: אין אחד מכם נזיר — משמע נמי שאין אחד מהם נזיר וחבירו מיהא הוי נזיר, ולא שאין [בשנים] הראשונים שום נזיר — שהרי לא ניתנה נזירות אלא להפלאה. אלא אי הוי אמר הרביעי לשנים הראשונים "הריני נזיר שאין שום אחד מכם נזיר" — הרביעי יהיה נזיר, ששנים הראשונים אינם נזירים לרבי טרפון, ושפיר הוה חשוב הפלאה. ומהאי טעמא ניחא אמאי לא תנא תו "שאין שניהם נזירין", דאי אמר הכי — היה ודאי נזיר לרבי טרפון, לפי מה שהאמת הוא שאין שניהם נזירין, ולא כולם נזירין. אלא מאי הרביעי שאמר שאין אחד מהם נזיר. **הרתיע** לאחוריו — פירוש: חזר לאחוריו, ולא נודע מי היה — אין נזיר שום אחד מן השנים הראשונים. דאף על פי שברור הוא כדברי האחד, מכל מקום כיון שלא הוברר לנו דברי מי נתקיימו — אין אחד מהן נזיר. ובגמרא מוקי לה כרבי יהודה, דאמר דלא מחית אינישא נפשיה לספיקא. **רבי** שמעון אומר יאמר אם כדברי הריני נזיר חובה ואם לאו הריני נזיר נדבה — רבי שמעון לטעמיה, דספק נזירות להחמיר, והוי כל אחד נזיר מספק, ואסור [ביין ובטומאה], וגם אי אפשר לו לגלח בשביל ספק נזירות בלא הבאת קרבן, ואינו יכול להביא קרבן דשמא לא נזיר הוא ומייתי חולין בעזרה. לכך קנסו שיאמר כל אחד ואחד: אם כדברי הריני נזיר חובה, ואם לאו נזיר נדבה מעתה, ומקבל נזירות. ויביא קרבן ויצא ידי חובה ממה נפשך, ויהיה אסור ביין ובתגלחת. והני תנאי רבי יהודה ורבי [שמעון] נחלקו אליבא דבית הלל. רבי יהודה סבר: אף על גב דבית הלל סברי דמי שנתקיימו דבריו הוי נזיר, כדמפרש ואזיל בגמרא, הני מילי כשנודע לבסוף דברי מי נתקיימו. אבל הכא שהרתיע לאחוריו

וְאִם מִשֶּׁנִּגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ נָזַר - אֵינוֹ נָזִיר. וְזוֹ טָעוּת טָעָה נַחוּם הַמָּדִי, כְּשֶׁעָלוּ נְזִירִים מִן הַגּוֹלָה וּמָצְאוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב, אָמַר לָהֶם נַחוּם הַמָּדִי: אִילּוּ הֱיִיתֶם יוֹדְעִין שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב הֱיִיתֶם נוֹזְרִים? אָמְרוּ לוֹ: לֹא. וְהִתִּירָן נַחוּם הַמָּדִי. וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים אָמְרוּ: כָּל שֶׁנָּזַר עַד שֶׁלֹּא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - נָזִיר, וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - אֵינוֹ נָזִיר. גמרא אֲמַר רַבָּה: שְׁטָפּוּהוּ רַבָּנַן לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאוֹקְמֵיהּ בְּשִׁיטָתֵיהוּ. דִּתְנַן: פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. וַאֲמַר רָבָא: אַף עַל גַּב דַּאֲמוֹר רַבָּנַן אֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד, אֲבָל פּוֹתְחִין בִּתְנַאי נוֹלָד. הֵיכִי דָּמֵי? אָמְרֵי לְהוֹן: אִילּוּ אָתָא אִינִישׁ וַאֲמַר לְכוֹן דְּחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מִי הֲוָה נָדְרִיתּוּן? אֲמַר רַב יוֹסֵף: אִי הֲוֹאי הָתָם הֲוָה אָמְינָא לְהוֹן: הָכְתִיב "הֵיכַל י"י הֵיכַל י"י הֵיכַל י"י הֵיכַל י"י הֵמָּה" - זֶה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי! - נְהִי דִּידְעִין לְהוֹן דְּיֶחֱרוֹב, מִי יוֹדְעִין לְאֵימָתַי? - אֲמַר אַבָּיֵי: וְלָא יָדְעִין לְאֵימַת? וְהָכְתִיב "שָׁבוּעִים שִׁבְעִים נֶחְתַּךְ עַל עַמְּךָ וְעַל עִיר קָדְשֶׁךָ". וְאַכַּתִּי, מִי יָדְעִינַן בְּהֵי יוֹמָא? **משנה הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן. אָמַר אֶחָד מֵהֶן "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי" וְאֶחָד אָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה פְּלוֹנִי", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר", "שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נָזִיר", "שֶׁשְּׁנֵיכֶם נָזִירִים", "שֶׁכּוּלְּכֶם נָזִירִים", בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כּוּלָּן נָזִירִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ נָזִיר אֶלָּא מִי שֶׁלֹּא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו, וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין אֶחָד מֵהֶם נָזִיר. הִרְתִּיעַ לַאֲחוֹרָיו - אֵינוֹ נָזִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֹאמַר "אִם הָיָה כִּדְבָרַי - הֲרֵינִי נָזִיר חוֹבָה, וְאִם לָאו - הֲרֵינִי נָזִיר נְדָבָה". גמרא מִי שֶׁלֹּא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו אַמַּאי הָוֵי נָזִיר? - אֲמַר רַב יְהוּדָה: אֵימָא: מִי שֶׁנִּתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו.**

אבי"

ואם משנגנבה בהמתו נזר — שבדעתו היה לקבל נזירותו על אותה בהמה, ובשעה שנזר לא היתה ברשותו — הרי זה אינו נזיר, דנזירות בטעות הואי. **וזו טעות** — של נולד, טעה נחום המדי, שהוא סבור שפותחין בנולד. **ומצאו בית המקדש חרב** — לאחר בית שני. **כל שנזר עד שלא חרב** — ואף על פי שלאחר כך חרב — הרי נזיר, דאין פותחין לו לאדם בנולד. **ומשחרב בית המקדש אינו נזיר** — שיכול לומר לו: אילו הייתי יודע שכבר חרב לא הייתי נודר, ובהאי גוונא לא הוי נולד שהרי כבר חרב. **גמרא שטפוהו רבנן לרבי אליעזר** — והעבירוהו מדעתו, כמו שטף מים (בבא מציעא קב), והעמידוהו בשיטה שלהן דאין פותחין בנולד. דאילו במסכת נדרים תנן בפרק "רבי אליעזר": פותחין בנולד דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרין. ואילו כי הדר אתי להכא במסכת נזיר — אודויי אודי להו, מדקא חזינא דלא פליג עלייהו במתניתין בבמסכת נדרים. דנדרים מקמי נזיר נשנית, ובדמפרש ברישא דמסכתא, דאיידי דתני כתובות, דאית בה "המדיר" — תנא נדרים, ואיידי דתנא נדרים — תנא נזיר. **פותחין בתנאי נולד** — ואפילו להנהו דנדרו עד שלא חרב בית המקדש. **והיכי דמי כגון דאמרי להו אילו דאתא איניש** — בההיא שעתא דנדריתון, ואמור לכון דחרב כו'. **אמר רב יוסף אי הואי התם** — להנהו דאמרי דמי שנזר לאחר חורבן בית המקדש אינו נזיר, משום דאינהו סבורין דאכתי הוה קאי, הוה אמינא להון: ואמאי לא ידעין דלידחרב? **הא כתיב היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה** — דקאמר להו נביא לישראל: אל תבטחו אל דברי הנביאים "היכל ה'", כי מתנבאים לא תבא עליכם רעה. "היכל ה'" — בשבועה, עוד היום לבוא שיאמרו "היכל ה' היכל ה' המה" שנים הם, זה מקדש ראשון וזה מקדש שני. **והא כתיב** — בדניאל, כשהגלן נבוכדנצר בחורבן בית ראשון "שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך לכלות פושעים ולהסיר חטאים". — שבועים שבעים = שמיטין עתידין לבא מכאן ועד חורבן בית שני, והם שבעים שנה שהיו בבבל, וארבע מאות ועשרים שהיו בבית שני — הרי שבעים שמיטין. אלמא ידעי לאימת חרב! אמרי לך רבנן: כיון דלא ידעי בהי יומא, מסתמא אדעתא דבנוי נדרו. **משנה וכית הלל אומרים אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו** — ובגמרא מפרש מאי קאמרי. **רבי טרפון אומר אין אחד מהם נזיר** — שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה — שיהא מברר דבריו, ויאמר "הריני נזיר", ולא יהא תולה נזירותו בדבר אחר. **הרתיע לאחוריו** — ראה איש פלוני בא כנגדו, ואמר "הריני נזיר אם זה שמעון", וחזר זה לאחוריו, ואין ידוע אם שמעון הוא אם לאו — אינו נזיר דספק נזירות להקל. **רבי שמעון אומר כו'** — ורבי שמעון לטעמיה, דאמר: ספק נזירות להחמיר. ובגמרא מפרש.

גמרא

וְאִם מִשֶּׁנִּגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ ולא ידע מכך, **נָזִיר**, ועתה הוא מתחרט ואומר אילו הייתי יודע מגניבתה לא הייתי נודר, **אֵינוֹ נָזִיר**, משום שטענה זו נחשבת לחרטה טובה, והחכם מתיר לו את הנזירות, כיון שמוכח שנזירותו היתה בטעות. המשנה מביאה שנחלקו נחום המדי וחכמים בדין זה ש'אין פותחין בנולד'; **וְזוֹ** היתה **הַטָּעוּת שֶׁטָּעָה נַחוּם הַמָּדִי**, שהיה סבור שפותחין להתיר את הנדר במעשה הנולד לאחר מכן, אף שאינו שכיח שיקרה, **שֶׁכְּשֶׁעָלוּ נְזִירִים מִן הַגּוֹלָה** לירושלים, כדי להקריב קרבנותיהם בסיום ימי הנזירות, והם קיבלו את הנזירות קודם חורבן בית המקדש, **וּמָצְאוּ שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב**, ולא היו יכולים להקריב את הקרבנות ולסיים את הנזירות, ומכיון שכך ישארו נזירים לעולם, ובאו לפני נחום המדי שיתיר להם את נזירותם. **אָמַר לָהֶם נַחוּם הַמָּדִי** לנזירים אלו, **אִילּוּ הֱיִיתֶם יוֹדְעִין שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ** עתיד להיות **חָרֵב**, ולא תוכלו להביא את הקרבנות, האם **הֱיִיתֶם נוֹזְרִים. אָמְרוּ לוֹ** הנזירים, **לָא. וְהִתִּירָן נַחוּם הַמָּדִי** מנזירותם ללא הבאת הקרבנות, אף שבשעת קבלת הנזירות היה בית המקדש קיים, והחורבן הוא 'נולד' שאינו שכיח. **וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים אָמְרוּ** שאין זה כך, אלא **כָּל שֶׁנָּזַר עַד שֶׁלֹּא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ**, אין פותחין לו בטענה זו שלא היה מקבל נזירות אם היה יודע שיחרב, משום שאין פותחין בנולד, והרי הוא **נָזִיר. וְאִם** קיבל נזירות **מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** משום שלא ידע שנחרב, **אֵינוֹ נָזִיר**, משום שהנזירות היתה בטעות:

גמרא

הגמרא מבררת את דעת רבי אליעזר: **אָמַר רַבָּה, שְׁטָפוּהוּ** [–העבירוהו] **רַבָּנָן לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** מסברתו שפותחין בנולד, **וְאוֹקְמֵיהּ בְּשִׁטְתָּייהוּ** – והעמידוהו בשיטתם, כלומר שחזר והודה לדבריהם שאין פותחין בנולד. שהרי רבי אליעזר היה בשעת החורבן, וכשארע המעשה עם נחום המדי שפתח בנולד ואמרו לו חכמים שטעה, לא אמר להם רבי אליעזר דבר, ומוכח מזה שחזר בו מסברתו והודה לדבריהם. הגמרא מביאה את מחלוקת רבי אליעזר וחכמים האם פותחין בנולד או לא [קודם שחזר בו רבי אליעזר]: **דְּתָנֵן** במשנה (נדרים סד.), **פּוֹתְחִין** להתיר נדרים אף **בְּדָבָר הַנּוֹלָד** לאחר הנדר ואינו מצוי שיקרה, והנודר אומר שאם היה יודע שיקרה לא היה נודר, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** לפתוח בדבר שנולד אחר הנדר.

הגמרא מבררת את דין נולד: **וְאָמַר רָבָא, אַף עַל גַּב דְּאָמוּר רַבָּנַן שֶׁאֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד, אֲבָל** מודים **שֶׁפּוֹתְחִין בְּתְנַאי** התלוי בדבר **הַנּוֹלָד**. מבארת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה המדובר, כגון **דְּאָמְרֵי לְהוֹן** – שהחכמים המתירים לנזירים שקיבלו את הנזירות קודם חורבן בית המקדש אומרים להם, **אִילּוּ אָתָא אִינִישׁ וְאָמַר לְכוֹן** – אילו בשעה שנדרתם היה בא אדם ונותן לכם עצה שלא תקבלו את הנזירות, **דְּחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** – שמא יחרב בית המקדש קודם סיום נזירותכם, **מַי הֲוָה נָדְרֵיתוּן** – האם הייתם נודרים בנזירות, והנזירים אומרים לחכמים המתירים, שהיו שומעים לעצה זו ולא היו מקבלים נזירות. ובזה מודים חכמים שפותחין את הנדר, אף שעצה זו תלויה בדבר הנולד אחר הנדר, כיון שמחמת העצה היו הנזירים חוזרים בהם, וזו חרטה גמורה.

הגמרא מבררת למה החורבן נחשב נולד: **אָמַר רַב יוֹסֵף, אִי הֲוָאי הָתָם** – אם הייתי נמצא באותו מקום בשעה שאמרו כן חכמים לנחום המדי, **הֲוָה אָמִינָא לְהוֹן** – הייתי אומר לחכמים, **הָכְתִיב** – הרי כתוב בפסוק (ירמיה ז ד), שהיה ירמיה מוכיח את הרשעים שהיו מתייאשים מן הפורענות, ואמר להם 'אַל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הֵמָּה'. ומבאר רב יוסף את כפילות 'היכל ה'' שלש פעמים, שמה שכתוב בפעמיים הראשונות היכל ה', **זֶה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי**, שהיו הרשעים אומרים, אם יחרב היכל ה' שהוא בית המקדש הראשון, עוד יִבָּנה לנו היכל ה' שהוא בית המקדש השני. והפעם השלישית 'היכל ה'', היינו שהיו אומרים, שאם יחרב גם בית המקדש השני, עוד יִבָּנה לנו בית המקדש השלישי בימות המשיח. ומוכח שידעו שבית המקדש עתיד להיחרב, וממילא אין החורבן נחשב לדבר הנולד, ואפשר להתיר על ידו את הנזירות. דוחה הגמרא את דברי רב יוסף: **נְהִי דְּיָדְעִין לְהוֹן דְּיַחְרוּב מִי יוֹדְעִין לְאֵימָתַי** – אף שהיה ידוע שיחרב, מכל מקום לא ידעו אימתי, וממילא לא היו נמנעים מלקבל נזירות, שהרי יתכן שלא יחרב בימי נזירותם, ולכן נחשב החורבן לנולד שאין פותחין בו. אביי מנסה לקיים את דברי רב יוסף: **אָמַר אַבָּיֵי, וְלָא יָדְעִין לְאֵימַת** – וכי לא ידעו מתי יחרב בית המקדש, **וְהָכְתִיב** (דניאל ט כד), **'שָׁבְעִים שָׁבֻעִים נֶחְתַּךְ עַל עַמְּךָ וְעַל עִיר קָדְשֶׁךָ לְכַלֵּא הַפֶּשַׁע וּלְהָתֵם חַטָּאת וּלְכַפֵּר עָוֹן וּלְהָבִיא צֶדֶק עֹלָמִים וְלַחְתֹּם חָזוֹן וְנָבִיא וְלִמְשֹׁחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים'**, דהיינו שנגזר שיהיו שבעים שמיטות [שהם ארבע מאות ותשעים שנה] בין חורבן בית המקדש הראשון לחורבן בית שני. ומבואר שידעו באיזו שנה יהיה חורבן בית המקדש השני וממילא אין זה נולד. דוחה הגמרא: **וְאַכַּתִּי מִי יָדְעִינָן בְּהֵי יוֹמָא** – ועדיין יש לשאול, האם ידעו באיזה יום בשנה יחרב, אם בתחילת השנה או בסופה, ומאחר שלא ידעו נחשב החורבן כ'נולד' שאין פותחין בו, כיון שלא היו נמנעים מלנזור אף אם היה ידוע להם על החורבן, משום שיתכן שלא יהיה בימי הנזירות:

משנה

ששה שהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן [–מולם], ולא היה ידוע מי הוא. **וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן** שהבא כנגדנו הוא פלוני, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי. וְאֶחָד אָמַר**, שאדם זה אינו אותו פלוני, **וַהֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין זֶה פְּלוֹנִי. והשלישי אמר הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדעתי **שֶׁאֶחָד מֵהֶם** בלבד שימצא צודק בדבריו **נָזִיר**, ולא השני שנמצא שלא כדבריו. והרביעי אמר הריני נזיר אם האמת כדברי **שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם** – שאחד מכם בלבד שימצא שאינו צודק בדבריו, אינו **נָזִיר**, אלא רק השני שנמצא כדבריו יהיה נזיר. והחמישי אמר לשנים הראשונים, הריני נזיר אם האמת כדברי **שֶׁשְּׁנֵיכֶם נְזִירִים**, כיון שכל אחד מכם קיבל נזירות אף אם הוא לא יהיה צודק, אלא שתלה את הנזירות במה שהיה ודאי לו שהוא אמת. והשישי אמר לכל חמשת הראשונים, הריני נזיר אם האמת כדברי **שֶׁכּוּלְּכֶם נְזִירִים**, כיון שכל אחד מכם קיבל את הנזירות אף אם הוא לא יהיה צודק, אלא שתלה את הנזירות במה שהיה ודאי לו שהוא אמת. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כּוּלָּן נְזִירִין**, אף על פי שהנזירות היתה בטעות, ודבריהם סותרים זה לזה, שהרי השנים הראשונים מכחישים זה את זה, ודברי החמישי והשישי אינם יכולים להיות במציאות, כיון שבדעתם היה לקבל את הנזירות בכל ענין אף אם הם טועים, אלא מתוך שהיה ודאי אצלם שהם צודקים, תלו את הנזירות בדבריהם, ואנו הולכים אחר מחשבתם. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ נָזִיר אֶלָּא** רק **מִי** מהם **שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו** – שלא נמצאו דבריו נכונים. **וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵין** אפילו **אֶחָד מֵהֶם נָזִיר**, משום שאין נזירות חלה אלא כשברור וידוע לנודר בשעת קבלת הנזירות שהוא אכן יהיה נזיר, אבל אם אדם מקבל את הנזירות על תנאי, לא ברור לו בשעת קבלת הנזירות שהתנאי יתקיים, והנזירות אינה חלה. וכאן לא היה ברור לאף אחד מהם בשעה שקיבל עליו את הנזירות אם האמת כדבריו והוא באמת יהיה נזיר, או שהוא לא צודק בדבריו והוא לא יהיה נזיר.

המשנה מבארת את דין הנודרים, במקרה שלא התברר מי מהם צודק: אם האדם שבא מולם **הֲרֵתִיץ** [–חזר] **לַאֲחוֹרָיו**, ולא נודע מי היה, **אֵינוֹ נָזִיר** אף אחד מהם. ואף שברור שדברי אחד מהם נכונים, מכל מקום כיון שלא הוברר לבסוף דברי מי מהם נכונים, אין אף אחד מהם נזיר, משום שאין אדם מכניס עצמו לספק, ודעתו היתה שאם לא יתברר הדבר לבסוף לא יהיה נזיר. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, ספק נזירות להחמיר, וכל אחד צריך להיות נזיר מספק, אלא שלא יוכל להביא קרבנות בסוף הנזירות ולגלח מחשש שמא הוא מביא חולין לעזרה, ועל כן התקינו שכל אחד יתנה לאחר מכן **וְיֹאמַר, אִם הָיָה כִּדְבָרַי** – אם דברי נתקיימו **הֲרֵינִי נָזִיר חוֹבָה**, כלומר מצד שחייב אני בנזירות, **וְאִם לָאו**, שלא

המשך בעמוד קצא

הגמרא מביאה ביאור נוסף שלפיו לא צריך לשנות את הגירסא במשנה: **אַבַּיֵי אָמַר**, מדובר **כְּגוֹן דְּאָמַר** הנודר הראשון בתוך כדי דיבור לאחר שסיים לומר 'הריני נזיר שזה פלוני', **אִי נַמִּי לָאו פְּלוֹנִי הוּא (אִי הוי)** [**אֵיהֲוֵי**] **נָזִיר** – גם אם הבא כנגדנו אינו פלוני אהיה נזיר, כלומר שחזר בו מדבריו הראשונים שהתנה את נזירותו בכך שזה פלוני, וקיבל על עצמו נזירות גם על הצד שהבא כנגדו אינו פלוני. **וּמַאי** – ומה הביאור בדברי בית הלל ש'אינו נזיר אלא מי שלֹא **נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו**', הביאור הוא, שנזיר הוא מי שלֹא **נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים** שהתנה את נזירותו בכך שזה פלוני, **אֶלָּא** נתקיימו **דְּבָרָיו הָאַחֲרוֹנִים** שקיבל עליו את הנזירות ללא תנאי:שנינו במשנה: **הֲרֵתִּיעַ לַאֲחוֹרָיו אֵינוֹ נָזִיר כו'**: הגמרא מבררת מיהו התנא שבשיטתו נאמר דין זה. מדייקת הגמרא: **מַעְמָא** – הטעם שאינו נזיר הוא דווקא **מִשּׁוּם דְּהַרְתִּיעַ לַאֲחוֹרָיו** ולא נודע מי הוא, ולכן מקילים שאינו נזיר מספק, **הָא אָתֵי לְכַמָּן** – אבל אם יבוא לפנינו אותו אדם, אותו שנמצא כדבריו **הָוֵי** [–יהיה] **נָזִיר**. מבררת הגמרא: **מַנִּי** – בשיטת מי מהתנאים נאמר דין זה,

---

אגרות קודש

ב"ה, ה' תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

האברך מלאכתו מלאכת שמים יוסף שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מז"ד אלול, בו כותב אודות משרתו בקדש בבית הספר דאהלי יוסף יצחק ליובאוויטש אשר בלוד.

ועל גודל הענין וערך הדבר, בודאי אין צריך ביאור ואריכות, ורק באתי להדגיש ע"פ מאמר רז"ל, שמא מילתא היא, ובפרט בהנוגע לצדיק נשיא ישראל, אשר רועה נאמן לא יעזוב צאן מרעיתו גם בעלותו השמימה עומד ומעורר ר"ר על כל עניניהם, ובלשון הזהר הק' מובא באגה"ק לרבנו הזקן, צדיקא דאתפטר אשתכח בכולהו עלמין יתיר מבחיוהי, עאכו"כ בצדיק נשיא ישראל נשמה הכללית אשר מקשר הוא עמו נשמות הפרטיות שהן המקושרים אליו וההולכים בעקבותיו, ובעיקר אלו הממלאים הוראותיו באותן הענינים עליהם מסר נפשו בחיים חיותו, ואשר בהנוגע לכ"ק מו"ח אדמו"ר, ה"ז ענין החינוך עטה"ק, ודוקא מואר באור וחום תורת החסידות ועניני',

שמהנ"ל מובן, אשר כל השתדלות ויגיעה כדאיות הן בענין זה ובמוסד קדוש הנקרא על שמו וגורם נח"ר לנשמת הצדיק הנשיא, שעי"ז עוד מוסיף בהתעוררות ר"ר שלו על הצלחת המוסד והצלחת כל העוסקים בזה.

ומה שנראים קישוים ועניני התנגדות ולפעמים עניני התנגדות מכאלה, אשר אדרבה צריכים היו לסייע בזה בכל תוקף, ה"ז עצמו הוכחה אשר מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת וגו'.

וכידוע הבחינה בזה, שכל פעולה והתנגדות האמורה ה"ז מסוג זה, שמונעת את איש הישראלי מענין של תורה ומצות, והרי מקורה לא מצד ימין, ועיין היום יום כ"ג סיון.

ויהי רצון שינצלו במילואה את ההצלחה והברכה שמשפיעים מלמעלה ויתבסס בי"ס חב"ד זה בתוככי שאר מוסדות הרשת ומוסדות חב"ד בכלל ובודאי שיתוסף בברכות השי"ת כו"כ לכאו"א מהם בגשמיות וברוחניות.

מובן וגם פשוט שכל האמור מופנה הוא לכל סגל המורים מורות, אנשי ההנהלה וכל המסייעים ומשתדלים בענין הכי נעלה האמור שליט"א.

בברכת חתימה וגמח"ט ולבשו"ט בכהנ"ל.

לאחוריו ולא נודע דברי מי נתקיימו, מספק לא נחיז לנזירות. ורבי שמעון סבר אליבא דבית הלל דמספיקא (לא) נחיז לנזירות, כיון שברור שכדברי האחד הוא, ולכך בעי תנאי. [שייך לדף לד,א] **ראה** את הכוי — שהוא ספק חיה ספק בהמה, ואמר האחד: הריני נזיר שזה חיה, והשני אמר: הריני נזיר שאין זה חיה, אלא בהמה משמע מדבריו. ושלישי אומר: הריני נזיר שזה בהמה ולא חיה, והרביעי אמר: הריני נזיר שאין זה בהמה אלא חיה. והוו כשנים הראשונים אלא שהפכו בדבריהן. והחמישי אומר: הריני נזיר שזה חיה ובהמה, ודינו כחיה לכסוי, ודינו כבהמה לאסור חלבו. והששי אמר: הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה, דמשמע בריה [בפני עצמה], ואינו יכול להרביעו לא עם חיה ולא עם בהמה. והשביעי אמר: הריני נזיר שאחד מכם נזיר, כלומר שכוון לומר אמת. והשמיני אומר: הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר, כלומר שיש אחד מכם שלא כוון לומר אמת. והתשיעי אומר: הריני נזיר שכולכם נזירים, כלומר: שכולכם ספק נזירים. ולא גרסינן "ששניכם נזירים", דמוכחא בגמרא דליכא אלא תשע בכוי. הרי כולם נזירין. ואם תאמר: איכפל תנא לאשמועינן בבית שמאי ולא בבית הלל, דאמרי דמי [שלא נתקיימו] דבריו אינו נזיר? ויש לומר: דלבית הלל נמי, נהי דנזירות ודאי לא הוו — נזירות מספק הוו. וכולה רבי שמעון אליבא

אַבַּיֵי אָמַר: כְּגוֹן דְּאָמַר "אִי נַמִּי לָאו פְּלוֹנִי הוּא אֵי הֲוֵי נָזִיר". וּמַאי "לֹא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו" - לֹא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא דְּבָרָיו אַחֲרוֹנִים. "הִרְתִּיעַ לַאֲחוֹרָיו אֵינוֹ נָזִיר" כו'. טַעֲמָא - מִשּׁוּם דְּהִרְתִּיעַ לַאֲחוֹרָיו, הָא אָתֵי לְקַמָּן - הָוֵי נָזִיר. מַנִּי?
אילימא

גמרא אביי אמר — כגון דאמר: אי נמי לאו פלוני הוא. וחבריה אמר: הריני נזיר שזה פלוני, אי נמי לאו פלוני הוא אי הוי נמי נזיר. **ומאי לא נתקיימו דבריו** — דקאמרי בית הלל — הכי קאמרי: לא מיבעיא כי נתקיימו דבריו הראשונים הוי נזיר, אלא אפילו לא נתקיימו דבריו הראשונים — הרי זה נזיר משום דבריו האחרונים.

דבית הלל מסיק לה, דאמר גבי הרתיע לאחוריו דהוי נזיר מספק לבית הלל, אף על גב דאין ספקו עומד להתברר. הכי נמי גבי כוי, אף על גב דאין ספיקו עומד להתברר, לרבי שמעון אליבא דבית הלל — הוו נזירין מספק. והששה הראשונים ודאי נזירין מספק, דמחזיק איניש לספיקא. דאף על גב דכוי ספק חיה, אותו שאומר ספק חיה — הוי ספק נזיר, וכן כולן. ואינך תלתא בתראי מחתי נפשייהו לספיקא. ויש מפרשים: דשלשה האחרונים נזירים ודאי, שהאחד שאמר "שאחד מכם נזיר — הוי נזיר ודאי לרבי שמעון, שאמת הוא שאחד מהן יש עליו נזירות, דהיינו אותו שכוון לאמת. וגם השני שאמר "שאין אחד מכם" — גם זה נזיר ודאי, שכן משמע דיבורו: יש בכם אחד שאינו ודאי נזיר, והאמת הוא, כגון אותו שלא בא לאמת. והשלישי שאומר "כולכם נזירין" — שעל כולכם ספק נזירות, גם זה אומר אמת. לבד שלשה האחרונים ודאי נזירים לרבי שמעון, דאין צריכין תנאי. ויש מפרשים: שגם [שלשה] האחרונים אינם נזירים אלא מספק, שהרי יש להסתפק בדבריהן, שאותו שאמר "שאחד מכם נזיר" — איכא לספוקי מילתא, שיש לפרש דבריו בשני פנים, ושמא רצה לומר: אם יש לכם אחד מכם שיש עליו נזירות — ודהו אמת שאחד מהן ודאי נזיר. וגם יש לספוקי דשמא רצה לומר: אם יש אחד מכם שיודע בעצמו שהוא ודאי נזיר — והרי אין מהן יודע, משום הכי נזיר מספק. וכן האחר שאומר "שאין אחד מכם נזיר" — משמע אם אין אחד מכם שאינו נזיר, דמשמע שידע בעצמו שאינו ודאי נזיר, והרי אין אחד מהם שיודע בברור שאינו ודאי נזיר. וכן השלישי שאמר "שכולכם", יש לפרש דבריו: שכולכם נזירין ודאין — לא אמר כלום. וגם יש לפרש שאמר בספק נזירות — לכך כולן נזירין מספק, וצריכין להתנות. וצריך עיון: אמאי לא [תני תו "שאין כולכם נזירין"]? בשלמא לעיל לא מצי למתני בעבור פלוגתא דרבי טרפון — דאם כן לא הוה אמר רבי טרפון: אין אחד מהן נזיר, כדפירשתי לעיל, אבל הכא מצי למתני. [מכאן שייך לדף לא,א] **מאי** טעמא דבית שמאי ילפי תחלת הקדש מסוף הקדש — סוף הקדש קרוי תמורה. מה תמורה אפילו בטעות, כדדרשינן בפרק שני דתמורה (יז,א) רבי יוסי ברבי יהודה: "יהיה" — לרבות שוגג כמזיד, וקאי אקרא "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש". ומפרש רבי יוחנן התם בתמורה:לומר שתמורתו עולה שלמים. כמו עולה ושלמים עומדים לפניו, ורצה לומר על בהמת חולין שלפניו "הרי זו תמורת עולה", ואמר "שלמים". או (כשאמר) כסברו לומר "שחור יהיה תמורה" ואמר "לבן" — דחל תמורה על הלבן. והשתא ילפי בית שמאי: מה תמורה בטעות — אף הקדש נמי יחול בטעות. ובמתניתין נמי, כי אמר "שור שחור שיצא מביתי ראשון יהיה קדוש", ויצא הלבן ראשון — הלבן קדוש, דהכי בעי למימר: שור שיצא מביתי ראשון יהיה קדוש, לא שנא שחור ולא שנא לבן או אדום, והא דקאמר שחור — כסברו ששור שחור יצא תחלה. **ובית** הלל הני מילי תמורה — דמכח הקדש קאתי, הוא דחיילא בטעות. אבל אחותי הקדש מעיקרא — לא אחתינן בטעות, דלא גמרינן תחלת הקדש מסוף הקדש. ופריך לטעמא דבית שמאי: ובית שמאי, מה אילו אמר "הרי זו תחת זו תמורה לחצי היום" מי הויא תמורה מההיא שעתא? אלא דמטי חצי היום הוא דהוה תמורה, הכי נמי לבי מגליא מלתא. והכי פירושו: היכי ילפי בית שמאי תחלת הקדש מתמורה? והא לא דמי לה, [דהתם] כשהיה סבור לומר "שור שחור יהיה תמורה" ואמר "לבן", דחל תמורה על הלבן — [אם כן] מקיימין מה שהוציא בפיו. אבל הכא, כשאמר בפיו "שור שחור שיצא מביתי יהיה קדש" — מנין לנו לשנות מה שהוציא מפיו? אדרבה, נאמר דאין דעת האיש להקדיש כי אם שחור, ופיו ולבו שוין, ואיך נאמר שיש במשמעות לשונו שרצה להקדיש הראשון ואפילו הוא לבן? דהא בתמורה נמי לא נוכל לשנות בדבריו. דאילו קאי בצפרא ואומר "הרי זו תמורת זו לחצי היום" כלומר חצי היום השני — אז יחול הקדש בתמורה, מי הוי תמורה מההיא שעתא שנדר, מן הבוקר, למעול בה? אלא עד חצי היום, אז איגליא מילתא למפרע דהוי תמורה, דבתמורה עצמה לא נוכל לשנות דבריו. הכי נמי איגליא מילתא. כלומר, במשנתינו כמו כן לא נשנה דיבורו, אלא לבי מגליא מילתא כמו שהוציא בפיו — אותו יהיה קודש. והוא הוציא מפיו שור שחור, ואיך נשנה דיבורו להקריב הלבן? **אמר** [רב פפא] לכך נאמר ראשון לבשיצא ראשון — פירוש: [דרב פפא] סבירא ליה דבית שמאי לא גמרי הקדש מתמורה לומר דהקדש בטעות הוי הקדש, והלבן קדוש, דהא ודאי לא דמי לתמורה, דבתמורה אנו מקיימין דבריו וכאן אנו סותרין דבריו אם אנו מקדישין הלבן. אלא דקתני מתניתין הקדש — אשחור קאי. ולכך אמר ראשון לבשיצא ראשון. כלומר, אף על פי שלא יצא ראשון מן הבית אלא הלבן — אפילו הכי שפיר מתקיימין דבריו שאמר "שחור שיצא ראשון". ומיירי כגון שהיו לו שוורים שחורים הרבה, כדאמר בסמוך. והכי בעי למימר: שור שחור שיצא ראשון לשאר שחורים יהיה הקדש, דהוי השחור הקדש. דהשתא לא נסתר דבריו, אלא נפק ראשון דקאמר — ראשון לשחורים. דלא מיבעיא אי נפיק שחור ראשון מן הבית, דהשתא לגמרי נתקיימו דבריו דהוי הקדש, אלא אפילו נפיק לבן ברישא — אכתי נפרש דבריו שהשחור שיצא ראשון לשחורים יהיה הקדש, ואין הקדש בטעות. דסבירא ליה [לרב פפא] דהקדש בטעות לא הוי הקדש. ופירושא דמתניתין לא כדקא סלקא דעתך מעיקרא דהלבן קדוש, אלא השחור. והא דלא קאמר "אלא אמר [רב פפא]" כיון שחור בו מסברת הגמרא — משום שלא החזכר שום אמורא לפניו. והא דאמר ריש פרק שני (נזיר ט,א): לבית שמאי אין שאלה בהקדש, פירוש: משום דהקדש בטעות הוי הקדש — לא הוי בטעמא דרב פפא, אלא בטעמא דאביי דבסמוך. **והא** שור שחור קאמר מי לא עסקינן דלית ליה אלא האי — ופירוש: כיון דלית ליה אלא אחד לא שייך לקיים דבריו, ולומר ראשון לשחורין — דאם כן לא לימא "ראשון", אלא "שחור"! ומשני: לא צריכא, דאית בהו תלתא. **הכי** גרסינן ובית הלל אם כן שיצא בראשון — והכי פירושו: ובית הלל דאמרי אינו הקדש, דאם כן שכוונתו לומר ראשון לשחורים, הוה ליה למימר "שיצא בראשון". דלא הוה ליה למימר "שיצא מביתי ראשון", דמשמע שיצא מן הבית תחלה, אלא "שיצא בראשון", ומשמע בראשונה לשאר שחורים. **והא** הקדש בכונה הוא — ואין כאן טעות לבית [שמאי], ואמאי קרי ליה במתניתין הקדש בטעות? ומשני: משום [דאטעי] ללישנא קמא. כלומר, להכי קרי ליה הקדש טעות — לפי שבתחלה יש לטעות בלשונו ולומר שלראשון שיצא מן הבית נתכוון, והיינו הלבן, אלא שאנו מפרשין דבריו, שרצה לומר ראשון לשחורין. **וסברי** בית שמאי הקדש בטעות לא הוי הקדש — לרב פפא פריך. והתניא מי שנדר בנזיר, מתניתין היא בפרקין, ומפרש במתניתין תצא ותרעה בעדר. פירוש: בסיפא דמתניתין קתני: אמרו להן בית הלל לבית שמאי: אי אתם מודים בזה שהקדש בטעות הוא ותצא ותרעה בעדר? כלומר, וכי היכי דמודיתלו לבית הלל אודית לו נמי בההיא דשור שחור שלא יהיה הקדש! אלמא שמעי בית הלל לבית שמאי דטעמא דידהו בשור שחור משום דהקדש בטעות הוא דהוי הקדש, וקשה לרב פפא. ומשני: בית הלל הוא דטעו, [דסברי] דטעמיה דבית שמאי משום דהקדש בטעות הוי הקדש, ולהכי אותבי להו מהא. ואם תאמר: בית שמאי מהדרי להו לבית הלל ממעשר בהמה ומוכחי דהקדש בטעות הוי הקדש? ויש לומר: בית שמאי קאמרי לבית הלל: למאי דטעיתו וסבריתו דטעמא [דידן] משום הקדש בטעות. והכי נמי איתא בריש מסכת נדה (ג,ב): למאי דטעיתו נמי ואותביתו קופה. **תא** שמע ששה שהיו מהלכין בדרך — מתניתין היא בפירקין, וכבר פירשתי במתניתין. והא הכא דהקדש בטעות הוא והוי הקדש. והא נזירות דטעות הוא, שהרי אחד מן הראשונים לא נמצא כדבריו — ואפילו הכי הוי נזיר, לפי שהיה סבור שהיה פלוני, וטעה כבר, וחייל עליה נזירות אפילו בטעות. הכי נמי, אית ליה למימר דסבירא להו לבית [שמאי] דהקדש בטעות גמור הוי הקדש, דמתניתין דשור שחור פירושא: והלבן קדוש. דיש לנו לפרש דבריו דמתחילה נתכוון להקדש, לא שנא שחור ולא שנא לבן שיצא מפתח ראשון, והא דקאמר שחור — לפי שטעה שזה יצא ראשונה. אבל לעולם הלבן קדוש. אף על גב דבתמורה לא הוי עד דמטי חצי היום ולא קודם לכן — הני מילי בתמורה, דקאמר בפירוש "זו תמורת זו לחצי יום" וליכא לפרושי מילתא בענין אחר כלל — אין לנו כח לסתור דבריו. אבל הכא, גבי הקדש, איכא לפרושי למילתא בהדיא כדבריו, דלא אתא לאפוקי לבן מהקדש. [מכאן שייך לדף לא,ב] **אמרי** הכא סברי בית שמאי הקדש בטעות הוי הקדש התם לא — כלומר, מהכא איכא לאוכוחי דסברי בית שמאי הקדש בטעות הוי הקדש, והוא הדין נמי גבי שור שחור דלא דמי לתמורה, כדפרישית. התם לא — כלומר: ממשנה ראשונה שבאת להוכיח לבית שמאי הקדש בטעות הוי הקדש — ליכא לאוכוחי מידי, [כדדחי] ליה לעיל. **אביי** אמר לא סלקא דעתך דקאי בצפרא אלא הכא במאי עסקינן דקאי בצהרים — שכבר יצאו הבהמות מן הבית לרעות במרעה, ואמר: שור שיצא כבר מביתי ראשון לכל השוורים, הן שחורים הן לבנים

ליהוי הקדש, ואמרו לו: לבן יצא תחילה, [ואמר: אי הוה ידענא דלבן נפק] — לא הוה אמרי שחור, אלא לבן. דהשתא יש לן למימר שהיה דעתו לכל מי שיצא ראשון, ומשום הכי הוי הקדש, אפילו הלבן. דילפינן מתמורה דהוי הקדש אפילו בטעות. ואביי סבירא ליה דאי קאי בצפרא ואמר: שור שחור שיצא ראשון, ואמרו לו: לבן נפק, ואמר: אי הוה ידענא דלבן נפק הוה אמינא — דבהא אפילו בית שמאי מודו דלא הוי הקדש, שהרי לא היה יודע שיצא השחור תחלה לכולן, ולמה הזכיר שחור אי דעתו היה להקדיש כל מי שיצא ראשון? ואנן סהדי לכתחלה כי אמר שור שחור — דוקא לשור שחור קמכון, שאפילו אם דעתו שיצא השחור תחלה, אטו נביא הוא לידע העתידות? ובכהאי גוונא ודאי לא נילף מתמורה. ולא דמי לששה שהיו מהלכין בדרך, דהתם הוי נזיר אפילו אותו שלא נמצא כדבריו — לפי שבכל ענין קביל עליה נזירות, ומה שאמר איש פלוני הוא — טעה בו כשראוהו מרחוק. אבל הכא, במה יש לו לטעות ולומר דשחור עתיד לצאת? הלכך יש לומר דשחור דוקא קאמר. אבל כי אמר בטיהרא שבהמות יצאו, יש לנו למימר שהיה דעתו לכל שיצא ראשון, ומה שהזכיר שחור — לפי ששמע פסיעות רגלי השור, שהוא בקי להכיר פסיעות רגלי שווריו. והשתא זה דומה שפיר לההיא שהיו מהלכין בדרך, דטעה נמי בראיית עיניו, לומר איש פלוני הוא, ודעתו להיות נזיר אפילו אינו הוא. וכן הכא דעתו היה להקדיש אפילו אינו שחור, אלא הלבן. ובהאי גוונא ילפינן מתמורה. ובית הלל סברי דאפילו כי האי לא ילפינן מתמורה, דלא הוי הקדש. [מכאן עד דיבור המתחיל דתניא שייך לדף לא,ב] **דינר** זהב שיעלה — אם כן משמע דמעיקרא הוה קאי. **תני** שעלה שכבר עלה בידו, ונתיישב בדבר, וניכר שעלה בידו של כסף ואמר: אילו ידענא דשל כסף עלה בראשון — לא אמרתי דינר זהב. וכן חבית שתעלה תני "שעלתה". **אמר** רב חסדא אוכמא בחיוורא לקיא — שור שחור שבין שוורים לבנים — לקיא, [מגרע] אותם, ונמכרים בפחות, על ידי שהשחור עמהן, ולבנים מעולין מן השחורים. חיורא באוכמא לקותא — כתם לבן בשור שחור לקותא, בידוע שכנגד אותו כתם היה נגע צרעת בבהמה. והכי איתא בריש "מי שאחזו" (גיטין סח,א): טעם חיורא בשברא, בדקו בדוכתיה ואשכחו. מצאו כתם לבן, וידעו כי צרעת היה במקום כתם. **תנן** שור שחור כו' — ומשמע דהלבן קדוש [כדתריץ] אביי, וקא סלקא דעתך מקדיש אינש בעין רעה מקדיש. וקשה לרב חסדא: דכיון דהלבן עדיף משחור — בידוע שלא היה דעתו להקדיש הלבן, כיון דבעין רעה הקדיש. ונהדי דאוקמינן דקאמר: אילו הוה ידענא דלבן נפק הוה אמינא [הלבן ליהוי קדוש], כיון דלבן עדיף — הא ודאי משקר הוא. אלא ודאי לבן גרוע משחור, וכי אמר שחור — יהיה הקדש לבן דגרוע [ממנו], וקשה לרב חסדא! ומשני ליה: בעין יפה מקדיש, ומשום הכי כי נפיק לבן, ואמר: אי ידעי כו' — מהימן ליה, משום דבעין יפה הוא מקדיש. **דינר** זהב שיעלה בידי ראשון בית שמאי אומרים הקדש — אלמא בעין רעה הוא מקדיש. וטעמא דאמר "של זהב", דהוי עדיף — הלכך כשעלה של כסף — הוי הקדש, דגרוע מזהב. הא אם הוי אמר "של כסף" ועלה בידו זהב — לא הוי הקדש, כי בעין רעה הוא מקדיש. אם כן הכי נמי דברישא נמי אית לן למימר דשחור טוב ומעולה מן הלבן כדפרישית, וקשה לרב חסדא. **אלא** מאי בעין רעה הוא מקדיש חבית של יין שתעלה בידי ראשונה היא הקדש ועלתה של שמן בית שמאי אומרים הקדש — והא יין דגרוע משמן, אם כן נימא דוקא יין הוא מקדיש! **אי** משום הא לא קשה בגלילא שנו — פירוש: דלעולם בעין רעה הוא מקדיש, ומתניתין בגלילא שנו שהיה להם רוב שמן, והיין יקר להו משמן. והלכך, כי הקדיש יין — כל שכן שמן. ולעולם רישא קשה לרב חסדא. **אמר** לך רב חסדא כי אמר לך אנא בתורא קרמנאי — באותה מלכות כך שם קרמונא. והשתא נראה שיש לעשות צריכותות בהנך תלתא. בפירוש דדינר של זהב איצטריך לאשמועינן דבעין רעה הוא מקדיש. רישא דשור איכא למימר דאתי לאשמועינן דלא כרב חסדא. חבית של יין דאוקימנא בגלילא שנו — אשמועינן דלא אזיל בתר רוב מקומות, וצריך עיון.

[ואמר] רב חסדא אוכמא למשכיה סומקא לבשרא חיורא לרדיא — נפקא מיניה למקח וממכר, [דאוכמא עורו] משובח, וסומקא בשרו משובחת, וחיורא מעלי לחרישה. **והאמר** רב חסדא אוכמא בחיורא לקי — שנפתחו [חיוורי] סלעים מן השחור שביניהן. וכיון דאוכמא עורו חשוב יותר משל לבן — סבירא ליה למקשה דאינו מעולה בשר הלבן מן השחור בולי האי, דיהא עדיף ממעלת עור שחור על של לבן. כי אמר רב חסדא למילתא קמייתא בתורא קרמונאה שהלבן חשוב על השחור לכל דבר, ואידך מילתא דרב חסדא בשאר עלמא, דאז ודאי אוכמא עדיף למשכיה. ולכך נמי במתניתין שחור עדיף, דנהי דלבן חשוב לרדיא — מכל מקום מעלת העור גדולה כל כך דמקדיש הלבן בקל יותר כשהקדיש השחור, דבכלל זה הלבן. **מי** שנדר בנזיר — פירשתי המשנה לעיל. **מונה** משעה שנדר — דמשמע דכל הימים שעבר על נזירותו עולין למנין. [מכאן שייך לדף לא,ב] **דתניא** מי שעבר על נזירותו כו' — כגון קיבל עליו נזירות מאה יום ושתה ביין [ששים] ימים, ובא להביא קרבנותיו — אין נזקקין לו להביא קרבנות נזירותו אלא אם כן מונה איסורו, כלומר, [ששים] יום כימים שנהג בהן היתר ששתה יין. רבי יוסי אומר: דיו בשלשים יום. פירש רבינו יצחק: דהא דדיו [אם קנסי ליה] שלשים יום, שאם נדר מאה יום ועבר [ששים] ימים — לא קנסינן ליה לסתור הכל, רק שלשים יום, ושלשים ימים יעלה למנין נזירות, אף על פי ששתה בהן יין. והוא הדין בנזירות מועטת לרבי יוסי, כגון אם נדר שלשים ושתה בכולן יין — יסתור הכל. ואם שותה שני ימים יין — צריך שימנה ימים אחרים בלא שתיית יין. והכי גרסינן: אי רבנן קשיא נזירות מרובה. פירוש: אפילו מרובה, [דבין] נזירות מרובה כמו מאה ימים ושתה [בהם] יין — סותר הכל, [ובין] נזירות מועטת, כגון שלשים יום ושתה שני ימים — צריך למנות שני ימים אחרים. ומתניתין משמע דמונה [משעה] שנדר, כלומר מקצת ימים שנדר, שאינו סותר הכל אלא רק שלשים יום, ושלשים יום האחרים יעלו לו, והיינו נמי כרבי יוסי. אבל בנזירות מועטת קשיא, שאפילו לרבי יוסי סותר כולו, ובמתניתין משמע שעולה לו למנין. **איבעיית** אימא רבי יוסיבנזירות מרובה — מתניתין בנזירות מרובה ושלשים יום סותר, ושלשים יום יעלו לו למנין כמו בנזירות מועטת. והא דקאמר רבי יוסי שיסתור הכל — בנזירות מועטת, ושתה בכולן יין, דאז סותר כל שלשים יום. אבל בנזירות מרובה — מודה רבי יוסי דאין סותר הכל, מדקאמר רבי יוסי "דיו". **ואי** בעית אימא רבנן — מאי [משעה] שנדר במשעה שנדר הכי פירושו: מונה ימים של איסור, דהיינומאה ימים, והוא שתה בכולן יין. [וכן] בנזירות מרועטת. והכי משמע לישנא דמתניתין "מונה משעה שנדר — חוזר ומונה כך וכך ימים שהיו משעה שנדר ועבר עליהן, עתה [מונה] פעם אחרת משבא לפני חכמים, וינהוג בהן איסור שתיית יין. אבל ודאי אם קודם ששתה יין מנה מקצת נזירות — אותם ימים אינו סותר אפילו לרבנן, דשתיית יין מדרבנן בעלמא. **נשאל** עליה מתניתין פירשתי לעיל. **אמר** רבי ירמיה מדבית שמאי נשמע לבית הלל — דקאמרי בית שמאי הקדש [טעות הקדש, וכיון] דמגליא מלתא דלאו שפיר נדר — תצא ותרעה בעדר, כדתנן במתניתין בהדיא: אמרו להם בית הלל לבית שמאי אי אתם מודים בזה שהוא הקדש בטעות, ותצא ותרעה בעדר. לפי שנשאל לחכמים והתירו, דלא הוי קבלה — הלכך הקרבנות שהפריש לנזירות חולין הן, כאדם שאומר זו לחטאת והוא אינו בר חטאת. הכי נמי לבית הלל, אף על פי דאמרי דתמורה בטעות הוי תמורה, בהא מודו בית הלל, כדדרשינן מ"יהיה" — לרבות שוגג כמזיד. **הכי** גרסינן: הני מילי כדאיתיה לעיקר אבל כי איתעקר לעיקר הקדש אתעקר נמי לתמורה ותצא התמורה לעדר — והכי פירושו: כגון אם הקדישׁ בהמה לעולה, והביא בהמה אחרת, ואומר "זו תמורת זו" ונשאל לחכם על הראשונה, והתירו החכם לומר שאינו עולה — תצא גם התמורה לעדר, והוי כאילו אומר "זו תמורת זו" על בהמת חולין. **מעותו** ולא כוונתו — דאי במתכוון קרא לתשיעי "עשירי" — אינו מקודש. **רב** חסדא אמר טעותו וכל שכן כוונתו — ומתניתין דקתני מי שטעה כו' — רבותא קאמר, כל שכן כוונתו. **ואשתיקו** להו בית הלל — לאו דוקא אשתיקו, דהא השיבו להם גזירת הכתוב הוא. אלא כלומר — אשתיקו שלא השיבו להו סברא מיניה וביה, אלא הביאו משנים עשר ושמיני. לימא להו מהכא, שאינו קדוש בכוונה כשאר הקדשות, ולכך על כרחיה גזירת הכתוב היא! **אמר** רב שימי בר אשי — מה דלא אמרי להון בית הלל: אותה תשובה דאם כן הוו אמרי להון בית שמאי לבית הלל ומה מעשר שאינו קדוש (בהן) כמו הקדש להיות קדוש בכוונה — אפילו הכי חל בטעות, הקדש לא כל שכן? ולא היא הקדש בדעתיה דמריה תליא. כל זה מדברי רב שימי, כלומר: אין זה קל וחומר טוב לקפח בית הלל, דודאי הקדש בדעת ובכוונת הבעלים, ד"איש אשר יקדיש את ביתו" אמר רחמנא — מדעת ובכוונתו, הלכך בטעות לא הוי הקדש. [ומעשר] — מגזירת הכתוב, כמו שמראים בית הלל פנים במשנתנו משנים עשר ושמיני. ולא קשה לרב נחמן אמאי לא השיבו בית הלל מיניה וביה — דאיכא למימר דבית הלל חד מתרי טעמי נקט.

[מכאן שייך לדף לב,ב] **אמר** רבא שטפו רבנן לרבי אליעזר ואוקמיה במילתייהו — כלומר, נצחוהו שחור לדבריהם. ואוקמיה בשטתייהו, דאמרי: אין פותחין בנולד דלא שכיח, כמו חורבן הבית. דאילו רבי אליעזר היה בשעת חורבן, כדאמר ב"הניזקין" (גיטין נו,א): נבנס רבי אליעזר מצד אחד ורבי יהושע מצד אחד לישא מטתו של רבי יוחנן בן זכאי בירושלים. ולא דבר כלום ולא חלק עליהן, לומר דשפיר הוי חרטה, כדתנן, רבי אליעזר אומר: פותחין בנולד. אלא הדר ביה ממילתיה, כיון שלא חלק על חכמי דורו. **אבל** פותחין בתנאי נולד דאמרינן להו אילו אתא איניש ואמר לבון דחרב בית הלל מי הוי נזר — ופירוש: אילו בא בן אדם אליך בשעה שנדרת, והיה מיעצך כי [אולי] חרב בית המקדש טרם כלות נזירותיך — כלום נדרת? וזה דומה לחרטה: אילו באו עשרה בני אדם שיפייסוך מי נדרת? שאין לחלק מאיזה טעם יהיה הפיוס, שאפילו טעם הפיוס משום דבר נולד — אין בכך כלום, דהוי חרטה. **אמר** רב אסי אי הואי התם הוה אמינא להו היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה — כלומר: הייתי אומר לאותם הנזירים: לא כחכמים עשיתם שנדרתם, שהיה לכם לירא פן יהרס, שהרי בפסוק מוזכר. ולא היה בא להתיר להו נדרים בפתח זה, אלא להוכיחם בא, למה לא זכרו על פסוק זה ולהמנע מלדור. והפסוק הוא סימן לדבר שהן שלשה, היכל והשנים עתידין ליחרב, והשלישי כסא יום הגדול והנורא לא ימוש לנצח. ורש"י פירש הפסוק בענין אחר בירמיה. **נהי** דידעי דחריב מי ידענן אימתי ולא ידענן לאימת ודא כתיב בדניאל שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך — דקאמר ליה המלאך לדניאל דלסוף שבעים שמיטות יחרב בית שני. וכשתמלא שבעים של גלות בבל, וארבע מאות ועשרים שנה של בית שני — יעלה לשבעים שמיטות, דהיינו שבע פעמים שבעים! ומשני: אכתי מי ידעי בהי יומא? כלומר, בתחלת שנה או באמצעיתה או בסופה, וסבורים הם שיכלה נזירות ויביאו קרבנות קודם לכן. **מי** שלא נתקיימו דבריו אמאי הוי נזיר — הא לבית

המשך ביאור למסכת נזיר ליום שלישי עמ' ב

משנה

המשנה מוסיפה לדבר אודות הקדש ונזירות בטעות: **מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר** – מי שקיבל על עצמו נזירות, ועבר ושתה יין בימי נזירותו, ולאחר מכן הלך **וְנִשְׁאַל לְחָכָם** שיתיר לו את נזירותו, שמא לא נדר אותה בלשון הראויה לקבלת נזירות, **וַאֲסָרוֹ** החכם ואמר לו שהלשון היתה לשון ראויה לקבלת נזירות, ונזירותו היא נזירות גמורה, **מוֹנֶה** הנזיר את ימי הנזירות **מִשָּׁעָה שֶׁנָּדַר** – משעה שקיבל עליו את הנזירות, אף על פי שהיו ימים שעבר בהם על נזירותו, ואינו צריך להשלים את הנזירות ולספור ימים נוספים כמנין ימים אלו.

ואם **נִשְׁאַל לְחָכָם** להתיר את נזירותו, **וְהֵתִּירוֹ** החכם מהנזירות, על ידי שאמר לו שלשון זו לא היתה ראויה לקבלת נזירות, **וְהָיְתָה לוֹ** – לנזיר **בְּהֵמָה מוּפְרֶשֶׁת** כדי להקריבה בסוף ימי נזירותו, **תֵּצֵא** הבהמה **וְתִרְעֶה בָּעֶדֶר** עם שאר בהמות החולין, משום שלא חלה עליו נזירות כלל, והפרשת הקרבן היתה בטעות.

אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, אִי – וכי אין **אַתֶּם מוֹדִים בָּזֶה** – במקרה **זֶה שֶׁהוּא הֶקְדֵּשׁ טָעוּת,** ולכן הדין **שֶׁתֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֶדֶר,** משום שההקדש אינו חל כלל. וכמו כן תודו לנו גם במקרה שאמר 'שור שחור שיצא מביתי הרי הוא הקדש', ויצא לבן, שנחלקו עמכם במשנה לעיל (לא.), ודעתכם שהשור הלבן הקדש.

אָמַר – השיבו **לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי** לבית הלל, אדרבה, יש להוכיח מדין אחר כשיטתנו שהקדש בטעות הוא הקדש, **אִי** – וכי אין **אַתֶּם** [בית הלל] **מוֹדִים בְּמִי שֶׁהפריש** מעשר בהמה, **וּטָעָה** בהפרשתו, **וְקָרָא לַשה הַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי, וְלַעֲשִׂירִי** קרא **תְּשִׁיעִי, וּלְאַחַד עָשָׂר** קרא **עֲשִׂירִי,** שהדין בזה **שֶׁהוּא מְקוּדָּשׁ,** אותו השה שקרא לו עשירי, אף על פי שהיה תשיעי או אחד עשר, משום שקרא לו שם 'עשירי', ואם כן מוכח כדברינו שאף הקדש בטעות הוי הקדש.

אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לבית שמאי, במעשר בהמה **לֹא הַשֶּׁבֶט קִדְּשׁוֹ** – אין הקדושה חלה עליו על ידי שהניח עליו את השבט בטעות, שהרי אם זהו הטעם שחלה הקדושה יש לשאול, **וּמָה** יהיה הדין **אִילּוּ טָעָה** המפריש **וְהִנִּיחַ אֶת הַשֶּׁבֶט עַל** השה **הַשְּׁמִינִי וְעַל** השה **הַשְּׁנַיִם עָשָׂר,** במקום להניחו על הבהמה העשירית, **שֶׁמָּא עָשָׂה כֻּלּוּם. אֶלָּא** הטעם שקדושים, הוא מפני שה**כָּתוּב** – שהפסוק **שֶׁקִּדֵּשׁ** את השה **הָעֲשִׂירִי** שיהיה קדוש על ידי הנחת השבט, **הוּא** קִדֵּשׁ את **הַתְּשִׁיעִי** – ממנו אנו למדים גם על התשיעי נזירותו, שהם חטאת, עולה, ושלמים. ראה במשנה לקמן

אגרות קודש

ב"ה, בין כסא לעשור, ה'תשי"ט
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הבשורה טובה ע"ד חגיגת הבר מצוה של בנו... שי' שתתקיים בשבת שובה, ויהי רצון שתהא כניסתו למצוות בשעה טובה ומוצלחת והוריו ישבעו ממנו רב נחת, נחת אמתי שהוא נחת יהדותי, אשר כל רואהו יכירהו כי הוא זרע ברך ה'.

בטח למותר להדגיש לבנו הבר מצוה שי', אף שההדגשה יפה בכגון דא, שבמלאות לו י"ג שנה לאורך ימים ושנים טובות נכנס הוא לסדר חיים חדשים, חיים מלאים של יהודי מצווה ועושה לחיות על פי תורתנו הק' תורת חיים ומצוותי' שעליהן נאמר וחי בהם, וכיון שנותן התורה ומְצוה המצוה הוא הבורא יתברך ויתעלה דורש את כל זאת, הרי אין כל ספק שהוא נותן גם הכחות והאמצעים לכל אחד ואחד למלא את המוטל עליו, ואין הדבר תלוי אלא ברצונו של אדם.

והרי הכל בהשגחה פרטית, שחגיגת הבר מצוה תתקיים בשבת שובה, שבין ראש השנה - זמן הכתיבה טובה, ובין יום הכפורים - זמן החתימה טובה, וחיים טובים ליהודי הם חיים על פי התורה ברוחניות וגשמיות גם יחד.

ויהי רצון שכ' ורעיתו שיחיו יראו עונג ונחת אמתי מבנם הבר מצוה ומשאר ילדיהם שיחיו, ויבשרו אך טוב תמיד כה"י.

בברכת חתימה וגמר חתימה טובה.

אִילֵימָא – אם נאמר שדין זה הוא בשיטת **רַבִּי טַרְפוֹן**, שבדבריו סיימה משנתינו את הדין הקודם, ולכן אמר רבי יהודה שאם חזר לאחוריו אותו אדם, אף אחד מהנודרים אינו נזיר, קשה, האם כשלא חזר לאחוריו **מִי הֲוֵי נָזִיר** – האם הוא נזיר, הלא **כֵּיוָן דִּבְשָׁעָתָא דְּקָא נָזַר** – כיון שבשעה שקיבל את הנזירות, **לֵא יָדַע** הנודר בבירור **אִי** האדם הבא כנגדם **פְּלוֹנִי הוּא, וְאִי לֵא** - או לא, **מִי חָלָה עָלֵיהּ** – האם חלה עליו הַנְּזִירוּת, **וְהָתְנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן**, אֵין אף אֶחָד מֵהֶן – מהששה שקיבלו נזירות [במשנתינו] **נָזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְּנָה נְזִירוּת אֶלָּא לְהַפְלָאָה**, כלומר שאין נזירות חלה אלא כשברור וידוע לנודר בשעת קבלת הנזירות שהוא אכן יהיה נזיר.

מיישבת הגמרא: **אֶלָּא רַבִּי יְהוּדָה דְּכִרְי הוּא** – דין זה נאמר בשיטת רבי יהודה בברייתא המדברת אודות קבלת נזירות בתנאי של כרי [–ערימת תבואה], **דְּתַנְיָא** בברייתא, האומר **הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁיְּהֵא כַּכְּרִי הַזֶּה מֵאָה כּוֹר, וְהָלַךְ** לבדוק כמה תבואה יש בכרי **וּמְצָאוֹ** את הכרי **שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד**, ולא ידוע אם היה בו מאה כור וחלה הנזירות, או שלא היה בו מאה כור ולא חלה הנזירות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר** עליו את כל איסורי הנזירות, משום שהנזירות חלה אף באופן זה, וכפי שיתבאר טעמו להלן, **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** לו את איסורי הנזירות, שאינו נזיר, כיון שאין אדם מכניס את עצמו לספק כשהוא מקבל נזירות, ובדעתו היה שאם לא יתברר תנאו לא תחול עליו נזירות כלל. והטעם לזה משום שספק נזירות להקל.

וכמו כן במשנתינו שקיבל נזירות בתנאי שהאדם הבא כנגדם הוא פלוני, אם נודע לו אחר כך מי הוא אותו אדם, והתברר שצדק בדבריו, חלה עליו נזירות, אבל אם האדם הבא כנגדם הרתיע לאחוריו ולא התברר האם צדק בדבריו או לא, לא חלה עליו נזירות כיון שלא התכוון שתחול עליו מספק.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי שמעון: **רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, כֵּיוָן דְּאִילּוּ לֵא נִגְנַב** או אבד הכרי, **דִּלְמָא הֲוֵי בֵּיהּ** – יתכן שהיו בו **מֵאָה כּוֹר, וְבאופן זה הנודר שקיבל נזירות בתנאי שיהיו בו מאה כור הֲוֵי** [–היה] **נָזִיר, הַשְׁתָּא נַמִּי** – אף עתה שנגנב או אבד הכרי, ולא ידוע אם היו בו מאה כור או לא, **הֲוֵי נָזִיר** – מספק, משום שספק נזירות להחמיר.

ולפי זה מבארת הגמרא אף את שיטת רבי שמעון במשנתינו: **וְהָכָא נַמִּי** – גם כאן בדין האמור במשנה, שקיבל על עצמו נזירות אם האדם שהולך מולם הוא פלוני, וחזר אותו אדם לאחוריו, שאמר רבי שמעון שהוא נזיר מספק אלא שצריך להתנות שאם אינו נזיר חובה יהיה נזיר נדבה, טעמו הוא, **כֵּיוָן דְּאִי אָתָא לְקַמָּן וְיַדְעִינָן דִּפְלוֹנִי חֲוַאי** – כיון שאם היה בא לפנינו אותו אדם והיינו יודעים שהתקיים תנאו של הנודר והוא פלוני, **הָוֵי** [–היה הנודר] **נָזִיר, הַשְׁתָּא נַמִּי** – אף עתה באופן שחזר לאחוריו ולא ידוע אם התקיים תנאו של הנודר ואותו אדם הוא פלוני, או שלא התקיים התנאי ואותו אדם אינו פלוני, **הָוֵי נָזִיר** – חלה עליו נזירות מספק, משום שספק נזירות להחמיר:

משנה

רָאָה אֶת הַ'כּוֹר' שהוא ספק חיה וספק בהמה, **וְאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה** – שהכוי הוא מין **חַיָּה** ולא מין בהמה, ואדם אחר שראה כן אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה אֵינוֹ** מין **חַיָּה** אלא מין בהמה, ואדם שלישי אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה** מין **בְּהֵמָה** ולא מין חיה, והרביעי אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין זֶה** מין **בְּהֵמָה** אלא מין חיה, והחמישי אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה** גם מין **חַיָּה** וְגם מין **בְּהֵמָה**, והששי אמר, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין זֶה לֵא** מין **חַיָּה וְלֵא** מין **בְּהֵמָה**, ואדם שביעי אמר, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר** שרק הוא צודק בדבריו, אבל האחרים שאינם צודקים בדבריהם אינם נזירים, ואדם שמיני אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם** – שאחד מכם שימצא שאינו צודק בדבריו אינו **נָזִיר**. והתשיעי אמר, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁכּוּלְּכֶם נְזִירִין** מספק, דינם של כל אלו הוא **שֶׁהֲרֵי כּוּלָּן נְזִירִין** מספק:

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת הברייתות בביאור משנתינו: **תָּנֵי חֲדָא** – בברייתא אחת שנינו שהמשנה מדברת **בְּתַשְׁעָה נְזִירִים** שהתנו נזירותם בדבר מסופק, **וְתָנְיָא אִידָּךְ** – ובברייתא אחרת שנינו שהמשנה מדברת **בְּתֵשַׁע נְזִירֻיּוֹת** שחלות על אדם אחד מספק, היינו שהמשנה מדברת באדם אחד בלבד.

מקשה הגמרא: **כְּשֶׁלְּמָא** הברייתא הראשונה שמבארת את המשנה **בְּתִשְׁעָה נְזִירִין** כוונתה **כְּגוֹן דַּהֲוֵי גַּבְרֵי טָפֵי** – שהיו הרבה אנשים, **דְּאִיתְּפִּים וְאָזֵיל בֵּיהּ** – שכל אחד מהם תפס והתנה נזירותו בדבר מסופק, ולכן כולם נזירים מספק, וכפי שפירשנו במשנה. **אֶלָּא** הברייתא השניה שמבארת את המשנה **בְּתֵשַׁע נְזִירֻיּוֹת לְחַד גַּבְרָא** – לאדם אחד, קשה, **הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – איך יתכן שיהיו על אדם אחד תשע נזירויות מספק, שהרי **כְּשֶׁלְּמָא שֵׁית מַשְׁכַּחַת לָהּ** – שש נזירויות אפשר להבין איך הן חלות על אדם אחד, **כְּדְתַנָּן** – כעין מה ששנינו במשנתינו, ומדובר שאדם אחד אומר את שש קבלות הנזירות השנויות במשנה, כגון שראה את הכוי, ואמר 'הריני נזיר שזה חיה, ושאין זה חיה, שזה בהמה, ושאין זה בהמה, שזה חיה ובהמה, שאין זה לא חיה ולא בהמה', **אֲבָל תְּלַת** – שלש הנזירויות האחרונות המבוארות במשנה **הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – איך יתכנו באדם אחד, והרי לא שייך שיאמר 'הריני נזיר שאחד מכם נזיר, שאין אחד מכם נזיר, שכולכם נזירין', שהרי אין שם עוד אנשים מלבדו, ועל מי הוא אומר 'אחד מכם' ו'כולכם'.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת**, לפי ברייתא זו יש להעמיד את משנתינו **כְּגוֹן דְּאָמַר** אותו אדם, לאחר שראה שתשעה אנשים תפסו והתנו נזירותם בכוי, 'הֲרֵינִי נָזִיר וּנְזִירוּת הַכּוֹל עָלַי', כלומר שכל דיני הנזירות שיש עליכם יחולו עלי, וחלו עליו תשעה ספיקות של נזירות:

הדרן עלך בית שמאי

פרק זה עוסק בדברים האסורים על הנזיר, ובדברים שהוא חייב בהם. ונחלק לארבעה חלקים: הדברים האסורים על הנזיר, שהם להיטמא למתים, תגלחת, ואכילת ושתיית ענבים והיוצא מהם. דין הנזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו. דין הנזיר שהשלים את נזירותו בטהרה. אם היה פסול בקרבנות הנזירות, מה דינו של הנזיר.

משנה

המשנה מבארת את הדברים שהנזיר אסור בהם, ובפרט את האיסור לאכול ולשתות ענבים והיוצא מהם: **שְׁלֹשָׁה מִינִין** – שלושה ענינים **אֲסוּרִין כְּנָזִיר**, ואלו הן, **הַטּוּמְאָה** למתים, **וְהַתִּגְלַחַת** בשער ראשו, **וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן**, ענבים והיוצא מהם, שאסורים באכילה או בשתיה.

המשנה מבארת את דיני איסור 'היוצא מן הגפן': **וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן**, בין ענבים לחים או יבשים ובין חרצנים וזגים, **מִצְּטָרְפִין זֶה עִם זֶה**, שאם אכל מכל אחד מהם פחות מכשיעור ויש בכולם ביחד כשיעור, לוקה. **וְאֵין חַיָּיב** מלקות **עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים** או מן החרצנים או מן הזגים שיעור **כַּזַּיִת**, והוא הדין לגבי שתיה שאינו חייב עד שישתה שיעור כזית. זו דעת משנה אחרונה.

מני אילימא רבי טרפון — ורבי יהודה דבר פלוגתיה דרבי שמעון נקיט לה אליבא דרבי טרפון. והאי דקאמר רבי טרפון — משום דסליק מיניה. הא אתא לקמן הוי נזיר? **והתניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון אין אחד** — מכל אלו שבמשנתנו: היו שנים מהלכים בדרך כו' — אינו נזיר. **אלא רבי יהודה דרבי הוא** — דאמר: ספק נזירות להקל. וכיון דהכא ספק אם איש פלוני הוא, דומיא דרבי דאינו יודע אם יש בו מאה כור אם לאו — אינו נזיר. **רבי שמעון סבר** כיון **דאילו לא** נגנב **דלמא** הוי **ביה מאה כור** והוי **נזיר השתא נמי** — דנגנב, חיישינן שיהא בו מאה כור, וליהוי נזיר. והכי נמי בהאי דהרתיע לאחוריו, כיון דאילו אתי לקמן וידעינן ביה דהוא פלוני שזה נזר עליו, והוי נזיר — והשתא נמי ליהוי נזיר, ואפילו לבית הלל. הלכך אי אפשר לו לפטור את עצמו בלא נזירות, אלא דאמר "אם כדברי היה הריני נזיר" כו'. **משנה ראה את הבוי כו'** כולן נזירין — ואליבא דבית שמאי, דאמרי: הקדש בטעות דהוי הקדש, והוא הדין לנזיר בטעות. **גמרא תני חדא** — על מתניתין, דאית בה תשעה נזירין. **ותניא אידך תשע נזיריות** — יש בו לאדם אחד. **בשלמא תשעה נזירים** — משכחת לה, כגון דהוו גברי טפי דאיתפיסו ואזיל בהדי הדדי, דפתח חד ואמר "הריני נזיר שזו חיה", והשני אמר "הריני נזיר שאין זו חיה", והשלישי אמר "הריני נזיר שזו בהמה", והרביעי אמר "הריני נזיר שאין זו בהמה", והחמישי אמר "הריני נזיר שזו בהמה וחיה", והשישי אמר "הריני נזיר שאין זו לא חיה ולא בהמה". ואיתפיסו השאר באלו שנדרו על הבוי, ואמר השביעי "הריני נזיר שאחד מכם נזיר", והשמיני אמר "הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר", והתשיעי אמר "הריני נזיר שכולכם נזירין" — הרי כולן נזירין, ויש כאן תשעה נזירין. אלא תשע נזיריות לחד גברא היכי משכחת לה? **בשלמא שית** — קמייתא דבוי — מצי למימרינהו חד גברא. אלא איידך בבא ד"חד מנכון נזיר" "שאין אחד מכם נזיר" — לא משכחת לה אלא בגברי טובא! **אמר רב ששת** — משכחת לה תשע נזיריות, כגון דאמר "הריני נזיר ונזירות הכל עלי". דאמר: הריני נזיר שזו חיה, הריני נזיר שאין זו חיה, הריני נזיר שזו בהמה, הריני נזיר שאין זו בהמה, הריני נזיר שזו חיה ובהמה, הריני נזיר שאין זו לא חיה ולא בהמה — הרי שית. וחזר אמר: כל נזיריות המתחלקות על כל בני אדם על הבוי — הרי הן עלי, וכגון שמעבשיו מקבל אני עלי בין שזו חיה ובין שזו אינה חיה הריני נזיר, בין שזו בהמה ובין שאין זו בהמה הריני נזיר, בין שזו בהמה וחיה ובין שזו לא בהמה ולא חיה — הרי כאן תשע נזיריות. לישנא אחרינא — בשלמא תשעה נזירים משכחת לה, כגון דהוו גברי טפי דאיתפיסו ואזיל, דכי אמר חד "הריני נזיר שזו חיה", ובא השני ואמר "הריני נזיר שאין זו חיה", ובא השלישי ואמר "הריני נזיר אם הוא כדברי אחד מכם", וכי הדר ואמר רביעי "שזו בהמה", וחמישי "שאין זו בהמה", ובא הששי והתפיס ואמר "הריני נזיר אם הוא כדברי אחד מכם", וכי הדר אמר שביעי "הריני נזיר שזו חיה ובהמה", ושמיני אמר "שאין זו לא חיה ולא בהמה", ובא תשיעי ואמר "הריני נזיר אם הוא כדברי אחד מכם". אלא תשע נזיריות בו', כדלעיל. אמר רב ששת: כגון דאמר הריני נזיר וכל הנזיריות עלי. ואמר לנו המורה: דהך סתם מתניתין דהכא מיתוקמא אפילו לבית הלל. דעד כאן לא פליגי בית הלל עליידו דבית שמאי לעיל אלא בטעות הקדש, אבל בספק הקדש, כגון הכא דאין ידוע אם כוי זה מין חיה או מין בהמה, כדאמר מר (חולין פ,א): כוי לא הכריעו בו חכמים אי מין בהמה הוא או מין חיה הוא — אפילו בית הלל מודו דהוי נזיר. ודיקא נמי סתמא דמתניתין דכוי בית הלל היא, דאם איתא דלבית הלל לא סבירא להו דספק נזיר הוי נזיר — מאי איריא דקא בעי (תנא): מני מתניתין דתני הרתיע לאחוריו אינו נזיר, אילימא רבי טרפון כו'. הא איכא ליה למימר דבית הלל היא! אלא מדקא מהדר לאוקמא אליבא דחד תנא — היינו טעמא משום דאליבא דבית הלל לא מיתוקמא, דאילו לבית הלל הוי נזיר גמור כי הרתיע לאחוריו, דקסברי בית הלל נזירות ספק הוי נזיר.

לבית הלל לא הוי נזירות בטעות! אימא: מי שנתקיימו דבריו. אביי אמר: כגון דאמר אי נמי לאו פלוני הוא — אהוי נזיר. ומאי לא נתקיימו דבריו — [הראשונים]. ומיירי שחזר בו תוך כדי דבור, ואגב אורחיה קא משמע לן, דתוך כדי דבור כדבור דמי, ודבריו האחרונים עיקרים. [שייך לדף לג,א] **הרתיע** לאחוריו אינו נזיר — הא אתא לקמן — הוי נזיר. מני? אי בבית שמאי — אפילו בהרתיע לאחוריו הוי נזיר. וכבית הלל נמי לא, דלבית הלל כיון דאילו אתא לקמן הוי נזיר, אותו שנתקיימו דבריו, כי נמי הרתיע — הוי ספק נזיר. אילימא רבי טרפון — מי הוי ספק נזיר, כיון דבשעה שנדר לא ידע אם פלוני או לא. **והתניא** כו' — ואי קשה: לייתי ממתניתין: אין אחד מהן נזיר? ויש לומר: דשמא ניחא ליה לאיתויי הברייתא: דמפרש טעמא דקרא. **אלא** רבי יהודה דברי הוא — דאמר דלא מחיות אינש נפשיה לספיקא. אבל אי ידע מי הוה — הוי נזיר. ותימה: דהכא משמע דלרבי יהודה היכא שנודע מי היה — דהוי נזיר, אף על פי שלא הפליא נדרו. ובפרק שני דנדרים (יט,א) קאמר רב אשי: ההיא רבי יהודה דברי הוי רבי יהודה משום רבי טרפון, דאין אחד מהן נזיר, ובדין הוא דבי נמי לא נגנב לרבי יהודה דאינו נזיר, דאין הפלאה. והא דתניא נגנב — לרבותא דרבי שמעון! וצריך לומר, דלרב אשי לא נשנית מתניתין דהכא לרבי יהודה, אלא נשנית לתנא דפרק שני דלעיל (יג,א), דאמר: הפילה אשתו אינו נזיר, אלא הוה ליה בן הוי נזיר, אף על גב דבשעת שנדר [לא] הוי הפלאה. הלכך, מתניתין דהכא אתיא כוותיה. **תנא** חדא תשעה [נזירים] — גבי כוי דמתניתין, דכוי נתפסין בספיקות (ראייה), כדתנן במתניתין. ותני אידך תשע נזיריות, דמשמע: לאדם אחד חלים עליו תשע נזיריות מספיקא דכוי. **בשלמא** [תשעה נזירים] משכחת לה כגון דהוו גברי טובא דאתפיס ואזיל — לענין המפורש במשנה. אלא תשע נזיריות באדם אחד היכי משכחת לה? בשלמא שש — משכחת לה, כגון שאומר: הריני נזיר שזה חיה, ושאין זה חיה, שזה בהמה, ושאין זה בהמה, שזה חיה ובהמה, שאין זה לא חיה ולא בהמה. אלא אידך תלתא היכי משכחת לה? והא שאחד מכם נזיר (קאמר), שאין אחד מכם נזיר, שכולכם נזירין — לא שייכי בחד גברא! **כגון** דאמר הריני נזיר ונזירות הכל עלי — ראה תשעה בני אדם שנתפסו עצמן בנזירים בכוי, ואמר: הרי עלי כל דין נזירות כולכם — הרי יש עליו תשעה ספיקות נזירות. ואם ירצה לתקן עצמו — יאמר: אם יש עלי תשע נזירות חובה — מוטב, ואם לאו — הרי עלי תשע נזירות נדבה.

אִילֵימָא רַבִּי טַרְפוֹן - מִי הֲוֵי נָזִיר? כֵּיוָן דִּבְשַׁעְתָּא דְּקָא נָזַר לָא יָדַע אִי פְּלוֹנִי הוּא וְאִי לָא, מִי חָלָה עָלֵיהּ נְזִירוּת? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן: אֵין אֶחָד מֵהֶן נָזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְּנָה נְזִירוּת אֶלָּא לְהַפְלָאָה! אֶלָּא רַבִּי יְהוּדָה דִּבְרֵי הוּא. דְּתַנְיָא: "הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁיְּהֵא בַּכְּרֵי הַזֶּה מֵאָה כּוֹר" וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: כֵּיוָן דְּאִילּוּ לֹא נִגְנַב, דְּלְמָא הָווּ בֵּיהּ מֵאָה כּוֹר, וְהָוֵי נָזִיר - הָשְׁתָּא נַמִּי הָוֵי נָזִיר. וְהָכָא נַמִּי, כֵּיוָן דְּאִי אֲתָא לְקַמָּן וְיָדְעִינַן דִּפְלוֹנִי הֲוַאי - הָוֵי נָזִיר, הָשְׁתָּא נַמִּי הָוֵי נָזִיר. **מִשְׁנָה** רָאָה אֶת הַבּוֹי, וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה אֵינוֹ חַיָּה", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה בְּהֵמָה", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה וּבְהֵמָה", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה לֹא חַיָּה וְלֹא בְּהֵמָה", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נָזִיר", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁכּוּלְּכֶם נְזִירִין" - הֲרֵי כּוּלָּן נְזִירִין. **גְּמָרָא** תָּנֵי חֲדָא: תִּשְׁעָה נְזִירִים, וְתַנְיָא אִידָּךְ: תֵּשַׁע נְזִירִיּוֹת. בְּשְׁלָמָא תִּשְׁעָה נְזִירִין - כְּגוֹן דְּהָוֵי גַּבְרֵי טְפֵי, דְּאִיתְּפֵיס וְאָזֵיל בֵּיהּ. אֶלָּא תֵּשַׁע נְזִירִיּוֹת לְחַד גַּבְרָא הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ? בְּשְׁלָמָא שִׁית מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ כְּדְתָנַן, אֲבָל תְּלָת הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ? - אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כְּגוֹן דְּאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר וּנְזִירוּת הַכֹּל עָלַי".

הדרן עלך בית שמאי

שְׁלִשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בְּנָזִיר: הַטּוּמְאָה וְהַתִּגְלֹּחַת וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֹּפֶן. וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הַגֹּפֶן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְאֵין חַיָּיב עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים כַּזַּיִת.

משנה

הדרן עלך בית שמאי

שלשה מינין אסורין בנזיר הטומאה — דכתיב (במדבר ו) "על [נפש] מת לא יבא", והתגלחת — "קדוש יהיה גדל פרע", והיוצא מן הגפן — דכתיב "ענבים לחים ויבשים לא יאכל".

וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זה עם זה — כגון ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים, שאם יאכל כזית מכולן — לוקה משום דכתיב "מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים" כו'.

וחייב

משנה שלשה מינין וכו' וכל היוצא מן הגפן — כגון חרצן ויין וחומץ, מצטרפין זה עם זה לכזית. אינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית — והא נמי מיחייב על זג וחרצן, אלא הא אתא לאשמועינן — דאינו חייב אלא בכזית. והא דקתני "ענבים" — לאפוקי מרבי אלעזר, כדמפרש בגמרא.

וחייב על היין בפני עצמו ועל הענבים בפני עצמן ועל הזגין בפני עצמן — ונראה דעיקר חידוש לתנא קמא בא, לומר: חייב על הזגין בפני עצמן אם אכל לבד מן הזגין. ואהדהיא אתא לאפלוגי רבי אלעזר בן עזריה, ואומר דאינו חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג. [דחרצנים הם] הגרעינין בענבין, וזגין הם הקליפה שלהן. ומרבה חרצנים בלשון רבים וזג בלשון יחיד, כדמפרש התלמוד. ורבי אלעזר סבר כרבי יוסי דאמר חרצנים אלו הגרעינים. **[החרצנים** אלו החיצונים] — קליפה שבחוץ, [והזגין אלו הם] מבפנים, רבי יוסי אומר. ולאפלוגי הוא דאתא, ופירש המקרא להיפך: אלו הקליפה החיצונה. וסימן שלא תטעה — כזוג של בהמה, החיצון נקרא זוג, כן בענבים החיצון נקרא זוג.

גפן עצמו לא — כגון עלין ולולבין, מדלא תנא [רבותא] גפן עצמו. **אפילו** עלין ולולבין במשמע — כדדרשינן בסמוך. **איבא** דאמרי אסיפא — אבל אדיוקא דרישא — לא, דמשמע שפיר בלישנא ד"היוצא מן הגפן" אפילו עלין ולולבין. **מיין** ושכר יזיר מיעט — אף על גב דדרשינן ליה בפרק קמא (נזיר ד,א) לאסור יין [של מצוה כיין של רשות], ושכר לילפי למקדש — מכל מקום איבא מיעוטין טובא, דכתיב "מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל". "מכל אשר יעשה מגפן היין" ריבה. אבל "מחרצנים ועד זג" לא דריש ליה למעוטי כרבנן, דאיצטריך ליה לכדרבי אלעזר בן עזריה דבסמוך, דאינו חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג.

מאי ריבה ריבה כל מילי ואפילו עלין ולולבין ומאי מיעט שבישתא — זמורה, כדמתרגמינן "שלשה שריגים" — תלתא שיבשין. **מיין** ושכר יזיר פרט — מדה זו ניתנה לידרש כעין כלל ופרט וכלל. ויש חילוק קצת בין המדות, כדכתב בסוף הסוגיא.

מה פרט מפורש בנזיר ענבים פרי אף (על) כל פרי — מפרש בסמוך לאיתויי בוסר ופסולת פרי — ענבים שהתליעו, ולמעט עלין ולולבין שאינו כעין הפרט.אי מה פרט מפורש פרי גמור אף כל פרי גמור. יש מפרשין דדכי פירושו: ונמעט גם בוסר גם ענבים שהתליעו, ולא נראה; חדא: דחומץ כתיב, דהוי פסולת פרי, ומאי שנא ענבים שהתליעו מחומץ? ועוד קשה: דאם נמעט תרווייהו — מה אנו מרויחין בכלל ופרט מה שלא נכתב בפירוש? וגם לשון פרי גמור משמע דאתי למעוטי פרי שאינו גמור, כמו בוסר. לכן נראה למורי דהכי פירושו: אף כל פרי גמור, ולאפוקי בוסר. אבל ענבים שהתליעו — נרבה כעין הפרט! ומשני: אם כן מה הניח לך שלא אמרו? ענבים לחים ויבשים — הא כתיבי, יין וחומץ — [הא כתיבי], הא אין עליך לדון כלשון אחרון אלא כלשון ראשון. פירוש: אם כן דנמעט בוסר — נמצא השאר מפורש, ומה נרויח שאנו דורשין פרט וכלל ופרט? ואם תאמר: והא איבא ענבים שהתליעו שלא נכתבו? ויש לומר: דתרי פרטי כתיבי, פרי — דהיינו ענבים, ופסולת פרי — דהיינו חומץ.ואין לך לרבויי מכל פרט כעין הפרט, ולכך יש עליך לדון ולרבות גם בוסר מפרט ענבים, גם ענבים שהתליעו מפרט דחומץ, ולמעוטי עלין ולולבין שאינו כעין הפרט.

ומאחר שסופינו לרבות כל דבר מה תלמוד לומר מחרצנים ועד זג — ואם תאמר: והא איצטריך לפרט אחרון! יש לומר דהכי פירושו: לכתוב ליה קודם הכלל! ומשני: לומר לך כל מקום שאתה מוצא פרט וכלל. פירוש, בעלמא. וכן הכא גבי נזיר, לולא לא נכתב חרצן וזג שהוא פרט אחרון — אי אתה רשאי לדונולישבו כעין הפרט, אלא נעשה כלל מוסף על הפרט, והיינו מרבינן עלין ולולבין נמי, עד שיפרוט לך הכתוב פרט אחר הכלל, כדרך שפרט לך בנזיר. **גוהרקי** פירוש: בוסר. וחבירו בפרק "כל שעה" (פסחים כה,ב) הוה שייף לברתיה בגוהרקי דערלה. **עינבין** דכרין — ענבים שהתליעו. **מחרצנים** ועד זג למה לי — ואם תאמר: והא שפיר איצטריך, דאפילו חרצנים וזג אסר רחמנא, דאף על פי שאינן ראויין לאכילה. וגם איצטריכו למלקות, כדאמר לקמן (לח,ב): אבל חרצן לוקה שתים, זג — לוקה שתים! (ויש לומר) דהכי קאמר: למה לי לכתביה.

מקמיה?

מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה אוֹמֶרֶת עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית יַיִן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֲפִילּוּ שָׁרָה פִּיתוֹ בְּיַיִן, וְיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְצָרֵף כַּזַּיִת - חַיָּיב. וְחַיָּיב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל הָעֲנָבִים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל הַחַרְצַנִּים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל הַזַּגִּים בִּפְנֵי עַצְמָן. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵין חַיָּיב עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזַג. אֵלּוּ הֵן חַרְצַנִּים וְאֵלּוּ הֵן זַגִּים? הַחַרְצַנִּים - אֵלּוּ הַחִיצוֹנִים, הַזַּגִּים - אֵלּוּ הַפְּנִימִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שֶׁלֹּא תִטְעֶה, כְּזוֹג שֶׁל בְּהֵמָה; הַחִיצוֹן זוֹג, וְהַפְּנִימִי עִינְבָל.

גמרא "שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בְּנָזִיר הַטּוּמְאָה" כו'. הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן - אִין, גֶּפֶן עַצְמוֹ - לָא. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עָלִין וְלוּלָבִין בְּמַשְׁמַע. אִיבָּא דְּאָמְרִי לָהּ אַסֵּיפָא: אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים כַּזַּיִת. מִן הָעֲנָבִים - אִין, מֵהַגֶּפֶן עַצְמוֹ - לָא. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עָלִין וְלוּלָבִין בְּמַשְׁמַע. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּרִישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, רַבָּנַן דְּרִשִׁי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי. רַבִּי אֶלְעָזָר דְּרִישׁ רִבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי: "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר" - מִיעֵט, "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן" - רִיבָּה, מִיעֵט וְרִיבָּה - רִיבָּה הַכֹּל; מַאי רִיבָּה - רִיבָּה כָּל מִילֵּי, מַאי מִיעֵט - מִיעֵט שְׁבִישְׁתָּא. וְרַבָּנַן דְּרִשִׁי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי: "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר" - פְּרָט, "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן" - כְּלָל, "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" - חָזַר וּפָרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי, אַף כֹּל - פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי. אִי מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ פְּרִי גָּמוּר, אַף כֹּל פְּרִי גָּמוּר! אָמַרְתָּ: אִם כֵּן מַה הִנִּיחַ לְךָ הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא אֲמָרוֹ? עֲנָבִים לַחִים וּיְבֵשִׁים - הָא כְּתִיבִי, יַיִן וְחוֹמֶץ - הָא כְּתִיבִי! הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן כְּלָשׁוֹן אַחֲרוֹן אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן. וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג"? לוֹמַר לְךָ: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא פְּרָט וּכְלָל - אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמָשְׁכוֹ וּלְדוֹנוֹ כְּעֵין הַפְּרָט, אֶלָּא נַעֲשֶׂה כְּלָל מוֹסֵף עַל הַפְּרָט, עַד שֶׁיְּפָרוֹט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בְּנָזִיר. אָמַר מָר: מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי, אַף כֹּל - פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי. פְּרִי - עִינְבִי, פְּסוֹלֶת פְּרִי מַאי הִיא - חוֹמֶץ, "אַף כֹּל פְּרִי" מַאי הִיא - גּוֹהַרְקֵי, "אַף כֹּל" דְּפְסוֹלֶת פְּרִי מַאי הִיא? אֲמַר רַב כָּהֲנָא: לְאִיתְוֵיי עִינְבֵי דִּכְרִין. "וְעַד זָג", אֲמַר רָבִינָא, לְאִיתְוֵיי דְּבֵין הַבְּיָנִים. אָמַר מָר: [אִי] מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ פְּרִי גָּמוּר - אַף כֹּל פְּרִי גָּמוּר! אָמַרְתָּ: אִם כֵּן מַה הִנִּיחַ הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא אֲמָרוֹ, עֲנָבִים לַחִים וּיְבֵשִׁים - הָא כְּתִיבִי, יַיִן וְחוֹמֶץ - הָא כְּתִיבִי! הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן כְּלָשׁוֹן אַחֲרוֹן אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן. וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" - לוֹמַר לְךָ: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא פְּרָט וּכְלָל - אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמָשְׁכוֹ וּלְדוֹנוֹ כְּעֵין הַפְּרָט, אֶלָּא נַעֲשֶׂה כְּלָל מוֹסֵף עַל הַפְּרָט, עַד שֶׁיְּפָרוֹט לְךָ הַכָּתוּב**

כדרך

במשנה ראשונה — היו שונין שאינו חייב עד שישתה רביעית יין, בא רבי עקיבא ואמר: אפילו שרה פיתו ביין ויש יין מובלע בתוך הפת כדי זית — חייב. **גמרא** עלין ולולבין — של גפן, במשמע הכתוב שאמר "מכל אשר יעשה מגפן היין". לולבין — אלו חוטין רכין שבגפן. מיין ושכר יזיר מיעט — יין הראוי להשתכר בו אסור לו, אבל מידי אחרינא לא. כל מילי — ואפילו עלין ולולבין. שבישתא = זמורות כדמתרגמינן "שריגים" — שיבשין (בראשית מ). מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי — כגון ענבים ויין וחומץ. אף כל פרי ופסולת — להביא גוהרקי ועינבין דיכרין, כדלקמן בסמוך. אף כל פרי גמור — ולא דבר אחר, ולא גוהרקי, ולא עינבין דיכרין. אם כן — שלא להביא בו אלא פרי גמור. מה הניח לך הכתוב במשמעו שלא אמר — שתהא למד מן הפרט? אם ענבים לחים ויבשים — הא כתיב כו'. אלא כלשון הראשון — אף כל פרי ופסולת פרי. שאם אתה אומר אף כל פרי גמור — נמצא דאינו מרבה שום דבר בעולם. ומאחר שסופינו לרבות כל דבר — יין וחומץ (ענבים לחים ויבשים) ומרבה יין גוהרקי ועינבין דיכרין מ"אף כל", והיינו דהניח הכתוב במשמעו שלא אמר (וענבים לחים ויבשים). מה תלמוד לומר — פרט האחרון, דכתיב "מחרצנים ועד זג לא יאכל"? אי משום דרבי אלעזר בן עזריה — ליכתביה לגבי פרטי, בתר כללא למה לי? אלא לומר לך כל מקום שאתה מוצא — בכל התורה, שיהא שם פרט וכלל בלבד — אי אתה רשאי למושכו ולדונו כעין הפרט, אלא שהכלל נעשה מוסף על הפרט, ואיתרבו להו כל מילי. עד שיפרוט לך הכתוב — שלא תהא מרבה אלא כעין הפרט, כדרך שפרט לך בנזיר, שלאחר שכתב את הכלל בא וכתב לך פרט "מחרצנים ועד זג". ורבי אלעזר סבר כרבי אלעזר בן עזריה דמוקים ליה להאי "מחרצנים ועד זג" — עד שיאכל שני חרצנים וזג. גוהרקי — ענבים דקין שגדלין בין שאר גרעינין גדולים. ענבי דכרין — ענבים שהתליעו. בין הבינים — אותו דבר הקרוש שבין הזג והחרצן, שממנו נעשין שמרים.

פרטא

אבל מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה אוֹמֶרֶת שאינו חייב מלקות עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית יַיִן, והוא הדין באכילה שאינו חייב עד שיאכל כשיעור רביעית.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲפִילּוּ שָׁרָה פִּיתּוֹ בְּיַיִן וְיֵשׁ בָּהּ [–בפת] כְּדֵי לְצָרֵף שיגיעו שניהם יחד היין והפת לשיעור כַּזַּיִת, חַיָּיב מלקות, משום שהיתר מצטרף לאיסור.

וְחַיָּיב מלקות עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָעֲנָבִים בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הַחַרְצַנִּים בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הַזָּגִים בִּפְנֵי עַצְמָן אם אכל מאחד מהם כשיעור. רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אֵין חַיָּיב על חרצנים וזגים לבדם, עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזָג שלהם.

אֵלּוּ הֵן חַרְצַנִּים וְאֵלּוּ הֵן זָגִים, הַחַרְצַנִּים אֵלּוּ הַחִיצוֹנִים – קליפת הענבים, וְהַזָּגִים אֵלּוּ הַפְּנִימִים – הגרעינים של הענבים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר להיפך, שהחרצנים אלו הגרעינים, והזג זה הקליפה החיצונית, וסימן לדבר שֶׁלֹּא תִּטְעֶה, שזג הנאמר בענבים הוא כְּזוּג – פעמון שֶׁל בְּהֵמָה שנותנים בצוארה, שהחלק הַחִיצוֹן של הפעמון נקרא זוג, וְהחלק הַפְּנִימִי נקרא עִינְבָל, וכן הוא בענבים, שהחלק החיצון נקרא זג:

גמרא

שנינו במשנה: שֶׁלֹּשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בְּנָזִיר, הַטּוּמְאָה כו׳ והתגלחת והיוצא מן הגפן:

מדייקת הגמרא: ממה שכתוב במשנה ׳היוצא מן הגפן׳ ולא כתוב ׳גפן׳ עצמו, משמע שהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן, אִין – כן נאסר לנזיר, אבל גֶּפֶן עַצְמוֹ כגון העלים והלולבים של הגפן, לֹא נאסר לנזיר, ואם כן מַתְנִיתִין – המשנה היא דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר, כשאסרה תורה לנזיר את היוצא מן הגפן, אֲפִילּוּ עָלִין וְלוּלָבִין של הגפן בְּמַשְׁמָע, שגם הם אסורים באכילה.

הגמרא מביאה נוסח אחר: אִיבָּא דְּאָמְרֵי לָהּ אַסֵּיפָא – יש שמדייקים שמשנתינו אינה כרבי אלעזר, מהסיפא של המשנה, ששנינו שהנזיר אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים כַּזַּיִת, ומשמע שרק אם אכל מִן הָעֲנָבִים, אִין – כן הוא חייב, אבל אם אכל מֵהַגֶּפֶן עַצְמוֹ, לֹא חייב, ואם כן מַתְנִיתִין – המשנה היא דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ עָלִין וְלוּלָבִין של הגפן בְּמַשְׁמַע, שאסורים לנזיר.

הגמרא מבארת את מחלוקת חכמים ורבי אלעזר אם עלים ולולבים מותרים לנזיר: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו, רַבִּי אֱלִעֶזֶר דָּרִישׁ את התורה באופן של רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי – ריבויים ומיעוטים, וְרַבָּנַן דָּרְשֵׁי באופן של כְּלָלֵי וּפְרָטֵי – כללים ופרטים. רַבִּי אֱלִעֶזֶר דָּרִישׁ באופן של רִבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, ולכן כשנאמר (במדבר ו ג) ׳מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַיִּין׳, מִיעֵט הכתוב שדווקא יין ושכר אסורים לנזיר ולא כל היוצא מהגפן, וכשנאמר בהמשך (שם ד) ׳מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן׳, רִיבָּה הכתוב את כל הדברים היוצאים מן הגפן, וכשהכתוב מִיעֵט וְרִיבָּה, אנו אומרים שרִיבָּה הכתוב את הַכֹּל חוץ מדבר אחד שנתמעט, וכאן לגבי נזיר מַאי – מה רִיבָּה הכתוב, רִיבָּה כָּל מִילֵּי – את כל הדברים היוצאים מן הגפן, ועלים ולולבים בכללם, וּמַאי מִיעֵט – ומהו הדבר שנתמעט מהמיעוט של ׳מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַיִּין׳, מִיעֵט שַׁבִּישְׁתָּא – זמורות הגפן עצמם. וְרַבָּנַן דָּרְשֵׁי – דורשים באופן של כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, ׳מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַיִּין׳ הרי פְּרָט, שרק אלו אסורים לנזיר, ׳מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן׳ הרי כְּלָל, שאסור בכל מה שנעשה מן הגפן, וכשכתבה התורה אחר כך ׳מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג׳ הרי חָזַר וּפָרַט, שחרצנים וזג הם האסורים לנזיר, וכיון שיש בפסוק פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט, אִי [–אין] אַתָּה דָּן לרבות ולאסור לנזיר, אֶלָּא דברים שהם כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ שאסור לנזיר פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי, אַף כָּל דבר שהוא פְּרִי לרבות ענבים שהם עדיין בוסר, וְכל דבר שהוא פְּסוֹלֶת פְּרִי לרבות ענבים שהתליעו, אסורים לנזיר, אבל עלים ולולבים שאינם פרי ואינם פסולת פרי, מותרים לנזיר.

שואלת הברייתא: אִי – אולי אפשר לדרוש מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ שאסור לנזיר פְּרִי גָּמוּר, אַף כָּל דבר שהוא פְּרִי גָּמוּר אסור לנזיר, אבל פרי שאינו גמור כגון בוסר לא נרבה, ויהיה מותר לנזיר. משיבה הברייתא: אָמַרְתָּ, אִם נדרוש כֵּן ונמעט בוסר, מַה הִנִּיחַ והשאיר לְךָ הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא אָמְרוּ במפורש בתורה וצריכים ללומדו מפרט וכלל ופרט, אם תאמר שהפרט וכלל ופרט נצרך לרבות עֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים, הָא כְּתִיבִי במפורש, ואם תאמר לרבות יַיִן וְחוֹמֶץ, הָא כְּתִיבִי גם הם במפורש, הָא – אלא ודאי, שאֵין עָלֶיךָ לָדוּן מהדרשה כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן שבאה לרבות רק מה שהוא פרי גמור ולמעט בוסר, אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן שבאה לרבות כל מה שהוא פרי ופסולת פרי, ואותו אנו מרבים מפרט וכלל ופרט.

שואלת הברייתא: וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר שיוצא מן הגפן מלבד עלים ולולבים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מדוע כתב הפסוק ׳מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג׳ שהוא פרט, אחרי הכלל, הלא גם אם היו כתובים הפרטים ורק אחר כך היה כתוב הכלל, היינו לומדים שהכלל בא לרבות רק את מה שהוא כעין הפרט. משיבה הברייתא: לוֹמַר לְךָ, שכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא פְּרָט וּכְלָל שאין אחריהם פרט נוסף, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמַשְׁכוֹ וּלְדוֹנוֹ שבא הכלל לרבות רק את מה שהוא כְּעֵין הַפְּרָט, אֶלָּא נַעֲשָׂה הכְּלָל מוּסָף עַל הַפְּרָט, ובא לרבות הכל, עַד שֶׁיִּפְרוֹט לְךָ הַכָּתוּב פרט נוסף אחרי הכלל כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בְּנָזִיר, שכתוב ׳מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג׳ שהוא פרט נוסף, ורק משום שיש ׳פרט וכלל ופרט׳ אנו אומרים שלא בא הכלל לרבות אלא כעין הפרט, וכמו כן בכל מקום, רק אם כתוב פרט אחר הכלל יש לדרוש שהפרט ממעט את הכלל ולא בא הכלל לרבות אלא כעין הפרט, אבל בפרט וכלל בלבד מרבים הכל.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא: אָמַר מַר – שנינו בברייתא, מָה הַפְּרָט המְפוֹרָשׁ בתורה שאסור לנזיר הוא פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי אַף כָּל פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי. מבארת הגמרא: ׳פְּרִי׳ המפורש בתורה הוא עִינְבֵי – ענבים, שנאמר ׳עֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לא יֹאכֵל׳. ׳פְּסוֹלֶת פְּרִי׳ המפורשת בתורה מַאי הִיא, חוֹמֶץ, שנאמר ׳חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לא יִשְׁתֶּה׳. ׳אַף כָּל פְּרִי׳ – הפרי שהברייתא מרבה שגם הוא אסור לנזיר מַאי הִיא, גּוּהַרְקֵי – ענבים שהם עדיין בוסר. ׳אַף כָּל דִּפְסוֹלֶת פְּרִי׳ – פסולת הפרי שהברייתא מרבה שגם היא אסורה לנזיר מַאי הִיא, אָמַר רַב כַּהֲנָא, לְאִיתּוּיֵי עִינְבֵי דִּכְרִין – לרבות ענבים שהתליעו. ׳מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לא יֹאכֵל׳, מה באה ללמד המילה ׳ועד׳, אָמַר רָבִינָא, לְאַיתּוּיֵי דְּבֵין הַבֵּינַיִם – לרבות ענבים קטנים שגדלים בין ענבים גדולים ואינם עתידים להתבשל משום שאינם רואים פני חמה, שאף הם אסורים לנזיר.

הגמרא מביאה את דברי הברייתא ומקשה מהם על רבי אלעזר בן עזריה במשנתינו: אָמַר מַר, [אִי – שמא נדרוש] מָה הַפְּרָט שמְפוֹרָשׁ בתורה הוא פְּרִי גָּמוּר, אַף כָּל פְּרִי גָּמוּר יהיה אסור לנזיר, ולמעט בוסר, אָמַרְתָּ, אִם כֵּן מַה הִנִּיחַ הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא אָמְרוּ בפירוש, ובשביל מה צריך את הריבוי מ׳פרט וכלל ופרט׳, אם בשביל עֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים, הָא – הלא כְּתִיבִי במפורש, אם בשביל יַיִן וְחוֹמֶץ, הָא כְּתִיבִי גם הם במפורש, הָא – אלא ודאי, שאֵין עָלֶיךָ לָדוּן כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן שבאה לרבות רק מה שהוא פרי גמור, אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן שבאה לרבות כל מה שהוא פרי ופסולת פרי, ולרבות בוסר וענבים שהתליעו. וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מדוע נכתב ׳מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג׳ אחרי הכלל, לוֹמַר לְךָ שכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא פְּרָט וּכְלָל בלי פרט נוסף אחרי הכלל, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמַשְׁכוֹ וּלְדוֹנוֹ שהכלל מרבה רק את מה שהוא כְּעֵין הַפְּרָט, אֶלָּא נַעֲשָׂה כְּלָל מוּסָף עַל הַפְּרָט, ובא לרבות הכל, עַד שֶׁיִּפְרוֹט לְךָ הַכָּתוּב

כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בְּנָזִיר פרט אחר הכלל בפסוק 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג'.
מקשה הגמרא: וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה דְּקָא מוֹקִים לְהַאי – שמעמיד פסוק זה 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג' לדרשה אחרת, לוֹמַר שֶׁנָּזִיר אֵינוֹ חַיָּיב באכילת חרצנים וזגים עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזָג, כמבואר במשנתינו, פְּרָטָא מְנָא לֵיהּ – כיצד ידרוש כאן בנזיר פרט וכלל ופרט, הלא הפרט האחרון אינו מיותר לדרשה זו, כיון שהוא נצרך ללמד שאינו חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג אחד.
מתרצת הגמרא: שאכן רבי אלעזר בן עזריה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּדָרֵישׁ מִיעֵט וְרִיבָּה – שדורש פסוקים אלו במיעוט וריבוי בלבד ולא בפרט וכלל ופרט, ולכן סובר שלא מרבים מהפסוק רק דבר שהוא כעין הפרט, אלא יש לרבות הכל וחייב אף על עלים ולולבים, וכמו כן יסבור רבי אלעזר בן עזריה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תאמר תירוץ נוסף, שרבי אלעזר בן עזריה סובר כְּרַבָּנָן שמהפסוק 'מחרצנים ועד זג' לומדים פרט אחרון, ומפסוק זה דורשים שני דינים, האחד, דורשים בפרט וכלל ופרט שאינו חייב אלא על אכילת פרי או פסולת פרי ולומדים שבמקום שיש רק פרט וכלל אנו מרבים הכל, והשני, שאינו חייב באכילת חרצן וזג עד שיאכל שני חרצנים וזג, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם תעלה על דעתך לומר, שהפסוק בא להשמיענו רק כִּדְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שאינו חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג, לִיכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא לְהַאי 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג' גַּבֵּי פְּרָטֵי – היתה צריכה התורה לכתוב פסוק זה 'מחרצנים ועד זג' עם שאר הפרטים שנכתבו קודם הכלל, וּלְמַאי הִלְכְתָא כַּתְבֵיהּ פָּתַר כְּלָל – ואיזו הלכה באה התורה להשמיענו בזה שכתבה פסוק זה אחרי הכלל, שְׁמַע מִינָּהּ – אלא ודאי שבא הפסוק גם להשמיענו את הלימוד של רבנן, לְמִידְרֵישׁ בְּכְלָל וּפְרָט – שיש לדון כאן פרט וכלל ופרט, ואינו חייב אלא על דבר שהוא כעין הפרט, דהיינו פרי או פסולת פרי. שואלת הגמרא: וְאֵימָא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא – אולי נאמר שהפסוק בא להשמיענו רק את הדין שחייב רק על מה שהוא כעין הפרט, ומנין לרבי אלעזר בן עזריה שהפסוק מלמדנו גם שאין הנזיר חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג.
משיבה הגמרא: אִם כֵּן לִכְתּוֹב אוֹ (שני) 'חַרְצַנִּים (או שני) [ו]זָגִים' בלשון רבים, אוֹ 'חַרְצָן וְזָג' בלשון יחיד, לְמַאי הִלְכְתָא כָּתַב רַחֲמָנָא 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג' – איזו הלכה באה התורה להשמיענו בזה שכתבה 'חרצנים' בלשון רבים ו'זג' בלשון יחיד, שְׁמַע מִינָּהּ שהתורה רוצה להשמיענו שיש לדרוש בפסוק זה שתי דרשות, לְמִידְרַשׁ בֵּיהּ כְּלָל וּפְרָט, כלומר 'פרט וכלל ופרט' שאינו חייב אלא על דברים שהם כעין הפרט, וְאִיכָּא נַמִּי לְמִידְרַשׁ בֵּיהּ – ויש לדרוש מפסוק זה גם שאינו חייב עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזָג. מקשה הגמרא: וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּדָרֵישׁ [–שדורש] 'מִיעֵט וְרִיבָּה' בלבד, וסובר שהפרט האחרון בא לומר את דינו של רבי אלעזר בן עזריה, מידה זו של פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט מְנָא לֵיהּ – מנין לו.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, נַפְקָא לֵיהּ מֵהַאי קְרָא – הוא לומוד אותה מהפסוק (שמות כב ט), 'וְכִי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וְכָל בְּהֵמָה לִשְׁמֹר', ודורש רבי אלעזר בך, '(ו)כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה' הרי פְּרָט, שבאלו אם מסרם לשומר יש בהם דיני שמירה, 'וְכָל' (בהמה) הרי כְּלָל, שבכל דבר שמסר לו יש דיני שמירה, ושוב שכשכתבה התורה '[בְּהֵמָה] לִשְׁמֹר', חָזַר הכתוב וּפָרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט, אִי אַתָּה דָּן לרבות אֶלָּא דברים שהם כְּעֵין הַפְּרָט, וכיון שהפרט הראשון דהיינו חמור שור ושה והפרט האחרון דהיינו בהמה הם דבר המיטלטל וגופו ממון, יש לרבות שיש דין שמירה רק בדבר המיטלטל וגופו ממון, אבל בדבר שאינו מיטלטל כגון קרקעות או בדבר שאין גופו ממון כגון שטרות, אין דין שמירה, ומכאן רבי אלעזר דורש את מידת 'פרט וכלל ופרט'. רָבָא אָמַר, נַפְקָא לֵיהּ – מצינו שרבי אלעזר דורש את מידת 'פרט וכלל ופרט' גם מֵהַאי קְרָא – מפסוק זה, שנכתב לגבי קרבן עולה מהצאן (ויקרא א י), 'וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה', ודורש רבי אלעזר כך, 'וְאִם מִן' הרי פְּרָט, משום שמשמע דווקא 'מן' הצאן ולא 'כל' הצאן, ולכן יש למעט בהמות שהן בנות יותר משנה וכן בהמות בעלות מום, ובשכתבה התורה אחר כך 'הַצֹּאן' הרי כְּלָל, משום שמשמע שכל הצאן בכלל, ואפילו בנות יותר משנה, וכן בעלות מום, ולאחר מכן כשכתבה התורה 'כְּבָשִׂים וְעִזִּים', חָזַר הכתוב וּפָרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט, אִי אַתָּה דָּן לרבות אֶלָּא דברים שהם כְּעֵין הַפְּרָט, דהיינו בהמות תמימות שרק מהם אפשר להביא עולה ואפילו שהן יותר מבנות שנה. וגם בפסוק זה מבואר שרבי אלעזר דורש את מידת 'פרט וכלל ופרט'. הגמרא שואלת ממקום נוסף שאפשר ללמוד ממנו את מידת 'פרט וכלל ופרט': אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא לְרָבָא, וְלֵילַף מִן הָדֵין קְרָא – מדוע אין אתה לומד מהפסוק שכתוב קודם הפסוק שממנו למדת, שנאמר (ויקרא א ב) 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם', ונדרוש כך, 'מִן' הרי פְּרָט, משום שמשמע שרק מחלק מן הבהמות אפשר להביא קרבן ולא מכולן, ויש למעט חיה שבדרך כלל היא בכלל בהמה, וכשכתבה התורה אחר כך 'הַבְּהֵמָה' הרי כְּלָל, משום שמשמע כל הבהמות וחיה בכלל בהמה, וכשחזרה התורה ואמרה 'בָּקָר וְצֹאן', חָזַר הכתוב וּפָרַט, משום שמשמע דווקא בקר וצאן, וחיה אינה בכלל בקר וצאן, וכיון שיש כאן פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט, אִי אַתָּה דָּן לרבות אֶלָּא דברים שהם כְּעֵין הַפְּרָט, ואף שור הבר שנמצא בין החיות ודומה להן קצת אפשר להביאו לקרבן, אבל חיה אי אפשר להביאה לקרבן, ומדוע לא אמר רבא שרבי אלעזר לומד מכאן שבכל מקום דורשים את מידת 'פרט וכלל ופרט'.
אָמַר לֵיהּ – השיב רבא לרב יהודה מדיסקרתא, מִן הַאי לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ – מפסוק זה אי אפשר למעט חיה, משום דְּאִי נדרוש מֵהָתָם – מפסוק זה, הֲוָה אָמְרִינָא – הייתי אומר שכשהתורה כתבה 'הַבְּהֵמָה' ודאי שחיה בכללה,

---

אגרות קודש

ב"ה, אור ליו"ד תשרי, תש"כ
ברוקלין.

להגביר השלום, ולאחד ולקרב הלבבות של כאו"א זל"ז, ולהתחזק בבטחון - אשר **בודאי** הוא רק כמש"נ כי מנסה ה"א אתכם. וכשמבחינים שזהו רק נסיון - בטל **לגמרי** - ומתגלה פי' הפנימי דהנ"ל - מנסה (ומגבי') ה"א אתכם למע' מכל העלמות והסתרים עד כדי לדעת (ולהתקשר בקשר אמיץ וחזק מאוד) גילוי פב"פ (לקו"ת פ' ראה יט, ב ואילך) והטוב דלמעלה נעשה טוב נראה ונגלה למטה ג"כ הטוב לנו - בגו"ר גם יחד, שמחתנו (ל' רבים).

פרטא מנא ליה — מנא ליה דפרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט? **סבר ליה כרבי אלעזר דדריש ריבויי ומיעוטי** — ולא משמע ליה מהאי "חרצנים ועד זג" פרט, וקא דריש ביה כי טעמיה, שלכך הוא בא, שאינו חייב עד שיאכל כל שני חרצנים וזג. **ואיבעית אימא דאית ליה כרבנן** — דדרשי כללי ופרטי, ואף על גב דמשמע ליה מיניה דלפרטא הוא דאתא. **למידייניה בכלל ופרט** — ולא משום דרבי אלעזר בן עזריה. **ולרבי אלעזר דדריש ביה ריבויי ומיעוטי פרט וכלל ופרט מנא ליה** — דדיינינן כעין הפרט. **כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה פרט וכל בהמה כלל** — ואפילו דובים ואריות, "לשמור" חזור ופרט — אי אתה דן אלא כעין הפרט, דאהני פרטא בתרא למידי דבר שמירה הוא, דנשבעין עליהן, כגון נמי עופות. יצאו דובים וארויות דלאו בני שמירה נינהו, שאין להם תרבות. **רבא אמר מהאי קרא** — "ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה זכר תמים יקריבנו". **מן פרט הצאן כלל** — ואפילו רובע ונרבע מוקצה ונעבד ואתנן ומחיר, שכשרין לקרבן. **מן הכשבים ומן העזים חזר ופרט** — דלא משמע ליה כללא כמו "צאן". ואימעיטו להו כל הני, ואיתרבו לה כגון נעבדה בהם עבירה, כגון החורש בשור ובחמור, ושחרש בו בשבת. **ולילף מן הדין קרא** — "מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן יקריבנו". "מן" פרט, דמשמע מן הבהמה ולא כל בהמה, "הבהמה" כלל — אפילו חיה, דחיה בכלל בהמה כו'. **אי אתה דן אלא כעין הפרט** — ואימעיט ליה חיה, ואיתרבו להו בחור וזקן. דעולה בא בחור אף על פי שאין אשם בא בחור, ואשם בא זקן אף על פי שאין עולה באה זקנה.

גליו"ן

מקמיה? וקשה: דהיאך סבור דלא יאמר נעשה כלל מוסיף על הפרט? לכך נראה דהכי קאמר: לכתוב חרצן וזג.

[שייך לדף לד,ב] **[דבין** הבינים] — דהיינו גוף הענב. והכי משמע לישנא דקרא; "מחרצנים ועד זג" פירוש: מה שבין חרצן לזג. וקשה: דההיא גוף הענב, וכבר כתב "ענבים"! לכן פירש רבינו תם: דהיינו ענבים קטנים שבין הגדולים, שאינם רואין פני החמה, ואינם מתבשלין כל כך, ולא יהיו גדולים לעולם. ואם תאמר: אמאי איצטריך "ועד" לבין הביניים? והלא כבר מרבינן אפילו בוסר מכעין הפרט! ושמא יש לומר: דהכי נמי גריעי מבוסר, לפי שבוסר יבא לכלל ענבים גדולים. ועוד יש לומר, דאי לאו "ועד" מרבין בין הביניים הוו מרבים מכעין הפרט בין הביניים ולא בוסר. ועוד יש לקיים פירוש ראשון, והכי פירושו: אם ליקט האוכל שבין החרצן כדי כזית ואכלו — לוקה, ולא אמרינן דבטלה דעתו אצל כל אדם. והא לא שמעינן ליה מענבים דקרא.

שני חרצנים שבאים בתוך הענב וזג [אחד] — מן הקליפה, החרצנים לאפוקי שאם אכל כזית מן החרצנים או כזית מן הזגין — אינו חייב עד שיאכל הגרעינין והקליפה החיצונה. **סבר** לה כרבי אלעזר דדריש רבויי ומיעוטי — ורבי אלעזר נמי כרבי אלעזר בן עזריה דריש, ולא למעוטי, כדפירשתי לעיל. **ואיבעית** אימא כרבנן — ושפיר אית ליה לרבי אלעזר [בן עזריה] מלתייהו דרבנן, ותרתי שמעינן מינה. דאי סלקא דעתך לכדרבי אלעזר [בן עזריה] לחודיה — לכתוב רחמנא "מחרצנים ועד זג" לגבי פרטי קודם הכלל, ואי לדרשא דפרט וכלל ופרט כדרבנן לחודיה אתו — לכתוב או "חרצנים (או שני) וזגין" או "חרצן וזג", שניהם בלשון רבים או שניהם בלשון יחיד. אלא ש"מ כרבי אלעזר בן עזריה.

ורבי אלעזר דדריש ריבה ומיעט פרט וכלל ופרט מנליה — ואם תאמר ודלמא לית ליה [המדה] בשום מקום, כי היכי דרבנן לא דרשי

כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בְּגָזִיר "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג". וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּקָא מוֹקִים לְהַאי "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזָג, פְּרָטָא מִנָּא לֵיהּ? - סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּדָרֵישׁ מִיעֵט וְרִיבָּה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: כְּרַבָּנַן. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה - לִיכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא לְהַאי "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" גַּבֵּי פְּרָטֵי, לְמַאי הִלְכְּתָא כְּתָבֵיהּ בָּתַר כְּלָל - שְׁמַע מִינָּהּ לְמִידַיְּינֵיהּ בִּכְלָל וּפְרָט. - וְאֵימָא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא! - אִם כֵּן לִכְתּוֹב אוֹ שְׁנֵי חַרְצַנִּים אוֹ שְׁנֵי זַגִּים אוֹ חַרְצָן וְזָג, לְמַאי הִלְכְּתָא כָּתַב רַחֲמָנָא "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" - שְׁמַע מִינָּהּ לְמִידְרַשׁ בֵּיהּ כְּלָל וּפְרָט, וְאֵיפָא נַמִּי לְמִידְרַשׁ בֵּיהּ: עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזָג. וְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּדָרֵישׁ מִיעֵט וְרִיבָּה, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט מְנָא לֵיהּ? - אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: נָפְקָא לֵיהּ מֵהַאי קְרָא: "וְכִי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה" - פְּרָט, "וְכָל בְּהֵמָה" - כְּלָל, "לִשְׁמוֹר" - חָזַר וּפָרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. רָבָא אָמַר: נָפְקָא לֵיהּ מֵהַאי קְרָא "וְאִם מִן" - פְּרָט, "הַצֹּאן" - כְּלָל, "כְּבָשִׂים וְעִזִּים" - חָזַר וּפָרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא לְרָבָא: וְלִילַף מִן הַדִּין קְרָא: "מִן" - פְּרָט, "הַבְּהֵמָה" - כְּלָל, "בָּקָר וְצֹאן" - חָזַר וּפָרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. - אָמַר לֵיהּ: מִן הַאי לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ, דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמִינָא: "הַבְּהֵמָה"

מיעט וריבה! ויש לומר: דאם כן הוה לו לחלוק בכל מקום שאנו דורשין בכלל ופרט וכלל ומרבינן מהדהוא ריבוי כעין הפרט, כמו קרא ד"וכי יתן" דבסמוך דרבנן דרשי ליה בכלל ופרט וכלל ב"הזהב" בבבא מציעא (נז,ב): לרבות כעין הפרט דבר שמיטלטל וגופו ממון, ולהוציא שטרות וקרקעות ועבדים. ולא מצינו שרבי אלעזר חולק על מדות הללו וריבה יותר מריבה ומיעט, אלא גם הוא מודה שאין נשבעין על הקרקעות והשטרות ועבדים. ומשום הכי פשיטא ליה לגמרא כי במקום שאנו דורשין כלל ופרט וכלל — ידרוש הוא פרט וכלל ופרט, אם יכול להפיל כלל הראשון, ואם אינו יכול — אז דורשו בריבה ומיעט וריבה, שכך קבל המדות. וכשהוא דורש פרט וכלל ופרט — מרבה כעין הפרט, כמו רבנן בכלל ופרט וכלל (במשמע דרשא להאי קרא רבי יוסי אומר דבסמוך), אך קצת יש חילוק ביניהם לרבנן כדמפרש בסמוך. אי נמי [אומר רבינו יצחק]: דעל כרחך אית ליה בעלמא פרט וכלל ופרט, דאי הוי דריש במיעט, וריבה ומיעט, סבירא ליה לגמרא דגם גבי נזיר הוה דריש ליה במיעט וריבה ומיעט, ולא הוה דריש מיעוט אחרון לכדרבי אלעזר בן עזריה, דהכי עדיף. אלא ודאי [כדפרישית] דמדה דמיעט וריבה ומיעט לא דריש ליה, אלא דריש ליה בפרט וכלל, לפי דמדה דמיעט וריבה ומיעט אינו מדה בתורה לידרש. וכי תימא: אכתי כיון דבעלמא דריש פרט וכלל ופרט, הכי נמי גבי נזיר לידרשיה כרבנן! ויש לומר: הואיל דבעלמא דריש כל התורה בריבה ומיעט, וכן במיעט וריבה, וכן בריבה ומיעט וריבה. ואף דפרט וכלל ופרט ניתן לידרש, הואיל דברוב מקומות לא ניתן כלל ופרט לידרש — נוח לו לדרוש פרט אחרון לכדרבי אלעזר מלדרשו לפרט וכלל ופרט. אך כשאין לו מה לדרוש מפרט אחרון דרשא אחרינא — אז דורשין בפרט וכלל ופרט. **וכי** יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה פרט — ד"יתן" לא משמע כללא לרבי אלעזר, דמה יתן, דהכתוב לא פירש בכלל כלום, על כן הוא מפיל כלל הראשון. ד"יתן" על חמור ושור ושה קאי, דהיינו פרט. "וכל" — כלל, דמשמע על כל דבר. "בהמה לשמור" — חזור ופרט. ורבנן דרשי ליה בפרק "הזהב" בכלל ופרט וכלל. וכן בכל דוכתי דאשכחן דרשא כלל ופרט וכלל דלא פליג רבי אלעזר, היינו משום דדריש ליה בפרט וכלל ופרט, וממעט מיניה [דלאו] כעין הפרט, כמו רבנן מכלל ופרט וכלל. **רבא** אמר נפקא ליה מהאי — כלומר, גם בהאי קרא דריש רבי אלעזר פרט וכלל ופרט: "ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה זכר תמים יקריבנו". "מן" — פרט, דמשמע מקצת צאן ולא כל [צאן]. "צאן" — כלל, "כבשים ועזים" — חזור ופרט, הוה ליה פרט וכלל ופרט. ויש מפרשים דפרטא משמע למעוטי רובע ונרבע, ויש במשמע למעוטי חורש בשור וחמור, וחוסם פי פרה ודש בה. דהשתא נדרוש הכי: מה הפרט מפורש שלא נעבדה בהן עבירה בגופן — ויצא רובע ונרבע שפסולין לקרבן, ומכללא נרבי חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה דלא נעבדה בהן עבירה בגופן. [ואדרבה] קשה: דהיכי משמע מן הפרט למעוטי נעבדה בהן עבירה בגופן? דהכי מקרי כבשים ועזים אי נרבעו כמו לא נרבעו! ועוד קשה: דרובע ונרבע נפקא לן מקרא אחרינא דפסולין להקרבה! לכך נראה: ד"מן" — הפרט משמע למעט שתי שנים, דסהם כבש משמע בן שנה, וסתם עז משמע בת שנתה, וכן בעל מום דכתיב בפרק "זכר תמים". והשתא שמעינן מכעין הפרט בעל מום, ונרבע מהכלל אפילו שתי שנים. **ולילף** מהאי קרא — שהיא פרשה ראשונה, ולמה לא אמר שרבי אלעזר דדרוש שם פרט וכלל ופרט: "מן" פרט, דמשמע מקצת בהמה ולא כל בהמה — למעוטי חיה, דבהמה בכלל חיה וחיה בכלל בהמה. "בקר וצאן" חזור ופרט, דחיה אינו בכלל בקר וצאן. (חזור ופרט) הרי אתה דן כעין הפרט: מה הפרט מפורש למעוטי חיה מקרבן. ותימה: [כלל] מה אהני? הא לא מרבינן מידי מכעין הפרט! ותירץ מורנו הרב רבי פרץ: דאהני כללא לרבויי שור [הבר] דבהמה הוא. אף על גב דרגיל בין החיות והוי כעין חיה, אפילו הכי כשר לקרבן. **אמר** ליה מהא ליכא למשמע — מיעוטא דחיה, ד"מן בהמה" לא משמע למעוטי חיה, שהרי חיה בכלל בהמה והוי כאילו כתיב מן הבהמה ומן החיה. ואף על גב ד"מן" משמע מיעוטא, לא ממעט חיה מינה.

ר"נ

אמר ליה חיה בכלל בהמה — בתמיה. כלומר, האי בהמה לא מצית אמרת דחיה בכלל בהמה, דכתיב "בקר וצאן" בפרט בתרא, וכמו שפרטא בתרא ממעט חיה, פרטא קמא נמי מצי להוי דממעט חיה, דפרט אחרון מגלה על הראשון למעוטי חיה. ולעולם מהאי קרא נמי איכא למדרש בפרט וכלל ופרט.

ומנלן דהכי הוא — ארבנן קאי, דדרשי לעיל כלל ופרט וכלל ומרבה כעין הפרט, וקבעי: מנלן דמדה זו בתורה, היינו למדרש כעין הפרט. דתניא "ונתת הכסף". ולא קאי אר"א, דהוא דריש ליה ריש פרק "בכל מערבין" (עירובין כז,ב) בריבה ומיעט וריבה. **מה** פרט מפורש בקר וצאן פרי מפרי — דבהמות מתעברות זו מזו ויולדות, וגדולי קרקע שהן גדלין מן הארץ מעשב הארץ, אף כל — לאיתויי עופות, ולמעוטי דגים מים ומלח. ולרבי אלעזר דדריש ליה בריבה ומיעט וריבה מרבינן אפילו דגים, ולא ממעט אלא מים ומלח.

מכדי כלל ופרט וכלל כעין הפרט דיינינן ליה כללא בתרא מאי אהני — אגב גררא אתא לפרושי טעם המדות וחילוקיהם ומשפטיהם, ומפרש אותה בלשון קשיא ותירוץ. אהני לאוסופי כל דדמי לפרטא. דאי לא כתיב כלל — הוה כלל ופרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט. **אמר** ליה אי לאו פרטא [בתרא] הוה אמינא פרט וכלל ונעשה כלל מוסף על הפרט — והוה מרבינן גבי נזיר אפילו עלין ולולבין. **מכדי** תרי כללי ופרטא ותרין פרטי וכללא כעין הפרט דיינינן כדאמרן מאי איכא ביני וביני — כלום יש חילוק בין אלו שתי מדות? איכא: תרין כללי ופרטי אמרינן: כל דדמי ליה אפילו בחד צד מרבינן, ותרין פרטי וכללי — דדמי ליה משני צדדין מרבינן, מצד אחד לא מרבינן. והדין נותן, בשתי כללות מרבינן יותר מכלל אחד. ורי"ף [מפרש] דהך סוגיא דהכא אליבא דמאן דאמר כללא בתרא דוקא, והוה ליה [כעין] פרט וכלל, להכי מרבינן דדמי ליה לפרטא אפילו בחד צד. [וכן] נמי תרי פרטי וכללא פרטא [בתרא] דוקא, והוה ליה [כעין] כלל ופרט, ואהני כללא לרבות [מכעין] הדומה לו משני צדדין. אבל

רש"י

גליו"ן. **חיה בכלל בהמה** — דכתיב (דברים יד) "זאת הבהמה אשר תאכלו וגו' איל וצבי" וגו'. אמר ליה: ומי מצית אמרת הכי, דחיה הוא בכלל בהמה בהאי פרט? **הא כתיב באידך [פרטא] בקר וצאן** — למעוטי חיה. אלא האי "מן הבהמה" נמי הוה ליה פרט וכלל ופרט, ומצי נמי למילף מהכא. ומנלן **דהכי הוא** — דכעין פרטא דיינינן. **דתניא ונתת הכסף וגו' אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע** — ואיתרבו להו עופות, ואימעיטו להו דגים שאין גדילין על הקרקע, כדמפרש במסכת עירובין בפרק "בכל מערבין". **מכדי כלל ופרט וכלל כעין פרטא דיינינן כללא בתרא מאי אהני אהני לאוסופי ליה** — ואפילו מצד אחד, כגון דגים, דפרי מפרי הן, אבל אינן גידולי קרקע. דאי ליכא כללא בתרא — הוה אמינא דאין בכלל אלא מה שבפרט. **תרי [פרטי וכללא] אי איכא דדמי ליה משני צדדין** — כגון עופות, דגידולי קרקע הן ופרי מפרי — מרבינן. אבל דגים, דבחד צד דמו ליה — לא מרבינן. **ומיעט וריבה** — אי אפשר דלא ממעט מידי. והלכך, דלולבין — מרבי, אבל עלין — לא, דעלין ממעט. ואם תאמר: והא איכא רבי אלעזר דדריש מיעט וריבה, וקמייתי נמי עלין! הא לא תקשי לך, רבי אלעזר לא משמע ליה עלין אלא משום דכתיב "מכל אשר יעשה מגפן היין", דהאי "מכל" לישנא יתירא הוא. ואי משום מיעט וריבה — לא מיצטריך ליה למיכתב אלא "אשר יעשה מגפן היין", "מכל" למה לי — אלא לרבות ואפילו עלין. ואית דמפרש דהאי דאמר "אפילו עלין" — לאו דוקא, אלא קא משמע לן דפורתא הוא דמיעט, או עלין או שבישתא, ובין מיעט וריבה לריבה [ומיעט] וריבה ליכא ולא מידי. **שהרי אמרה תורה וכל משרת** — לרבות שאילו לא הוי איסורי נזיר כשיעור, והיתר משלימו לכזית — שהוא חייב.

זעירי

1 - חַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה. אֲמַר לֵיהּ: חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה? הָא
2 כְּתִיב "בָּקָר וְצֹאן", וַהֲוָה לֵיהּ פְּרָט וְכְלָל, וְאִי אַתָּה דָּן
3 אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. וּמְנָלַן דְּהָכִי הוּא - דְּתַנְיָא: "וְנָתַתָּ
4 הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ" - כְּלָל, "בַּבָּקָר וּבַצֹּאן
5 וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר" - פְּרָט, "וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ" -
6 חָזַר וְכָלָל. כְּלָל וּפְרָט וְכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין
7 הַפְּרָט; מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ: פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע -
8 אַף כָּל פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע. מִכְּדֵי, כְּלָל וּפְרָט וְכְלָל
9 - כְּעֵין פְּרָטָא דְּיַיְנִינַן, כְּלָלָא בַּתְרָא מַאי אַהֲנֵי? - אַהֲנֵי
10 לְאוֹסוּפֵי כָּל דְּדָמֵי לֵיהּ. וְתוּ: פְּרָט וְכְלָל וּפְרָט - כְּעֵין
11 הַפְּרָט דְּיַיְנִינַן, פְּרָטָא בַּתְרָאָה מַאי אַהֲנֵי? - אִי לָאו
12 פְּרָטָא בַּתְרָאָה הֲוָה אָמִינָא נַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסָף עַל
13 הַפְּרָט. וּמִכְּדֵי, תְּרֵין כְּלָלֵי וּפְרָטָא, וּתְרֵין פְּרָטֵי וְכְלָלָא
14 - (כְּלָלָא) כְּעֵין פְּרָטָא דְּיַיְנִינַן, מַאי אִיכָּא בֵּינֵי וּבֵינֵי?
15 - אִיכָּא, דְּאִילּוּ תַּרְתֵּין כְּלָלֵי וּפְרָטָא, אִי אִיכָּא פְּרָטָא
16 דְּדָמֵי לֵיהּ אֲפִילּוּ בְּחַד צַד - מְרַבִּינַן. תְּרֵי פְּרָטֵי וְכְלָלָא,
17 אִי אִיכָּא פְּרָטָא דְּדָמֵי מִשְּׁנֵי צְדָדִין - מְרַבִּינַן, בְּחַד צַד
18 - לָא מְרַבִּינַן. מִכְּדֵי פְּרָט וְכְלָל - נַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסָף עַל
19 הַפְּרָט, וְאִיתְרַבֵּי כָּל מִילֵּי, וּמִיעֵט וְרִיבָּה נַמִּי - רִיבָּה
20 הַכֹּל וְאִיתְרַבֵּי כָּל מִילֵּי, מַאי אִיכָּא בֵּין מִיעֵט וְרִיבָּה
21 לְפְרָט וְכְלָל? - אִיכָּא, דְּאִילּוּ פְּרָט וְכְלָל - מְרַבִּינַן
22 אֲפִילּוּ עָלִין וְלוּלָבִין, וּמִיעֵט וְרִיבָּה - לוּלָבִין אִין, עָלִין
23 - לָא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל אִיסּוּרִין
24 שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין הֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, חוּץ מֵאִיסּוּרֵי נָזִיר, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה "מִשְּׁרַת".

זעירי

למאן דאמר כללא קמא דוקא, וכן פרטא קמא דוקא הוה הדין להפך. ואם תאמר: ההוא קרא ד"כי יתן" וגו' דרשי ליה רבנן [בכלל] ופרט וכלל, ובעו דבר הדומה לו משני צדדין דהוי דבר המיטלטל וגופו ממון, דהא ממעטי קרקעות אף על פי שגופן ממון, וכן שטרות אף על פי שמטלטלין הואיל ואין גופן ממון, אלמא אפילו בתרי [כללי] ופרטא בעינן שני צדדין. ורבי אלעזר דריש להההוא קרא בפרט וכלל ופרט וממעט נמי קרקעות ושטרות, אלמא דהמדות הללו שוות! ויש לומר: דלפי מה שפירשתי ניחא, דרבנן סברי כללא קמא דוקא, ודמי לכלל ופרט, ואהני כללא בתרא לאתויי הדומה לו משני צדדין. ורבי אלעזר סבר: פרט [בתרא] דוקא, והוי כמו כלל ופרט, ואהני פרטא קמא לרבויי כל הדומה לו משני צדדין. ועוד יש לומר: דהני תרין צדדין דאיתנהו בקרקעות ושטרות — ומטלטלין וגופן ממון שקולין הן, וחשובין כחד צד. הלכך, בין לרבנן דדרשי תרי כללי ופרטא, בין רבי אלעזר דדריש תרי פרטי וכללא, בעינן הנך שני צדדין, דכיון שהצדדין חשובין [כחד] הי מינייהו מפקת? וכן בשמעתא דסלעם וחרגול (חולין סו,א) דבעינן ארבעה צדדין, דחשובין ושקולין הן זה כזה — כולהון כחד [צד הוו], הלכך בעיא כולהון, דדוקא ראשו ארוך הוי צד גרוע, אבל אינך כולן חשובין כחד. ודו"ק התם. **איכא** דאילו פרט וכלל מרבינן אפילו עלין [ולולבין] ואילו מיעט וריבה מרבינן לולבין אין עלין לא — תימה: הא רבי אלעזר דריש מיעט וריבה בתחילת שמעתתא, ומרבה אפילו עלין! ויש לומר: דלעיל מיירי בעלין רכין דומיא דלולבין, והכא מיירי דקשה קצת ודמי קצת לשבישתא. אך תימה: דמדת מיעט וריבה כמו מדת פרט וכלל, [ואמאי] במדת ריבה ומיעט וריבה מרבינן טפי מבמדת כלל ופרט וכלל, כדמשמע ריש פרק "בכל מערבין" ראייתו! והרב רבינו פרץ נשמתו עדן היה נותן טעם לדבר, כמו שרגיל רש"י [לפרש] בכל מקום, דהיכא דאיכא כלל ופרט — הוי פרט פירושו של כלל, וסותר ומבטל הכלל לגמרי, כאילו לא היה. אבל ריבה ומיעט, דאין מיעוט פירוש ריבוי לבטל [וריבה] לגמרי כאילו לא היה, אלא ריבה קצת ומיעט קצת. הלכך כשהפרט קודם לכלל — נעשה כלל מוסיף על הפרט, ומבטל הפרט לגמרי כאילו לא היה, שהרי אין לומר שהוא פירושו של כלל אחרי שקדמו, וגם במיעט לא דיינינן ליה, הלכך מרבינן מן הכלל שבא [אחריו]. אבל למאן דדריש במיעט וריבה יש לי לדרוש המיעוט במיעוט לומר גם שהוא לפני הריבוי כמו אם היה אחרי הריבוי, והשתא נמי כשהמיעוט קודם הוא ממעט קצת, דאין לו כח לריבוי של אחרון [לרבות] כולי האי. ואם תאמר: כלל ופרט — אין בכלל אלא מה שבפרט, ואם כן כללא מאי אהני? ותירץ: דלא נילף מגזירה שוה או במה מצינו טפי מן הפרטא. ובהכי נמי [פרט וכלל דרבי] כל מילי, אם כן מאי אהני פרטא — אלא דלא נילף מגזירה שוה או מקל וחומר [למעט]. וריבה ומיעט וריבה, ומיעט וריבה — חילוק בינייהו כדפירש הקונטרס בעלמא (סנהדרין מו,א), דריבה ומיעט הוי כמו כלל ופרט וכלל, לרבות כעין המיעוט ותו לא. ריבה ומיעט וריבה — ריבה כל מילי, ואהני מיעוטא למעוטי דבר אחד. ומיהו קשה: דריבה ומיעט וריבה, ריבה קמא למאי אהני? הא במיעט וריבה לחוד, דמרבינן כל מילי וממעטין דבר אחד, כדאמר בריש פרקין, דדריש מיעט וריבה — רבי כל מילי וממעט שבישתא! ואומר רבינו תם: דאין הכי נמי, וריבה קמא אורחיה דקרא הוא, כמו "ולקחת את המרצע" דאיכא דדריש (קדושין כא,ב) בריבוי ומיעט וריבה, "ולקחת" אורחיה דקרא. ונראה דבהכי יש ליישב מאי דפירש רבינו תם דמיעט וריבה ומיעט אינה מדה בתורה, אפילו למאן דדריש ריבויי ומיעוטי. והיא גופיה תימה: מאי שנא מפרט וכלל ופרט, דדרשינן ליה למאן דדריש כללי ופרטי! ונראה דלא דמי, דבשלמא פרט וכלל ופרט — איכא למידרשיה כעין הפרט, כמו כלל ופרט וכלל, אלא דמעט יש חילוק כדקאמר בגמרא. והשתא אין להקשות פרטא בתרא למה לי, דהא אי לאו פרטא בתרא — הוי פרט וכלל, ואיתרבי כל מילי. אבל אי הוי דרשי מיעט וריבה ומיעט — על כרחך [כמו] ריבה ומיעט וריבה דרשי, דומיא דפרט וכלל ופרט דדיינינן בכלל ופרט וכלל. והשתא הוה קשה דמיעט וריבה ומיעט

שהרי בכל התורה חַיָּה היא **בְּכְלַל בְּהֵמָה**, ואם כן כשאמרה התורה ′מן הבהמה′ הרי זה כאילו אמרה ′מן הבהמה ומן החיה′, והיה אפשר לומר ש′מן′ בא למעט מקצת מן הבהמות או מקצת מן החיות, אבל אין לומר ש′מן′ בא למעט את כל החיות.

אָמַר לֵיהּ רב יהודה מדיסקרתא לרבא, וכי אפשר לומר כאן שחַיָּה **בְּכְלַל בְּהֵמָה, הָא כְּתִיב** אחר כך פרט נוסף **′בָּקָר וָצֹאן′** שהם מיני בהמות, ואם כן הפרט האחרון ממעט חיות, ויש ללמוד את הפרט הראשון מהפרט האחרון, שכמו שהפרט האחרון ממעט חיות כך גם הפרט הראשון ממעט חיות, ואם כן ודאי שכשכתוב כאן ′בהמה′ אין חיה בכללה, **וְהָוָה** לֵיהּ [–והרי זה] כמו שאמרנו **פְּרָט וּכְלָל [וּפְרָט], וְאִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט,** ויש ללמוד מכאן שבכל מקום דורשים ′פרט וכלל ופרט′.

הגמרא דנה במידת פרט וכלל ופרט. מבררת הגמרא: **וּמְנָלָן דְּהָכִי הוּא** – מנין לנו שכך דורשים מידה זו, **דְּתַנְיָא** בברייתא, לגבי מי שהעלה מעות של מעשר שני לירושלים וקונה בהם מאכלים כדי לאכלם בירושלים, שהתורה אומרת (דברים יד כו) ′**וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ**′, ומבארת הברייתא שיש לדרוש את פסוקי התורה כך, ′**וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ**′ הרי **כְּלָל, וּמבואר** שמותר לקנות בכסף זה כל מה שהוא חפץ, ′**בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר**′ הרי **פְּרָט,** שרק את אלו מותר לקנות, ומבואר שמותר לקנות בכסף זה רק פרטים אלו, וכשחוזרת התורה וכתבה ′**וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ**′ הרי **חָזַר** הכתוב **וְכָלַל,** שמותר לקנות בכסף זו כל מה שהוא חפץ, וכיון שיש כאן **כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן** לרבות **אֶלָּא** דברים שהם **כְּעֵין הַפְּרָט** שגם הם יהא דינם כמותו, אבל דברים שאינם דומים לפרט מתמעטים, **מָה הַפְּרָט הִמְפּוֹרָשׁ** בתורה הוא **פְּרֵי מִפְּרֵי** – בקר וצאן הוולד שלהם יוצא מן האם, וכן הענבים והתמרים שמהם נעשים היין והשכר גדלים על ידי גרעיני פירות שנזרעים באדמה, **וְהוּא** גם **גִּידּוּלֵי קַרְקַע** – יין ושכר גדלים באדמה, ובקר וצאן מזונותיהם מן הקרקע, **אַף כָּל** דבר שהוא **פְּרֵי מִפְּרֵי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע** גם אותו אפשר לקנות מכספי מעשר שני, לרבות עופות שהם פרי מפרי שנולדים מאמם וניזונים מן הקרקע, אבל אין לקנות ממעות מעשר שני דברים שאינם פרי מפרי כגון מים ומלח שלא נולדים מאמם, או דברים שאינם גידולי קרקע כגון דגים שאינם ניזונים מן הקרקע. ומבואר בברייתא שדורשים מידה זו של ′כלל ופרט וכלל′ לרבות כל דבר שהוא כעין הפרט.

הגמרא דנה בכללי המידות. שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי** – מאחר שבכל מקום שיש ′**כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל**′ **כְּעֵין פְּרָטָא** דַּיְינִינָן – מרבים את כל מה שהוא כעין הפרט, אם כן קשה, **כְּלָלָא כַּתְרָא מַאי אֲהָנֵי** – מדוע צריכים את הכלל האחרון ומה הוא מועיל לנו, שהרי את מה שהוא כעין הפרט אנו מרבים מהכלל הראשון, ואת מה שאינו כעין הפרט אנו ממעטים מהפרט, והכלל האחרון מיותר. משיבה הגמרא: **אֲהָנֵי לְאוֹסוּפֵי כָּל דְּדָמֵי לֵיהּ** – הכלל האחרון מועיל, כיון שבלעדיו היה כאן רק כלל ופרט, והיינו לומדים שאין בכלל אלא מה שבפרט, אבל מה שהוא כעין הפרט לא היינו מרבים, ובא הכלל האחרון ללמדנו שאף את מה שהוא כעין הפרט אנו מרבים.

שואלת הגמרא: **וְתוּ** – עוד יש לשאול על מידה אחרת, שבכל מקום שיש ′**פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט**′ **כְּעֵין הַפְּרָט** דַּיְינִינָן – מרבים את כל מה שהוא כעין הפרט, ואם כן קשה, **פְּרָטָא כַּתְרָאָה מַאי אֲהָנֵי** – מדוע צריכים את הפרט האחרון ומה הוא מועיל לנו, שהרי את מה שאינו כעין הפרט אנו ממעטים מהפרט הראשון, ואת מה שהוא כעין הפרט אנו מרבים מהכלל, והפרט האחרון מיותר.

משיבה הגמרא: **אִי לָאו פְּרָטָא כַּתְרָאָה** – אילו לא היה נכתב הפרט האחרון, **הָוָה אָמִינָא נַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסֵף עַל הַפְּרָט** – היינו אומרים שהכלל מוסיף על הפרט, והיינו מרבים אף את מה שאינו כעין הפרט, ולכן נכתב הפרט האחרון למעט את מה שאינו כעין הפרט. שואלת הגמרא: **וּמִכְּדֵי** – מאחר שנתבאר בסוגייתנו, שבין כשיש **תְּרֵין כְּלָלֵי וּפְרָטָא** – שני כללים ופרט אחד ודורשים במידת כלל ופרט וכלל, ובין כשיש **תְּרֵין פְּרָטֵי וּכְלָלָא** – שני פרטים וכלל אחד ודורשים במידת פרט וכלל ופרט, (**כללא**) **כְּעֵין פְּרָטָא** דַּיְינִינָן – מרבים רק דברים שהם כעין הפרט, אם כן קשה, **מַאי אִיכָּא בֵּינֵי וּבֵינֵי** – איזה חילוק יש בין שתי מידות אלו.

משיבה הגמרא: **אִיכָּא** – יש חילוק, **דְּאִילּוּ** כשיש **תַּרְתֵּין כְּלָלֵי וּפְרָטָא** – שני כללים ופרט אחד ודורשים כלל ופרט וכלל, **אִי אִיכָּא פְּרָטָא דְּדָמֵי לֵיהּ אֲפִילּוּ בְּחַד צַד** – אם יש פרט שדומה לפרט שנכתב בתורה אפילו רק בתכונה אחת, אף על פי שבשאר צדדיו אינו דומה לפרט, **מְרַבִּינָן** – מרבים את אותו הפרט, כיון שעל כל פנים הוא דומה לפרט הנכתב בתורה בצד אחד, אבל כשיש **תְּרֵי פְּרָטֵי וּכְלָלָא** – שני פרטים וכלל אחד ודורשים פרט וכלל ופרט, לא מרבים כל כך, ולכן רק **אִי אִיכָּא פְּרָטָא דְּדָמֵי** – אם יש פרט שדומה לפרט שנכתב בתורה **מִשְּׁנֵי צְדָדִין,** כלומר, שבשתי תכונות הוא דומה לפרט, **מְרַבִּינָן** – מרבים את אותו הפרט, אבל פרט שדומה לפרט הכתוב בתורה רק **בְּחַד צַד** – בצד אחד, **לֹא מְרַבִּינָן** – אין אנו מרבים אותו.

עוד שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי** – מאחר שידוע לנו, שלפי אלו שסוברים שיש לדרוש את התורה בכלל ופרט, בכל מקום שיש **פְּרָט וּכְלָל, נַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסֵף עַל הַפְּרָט וְאִיתְּרֵי כָּל מִילֵּי** – ומרבים את כל הדברים, וכן לפי אלו שסוברים שיש לדרוש את התורה במיעוט וריבוי, **וְהַכְּתוּב מִיעֵט וְרִיבָּה, נַמִּי** – גם כן אומרים שהכתוב **רִיבָּה הַכֹּל וְאִיתְּרֵי כָּל מִילֵּי** – ומרבים את כל הדברים, אם כן קשה, **מַאי אִיכָּא** – מה החילוק בֵּין אלו שדורשים **מִיעֵט וְרִיבָּה** לְאלו שדורשים **פְּרָט וּכְלָל.**

משיבה הגמרא: **אִיכָּא** – יש חילוק, **דְּאִילּוּ** לפי הדורשים **פְּרָט וּכְלָל** יש לרבות הכל ממש, ולכן אם נדרוש את הפסוקים של נזיר בפרט וכלל, **מְרַבִּינָן** – נרבה שחייב **אֲפִילּוּ** על **עָלִין וְלוּלָבִין** של הגפן, **וְאִילּוּ** לפי הדורשים **מִיעֵט וְרִיבָּה,** אין לרבות הכל ממש, ולכן אם נדרוש את הפסוקים של נזיר במיעט וריבה, על **לוּלָבִין אִין** – [כן] חייב, ויש לרבות אותם מהדרשה כיון שהם רכים וראויים קצת לאכילה, אבל על **עָלִין לֹא** חייב, משום שלא מרבים ממש הכל ויש למעט עלים שהם קשים ואינם ראויים לאכילה כלל:

שנינו במשנתינו (לד:) שרבי עקיבא אומר ′אפילו שרה פיתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב′. והיינו שמלבד מה שנחלק רבי עקיבא על חכמים בענין השיעור המחייב בנזיר האם הוא בכזית או ברביעית, נחלק עמם גם בדין ′היתר מצטרף לאיסור′, שרבי עקיבא סובר שגם אם אין ביין בפני עצמו שיעור המחייבו מלקות, מצטרף הפת עמו להשלים לשיעור זה.

סוגייתנו דנה בדין היתר מצטרף לאיסור בנזיר ובכל איסורים שבתורה: **אָמַר** רַבִּי אַבָּהוּ **אָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל **אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה** הדין הוא שאֵין **הֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר** – אין דבר המותר מצטרף עם דבר האסור כדי להשלים לשיעורו, כגון האוכל כחצי זית חֵלֶב ביחד עם כחצי זית בשר של היתר, אינו חייב מלקות, **חוּץ מֵאִיסּוּרֵי נָזִיר** שאם אכל כחצי זית ענבים וכחצי זית לחם בבת אחת חייב, **שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה** בפרשת נזיר (במדבר ו ג) ′**וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים** לא יִשְׁתֶּה′, ובא הכתוב לאסור לנזיר לאכול פת השרויה ביין, ועל כרחך מדובר כשאין ביין בפני עצמו כזית, שאם תאמר שמדובר כששרה פתו בכזית יין, לשם מה הוצרך הכתוב לאסור זאת, הלא הוא אסור מחמת היין שבו, אלא על כרחך מדובר שביין בפני עצמו אין שיעור, והפת משלימתו לשיעור, והשמיענו הכתוב שבאיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ה. לֹא נִתְּנוּ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא כְּדֵי לַעֲסוֹק בָּהֶם בַּתּוֹרָה[ו] שֶׁכָּל יְמוֹת הַחוֹל הֵם טְרוּדִים**

הלכתא רבתא

ו] **בהם בתורה** - לימוד התורה בשבת נעשה מתוך עיון ויגיעה כפי שהוא בימות השבוע - ואין בכך טרחה האסורה בשבת[16], וכן מותר ללמוד דברים חדשים - ולא לחזור על לימודו בלבד[17].

ז] **בהם בתורה** - יום השבת מסוגל במיוחד ללימוד פנימיות התורה[18] - שהיא תורת החסידות[19], אמנם

ציונים והוספות

16) ראה באריכות בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' מה שהסכים לדברי החיד"א במחזיק ברכה ס"ק ו, ודלא כמ"ש בהגהות היעב"ץ (מסכת גיטין דף ס. שהודפסו בסוף הש"ס, ובסידור יעב"ץ (סדר השבת, קביעת מדרש ס"ק ח)).
וראה שיחת שבת פרשת מטות־מסעי תש"מ (שיחות־קודש תש"מ, כרך ג, עמ' 637) על אופן לימוד התורה: לא כבחור ישיבה הסבור שהוא כבר "רשכבה"ג", שכבר למד את כל התורה כולה, וממילא יכול מעתה ללמוד תורה בין כוס תה לחמין, או בין החמין לשלוש סעודות, שאז יכול הוא ללמוד תורה בניחותא, ובאופן של תענוג ומנוחה, שהרי בשבת עסקינן ואין להתאמץ יתר על המידה!
על כך נאמר לו: אם יזיע בשבת תוך כדי לימוד מאמר חסידות יזכה לגן־עדן, ולא - חס־ושלום ההיפך! לימוד התורה שלו צריך להיות כולו באופן של "ערוכה ברמ"ח איברים" ו"כל עצמותי תאמרנה". ע"כ.
אלא שהיגיעה אינה טרחה בקושיות ופירוקים להבנת ההלכה השייכת בעיקר לימות החול, כיון שעיקר הלימוד דשבת אינו בירור הקליפות, כי־אם העמקה בלימוד והבנת התורה.
וכן משמעות דברי האריז"ל (פרע"ח שער הנהגת הלימוד פ"א, טעמי המצוות פ' ואתחנן) על הטרחה בלימוד ההלכה: מורי זלה"ה היה אומר, מי שהוא חריף ובקי בעיון מאוד במהירות, טוב שיעיין שעה אחת או ב' ביום ולא יותר, כדי לשבר אגודי הקליפות, אבל מי שאינו מהיר כ"כ והוא קשה העיון, יותר טוב לו שיעיין בפנימיות הדבר שהוא בפרי, ממה שיעיין בקליפות. והוא שיעיין ויעסוק במדרשים ובאגדות, ובפרט בזוהר ובספרי קבלה. ומורי זלה"ה מרוב מהירות עיונו, היה מעיין ו' דרכים ע"ד הפשוט, נגד ו' ימי החול, ואח"כ היה אומר אותה הלכה ע"ד הסוד, נגד שבת. גם ראיתיו כשהיה קורא בהלכה בין החברים, היה מקשה בכח עד שהיה נלאה מאד, ומזיע זיעה גדולה, ושאלתיו למה עושה כן, והשיב לי, כי עסק ההלכה הוא לשבר את הקליפה, שהוא סוד קושיות, ולזה צריך שיטריח האדם מאוד: ע"כ.
משמע שעיקר היגיעה בתורה שייך לימות החול ולא לשבת (וראה עוד להלן בענין לימוד האריז"ל בשבת).
ולהעיר מדברי החתם־סופר (על התורה, פ' ויקהל, ד"ה והנ"ל) שלא יעמיקו בפלפול כאויבים בשער בשבת, ובשו"ת כתב־סופר או"ח סי' עב).

17) בשו"ת מנחת אלעזר (שם) שדברי הגמרא בנדרים לז: דאין קורין בתחלה בשבת אינם מצד הטרחה שבקריאת דבר חדש בשבת, אלא מצד עייפות התלמידים, או כדי שלא ישתכר המלמד על עבודת השבת.

הנהגת כ"ק אדמו"ר בלימוד דברים חדשים בשבת:
כ"ק אדמו"ר היה נוהג ללמוד ולעיין בספרים החדשים שהכניסו אליו בסמיכות ליום השבת־קודש. פעמים היה רבינו מביע - בעת ההתוועדות דשבת־קודש - שביעות רצון והכרת התודה על מה שהזדרזו להמציא הספרים מבית הכורך, עוד לפני השבת (לקט 'הליכות ומנהגי שבת־קודש', עמ' 24).
וכן היו מכניסים אליו לפני שבת־קודש ספרים שנשלחו אליו על־ידי מחברים או אחרים - והיה מעיין בהם בליל שבת קודש וביומו (קובץ התקשרות תקסט עמ' 10 בשם הריב"ק).
הרבי היה מבקש שלפני שבת־קודש יכניסו לחדר כ"ק חמיו הרבי הקודם, ספרים חדשים, כדי שיוכל לעיין בהם ביום השבת (הליכות ומנהגי שבת־קודש שם).
וראה זוהר בראשית דף ד ע"ב, ובפ' שלח דף קעג ע"ב: שלאחר השבת כאשר מסתלקת הנשמה היתירה הקב"ה מכנס לפמליא של מעלה לשמוע את חידושי התורה שהתחדשו בשבת, ועל כל חידוש נוספת עטרה לאביו של המחדש.

18) פרע"ח שער השבת סוף פרק כ"א: טוב ללמוד בשבת קבלה, כמו שהיו נוהגים הקדמונים. והטעם הוא, כי הקבלה בעולם האצילות, אשר הוא משפיע בתחתונים ביום השבת, והנה עולם האצילות הוא קדש גמור, אשר אין שם קליפה כלל, וזה רמוז בפסוק השתחוו לה' בהדרת קדש, ר"ת קבלה, והוא באצילות הנקרא קדש, וכן השבת, כי השבת נקרא קדש, והיא עתה עולה באצילות הנקרא קדש גמור, אשר הוא סוד השתחויה, לכן ירמוז בתיבות אלו קבלה נ"ל.
כמבואר בפע"ח דלעיל שיום השבת קשור עם לימוד הסוד.
ובהגהות יעב"ץ (הנדפסים בסוף הש"ס גיטין ס, א): לא היו מעיינין בימות החול אלא בדינין והלכות לדעת מה יעשה בישראל, ובשבת לא היו עוסקין בדינין והלכות - והיו מעיינין בשבת בדבר אגדה שמושכת הלב מפני עונג שבת וקדושת היום מסייעת להשכיל ולהבין בחכמה הנעלמה (סתרי תורה וחכמת האמת הוא שאנו קורין קבלה), קודש קודשים היא ואמרו רצונך להכיר את מי שאמר והיה העולם עסוק באגדה.

הנהגות בלימוד פנימיות התורה בשבת: מנהג הצמח־צדק ללמוד עץ חיים ופרי עץ חיים אחר הצהרים בשבתות הקיץ (תורת מנחם - רשימת היומן עמ' רכו). וראה לעיל (על סימן עדר ס"ז) מנהג אדמו"ר הזקן ללמוד זהר בליל ש"ק.

19) ראה אגרות קודש חי"ט אגרת ז'נה שפנימיות התורה

1 בִּמְלַאכְתָּם וְאֵין לָהֶם פְּנַאי לַעֲסוֹק בָּהּ בִּקְבִיעוּת[ח] וּבְשַׁבָּת הֵם פְּנוּיִם מִמְּלָאכָה וְיכוֹלִים לַעֲסֹק בָּהּ כָּרָאוּי
2 לְפִיכָךְ פּוֹעֲלִים וּבַעֲלֵי בָּתִּים שֶׁאֵינָם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בִּקְבִיעוּת כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ לֹא יַמְשִׁיכוּ הַרְבֵּה בְּעֹנֶג אֲכִילָה
3 וּשְׁתִיָּה בְּשַׁבָּת וְדֵי לָהֶם בְּעֹנֶג קְצָת שֶׁצְּרִיכִים לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה הַרְבֵּה אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה
4 בִּקְבִיעוּת כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ יַמְשִׁיכוּ קְצָת יוֹתֵר בְּעֹנֶג אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כִּי הֵם מִתְעַנְּגִים בְּלִמּוּדָם כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ[ט]
5 וּמִכָּל־מָקוֹם גַּם הֵם צְרִיכִים לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינָם רַשָּׁאִים לִמְשֹׁךְ כָּל הַיּוֹם בְּעֹנֶג אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְשֵׁינָה שֶׁהֲרֵי
6 נֶאֱמַר שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ[12][י]:

סימן רצ, בשבת ישלים מאה ברכות בפירות סעיף ה

הלכתא רבתא

לומדים בשבת גם בחלק הנגלה דתורה[20].

ח] בקביעות - כלומר שאין עושים תורתם קבע, אבל קובעים עיתים לתורה.

ט] ימות השבוע - וכיון שרגילים בלימוד, אין כאן עונג שנתחדש בזכות השבת.

י] לה' אלהיך - היינו שלא די בשביתה ממלאכה בלבד, אלא שיש להקדיש יום זה לה', ומטעם זה יש להקדיש בשבת־קודש זמן נוסף גם לתפילה[22] ולכל עניני עבודת ה'[23].

ציונים והוספות

בדורנו נתגלתה בתורת החסידות. ועד"ז באגרות קודש חכ"ה אגרת ט'תו ועוד.

20) בפרע"ח שער הנהגת הלימוד דלעיל משמע שעיקר הלימוד בשבת היה בתורת הסוד, אלא שמכך שנהג ללמוד גם בימות החול ע"ד הסוד, משמע שבשבת היה לומד גם ע"ד הפשוט אלא שהיה רובו ע"ד הסוד (ראה תורת מנחם ה'תשמ"ו ח"א ע' 302, ועד"ז שם ה'תשד"מ ח"ג ע' 2113) שבשבת היה לומד ו' אופנים ע"ד הסוד וא' ע"ד ההלכה). ועד"ז הוא בצוואת כ"ק אדמו"ר מוהר"ש לבניו (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהר"ש אגרת ח עמ' יג): תתאמצו ותתחזקו לעסוק בתורה הנגלית והנסתר. ב' שלישי היום והלילה בנגלה ושליש בנסתר. וביום הש"ק ב' שלישים בנסתר ושליש בנגלה. ע"כ.

מובן שלימוד ה'נגלה' בשבת אינו סתירה לכך שבשבת אין עבודת הבירורים, (ובשבת "בורר" אסור), כיון שביום השבת־קודש, גם לימוד דתורה אינו עניין של בירורים. וכשם שהאכילה דיום השבת אינה עניין של בירורים כמו האכילה דימות החול, אלא באופן נעלה יותר (שיחת ש"פ שמות ה'תשי"ג (תורת מנחם ח"ז עמ' 286)).

והנה בקונטרס 'עץ־החיים' אות כה כתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: יום הש"ק קדוש יהי' כולו על עסק דא"ח.

וביאר כ"ק אדמו"ר שגם בשבת יש ללמוד נגלה דתורה (שיחת ש"פ שמות ה'תשי"ג שם), ושכן הנהגת האריז"ל ורבותינו נשיאינו, ודברי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נכתבו עבור תלמידי התמימים המתנהגים עפ"י הסדר שקבע עבורם אדמו"ר נ"ע בקונטרס עץ חיים, אבל בכלל - הסדר הוא ב' שלישים חסידות ושליש א' נגלה (שיחת ש"פ תצא תשי"ד (תורת מנחם חי"ב עמ' 204)).

אמנם הרוצה לנהוג כהנהגת תלמידי התמימים ולהקפיד ללמוד בשבת חסידות בלבד, אם הוא מקפיד ונזהר גם בכל שאר הנהגות החסידות (כולל זהירות מדיבור בדברי־הרשות בשבת), יכול להקפיד גם בהנהגה זו, אבל בתנאי שהדבר לא יגרע חס־ושלום בלימוד השיעורים הקבועים (גם) בנגלה דתורה, ובפרט שיעור קבוע שנהג בו שלוש פעמים כו' (שיחת ליל ו' דחה"ס ה'תשמ"ו התוועדויות תשמ"ו ח"א עמ' 302 ועוד).

21) שמות כ, י: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ.

22) ראה תניא אגה"ק סי' א: אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם בכוונת לבם ונפשם לה'. ואדרבה עליהם מוטל ביתר שאת ויתר עז כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים וכמו שכתוב בתורת משה ששת ימים תעבוד כו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך דייקא כולו לה'.

23) קונטרס עץ החיים אות כה: צריכים לשמור מאד הזמן ביום הש"ק לעסוק בו בתורה ולא לפנות ח"ו לדברי הבאי אשר גם בימות החול צריכים להזהר בזה וביותר בש"ק כי קדוש היום לד' אלקינו וניתן לישראל לשבוע ולהתענג מטובו ית', והטיול ביום הש"ק הוא בלתי מרוצה כלל וכלל, ולא מצאנו שהותר ביום הזה רק לישן יותר מעט מכל יום, וכן לענגו באכילה ושתיה, אבל בתנאי שיהי' לכבוד שבת, והיינו שירגיש שזה לכבוד שבת ואימת שבת עליו היינו הביטול הכללי דשבת עליו (וכידוע דשבת הוא עליית חיצוניות העולמות ג"כ והכל עולה למעלה ובפרט ע"י תפלה דשבת מתעל' נפשו כו' וידוע דתפלות דשבת וסעודות דשבת שייכים המה זל"ז) אבל לבטל הזמן בשבת בדברי הבאי ח"ו הוא עון גדול ר"ל, ובפרט בענין הטיול בש"ק שאז כל העולם מטיילים לא ינקה מרע ח"ו ושומר נפשו ירחק מזה.

ובשיחת יט אדר תש"ב (לקוטי דיבורים דף תקלד): על שבת קודש כתוב מיני' מתברכין כולא יומיא - מהשבת הקדושה מתברכים כל ימי השבוע. כששומרים על השבת כראוי, הרי זה מביא ברכה בכל ימי השבוע. את עשרים ושש השעות של השבת צריך בן התורה לנצל בקדושה, בתורה ובעבודה, גם ללמוד בעצמו וגם להשפיע על אחרים ללמוד. מובן הדבר שצריכים גם לאכול ולישון, אך את הזמן הנותר צריכים לנצל לתפלה וללימוד.

כשבן תורה מנצל את השבת הקדושה לטיולים ולדברים בטלים, הרי הוא מחטיא ח"ו את הרבים. אומרים: אם בן תורה מבזבז את השעות הקדושות של השבת לטיולים ודברים בטלים - מה יעשו יהודים פשוטים? אלא אם כן

ציונים והוספות

כשמדברים בלימוד בשעת הטיולים יכולים לקיימם במשך חצי שעה או שעה.

ועד"ז בספר השיחות תרפ"ד (עמ' 60): פעמים שיהודי אינו מחלל שבת ח"ו, אבל גם אינו שומר שבת, כאו"א לפי מדרגתו, יהודי צריך להיות בשבת אחרת מבימות החול, יושב אוהל צריך לישן בשבת פחות מאשר בחול, ועליו להיות עסוק היום. כל רגע צריך להיות יקר. אם התייגע מלחשוב, יאמר בפיו זהר, מדרש או תהלים.

אבי (אדמו"ר הרש"ב) היה תמיד עסוק בשבת: בבקר היה מכין את עצמו לתפילה, אחר כך התפלל, אחר כך היה לפני קידוש, אחר כך לפני חמין, אחר כך לפני תפילת מנחה. בין מנחה למעריב היה במצב שונה לגמרי. מעולם לא הלך לישון לאחר מנחה. כיצד אפשר ללכת לישון אז? לזחול עם הנעלים לאצילות? כיצד אפשר לאכול אז ענבים ולשים רגל על רגל? הרי זה זמן רעוא דכל רעוין, הגילוי דעתיקא קדישא!

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

ז במה דברים אמורים בקשירה אבל אם תפר הכובס את בית הצואר וכן זוג של מנעלים התפורים יחד כדרך שהאומנים עושים אסור לחתכן או לנתקן זה מזה שאין חילוק בתפירה בין של קיימא לאינה של קיימא ולעולם יש בסתירתה משום קורע ואף שהקורע אינו חייב אלא אם כן עושה על מנת לתפור מכל־מקום מדברי סופרים אסור בכל ענין ויש מתירין בתפירה שאינה של קיימא לנתק או לחתוך וכן עיקר ומכל־מקום אין להקל בפני עם הארץ:

ח קושרין דלי על פי הבור במשיחה או באבנט וכיוצא בו מדבר שאינו מבטלו שם אבל לא בחבל מפני שמבטלו שם והרי זה קשר של קיימא שהרי הדלי תלוי וקשור שם תמיד ואפילו בחבל של גרדי שהוא חשוב ואינו מבטלו שם אסור גזרה משום שאר חבלים.

במה דברים אמורים בדליים הקבועים בבור אבל דליים שלנו שאינן קבועין בבור אינו קשר של קיימא ומותר אפילו בשאר חבלים ובלבד שלא יהא הקשר מעשה אומן שאסור אפילו באינה של קיימא כמו שנתבאר למעלה:

ט קושרים חבל בפני הפרה ברוחב הפתח בשביל שלא תצא מפני שאינו של קיימא שעשוי להתירו תדיר להוציא הבהמה להשקותה ואפילו לקשור בשבת שני ראשי החבל בשני צדי הפתח שלא היה תלוי כלל בפתח מאתמול מותר ואין חוששין שמא יבטל ראש אחד שיהא קשור לעולם ויוציא הבהמה בהתרת ראש השני בלבד אלא לפעמים יתיר ראש זה ולפעמים יתיר זה אבל אם באמת מבטל ראש אחד אסור:

י כל קשר שלפעמים נמלך ומבטלו לעולם אף על פי שבתחלת עשייתו אינה על מנת לבטלו אסור שמא ימלך ויבטלנו לפיכך אסור ליטול חבל ולקשרו באבוס ובפרה שמא כשירצה להוליך הבהמה לא יתיר לעולם אלא ראש אחד ויניח השני קיים לעולם ויהיה קשר של קיימא במה דברים אמורים בשאר חבלים אבל בחבל של גרדי מותר שאינו מבטלו שם ואין לגזור כאן על של גרדי משום שאר חבלים מפני שגם בשאר חבלים אינו מצוי שיבטל ראש אחד לעולם אלא לפעמים מתיר ראש זה ולפעמים מתיר זה.

וכל זה לקשור החבל בשבת באבוס ובפרה אבל אם היה קשור כבר באבוס ורוצה לקשרו עתה בפרה או שהיה קשור בפרה ורוצה עתה לקשרו באבוס מותר בכל חבל לפי שאם בא לבטל קשר אחד מהם שיהא קשור לעולם מן הסתם אותו קשר שהיה קשור כבר מניחו לעולם קשור:

יא הפותל חבלים מכל מין שיהיה חייב משום קושר ושיעורו להתחייב מן התורה כדי שיעמוד החבל בפתילתו בלא קשירה בסופו שנמצאת מלאכתו מתקיימת אבל מדברי סופרים אסור בכל שהוא וכן המפריד הפתיל חייב משום מתיר ושיעורו כשיעור הפותל והוא שלא יתכוין לקלקל שכל המקלקלים פטורין מן התורה אבל אסור מדברי סופרים:

חלק ב סימן שיז דין קשירה ועניבה בשבת:

א המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות במזיד אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה משום קנס וגם הקדרה שבישל בה אסורה לו לעולם מפני שהיא בלועה מדבר האסור לו אבל לאחרים מותר אף התבשיל במוצאי שבת מיד ואין צריכים להמתין בכדי שיעשו אף אם בישל בשבילם שלא הצריכו להמתין כן אלא בנכרי העושה בשביל ישראל שאם נתיר לו ליהנות במוצאי שבת מיד יש לחוש שמא יאמר לו לעשות בשבת כדי שיהיה הדבר מוכן לו במוצאי שבת מיד שאיסור האמירה לנכרי קל בעיני הבריות וכן אפילו בישראל העושה אלא שהתחיל מבעוד יום עשייתו בדבר שאסור להתחיל כמו שנתבאר בסי' רנ"ג שאיסור זה ג"כ קל בעיני הבריות ויש לחוש שיעבור עליו בשביל שיהא מוכן לו במוצאי שבת מיד ולכן הצריכו להמתין בכדי שיעשו גם לאחרים גזרה שמא יאמרו לאחר שיתחיל להם מבעוד יום אבל אין לחוש כלל שמא יאמר לישראל לעשות לו מלאכה בשבת בשביל ליהנות ממנה במוצאי שבת מיד ועוד שהישראל לא ישמע לו שאין אדם חוטא ולא לו.

וכן אם היה שוגג אסור בו ביום גם לאחרים שכיון שעשה איסור של תורה החמירו לקנוס בו ביום כמו במזיד שאסור גם לאחרים גזרה שמא יבשל במזיד ויאמר שוגג הייתי אבל לערב מותר גם לו מיד ואין צריך להמתין בכדי שיעשו מטעם שנתבאר:

ב אם עשה על פי הוראת חכם שטעה נקרא שוגג והוא הדין השוכח שהוא שבת או שהיא מלאכה:

ג אם חל יו"ט במוצאי שבת אסור עד מוצאי יו"ט מפני שאין שבת מכינה ליו"ט ויש אומרים שאין הכנה שייך בזה מטעם שיתבאר בסי' תק"א ויש לחוש לסברא הראשונה:

ד אם בישל במזיד ונתערב התבשיל במוצאי שבת בתבשילין אחרים בטל ברוב ואינו נקרא דבר שיש לו מתירין דהיינו שאפשר לאחרים לאכול התערובות הזה בהיתר גמור שלא מחמת ביטול ברוב מפני שאינו נקרא דבר שיש לו מתירין אלא כשיש צד היתר למי שנאסר לו אבל כאן אין היתר בלא ביטול ברוב אלא לאחרים שלא נאסר להם כלל ממוצאי שבת ואילך אבל אם נתערב בשבת כיון שבו ביום חל עליו שם דבר שיש לו מתירין לגבי אחרים שאין בטל להם ברוב חל עליו שם דבר שיש לו מתירין גם לגבי המבשל ונאסר לו התערובות הזה לעולם:

ה השוחט בשבת לחולה שיש בו סכנה מותר הבריא לאכול ממנו חי ובלא מליחה אלא בהדחה בלבד כמ"ש בי"ד סי' ס"ז לפי שאסור למלוח בשבת כמו שיתבאר בסי' שכ"א ואפילו חלה החולה היום ואתמול לא היה בדעתו כלל שישחט היום אעפ"כ אין בה משום מוקצה מטעם שנתבאר בסי' ש"י.

אבל המבשל או עשה שאר מלאכה בשביל החולה שיש בו סכנה אסור בשבת לבריא או לחולה שאין בו סכנה גזרה שמא ירבה במלאכתו בשבילו משא"כ בשחיטה שאין בה להרבות בשביל הבריא שהרי אי אפשר לכזית בשר שצריך להחולה בלא שחיטת כל הבהמה.

ואפילו עשה ע"י נכרי בין לצורך חולה שיש בו סכנה בין לצורך חולה שאין בו סכנה אסור לבריא בשבת גזרה שמא ירבה בשבילו אבל למוצאי שבת מותר לבריא מיד ואין צריך להמתין בכדי שיעשו כיון שהנכרי עשה בהיתר לצורך חולה במה דברים אמורים בשאר מלאכות חוץ מאפייה ובישול שאם אפה נכרי או בישל בשבת לצורך חולה אסור לבריא אף במוצאי שבת משום בשולי נכרים כמ"ש ביו"ד סימן קי"ג:

ו הקוצץ פרי שלא נגמר בישולו לחולה בשבת אסור לבריא משום מוקצה אפילו חלה מבעוד יום והיה כבר בדעתו מבעוד יום לקצוץ הפרי בשבת מפני שאין הכנה מועלת כלל במחובר בכיוצא בזה שהוא גדל והולך בשבת אבל פרי שנגמר בישולו ושוב אינו גדל והולך מועלת בו הכנה אע"פ שהוא מחובר:

ז המבשל הוא מאבות מלאכות שכן במשכן היו מבשלים סממנים לצבוע בה ולא בישול במים בלבד אלא אף הטיגון והאפייה והצלייה הן בכלל בישול וכן כל מי שריפה גוף קשה באור כגון המתיך אחד ממיני מתכות או המחמם את המתכת עד שנעשה גחלת וכן הממסס השעוה או החלב או הזפת והגפרית באור או שהקשה גוף רך באור כגון המניח כלי אדמה באור עד שנעשו כלי חרס חייב משום מבשל.

וכשם שאסור לבשל באור כך אסור לבשל בתולדת האור כגון ליתן ביצה בצד קדרה שהוחמה באור או לשברה על הסודר שהוחם באור כדי שתצלה מעט ואם נצלית שם כמאכל בן דרוסאי חייב משום מבשל כמו בצולה על האור.

ואפילו בתולדת חמה כגון בסודר שהוחם בחמה אסור גזרה משום תולדות האור שהרואה סבור שהוחם הסודר באור וכן אסור לגלגלה על גבי חול ואבק דרכים שהוחמו מכח חמה ואסור להטמינה בהם אפילו מבעוד יום גזרה שמא יטמין ברמץ כמו שנתבאר בסי' רנ"ז.

אבל בחמה עצמה כגון ליתן ביצה בחמה כדי שתצלה או ליתן מים בחמה כדי שיוחמו מותר מפני שאין דרך בישול בכך ואין לגזור על חמה משום אור מפני שחמה אינה מתחלפת באור:

ח המבשל בחמי טבריא פטור מפני שהן כתולדת חמה אבל אסור מדברי סופרים אפילו אם התבשיל עומד על גביו ומתבשל מלמעלה אבל מותר להעמידם שם מבעוד יום אבל להטמינו כולו בתוכם אסור אפילו מבעוד יום משום איסור הטמנה כמו שיתבאר בסי' שכ"ו:

ט כל דבר לח יש בו בישול אחר בישול דהיינו תבשיל לח שנתבשל כבר כל צרכו ונצטנן ואפילו לא נצטנן לגמרי אלא שאין היד סולדת בו וחממו בשבת עד שהיד סולדת בו חייב משום מבשל אבל אם הוא חם כל כך עד שהיד סולדת בו ומרתיחו יותר אין בזה משום בישול ומותר אפילו לכתחלה להרתיחו סמוך לאש במקום שאין לחוש לחיתוי כמו שיתבאר (ואם מותר ליתנו על גבי כירה או תנור נתבאר בסימן רנ"ג) ויש אומרים שאפילו נצטנן לגמרי אין בישול אחר בישול ומותר להרתיחו בשבת סמוך לאש במקום שאין לחוש לחיתוי.

ונהגו להקל אם לא נצטנן לגמרי אלא ראוי עדיין לאכול מחמת חמימותו אבל אם נצטנן לגמרי נוהגין כסברא הראשונה אפילו לענין דיעבד כמו שנתבאר בסימן רנ"ג ואפילו ליתנו על תנור בית החורף קודם שמסיקו הנכרי כדי שיתחמם כשיסיקנו אסור כמו שנתבאר שם וכן בכל דבר שיתבאר שיש בו משום בישול:

י וכל זה בתבשיל שנתבשל כל צרכו אבל כל שלא נתבשל כל צרכו אפילו נתבשל כבר כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בישול אפילו בעודו רותח ואפילו יתבשל מאליו אלא שעושה דבר שמקרב בישולו כגון שמגיסו בכף:

יא תבשיל יבש שאין בו רוטב כלל אין בו בישול אחר בישול אם נתבשל כבר כל צרכו ואפילו נצטנן לגמרי ומותר אפילו לשרותו בכלי ראשון רותח כדי שיהא נימוח שם ויהיה דבר לח.

ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת אין שורין אותו בשבת בחמין שהיד סולדת בו אפילו אינו נמוח שם כלל ואם שרה בכלי ראשון חייב ובכלי שני אסור לשרותו מדברי סופרים מפני שנראה כמבשל ואינו דומה לתבלין שמותר ליתנם בכלי שני כמו שיתבאר מפני שהתבלין עשויין למתק הקדרה ואינו נראה כמבשל וכן כל דבר העשוי ליתן טעם בקדרה כגון שום ובצל הרי הם כתבלין

ומותר ליתנם בכלי שני אע"פ שהיד סולדת בו יש מי שמסתפק בבצל שמא הוא מתבשל גם בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו ונהגו להקל ויש מתירין בכל דבר יבש שלא נתבשל לשרותו בכלי שני שהיד סולדת בו ויש להחמיר בזה כסברא הראשונה.

אבל מותר לערות מכלי שני שהיד סולדת בו על כל דבר יבש שלא נתבשל חוץ ממין דג שנקרא קולייס האספנין ומליח הישן דהיינו בשר או דג מלוח של שנה שעברה שאלו אינם צריכים בישול אלא מעט ועירוי זה היא גמר מלאכת בישולן וחייב עליו משום מבשל אבל מותר לשרותן ולהדיחן במים צוננים.

וכן כל דבר קשה שלא נתבשל שאינו ראוי לאכילה כי אם על ידי שרייה או הדחה בחמין אם שרה אותו אפילו בכלי שני או הדיחו אפילו בעירוי מכלי שני ונעשה ראוי חייב משום מבשל.

וכן כל דבר שאינו מבושל שהוא מלוח הרבה ואינו ראוי לאכילה כי אם על ידי שרייה או הדחה בחמין אם שרה או הדיח בחמין חייב אבל מותר לשרותו ולהדיחו בצוננין ואפילו נעשה ראוי על ידי כך שכל דבר שאינו אוכל מותר לעשותו אוכל בשבת כמו שיתבאר בסי' שכ"ד:

יב יש מי שאומר שאע"פ שאין בישול אחר בישול בדבר יבש מכל־מקום יש בישול אחר אפייה או צלייה שהאפוי או הצלוי אם נתנו אפילו בעודו רותח בתוך כלי ראשון שהיד סולדת בו חייב ולפ"ז גם בכלי שני יש להחמיר מדברי סופרים כמו שנתבאר למעלה ולכן צריך ליזהר שלא ליתן פת אפוייה אפילו בקערה שהיא כלי שני כל זמן שהיד סולדת בו.

ויש מי שמסתפק וחושש מחיוב חטאת גם בכלי שני שהיד סולדת בו מפני שיש דברים רכים שמתבשלים גם בכלי שני ואין אנו בקיאין בהן ושמא גם הלחם נקרא רך לענין זה ומתבשל גם בכלי שני שהיד סולדת בו וכן יש להסתפק ספק זה גם בשאר דברים ויש להחמיר בכולן לבד מבתבלין שהתירו חכמים בפירוש ליתנם בכלי שני וכן מים ושמן כמו שיתבאר והוא הדין לשאר משקין ואפילו בבשר צלוי יש להחמיר כיון שיש בישול אחר צליה אבל במבושל אין להחמיר כלל אפילו בכלי ראשון שלדברי הכל אין בישול אחר בישול בדבר יבש.

אבל יש מתירין באפוי וצלוי אפילו צוננים ליתנם אפילו בתוך כלי ראשון רותח מפני שאין בישול אפילו אחר אפייה וצלייה ונהגו ליזהר לכתחלה כסברא הראשונה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו אבל בדיעבד יש להתיר אפילו בכלי ראשון כסברא האחרונה:

יג ולפי סברא הראשונה שיש בישול אחר אפיה וצליה יש ג"כ אפיה וצליה אחר בישול דהיינו שכל דבר המבושל אסור ליתנו בלא רוטב סמוך לאש במקום שיכול להתחמם שם עד שתהא היד סולדת בו אבל לדברי הכל אין אפיה וצליה אחר אפיה וצליה ודבר האפוי או צלוי מותר ליתנו סמוך לאש ע"ד שיתבאר אפילו נצטנן כבר לגמרי:

יד כלי שיש בו דבר חם שהיד סולדת בו מותר להניחו בשבת על גבי קדרה הטמונה בבגדים כדי שישמור חומו ולא יצטנן ואפילו לא נתבשל כל צרכו שיש בו משום בישול כשעושה דבר שממהר לגמור בישולו מכל־מקום כאן אי אפשר לו כלל לבא לידי בישול גמור ולא אפילו לידי הוספת בישול אלא להעמיד חומו בלבד ומותר לטוח פיו בבצק כדי להעמיד חומו אם יש לו בצק שנילוש מאתמול.

אבל אסור להטמינו תחת הבגדים כמו שנתבאר בסי' רנ"ג:

טו אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר שאינו חם כל כך עד שתהא היד סולדת בו על גבי קדרה שהיא חמה כל כך שהעליון יכול להתחמם מחומה עד שתהא היד סולדת בו והוא הדין על גבי מיחם שהוא חם כל כך במה דברים אמורים כשהעליון לא נתבשל עדיין כל צרכו שיש בו משום בישול אף כשהוא חם אבל אם נתבשל כבר כל צרכו אלא שנצטנן מעט אע"פ שאינו חם כל כך שהיד סולדת בו כיון שהוא חם קצת עד שהוא ראוי לאכול מחמת חמימותו כבר נתבאר שנוהגין להקל שאין בו משום בישול ומותר להניחו על גבי קדירה או על גבי מיחם לחממו הרבה ואם הוא דבר יבש שנתבשל כל צרכו אפילו נצטנן לגמרי אין בו משום בישול ומותר לחממו על גביהן אפילו שתהא היד סולדת בו:

טז ואפילו אם הקדירה טמונה על גבי האש כגון על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה על פי הדרכים שנתבארו בסי' רנ"ג וכן מיחם שעל גבי האש מותר ליתן עליהן בשבת כל דבר שאין בו משום בישול כגון תבשיל יבש אפילו הוא צונן לגמרי או תבשיל לח שלא נצטנן לגמרי מטעם שנתבאר בסי' רנ"ג:

חלק ב סימן שיח דין המבשל בשבת:

לקוטי תורה

תוכן הפרק: יישוב קושיית הר"ן בדין לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא כו'

ועפ"ז יתורץ מה שנדחקו גדולי המפרשים בפירוש מימרא זו דלעולם ישלש אדם שנותיו

שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד.

פשטות משמעות הלשון היא, דכל ימי חייו צריך אדם ללמוד שליש היום מקרא. וקשה, "והרי התלמוד צריך זמן הרבה, ואף המשנה חמורה מן המקרא".

דהר"ן כ' ולאו דוקא שישליש ימותיו בשוה כו', והרמב"ם ס"ל דישלש היינו לשלישים שוים ממש, אלא דנתכוין לתרץ קושיית הר"ן במה שכתב שזהו בתחלת למודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה כו' ויקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב כו'.

הר"ן נדחק לתרץ קושיא זו, ד"ישלש" לאו דוקא, "אלא לומר שיתן זמן לכל אחד כפי הראוי לו". והרמב"ם כ' דהדין דישלש זמן לימודו הוא רק "בתחלת למודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ [היינו משנה], יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כו' ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד". וכוונתו לתרץ קושיא הנ"ל (דהר"ן).

ולפי זה דוחק קצת לשון לעולם ישלש כו', וגם מה שהקשו בגמרא מי ידע כמה חיי, דמזה משמע דכל שני חייו ישלש כו'.

גם פי' הרמב"ם דחוק קצת, הן דמלשון "לעולם" משמע שכן צריך להיות תמיד, ועוד שהגמ' שם מקשה איך אפשר לשלש את ימיו והלא אין אדם יודע כמה זמן יחי' ומתרץ שצריך לשלש כל יום ויום, ומלשון הקושיא "מי ידע כמה חיי" משמע שהדין דלעולם ישלש כו' הוא לכל ימי חיי האדם.

אמנם לפי מ"ש אתי שפיר, דבתחלת למודו של אדם ישלש השליש במקרא ממש לבדו, דאע"ג שלתלמוד צריך זמן יותר, מכל־מקום יש לו למהר ללמוד המקרא בתחלה. ואחר שהגדיל בחכמה יש לו לקיים השליש במקרא בתורה שבכתב עם מה שילמוד אח"כ מפנימיות התורה והאגדות, שזה נכלל הכל בשליש במקרא כנ"ל.

"חשיבות מצות תלמוד התורה", מתוך מאמר "ביאור על פסוק ולא תשבית", מספר לקוטי תורה פ' ויקרא (דף ד')

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(לח) **ויקר** הנה כתיב אדם ביקר בל ילין כו'. וזה קאי על אדה"ר כשהיה בג"ע קודם שחטא בעה"ד כו' שלא היה יכול לעמוד שם לקבל בחינת יקר העליון כו' וביאור הדברים הנה פי' יקר הוא בחינת הארת אא"ס כשהוא בא בבחי' ומדרגה הגבוה מאד הוא שנקרא יקר כמו עד"מ כשמשתעשע האדם בדבר היקר מאד נעלה כי עיקר היקר הוא רק הפלגת הערך כמו יקר תפארת גדולתו כו' כל הון יקר כו' ושרשו הוא בחינת השעשועים המופלגים מצד יוקרו המופלג כמו הבן יקיר לי כו' ילד שעשועים כו' כמו ע"ד דוגמא אבן טוב יקר הערך בהפלגה גדולה שאין לו שיעור כלל הנה השעשועים בו ג"כ מופלג ביותר עד אין שיעור כלל כו' וד"ל ובאמת בתיבת יקר יש ב' פירושים א' ענין יקרות כמו הון יקר כו' וכה"ג רבות והב' ענין כבוד וגדולה מופלגת ביקר הערך מאד כמו ואת יקר תפארת גדולתו כו' למי יחפוץ המלך לעשות יקר כו' מה נעשה יקר וגדולה למרדכי כו' וכתרגום כבודו זיו יקריה וכמו"כ ענין זיו השכינה בג"ע הנה בחי' הזיו הזה הוא בחינת זיו יקריה שהוא בחינת יקר הערך בהפלגה גדולה מאד וב' הפי' עולים לסגנון א' שמצד בחינת יקר הערך והחשיבו' כמו בחינת כבוד ויקר וגדולה יתירה כנ"ל יפול בו ג"כ ל' יוקר ממש שהוא יקרות הדבר לגודל עוצם חשיבותו וגדולתו בעיני הכל וכמו ולי מה יקרו ריעיך כו' מאשר יקרת בעיני נכבדת וכה"ג שזה סובל ב' הפירושים ענין יקרות ממש וענין יקר הערך בגדולה וחשיבות מופלגת כי כל דבר חשוב ביותר נקרא יקר והוא יקר ערכו שזהו ג"כ סיבת יוקרו כמו אבן טוב שמפני יקר ערכו ביותר מצד עוצם חשיבותו בעיני הכל לכן הוא נמכר ביוקר גדול ביותר ולפי ערך החשיבות ויקר ערכו ממש כן ערך מקחו ביוקר ונמצא הא בהא תליא ועולין לסגנון א' וכידוע וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

אך הנה כדי שיומשך המשכה זו בבחי' חכ' זהו ע"י ק"ש דהנה ארז"ל תורתן אומנתן מפסיקין לק"ש אבל לא לתפילה כו' ולכאורה אינו מובן למה מפסיקין לק"ש יותר מלתפילה, אך לפי שק"ש הוא למסור נפשו באחד דהיינו מס"נ בחי' ביטול הרצון שלמעלה מן החכ' למהותו ועצמותו ועי"ז ממשיך מבחי' מהו"ע לבחי' חכ' ועי"ז נעשה הקנין כו'. והנה בקנין יש משיכה כו' והיינו כי המשיכה הוא בחי' המשכת אא"ס בתורה, וזהו מ"ש בתורה וידבר ה' אל משה דבר אל בנ"י ודברת בם שהוא לשון המשכה המשכת אא"ס בתורה, וזהו כל היושב ושונה הקדב"ה שונה כנגדו דהיינו שנמשך אא"ס כו' בבחי' חכ', וזהו ע"י דבור לשמה לשם התורה כדי שיומשך אא"ס בתורה ע"י הדבור של התורה. והנה העיון שבתורה הוא בחי' התקשרות הנפש בתורה שע"י העיון מקשר דעתו ומחשבתו בתורה שהוא בחי' אתדל"ת שנעשה אחר אתדל"ע. וזהו ישראל מתקשראן באורייתא, זהו ע"י העיון, ואורייתא בקודב"ה הוא ע"י בחי' דבור של התורה שעי"ז נמשך אא"ס בתורה, ואתדל"ע שאחר אתדל"ת י"ל שזה יהי' הגילוי לע"ל, וזהו ענין תורה קנין אחד כו'.

ומעתה י"ל מ"ש שו"א קנין א', הענין הוא דהנה ארז"ל אם אין קמח אין תורה ואם אין תורה אין קמח, ולהבין זה י"ל משארז"ל על אלו שמאריכי' בתפילה מניחי' חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, שהתורה נק' חיי עולם והתפילה נק' חיי שעה, ופירש"י לפי שהתפילה היא מזון ורפואה ושלום שהיא חיי שעה משא"כ התורה היא חיי עולם. ולהבין ענין חיי שעה, הענין הוא דהנה כתי' ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית דהיינו שבכל יום נמשך המשכת הארה חדשה להחיות את העולמות מאין ליש, ואם לאו הי' העולמות חוזרים לאין ואפס ממש כבתחילה, וכמ"ש הבעש"ט זצ"ל ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים ג' תיבות ואותיות אלו הם נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתי' ודבר אלקינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו הי' האותיות מסתלק' כרגע ח"ו וחוזרות למקורן הי' כל השמים אין ואפס ממש והי' כלא היו כלל וכמו קודם מאמ' יהי רקיע כו' כמ"ש בתניא ח"ב פ"א, נמצא שצריך תמיד שיומשך המשכה חדשה מאין ליש, דהיינו משרש אין ויש שהוא בחי' חו"ב שנק' אין ויש תרדל"מ וזווגייהו תדיר בשביל חיות העולמות כדי שלא יופסק החיות ותמיד נמשך המשכה זו, וזהו ובטובו מחדש בכי"ת מע"ב כו'.

חמשה קנינים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

אך הענין יובן בהקדם ענין נט"י ע"פ מ"ש בסידור מהרי"ק ז"ל ששורש ענין נט"י הוא לפי שבחו"ב מלובשי' חו"ג דא"א והם מי החסדי', וצריכי' להמשיך מים אלו ע"י חו"ב לז"א, וז"ע דכתי' ביעקב כשבירך את מנשה ואפרי' שכל את ידיו ות"א ואחכמינון לידוהי, פי' שמפרש שכל מלשון השכלה שהמשיך מוחין למדות שהם בחי' הידי', וא"כ שיהי' שורש ההמשכה מלמעלה מן השכל, וכענין שכ' הבחיי כי נתכווין בעשר אצבעות ידיו להמשיך הברכה ממקור החכ'. ועד"ז יובן ענין נט"י ע"פ פי' מהרי"ק, דהנה ביוסף כתי' ויפוזו זרועי ידיו וארז"ל בסוטה נעץ צפורני ידיו בקרקע, ויצא כו' דרך צפורני ידיו, והיינו כמו שאברהם יצא ממנו כו' יצחק יצא ממנו כו' שזהו נקיית הפסולת בכדי שיהי' אח"כ מנוקה מכל, עד שיעקב הי' מטתו שלימה כו' וזהו בחי' דחיית הפסולת דרך פ"ה שהוא מה שנשפע משפע היסוד כו' כן ביוסף עמדו עליו הקלי' וסט"א עד שהוכרח לתלות ולנעוץ צפורניו בקרקע ופי' רש"י כדי להתייסר, מ"מ הרי ארז"ל ראוי הי' יוסף שיצא ממנו י"ב שבטי' כמו מיעקב אלא לפי שיצא דרך צפורניו ולכן העמיד רק ב' שבטי' מנשה ואפרים, ואעפ"כ יצאו מבנימין ונק' על שמו. ומ"מ יש הפרש ביניהם שאם הי' יוצא מיוסף צדיק עליון הי' ע"ד מלמעלמ"ט וכמו כשהי' משה מכניס את ישראל לארץ כמ"ש במ"א, וע' בלק"ת בד"ה ואתחנן, משא"כ בנימין צדיק תחתון הוא

מלמטלמ"ע, וכ"ז הוא ע"י ויפוזו כו', וע' באוה"ח ע"פ וימררוהו ורבו, שענין ויפוזו זהו ע"ד שארז"ל בקדושין ברב עמרם חסידא כו' יעו"ש. ומ"מ ע"י שעמד בנסיון המשיך מבחי' אריך אנפין שז"ע שארז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו שנא' טוב ארך אפים מגבור שנת' במ"א שע"י שכובש את יצרו ממשיך מבחי' אריך אנפין כו'.

המזבח עץ שלש אמות (ג)

בס"ד. ש"פ אמור, ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

פתיחת המאמר

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך כו'[1],

והקשו בגמרא[2] **אטו יראה מלתא זוטרתי היא,** - האם יראה זה דבר קטן? **ותירצו** בגמרא **אין** - כן, **לגבי משה מלתא זוטרתי היא.** - לגבי משה זה דבר קטן. **וידוע הקושיא על זה בתניא**[3] **והלא** לא נאמר מה ה' אלקיך שואל ממשה, אלא **מעמך כתיב** היינו שהפנייה היא לישראל, ומהו התירוץ דלגבי משה מלתא זוטרתי היא כו', בשעה שהתביעה היא מכל ישראל.

ובגמרא דברכות איתא[4] - נאמר: **תניא רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך** ועל זה דורש **אל תקרי** (תקרא) **מה אלא מאה,** היינו שה' אלקיך דורש מעמך מאה ברכות בכל יום.

וצריך להבין שהרי וודאי יש קשר תוכני בניהם, ואינו רק השוואה בעלמא בין שני מילים "מה" ו"מאה", ומהו **השייכות** בין התוכן **דמאה ברכות** לזה **דמה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה כו'. גם** - דיוק נוסף, מהו **ענין** דרך הלימוד של **אל תקרי מה אלא מאה והלא כתיב מה כו'.** ומה רמזו בהוספה "מאה" על הפשט "מה"?

ולהבין כל זה יש להקדים מה שנתבאר לעיל במאמרים הקודמים דכללות ענין העשר ספירות גם בשרשם ומקורם הראשון באור אין־סוף שלפני הצמצום הוא ההשערה להאיר בעולמות, והיינו שאין זה - הספירות הגנוזות בבחינת גילוי מן העצם כי־אם גילוי שכל מטרתו היא להאיר את העולמות כו', ועל כן באים הספירות הגנוזות במדה ובמשקל ובבחינת התלבשות בכלים ובבחינת התחלקות דמעלה ומטה, הן במדידת האורות והן במדידת הכלים כו'.

ובמאמר הקודם נתבאר כי עיקר ענין ההתחלקות בספירות ניכר בהם בהתלבשותם בהכלים של אצילות שנעשים בבחינת מציאות דבר כו', על ידי התלבשותם בכלים שהם בחינה של גבול.

אבל האור שבבחינת אין־סוף ובבחינת בלי גבול כלומר אור הסובב כל עלמין הנה בשרשו ומקורו לפני הצמצום אינו בכדי לפעול פעולה, היינו להאיר בעולמות אלא רק בבחינת גילוי מן העצם כו', ועל כן אין בו התחלקות בבחינת מדה ושיעור בעצם, וגם כמו שמאיר בעולמות לאחר הצמצום אינו בא בבחינת התלבשות בכלים והתחלקות רק בבחינת אור מקיף שמקיף לכולם בשוה כו'.

שבת פרשת עקב

1. דברים י, יב.
2. מגילה כה, א.
3. **פרק מ"ב וזה לשונו:** והנה במ"ש לעיל בענין יראה תתאה יובן היטב מ"ש בגמ' על פסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך אטו יראה מילתא זוטרתי היא אין לגבי משה מילתא זוטרתי היא וכו' דלכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכללו' נשמות ישראל שלכן נקראים בשם רועים ומשרע"ה הוא כללו' כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחינת הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ס דאצילות המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע כו'.
4. מנחות מג, ב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים – חלק א

שאלות על הפסוק בסוכות תשבו וגו'. ישנן ג' נפשות: האלקית, הבהמית, והשכלית ממוצעת ביניהם.

"בַּסֻּכֹּת* תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים, כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת, לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". וְצָרִיךְ לְהָבִין, וַהֲלֹא סֻכָּה הִיא מַקִּיף וְאֵיךְ שַׁיָּךְ יְשִׁיבָה בְּמַקִּיף, וּמַהוּ הַמִּסְפָּר דְּ"שִׁבְעַת יָמִים". וּמַה כּוֹפֵל הָעִנְיָן "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ" וְגוֹ', דַּהֲלֹא בִּתְחִלָּה אוֹמֵר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ", דְּזֶהוּ צִוּוּי לִכְלַל יִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה חוֹזֵר וְכוֹפֵל "כָּל הָאֶזְרָח" כוּ'. אָמְנָם מִנּוֹשֵׂא הָעִנְיָן מוּבָן דְּ"כָל הָאֶזְרָח כוּ' בַּסֻּכֹּת" הוּא הַבְטָחָה, וְהַיְנוּ דְּכַאֲשֶׁר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים", אָז הִנֵּה "כָּל הָאֶזְרָח כוּ' בַּסֻּכֹּת". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַמַּדְרֵגָה דְּאֶזְרָח, וּמַהוּ הַהַבְטָחָה בָּזֶה. וְהִנֵּה אָמְרוֹ "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם" כוּ' הוּא לְבַד דְּסֻכָּה הִיא מִצְוָה שֶׁצְּרִיכָה דַּעַת, וּכְמַאֲמַר "עַד עֶשְׁרִים אַמָּה אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא דָּר בַּסֻּכָּה", הִנֵּה עוֹד זֹאת שֶׁמֵּעִקְּרֵי הַמִּצְוָה הוּא אֲשֶׁר "יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם", וּמַהוּ הַיְדִיעָה — "כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי כוּ' בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", דְּלִכְאוֹרָה הִנֵּה זֶה גּוּפָא קַשְׁיָא, לָמָּה הוּא הַסֵּדֶר בָּזֶה דְּכַאֲשֶׁר הוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם הוֹשִׁיבָם בַּסֻּכּוֹת, דְּלִכְאוֹרָה הָיָה רָאוּי שֶׁיּוֹלִיכֵנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יָשָׁר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹשִׁיבֵנוּ בָּהּ יְשִׁיבַת קֶבַע, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוֹלִיכָנוּ בַּמִּדְבָּר בִּמְקוֹם נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב, וְלֹא זוֹ בִּלְבָד שֶׁלֹּא הוֹשִׁיבָנוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יְשִׁיבַת קֶבַע, אֶלָּא עוֹד זֹאת כִּי צִוָּנוּ לְהוֹדִיעַ לְדוֹרוֹתֵינוּ "כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי כוּ' מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". וְהַסֻּכּוֹת הָיוּ עַנְנֵי הַכָּבוֹד, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הָעִנְיָן בָּזֶה. וְהִנֵּה בִּזְמַן וּמָקוֹם דְּסֻכָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת נְטִילַת לוּלָב וּמִינָיו, וְצָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דְּעִנְיָנִים אֵלּוּ לַסֻּכָּה, וּמִפְּנֵי מָה ד' מִינִים אֵלּוּ דַּוְקָא — אֶתְרוֹג, לוּלָב, הֲדַס וַעֲרָבָה — הֻקְבְּעוּ לְמִצְוָה. וּלְהָבִין כָּל זֶה, יֵשׁ לְהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב "כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף, וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי", וְאוֹמֵר "וּנְשָׁמוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁהֵם ג' מַדְרֵגוֹת נְפָשׁוֹת, נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְנֶפֶשׁ הַשִּׂכְלִית. דְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הֵם רְחוֹקִים זֶה מִזֶּה בְּרִחוּק הָפְכִי, וְהַיְנוּ דְּאֵינוֹ רַק רִחוּק עֶרְכִּי כִּי־אִם רִחוּק הָפְכִי, עַל־כֵּן צָרִיךְ לִהְיוֹת מְמֻצָּע בֵּינֵיהֶם וְהוּא הַנֶּפֶשׁ הַשִּׂכְלִית. דְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא נֵר הֲוָיָ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "נֵר הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם", וּכְתִיב "רוּחַ הָאָדָם הָעוֹלָה הִיא לְמַעְלָה", וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִיא רוּחַ הַבְּהֵמָה הַיּוֹרֶדֶת לְמַטָּה, דְּאָדָם וּבְהֵמָה הֵם רְחוֹקִים זֶה מִזֶּה בְּעֶצֶם מַהוּתָם וְצָרִיךְ לִהְיוֹת מְמֻצָּע בֵּינֵיהֶם, וּכְשֵׁם בְּגוּף וְנֶפֶשׁ שֶׁהֵם הֲפָכִים זֶה מִזֶּה, דִּתְנָאֵי גֶּדֶר הַגַּשְׁמִי הֵם הֲפָכִים מִגֶּדֶר הָרוּחָנִי, עַל־כֵּן צָרִיךְ לִהְיוֹת מְמֻצָּע בֵּינֵיהֶם וְהוּא הָרְבִיעִית דָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ תָּלוּי בּוֹ, שֶׁהוּא הַמֻּבְחָר שֶׁבַּדָּם וְהוּא הָרוּחָנִי שֶׁבַּגַּשְׁמִי, דְּזֶהוּ הַכְּלִי אֶל הַגַּשְׁמִי שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, דְּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת מְקַשֵּׁר רוּחָנִיּוּת בְּגַשְׁמִיּוּת. וְזֶהוּ "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ", שֶׁהֵם הָאֵדִים הָרוּחָנִיִּים שֶׁל הָרְבִיעִית דָּם, דְּזֶהוּ כְּלִי אֶל הַגַּשְׁמִי שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, וְכֵן הוּא גַּם בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִתְחַבְּרוּתָם הוּא עַל־יְדֵי הַנֶּפֶשׁ הַשִּׂכְלִית הַמְמֻצָּע בֵּינֵיהֶם.

חג הסוכות, תר"צ, נויארק

*) נדפס בספר המאמרים – קונטרסים חלק א עמוד 156 ואילך.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ג. שנים[57] **עברו, אני עובר ממלמד למלמד, מר' יקותיאל לר' שמשון, מר' שמשון לר' ניסן, משמש את החסידים ר' הענדל ור' אבא מצ'אשניק, שומע שיחותיהם של ר' אהרן ור' יקותיאל, המלמדים**

57) האנשים שנזכרו באות זה ושלאחריו:
ר' יקותיאל - ראה לקמן שיחת ש"פ פנחס. נזכר ג"כ ב"התמים" ח"ה ע' ק.
ר' שמשון - ראה לקמן שיחת ש"פ פנחס. נזכר בשיחת כ' כסלו תרצ"ד אות ז.
ר' ניסן - בארוכה אודותו ראה לקמן סוף שיחת שש"פ.
ר' הענדל - ראה "התמים" ח"א ע' עט.
ר' מאיר מרדכי - ראה "התמים" ח"ז ע' קב. שיחת חה"פ תרצ"ד אות טו.
רשב"ץ - תולדותיו ראה "התמים" ח"א ע' ס"ז ולקמן שיחת ש"פ קדושים.

מדוקשיץ, מאזין לסיפוריהם של ר' שמואל הורוויץ - "יושב" אצל ה"צמח־צדק" - ר' מאיר מרדכי צ'ערנין ומלמדי - להועיל - ר' ניסן סקאבלא, ובכל הדיבורים והסיפורים היו מדברים הרבה פעמים על השאלה "מהו חסיד".

מכל הדיבורים והסיפורים האמורים הצטיירה במוחי דמות רבת אנפין בשאלת "מהו חסיד": משכיל, עובד, בעל מדות טובות, אדם המתענה, אדם השותק.

ד. היה זה בסוף סיון תרנ"ו. ההורים ואני ומורי רשב"ץ נ"ע שהיינו אז בנאות דשא באליווקע ליד קראסנאיע.

ביום מסויים הגיע אורח חשוב הרב ר' יחזקאל נ"ע ארלוזרוב, שהתארח אצלינו כמה ימים.

באחד הימים, בישבנו בגן עם הרב ארלוזורוב ומורי הרשב"ץ ליד כוס תה, הזכרתי להרב ארלוזורוב על הריקוד בל"ג בעומר שהוא ור' אשר גראצמאן כיבדוני בו כשהוריי שהו בחרקוב לפני תשע שנים.

בהיזכרי על רשימות ילדותי מאותו ריקוד של ל"ג בעומר, נזכרתי על הענין של חסיד וחסיד קטן, ומתוך חיוך אמרתי להרב ארלוזורוב שבמשך תשע השנים מאז, קלטתי הרבה פירושים והבדלים בין חסיד קטן לחסיד.

הרב ארלוזורוב שהיה ידוע כבעל זכרון מופלא, סיפר למורי רשב"ץ על השיחה שהתקיימה בינו ובין ר' אשר גראצמאן לביני אודות חסיד קטן וחסיד.

הרב ארלוזרוב ומורי נכנסו לשיחה מקיפה בשאלת מהו חסיד. כל אחד מהם סיפר הרבה סיפורים מהרביים ומזקני החסידים, בהם השתקף המושג של התואר חסיד.

היה זה לי לעונג רב לראות שני זקנים - לא כל כך בשנים מאשר בחכמה - שניהם לא רק חסידי חסידות של הרבי ה"צמח־צדק", אלא גם תלמידי ישיבה שלו, שניהם מדברים על המושג חסיד, בכל זאת נראה ונרגש הבדל רב ביניהם.

הרב רשב"ץ, זה שהיה חדור כל כולו בדרכי החסידים שראה עוד בשנות ילדותו אצל זקני החסידים בשווינציאן, הדרכתו בשנות בחרותו אצל הצדיק החסיד ר' מיכעלע מאפאצק ומה שקיבל מהרביים ומגדולי החסידים המשכילים והעובדים, ובעיניו המושג גם של החסיד הפשוט והרגיל ביותר, הוא מהות של עץ פרי הדר.

חינוכו והדרכתו של הרשב"ץ ודרך חייו, יצרו בתודעתו תכונות רוממות מיוחדות בכל דבר עדין, ובמשקפי מיקרוסקופ חסידיים הסתכל והגדיר גם את החסיד הרגיל והפשוט.

הרב ארלוזורוב, זה שהיה חדור כל כולו בלמדנות ופלפול בתורת הנגלה, בעל ההגיון הקר, סדרן ובעל הבנה עמוקה ורחבה, שעל כל דבר שהוא מסתכל, עד כמה שיהיה זה עדין ורוחני, הוא תופס רק את גוף המציאות של הדבר, ובהבנה זו הוא גם מסתכל על המציאות של חסיד.

שניהם, הרשב"ץ והרב ארלוזורוב, הם לומדים גדולים, שניהם לומדים חסידות, ובמדה ידועה עוסקים בעבודת החסידות, ועל אף זאת יש לכל אחד מהם הגדרה אחרת במהותו של חסיד. הרשב"ץ רואה ומדבר על מהותו של חסיד, ואילו הרב ארלוזרוב רואה ומדבר על מציאותו של חסיד.

ט' ניסן, ה'ת"ש

אגרות קודש

ב"ה. ב' כ"ה אלול, תרפ"ט

ידידי הנכבד והנעלה וו"ח אי"א
מוהר"ר ברוך שלום שי' הכהן

שלום וברכה.

לקראת השנה החדשה הבאה עלינו בתוך כאחב"י שי' לטובה ולברכה הנני לברך את ידידי וב"ב שי' בברכת שנה טובה ומתוקה בגו"ר בשנת חיים ופרנסה טובה מתוך הרחבה, שנה אשר בה ירים השי"ת קרן התורה וקרן אחב"י שי'.

והנני ידידו הדו"ש ומברכו בכוח"ט ובגמח"ט

יוסף יצחק.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת האזינו

לב א הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ
אִמְרֵי־פִי: ב יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל
אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־
עֵשֶׂב: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:
(לוי) ד הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל
אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: ה שִׁחֵת לוֹ
לֹא בָנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַלְתֹּל: ו הַ לַיהוָה
תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא
אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 65)

הַלְה' תִּגְמְלוּ זֹאת (לב, ו) הָאוֹת הֵ"א שֶׁל תֵּבַת הַלְה', שֶׁהִיא תֵּבָה שֶׁל אוֹת אַחַת, מוֹרָה עַל אַחְדוּת. וְאוֹת זוֹ מוֹפִיעָה בְּהֶקֵּשֵׁר שְׁלִילִי דַּוְקָא (עַם נָבָל וְלֹא חָכָם), כִּי הַכַּוָּנָה הִיא לִפְעֹל אַחְדוּת בְּמָקוֹם שֶׁל הִתְחַלְקוּת דַּוְקָא. וְכַיָּדוּעַ, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּלוֹמַר: שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַצָּב שֶׁל תַּחְתּוֹנִים (לֹא כְּפִי שֶׁמִּתְעַלִּים לָעֶלְיוֹנִים) יִהְיוּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(ישראל) שני ז זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר
שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ: ח בְּהַנְחֵל
עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים
לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב
חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: י יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל
יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ:
יא כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו
יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ: יב יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ
וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:
ע"כ כמנחת שבת ובחול

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שמחת תורה תשט"ו – תורת מנחם התוועדויות יג עמ' 83)

יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לב, ח) הַקֶּשֶׁר בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִגְבוּלוֹת עַמִּים הוּא, שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבָרֵר אֶת אַרְצוֹת הָעַמִּים, הַיְנוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם. כֵּיצַד עוֹשִׂים זֹאת? - עַל־יְדֵי זֶה שֶׁ"אֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְבַרְבָּרְיָא . . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁגִּלִּיתֶם כֻּלְּכֶם". זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ"ה עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת": אֵין צֹרֶךְ שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַגִּיעוּ לְכָל מָקוֹם בָּעוֹלָם, אֶלָּא דַּי בִּיהוּדִי אֶחָד ("אֶחָד מִכֶּם").

וְלִפְעָמִים, כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי נִמְצָא בְּפִנָּה שׁוֹמֵמָה, מִתְעַבֶּרֶת בּוֹ נִשְׁמַת צַדִּיק, וַאֲפִילוּ נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְבָרֵר אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא.

שלישי יג יַרְכִּבֵהוּ כתיב על־במותי קרי עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ
וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן
מֵחַלְמִישׁ צוּר: יד חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן
עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־
חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר:
טו וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ
אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ: טו יַקְנִאֻהוּ
בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ: יז יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא
אֱלוֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יָדְעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא
שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם: יח צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל
מְחֹלְלֶךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש כז עמ' קטז)

יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ (לב, יג) עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת (רש"י) זֶה עַתָּה קִבַּלְתִּי יְדִיעָה . . מִשּׁוּבוֹ שֶׁל מַר לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבָּא מֵאֶרֶץ הָרִים וּגְבָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ, הֲרֵי . . אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת, זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁשּׁוּבוֹ . . בְּוַדַּאי יֵשׁ בָּזֶה עֲלִיָּה בְּכָל הַמּוּבָנִים, הֵן בְּגֶשֶׁם וְהֵן בְּרוּחַ, שֶׁזֶּה בָּזֶה תָּלוּי. וּבִפְרָט בְּנוֹגֵעַ לַיְּהוּדִים, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְגוֹי קָדוֹשׁ הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ. וּבְיֶתֶר שְׂאֵת עַל־פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, אֲשֶׁר תַּכְלִית כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא הַגְבָּרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר וְהָרוּחָנִיּוּת עַל הַגַּשְׁמִיּוּת.

רביעי יט וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו:
כ וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה
אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֵמֶן
בָּם: כא הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם
וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם:
כב כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל
תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וְיבֻלָּהּ וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי
הָרִים: כג אַסְפֵּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם:
כד מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־
בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר:

כח מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר
גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה: כט אָמַרְתִּי
אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם: ל לוּלֵי כַּעַס
אוֹיֵב אָגוּר פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה
וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־זֹאת: לא כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת
הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ערב ראש השנה תשמ"ז – התוועדויות תשמ"ז ד עמ' 430)

חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם (לב, כג) **חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים** (רש"י)

חִצַּי (לְמוּטָב) - הַיְנוּ אַהֲבָה וְיִרְאָה. **וְהֵם אֵינָם כָּלִים** - בִּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ (בִּתְמִיהָה)? וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת עַל הַפָּסוּק אֲנִי הֲוָיָ' לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם, שֶׁיֵּשׁ לְהִתְפַּלֵּא: אֵיךְ מִתְבּוֹנֵן יְהוּדִי בַּ'אֲנִי הֲוָיָ' לֹא שָׁנִיתִי' בְּעֵת הַתְּפִלָּה וְלֹא מַגִּיעַ לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ? וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁזֶּה חֶסֶד מֵה' שֶׁאָדָם נִשְׁאָר חַי אַחַר הַתְּפִלָּה. אָמְנָם, הֶעְדֵּר כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא לְטוֹבָה, שֶׁהֲרֵי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא נְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא. וְאַדְרַבָּה, אַהֲבַת ה' וְיִרְאַת ה' מוֹסִיפוֹת חַיּוּת בַּנְּשָׁמָה בְּגוּף.

חמישי כט לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם:
ל אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה
אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַיהוָה הִסְגִּירָם: לא כִּי
לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: לב כִּי־מִגֶּפֶן
סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבְמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ
אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ: לג חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ
פְּתָנִים אַכְזָר: לד הֲלֹא־הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם
בְּאֹצְרֹתָי: לה לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם
כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ: לו כִּי־יָדִין
יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנָחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת
יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב: לז וְאָמַר אַי אֱלֹהֵימוֹ צוּר
חָסָיוּ בוֹ: לח אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין
נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:
לט רְאוּ | עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים
עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא
וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת אחרון של פסח תשי"ז – תורת מנחם התוועדויות יט עמ' 323)

כִּי צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם (לב, ל) הַשְּׁמָדוֹת ל"ע שֶׁהָיוּ בְּדוֹרֵנוּ - לֹא הָיוּ מִצַּד כֹּחָם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי אֵין לְגוֹי שְׁלִיטָה עַל יְהוּדִי, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ. וְהַגַּע בְּעִצְמְךָ: אִם בַּעֲצֵי הַמִּקְדָּשׁ הַנִּשְׁמִי וַאֲבָנָיו לֹא שָׁלַט הָאוֹיֵב, כַּכָּתוּב טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ - כָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר שֶׁאֵין לוֹ שְׁלִיטָה בְּמִקְדָּשׁ רוּחָנִי (וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד). אֶלָּא **צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם** - מִטַּעַם הַיָּדוּעַ לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר אָמַר פַּעַם, שֶׁאֵין לְהַצְדִּיק אֶת ה' יוֹתֵר מִדַּאי . . . אֲבָל כְּתִיב "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי", הֵינוּ שֶׁלְּעָתִיד יוֹדוּ לַה' עַל הַ"אָנַפְתָּ".

שישי מ כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי
לְעֹלָם: מא אִם־שָׁנַנְתִּי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט
יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם: מב אַשְׁכִּיר
חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה
מֵרֹאשׁ פֶּרְעוֹת אוֹיֵב: מג הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי
דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ
עַמּוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 201)

הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן (לב, מד) **וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן הוֹשֵׁעַ . . שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ** (רש"י) כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי זוֹכֶה לִגְדֻלָּה, גַּדְלוּת שֶׁל שְׁרָרָה אוֹ גַּדְלוּת בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁזּוֹכֶה לִבְרָכוֹת נַעֲלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם - הוּא עָלוּל לַחֲשֹׁב, שֶׁמִּזֶּה גּוּפָא שֶׁהוּא זָכָה לְכָךְ, סִימָן שֶׁהוּא רָאוּי לַדָּבָר, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ תִּהְיֶה אֶצְלוֹ תְּנוּעָה שֶׁל הַרְחָבַת הַדַּעַת וְרוּמְמוּת. לוֹמְדִים אָנוּ מִיהוֹשֵׁעַ, שֶׁאַדְרַבָּה: דַּוְקָא מִי שֶׁזּוֹכֶה לִגְדֻלָּה צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּתְחִלָּתוֹ. וְזֶהוּ גַּם הַכְּלִי לְכָךְ שֶׁהַגְּדֻלָּה תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

שביעי מד וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־
הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: מה וַיְכַל
מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל: מו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר
תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי

הַתּוֹרָה הַזֹּאת: מז כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם
כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ: פ מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: מט עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה
הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרִחוֹ
וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לַאֲחֻזָּה: נ וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה
וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר
הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: נא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן
עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
נב כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שמחת תורה תשכ"ב – תורת מנחם התוועדויות לב עמ' 128)

וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים (לב, מז) **הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמְּבוֹאוֹת הַמְּטַנָּפוֹת לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע . . אִם הָיָה קוֹרֵא וּבָא, פּוֹסֵק . . עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים** (ברכות כד, ב)

יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיכָן נִרְמְזָה הֲלָכָה זוֹ בַּפָּסוּק. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה דִּבּוּר עִנְיָנוֹ רִבּוּי - הַסְבָּרָה וְהִתְחַלְּקוּת לִפְרָטִים. וּמִזֶּה, שֶׁ"דָּבָר" לְשׁוֹן יָחִיד (בְּנִגּוּד לְ"שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים", לְשׁוֹן רַבִּים), מוֹרֶה עַל שְׁלִילַת הַדִּבּוּר, אֲבָל לֹא שְׁלִילָה מֻחְלֶטֶת, שֶׁאָז אֵין זֶה דִּבּוּר כְּלָל, אֶלָּא הַפְסָקָה בְּאֶמְצַע הַדִּבּוּר. וְהֵיכָן מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַפְסִיק אֶת הַדִּבּוּר בַּתּוֹרָה - בְּמִי שֶׁלּוֹמֵד בַּדֶּרֶךְ וּבָא לְמָבוֹא שֶׁאֵינוֹ נָקִי.

מפטיר מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה לֵאמֹר: מט עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה
הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרִחוֹ
וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה: נ וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה
שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן
אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: נא עַל אֲשֶׁר
מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי־מְרִיבַת
קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: נב כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־
הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי
נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פפפ

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ לְעֵת זִקְנָתוֹ מִכַּף מִיַּד כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל וְנִצּוֹל מִכֻּלָּם: **ב** וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי מַחְסִי וּמְצֻדָתִי מִבְצָר חָזָק וּמְפַלְטִי־לִי וּמַצִּיל אוֹתִי: **ג** אֱלֹהֵי צוּרִי חָזְקִי אֲשֶׁר אֶחֱסֶה מִתְכַּסֶּה בּוֹ מָגִנִּי מָגֵן לִי וְקֶרֶן וְתֹקֶף יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי יַעַד לָנוּ מֵאִיּוּם הָאוֹיֵב מֹשִׁעִי מֵחָמָס מֵאַנְשֵׁי חָמָס תֹּשִׁעֵנִי: **ד** כַּאֲשֶׁר מְהֻלָּל בַּהַלֵּל כְּשֶׁאֲנִי מִתְפַּלֵּל וְאֶקְרָא אֶל יְהוָה אָז וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ אֲנִי נוֹשָׁע: **ה** כִּי אֲפָפֻנִי הִקִּיפוּנִי מִשְׁבְּרֵי כְּאֵבֵי מָוֶת מִנַּחֲלֵי מִגַּיָּסוֹת הַשּׁוֹטְפוֹת כַּנַּחַל, שֶׁל אַנְשֵׁי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי מַפְרִידִים אוֹתִי: **ו** חֶבְלֵי כְּאֵבֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי אוֹיְבַי לָשִׂים בְּדַרְכִּי מֹקְשֵׁי הַמּוֹלִיכִים אֶל מָוֶת: **ז** בַּצַּר־לִי אָז אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ מִן הַשָּׁמַיִם קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי וְצַעֲקָתִי בָּאָה בְּאָזְנָיו: **ח** וַיִּתְגָּעַשׁ נָעוּ וַתִּרְעַשׁ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מֵרוֹב הַפַּחַד, מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ יֶחֶרְדוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי כַּאֲשֶׁר חָרָה לוֹ לָקַחַת מֵהֶם נִקְמָתוֹ: **ט** עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ מָשָׁל עַל חֲרוֹן אַפּוֹ בָּאוֹיְבִים וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל בָּרְשָׁעִים, גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ לִשְׂרוֹף בְּשׂוֹנְאֵי: **י** וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֵד לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבָיו וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו לִהְיוֹת מוּכָן לְהִפָּרַע מֵהֶם: **יא** כְּאִלּוּ וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב עַל מַלְאָךְ וַיָּעֹף בִּמְהִירוּת וַיֵּרָא הָיָה נִרְאֶה בָּא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: **יב** וַיָּשֶׁת שָׂם חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת לִהְיוֹת מוּכָן לְהַחֲשִׁיךְ לָאוֹיֵב, חַשְׁרַת רִבּוּי מַיִם הַנִּקְשָׁרִים בְּעָבֵי

שי למורא

א) **בְּיוֹם הִצִּיל ה' אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אוֹיְבָיו,** לְעֵת זִקְנָתוֹ לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו כָּל צָרוֹתָיו וְנִצַּל מִכֻּלָּם. פֵּרוּשׁ אַחֵר, בְּכָל עֵת שֶׁבָּאָה עָלָיו צָרָה וְנִצַּל מִמֶּנָּה הָיָה שָׁר הַשִּׁירָה הַזֹּאת. **וּמִכַּף שָׁאוּל,** לְפִי שֶׁהָיָה אוֹיְבוֹ וְרוֹדְפוֹ מִכֻּלָּם, הִזְכִּירוֹ לְחוּד. **ב)** **סַלְעִי,** חָזְקִי, כְּמוֹ סֶלַע חָזָק. **וּמְצֻדָתִי,** מִבְצָרִי. **וּמְפַלְטִי לִי,** מְפַלֵּט אוֹתִי עִם צְבָא יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה. וְגַם בִּהְיוֹתִי לְבַדִּי. **ג)** **צוּרִי,** חָזְקִי, כְּמוֹ צוּר וְסֶלַע. **וְקֶרֶן יִשְׁעִי,** הוּא לִי לְעֵזֶר כְּמוֹ קֶרֶן לְבַעַל הַקַּרְנַיִם. **מִשְׂגַּבִּי,** סוֹמֵךְ אוֹתִי. **וּמְנוּסִי,** שֶׁהָיִיתִי נָס אֵלָיו לְעֶזְרָה. **מֵחָמָס,** מֵאַנְשֵׁי חָמָס. **ד)** **מְהֻלָּל אֶקְרָא ה' וגו',** כַּאֲשֶׁר אֲנִי קוֹרֵא אֶל ה' בְּהַלֵּל, אָז אֲנִי נוֹשָׁע. **ה)** **אֲפָפֻנִי,** סְבָבוּנִי. **מִשְׁבְּרֵי מָוֶת,** צָרוֹת שׁוֹבְרוֹת מוֹבִילוֹת אֶל מָוֶת. פֵּרוּשׁ אַחֵר, גַּלֵּי מָוֶת. **נַחֲלֵי בְלִיַּעַל,** גְּיָסוֹת שׁוֹטְפוֹת כְּנַחַל, מֵאַנְשֵׁי בְּלִיַּעַל. **יְבַעֲתֻנִי,** יַבְעִיתוּ וְיַחֲרִידוּ אוֹתִי. **ו)** **חֶבְלֵי שְׁאוֹל,** מַכְאוֹבֵי מָוֶת. "חֶבְלֵי", כְּמוֹ "חֶבְלֵי יוֹלֵדָה" (הושע יג.יג). **קִדְּמֻנִי,** בָּאוּ לְפָנַי. **ח)** **וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ,** גַּעַשׁ וְרַעַד וְרַעַשׁ תָּקְפוּ אֶת אוֹיְבַי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. **מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ,** שֶׁהִרְעִישׁ הקב"ה גַּם אֶת צְבָא הַשָּׁמַיִם בִּשְׁבִילִי. **כִּי חָרָה לוֹ,** כַּאֲשֶׁר חָרָה לוֹ עַל מַעֲשֵׂיהֶם וְנָקַם מֵהֶם נִקְמָתִי. **ט)** **עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ,** הוּא עִנְיַן כַּעַס. כְּמוֹ "אָז יֶעְשַׁן אַף ה'" (דברים כט.יט). **תֹּאכֵל,** תִּשְׂרֹף אֶת הַקָּמִים עָלַי. **י)** **וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֵד,** נָטָה אֶת הַשָּׁמַיִם לְמַטָּה לָאָרֶץ וְיָרַד עֲלֵיהֶם

הפטרה לפרשת האזינו לקריאה בציבור

ולשמו"ת בשמואל ב פרק כב

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל: **ב** וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצֻדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי: **ג** אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי מֹשִׁעִי מֵחָמָס תֹּשִׁעֵנִי: **ד** מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: **ה** כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי: **ו** חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־מָוֶת: **ז** בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: **ח** וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: **ט** עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ: **י** וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֵד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו: **יא** וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־

שי למורא

לְהִתְקָרֵב אֶל שׂוֹנְאֵי לְהַכּוֹת בָּהֶם. כְּלוֹמַר שֶׁהָיָה מְמַהֵר לְהִפָּרַע מֵהֶם. **וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו,** שֶׁיָּרַד בְּעַב הֶעָנָן לְהִיוֹת מוּכָן לְהִפָּרַע מִשּׂוֹנְאָי. **יא) וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעָף וגו',** הוּא מָשָׁל עַל מְהִירוּתוֹ לְבוֹא לְעֶזְרָה. **יב) וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבוֹתָיו סֻכּוֹת,** שָׂם אֶת הַחֹשֶׁךְ סְבִיבוֹתָיו לְסֻכָּה לְהָגֵן עָלָיו. כְּעֵנָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ" (שמות יד.כ) שֶׁהָיָה מַפְסִיק בֵּין הַמִּצְרִים לְיִשְׂרָאֵל. **חֲשַׁרַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים,** קְשׁוּר הַמַּיִם בְּעָנְנֵי הַשָּׁמַיִם, מֵהֶם בָּא הַחֹשֶׁךְ. **יג) מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ וגו',** מִתּוֹךְ הָאוֹר שֶׁלְּפָנָיו אֲשֶׁר חָפְצוּ לְהָאִיר וּלְהוֹשִׁיעַ לִי, מִזֶּה עָצְמוּ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי אֵשׁ בְּאוֹיְבַי. **יד) יַרְעֵם,** יִתֵּן בָּהֶם רְעָמִים. **טו) וַיָּהֹם,** עָשָׂה בָּהֶם מְהוּמָה. **טז) וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי יָם,** וְנִרְאוּ מַעֲמַקֵּי הַיָּם. כְּלוֹמַר, נִתְגַּלּוּ דְּבָרִים סְתוּמִים וְנִפְלָאִים. **יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל,** נִתְגַּלּוּ הַיְסוֹדוֹת הָעֲמֻקִּים שֶׁל יְשׁוּב הָעוֹלָם. **יז) יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים,** כְּלוֹמַר, שֶׁהֲצִילָהוּ מִצָּרוֹת רַבּוֹת. **יח) מֵאוֹיְבִי עָז,** מֵאוֹיְבַי שֶׁהָיָה חָזָק. **כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי,** כַּאֲשֶׁר הִתְחַזְּקוּ מִמֶּנִּי. **יט) יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי,** בְּיוֹם שֶׁהָיָה קוֹרֶה לִי מִקְרֶה רָע הָיוּ אוֹיְבַי מַקְדִּימִים לָבוֹא עָלַי. **כא) כְּבֹר יָדַי,** כְּפִי שֶׁיָּדַי בְּרוּרוֹת וּנְקִיּוֹת מֵעָוֶל. **כג) כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי,** כִּי כָּל מִשְׁפָּטֵי תּוֹרָתוֹ לְנֶגֶד עֵינַי תָּמִיד לְהִתְנַהֵג לְפִיהֶם. **כה) כְּבָרִי לְנֶגֶד עֵינָיו,** כִּבְרִירוּתִי אֲשֶׁר הִיא לְנֶגֶד עֵינָיו. **כו) גִּבּוֹר תָּמִים,** כְּמוֹ "גֶּבֶר תְּמִים". **תִּתַּמָּם,** אַתָּה נוֹהֵג עִמּוֹ בְּתִמִּימוּת. **כז) עִם נָבָר תִּתָּבָר,** עִם אִישׁ בָּרוּר וְנָקִי, תִּתְנַהֵג בִּבְרִירוּת. **וְעִם עִקֵּשׁ תִּתָּפָל,** וְעִם אִישׁ הַמִּתְנַהֵג בְּעִקְּמִימוּת, תָּבוֹא עָלָיו בְּדַרְכּוֹ הַנִּפְתָּלֶת וְהַמְעֻקֶּמֶת. **כח) עִם עָנִי,** מְכֻנָּע בְּעָנִי. **וְעֵינֶיךָ עַל רָמִים תַּשְׁפִּיל,** וְתִתֵּן עֵינֶיךָ עַל הַמִּתְגָּאִים לְהַשְׁפִּילָם. **כט) כִּי אַתָּה נִירִי,** כִּי אַתָּה תָּאִיר לִי כְּנֵר. **יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי,** יָאִיר לִי אֶת הַחֹשֶׁךְ, כְּלוֹמַר, יוֹצִיאֵנִי מִן הַצָּרָה. ל) **כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד,** כִּי בְּעֶזְרָתְךָ אָרוּץ אֶל גְּדוּדֵי הַגּוֹיִם. **אֲדַלֶּג שׁוּר,** אֶקְפֹּץ עַל הַחוֹמוֹת שֶׁל עָרֵי אוֹיְבַי לְכִבְשָׁם. **לא) תָּמִים דַּרְכּוֹ,** לְגְמוֹל לְאִישׁ כְּמִפְעָלוֹ. **צְרוּפָה,** נְקִיָּה מִפְּסֹלֶת, כְּכֶסֶף צָרוּף. **לג) מָעוּזִּי חָיִל,** מְחַזֵּק אוֹתִי בְּכֹחַ. **וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי,** וְהִתִּיר

עטרת מרים

שְׁחָקִים: **יג מִנֹּגַהּ** מֵהָאוֹרָה **נֶגְדּוֹ** מֵאִיר לְאוֹהֲבָיו, וּלְשׂוֹנְאָיו **בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ:** יד **יַרְעֵם** מִשְּׁמֵעַ קוֹל רַעַם **מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ:** טו **וַיִּשְׁלַח חִצִּים** הֵם הָאֹשִׁים הַבּוֹעֲרִים שֶׁיָּרְדוּ בְּחֹזֶק מֵהֶעָנָן **וַיְפִיצֵם בָּרָק** וְהֵם מִתְחַדְּשִׁים מִגּוּף הַבָּרָק **וַיָּהֹם:** **טז וַיֵּרָאוּ** הָיוּ גְּרֵאִים **אֲפִקֵי יָם** קַרְקָעוֹת מֵי הַיָּם כִּי נִבְקְעוּ הַמַּיִם **יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל** כִּי נִבְקַע הַתְּהוֹם **בְּגַעֲרַת יְהוָה** בַּפְּקָמִים עָלַי, **מִנִּשְׁמַת** מִנְּשִׁיבַת **רוּחַ אַפּוֹ:** **יז יִשְׁלַח מִמָّרוֹם** עֶזְרָתִי **יִקָּחֵנִי** מִיַּד הָאוֹיֵב **יַמְשֵׁנִי** הוֹצִיאֵנִי **מִמַּיִם רַבִּים** מִיַּד הָרַבִּים הַקָּמִים עָלַי: **יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז** מִשֹּׂנְאַי **כִּי אָמְצוּ** הִתְחַזְּקוּ **מִמֶּנִּי:** **יט יְקַדְּמֻנִי** הָרַע **בְּיוֹם** אֵידִי בְּעֵת יִקְרֵנִי מִקְרֶה רָע **וַיְהִי יְהוָה** מִשְׁעָן לִי וְאַף כִּי נָפַלְתִּי, הִנֵּה קַמְתִּי: **כ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב** לְמָקוֹם רָחָב **אֹתִי יְחַלְּצֵנִי** יוֹצִיאֵנִי מִן הַמֵּצַר **כִּי־חָפֵץ בִּי:** **כא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי** כְּפִי צִדְקָתִי **כְּבֹר** כִּנְקִיּוּת **יָדַי יָשִׁיב לִי:** **כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי** לֵאלֹהַי: **כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי** עֵינַי תָּמִיד לְהִנָּהֵג עִמָּדִי בָּהֶם, **וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר** אֲפִילוּ מֵאַחַת **מִמֶּנָּה:** **כד כְּשֶׁעָלָה בְּלִבִּי לַחֲטוֹא בְּדָבָר, אָז וָאֱהִי תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי:** **כה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבָרִי לְנֶגֶד עֵינָיו** וְלֹא נֶגֶד בְּנֵי אָדָם וּלְהִתְיַהֵר: **כו** כֵּן דַּרְכְּךָ לְהִתְנַהֵג **עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם:** **כז עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל:** **כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ תִּתֵּן עַל־רָמִים** וְתַשְׁפִּיל אוֹתָם: **כט כִּי־אַתָּה נִירִי** כְּנֵר **יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ** יָאִיר **חָשְׁכִּי:** יוֹצִיאֵנִי מִן הַצָּרָה: ל **כִּי בְכָה** בְּעֶזְרָתְךָ **אָרוּץ** לְקֵרַאת **גְּדוּד** אוֹיְבַי, **בֵּאלֹהַי** וּבְמַאֲמַר אֱלֹהַי **אֲדַלֶּג־שׁוּר** אֶקְפֹּץ עַל הַחוֹמָה, לְכִבּוּשׁ עֲיָרוֹת: **לא הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ** לִגְמוֹל לְאִישׁ כְּמִפְעָלוֹ: **אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה** בְּרוּרָה, שֶׁאֵין בָּהּ סִיגִים וְדָבָר לְלֹא תּוֹעֶלֶת **מָגֵן הוּא** מַחֲסֶה כְּמָגֵן **לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ:** **לב כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ:** **לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר**

רוּחַ: **יב וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכָּה חֲשַׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים:** **יג מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ:** **יד יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ:** **טו וַיִּשְׁלַח חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֹם:** **טז וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל בְּגַעֲרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ:** **יז יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים:** **יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי:** **יט יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי:** **כ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי:** **כא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי:** **כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי:** **כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה:** **כד וָאֱהִי תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי:** **כה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו:** **כו עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם:** **כז עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל:** **כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ תִּתֵּן עַל־רָמִים וַתַּשְׁפִּיל:** **כט כִּי־אַתָּה נֵרִי יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי:** **ל כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר:** **לא הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ:** **לב כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ:** **לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל מְחַזֵּק אוֹתִי בְּכֹחַ וַיַּתֵּר**

עטרת מרים

מְדַלֵּג אוֹתִי בְּדַרְכִּי, לִהְיוֹת **תָּמִים דַּרְכִּי** מִבְּלִי מִכְשׁוֹל: **לד מְשַׁוֶּה** מֵשִׂים **רַגְלַי** קַלּוֹת **כָּאַיָּלוֹת** לָרוּץ מַהֵר אַחַר הָאוֹיֵב **וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי** שָׁם בָּטוּחַ: **לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה** לְהִלָּחֵם בְּטוֹב **וְנִחַת** נָתַתָּ בִּי כֹּחַ לִשְׁבֹּר **קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי** בְּעֵת הִמָּתְחִי לִירוֹת: **לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ** יִשְׁעֲךָ הָיָה לִי לְמָגֵן **וַעֲנֹתְךָ** מִדַּת עֲנָוְתָנוּתְךָ **תַּרְבֵּנִי** עָשָׂה כְּאִלּוּ הָיִיתִי עַם רַב: **לז תַּרְחִיב** הִרְחַבְתָּ **צַעֲדִי** פְּסִיעוֹתַי, **תַּחְתֵּנִי וְלֹא** לְבַל יִמָּעֲדוּ קַרְסֻלָּי רַגְלַי לִנְפּוֹל בָּאָרֶץ: **לח אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם: לט וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם** עִם פְּצָעִים **וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: מ וַתַּזְרֵנִי** וַתְּאַזְּרֵנִי **חַיִל** כֹּחַ **לַמִּלְחָמָה** לְהִלָּחֵם, וְאֶת שׂוֹנְאַי **תַּכְרִיעַ קָמַי** תַּפִּיל לִכְרוֹעַ **תַּחְתֵּנִי: מא וְאֹיְבַי** שֶׁיִּבְרְחוּ לְפָנַי **תַּתָּה לִּי** הָפְכוּ לִי **עֹרֶף מְשַׂנְאַי** עִם כִּי יָנוּסוּ, אַשִּׂיגֵם **וָאַצְמִיתֵם** אֶכְרוֹת אוֹתָם: **מב יִשְׁעוּ** יִפְנוּ אֶל מַלְכֵי הָאֲדָמָה **וְאֵין מֹשִׁיעַ** לְאַחַר זְמַן יִפְנוּ **אֶל־יְהוָה** לְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו, אֲבָל **וְלֹא עָנָם: מג וְאֶשְׁחָקֵם** אֶכְתֹּשׁ אוֹתָם לִהְיוֹת דַּק **כַּעֲפַר אָרֶץ כְּטִיט** הַמֻּשְׁלָךְ **בַּחוּצוֹת אֲדִקֵּם** אֶעֱשֶׂה אוֹתָם דַּק דַּק **אֶרְקָעֵם** אֶרְמְסֵם: **מד וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי** כְּמוֹ שָׁאוּל וְנָבָל וַאֲחִיתֹפֶל וְאַבְשָׁלוֹם **תִּשְׁמְרֵנִי** מִיַּד כֻּלָּם, עַד שֶׁהָיִיתִי **לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם** אֲשֶׁר **לֹא־יָדַעְתִּי** וְהֵם **יַעַבְדֻנִי: מה בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי** יְכַזְּבוּ לִי מִיִּרְאָתָם אוֹתִי, וְיֹאמְרוּ לֹא חָטָאנוּ לְךָ, בַּעֲבוּר **לִשְׁמֹעַ אֹזֶן** שֶׁל כֻּלָּם וְהֵם **יִשָּׁמְעוּ לִי** עַל רֹב כֹּחִי וְאֹמֶץ יָדִי, וְיִהְיוּ נִשְׁמָעִים אֵלַי לְכָל אֲשֶׁר אֲצַוֵּם: **מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ** יִהְיוּ כְּמוּשִׁים **וְיַחְגְּרוּ** וְיִפְחֲדוּ **מִמִּסְגְּרוֹתָם** מִקְּשִׁי יִסּוּרֵי מַסְגֵּר שֶׁאֲנִי מְיַסְּרָן בָּהֶם: **מז חַי־יְהוָה** הָעוֹשֶׂה לִי אֵלֶּה **וּבָרוּךְ** עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה **צוּרִי** תָּקְפִּי וְחָזְקִי **וְיָרֶם** הוּא רָם עַל כָּל רָמִים **אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי** וְלָזֶה לֹא אִירָא שֶׁתִּקְצַר יָדוֹ מִלְּהוֹשִׁיעֵנִי: **מח הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמֹת לִי** הַנּוֹקֵם נִקְמָתִי **וּמֹרִיד עַמִּים תַּחְתֵּנִי: מט וּמוֹצִיאִי** וּמַצִּיל אוֹתִי **מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי** יוֹתֵר מִן קָמַי **תְּרוֹמְמֵנִי** תְּשִׂימֵנִי נִשָּׂא וְרָם בְּמֶמְשָׁלָה, **מֵאִישׁ חֲמָסִים** חָמָס **תַּצִּילֵנִי: נ עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם** שֶׁהִצַּלְתַּנִי מֵאַנְשֵׁי חָמָס **וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר** בְּפִרְסוּם לִפְנֵי כָּל עָם וָעָם: **נ** דְּעוּ אֲשֶׁר ה׳ **מִגְדּוֹל** עוֹשֶׂה **יְשׁוּעוֹת** גְּדוֹלוֹת **לְמַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד** וְעָשָׂה חֲסָדִים **לִמְשִׁיחוֹ** כֵּן יַעֲשֶׂה **לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:**

שי למורא

תָּמִים דַּרְכִּי: לד מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי: לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי: לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֹתְךָ תַּרְבֵּנִי: לז תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתֵּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי: לח אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם: לט וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: מ וַתַּזְרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֵּנִי: מא וְאֹיְבַי תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם: מב יִשְׁעוּ וְאֵין מֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: מג וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר אָרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם: מד וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעֲבְדֻנִי: מה בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי: מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם: מז חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֶם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי: מח הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמֹת לִי וּמֹרִיד עַמִּים תַּחְתֵּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: נ מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

וּפָתַח דַּרְכִּי בַּמִּלְחָמָה בְּאֹפֶן תָּמִים וְשָׁלֵם, שֶׁלֹּא נֶחְסַר אֶחָד מֵאֲנָשַׁי בַּמִּלְחָמָה. **לד) מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת,** מֵשִׂים רַגְלַי קַלּוֹת לָרוּץ אַחַר הָאוֹיֵב, כְּאַיָּלָה זוֹ שֶׁרָצָה מַהֵר. **וְעַל בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי,** וְהֶעֱמִיד אוֹתִי עַל גָּבְהִי וּגְדֻלָּתִי. **לה) וְנִחַת קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי,** וְנִדְרְכָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה עַל יָדֵי זְרוֹעוֹתַי. "קֶשֶׁת נְחוּשָׁה" הוּא כִּנּוּי לְקֶשֶׁת עֲשׂוּיָה מִמַּתֶּכֶת חֲזָקָה וּגְמִישָׁה. **לו) מָגֵן יִשְׁעֶךָ,** יִשְׁעֲךָ הָיָה לִי לְמָגֵן. **וַעֲנֹתְךָ תַּרְבֵּנִי,** הָעֲנָוָה שֶׁבְּךָ לְהַשְׁגִּיחַ בִּי, עָשְׂתָה אוֹתִי כְּאִלּוּ הָיִיתִי עַם רַב. **לז) תַּרְחִיב צַעֲדִי וגו׳,** הִרְחַבְתָּ פְּסִיעוֹתַי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְעֲדוּ רַגְלַי. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא נָפַלְתִּי בִּידֵי שׂוֹנְאַי. **מ) וַתַּזְרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה,** אָזַרְתָּ אוֹתִי בְּכֹחַ לְהִלָּחֵם. **תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֵּנִי,** וְאֶת שׂוֹנְאַי תַּפִּיל לִכְרֹעַ תַּחְתַּי. **מא) תַּתָּה לִּי עֹרֶף,** נָתַתָּ אוֹתָם שֶׁיָּנוּסוּ וְיַהַפְכוּ לִי עָרְפָּם. **מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם,** וְגַם מְשַׂנְאַי יָנוּסוּ, וְעִם כָּל זֶה אַשִּׂיגֵם וְאַכְרִיתֵם. **מב) יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ וגו׳,** כְּמוֹ "יִשְׁעוּ אֶל ה׳ וְלֹא עָנָם וְאֵין מוֹשִׁיעַ", כִּי הֵם רְשָׁעִים וְקוֹרְאִים אֶל ה׳ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ. **אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם,** אֶעֱשֶׂה אוֹתָם דַּק דַּק וַאֲרַדֵּד אוֹתָם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. **מד) מֵרִיבֵי עַמִּי,** מֵאַנְשֵׁי מִלְחַמְתִּי אֲשֶׁר בִּבְנֵי עַמִּי הַלּוֹחֲמִים נֶגְדִּי. **תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם,** שְׁמַרְתַּנִי מִיַּד כֻּלָּם עַד שֶׁהֲבֵאתַנִי לִהְיוֹת לְרֹאשׁ גּוֹיִם. **עַם לֹא יָדַעְתִּי,** עַמִּים אֲשֶׁר הֵם מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה. **מה) לִשְׁמֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי,** מִפְּנֵי מִשְׁמַע אָזְנֵיהֶם בִּלְבַד, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנַי, יִהְיוּ נִשְׁמָעִים לִי. **מו) בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ,** אוֹיְבֵי הַגּוֹיִם יִבְּלוּ וְיִכָּמְשׁוּ. **וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם,** וְיִהְיוּ חִגְּרִים בְּרַגְלֵיהֶם מִמַּה שֶׁיִּהְיוּ סְגוּרִים בְּיָדִי בְּכַבְלֵי בַּרְזֶל. **מז) וְיָרֶם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי,** וְהָאֱלֹהִים שֶׁהוּא תֹּקֶף יִשְׁעִי הוּא רָם עַל כָּל רָמִים, וְלָכֵן לֹא אִירָא מֵאֹיְבַי. **מח) הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי,** הַנּוֹקֵם נִקְמָתִי. **מט) וּמוֹצִיאִי מֵאוֹיְבָי,** וּמַצִּילֵנִי מֵאוֹיְבַי. **וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי,** וּמִן הַקָּמִים עָלַי תַּגְבִּיהֵנִי. **נ) מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ,** מִגְדַּל יְשׁוּעוֹת הוּא לְמַלְכּוֹ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָדָם נָס בְּמִגְדַּל־עֹז וְהוּא נִצּוֹל מֵאוֹיְבָיו, כְּמוֹ כֵן נַסְתִּי אֵלָיו וְנוֹשַׁעְתִּי מֵאוֹיְבַי. **וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ,** כְּלוֹמַר, לֹא בַּעֲבוּר תַּשְׁלוּם גְּמוּל, כִּי־אִם בְּחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לִמְשִׁיחוֹ שֶׁהוּא דָּוִד הַמֶּלֶךְ. **וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם,** כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְדָוִד, כֵּן יַעֲשֶׂה לְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה לכתחילה:
מוצאי שבת קודש ונוהגין לקדש הלבנה במוצאי יום הכיפורים

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ מ״ח, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

...בכמה ענינים הוא ע״ד המבואר בתורתנו תורת חיים אשר באם עושים מענין פעוט דבר של גזירה ועיקרון, הרי גם על ערקתא דמסאנא מתעקשים עד כדי למסי״נ, משא״כ כשמקטינים הדברים ומשתדלים לסדרן דרך אגב מצליחים ליישר גם ענינים כהרים, ויצליחו השי״ת להשפיע על סביבתו ברוח ישראל סבא בשלום ובמישרים.

בברכה.

משי״כ שלפעמים מתעורר לתשובה ולתומ״צ ואח״כ חולף כליל כו׳ - מבואר היטב ענינו בלקו״ת ויקרא ד״ה אדם כי יקריב יעו״ש אליבי׳ דנפשא.

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:28	06:31	08:55	08:56	09:29	09:30	10:32	10:32	18:41	18:33	19:07	18:59	18:14	19:09
חיפה (ק)	06:26	06:30	08:54	08:55	09:28	09:29	10:31	10:31	18:43	18:35	19:06	18:58	18:06	19:09
ירושלים (ק)	06:26	06:29	08:53	08:54	09:27	09:28	10:30	10:30	18:44	18:36	19:05	18:57	17:57	19:07
תל אביב (ק)	06:28	06:31	08:55	08:56	09:29	09:30	10:32	10:32	18:42	18:34	19:07	18:59	18:15	19:09
אוסטריה, וינה (ק)	06:38	06:46	08:56	09:00	09:41	09:44	10:46	10:44	18:58	18:45	19:31	19:18	18:29	19:31
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:14	06:05	08:35	08:29	09:12	09:06	10:10	10:14	18:15	18:21	18:42	18:47	18:02	18:58
אוקראינה, אודסה (ק)	06:41	06:48	09:01	09:04	09:43	09:46	10:48	10:47	19:00	18:48	19:32	19:20	18:32	19:32
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:12	06:20	08:31	08:34	09:15	09:18	10:20	10:19	18:32	18:19	19:05	18:52	18:04	19:05
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:23	06:31	08:41	08:45	09:26	09:29	10:31	10:30	18:43	18:30	19:16	19:04	18:15	19:17
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:48	06:57	09:04	09:09	09:51	09:55	10:57	10:55	19:09	18:56	19:44	19:30	18:40	19:44
אוקראינה, קייב (ק)	06:40	06:50	08:57	09:01	09:44	09:47	10:49	10:47	19:02	18:48	19:36	19:23	18:32	19:37
איטליה, מילאנו (ק)	07:07	07:15	09:28	09:31	10:10	10:12	11:14	11:13	19:28	19:16	19:57	19:45	19:00	19:58
אקוואדור, קיטו (ח)	06:04	06:02	08:36	08:33	09:04	09:02	10:04	10:06	18:11	18:09	18:33	18:31	17:51	18:39
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:46	06:38	09:10	09:04	09:45	09:40	10:43	10:47	18:49	18:54	19:15	19:20	18:35	19:30
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:38	07:28	09:58	09:51	10:37	10:30	11:34	11:39	19:40	19:46	20:09	20:15	19:27	20:27
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:52	06:58	09:16	09:18	09:54	09:55	10:57	10:57	19:07	18:57	19:36	19:26	18:41	19:37
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:41	06:47	09:04	09:07	09:43	09:45	10:47	10:46	18:57	18:47	19:26	19:16	18:30	19:27
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:42	06:47	09:05	09:07	09:43	09:45	10:47	10:47	18:57	18:47	19:26	19:16	18:31	19:28
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:17	07:24	09:40	09:42	10:19	10:21	11:23	11:23	19:33	19:23	20:03	19:53	19:07	20:04
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:09	07:12	09:36	09:37	10:10	10:10	11:12	11:13	19:22	19:14	19:46	19:39	18:57	19:49
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:39	06:43	09:05	09:06	09:40	09:41	10:43	10:43	18:52	18:43	19:18	19:10	18:27	19:20
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:09	07:11	09:38	09:38	10:09	10:09	11:12	11:12	19:20	19:13	19:44	19:38	18:56	19:47
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:37	06:43	09:00	09:02	09:39	09:41	10:42	10:43	18:53	18:42	19:22	19:12	18:26	19:23
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:05	07:11	09:29	09:31	10:07	10:09	11:10	11:11	19:21	19:11	19:50	19:40	18:54	19:51
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:36	06:42	08:58	09:01	09:38	09:40	10:41	10:42	18:52	18:41	19:21	19:11	18:25	19:22
בוליביה, לה-פס (ח)	06:24	06:19	08:53	08:50	09:23	09:20	10:25	10:22	18:28	18:29	18:51	18:52	18:11	19:01
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:25	07:34	09:40	09:45	10:28	10:32	11:32	11:34	19:46	19:32	20:21	20:08	19:17	20:21
בלגיה, בריסל (ק)	07:25	07:34	09:41	09:45	10:28	10:32	11:32	11:34	19:46	19:33	20:21	20:08	19:17	20:21
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:59	05:52	08:26	08:22	08:57	08:53	10:00	09:56	18:06	18:08	18:26	18:28	17:50	18:38
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:47	05:41	08:14	08:10	08:45	08:41	09:48	09:44	17:50	17:52	18:14	18:16	17:34	18:25
בריטניה, לונדון (ק)	06:43	06:52	08:58	09:02	09:46	09:50	10:50	10:52	19:06	18:52	19:40	19:26	18:39	19:40
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:50	07:01	09:03	09:08	09:54	09:58	10:58	11:00	19:13	18:59	19:51	19:36	18:46	19:50
גרמניה, ברלין (ק)	06:48	06:58	09:03	09:07	09:52	09:56	10:56	10:58	19:12	18:58	19:47	19:33	18:42	19:47
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:08	07:17	09:25	09:29	10:11	10:15	11:15	11:17	19:29	19:16	20:03	19:50	19:00	20:04
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:00	05:53	08:26	08:22	08:58	08:54	10:01	09:57	18:09	18:11	18:27	18:30	17:53	18:39
הודו, מומבאי (ח)	06:27	06:28	08:57	08:57	09:27	09:27	10:30	10:29	18:37	18:32	19:00	18:55	18:15	19:04
הודו, פונה (ח)	06:23	06:24	08:53	08:53	09:24	09:23	10:26	10:25	18:33	18:28	18:56	18:51	18:11	19:00
הונגריה, בודפשט (ק)	06:27	06:35	08:46	08:50	09:30	09:33	10:34	10:35	18:47	18:34	19:19	19:07	18:18	19:20
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:45	06:51	09:09	09:11	09:47	09:49	10:51	10:51	19:02	18:52	19:31	19:21	18:35	19:32
יוון, אתונה (ק)	07:11	07:16	09:36	09:37	10:13	10:14	11:16	11:16	19:26	19:17	19:54	19:45	19:00	19:56
מולדובה, קישינב (ק)	06:48	06:56	09:08	09:11	09:51	09:54	10:56	10:55	19:07	18:55	19:40	19:28	18:39	19:40

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי׳ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:24	06:25	08:54	08:54	09:25	09:24	10:27	10:26	18:34	18:29	18:57	18:52	18:11	19:01
ניו-זילנד, קרייסטצ׳רץ׳ (ח)	06:24	06:13	08:40	08:33	09:22	09:15	10:24	10:18	18:23	18:30	18:54	19:02	18:11	19:14
נפאל, קטמנדו (ח)	05:51	05:54	08:20	08:20	08:52	08:52	09:55	09:55	18:03	17:56	18:28	18:21	17:39	18:31
סינגפור, סינגפור (ח)	06:55	06:53	09:26	09:24	09:55	09:53	10:57	10:55	19:02	18:59	19:24	19:21	18:42	19:30
פולין, ורשא (ק)	06:18	06:28	08:32	08:37	09:21	09:25	10:25	10:27	18:40	18:26	19:16	19:02	18:10	19:16
פרו, לימה (ח)	05:59	05:55	08:29	08:26	08:59	08:55	10:01	09:58	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:35
צרפת, ליאון (ק)	07:25	07:32	09:45	09:48	10:27	10:30	11:31	11:32	19:43	19:31	20:15	20:03	19:15	20:15
צרפת, פריז (ק)	07:34	07:42	09:51	09:55	10:37	10:40	11:40	11:42	19:55	19:43	20:27	20:14	19:27	20:28
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:46	05:45	08:18	08:16	08:46	08:44	09:49	09:47	17:53	17:51	18:16	18:13	17:33	18:21
קנדה, טורונטו (ק)	07:02	07:09	09:24	09:27	10:04	10:07	11:08	11:09	19:22	19:11	19:50	19:38	18:54	19:50
קנדה, מונטריאול (ק)	06:38	06:46	08:59	09:02	09:41	09:44	10:44	10:45	18:57	18:46	19:28	19:16	18:30	19:28
קפריסין, לרנקה (ק)	06:32	06:36	08:58	08:59	09:33	09:34	10:36	10:36	18:46	18:37	19:13	19:04	18:21	19:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:37	06:48	08:48	08:54	09:41	09:46	10:45	10:47	19:01	18:46	19:40	19:24	18:31	19:39
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:10	06:22	08:20	08:26	09:14	09:19	10:18	10:21	18:38	18:22	19:15	18:58	18:07	19:14
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:04	06:12	08:24	08:27	09:07	09:10	10:11	10:12	18:24	18:12	18:57	18:44	17:56	18:57
שוויץ, ציריך (ק)	07:09	07:17	09:28	09:32	10:12	10:15	11:16	11:17	19:33	19:21	20:01	19:49	19:05	20:02
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:07	08:38	08:37	09:07	09:06	10:10	10:09	18:16	18:12	18:39	18:35	17:55	18:43

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז תשרי, תשט״ו
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ כו׳ מוה״ר שמואל שי׳

שלום וברכה!

נהניתי להודע מהרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר יוחנן שי׳, גבאי דבית הכנסת ליובאוויטש בליובאוויטש מאשר עבר לפני התיבה בימי רצון ימים הנוראים דשנה זו, וכבר ידוע מרז״ל כבד את ה׳ מהונך אל תקרי מהונך אלא מגרונך (רש״י משלי ג׳ ט׳) ובזהר ח״ב צ״ג ע״א מהונך, מחינך וחודה דנגונא, ויה״ר שהתפלות בתוך תפלות שאר ישראל יפעלו על כל השנה כולה הן בגשמיות והן ברוחניות.

כן נהניתי ממה שקיים כתוב הנ״ל כפשוטו מהונך ממונך ומסר הסכום לקופת צדקה אשר ע״פ הוראתי נמסר ללשכת חשאין אחת המעלות הכי נעלות בצדקה, והשי״ת יברכו ואת זוגתו שיחיו בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

סדר מצות הדלקת נרות ליום הכיפורים ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה .... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי׳, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ״ט חלק ד׳ עמ׳ 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח״ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב יום כיפור

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח״ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

אגרות קודש

ב״ה, ערב חג הסוכות, תשי״ב
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח אי״א עוסק בצ״צ וכו׳ מוה״ר משה מאיר שי׳

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו בו כותב ע״ד התיסדות ועד טהרת המשפחה בשכונת ברייטאן ביטש לבנין מקוה כשרה, ומבקש שאבוא בדברי זירוז לבני מחנם שיחיו.

בשמחה הנני ממלא בקשתו, ומוסג״פ הקול קורא שלי ובודאי בהשתדלות הנכונה יעזרם השי״ת להוציא מחשבתם הטובה מהכח אל הפועל בהקדם האפשרי.

בברכת חג שמח.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00492
20/09/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377